

पूज्य आचार्य
श्री विजयनंदनसूरि
स्मारकग्रंथ

॥ श्री नेमि-नंदन-अथभाषा पुष्प ४ ॥

पूज्य आचार्य श्री विजयनंदनभूरि स्मारक ग्रंथ

संपादक-रतिलाल दीप्रचंद हॅसाई

प्रकाशक-श्री वीशानीमा जैन संघ. गौधरा

પ્રકાશક
શ્રી વીશા નીમા જૈન સંઘ, ગોધરા
વતી મુખ્ય વહીવટદાર
શા. વાડીલાલ છગનલાલ હેમચંદ શરાઈ
શરાઈ ખબર, ગોધરા (ગુજરાત)

વિક્રમ સંવત ૨૦૩૪, કારતક : વીરનિર્વાણ સંવત ૨૫૦૪, : નવેમ્બર, ૧૯૭૭

કિંમત ૧૫ રૂપિયા

— મુદ્રક —

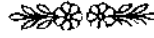
પુસ્તકના :
જસવંતલાલ ગિ. શાહ
શ્રી પાર્શ્વ પ્રિન્ટરી
૧૪૭, તંબોળીનો ખાંચો,
દોશીવાડાની પોળ,
અમદાવાદ-૧.

છબીઓના :
સાધના પ્રિન્ટર્સ
શાહપુર ચક્લા,
અમદાવાદ-૧.

પ્રાપ્તિસ્થાન
જૈન પ્રકાશન મંદિર
૩૦૬/૪, દોશીવાડાની પોળ, ખતરીની ખડકી,
અમદાવાદ-૧.

આનંદ આનંદ આજ

સ્વૃષ્ટીયચરિત, પૂજનીયચરણ, આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદન-સૂરીશ્વરજી મહારાજના આપણા સૌ અને સમસ્ત જૈન સંઘ ઉપર અપાર ઉપકારો છે. તેઓ આપણા ઉપર ઉપકારો કરી શક્યા. નિર્વાજ વત્સલભાવે કરી શક્યા. કારણ કે એમની દૃષ્ટિમાં વિશાળતા હતી કોઈ પણ પરિસ્થિતિ, પ્રશ્ન કે બનાવ, તેની મર્યાદા કે વ્યાપ અનુસાર, સમુદાય, ગચ્છ, સંઘ અને સમાજના વિશાળ હિત તેમ જ લાભમાં પરિણમે, એનાથી થનારો લાભ સીમિત કે હાનિકર્તા ન બની રહે, એ બાબતને સતત નજર સામે રાખીને જ તેઓ દરેક પરિસ્થિતિ, પ્રશ્ન અને બનાવને મૂલવતા, સમજતા તેમ જ પ્રવૃત્તિ કરતા. આમ કરવા જતાં એમને ક્યારેય સાંપ્રદાયિક કે વૈચારિક સંકુચિતતા અને આંધો નડ્યા નથી; બલકે એમણે સ્વયં એ આંધોને પોતાનાથી અજાણા રાખ્યા છે. આવી વિશાળ દૃષ્ટિ ધરાવનાર પુરુષ, પોતાના સમુદાયના, ગચ્છના, સમગ્ર જૈન સંઘના અને, એથીયે આગળ વધીને, સારાંયે સમાજના ઉપકારક હોય એમાં આશ્ચર્ય નથી.

સંઘના પરમઉપકારક અને અનેક આત્માઓના ભાવપ્રાણોદ્ધારક આ પૂજ્ય પુરુષના જીવન અને કાર્યક્ષેત્રની વિશાળતા તથા મહાનતાનું ભાન જનસાધારણને કરાવવાનો શુભ હેતુ, આ સ્મારક-અંચના માધ્યમે, આજે સફળ બની રહ્યો છે, એ પરમ હર્ષાની વાત છે.

અહીં, એ પરમપૂજ્ય પુરુષનું માત્ર જીવનચરિત્ર જ નહિ, પરંતુ સામાન્ય જનથી માંડીને વિશિષ્ટ કોટિના વિદ્વજ્જનના પણ હૈયે રહેલા એમના સ્થાન અને એમના માટેની લાગણીનું નિર્માણ-સુરેખ પ્રતિબિંબ પણ છે. એમની ગેરહાજરીમાં, આ પ્રતિબિંબ પણ આપણા જીવન માટે માર્ગદર્શક બની રહેશે.

જૈન સાધુનું જીવનધ્યેય, લોકપ્રિયતા કે લોકસંગ્રહ નથી, છતાં એમનું આચરણ જ એવું હોય છે કે, લોકપ્રિયતા એમના ચરણોમાં સામેથી આવી પડે છે. પૂજ્ય પુરુષ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજનું જીવન, આ વાતનું પોષક ઉદાહરણ છે. અને છતાં, લોકૈષણ અને અહંભાવના પ્રવાહથી વેગળા રહેવાનું એમનું સામર્થ્ય, આપણને પ્રેરક પદાર્થપાઠ શીખવે છે.

અમારા જીવન પર થયેલા એ પુણ્ય પુરુષના અગાધ ઉપકારોના તત્ત્વાવધાનમાં, સુપ્રસિદ્ધ લેખક તથા કુશળ સંપાદક ભાઈશ્રી રતિલાલ દ્વીપચંદ્ર દેસાઈ તથા સુશ્રાવક ભાઈશ્રી જગદંતલાલ ગિરધરલાલ શાહના ભક્તિભર્યા સહકારથી આ ગ્રંથ અમારા સૌની ધારણા અને ભાવનાને સંતોષે તેવો થઈ શક્યો છે.

આ સમર્થ સંઘનાયક મહાપુરુષના આપણા ઉપરના ઝાળુભારને હળવો બનાવવા શક્તિમાન બનીએ, અને એ મહાપુરુષની સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રતિભા તેમ જ જીવનપ્રતિમાને આપણા પરંપરાગત સંકુચિત ખયાલો વડે ન માપતાં, આપણા વિચાર-આચારોના માધ્યમે, એ પ્રતિભા અને પ્રતિમાને દીર્ઘકાળ પર્યંત સર્વજનહિતાય બનાવીએ.

શુભંકર સૂર્યોદય જ્ઞાનમંદિર
જૈન દેરાસર સામે,
ગાંધરા (પંચમહાલ)
ધનતેરશ; વિ. સં. ૨૦૩૩

વિ.
પ. પૂ. ગુરુદેવ આચાર્ય શ્રી વિજયમુખંકરમૂર્તીચંદ્ર
શિષ્ય
વિજયસૂર્યોદયમુદિ

મન નિર્મળ ને મુખડું હસતું, મીઠી મધુરી વાણી;
નન્દન ગુરુનું જીવન દીકું, આનંદની સરવાણી.

(અમદાવાદ, તા. ૪-૯-૧૯૭૪)

ઋણમુક્તિનો અતિનમ્ર પ્રયત્ન

(પ્રકાશકનું નિવેદન)

ઉપકારીના ઉપકારનો સ્વીકાર કરવો અને એમના ઋણમાંથી મુક્ત થવાનો અલ્પ-સ્વલ્પ, અદનો પ્રયાસ કરવો, એને પણ ધર્મકર્તાવ્ય લેખવામાં આવ્યું છે; કારણ કે, કૃતજ્ઞતા માનવીને ગુણગ્રાહક વૃત્તિનું અમૂલ્ય વરદાન આપીને એને પોતાની જાતનું કલ્યાણ કરવાના સર્વમંગલકારી માર્ગે ચાલવાની પ્રેરણા આપે છે. ભારતની ધર્મસંસ્કૃતિમાં ઋષિ-ઓના-સંતોના ઋણનો સ્વીકાર કરવાનો અને એ ઋણની યથાશક્ય ચુકવણી કરવાના પ્રયાસનો મહિમા વર્ણવવામાં આવ્યો છે અને આદેશ આપવામાં આવ્યો છે, તે આટલા જ માટે. જીવંત અને જંગમ (હાલતા-ચાલતા) તીર્થ સમા સંતોનો ઉપકાર અસીમ ગણાય છે; અને એનો બહલો ક્યારેય વાળી શકાતો નથી.

પરમપૂજ્યપાદ, પ્રાતઃસ્મરણીય, શાસનસમ્રાટ, આચાર્ય લગવંત શ્રી વિજયનેમિ-સૂરીશ્વરજી મહારાજ અને એમના શીલ-પ્રજ્ઞાની જીવનસ્પર્શી આરાધનાથી શોભતા વિશાળ શ્રમણ-સમુદાયે આ યુગમાં જૈન શાસનની સેવા, રક્ષા અને પ્રભાવના કરવામાં જે વિશિષ્ટ ક્ષણો આપ્યો છે તે અમૂલ્ય, ચિરસ્મરણીય અને વર્તમાન સમયના જૈન પરંપરા-ના ઇતિહાસમાં સોનેરી અક્ષરોથી અંકિત થઈ રહે એવો ભવ્ય છે. આ શ્રમણ-સમુદાયમાં જ્ઞાન અને ચારિત્રની સાધનામાં એક એકથી ચડિયાતા કેવા ઉચ્ચ કોટિના આચાર્ય આદિ સાધુ લગવંતો થઈ ગયા અને અત્યારે પણ વિદ્યમાન છે !

પૂજ્યપાદ મહાન શાસનપ્રભાવક આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ પણ શાસનસમ્રાટની જેમ જ જૈન શાસનની આવી જ ગૌરવશાળી વર્તમાન શ્રમણ-પરંપરા-ના એક તેજસ્વી સૂરિપુંજવ હતા; અને એમનું સમગ્ર જીવન જૈન શાસનની સેવા અને વાત્સલ્યભરી વ્યાપક ધર્મપ્રભાવનાને માટે જ સમર્પિત થયું હતું. છેલ્લાં કેટલાંય વર્ષોથી એમની તબિયત ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં નાદુરસ્ત રહેતી હતી, છતાં શાસનની સેવાના નાના કે મોટા, સરળ કે અટપટા એક પણ પ્રશ્ન કે કાર્ય પ્રત્યે એમણે લેશ પણ ઉપેક્ષા કે ઉદાસીનતા દાખવી ન હતી, એ બીના તેઓએ જીવનભર દાખવેલી શાસનની દાઝ અને પૂર્ણ જાગૃતિની કીર્તિગાથા બની રહે એવી છે. આવા પરમ ઉપકારી સંત મહાત્માના અનેકાનેક ઉપકારોને આપણી કેવી રીતે વીસરી શકીએ ?

આવા મહાન ઉપકારી મહાપુરુષની જિંદગીભરની અવિરત, યશોભવલ અને પ્રેરક કાર્યવાહીની સુવિસ્તૃત ચરિત્રકથામાંથી થોડી-ઘણી સામગ્રીને, એમની પુણ્ય સ્મૃતિરૂપે તથા એમના પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાનો વિનમ્ર ભાવ દર્શાવવાની દૃષ્ટિથી, પ્રગટ કરવામાં આવે તો તે અનેક લાવિક આત્માઓ માટે માર્ગદર્શક અને લાલકારક બની રહે : ક'ઈક આવા

વિચારને આકાર આપવાની ભાવનાથી આ સ્મારકગ્રંથ પ્રગટ કરવાની યોજના પરમ-પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરિજી મહારાજ તથા એમના વિવેક-વિનય-સંપન્ન સુશિષ્ય પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી મહારાજે કરી હતી. આ યોજના પ્રમાણે લેખસામગ્રી, ચિત્રસામગ્રી અને સુઘડ-સ્વચ્છ છાપકામ એમ અનેક દૃષ્ટિએ સુંદર કહી શકાય એવો આ ગ્રંથ અમે પ્રકાશિત કરી શક્યા છીએ એથી અમે ખૂબ હર્ષ અને ગૌરવની લાગણી અનુભવીએ છીએ અને આવા સુકૃતનો સુઅવસર મળવા બદલ અમારી જાતને ધન્ય માનીએ છીએ.

આ ગ્રંથ અનેક ભાવનાશીલ વ્યક્તિઓના ઉમળકાભર્યા સહકારથી જ તૈયાર થઈ શક્યો છે. આમાં સૌથી પહેલાં તો આ ગ્રંથ માટે ઉદારતા અને ભક્તિપૂર્વક આર્થિક સહાયતા આપનાર સંઘો, સંસ્થાઓ તથા ભાઈઓ-બહેનોનો અમે હાર્દિક આભાર માનીએ છીએ. એમની આવી સહાય વગર આવો દળદાર ગ્રંથ પ્રકાશિત કરવાનું શક્ય જ ન હતું એ કહેવાની જરૂર નથી.

આ ગ્રંથનું સંપાદન કરવાની જવાબદારી ભાઈશ્રી રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈને સોંપવામાં આવી હતી. એમણે આ જવાબદારીને ન્યાય આપવાનો યથાશક્ય પૂરો પ્રયત્ન કર્યો છે. અમારા ગોધરા શહેરના જ વતની અને જૈન સંઘમાં જાણીતી “જૈન પ્રકાશન મંદિર” નામે પુસ્તકનું પ્રકાશન તથા વેચાણ કરતી અમદાવાદની સંસ્થાના માલિક ભાઈશ્રી જસવંતલાલ ગિરધરલાલ શાહે, ખાસ આ ગ્રંથના મુદ્રણ માટે જ, શ્રી પાર્થ પ્રિન્ટરી શરૂ કરી હતી, તેથી જ આટલા મોટા ગ્રંથનું સ્વચ્છ, સુઘડ અને સમયસર મુદ્રણ થઈ શક્યું છે. શ્રી તપાગચીય શેઠશ્રી જિનદાસ ધર્મદાસ ધાર્મિક ટ્રસ્ટ (કદંબગિરિ)ના ધર્માનુરાગી કાર્યવાહકોએ આમાં માગી મદદ આપી છે. જાણીતા ચિત્રકાર શ્રી જ્યેન્દ્રભાઈ પંચોલીએ આ ગ્રંથની કવરડિઝાઇન તથા અંદરના ટાઇટલ પેજનું સુંદર ચિત્ર દોરી આપેલ છે. અમદાવાદના સાધના પ્રિન્ટર્સે બધી છાપીઓનું સુંદર છાપકામ કરી આપેલ છે. આ બધાનો અમે અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

જૈન સંઘના તેમ જ અમારા સંઘના પરમ ઉપકારી ગુરુમહારાજના સ્મરણરૂપે તૈયાર કરવામાં આપેલ આવો ઉત્તમ અને સુંદર ગ્રંથ પ્રકાશિત કરવાનો લાભ અમારા સંઘને મળ્યો તેને અમે અમારું મોટું સદ્ભાગ્ય અને પુણ્યનો યોગ માનીએ છીએ. સ્વર્ગસ્થ ગુરુદેવથી પરિચિત-અપરિચિત સૌ ગુણજોના કરકમળમાં આ ગ્રંથ અર્પણ કરતાં અમે આનંદ અનુભવીએ છીએ અને એ ગુરુવર્યને ભાવપૂર્વક વંદના કરીએ છીએ.

શરદ્ પૂનમ, ગોધરા
શરદ્ પૂનમ, વિ. સં. ૨૦૩૩
તા. ૨૬-૬-૧૯૭૭.

શ્રી વીશા નીમા જૈન સંઘ, ગોધરા વતી
વાહીલાલ જગનલાલ હેમચંદ શરદ્
મુખ્ય વહીવટદાર

સ્વ. શેઠશ્રી સારાભાઈ જેશિંગભાઈ શેરદલાલ

જન્મ-વિ. સં. ૧૯૫૨, પોષ શુદ્ધ ૩, ગુરુવાર.

સ્વર્ગવાસ-વિ. સં. ૨૦૩૩, પોષ શુદ્ધ ૮, મંગળવાર.

*

જીવનઝરમર

‘ગ્રંધીવર્ય’ શ્રી સારાભાઈનો જન્મ ગ્રંધીવર્ય શ્રી જેશિંગભાઈ કાલીદાસને ત્યાં અમદાવાદ શહેરમાં થયો હતો. બાલ્ય અવસ્થાથી જ તેઓનો ધર્માનુરાગ ધ્યાન જોઈ તેવો હતો. માતા-પિતા તરફથી ધર્મના સંસ્કાર મળતા રહ્યા અને તેઓશ્રીના ધર્મગુરુ સૂરિસમ્રાટ આચાર્યદેવ પૂજ્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ દ્વારા સ્ત્રીચન પામીને તેમના ધર્મસંસ્કાર વધુ ને વધુ પુષ્ટ થતા ગયા હતા.

સમાજમાં તથા વ્યાપારિક ક્ષેત્રમાં તેઓશ્રીએ સારી પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરી હતી. શેરબંધરમાં તેઓશ્રીનું નામ એક અગ્રગણ્ય શેરદલાલ તરીકે પંકાતું હતું. આ રીતે તેઓએ પોતાના પિતાની ઉજ્જવળ કારકિર્દીને વધુ ઉજ્જવળ બનાવી હતી.

તેઓશ્રીનાં લગ્ન વિ. સં. ૧૯૬૭ માં પનવેલ (મહારાષ્ટ્ર) નિવાસી શેઠશ્રી તારાચંદ કપાસીનાં સુપુત્રી શ્રીમતી શણ્ગારબહેન સાથે થયાં હતાં. શ્રીમતી શણ્ગારબહેન ઘણાં સુશીલ, સદ્ગુણાનુરાગી, પ્રેમાળ તેમ જ અપૂર્વ ધર્મનિષ્ઠાવાળાં છે. તેઓશ્રીને એ પુત્રો શ્રી ચીનુભાઈ તથા શ્રી બુદ્ધિધનભાઈ તથા એ પુત્રીઓ કુસુમબહેન અને શ્રીમતીબહેન છે. એ બધાં ધર્મ પ્રત્યે દૃઢ અનુરાગ ધરાવે છે.

શ્રેષ્ઠીવર્ધ માણેકલાલ મનસુખભાઈ એ કાઢેલા મહાતીર્થોધિરાજ શ્રી શત્રુઞ્ચ તેમ જ ગિરનારના સંઘમાં તેઓશ્રીએ ચતુર્વિધ સંઘની એવી તો અનુપમ ભક્તિ કરી હતી કે, શેઠશ્રીએ તેમના સેવાકાર્યની ભૂરી ભૂરી પ્રશંસા કરી હતી. ભગવાન મહાવીરનાં પાંચ કલ્યાણકનો પાંચ વરઘોડા પૈકી જન્મકલ્યાણકનો વરઘોડો એમના તરફથી જ નીકળે છે; તથા પાંચ વરઘોડાનો વહીવટ તેઓ કરતા હતા. શ્રી શત્રુઞ્ચ તીર્થની નવાણુ યાત્રા તથા ચાતુર્માસનો લાભ પણ તેઓશ્રીએ લીધો હતો. તેમણે શ્રી સમેતશિખર, પાવાપુરી, રાજગૃહી આદિ તીર્થોની વારંવાર યાત્રા કરી હતી.

તીર્થોધિરાજ શત્રુઞ્ચ પ્રત્યે એમને એટલો બધો પ્રેમ અને શ્રદ્ધા હતી કે તેઓશ્રી વારંવાર તીર્થોધિરાજનાં દર્શને જતા હતા. તેમના ધર્મનિષ્ઠ પિતાશ્રી જેશિંગભાઈ એ એક ટ્રસ્ટ કર્યું છે. સાધુ-સાધ્વીની ભક્તિ વગેરે તેઓ, તેમના ભાઈ શ્રી મનુભાઈ તથા તેમનાં કુટુંબીજનો ઘણી સુંદર રીતે કરતા હતા. સારાભાઈ ને લકવો થયો હતો, તેમાં નમસ્કાર મહામંત્રના જાપની જડીબુટ્ટી મળી ગઈ અને ચૌદ પૂર્વના સારણ્પ શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રનો જાપ સં. ૨૦૧૬ ભાદરવા શુદ્ધ ૭ ને સોમવારથી શરૂ કર્યો અને તે જાપ જીવનના અંત સુધી, રાત-દિવસ, સૂતાં-ખેસતાં ચાલુ રાખ્યો. તેથી એવો અમરકાર થયો કે લકવો ચાલ્યો ગયો અને મહામંત્રના પ્રભાવથી કદી કદી શ્રી શત્રુઞ્ચ તીર્થ તથા ગુરુદેવ આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીનાં દર્શન કરીને તેઓ પોતાની જાતને ધન્ય માનતા હતા.

મહામંત્રનો જાપ તેમણે જીવનકાળ દરમિયાન ૪,૦૦,૦૧,૫૮૩ (ચાર કરોડ, પંદરસો ત્યાસી કુલ) જેટલો કરી વિક્રમ સાધ્યો હતો. આ મહાન પ્રભાવશાળી મહામંત્રનો જાપ જિંદગીના છેલ્લા શ્વાસ સુધી ચાલુ રાખવાની એમની ભાવના સફળ થઈ હતી. તેઓ પુણ્યશાળી પુરુષ હતા. એમની સૌરભ આજે પણ મહેંક મહેંક ધ્યાય છે. તે સુવાસ કાયમ રહે તે માટે તેમના પુત્રો શ્રી ચીનુભાઈ તેમ જ શ્રી બુદ્ધિધતભાઈ, એમનાં પત્ની અ. સૌ. ભાનુમતીબહેન અને એમના સુપુત્રો શ્રીધન, સમીર, કનક શ્રી જેશિંગભાઈ શેઠના ટ્રસ્ટમાંથી પુણ્યકાર્યોમાં, ઉમંગથી, જીજ્ઞાતા હૈયે સાથ અને સહકાર આપી રહ્યાં છે.

શ્રી સારાભાઈ રાજનગર ધર્મપુરી અમદાવાદના અગ્રગણ્ય આગેવાન હતા. તેઓ ચાલ્યા ગયા પણ પુણ્યપાંખડીની જેમ પોતાની મધુર ફેરમ મૂકી ગયા, અને પોતાના જીવનને ધન્ય ધન્ય બનાવી ગયા. તેઓ ભલે દિવંગત થયા, પરંતુ તેઓનાં ધર્મકાર્યોની દિગ્વ્ય ન્યેાત આજે પણ જળાહળી રહી છે.

થોડીક ભક્તિનો સુયોગ

(સંપાદકીય)

ભૂતકાળનું સ્મરણ કરું છું તો, પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિ-
સૂરીશ્વરજી મહારાજ અને એમના સમુદાયના પરિચયમાં આવવાનો સુઅવસર મને મળ્યો,
એ વાતને આર દાયકા કરતાં પણ વધુ સમય થયો.

વિ. સં. ૧૯૯૦ માં અમદાવાદમાં, શ્રી જૈન શ્વતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘના મુનિવરોનું
યાદગાર સન્મેલન મળ્યું હતું. આ સન્મેલને શ્રીસંઘમાં પ્રવર્તતા અનિચ્છનીય વાતા-
વરણને દૂર કરવા માટે, પટ્ટકરૂપે, અગિયાર નિર્ણયો કર્યા હતા. એમાં દસમા નિર્ણયથી
જૈનધર્મ, જૈન શાસ્ત્રો, તીર્થો વગેરે ઉપર થતા આક્ષેપોનો પ્રતીકાર કરવા માટે પાંચ
શ્રમણ ભગવંતોની એક પ્રતીકાર સમિતિ રચવામાં આવી હતી. આ પાંચ શ્રમણ
ભગવંતોમાં પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ (તે વખતે પંચાસ) શ્રી વિજયલાવણ્યસૂરીશ્વરજી
મહારાજનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. આ સમિતિએ “ શ્રી જૈનધર્મ સત્ય
પ્રકાશક સમિતિ ”ની સ્થાપના કરીને એના મુખપત્ર તરીકે “ શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ ”
નામે માસિક શરૂ કર્યું હતું. આ સમિતિના સંચાલન માટે અને એના માસિકના
સંપાદન માટે, આ શ્રમણ-સમિતિના એક સભ્ય અને મારા ચિરપરિચિત, પરમપૂજ્ય
મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી (ત્રિપુટી) મહારાજની ભલામણથી, મને રાખવામાં
આવ્યો હતો.

આને હીંધે મારે, સમિતિના કામકાજ માટે, પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી
વિજયલાવણ્યસૂરિજી મહારાજના નિકટના સંપર્કમાં રહેવું પડતું હતું. અને તેઓ
પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીના વિદ્વાન શિષ્ય હતા, એટલે ક્રમે
ક્રમે એ મહાન આચાર્ય મહારાજ તથા એમના સમુદાયના ઘણાંબરા વિદ્વાન આચાર્યો
તથા મુનિવરોના પરિચયમાં આવવાનો સુઅવસર પણ મને મળ્યો હતો, એટલું જ નહીં,
શાસનસમ્રાટશ્રીની થોડીક કૃપા-પ્રસાદી મેળવવા પણ હું ભાગ્યશાળી બન્યો હતો.

આ સમુદાયના સાધુ-મુનિરાજોનો આવો પરિચય થયો તેથી સ્વાભાવિક રીતે જ
પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના સંપર્કમાં આવવાનું
બન્યું હતું; અને છતાં, એ વખતે, એમનો નિકટનો સંપર્ક સાધીને એમની અનેક
આંતરિક શક્તિઓનાં અને સાધુજીવનની શોભારૂપ અનેક સદ્ગુણોનાં દર્શન હું નહોતો
કરી શક્યો. તે વખતે તો હું એમને શાસનસમ્રાટના અનન્ય વિશ્વાસપાત્ર પ્રશિષ્ય,
આદર્શ ગુરુભક્તિપરાયણ, અનેક શાસ્ત્રો અને વિદ્યાઓમાં વિશારદ, વ્યવહારદક્ષ અને

બાહોશ આચાર્યરૂપે જ દૂરથી પિછાનતો હતો અને દૂર રહ્યો રહ્યો જ, મનમાં, એમના પ્રત્યે આદર તેમ જ અહોભાવની લાગણી ધરાવતો હતો.

એમને બહુ જ નજીકથી જોવા-જાણવાનું અને એમની શક્તિઓ અને એમના સદ્ગુણોનું પ્રભાવશાળી અને આદ્લાદકારી દર્શન કરવાનું તો, તેઓશ્રીના જીવનનાં છેલ્લાં ત્રણ-ચાર વર્ષ દરમિયાન જ બન્યું હતું. અને તે મુખ્યત્વે, લગવાન મહાવીરના પચીસ-સોમા નિર્વાણ-મહોત્સવની રાષ્ટ્રીય ઉજવણી સામે તથા ગિરિરાજ શ્રી શત્રુંઞય ઉપર થયેલ પ્રતિષ્ઠાના આદેશો આપવાની પદ્ધતિ સામે તપગચ્છ સંઘના એક વર્ગે વિરોધનો મોટો વટોળ જીલો કરવાનો જે આવેશલયો પ્રયાસ કર્યો હતો, તેની સામે તેઓએ દાખવેલ દૃઢતા, દૂરદેશી, શાણપણ, શાસનપ્રભાવનાની ધગશ, આત્મવિશ્વાસ વગેરે અનેક શક્તિઓ અને ગુણોથી સભર અને શાલિનતાભર્યા વલણને લીધે. એ વખતે શાંતિ, સ્વસ્થતા અને સ્થિરતાપૂર્વક તેઓએ શ્રીસંઘને કેવું ઉપકારક માર્ગદર્શન કરાવ્યું હતું !

ચિત્તને ઉશ્કેરી મૂકે એવા અનૂનભર્યા વાતાવરણમાં પણ તેઓએ જે ધ્યેયનિષ્ઠા, એકાગ્રતા અને સમતા તેમ જ સહિષ્ણુતા દાખવી હતી, તે એમની શ્રમણજીવનની જીવનસ્પર્શી, આદર્શ સાધનાની ગવાહી પૂરતી હતી. એ સમયે મેં બહુ જ નિકટથી અને ખાતરીપૂર્વક જોયું કે, નિર્ભયતા, હિંમત, સાહસિકતા, અનિષ્ટ સામે અણમ રહેવાની દૃઢતા અને અનિચ્છનીય સંયોગોનો પણ સ્થિરપણે સામનો કરવાનાં હીર અને ખમીર કેટલા મોટા પ્રમાણમાં એમના જીવન સાથે એકરૂપ બની ગયાં છે ! અને એમનાં પ્રત્યે વિશેષ આદર-લક્ષિત ઉપજાવે એવી બાબત તો એ હતી કે, આ નિર્ભયતા, હિંમત, સાહસિકતા વગેરે એમની શક્તિઓ, કોઈ યુદ્ધના સૈનિક જેવી ઉદામ અને આવેશભરી ન હતી, પણ એક આત્મસાધક સંતને શોભે એવી વિવેકશીલતા તથા પ્રશાંત ભાવ જેવા દિવ્ય રસાયણથી રસેલી હતી. તેથી જ, વધારે પડતો વાણીવિલાસ કરવાને બદલે, પ્રત્યક્ષ અને નક્કર કામ કરીને જ, અનિષ્ટનો પ્રતીકાર કરવાનો અને પોતાની શક્તિઓનો લાભ શ્રીસંઘને સદાય આપતા રહેવાનો ઉપકારક સ્વભાવ તેઓમાં સાવ સહજપણે કેળવાઈ ગયો હતો.

અને શ્રમણજીવનની વિશ્વમૈત્રીગામી સાધનાને બળે એમના વિચાર-વાણી-વર્તનમાં વ્યાપી ગયેલી વત્સલતાની તો બાણે કોઈ સીમા જ ન હતી. એમ કહેવું જોઈએ કે, મધુરતા, પ્રસન્નતા અને વત્સલતા એ એમના સમગ્ર વ્યવહારનો સ્થાયી ગુણ જ બની ગઈ હતી; અથવા એ એમની દીર્ઘકાલીન સંઘમ-સાધનાનું સર્વોપકારક નવનીત જ હતું. એમની પોતાની શિષ્યસંપદા મર્યાદિત હોવા છતાં એમની આસપાસ લક્ષિતશીલ અને જિજ્ઞાસુ મુનિવરોનું જૂથ સદા જોવા મળતું તે તેઓની આવી હેતાળ મનોવૃત્તિને કારણે જ.

મોઠે મોઠે આચાર્ય મહારાજની આવી ગુણવિભૂતિનાં દર્શન કરવાનો અવસર મળ્યો તેથી અંતરમાં એક બાબુ અફસોસ થાય છે, તો બીજી બાબુ આનંદ પણ અનુભવાય છે. અફસોસ એટલા માટે કે, એમને એમના યથાર્થ રૂપમાં પિછાનવાનો સુયોગ મળ્યો અને તેઓ સદાને માટે વિદાય થઈ ગયા ! આનંદ એટલા માટે કે, ભલે મોઠે મોઠે પણ, આવી શ્રમણુશ્રેષ્ઠ વિભૂતિને અલ્પ-સ્વલ્પ યોગબવાની અને એમનો થોડોક પણ વિશ્વાસ અને પ્રેમ સંપાદન કરવાની ધન્ય તક મને મળી. આવો સુઅવસર મળવાથી એમના પ્રત્યેની મારી ભક્તિમાં ઘણો વધારો થયો હતો, એ કહેવાની જરૂર નથી. તેઓશ્રી તરફની આવી જાંડી ભક્તિથી પ્રેરાઈને જ એમની અંતિમ યાત્રામાં સામેલ થવા હું ખોટાઈ જઈ પહોંચ્યો હતો. મારા ઉપર પડેલા એમના પ્રભાવને કારણે મને થયા કરતું હતું કે એમની થોડીક પણ ભક્તિ કરવાની કોઈકે તક મળે તો કેવું સારું !

અને, બાણે મારી આ ભાવના ફળવાની હોય એમ, એવી એક તક પણ મને મળી ગઈ—પણ તે એમની હયાતીમાં નહીં પણ તેઓશ્રીના કાળધર્મ બાદ ! આપણું ધાર્યું કે માગ્યું તો આ સંસારમાં ભાગ્યે જ થવા કે મળવા પામે છે, એમ સમજીને મોઠે મોઠે પણ આચાર્ય મહારાજ પ્રત્યેની મારી ભક્તિને અરિતાર્થ કરવાનો જે અવસર મારી સામે ઉપસ્થિત થયો તેને મેં ઉલ્લાસથી વધાવી લીધો. આ અવસર તે, આચાર્ય મહારાજના અંતિમ સંસ્કાર પછી, ખોટાદમાં જ, પરમપૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી મહારાજે આચાર્ય મહારાજનો સ્મારક-ગ્રંથ તૈયાર કરવાની કરેલી વાત અને એ કામની જવાબદારી મને સોંપવાની દર્શાવેલી ઇચ્છા. મેં તો, ભૂખ્યાને ભાવતાં ભોજન મળે એવી હર્ષની લાગણી સાથે, એનો તરત જ સ્વીકાર કર્યો અને કેટલાક વખત પછી કામની શુભ શરૂઆત પણ કરી.

આ સ્મારક-ગ્રંથ તૈયાર થઈને બહાર પડી રહ્યો છે ત્યારે મારા મનમાં સહજપણે જ એ સવાલ ઊઠે છે કે, આમાં મારો હિસ્સો કેટલો છે ? જવાબ મળે છે કે, સાવ ઓછો, નગણ્ય કહી શકાય એટલો મામૂલી ! પણ આ ગ્રંથ તૈયાર કરી આપવાના કામ નિમિત્તે, સ્વર્ગસ્થ આચાર્ય મહારાજ પ્રત્યેની ભક્તિને વ્યક્ત કરવાનો તથા એનો ઉપયોગ કરવાનો આટલો થોડોક પણ મોકો મને મળ્યો, એને હું મારું સફલાચ્ચ માતું છું, અને એ માટે પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરિજી મહારાજ તથા પરમપૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી મહારાજનો અંતરથી આભાર માતું છું.

આ ગ્રંથ આચાર્ય મહારાજના ઉદાત્ત અને પ્રેરક જીવનપરિચયથી તથા એમના પ્રત્યેની ચતુર્વિધ શ્રીસંઘની તથા અનેક સહૃદય વિદ્વાનોની ભક્તિનાં લાગણીભીના શબ્દોમાં દર્શન કરાવે એવી લેખસામગ્રીથી તેમ જ આચાર્ય મહારાજની અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓનું તેમ જ તેઓના પ્રસન્ન-લવ્ય વ્યક્તિત્વનું સુરેખ રૂપમાં દર્શન કરાવતી અનેક

છબીઓની ચિત્ર-સામગ્રીથી સમૃદ્ધ બની શક્યો છે, તે સંખ્યાબંધ ભાવનાશીલ વ્યક્તિઓના ઉદ્ઘાસભર્યા સહકારને કારણે જ. જે જે આચાર્ય મહારાજ આદિ સાધુ-મુનિરાજોએ, અનેક સાધ્વીજી મહારાજોએ, ગૃહસ્થો તથા પંડિત પુરુષોએ તેમ જ બહેનોએ, પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી શીલચંદ્રવિજયજીની માગણીથી તેમ જ મારી વિનતિથી, આટલા વિપુલ પ્રમાણમાં, પોતાની ગદ્ય તેમ જ પદ્ય કૃતિઓ, સમયસર, મોકલી આપવાની ઉદારતા દર્શાવો છે તે સૌ પ્રત્યે હું આભારનો ઝાંડો લાગણી પ્રદર્શિત કરું છું. એ જ રીતે આચાર્ય મહારાજના પરગણુ, અપ્રમત્ત અને ધર્મનિષ્ઠ જીવનનાં વિવિધ પાસાં અને પ્રસંગોનું હૂ-બ-હૂ દર્શન કરાવી શકે એવી સંખ્યાબંધ છબીઓ મોકલવાની કૃપા જેઓએ કરી છે, એમનો પણ હું ખૂબ ખૂબ આભાર માનું છું.

આ અર્થ માટે એકત્ર થયેલી લેખ-સામગ્રીનું સંપાદન કરતાં તેમ જ કોઈ કોઈ લેખને ટૂંકો કરવા જતાં, જે તે લેખના લેખક મહાનુભાવના કથનનો મુખ્ય ભાવ સચવાઈ રહે અને કોઈ જરૂરી અને મહત્વનો મુદ્દો રહી જવા ન પામે એ માટે મેં યથાશક્ય તકેદારી રાખવા પ્રયત્ન કર્યો છે. આમ છતાં, આવું બનવા નહીં જ પામ્યું હોય એમ હું ન કહી શકું; એ માટે તો લેખક મહાનુભાવોએ જ ન્યાય આપવાનો રહે છે. એટલે કોઈ લખાણમાં આવી કોઈ ક્ષતિ રહી જવા પામી હોય તો એ માટે હું ક્ષમાચાચના કરું છું. અને મારી ભક્તિને ચત્કિંચિત્ સફળ કરવાની આવી તક મળવા બદલ હું ફરી મારો હર્ષ પ્રદર્શિત કરું છું.

૬, અમલ સોસાયટી, અમદાવાદ-૭
ધનતેરશ, ૨૦૩૩; તા. ૯-૧૧-૧૯૭૭

—રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ

અગત્યની વિનંતી

આ અર્થને અંતે આપવામાં આવેલ શુદ્ધિપત્રક મુજબ
સુધારો કરીને જ અર્થનો ઉપયોગ કરવા
વિનંતિ છે.

અ નુ ક્ર મ

આનંદ આનંદ આજ (પૂ. આ. શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરિજી મ.)	૩
ઋણમુક્તિનો અતિનમ્ર પ્રયત્ન (પ્રકાશકીય નિવેદન)	૫
થોડીક ભક્તિનો સુયોગ (સંપાદકીય)	૭
અરપું ભાવથી અંજલિ, પૂ. મુ. શ્રી પ્રદ્યુમ્નવિજયજી મહારાજ	૨૦
વાત્સલ્યનિધિ સંઘનાયક, પૂ. મુ. શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી મહારાજ	૧-૧૯૦

૧. સમૃદ્ધ સૌભાગ્યનું મંગળ ચિહ્ન ૧; ૨. જન્મભૂમિ ઝોટાદ ૩; ૩. સંસ્કારઘડતર ૫; ૪. ત્યાગભાવનાનું ખીજ ૭; ૫. ભાવતી વસ્તુ ૮; ૬. ભતવાન છેકરો, ૧૦; ૭. નસીબ એ ડગલાં આગળ ૧૪; ૮. આખરી ફેંસલો ૧૬; ૯. કિમસાધ્યં મહાત્મનામ ૧૯; ૧૦. સિંહની જેમ પાળજો, ૨૧; ૧૧. જૈન મુનિની વિકાસકૃત્ય ૨૩; ૧૨. વિદ્યાની એ પાંખે ૨૬; ૧૩. ગુરુકૃપા ૨૯; ૧૪. કર્મ અને આગમસાહિત્યનું જ્ઞાન ૩૧; ૧૫. આચાર્યપદવી ૩૩; ૧૬. જ્યોતિષ અને શિલ્પના જ્ઞાતા ૩૬; ૧૭. નૈતિક શક્તિ અને કુનેહબળ ૩૭; ૧૮. કુટુંબ-કથા ૩૯; ૧૯. અંજનશલાકા ૪૧; ૨૦. સાદું તત્ત્વજ્ઞાન ૪૩; ૨૧. સ્વાસ્થ્યચર્યા ૪૪; ૨૨. તિથિચર્યા : (૧) મંગલ અને કલેશવૃદ્ધિ ૪૬; ૨૩. તિથિચર્યા : (૨) સમાધાનનો નક્કર છતાં નિષ્ક્રમ પ્રયાસ ૫૭; ૨૪. વેદાન્તના જ્ઞાતા ૬૨; ૨૫. ગુરુભક્તિની પરાકાષ્ઠા ૬૪; ૨૬. સિદ્ધાંતનિષ્ઠા ૬૯; ૨૭. મુહૂર્ત મેળવવાનું મહાતીર્થ ૭૦; ૨૮. તિથિચર્યા : (૩) વિ. સં. ૨૦૦૪ ૭૪; ૨૯. શાસનપ્રભાવના ૭૯, ૩૦. સંઘની એકતા ખાતર ૮૪; ૩૧. સં. ૨૦૧૪નું મુનિસમ્મેલન : અમદાવાદ આવવાનો નિર્ણય ૯૫; ૩૨. સં. ૨૦૧૪નું મુનિસમ્મેલન : અમદાવાદમાં આગમન ૧૦૨; ૩૩. સં. ૨૦૧૪નું મુનિસમ્મેલન : નિષ્ક્રમતા એ જ સંક્રમતા ૧૦૬; ૩૪. પંચાંગ-પરિવર્તન ૧૧૭; ૩૫. ઉદારતાનું ઉમદા ઉદાહરણ ૧૨૧; ૩૬. શુભ કાર્યોની પરંપરા ૧૨૪; ૩૭. સંઘભાવના ૧૨૯; ૩૮. ગુણુવૈભવ ૧૩૩; ૩૯. વાત્સલ્યસિંધુ; ૧૪૦; ૪૦. સરળતા અને કુટિલતાનો તફાવત ૧૪૨; ૪૧. સર્વમાન્ય સૂરિવર ૧૪૬; ૪૨. શાસનપ્રભાવના ૧૪૮; ૪૩. પચીસમી નિર્વાણ શતાબ્દી : સંક્રમ નેતૃત્વ ૧૪૯; ૪૪. જીવનભવ્યતાનું અભિવાદન ૧૫૮; ૪૫. જીવનસંધ્યાની યાદગાર વાતો ૧૬૦; ૪૬. છેલ્લા દિવસો ૧૬૭; ૪૭. કાળધર્મ ૧૮૫.

શ્રદ્ધાંજલિ

કાળધર્મ નિમિત્તે આવેલ પત્રો, તારો અને સામાયિકોની નોંધો

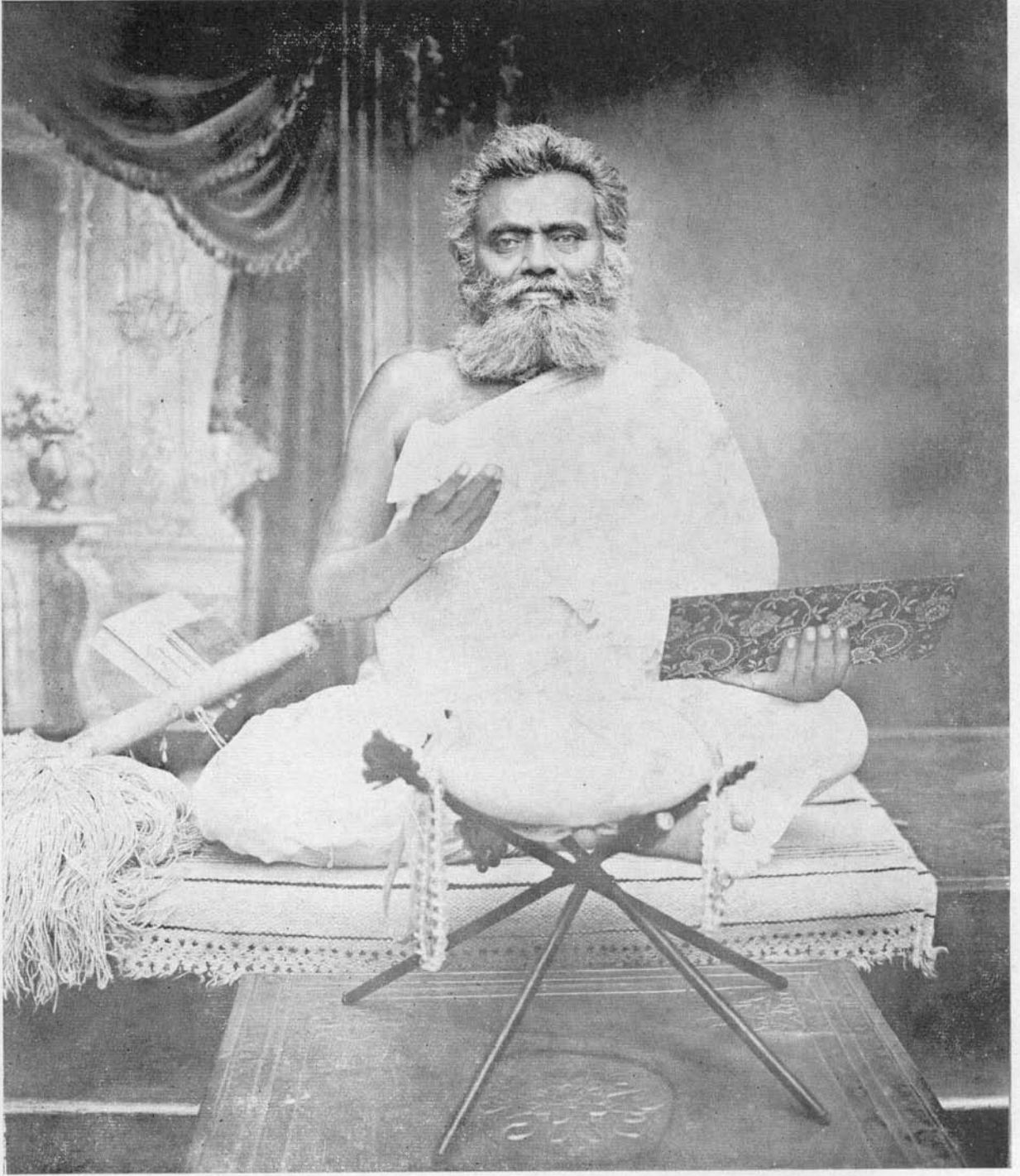
૧૯૩-૨૫૧

વર્તમાનપત્રો અને સામાયિકોની અંજલિ—જ્યેષ્ઠ આચાર્ય, ગુજરાત-સમાચાર, ૧૯૩; ન પુરાય તેવી ખોટ, જનસત્તા, ૧૯૩; તેજસ્વી દીપક, સેવક, ૧૯૪; સર્વોચ્ચ આચાર્ય, મુંબઈ સમાચાર, ૧૯૬; છેલ્લી વંદના, જૈન, ૧૯૭; તીર્થોધિરાજની યાત્રાએ જતાં અંતિમ યાત્રા, જૈન, ૧૯૭; જૈન શાસનના મહાન જ્યોતિર્ધર, જૈન સેવક, ૨૦૦, સર્વમાન્ય આચાર્ય, પ્રવેતામ્બર જૈન ૨૦૧; સમર્થ સુકાનીની વસમી વિદાય, જૈન, ૨૦૧; પ્રશસ્તિ શ્રદ્ધાંજલી બની ! રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ, જૈન, ૨૦૪; મહાન જ્યોતિર્ધર, વલ્લભસન્દેશ, ૨૦૮; સંઘનાયક શ્રી નન્દનસૂરિજીની ચિરવિદાય, જિનસંદેશ ૨૦૯; પ્રથમ પુણ્યતિથિએ અંજલિ : (૧) શાન્તિનું પરમ તીર્થ, જૈન, ૨૧૧; (૨) જુગ જુગ જીવો વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી, જૈન સેવક, ૨૧૨.

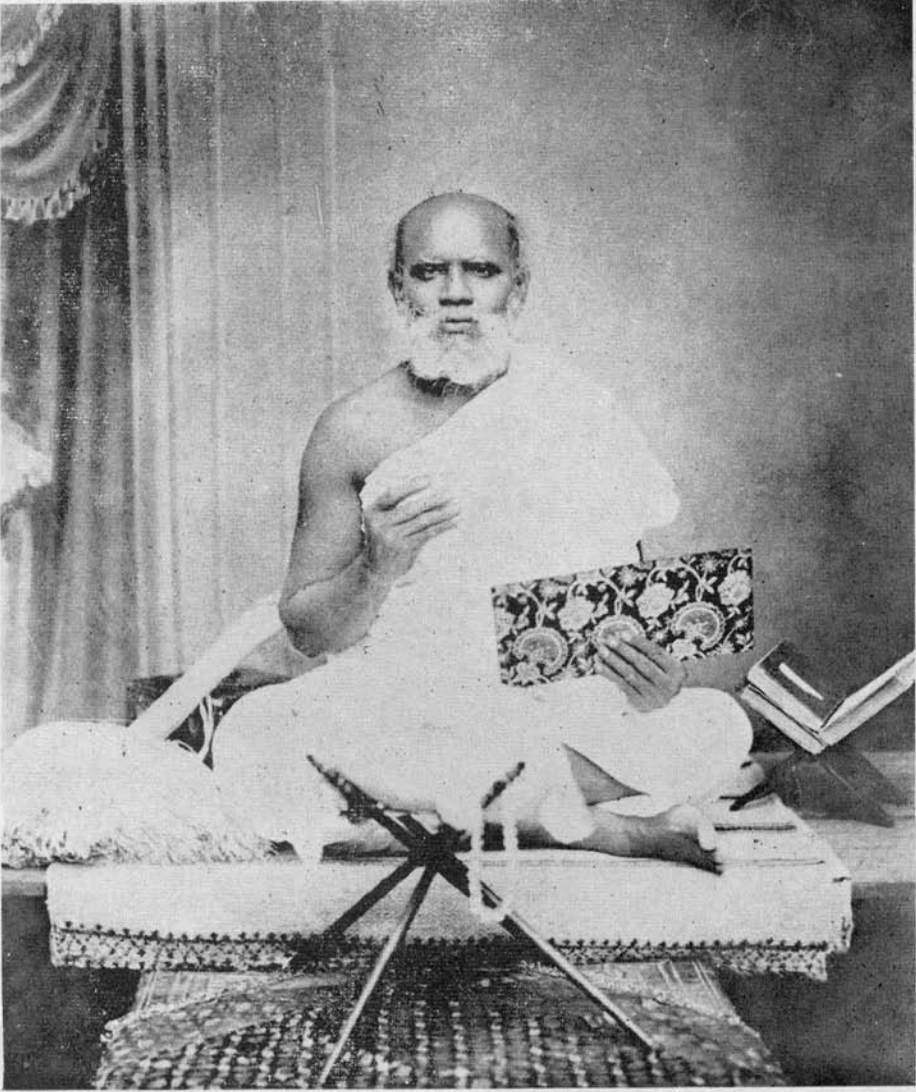
ગુણાનુવાદ સભાઓ તથા ઠરાવો—અમદાવાદમાં ચતુર્વિધ શ્રીસંઘની સભા, ૨૧૪; શ્રી સાંતાક્રૂઝ (મુંબઈ) તપગચ્છ જૈન સંઘની સભા, ૨૧૬; મુંબઈના સંઘોની સભા, ૨૧૮; શ્રી આદીશ્વર જૈન પોરવાડ સંઘ, મુંબઈની શ્રદ્ધાંજલિ, ૨૧૮; શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા, મુંબઈનો ઠરાવ, ૨૧૯; શ્રી જવાહરનગર જૈન પ્રવેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘ, ગોરેગાંવ (મુંબઈ)નો ઠરાવ, ૨૧૯; મુંબઈના શ્રી ખંભાત જૈન મિત્ર મંડળનો ઠરાવ, ૨૨૦; જોધપુર શ્રીસંઘનો ઠરાવ, ૨૨૦; શ્રી જૈન સંઘ, સૂરત, ૨૨૦; ભાવનગરના શ્રીસંઘનો ઠરાવ, ૨૨૧; જામનગરના વીસા શ્રીમાળી તપગચ્છ શ્રીસંઘનો ઠરાવ, ૨૨૨; મોરબી શ્રી જૈન સંઘની ગુણાનુવાદ સભા, ૨૨૩; જૈન મૈત્રી મંડલ, મદ્રાસનો ઠરાવ, ૨૨૪; શ્રી જૈન પ્રવેતાંબર તપગચ્છ સંઘ, જયપુરનો ઠરાવ, ૨૨૪; શ્રી મહુવા વીસા શ્રીમાળી તપગચ્છીય પ્રવેતામ્બર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘનો ઠરાવ, ૨૨૪; ખોટાદ નગરપાલિકાની શ્રદ્ધાંજલિ, ૨૨૫; શેઠ રતિલાલ વિકુલદાસ ગોસલિયા ગઠડાનિવાસી શ્રી પ્રવે. સ્થાનકવાસી જૈન છાત્રાલય, ખોટાદની અંજલિ, ૨૨૬; શિવગંગા સંગીત વિદ્યાલય, ખોટાદની અંજલિ ૨૨૬; શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન મોટી ટોળી, તથા રાયખડાદુર બાબુસાહેબ બુદ્ધિસિંહજી જૈન પાઠશાળા, પાલીતાણાનો ઠરાવ, ૨૨૭; શ્રી વીશા નીમા જૈન પંચ, વેજલપુર (જિ. પંચમહાલ)નો ઠરાવ, ૨૨૭; ખીકાનેર શ્રીસંઘની સભા, ૨૨૭; શ્રી રાજકોટ જૈન તપગચ્છ સંઘનો ઠરાવ, ૨૨૭; શ્રી કોઠ જૈન સંઘનો ઠરાવ, ૨૨૮; શ્રી ગોધરા જૈન સંઘનો ઠરાવ, ૨૨૮; શેઠ દેવચંદ ધરમદાસની પેઢી, ડભોઈનો ઠરાવ, ૨૨૯; શ્રી દાહોદ જૈન સંઘનો ઠરાવ, ૨૨૯; શ્રી થરા જૈન પ્રવેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંઘનો ઠરાવ, ૨૨૯; શ્રી ખરવાળા જૈન સંઘનો ઠરાવ, ૨૨૯; શ્રી વરતેજ જૈન સંઘનો ઠરાવ, ૨૩૦; શ્રી માંગરોળ જૈન યુવક મંડળનો ઠરાવ, ૨૩૦.

આચાર્ય મહારાજની અનન્ય ભક્તિના આલંબન
શેત્રુંજી ઉમના જિનાલયના મૂળનાયક સહસ્ત્રશૃણા શ્રી શત્રુંજય પાર્શ્વનાથ

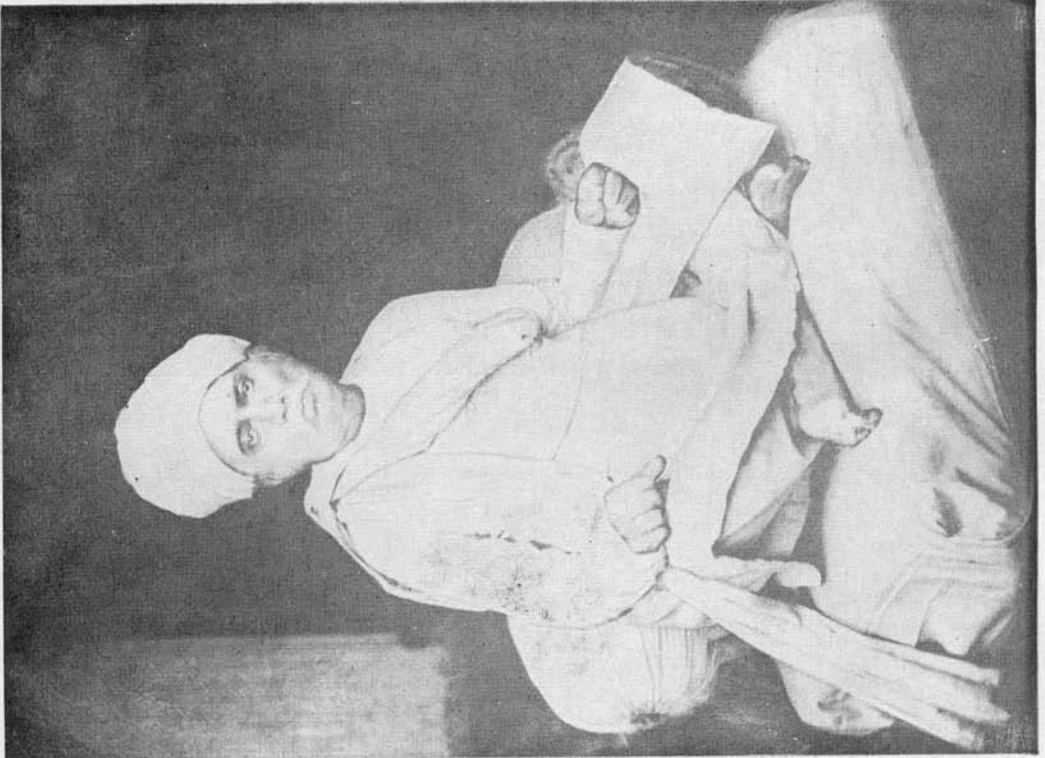
આચાર્ય મહારાજના દાદાગુરુ
શાસનસમ્રાટ આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ

आचार्य मळारान्ना गुरुदेव
प्रशांतस्वभावी आचार्य प्रवर श्री विजयोदयसुरीश्वरजी मळारान

આચાર્ય મહારાજનાં માનુશ્રી જમનાબહેન

આચાર્ય મહારાજના પિતાશ્રી હેમચંદભાઈ શામજીભાઈ

પત્રો તથા તારસંદેશાઓ—શ્રમણ સમુદાયના પત્રોમાંથી—પૂ. આ. શ્રી વિજય-
પ્રતાપસૂરીશ્વરજી મ. તથા પૂ. આ. શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૦; પૂ. આ. શ્રી
વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૧; પૂ. આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૨; પૂ.
આ. શ્રી વિજયમેરુપ્રભસૂરીશ્વરજી મ. તથા પૂ. આ. શ્રી વિજયદેવસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૨;
પૂ. આ. શ્રી વિજયધર્મધુરંધરસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૩; પૂ. આ. શ્રી વિજયમંગળ-
પ્રભસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૩; પૂ. આ. શ્રી હેમસાગરસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૩; પૂ. આ. શ્રી દેવેન્દ્ર-
સાગરસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૩; પૂ. આ. શ્રી વિજયસુશીલસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૪; પૂ. આ. શ્રી
વિજયપૂર્ણાનંદસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૪; પૂ. આ. શ્રી વિજયકીર્તિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. ૨૩૪; પૂ.
ઉપાધ્યાય શ્રી દર્શનસાગરજી મ. ૨૩૪; પૂ. મુ. શ્રી અભયસાગરજી મ. ૨૩૫; પૂ. આ.
શ્રી વિજયવિનયચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.ના શિષ્ય પં. શ્રી ગુણવિજયજી મ. ૨૩૫; પૂ. અનુયોગા-
ચાર્ય ખરતરગચ્છાલકાર મુનિ શ્રી કાન્તિસાગરજી મ. ૨૩૫; પાર્શ્વચંદ્રગચ્છાલકાર પૂ.
મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાચંદ્રજી મ. ૨૩૬; ઓટાદ સંપ્રદાયના સ્થાનકવાસી પૂજ્ય મુનિરાજ
શ્રી અમીચંદ્રજી મ. ૨૩૬; પૂ. પં. શ્રી ચંદનવિજયજી મ. ૨૩૭; પૂ. પં. શ્રી પૂર્ણાનંદ-
વિજય મ. ૨૩૭; પૂ. મુનિરાજ શ્રી કીર્તિચંદ્રવિજયજી મ. ૨૩૭; પૂ. મુનિરાજ શ્રી
કેવલવિજયજી મ. ૨૩૭.

શ્રમણ સમુદાયના પત્રોની યાદી, ૨૩૭; સાધ્વીજી મહારાજેના પત્રોની યાદી, ૨૩૮;
કેટલાક તાર-સંદેશા ૨૩૯; શ્રમણ સમુદાયના તારોની યાદી, ૨૪૦; સાધ્વીજી મહારાજેના
તારની યાદી. ૨૪૦.

પત્રોમાંથી તારણ — શેઠ શ્રી સુધાકરભાઈ મણિભાઈ ૨૪૧; પં. શ્રી બેચરદાસ
જી. દોશી ૨૪૧; શ્રી ત્રિપલદાસજી રાંકા ૨૪૨; ડા. છોટુભાઈ એફ. શાહ ૨૪૨; પં. શ્રી
ભાલચંદ્ર દયાશંકર કવીશ્વર ૨૪૩; સિવિલ હોસ્પિટલના સિવિલ સર્જન ડૉ. એચ. સી.
શાહ ૨૪૪; પં. શ્રી મફતલાલ ઝ. ગાંધી ૨૪૪; શ્રી હડીચંદ જે. દોશી ૨૪૪; શ્રી
બાપાલાલ મનસુખલાલ શાહ ૨૪૪; પ્રો. કવીનચંદ્ર એમ. શાહ ૨૪૫; શ્રી રમેશભાઈ
એચ. શાહ ૨૪૫; માંડલ-તપગચ્છ જૈન સંઘ ૨૪૬; સંગીતકાર શ્રી હીરાલાલ દે. ઠાકુર
૨૪૬; પં. શ્રી અમૃતલાલ મો. ભોજક ૨૪૬; શ્રી લક્ષ્મણભાઈ હી. ભોજક ૨૪૬; ક્રિયા-
કારક શ્રી ભાઈલાલભાઈ ૨૪૭; વકીલ વીરચંદ ગોરધનદાસ ૨૪૭; પં. શ્રી છબીલદાસ
કે. સંઘવી ૨૪૭; શ્રી રસિકલાલ એન. કોરા ૨૪૭.

ગૃહસ્થોના પત્રોની યાદી ૨૪૮; શ્રીસંઘો તથા સંસ્થાઓના તારોની યાદી ૨૪૯;
ગૃહસ્થોના તારોની યાદી ૨૫૦; સ્વર્ગવાસ નિમિત્તે ઊજવાયેલા ધર્મોત્સવો ૨૫૧.

લેખો તથા કાવ્યો	૨૫૫-૪૨૨
અન્નલિ (કાવ્ય), પં. વેચરદાસ દોશી	૨૫૪
ઉચ્ચ કોટિની ભાવનાવાળા જ્યોતિર્ધર, પૂ. આ. શ્રી વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મ.,	૨૫૫.
ચૌરાશી અંદરનો વાવટો, પૂ. આ. શ્રી વિજયશોભદ્રસૂરીશ્વરજી મ.,	૨૫૬.
આચાર્યપ્રવર, ગુણસમુદ્ર, સંમાનનીય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી, પં. શ્રી બેચરદાસ	
જી. દોશી,	૨૫૮.
પૂજ્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ, શ્રેષ્ઠીવર્ધ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ,	૨૬૦.
આચાર્ય મહારાજની ઉદારતા, શેઠશ્રી કેશવલાલ લલ્લુભાઈ અવેરી,	૨૬૨.
પૂજ્ય આચાર્યપ્રવર શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ, પૂ. આ. શ્રી. વિજય-	
સુશીલસૂરીશ્વરજી મહારાજ,	૨૬૪.
ગુણોની સુવાસ, પૂ. આ. શ્રી વિજયરામસૂરીશ્વરજી મહારાજ (ડેલાવાળા)	૨૬૫.
હાર્દિક શ્રદ્ધાંજલિ, પૂ. આ. શ્રી વિજયરાજેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ (ડેલાવાલા),	૨૬૬.
શાસનસ્તંભ સૂરીશ્વરજી, પૂ. આ. શ્રી વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મ; પૂ. આ. શ્રી વિજય-	
સુબોધસૂરીશ્વરજી મ. તથા પૂ. આ. શ્રી વિજયલલિતસૂરીશ્વરજી મહારાજ,	૨૬૬.
સાદર શ્રદ્ધાંજલિ (કાવ્ય), શ્રી ગબ્તનનભાઈ ઠાકુર,	૨૬૭.
બહુશ્રુત આચાર્ય શ્રી નન્દનસૂરિજી, પં. શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયા,	૨૬૯.
તમોને અંજલિ દઈએ આજ (કાવ્ય), પ્રવીણ વી. દેસાઈ, ખોટાદ,	૨૭૧.
દીર્ઘદ્રષ્ટા, સર્વશ્રેષ્ઠ, સર્વજ્ઞયેષ્ઠ, દરિયાવદિલ, પરમ પ્રભાવક આચાર્ય, પં. શ્રી	
મફતલાલ ઝ. ગાંધી,	૨૭૨.
સમર્થ સંઘનાયક, પૂ. આ. શ્રી વિજયેન્દ્રદિનસૂરીશ્વરજી મહારાજ,	૨૭૪.
ખોટા માનવતાં ખોટાં મન, પૂ. આ. શ્રી વિજયચંદ્રોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ,	૨૭૫.
વાત્સલ્યવારિધિ-વિશ્વવ્રન્ધાભિવન્ધચાર્યવર્ય-શ્રીમદ્વિજયનન્દનસૂરીશ્વરાણાં ગુણાનુ-	
વાદ: (કાવ્ય), પૂ. સુ. શ્રી વાચસ્પતિવિજયજી મહારાજ,	૨૭૮.
સ્વ. આચાર્ય વિજયનન્દનસૂરિજી, શ્રી રિષભદાસજી રાંકા,	૨૭૯.
અતન્ય ગુરુભક્ત અને અસાધારણ વિદ્વાન, શ્રી કાંતિલાલ કૂ. ધીયા,	૨૮૧.
શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ (કાવ્ય), શ્રી શાંતિલાલ ખી. શાહ,	૨૮૪.

- જેસા મૈને દેખા, પૂ. આ. શ્રી પદ્મસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ, ૨૮૬.
- શ્રદ્ધા-સુમન, પૂ. પ્રવર્તિની સાધ્વીજી શ્રી વિચક્ષણશ્રીજી મહારાજ, ૨૮૭.
- ભાવાચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ, પૂ. પં. શ્રી પૂર્ણાનન્દવિજયજી ૨૮૮.
- મહારાજ, ૨૮૮.
- પ્રતિભાવંત સૂરિવર, પૂ. પ્રવર્તક શ્રી નિરંજનવિજયજી મહારાજ, ૨૯૧.
- ગુણસ્તુતિ-ગીત (કાવ્ય), શ્રી લક્ષ્મીબહેન મેઘજી ગડા, ૨૯૩.
- વિસાચાર્ય ન વીસરાય (કાવ્ય), પૂ. સા. શ્રી તિલકપ્રભાશ્રીજીનાં શિષ્યા પૂ. સા. શ્રી ૨૯૫.
- અનંતપૂર્ણાશ્રીજી મહારાજ, ૨૯૫.
- અપ્રતિમ જ્યોતિર્ધરની સ્મૃતિ, પં. શ્રી છબીલદાસ કે. સંઘવી, ૨૯૫.
- પ્રાતઃસ્મરણીય ગુરુદેવને કોટી વંદન, કુમારી નિર્મળા આર. પરમાર, ૨૯૬.
- સર્વતોમુખી દિવ્ય પ્રતિભા, શ્રી ભાલચન્દ્ર દયાશંકર કવિ, ૩૦૧.
- વાત્સલ્યસરિતા વહાવી ગયા (કાવ્ય), ચારિત્રશિષ્ય, ૩૦૩.
- ગુરુદેવનું ગીત (કાવ્ય), શ્રી આદિનાથ જૈન મહિલા મંડળ, ખેંગલોર, ૩૦૪.
- વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ જ્ય પામો ! પૂ. મુ. શ્રી ભદ્રસેનવિજયજી મ., ૩૦૫.
- સુંદર કાયા છોડ ચલ્યો વણુઓરો, પૂ. આ. શ્રી વિજયરામસૂરીશ્વરજી મહારાજના ૩૦૮.
- શિષ્ય પૂ. મુ. શ્રી અભયચંદ્રવિજયજી મ., ૩૦૮.
- સત્ત્વે સન્ત, પૂ. સાધ્વીજી શ્રી નિર્મલાશ્રીજી મહારાજ, ૩૦૯.
- જેવું નામ તેવા ગુણો, પૂ. સા. શ્રી નરેન્દ્રશ્રીજી મહારાજ તથા પૂ. સા. શ્રી ૩૧૦.
- વિદ્યુત્પ્રભાશ્રીજી મહારાજ, ૩૧૦.
- મહાન જૈનાચાર્યનાં થોડાંક સંસ્મરણો, શ્રી ખાલાભાઈ વાડીલાલ કાપડીયા, ૩૧૩.
- અખંડ એ જ્યોત યુગાણી (કાવ્ય), શ્રી રસિક દેસાઈ, ૩૧૫.
- પુણ્યાંજલિ, શ્રી ફૂલચંદ હ. દોશી “ મહુવાકર ”, ૩૧૬.
- પ્રતિભાસંપન્ન પૂ. આચાર્યદેવ, શ્રી કપૂરચંદ ર. વારૈયા, ૩૧૮.
- શ્રી નંદનસૂરિવર ચરણે વંદન હો (કાવ્ય), પૂ. સા. શ્રી પૂર્ણભદ્રાશ્રીજી મ., ૩૧૯.
- વાત્સલ્યમૂર્તિ ગુરુદેવ, શ્રી રંજનબહેન તથા શ્રી રેખાબહેન નટવરલાલ, ૩૨૧.
- ગુરુરાજને વંદન (કાવ્ય), પૂ. મુ. શ્રી ધર્મધ્વજવિજયજી મ. ૩૨૨.
- પ્રેમે પ્રણમું નંદનસૂરીશ્વર (કાવ્ય), પૂ. મુ. શ્રી ભદ્રસેનવિજયજી મહારાજ, ૩૨૩.

अनेक पासांओथी लरपूर लवन, श्री छडीचंद ल. दोशी,	३२४.
ज्ञानस्य फलं चिरतिः, पू. आ. श्री विजयसूर्योदयसूरिल ल.ना शिष्य पू. मु. श्री	
नंदिधोषविजयल मडाराज,	३२६.
वर्तमान जिनशासन के कर्णधार, प्र. मु. श्री मनोहरविजयजी गणि,	३३२.
लाण लाण वंदन (काव्य), पू. सा. श्री यशोदाश्रील मडाराज,	३३५.
नैन शासनना मडान ज्योतिधर, पू. सा. श्री ओंकारश्रील मडाराज,	३३५.
वंदन सह समर्पण (काव्य), श्री अंसीलाल रतिलाल शाह,	३३८.
शासन के नन्दन को शत शत वंदन, श्री हीराचंदजी वैद्य,	३३८.
नंदनमां नंदनवन, पू. सा. श्री सूर्यप्रभाश्रील मडाराज,	३४१.
वात्सल्यवारिधि, पू. सा. श्री प्रवीणश्रील म.नां शिष्या पू. सा. श्री. विनीत-	
यशाश्रील मडाराज,	३४४.
लवनगाथा (काव्य), श्री नटवरलाल ज्येस. शाह,	३४६.
अंतिम प्रतिष्ठा के अनंतनी मंजिल ? पू. सा. श्री राजप्रज्ञाश्रील म.,	३४८.
नंदनवननो परिभल, पू. सा. श्री पूर्णलद्राश्रील मडाराज,	३५०.
नैन शासननो जेक तेजस्वी सितारो, श्री लदिक जे. कापडीया,	३५३.
सौना तारणुडार (काव्य), श्री लालचन्द्र द. कवीधर,	३५५.
कौशल्याधार गुरुदेव, पू. सा. श्री प्रमोदश्रील मडाराज,	३५६.
स्तुति-जेकवीशी (काव्य), श्री अमरचंद भावल शाह,	३५७.
सितारो ञरी पड्यो ! पू. सा. श्री तिलकप्रभाश्रीलनां शिष्या पू. सा. श्री. अनंत-	
पूर्णाश्रील मडाराज,	३५६.
पूज्य गुरुदेव, पू. सा. श्री रवीन्द्रश्रील मडाराज,	३६०.
वंदना, श्री भइतलाल संघवी,	३६१.
उपकारीनुं स्मरण, पू. सा. श्री रत्नमालाश्रील म. - 'रवीन्द्रशिशु',	३६३.
कोटि कोटि वंदन, पू. सा. श्री राजेन्द्रप्रभाश्रील म.नां प्रशिष्या पू. सा. श्री छर्ष-	
रेभाश्रील मडाराज,	३६५.
जेक पवित्र संस्मरण, पू. सा. श्री मृगावतीश्रील मडाराज,	३६६.
गुरुस्तुति (काव्य), श्री जयंतीलाल मो. जवेरी,	३६७.
पावकपथप्रदर्शक, श्री नटवरलाल ज्येस. शाह,	३६७.

પ્રતિષ્ઠાનું પ્રસ્થાન કે અનંતની મંજિલ ? પૂ. સા. શ્રી શશિપ્રભાશ્રીજી મ.,	૩૬૬.
શાસનરત્ન સૂરિજીને અંજલિ, શ્રી “પ્રિયકલ્પ”,	૩૭૦.
પ્યારે નંદનસૂરિજી (કાવ્ય), શ્રી બાલચંદ્ર,	૩૭૨.
કળિકાળના વીર, પ્રાધ્યાપક શ્રી કવીન શાહ,	૩૭૨.
પૂજ્યપાદ સૂરીશ્વરનું પ્રથમ દર્શન અને થોડુંક સ્મરણ, શ્રી “સૂર્યરેણુ”	૩૭૪.
શ્રી જાનેવાલી આત્મા, પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મ. કે પ્રશિષ્ય પૂ.	
મુ. શ્રી જયાનંદવિજયજી મહારાજ,	૩૭૯.
વીસર્થો નં વીસરાય, શ્રી “ચારિત્રશિશુ”	૩૭૯.
નંદનવન સુકાચું, પૂ. સા. શ્રી સુશીલાશ્રીજી મહારાજ,	૩૮૦
કોટિ કોટિ વંદના ! (કાવ્ય); શ્રી ચીમનલાલ એમ. શાહ, ‘કલાધર’	૩૮૧.
પૂજ્ય. આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબને સ્મરણાંજલિ, શ્રી દત્તાત્રય સો.	
કેળકર,	૩૮૨.
પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રીનું જીવન—ન્યોતિષ શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ, પં. શ્રી	
અમૃતલાલ લ. શાહ,	૩૮૪.
નંદન, શ્રી“જિનેન્દ્રશિશુ” (“કીર્તિરાજ”),	૩૮૬.
મહાપ્રભાવક આચાર્ય, શ્રી કેશવલાલ વા. શાહ,	૩૮૮.
અંજલિગીત (કાવ્ય), પૂ. મુ. શ્રી નયકીર્તિવિજયજી મ.,	૩૮૮.
મારી દૃષ્ટિએ પૂ. સૂરિવર, પૂ. સા. શ્રી જસવંતશ્રીજી મ. નાં શિષ્યા પૂ. સા. શ્રી	
ન્યોતિરત્નાશ્રીજી મ.,	૩૮૯.
એક અફસુત વ્યક્તિત્વ, પૂ. મુ. શ્રી સદ્ગુણવિજયજી મ.,	૩૯૦.
મારાં સંસ્મરણો, પ્રજાપતિ ચમનાજી દેવાજી (સમિયાજી),	૩૯૨.
ખડુમુખી પ્રતિલાના ધામ સમા સૂરીશ્વરજી, પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયદેવસૂરીશ્વરજી	
મ. ના શિષ્ય પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયહેમચંદ્રસૂરિજી મ.,	૪૦૩.
તે હિ નો દિવસા ગતા:, પૂ. મુ. શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી મહારાજ,	૪૦૬.
લાવવંદના, (કાવ્ય), પૂ. મુ. શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી મ.,	૪૨૧
શ્રી નન્દનસૂરય: (કાવ્ય). પૂ. મુ. શ્રી ચંદ્રસેનવિજય (બાલમુનિ),	૪૨૨.

परिशिष्ट

(पू. आचार्य श्री विजयनन्दसूरीश्वरजी महाराजनी हयाती वधतनी डेटडीक साभत्री)

प. पू. आ. श्री विजयनन्दसूरिजी म. नां यातुभासोनी याही,	४२३.
परमपूज्य आचार्य श्री विजयनन्दसूरीश्वरजी महाराजे रचेली अन्धो,	४२५.
पू. आ. श्री विजयनन्दसूरीश्वरजी थोडीक साहित्य-प्रसादी,	४२६-४३८.
आचार्य महाराजना देवनागरी हस्ताक्षरो,	४३६.
आचार्य महाराजना गुजराती हस्ताक्षरो,	४४०.

आचार्यगुणसंकीर्तनम्

शास्त्रविशारद-न्यायवाचस्पति-कधिरत्न-सिद्धान्तमार्तण्ड-पूज्यपादाचार्य-श्रीविजय- नन्दसूरीश्वरमहाराजान् प्रति दोलतनगरात् प्रहितं दलम्, पं. श्री हेमचन्द्रविजयजी,	४४१
वन्दनांजलि, पं. श्री बेचरदास जीवराज दोशी,	४४३.
आचार्यप्रवर श्रीनन्दसूरीश्वरगुणानुकीर्तनम्, पं. श्री भालचन्द्र दयाशंकर कवि,	४४५.
सहायकेनी नामावली,	४४७.
सौना मान्य महापुरुष, श्री कूलचंदलार्थ छगनलाल सलोत,	४५३.
शुद्धिपत्रक,	४५५.

पू. आ. श्री विजयनन्दनसूरि

रुमारुग्रंथ

અરપુ' ભાવથી અંબલિ

રચયિતા—પૂ. સુ. શ્રી પ્રદુમ્નવિજયજી મ.

(પૃથ્વી ૭૬)

પ્રસન્ન મુખ જેહતું' નિરખતાં જ 'હૈયું' હસે,
હિતાય બહુજનતાણું મધુરી વાણી જેની લસે,
વિશાળ મન ચિંતવે સકળ જીવ સુખસંપદા,
બહુશ્રુત મુનીશ નન્દન પદાર્પુજે વન્દના. (૧)

ઘરે સકલ શાસ્ત્રની વિષમ કૂટ પ્રશ્નાવલી,
મુદૂર્ત-વિષયો તથા અટપટી ચૂંચો ન્યાયની;
તુરંત પણ વારમાં હૃદય-બુદ્ધિમાં ઊતરે,
જવાબ મળતો અહીં નવ કશી જ શંકા રહે. (૨)

હવે સ્થળ ન દીસતું' વિષમ વાદ-ચર્ચા ક્રિધા,
વિવાદ ઝઘડો મતાન્તર ટળે ખુલાસા મળે;
વિપક્ષ તરફી ઘણા અસહ હુમલાને હવે,
અભીક દેહ સત્વથી સજડ ખાળશે કોણ હા! (૩)

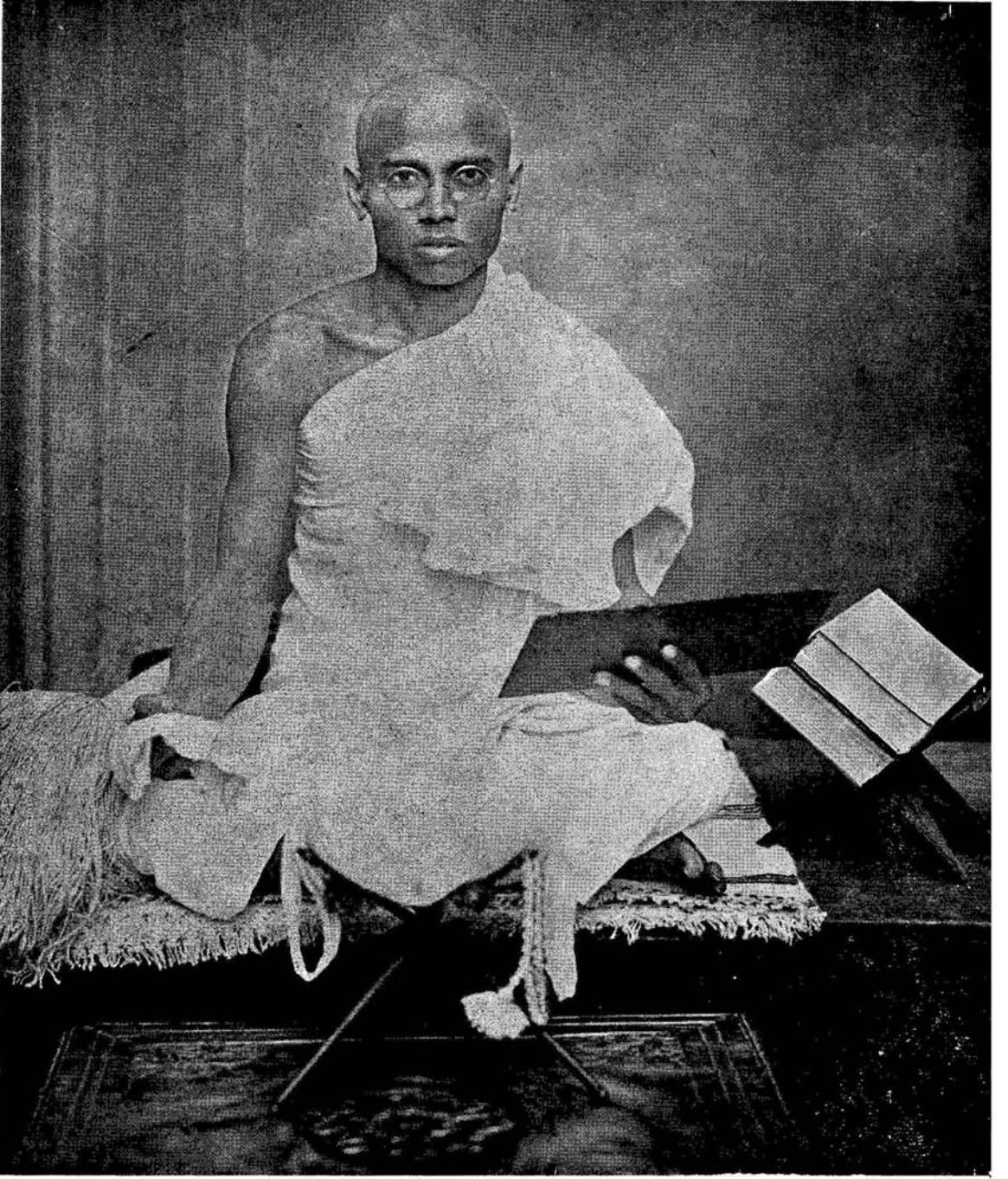
અહીં વિવિધ શાસ્ત્રના મરમજાનીવર્યો ઘણા,
પરંતુ ગણરાજ નન્દન સમા ન એકે જડે;
વને પીપર લીંમડા વડ નગોડ ને જોરડી,
પરંતુ તરુરાજ તો સરસ આમ્ર એ આમ્ર છે. (૪)

અખંડ ગુરુભક્તિના અફર રંગથી દીપતા,
કુશામ્ર પ્રતિભાબળે વિવિધ શાસ્ત્ર નીપજવતા;
જિનેન્દ્ર-વરશાસને પરમ રાગને ધારતા,
સૂરીશ! તવ નામને સમરશું હિમાંશુ સુધી. (૫)

ખરે જ ધન ધન્ય તે વિરહમાં સદા સાંભરે;
ચહે વિમળ નામને કદીય કાળનો કાટ શું? (૬)

परमपूज्य आचार्य श्री विनयनन्दनसुरीश्वरजी महाराज
(पाबीताष्टा, प्रायः वि. सं. २०१५)

परमपूज्य आचार्य श्री विनयनंदनसुरीश्वरजी मलारान
(आचार्य पदवी प्रसंगे, अमदावाद, वि. सं. १९८५)

વાત્સલ્યનિધિ સંઘનાયકે

લેખક: મુનિરાજ શ્રી શીલવંદ્રવિજયજી મહારાજ

૧

સમૃદ્ધ સૌભાગ્યનું મંગળ ચિહ્ન

“જૈનધર્મ તો મહાન અને વિશાળ છે; એ જોવો વિશાળ છે. એવો કોઈનો ધર્મ નથી. એ સંકુચિત નથી. પણ એને કૂવાના દેડકા જોવો તો આપણે ખનાવી દીધો છે. એને વિશાળ કેમ કરવો? એને વિશાળતા કેમ આપવી? એ માટે આપણામાં સામર્થ્ય નથી, એ આપણી શક્તિ ખહારનો વિષય છે; પણ કરીએ તો થઈ શકે.”

—પરમ પૂજ્ય આચાર્યભગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ

જૈન શાસનની સાંપ્રત પરિસ્થિતિનો ચિતાર આ શબ્દોમાં જોવા મળે છે. આવી પરિસ્થિતિ સર્જનાર આપણે જ છીએ, એનો એમાં કડવો છતાં નેકદિલ એકશર છે. અને આટલું છતાં, હજી પણ ખાજી હાથમાં છે, ‘નગ્યા ત્યારથી સવાર’ ગણીને પરિવર્તનની પ્રક્રિયા પ્રારંભીએ તો અગડેલી પરિસ્થિતિનો અંત અવશ્ય આવે, એવાં દૃઢ આત્મવિશ્વાસનો સૂર પણ આ શબ્દો વ્યક્ત કરે છે.

આ શબ્દોમાં અંતરનું દર્દ લયુ છે. હાથે કરીને આપણું સામર્થ્ય આપણે ખોયું છે અને હજી પણ ખોઈ રહ્યા છીએ, એની અકથ્ય વેદના છે. એ સામર્થ્ય પાછું મેળવીને અંતરના આ દર્દને દૂર કરવાની ક્ષમતા આપણામાં છે, એવી ટ્રેરક આશા પણ આ શબ્દોમાં ભરી છે. અને એની સાથે જ, એ છતી ક્ષમતાની આપણે ઘોર ઉપેક્ષા કરી રહ્યા છીએ, એની ઘેરી ચિન્તા પણ આ શબ્દો પ્રગટ કરે છે.

ભગવાન મહાવીરના ૨૫૦૦મા નિર્વાણ મહોત્સવનો ત્યારે પ્રારંભ થતો હતો. એના વિરોધનું તંત્ર પ્રબળ બન્યું હતું. નિર્વાણ મહોત્સવને છિન્નલિન્ન કરવાના પ્રયત્નો પુરજોશમાં ચાલુ હતા. ગુજરાતના રાજનગર-અમદાવાદના સંઘે એ પ્રસંગે, સુંદર ઉત્સવ યોજ્યો હતો. એ ઉત્સવ દરમિયાન યોજાયેલી એક સભામાં પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજે ઉપર નોંધેલા શબ્દો ઉચ્ચાર્યા હતા.

એ વખતે એમનું દિલ, આ ઉત્સવના વિરોધ દ્વારા જિનશાસનની થઈ રહેલી અવહેલનાને લીધે, ભારે વ્યથા અનુભવી રહ્યું હતું. વિરોધી પરિબળોની અવ્યવસ્થાજનક પ્રવૃત્તિ એમના અંતરને ઊંડો આઘાત આપતી હતી.

આ અને આવી અનેક અવહેલનાઓ અને અવ્યવસ્થાજનક પ્રવૃત્તિઓને સર્વથા ડામી દેવાની તીવ્ર ઝંખના, શાસનદાઝ અને સત્યપ્રિયતાએ એમની પાસે આ શબ્દો કિચ્ચારાવ્યા હતા.

*

સાચી શાસનપ્રભાવનાનું મૂળ સમત્વની સાધનામાં છે.

જે સૌનું કલ્યાણ વાંછે અને કરે, એ સાચો શાસનપ્રભાવક.

મારાં-તારાંનો ભેદ જેને અસ્પૃશ્ય હોય, એ સાચો શાસનપ્રભાવક.

દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવને અનુસરીને સારાસારનો જે વિવેક કરે, એ સાચો શાસનપ્રભાવક.

માત્ર સ્વપક્ષની જ નહિ, પરપક્ષની વ્યક્તિમાં પણ જે ગુણ હોય, તેને સરલભાવે સ્વીકારે અને અનુમોદે, એનું નામ સાચો શાસનપ્રભાવક.

અન્યના અવગુણ જોવા-જાણવા છતાં, તેની પંચાતથી પર રહીને સમભાવમાં રાચે એનું નામ સાચો શાસનપ્રભાવક.

પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના હૈયાના અણુએ અણુમાં સ્વ-પર કલ્યાણનું અમૃત ભર્યું હતું; છતાં એના પ્રદર્શનની લાલસાથી તેઓ મુક્ત હતા.

આ પોતીકો છે ને આ પારકો છે, એવો ભેદભાવ એમને સ્પર્શ્યો જ ન હતો; આનો અનુભવ અનેકોને છે.

અસામાન્ય દીર્ઘદૃષ્ટિથી, દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ અને ભાવને અનુસરીને, સાર-અસારનો જે ઉચિત વિવેક તેઓ દાખવતા, એ કદાચ હવે નહિ જોવા મળે.

બાહ્ય ડોળ કે આડંબર પૂરતાં જ નહિ, પણ અંતરના નિખાલસ અવાજથી પ્રેરાઈને પરપક્ષના ગુણોનું અનુમોદન તેઓના મુખે સાંભળવું, એય એક જીવનનો લઠાવો હતો.

એમનું જીવનસૂત્ર હતું : ‘પરની તારે શી પડી, તું તારું સંભાળ’. આ સૂત્રનું તાદાત્મ્ય એમના પ્રત્યેક વિચાર તથા આચારમાં અનુભવવા મળતું.

અને તેથી જ તેઓ સાચા અર્થમાં શાસનપ્રભાવક હતા. એમણે કરેલી સમત્વની સાધના, એમની શાસનપ્રભાવકતાનું રહસ્ય હતી.

એમના જીવનના પ્રત્યેક ધબકારે શાસનસેવાની સૂઝ અને દાઝ વણાયેલી હતી, છતાં એનો એમણે ક્યારેય દાવો નથી કર્યો.

સાચી શાસનપ્રભાવકતા આજે દોહાલી બની છે, ત્યારે એ પૂજ્ય પુરુષના જીવનની ક્ષણક્ષણમાં અને તન-મનના કણકણમાં પરિણત થયેલી જિનશાસન પ્રત્યેની સૂઝ અને દાઝનો વાસ્તવિક પરિચય પામવો, એ સમૃદ્ધ સૌભાગ્યનું મંગળ ચિહ્ન બની રહેશે.

૨

જન્મભૂમિ બોટાદ

કેટલીક વ્યક્તિઓ પોતાના વતનથી વિખ્યાત બને છે.

કેટલાક માણસોની પ્રસિદ્ધિનું કારણ એમનું કુટુંબ હોય છે.

આથી ભલટું, કેટલાંક વતન એમાં પેદા થનાર વ્યક્તિઓ વડે મશહૂર બને છે.

અને, કેટલાક માણસો પોતાના કુટુંબને પ્રસિદ્ધિના શિખરે લઈ જવામાં નિમિત્ત બને છે.

કશી જ ઐતિહાસિક વિશિષ્ટતા વિનાનું, છતાં પોતાની આગવી વિશિષ્ટતાઓથી ઓપતું બોટાદ શહેર આવાં કેટલાંક વતનોમાંનું એક છે.

ઇતિહાસ નોંધ લે, એવો કોઈ બનાવ ત્યાં બન્યો નથી.

ઐતિહાસિક ગણાય, એવું કોઈ સ્થાન ત્યાં નથી.

અને છતાં, એને પોતાનું આગવું વ્યક્તિત્વ છે, એનું સ્વતંત્ર ખમીર છે.

બંદૂકધારી બહારવટિયાઓને ઘોકેણુંથી હંફાવીને હાંકી કાઢનાર સ્ત્રીઓ બોટાદમાં પાકી છે.

શું વૃદ્ધ ને શું બાળક, શું સ્ત્રી કે શું પુરુષ, જે બધ તોને એક જ ભાવે, પૂરી પ્રામાણિકતાથી માલ વેચનાર વેપારીઓ આ બોટાદમાં થયા છે.

ભારતના રાષ્ટ્રીય શાયર શ્રી ઝવેરચંદ મેઘાણીની બાનીને રાષ્ટ્રીયતાનાં પાણી પાઈ ને ઉછેરવામાં બોટાદનો ફાળો જેવો તેવો નથી.

ગુજરાતી કવિતાવૈભવના સમર્થ સ્વામી કવિ બોટાદકરની જનમલોભ પણ આ જ બોટાદ છે.

ધર્મની અને નીતિની ભાવનાને જીવનમાં વણી બાણનાર ભદ્ર જનસમૂહ બોટાદનું જીવંત વ્યક્તિત્વ છે.

નિત્ય સવારે આબાલવૃદ્ધ લોકથી ઊભરાતાં ધર્મસ્થાનો ઓટાદની ધર્મભાવનાની સાક્ષી પૂરે છે.

ફરતી નાની ના િ ટેકરીઓની વચાળે, નદી કાંઠે, વસેલા ઓટાદ ગામ સાથે, જળ-માછલીના સંબંધે, જોડાયેલી આ વિશિષ્ટતાઓ છે.

આવું ઓટાદ ગુજરાતના સાહિત્યક્ષેત્રે કવિ ઓટાદકરથી પ્રતિષ્ઠા પામ્યું છે અને એમાં પાકેલા પનોતા સાધુપુરુષોએ એને ધર્મક્ષેત્રે ગૌરવવંતું સ્થાન અપાવ્યું છે.

આ સાધુપુરુષોમાંના એક હતા જૈન આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ.

દેખીતી રીતે જૈન ધર્મક્ષેત્રે, અને, ખરા સ્વરૂપે જોઈએ તો, જૈનેતર ધર્મ-સંપ્રદાય, સાહિત્ય અને એવાં વિવિધ ક્ષેત્રોમાં તેઓ પોતાની આગવી પ્રતિભા વડે પ્રતિષ્ઠા પામ્યા હતા અને એ રીતે તેમણે ઓટાદને પણ ઉજ્જવલ પ્રતિષ્ઠા અપાવી હતી.

ઓટાદનું એક વણિક કુટુંબ આ સાધુપુરુષના જન્મે પાવન બન્યું હતું. ઓટાદની વણિક કોમમાં એક સિંહપુરુષ રહેતા હતા. નામે શા. હેમચંદ શામજી, નાતે દશા શ્રીમાળી, ધર્મે જૈન.

ઓટાદમાં એ સાવજ તરીકે ઓળખાતા. સાવજ જો ખડ ખાય તો હેમચંદભાઈ પ્રામાણિકતા છેડે; સાવજ જો પીછેહઠ કરે તો હેમચંદભાઈ પોતાની ટેકથી પાછા હોંઠે : આવી એમની શાખ હતી.

એ રૂના વ્યાપારી હતા, પણ મોસમ પ્રમાણે બીજા ધંધાય કરતા. સંતોષનો ને નિરાંતનો એ જમાનો હતો. પોતે પૂરતું કમાતા-રળી લેતા એટલે એમને બીજી કશી હાયવોય કે ઉપાધિ ન હતી.

વ્યાપારની જેમ એમનો સંસાર પણ સાજો-નરવો હતો. એમનાં ધર્મપત્નીતું નામ સૌ. જમનાબહેન. જમના નદીમાં પાણીનો અખંડ પ્રવાહ વહે એમ એમના જીવનમાં સાદાઈ, સેવા ને સંતોષ જેવાં આદર્શ ગુણોનો ઝરો સતત વહ્યાં કરતો.

સંસારજીવનના મધુરાં ફળ જેવાં એમને ત્રણ પુત્રો હતા : મોટા સુખલાલ, વચેટ હરએવિંદ ને નાના નરોત્તમ.

નાના નરોત્તમ એ જ આપણા ચરિત્રનાયક.

વિ. સં. ૧૯૫૫ની દેવઊઠી અગ્યારશે એમનો જન્મ થયો હતો.

જે પર્વદિને ચમુનાના લાલ, પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણ દરિયામાં જાગ્યા, એ જ પુણ્ય દિવસે ઓટાદમાં માતા જમુનાના લાલ 'નરોત્તમ'નો જન્મ થયો.

આ પણ વિધિનો કેવો સુંદર સંકેત !

૩

સંસ્કાર-ઘડતર

નરોત્તમનો ઉછેર ઠીક ઠીક કહી શકાય એવા સંસ્કારી અને સાદા વાતાવરણમાં થયો.

મોટાંની ધાક ખાસ નહિ, છતાં ઘરનું વાતાવરણ જ એવું સ્વસ્થ હતું કે બધાં મોટાંની આમન્યા જાળવવામાં ને પોતાને કરવાના કામમાં નિયમિત રહેતાં. પોતાથી મોટાંનું ખડુમાન કરવાની વૃત્તિ નરોત્તમને પાયાના સંસ્કાર તરીકે મળી હતી.

એ સમજણ થયા ત્યારથી કુટુંબગત ધાર્મિક સંસ્કારો પણ એમણે ઝીલવા માંડ્યા. રોજ દેરાસરે જવું, ને દર્શન-પૂજન કરવાં, એ એમાં મુખ્ય હતા. નાના હતા ત્યાં સુધી આ કે બાપુજી સાથે ને સમજી થયા પછી પોતાની મેળે, ઉપાશ્રયે સાધુમહારાજ હોય તો તેમને વંદન કરવા જતા.

નાનપણથી એમનામાં પરગણુપણનો, કોઈ તું ભલું કરી છૂટવાનો સંસ્કાર સારા પ્રમાણમાં ખીલેલો. આડોશ-પાડોશમાં કોઈ નાના-મોટા કાંઈ પણ કામ ચીંધે, તો તેઓ હોંશે હોંશે કરી આપતા; ઘરડાં ને માંદાની માવજત પણ અને તેટલી કરતા. ઉપાશ્રયે સાધુ આવ્યા હોય, તેમણે શ્રાવકનાં ઘર ન જોયાં હોય, તો ખૂબ હોંશથી તેઓ એમને ઘરે ઘરે લઈ જતા.

પાંચ કે છ વર્ષની ઉંમરે તેઓ નિશાળે બેઠા. એ વખતે આંકને 'રામ' કહેતા. બા ને બાપુજી વાળુપાણી કરી લીધા પછી રાત્રે પરવારે, ત્યારે નરોત્તમ એમની પાસે બેસે, ને એમના પગ દબાવે. પછી બા એમને પાસે બેસાડીને 'રામ'ના મોંપાઠ લેવરાવે. એકથી માંડીને સો સુધીના તથા સવાયા, અઢિયા, દોઢા વગેરે 'રામ' રોજ બોલી જવાના. પછી સૂતાં પહેલાં બા જૂના દુહા-છંદ શીખવે ને એ બહાને સારી સારી વાતોય કહે :

‘લણે ગણે એ વેપારી, ના લણે એ ઢોબારી;
લણે ગણે એ નામું લખે, ના લણે એ દીવો ઘરે.’

નરોત્તમના કુમળા માનસ પર આ બધાની છાપ ઘેરી પડી હતી, એમ તેઓ છેલ્લાં વર્ષોમાં કહેતા.

પ્રાથમિક લણતર પછી તેમને અંગ્રેજી નિશાળમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા. એ સાથે જ ધાર્મિક લણતર માટે પાઠશાળાએ પણ જતા થયા. પાઠશાળાના માસ્તર જસરાજભાઈ હતા. એ ધાર્મિક લણાવતા.

અહુણશક્તિ ને આદ્યશક્તિ પહેલેથી જ તીવ્ર, એટલે લણવામાં સારી પ્રગતિ કરવા માંડ્યા. અંગ્રેજી ચાર ધોરણ સુધી લણ્યા. અંગ્રેજી ગદ્ય ફકરાઓ અને કવિતાઓ

બોલવાનો શોખ ઘણો. છટા પણ ખુમારીભરી. જ્યોર્જ ધ ફિક્શના રાજ્યાભિષેક વખતે બોટાદમાં મેળાવડો યોજાયો, ત્યારે અંગ્રેજી કવિતા બોલવા માટે એમની પસંદગી થઈ. અને તેઓ પણ સૌને ટપી જાય એવી છટાદાર રીતે કવિતા બોલ્યા.

પાઠશાળામાં ધાર્મિક શિક્ષણ પણ સારું એવું લીધું.

એકવાર એવું બન્યું કે બાપુજીને ધંધાકીય કારણસર કોઈક કેસ લડવાનો આવ્યો. કેસ મુ'બઈ ચાલે. એટલે એ માટે મોટાભાઈ સુખલાલ મુ'બઈ જઈને રહ્યા. એ વખતે એકવાર એમણે આખા કુટુંબને મુ'બઈ તેડાવ્યું. મુ'બઈ-વાલકેશ્વરમાં ઘર લાડે લઈને રહ્યા. ત્યાં છ માસ રહેવાનું થયું એટલે નરોત્તમને બાપુ પનાલાલની નિશાળમાં લાણવા મૂક્યા. અંગ્રેજી ચોથું ધોરણ ત્યાં પૂરું કર્યું.

આ નિશાળમાં અંગ્રેજી સાથે ધાર્મિક અભ્યાસ પણ કરાવાતો. ધાર્મિક શિક્ષક તરીકે ઘણું કરીને શ્રી માવજી દામજી શાહ તે વખતે હતા. એકવાર નિશાળમાં ધાર્મિક પરીક્ષા લેવાઈ. એમાં નરોત્તમ પહેલે નંબરે આવ્યા.

મુ'બઈ રહ્યા, એ દરમિયાન દર સોમવારે વાલકેશ્વરથી લાયખલા મોતીશા ટ્રસ્ટના દેરાસરે દર્શન કરવા કુટુંબ સાથે જતા.

નરોત્તમે નીડરતા શરૂથી જ કેળવેલી. સાહસ કરવું, ને ડરવું નહિ, આ બે વાત એમણે બરાબર પચાવેલી.

એ વખતની પરિસ્થિતિ એવી હતી કે બોટાદના સ્થાનકવાસી સંઘ ને દેરાવાસી સંઘ વચ્ચે કબ્રિયા-કંકાસ ચાલે, ગાળાગાળી ને મારામારી થાય, એકબીજાના ધર્મપ્રસંગે પથથરબાજી પણ થાય. આવી સ્થિતિને લીધે એકવાર તો બંને સંઘો કોટે પહોંચી ગયા. એક પ્રસંગે વરઘોડામાં તોફાન થયું, ત્યારે ચાંદીનો રથ, સ્વપ્નાં, છડી વગેરે જોખમ સાચવવું જરૂરી બન્યું. નાની ઉંમરના નરોત્તમે એ વખતે ચાંદીની બે છડી પોતે લઈ લીધી, ને તોફાન શમી ગયું ત્યાં સુધી નીડરપણે સાચવી રાખી.

આમ, નરોત્તમને, ખૂબ જ સહજ રીતે, કોઈ વિશેષ પ્રયત્ન કર્યા વગર, પાયાના સંસ્કારોનું ઘડતર મળ્યું, એમ કહી શકાય. આ સંસ્કારોના પાયા પર એમની ઉત્તુંગ ને ભવ્ય જીવન-ઈમારત બંધાઈ.

૪

ત્યાગભાવનાનું ખીજ

ખોટાદે આજે ભારે રૂડા શણગાર સજ્જા હતા.

ગામના પાદરથી લઈને દેરાસર-ઉપાશ્રય સુધી ચોતરફ લાલ-લીલી પતાકાઓનાં તોરણો લટકતાં દીસતાં હતાં. આંગણે આંગણે નાના નાના માંડવા બંધાયા હતા. દેરાસર આગળ મોટો મંડપ બિલો કરવામાં આવ્યો હતો.

વહેલી સવારથી બજી રહેલી નોખતોના પડઘા ગામના પાદરને ઓળંગીને ક્યાંય દૂર સુધી સંભળાતા હતા—જાણે નોખતખાનામાંથી રેલાતા એ સૂરોને ઉતાવળ હતી ખોટાદને આંગણે પધારી રહેલા સૂરિસમ્રાટનું સૌપહેલું સ્વાગત કરી લેવાની.

હા, તેઓ સૂરિસમ્રાટ હતા. કારણ, આગમ-સૂત્રોના યોગ વહેવાની સૈકાઓથી વીસરાયેલી ને વીખરાયેલી પ્રણાલિકાનું પુનરુજ્જીવન કરીને તેઓ સાચા અર્થમાં સર્વપ્રથમ સુવિહિત આચાર્ય બન્યા હતા. એમના પુનિત પગલાથી આજે ખોટાદ પાવન થવાનું હતું. એના જ હર્ષમાં એ આજે સજ્જા થયું હતું.

સામૈયાનો વખત થયો ને ગામના આબાલવૃદ્ધ સૌ સૂરિસમ્રાટને લેવા ગામ બહાર ગયાં. ઢાલ, ત્રાંસા, શહનાઈ, નોખત વગેરે દેશી વાદ્યો મીઠા સૂર રેલાવતાં હતાં. સ્ત્રીવૃન્દ મંગળગીત ગાતું હતું. સૌનો આનંદ માતો નહોતો.

પોતાના વિદ્વાન યુવાન શિષ્યોના સમુદાય સાથે સૂરિસમ્રાટ વિહાર કરીને ગામને પાદર આવી પહોંચ્યા, ને સામૈયું શરૂ થયું.

દસ દસ ડગલે બંધાયેલા નાના નાના માંડવાઓમાં સૂરિસમ્રાટ પ્રવેશ કરતા ત્યારે સામૈયું થોભતું. માંડવામાં પાટ ઢળાતી. એના પર સૂરિસમ્રાટ બેસતા, જનતાનાં વંદન સ્વીકારતા અને ખુલ્લું અવાજે 'ધર્મલાલ' ઉચ્ચારતા. ગહુંલીઓ થાય, અક્ષતનાં વધામણાં થાય, પછી સામૈયું આગળ વધે.

માણસ હકડેઠ ઊભરાયું હતું. કહે છે કે, ખોટાદસંઘના સમગ્ર ઇતિહાસમાં આ રીતનું સામૈયું આ પહેલું જ હતું. અને હજી પણ આવી હૈયાની ઊલટથી ભયું સામૈયું ખોટાદ માટે અદ્વિતીય જ ગણાય છે.

આ સામૈયામાં નરોત્તમ પણ સામેલ હતા. સામૈયું બધાંએ જે રીતે જોયું ને માણ્યું, એ કરતાં નરોત્તમે જુદી જ રીતે માણ્યું. એમના મન પર સામૈયાના ઘેરા અને ખૂબ સારા પ્રતિભાવ પડ્યા. એમને થયું : રે! આ મહારાજ સાહેબ જેવા આપણે ન

થઈ શકીએ? આપણે પણ સાધુ થઈએ, તૈયાર થઈને આવી પહવીએ પહોંચીએ, ને ત્યારે આપણું આપણું સામૈયું થાય, એવું આપણે ન કરી શકીએ? હું ન કરી શકું?

અગિયાર વર્ષની ઉંમરના નરોત્તમના સંસ્કારી મનમાં સંસારના દોષો હજી પ્રવેશ નહોતાં પામ્યા—પ્રવેશ પામે એવી એ ઉંમર પણ ન હતી—છતાં, પૂર્વના સંસ્કાર કહો કે પુણ્યબળ કહો, એમને સામૈયું જોઈને એ ઉંમરે પણ આવા વિચાર આવ્યા. છેલ્લાં વર્ષોમાં તેઓ કહેતા કે ‘મારા મનમાં ત્યાગભાવનાનું બીજ એ સામૈયાએ વાવ્યું. એ સામૈયું જોઈને મને સૌપ્રથમ દીક્ષા લેવાનું મન થયું.’

રે! પ્રાકૃત સંસ્કારોય કર્મની અનોખી ભેટ હોય છે. ક્યાંક એ ‘તેજને ટકોર’ની જેમ સામાન્ય ઠેસ વાગતામાં જ બગી જીકે છે, તો ક્યાંક વળી થાબડી થાબડીને થાકો તોય એ કુંભકર્ણ જેમ ઘોઘાં જ કરે છે.

૫

ભાવતી વસ્તુ

જેને જે ભાવે, એ એને મીઠું લાગે.

જેના મનને જે ગમે, એનું મન ત્યાં જ રમે.

નરોત્તમનું પણ આપણું જ બન્યું. એમના મનને સાધુપણું ભાવી ગયું હતું, એટલે એમને પણ સાધુઓની શુશ્રૂષા ને પરિચર્યામાં જ મળી આવવા માંડી.

એ મુનિરાજોને રોજ જુદા જુદા મહોલ્લામાં વહોરવા લઈ જાય. એ વખતે સૂરિ-સમ્રાટના બે શિષ્યો—શ્રી દર્શનવિજયજી અને શ્રી ઉદયવિજયજી—સાથે ગોચરી લેવા જતા. નરોત્તમ એમને શ્રાવકોનાં ઘર દેખાડે.

વ્યાખ્યાન સાંભળવા હરરોજ જાય; એકધ્યાને સાંભળે; સાંભળીને મનમાં અવ્યક્ત છતાં સ્વચ્છ વિચારો આવ્યા કરે.

બપોરે કાયમ મહારાજસાહેબ પાસે જાય.

સૂરિસમ્રાટના એક વિદ્વાન શિષ્ય હતા : પ્રવર્તક શ્રી યશોવિજયજી. એ ઉપાશ્રયના ઉપરના માળે બેસતા. બીજા છોકરાઓ સાથે નરોત્તમ પણ એમની પાસે બપોરે જઈને બેસે. મહારાજ છોકરાઓને વાર્તા કહે ને ગમ્મત કરાવે. તેઓ કહે : “છોકરાઓ ! બકરાં કેમ હંકાય, એ બબર છે? જો, આમ હંકાય.” એમ કહીને બોલે : “ત્રો, ત્રો.”

(બકરાંને હાંકવાની આ યોદ્ધી છે.) આવું આવું સાંભળે ને છોકરાઓ તો ખુશખુશ થઈ જાય.

બીજા એક પ્રભાવવિજયજી નામે મુનિરાજ હતા. નરોત્તમ તેમની પાસે પણ બેસતા. એકવાર એમને કાંદો વાગ્યો. એમણે નરોત્તમને કહ્યું: “છોકરા! હજમને યોદ્ધાવી લાવીશ?” તરત જ હા કહીને નરોત્તમ દોડતા ગયા ને હજમને લઈ આવ્યા.

એકવાર એ મહારાજે પૂછ્યું: “છોકરા! તારે દીક્ષા લેવી છે?”

નરોત્તમ કહે: “હા, મહારાજ.”

મહારાજે પૂછ્યું: “બીજા કોઈને લેવાની છે?”

કહે: “હા, એક અમૃતભાઈ છે; એમની ભાવના છે.”

વળી એકવાર એમણે નરોત્તમના ઘરનો મેડો ચડતાં જ પૂછ્યું: “તારે દીક્ષા લેવી છે?”

કહે: “હા.”

મહારાજ કહે: “અલ્યા, દીક્ષા લઈશ તો મા-બાપ માથું ફેડશે.”

કહે: “ભલે ને ફેડે.”

રોજ રાત્રે સૂરિસઆટ પાસે નિયમિત જવાનું; એમના પગ દબાવવાના; પગે ઘુસ્તા મારવાના-નરોત્તમને આ કમ બની ગયો; એક દિવસ પણ ખાલી નહિ.

એકવાર સૂરિસઆટે પૂછ્યું: “અલ્યા, તું કોનો છોકરો?”

ત્યારે જવાબ આપેલો: “હેમચંદ શામળનો.”

બસ, આ સિવાય કોઈ દિવસ સૂરિસઆટે કાંઈ પૂછ્યું નહિ, કહ્યું પણ નહિ. હા, એકવાર એમણે નરોત્તમની હથેળી હાથમાં લઈને જોયેલી, પણ કંઈ બોલ્યા નહિ.

સં. ૧૯૬૬નું ચોમાસું સૂરિસઆટે યોટાદમાં કર્યું. ચોમાસા પહેલાં યોટાદના જ એક વૃદ્ધ લાવિકને દીક્ષા આપવાનું નક્કી થયું. એ વખતે બન્યું એવું કે દીક્ષાની બધી સામગ્રી તૈયાર હતી, પણ એમાં દાંડો ન હતો. એના વિના કેમ ચાલે? ગામમાં તપાસ કરી, પણ ક્યાંથી મળે?

એ વખતે એક મહારાજે નરોત્તમને પૂછ્યું: “એલા છોકરા, ક્યાંય દાંડો મળશે?”

નરોત્તમ તો આવી તકની રાહ જ બેતા હતા. એ કહે: “હા સાહેબ, હમણાં જ લાગ્યો.”

આમ કહીને એ દાંડો લેવા દોડ્યા. યોટાદમાં અત્યારે કેશવલાલ ‘ગુરુજી’ નામે પ્રજ્ઞાચક્ષુ ગૃહસ્થ છે. તેઓ શા. ચુનીલાલ કેશવલાલ વિદ્યાર્થીગૃહના ગૃહપતિ છે. એમના પિતા ગિરધરકાકા હતા. એમના ઘરને મેડે ખીંટી પર ઘણા વખતથી એક દાંડો આડો

પડી રહેલો, તેની નરોત્તમને ખરાબર ખબર. બીજા કોઈ ને, અરે, ખુદ ગિરધરકાકાનેય એની ખબર નહિ ! એ દાંડો લઈ ને નરોત્તમે મહારાજસાહેબને આપ્યો. એટલે મહારાજસાહેબ ને બધા ખુશ ખુશ થઈ ગયા કે ‘ખરો છોકરો !’

આમ ને આમ પૂર્વના સુસંસ્કારો ઉદ્ભવ્યા થતા ગયા; નવા સંસ્કારોનો પ્રવાહ એમાં ઉમેરાતો ગયો, ને દીક્ષા લેવાની ભાવના, કોઈના ખાસ ઉપદેશ વિના જ, માત્ર આલંબનના બળે દઢ થતી ગઈ.

ચોમાસું પૂરું થયું ને સૂરિસમ્રાટ વિહાર કરી ગયા. પહેલો મુકામ છ માઈલ દૂર અલાઉ ગામે હતો. ત્યાં સુધી બધા સાથે નરોત્તમ પણ ગયા, ને બધા સાથે પાછા આવ્યા.

નરોત્તમના મનમાં દીક્ષાની ઉમેદ મજબૂત બની ગઈ—ઝાડના મૂળ જેવી.

એમને એ ઉમેદ ભાવી ગઈ હતી, અને એટલે જ એ મીડી પણ લાગતી હતી.

પોતાને ભાવતી વસ્તુને મેળવવા કોણ ન ઝંખે ? એનાં જતન કોણ ન કરે ?

૬

જાતવાન છોકરો

સંસાર તો એક સંઘડસ્થાન છે—રાગ અને દ્રેષનું.

સંસારી જીવ એ સંઘડસ્થાનનો રખેવાળ છે.

એ સંઘડસ્થાનની સતત રખેવાળી કરવી, એ જાણે પ્રત્યેક સંસારી જીવ માટે ફરજિયાત છે.

આવી રખેવાળીના આ ચક્કરમાંથી છૂટવાનો એકમાત્ર ઉપાય છે દીક્ષા.

બાહ્ય દૃષ્ટિએ દીક્ષા એટલે ‘પહેરવેશનું’ પરિવર્તન.

આંતર દૃષ્ટિએ દીક્ષા એટલે રાગ-દ્રેષની રખેવાળીથી મુક્ત થવાનો નિષ્કાલર્યો પ્રયાસ.

સંસારી જીવ માટે જેમ રાગ-દ્રેષની રખેવાળી ફરજિયાત છે, તેમ દીક્ષા લેનારે એ રખેવાળીમાંથી મુક્ત થવાનો પ્રયત્ન કરવો, એ જરૂરી છે.

આ સમજીને દીક્ષા લે, એ ધર્મનો સાચો રાહ મેળવી શકે.

દીક્ષા લઈ ને આ સમજણને આચરણમાં મૂકે, એ સાચો સાધુ બની શકે.

ભલે અસ્પષ્ટ રીતે પણ, નરોત્તમના મનમાં આ સમજણ અવશ્ય જાગી ચૂકી હતી. અને એટલે જ, હવે એમણે દીક્ષા માટેના પ્રયાસો આરંભવા માંડ્યા હતા.

એમના મનમાં એક વાત ચોક્કસ સ્થિર થઈ હતી કે, 'દીક્ષા લેવી, અને તે સૂરિસમ્રાટ પાસે જ, બીજે નહીં.'

બોટાદમાં દેસાઈ કુટુંબના અમૃતભાઈ (પૂ. આ. શ્રી વિજયામૃતસૂરીશ્વરજી મહારાજ) નરોત્તમથી ઉંમરે મોટા હતા. એમની પણ દીક્ષાની ભાવના હતી. એ પણ સૂરિસમ્રાટ પાસે જ દીક્ષા લેવાના વિચારના હતા. નરોત્તમ 'કરવું એ કરવું', એમાં ઝાઝી લપછપ ન રાખવી,' એવા વિચારના હતા. અને, 'ભાગ્યશાળીને ભૂત રંગે' એમ નરોત્તમને એમના માર્ગમાં એક પુષ્ટ આલંબન પણ મળી ગયું. એક સાધ્વીજી હતાં. સુમતિશ્રીજી એમનું નામ. એમનાં એક શિષ્યા સાધ્વીજી વિખ્યાત વૈદ્યરાજ શ્રી ઈશ્વર ભટ્ટ પાસે વિજયપ્રશસ્તિમહાકાવ્ય ભણતાં, અને એ માટે તેઓ બોટાદ રહેલાં. એ સાધ્વીજીને નરોત્તમ તરફ ઘણું હેત. એમને કાગળ લખવો હોય તો નરોત્તમને બોલાવે, ને એની પાસે લખાવે. બીજું કાંઈ કામ હોય તો તે પણ નરોત્તમ પાસે જ કરાવે. નરોત્તમને પણ એમના પર એવું જ હેત. એ એમને 'મા' જેવાં ગણતા. એમનું બધું કામ ખૂબ હોંશથી કરી આપે.

એ સાધ્વીજીને નરોત્તમ પોતાના મનની બધી વાત કરે. પોતાની દીક્ષાની ભાવના પણ ત્યાં વ્યક્ત કરે. એ માટે પોતે ક્યારે શું કરવા વિચારે છે, એ પણ એમને જ કહે. દીક્ષાની ભાવના થયા પછી દીક્ષા લેતાં સુધી જે જે પ્રવૃત્તિ કે વિચાર કરે, એ બધું આ સાધ્વીજીને ખૂબ સરળભાવે કહી દે, ને પછી જ જે કરવું હોય તે કરે.

આ સાધ્વીજીએ એમને એકવાર કહેલું : "તું ઉદ્યવિજય મહારાજનો ચેલો થજે. એ નાના છે ને બહુ વિક્રાન છે."

એ વખતે નરોત્તમે દીકરાને પોતાની મા ઉપર હોય, તેવી શ્રદ્ધાથી હા પાડેલી. પણ, એક વાત ચોક્કસ હતી કે, દીક્ષાની વાત ઘરમાં ઉચ્ચારાય તેમ ન હતું. અને ઘરેથી આ માટે રજા મળે, એ તો આકાશકુસુમ જેવી વાત હતી. ત્યારે કરવું શું ?

આમ ને આમ બે-અઠી વરસ વહી ગયાં. નરોત્તમના સ્વભાવની એક ખાસિયત એ હતી કે 'પોતાને જે સારું ને સારું લાગ્યું, તે પ્રાણાંતે પણ છોડવું નહિ; પૂરું કરીને જ જ'પવું.' આ ખાસિયત એમના છેલ્લા શ્વાસ સુધી ટકી રહી. અને એ ખાસિયતે ત્યારે બળવો પોકાર્યો, ત્યારે તેમનાથી ન રહેવાયું. તેમણે મનોમન નિર્ણય કર્યો : 'ભાગી છૂટવું !'

આ નિર્ણયની સાથે જ એ તપાસ આદરી કે, સૂરિસમ્રાટ અત્યારે કયાં છે ?

સં. ૧૯૬૬ના એ વર્ષે સૂરિસમ્રાટ કપડવંજ હતા. પણ એ વાતની ખબર શી રીતે પડે ? ગામમાં કોઈકને ત્યાં ટપાલ આવે ત્યારે જ ખબર પડે. એટલે નરોત્તમ ટપાલની રાહમાં રહ્યા.

એ આતુરતાય ડૂળી. ક્યાંક ટપાલ આવી, ને ખબર પડી કે સૂરિસમ્રાટ કપડવંજ છે. ખબર પડી કે નક્કી કર્યું. એ જ રાતે સાહસ કર્યું. રાતની ટ્રેનમાં ભાગી છૂટ્યા. કઈ ગાડીમાં ક્યાં જવાય એની બહુ ખબર નહિ, એટલે જે ગાડી જતી જોઈ એમાં તેઓ ચડી બેઠા. સવારે છ વાગે વીરમગામ આવ્યું. ત્યાં ખીણ ગાડીમાં ચડીને નડિયાદ ગયા. હવે ત્યાંથી કપડવંજ શી રીતે જવું ?—એ વિમાસણ થઈ.

એ દિવસોમાં નડિયાદથી કપડવંજ સુધીની રેલવેલાઈન નવી જ નાંખાયેલી. એની ચકાસણી માટે ભારખાનાના ડબ્બાઓ ખૂબ ધીમે ધીમે એ પાટે કપડવંજ સુધી જાય. નરોત્તમે એ ડબ્બા જતા જોયા. કોઈકને પૂછીને ક્યાં જાય છે, એની ભાળ મેળવી, અને કહ્યું : “મારે કપડવંજ જવું છે. મને આમાં બેસાડશો ?” આમ કહીને ખીસામાં થોડાક પૈસા હશે તે ધર્મા. પેલાએ પૈસા લીધા, ને એમને ભારખાનાના ડબ્બામાં બેસાડી દીધા.

કપડવંજ સ્ટેશને પહોંચ્યા. ત્યાંથી પૂછતાં પૂછતાં ઉપાશ્રયે પહોંચ્યા. ઉપાશ્રયમાં પેસતાં જ સૌપહેલાં વાડીલાલ આપુલાલ મળ્યા. નરોત્તમને જોઈને એ ચોંકી ઊઠ્યા : “તમે ક્યાંથી ?” કહે : “હું બોટાદથી આવ્યો છું.” વાડીલાઈ જઈને સૂરિસમ્રાટને ખબર આપે, ત્યાં તો તેઓ પણ પહોંચી ગયા.

બેતાંવેંત સૂરિસમ્રાટે પૂછ્યું : “એલા, તું ક્યાંથી આવ્યો ? કઈ રીતે આવ્યો ? કેમ આવ્યો ?”

નરોત્તમ કહે : “સાહેબ ! બોટાદથી આ રીતે ભાગીને આવ્યો છું. મારે દીક્ષા લેવી છે.”

તરત જ સૂરિસમ્રાટે વાડીલાઈને કહ્યું : “તું આને અત્યારે જ બોટાદ પાછો મૂકી આવ.”

વાડીલાઈ તરત જ નરોત્તમને લઈને રવાના થયા. નરોત્તમે પણ સહેજેય આનાકાની કે હઠ ન કરી. મહારાજજી જેમ કહે એમ કરવું, આવી મનમાં શ્રદ્ધા.

બોટાદ પહોંચ્યા. વાડીલાઈએ હેમચંદલાઈને વાત કહીને સોંપી દીધા. પણ, નરોત્તમને કોઈ કાંઈ લડ્યું—વઠ્યું નહિ. આનું તો નરોત્તમને પોતાનેય અચરજ થયું. ઊલટું, મહારાજજીએ એમને તત્કાળ પરત મોકલ્યા, એની ઘરના બધા ઉપર સારી અસર થઈ.

થોડા દિવસો ગયા અને ચોમાસુ' શરૂ થયું; ત્યાં નરોત્તમે ફરી એકવાર સાહસ કર્યું; ભાગીને કપડવંજ પહોંચ્યા. આ વખતે ઉપાશ્રયમાં પેસતાં સૌપહેલાં શ્રી વિજ્ઞાનવિજયજી (પૂ. આ. શ્રી. વિજયવિજ્ઞાનસૂરીશ્વરજી મહારાજ) મળ્યા. એમણે હસીને કહ્યું : “ આની ગયો ? ”

સૂરિસમ્રાટ પાસે પહોંચ્યા. એમણે કહ્યું : “ તારા ઘેર ટપાલ લખી નાખ કે હું અહીં આવ્યો છું. ચિંતા કરશો નહિ.”

તરત ટપાલ લખી નાખી. ઘેરથી બાપુજીનો જવાબ પણ આવી ગયો. ચોમાસુ' હતું; એટલે દીક્ષા લઈ લેશે કે આપી દેશે, એવી કોઈ બીક ન હતી. પર્યુપણ પહેલાં કપડવંજ ગયા, તે દિવાળી સુધી ત્યાં રહ્યા.

સૂરિસમ્રાટના સંસારી બે ભાણેજ હતા. એકનું નામ હેમચંદ, બીજાનું જ્ઞેશીંગલાઈ. બંને ભાઈએ ગારિયાધારના. દીક્ષાની ભાવનાથી મહારાજજી પાસે રહે. હેમચંદ નરોત્તમથી થોડાક મોટા ને જ્ઞેશીંગલાઈ સરખી ઉંમરના હતા. એ ત્રણે સાથે એક મકાનમાં રહે. એ મકાનમાં સૂરિસમ્રાટ સાથેના ત્રણ વિદ્વાન્ શાસ્ત્રીજી પણ રહે. એક પં. શ્રી શશિનાથ ઝા, બીજા પં. શ્રી મુકુન્દ ઝા ને ત્રીજા પં. શ્રી વિક્રમ ઠક્કર. સૂરિસમ્રાટ સાથે રહેતા નારાયણ સુંદરજી નામે ભાઈ પણ એમની સાથે જ રહે, ત્રણેની રસોઈ એ બનાવી આપે. ક્યારેક કોઈ શ્રાવકને ઘેર પણ જમવા બન્ય. પૂ. શ્રી ઉદયવિજયજી મહારાજના એક શિષ્ય થયેલા, મુનિ કીર્તિવિજયજી. એ અહીં રહેતા. એમના ઘેર પણ જમવા જવાનું થાય. આ ઉપરાંત એક ભક્તિવંત બહેન હતાં. એ એમના ઘેર કાંઈ સારી વસ્તુ બનાવે, તે આ તરણે માટે આપી બન્ય.

ભણવામાં ભાંડારકરની સંસ્કૃત માર્ગોપદેશિકાના થોડાક પાઠો કર્યાં, થોડુંક પરમલઘુહેમપ્રભા વ્યાકરણ કર્યું.

નરોત્તમ સ્વભાવે મૂળથી જ ક્રોધી. એમના બાપુજી શાન્ત, પણ મોટાભાઈ સુખલાલ ખૂબ ક્રોધી, એમ નરોત્તમ પણ ક્રોધી. ખાસ કરીને સચ્ચાઈની વાત હોય તો તરત ગુસ્સો આવી બન્ય. એકવાર જ્ઞેશીંગલાઈ સાથે કાંઈક પ્રસંગ બન્યો. એમણે એમાં નરોત્તમનો વાંક દેખાડ્યો, એટલે નરોત્તમ ચિડાયા. હાથમાં લોખંડનો ખાંડણીનો દસ્તો લઈ ને જ્ઞેશીંગલાઈને મારવા દોડ્યા. એ જોઈ ને જ્ઞેશીંગલાઈ નાઠા. સૂરિસમ્રાટ એ વખતે ગામ બહાર વાડીમાં હતા, ત્યાં પહોંચ્યા. એમને જોતાં જ સૂરિસમ્રાટે પૂછ્યું : “ અલ્યા, શું છે ? આમ બેબાકળો કેમ છે ? ” એમણે બધી વાત કરી.

નરોત્તમ તો વચ્ચેથી જ પાછા ફરી ગયેલા. મનમાં ફડક પેટી કે હવે આવી બન્યું, ને થોડી વારમાં જ તેડું આવ્યું : “ મહારાજજી બોલાવે છે.” ગયા. મહારાજજીએ ખૂબ ઠપકો આપ્યો, એ વખતે રડી પડ્યા.

થોડી વાર પછી પાછા શાંત-સ્વસ્થ થઈ ગયા, અને બધી વાત વીસરી ગયા. સાંજે મહારાજજી પાસે રોજની જેમ જઈને બેઠા. મહારાજજીને હતું કે હવે આ નહિ રહે, ઘરે જતો રહેશે. પણ નરોત્તમને એવો વિચાર સુકધાં ન આવ્યો એ જોઈને મહારાજજીએ કહેલું : “છોકરો બલવાન છે, સાચો છે, ખોટો નથી.”

એકવાર એવું બન્યું કે, પોતે જે મકાનમાં રહેતા, એ બંધ કરીને બધાં મહારાજજી પાસે ગયેલા. એ વખતે મકાનમાં એક બિલાડું પેડું; પંડિતજીવાળા ઓરડામાં એક લોટો પડેલો, એમાં દૂધ હશે એમ માનીને એણે લોટામાં મોં નાખ્યું. મોં નાખતાં તો નાખી દીધું; પણ દૂધ તો ન મડ્યું; પણ મોં લોટામાં સલવાઈ ગયું; કેમેય કરતાં નીકળે નહિ. એટલે બિલાડું તો આકળવિકળ થઈને ધમપછાડા કરવા માંડ્યું.

કેટલીક વારે છોકરાઓ ને પંડિતો આવ્યા. અંદર થતી ધમાધમ સાંભળીને બારી વાટે નજર કરી તો, વિક્કરેલું બિલાડું! કોઈની બારણું ઉઘાડવાની હિંમત ન આવી. છયે ગભરાયા. છેવટે નારાયણભાઈ ને બોલાવ્યા. એમણે બારણું ઉઘાડીને અપળતાથી બિલાડાને પકડ્યું. કંસારાની દુકાને લઈ જઈ, લોટો કપાવ્યો, ને એને છૂટું કર્યું.

આમ કરતાં દિવાળી આવી. એ અરસામાં નરોત્તમના આપુજી બોટાદથી કેટલાં કામે મુખર્ષ ગયેલા, તે પાછા ફરતા કપડવંજ આવ્યા. એમણે નરોત્તમને કહ્યું : “ચાલો ઘરે.” એટલે તરત બે બેડ કપડા ને એક ડાંગો હતો, તે લઈ ને તૈયાર થયા, ને આપુજી સાથે ઘરે ગયા. ઘરે પહોંચ્યા, પણ કોઈએ એક શબ્દ પણ ડપકાનો ન કહ્યો, કાંઈ પૂછ્યુંય નહિ, આથી એમને ખૂબ શાન્તિ વળી.

ઘરે ગયા તો ખરા, પણ મનમાં તો એ જ રટણ હતું :

ક્યારે લાગ મળે, ને છટકું ?

ક્યારે મારી ભાવના સફળ બને ?

૭

નસીબ બે ડગલાં આગળ !

દરેક પ્રવૃત્તિને મર્યાદા હોવી જરૂરી છે.

મર્યાદા વિનાની પ્રવૃત્તિનો અંજામ ખૂરો હોય છે.

પણ એ મર્યાદા ઉચિત હોવી ઘટે; અનુચિત મર્યાદા બંધન બની બંધ છે—એવું બંધન, જે જીવનવિકાસમાં બાધા પહોંચાડે.

નરોત્તમ કંઈક આવા જ બંધનમાં ફસાયા હતા, પણ એ બંધન મૂંઝું હતું, એ બંધનમાંથી છૂટવા નરોત્તમ જેમ તલપતા હતા, એમ એ વધુ દઢ થયે જતું હતું.

જેમ નરોત્તમ એમ ખીબા ત્રણ દીક્ષાર્થી તરુણો-અમૃતભાઈ, લવણભાઈ ને ઝવેરભાઈ-પણ એવા જ બંધનમાં હતા.

એ બધા વારંવાર ભાગી જતા હોઈ ખોટાદ આખામાં લોકો ચેતી ગયેલા. આબુ-ખાબુનાં ગામડાંઓમાં પણ લોકોને ચેતવી દેવામાં આવેલાં, એટલે છોકરાઓ જે તરફ ભાગે, ત્યાં પકડાઈ જતાં વાર ન ભાગતી.

ત્રીજી વાર નરોત્તમ ભાગ્યા, ત્યારે સ્ટેશને જ ઝડપાઈ ગયા !

પણ ‘ભેનારની બે, તો ભેનારની ચાર,’ એમ નાની ઉંમરના નરોત્તમ પણ નીવડેલ નીકળ્યા. એમણે ને ઝવેરભાઈએ એક દહાડો સંતલસ કરી લીધી, ને બંને ખરે ખપોરે જ નાંકા; નાસીને સ્ટેશને ન ગયા, પણ ચાલતાં ચાલતાં ખોટાદ નજીક કુંડલી ગામના સ્ટેશને પહોંચ્યા. ત્યાં ગાડી આવવાની વાટ ભેતાં ખાંકડા પર ખેંકા હતા, એટલામાં એમને ભેઈ ને ત્યાંના સ્ટેશન માસ્તરે પૂછ્યું : “છોકરાઓ ! તમે ભાગી છૂટનારા છોકરા તો નથી ને ?”

બંનેએ ના પાડી, તો સ્ટેશન માસ્તરે પૂછ્યું : “ક્યાંના છો ?”

નરોત્તમ પણ પાછા ન પડ્યા. એમણે જવાબ આપ્યો : “અમે અળાઉના અમુક ભાઈના છોકરાઓ છીએ.”

આવો જવાબ આપીને સ્ટેશન માસ્તરની બલા તો ટાળી; પણ એમને લાગ્યું કે હવે અહીં બેસવું આપણે માટે કામનું નથી; અહીં પકડાઈ જ જઈશું, માટે ભાગો !

ભાગ્યા રાણપુર તરફ. રસ્તે રામપરા ગામ આવ્યું. ભૂખ કકડીને લાગેલી એટલે ગામમાં તપાસ કરી. એક વાણિયાનું ઘર મળી ગયું. એને કહ્યું : “જમવું છે, જમાડશો ?” પેલાએ પેટ ભરીને જમાડ્યા. જમ્યા પછી એને એક રૂપિયા રોકડો આપ્યો. પેલો તો ખુશ ખુશ થઈ ગયો. ખીબે એક રૂપિયા આપીને સાંજ માટે પેંડા-ગાંઠિયા લઈ લીધા. પછી ચાલ્યા.

સાંજ પડવા આવી, ત્યારે ખોટાદથી ચૌદ માઈલ દૂર રાણપુરના પાદરે પહોંચ્યા. ત્યાં બંનેએ પેંડા-ગાંઠિયા ખાઈ લીધા. ગાડી આવવાને હજી વાર હતી એટલે ગામમાં ગયા. ત્યાં દેરાસરે દર્શન કરીને ઉપાશ્રયે ગયા, ને સામાયિક લઈ ને બેઠા.

સામાયિક પૂરું થયે સ્ટેશન પર પહોંચ્યા; ખાંકડા પર ખેંકા હતા ત્યાં સ્ટેશન માસ્તરે આવીને પૂછ્યું : “તમે ભાગીને આવ્યા છો ?”

નરોત્તમે બેયું કે બધે ખબર પડી ગઈ છે, હવે જૂઠું બોલ્યે ફાયદો નથી. એમણે

હા કહી. સ્ટેશન માસ્તરે ફરી પૂછ્યું: “અલ્યા વારંવાર કેમ લાગી નવ છે?” ત્યારે કહે: “અમારે દીક્ષા લેવી છે, એટલે લાગીએ છીએ.”

સ્ટેશન માસ્તરે ત્યાં બેસવાનું કહ્યું; અને એમના પર ધ્યાન રાખવા સાંઘાવાળાને ત્યાં ઉભો રાખીને એ ગયા.

થોડી વાર થઈ એટલે નરોત્તમ ઊભા થયા. કહે: “હું ટિકિટ લઈ આવું.” સાંઘાવાળાએ જવા દેવાની ના પાડી, ત્યારે એને વિશ્વાસ પડે માટે એક ધોલિયું ખાનારૂપે આપીને ટિકિટ લેવા ગયા. ઝવેરભાઈને ત્યાં જ બેસાડયા.

ટિકિટખારીએ ગયા ને બે ટિકિટ માંગી; અંદર પેલા સ્ટેશન માસ્તર જ બેઠા હતા. છતાં એમણે બે ટિકિટ આપી; આનાકાની ન કરી. આથી નરોત્તમનેય આશ્ચર્ય થયું.

પણ, એમને તો ટિકિટનું કામ હતું. એ મળી ગઈ એટલે હરખાયા. થોડી વારે ગાડી આવી, એટલે નરોત્તમ સીધા એક ડબ્બામાં ઘૂસી ગયા. ઝવેરભાઈને ઇશારામાં સમજાવી દીધેલા, તે પ્રમાણે તેઓ પણ સાંઘાવાળાની સાથે થોડીક રકબક કરીને, એની નજર ચૂકવીને, બીજા ડબ્બામાં પેસી ગયા.

પણ નસીબ બે ડગલાં આગળ નીકળ્યું: થોડીક વારમાં જ ઝવેરભાઈના કાકા વગેરે ઓટાદશી આવી ગયા, ને બંનેને પકડીને ઓટાદ લઈ ગયા.

ડરના માર્યા નરોત્તમ પોતાના ઘેર ન જતાં બેડે કાકાના ઘેર સૂઈ રહ્યા. સવારે ઘેર ગયા. પણ, બીજા દીક્ષાર્થીઓની જેમ, એમને કોઈએ ન માર માર્યો કે ન ઠપકોય આપ્યો, એટલે રાહતનો દમ લીધો.

આખરી ફેંસલો

“એલા નરોત્તમ,” આ વખતે બાપુજીએ પૂછ્યું: “તું ઘડી ઘડી કેમ લાગી નવ છે? શું કરવું છે તારે?”

સાચું કહેવાની હામ નહોતી, ને વિચાર કરવાનો અવસર નહોતો. એટલે નરોત્તમે ગભરું માર્યું: “મારે મહેસાણા ભણવા જવું છે.”

બાપુજી કહે: “ઓહો! એમાં શું છે? કહેતો કેમ નથી? આમ ભાગાભાગ શા સારુ કરે છે? જરૂર મહેસાણે જા.”

થયું. રજ મળી ગઈ. વળતે દિવસે મોટાભાઈ સુખલાલ મહેસાણા મૂકી પણ ગયા.

મહેસાણા પાઠશાળામાં એક ત્રિભોવનદાસ માસ્તર હતા. એ મૂળ ખોટાદના. એ લણવાતું અને લણવાવાતું, બેય કામ કરતા. પાછળથી એમણે પૂ. આ. શ્રી વિજયઅમૃતસૂરિજી મહારાજ પાસે દીક્ષા લીધેલી. તેઓ સ્વભાવે ભોળાલલા હતા. સુખલાલે નરોત્તમની દેખ-લાળ કરવાતું એમને લખાવ્યું. નરોત્તમને જોઈતા પૈસા ને એમને સામાન પણ એમને જ સોંપ્યા. ક્યાંય ભાગી ન જાય, તેતું ધ્યાન રાખવા સૂચના કરી.

પાઠશાળાના મેનેજર વલ્લભદાસ હાવા નામે હતા. એ નરોત્તમની ખાના મામાના દીકરા ભાઈ થતા હતા. એમને પણ લલામણ કરી. પછી સુખલાલ ઘરે પાછા ગયા.

હવે નરોત્તમને નિરાંત થઈ. થયું : ‘હવે કાંક રસ્તો નીકળશે. આ વખતે તો આખરી ફેંસલો લાવવો છે. કાં આ પાર ને કાં પેલે પાર!’ આમ વિચાર કરીને એ ત્યાં રહ્યા.

રહ્યા તો ખરા, પણ મનને ચેત નહોતું. ક્યારે કેવું છટકું ગોઠવવું, એના જ વિચારો ચાલુ હતા. એમાં ને એમાં અગિયાર દહાડા પસાર કર્યા. અગિયારમે દહાડે અમદાવાદ વાડીભાઈ પર કાગળ લખ્યો કે “હું અમુક દિવસે ત્યાં આવું છું.”

પછી ત્રિભોવનદાસને કહે : “મારે અમદાવાદ જવું છે, પૈસા આપો.” એમનાથી ડરવા જેવું હતું નહિ.

ત્રિભોવનદાસે ત્રણ આના આપ્યા; વધુ આપવાની ના પાડી.

એ વખતે મહેસાણાથી અમદાવાદની ટિકિટનું ભાડું પોણા આઠ આના થાત્ર. ત્રણેક આના પાસે હતા. ત્રણ આના ત્રિભોવનદાસ પાસેથી લીધા. ખાસીતું થઈ રહેશે, એમ વિચારીને ત્રિભોવનદાસ પાસેથી સામાનનો ડબ્બો માંગીને લઈ લીધો.

ત્રિભોવનદાસે મેનેજરને ચેતવ્યા કે “આ ભાગી જાય છે.” પણ નરોત્તમના સફલાગ્યે મેનેજરે કાંઈ લક્ષ્ય ન આપ્યું.

નરોત્તમ છટક્યા, સ્ટેશને ગયા; પાસે થોડી ટપાલની ટિકિટો હતી, તે કોઈકને આપીને તેના પૈસા મેળવી લીધા. આમ ટિકિટ જેટલા પૈસા થઈ ગયા, એટલે ટિકિટ લઈને અમદાવાદ જતી ટ્રેનમાં બેઠા, તે સીધાં અમદાવાદ સ્ટેશને ઇતર્યા. ત્યાં વાડીભાઈ એ મોકલેલ માણસ સાથે ઘોડાગાડીમાં બેસી પાંજરાપોળ ઉપાશ્રયે પહોંચ્યા.

આ વખતે સૂરિસમ્રાટ અડીં બિરાજતા હતા. તેમણે શરૂ કરેલી સંસ્કૃત પાઠશાળા અડીં ચાલતી હતી. હીરાલાલ બાપુલાલ કાપડિયા (ધી ન્યુ હાઈસ્કૂલવાળા) સંસ્કૃત લણાવે, ને ઉમેદચંદ રાયચંદ માસ્તર ધાર્મિક લણાવે.

સૂરિસઆટે નરોત્તમને બધી વિગત પૂછી, તે કહી. પછી સૂરિસઆટે પોતાના સ્વભાવ અને નિયમ મુજબ શેઠ પ્રતાપશી મોહોલાલ, શેઠ જેશિંગલાઈ કાળીદાસ વગેરે પાંચ આગેવાન ગૃહસ્થોને બોલાવ્યા. વાત કરી કે “આ છોકરો આ રીતે ભાગી આવ્યો છે; વારંવાર ભાગી આવે છે. ભાવતા પ્રબળ છે. શું કરવું?”

પ્રતાપશી શેઠે સલાહ આપી કે “સાહેબ! ખરેખરી ભાવતા જણાતી હોય તો દીક્ષા આપી દો ને! પાછળ બધું થઈ પડશે.”

સૂરિસઆટ કહે : “ના, એ વિચાર મને નથી બેસતો. દીક્ષા તો ન આપું. હા, સાથે રાખું ખરો; પણ એય મારી પાસે આહી—અમદાવાદમાં તો નહીં જ.”

આમ બધી વાતોનો વિચાર કરી લીધો. પછી બધાની હાજરીમાં જ નરોત્તમને બોલાવ્યા. નરોત્તમ સમજતા હતા કે ‘ભલે આપણને કોઈ કાંઈ કહે નહિ, પણ આ બધાને આપણે માટે જ ભેગાં કર્યાં છે.’ અને એ મનોમન મલકાય.

બધા વચ્ચે જઈને એ બેઠા કે સૂરિસઆટે પૂછ્યું : “કેમ, શું ભાવના છે તારી?”

નરોત્તમે બેઠડક કહ્યું : “મારે દીક્ષા લેવી છે.”

આથી વધુ કાંઈ સવાલ-જવાબ ન થયા. બધા વીખરાયા.

આ પછી સૂરિસઆટે શ્રી પ્રભાવવિજયજી ને શ્રી જીતવિજયજી, એમ એ મુનિઓ સાથે નરોત્તમને ગોધરા તરફ વિહાર કરાવ્યો. કહ્યું : “હમણાં એ તરફ રહેજો, હું બોલાવું ત્યારે આવી જાઓ.” મુનિઓને ખાસ સૂચના આપી કે “આને હમણાં દીક્ષા ન આપશો.”

“સારું” કહી, આશીર્વાદ લઈને, ત્રણે નીકળ્યા. સાથે પ્રજ્ઞદાસ કડિયા નામના કાબેલ માણસને રાખ્યા. પહેલે દિવસે માહ શુદ્ધિ એકમે પાંજરાપોળથી બાર માઈલ દૂર રાચપુર પહોંચ્યા. મહા શુદ્ધિ બીજે વખત ગયા.

વખત પહોંચીને તરત નરોત્તમ અળકયા. એમને ને પ્રભાવવિજયજીને બોટાદનો જૂનો મેળ. નરોત્તમે કહ્યું : “આજે મને દીક્ષા આપો.” મહારાજે ના કહી, તો હઠ પકડી.

મહારાજ કહે : “પણ મોટા મહારાજની ચોખ્ખી આજ્ઞા છે કે દીક્ષા મારી આજ્ઞા સ્વિચ્છ ન આપવી. કેમ કે પાછળ તોફાન થાય એમ છે. જો આમ હોય, તો હું શી રીતે તને દીક્ષા આપું?”

નરોત્તમ કહે : “મોટા મહારાજને કહેજો કે આ છોકરાએ ખૂબ જક કરી, માટે આપવી પડી. અને તોફાન કરવા જે આવશે, એમને હું સંભાળી લઈશ. બધાને હું જવાબ આપીશ. એ જવાબદારી ને ચિંતા મારા માથે. તમે મને હવે દીક્ષા આપો—જો તમારામાં હિંમત હોય તો.”

મહારાજ પણ ગુવાન અને તરવરિયા હતા; નરોત્તમની લાવના અચ્છી તરહથી જાણતા હતા. એમણે હિંમત કરી, ને હા લાણી.

ગામમાં ખીમચંદલાઈ નામે વૃદ્ધ શ્રાવક રહે. અત્યારે અમદાવાદમાં શા. ભૂરાલાલ કૂલચંદ નામે વિધિકારક છે, એમના એ દાદા થાય. એમને ખોલાવ્યા. વાત કરી. એમને લાંબી શી ખબર? એમણે તે ઉપાશ્રયમાં ત્રણ બાજેઠ માંડીને લગવાન પધરાવ્યા, ને ક્રિયા જોવા બેઠા.

નરોત્તમ પાસે કાંઈક સાંકળી જેવું ઘરેણું હતું, તે તથા કપડાં ખીમચંદલાઈને સોંપીને ક્રિયાની શરૂઆત કરે છે, ત્યાં જ અમદાવાદથી સૂરીસઆટે ખબર કાઢવા મોકલેલો માણસ આવ્યો. એ ચિઠ્ઠી પણ લાવેલો. એમાં સુખશાતાદિ સમાચાર સાથે છેલ્લે સૂચના હતી કે “દીક્ષાની વાત કરશો નાહ.”

લલુ થજો એ માણસનું, કે એણે એ ચિઠ્ઠી સીધી નરોત્તમના હાથમાં જ આપી! નરોત્તમે વાંચીને એ સંતાડી દીધી. તરત ક્રિયા શરૂ કરી દીધી.

દીક્ષાની ક્રિયા પૂરી થઈ, એટલે નરોત્તમમાંથી મુનિ નન્દનવિજયજી અનેલા એમણે પોતાના હાથે મોટા મહારાજ પર ચિઠ્ઠી લખી કે “મેં દીક્ષા લઈ લીધી છે, ને હવે બીજા મહારાજને મોકલો.” એ લઈને માણસને રવાના કર્યો.

ચિઠ્ઠી અમદાવાદ પહોંચી. સૂરીસઆટે જાણ્યું. હવે શું કરાય? એમણે બીજે જ દિવસે પંચાસ પ્રતાપવિજયજીને એ તરફ વિહાર કરાવ્યો. એ ચાલુ વિહારમાં લળી ગયા, ને બધા આગળ વધ્યા.

નરોત્તમમાંથી નન્દનવિજયજીરૂપે પરિવર્તન પામેલા નર-ઉત્તમના હૈયે ત્યારે આનંદનો દરિયો હિલોળા લેતો હતો.

કિમસાધ્યં મહાત્મનામ્

કર્તવ્યનું શિસ્તપૂર્વક પાલન કરવું, ને જવાબદારી પ્રત્યે સલાન રહેવું: સફળતા મેળવનારનાં આ બે મુખ્ય કાર્યો છે. નવદીક્ષિત મુનિ નન્દનવિજયજી આ બંને કાર્યો દક્ષતાથી કરવા તત્પર હતા.

હવે એમનું લક્ષ્ય હતું માળવા પહોંચવાનું. આ માટે ત્વરિત વિહાર આવશ્યક

હતો. અમદાવાદથી સૂરિસઆટની પણ એવી જ આજ્ઞા હતી. એટલે એ બધાએ ઝડપી વિહાર આદર્યો. ગણતરીના જ દિવસોમાં ગોધરા પહોંચ્યા.

ગોધરાના સંઘ પોતાને ત્યાં રહેવા, ને ચોમાસું કરવા ખૂબ આગ્રહ કર્યો. રોજિંદા વિહારથી શ્રમિત થયેલા મુનિઓએ ત્યાં બે-ચાર દહાડા રહેવા વિચાર્યું. ચોમાસા માટે કહ્યું કે તમે મોટા મહારાજની આજ્ઞા લાવો, તો રહીએ.

પણ બીજે જ દિવસે વાડીભાઈ અમદાવાદથી આવ્યા, કહે: “અહીં કેમ રોકાયા? આગળ વધો. ક્યાંય રોકાવાનું નથી.”

બપોરે જ વિહાર કરી દીધો. દાહોદ પહોંચ્યા.

આ બાજુ ગોધરાનો સંઘ અમદાવાદ ગયો. સૂરિસઆટને ખૂબ ખૂબ આગ્રહ કર્યો. એમણે સ્પષ્ટ ના પાડી, તોય હઠ પકડીને બેઠા. આખરે સૂરિસઆટે કહ્યું: “એ સાધુઓની રહેવાની ઇચ્છા હોય, તો ખુશીથી રહે. મારી આજ્ઞા છે.”

સંઘ રાજી રાજી થઈ ગયો. ત્યાંથી એ ગોધરા થઈ ને સીધો દાહોદ ગયો. પણ, એ પહેલાં જ સૂરિસઆટે વાડીભાઈને દાહોદ મોકલીને કહાવી દીધું હતું: “ક્યાંય રહેવાનું નથી. આગળ જ વધો.”

ગોધરાથી સંઘ આવ્યો. વાત કરી, વિનંતિ કરી, પણ પંચાસ પ્રતાપવિજયજીએ કહ્યું: “અમારા આ વૃદ્ધ મુનિ જીવિજીને કેસરિયાજીની યાત્રાનો અભિગ્રહ છે. એમની ઉંમર થઈ છે, ને તીવ્ર ઇચ્છા છે કે યાત્રા કરવી જ. માટે હાલ અમે રોકાઈ શકીએ તેમ નથી.”

આમ, ગોધરાના સંઘને વિદાય કરીને, એ લોકો આગળ વધ્યા. રસ્તો એવો લીધો કે ત્યાંથી રેલ્વે ને મોટર રસ્તો બાવીસ ગાઉ લગલગ દૂર. રોજ વીસ-પચીસ માઈલ જેવો પંથ કાપે.

રસ્તો ખૂબ ખરાબ ને ખીકાળવો. રસ્તાની બંને બાજુ ગીચ ઝાડી. માત્રું કરવા જતાંય ખીક લાગે. જંગલી જનાવરોની શંકા રોજ રહે.

ગામો પણ રોજ વિચિત્ર આવે. એક ગામ એવું આવ્યું કે રસ્તા પર ટપાલ-ખાતાના બે ખુલ્લા ચોરડા હતા. સાંજે ત્યાં પહોંચ્યા, ને એ ચોરડામાં ઊતર્યા. ગામ ત્યાંથી થોડું દૂર હતું. સાથે પ્રભુદાસ કડિયા ને નારાયણ સુંદરજી હતા. એમાંથી પ્રભુદાસ ગામમાં ગયા. ગામ ભીલોનું હતું. ત્યાંના લોકોને વાત કરી કે “અમારા સાધુ મહાત્મા આવ્યા છે, ને પેલા ચોરડામાં ઊતર્યા છે, ત્યાં રાત્રે ચોકી કરવા માટે બે-એક માણસ મળશે?”

ગામલોકોએ કહ્યું: “ના, ત્યાં તો રાતે રોજ વાઘ આવે છે, ને એક-બે બકરાં લઈ જાય છે. અમે ત્યાં ન આવીએ.”

પ્રભુદાસે પૂછ્યું : “ તો અમે લોકો અહીં ગામમાં આવતા રહીએ ? ઉતારો આપશો ? ”

લલા ગામલોકોએ કહ્યું : “ ખુશીથી આવો.”

પ્રભુદાસ તરત પાછા ગયા, ને બધાને લઈને ગામમાં પહોંચી ગયા. ત્યાં એમને એક ઝૂંપડામાં ઉતારો મળ્યો. ભીલના ગામમાં બીજું શું હોય ?

પ્રભુદાસ પાસે ભાતાનો ડબ્બો ભરેલો હતો. એમાંથી અર્ધું ભાતું ત્યાંના લોકોને આપી દીધું, એટલે એ લોકો ખૂબ રાજી થયા. ને પછી તો આખી રાત વારાફરતી તીરકામઠાં લઈને ઝૂંપડાને નાકે એ લોકો બેસી રહ્યા.

આવા ભાતભાતના અનુભવ કરતા એ લોકો રાજગઢ પહોંચ્યા, ને ત્યાં વિ. સં. ૧૯૭૦નું ચોમાસું રહ્યા.

આ ચોમાસામાં એકવાર એવું બન્યું કે, પ્રતાપવિજયજી, પ્રભાવવિજયજી ને જીતવિજયજી, ત્રણે માંદા થયા. મેલેરિયાની અસર થઈ ગઈ. હવે વ્યાખ્યાન વાંચવાનો સવાલ આવ્યો. પ્રતાપવિજયજી કહે : “ નન્દનવિજય ! તું વાંચીશ ? ”

એમણે હોંશથી હા કહી.

સંસ્કૃતનું જ્ઞાન તો થોડુંક હતું જ. વળી, પ્રતાપવિજયજી મહારાજ પણ સૂરિસમ્રાટના તેજસ્વી વિદ્વાન શિષ્ય હતા. તેમની પાસે અભ્યાસ પણ ચાલુ જ હતો, એટલે વાંચવામાં વાંધો આવે એમ નહોતો. એમણે ‘વર્ધમાનદેશના’ વાંચવી શરૂ કરી.

કિમસાધ્યં મહાત્મનામ ?

— મહાત્મા થવા સરભયેલાને અસાધ્ય શું હોય ?

૧૦

સિંહની જેમ પાળજો

હવે એકવાર બોટાદની મુલાકાત લઈએ.

મહેસાણાથી નરોત્તમ ભાગ્યાના બગર, બને તેટલી ઝડપે, બોટાદ પહોંચાડવામાં આવ્યા હતા. સમાચાર આવ્યા કે દોડાદોડ શરૂ થઈ. બધા સમજતા હતા કે ‘ભૂતનું ઘર પીપળે !’ ભાગીને બચ તો અમદાવાદ જ. એટલે આ વખતે તો ખાસ્તું એક ટોળું જ અમદાવાદ જીપડ્યું. કોણ બાણે કેમ, પણ સૌને ધાસ્તી પડેલી કે ‘આ વખતે કાંઈક નવાબૂની છે.’

અને જો એ ઘાસ્તી સાચી ઠરે તો બધું બળ અજમાવવાના પાંકા નિર્ણય સાથે જ બધા ત્યાં જતા હતા.

પણ, જમુનામાએ જનારાએને ચોખ્ખું કહ્યું કે “ મારા નરોત્તમે જો દીક્ષા લીધી હોય તો એને આંગળીય અડાડશો મા ! અને જો દીક્ષા ન લીધી હોય તો પાછો લાવ્યા વિના રહેશો ના. ”

ટોળું પહોંચ્યું અમદાવાદ; સીધા પાંજળાપોળના ઉપાશ્રયે. જતાંવેંત ધમાલ આદરી :
“ અમારો નરોત્તમ લાવો. ”

સૂરિસંઘાટ કહે : “ અહીં હોય તો લઈ જાવ. ”

ઉપાશ્રય આખો ફેંદી વળ્યા, પણ ત્યાં હોય તો મળે ને ?

ન મળ્યા, એટલે મિજાજ કાંઈક નરમ પડ્યો. ધૂરિક્રિયાં કરતા સૂરિસંઘાટ પાસે બેઠા. સૂરિસંઘાટે એમને સાંત્વન આપ્યું : “ મારી પાસે નથી. પણ, જો મારી પાસે આવશે તો પહેલાં તમને ખબર મોકલીશ. તમે આવીને જે કરવું હોય એ કરજો. ”

આ વચન ઉપર સૌને વિશ્વાસ બેઠો. તોફાન સંકેલીને પાછા ગયા.

પણ મોટાભાઈ સુખલાલને નિરાંત ન હતી. એમણે મન દઈને ચામેર શોધખોળ આરંભી. ન્યાં ન્યાં શંકા પડી, ત્યાં ગામેગામ તપાસ કરી. ઘણા સાધુઓ પાસેય તપાસ કરી. અને એ તપાસ કરતા કરતા એ છેક કલકત્તા જઈ પહોંચ્યા; ત્યાં એક ધર્મશાળામાં જોતર્યા. ખીજું ગમે તેમ, પણ ગંગાશ્રીનાં સંસ્કાર હતા કે દેવપૂજાને ગુરુવંદન અને ત્યાં સુધી કરવાં. એટલે દેરાસરે પૂજા કરવા ગયા. પડખે જ ઉપાશ્રય હતો. કોઈને પૂછ્યું : “ અહીં કોઈ મહારાજ છે ? ” જવાબ મળ્યો : “ હા, એક મહારાજ સાહેબ છે. ”

ઉપાશ્રયે ગયા. ત્યાં શ્રી શાન્તિવિજયજી રેલવિહારી હતા.

આમને તો ભગવાન મહાવીરના વેષતું જ કામ હતું. એ હોય તો વંદન કરવાની એમની વૃત્તિ હતી. એના ગુણ-અવગુણની એમને નિસબત ન હતી. એમણે વંદન કર્યું, શાતા પૂછી.

શાન્તિવિજયજીએ પ્રશ્ન કર્યો : “ કહાંસે આયે હો ? ”

કહે : “ ગુજરાતથી આવ્યો છું, ઓટાદનો છું. ”

“ કયો આયે હો ? ”

કહે : “ મારો નાનો ભાઈ ભાગી ગયો છે, એને શોધવા નીકળ્યો છું. એ કયાં મળશે ? ”

શાન્તિવિજયજી અચ્છા બાણકાર હતા. એમણે તે જ વખતે પ્રશ્નકુંડલી મૂકી, ને કહ્યું : “ તેરે ભાઈને દીક્ષા લે લી હૈ, ઔર ખારહ માસકે બાદ વહ તુમકો મિલેગા, પહેલે નાહ. ખસ, અખ ચિન્તા મત કરો ! ”

સુખલાલને આ વચન પર અનાયાસે જ આસ્થા બેઠી. એમણે તપાસ છોડી દીધી; ત્યાંથી સીધા ઘેર ગયા.

આ પછી, સં. ૧૯૭૧માં ગુજરાતથી વિહાર કરી સૂરિસઆટ મારવાડ ગયા. રાજગઢથી પૂ. પં. પ્રતાપવિજયજી વગેરે પણ ફરતા ફરતા મારવાડમાં ઊતર્યા અને સાદડી ગામે સૂરિસઆટના સાંનિધ્યમાં જઈ પહોંચ્યા, ત્યારે મુનિ નંદનવિજયજીને દીક્ષા લીધાને બરાબર બાર મહિના થયા હતા.

આ લોકો જેવા આવ્યા, એવા જ સૂરિસઆટે ખોટાદ તારથી ખબર આપ્યા કે “નંદનવિજયજી અહીં આવ્યા છે.”

ખબર મળતાં જ હેમચંદલાઈ, જમુનામા અને આણું કુટુંબ સાદડી આવ્યું.

બધાંને હતું કે કંઈક નવાબૂની થાય તો ના નાંહ.

પણ, હેમચંદલાઈએ એક જ વાત કરી : “હું ખોટાદમાં સિંહ કહેવાઉં છું. તમે દીક્ષા લીધી છે, તો સિંહના દીકરાને શોભે એ રીતે, સિંહની જેમ, દીક્ષા પાળજો, એ મારી ઇચ્છા છે.”

વૃદ્ધ પિતાના આશીર્વાદ નંદનવિજયજી નતમસ્તકે ને પુલકિત હૈયે ઝીલી રહ્યા.

૧૧

જૈન મુનિની વિકાસ કૂચ

રાગ, ક્રોધ અને અજ્ઞાનને જીતે, ફર કરે, તે જિન.

હુઃખના દરિયામાં ડૂબતાંને બચાવે, તે ધર્મ.

જિનવરે ઉપદેશ્યો ધર્મ, તે જૈનધર્મ.

આ ધર્મના ત્રણ પાયા છે : અહિંસા, સંયમ અને તપ. આ ત્રણેતું અણીશુદ્ધ પાલન કરે, તે જૈન મુનિ.

જીવસૃષ્ટિના સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ જીવને પણ તેઓ હણે નહિ, હણાવે નહિ, હણતાંને સારો પણ માને નાંહ.

ગુસ્સામાં કે મશકરીમાં, ખીકથી કે લોભથી તેઓ અસત્ય બોલે નહિ, બોલાવે નહિ, બોલતાંને અનુમતિ આપે નહિ.

શુ' તણખલુ' ને શુ' સોતુ', એક પણ ચીજ, જરૂર પડે તોય, તેના માલિકની મંજૂરી વગર લે નહિ, લેવરાવે નહિ, લેનારને અનુમોદન પણ આપે નહિ.

નિર્મળ-શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યતું તેઓ પાલન કરે.

જડ કે ચેતન, કોઈ પદાર્થ પર તેઓ મમત્વ રાખે નહિ.

સંયમ એટલે ત્યાગ અને ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ. જૈન મુનિની આચારસંહિતાનો આ પાયો છે. જૈનધર્મ કહે છે : “ ત્યાગમાં જે આનંદ છે, એ લોગમાં નથી.” આ ત્યાગમાં ખુદના શરીરની પણ મમતા ટાળવાની હોય છે. એ માટે સદા પ્રયત્નશીલ રહે, તે જૈન મુનિ કહેવાય છે.

તપ એટલે નિરાહારભાવ. ગીતાજી ઉપદેશે છે : “ જે આહારનો ત્યાગ કરે છે, તેની વિષયવાસના નિવૃત્ત થાય છે.” આ તપના અનેક પ્રકાર છે. જૈન મુનિ એ તપતું આચરણુ પ્રસન્નભાવે કરે છે, અને એ દ્વારા પોતાના દેહને કસવા સાથે મનને પણ તાવે છે. મનના મેલને ધુએ છે.

જૈનધર્મના કેન્દ્રમાં કર્મનો સિદ્ધાંત છે. જીવ જેવી કરણી કરે, તેવાં કર્મ તે એકઠાં કરે ને કાળાંતરે એનાં ફળ લોગવે. સારાં-નરસાં કર્મ પ્રત્યે પણ નિઃસ્પૃહતા કેળવવાની પ્રક્રિયાને પ્રયોગાન્વિત કરનારા જૈન મુનિતું કેન્દ્ર-લક્ષ્ય મોક્ષ હોય છે.

એમના આચારો પણ આગવા છે :

શ્વેત વસ્ત્રો જ પહેરવાં. બ્યાં જવું ત્યાં ઉઘાડા પગે ચાલીને જ જવું. યાંત્રિક કે પશુચાલિત વાહનનો કદી ઉપયોગ ન કરવો. ગૃહસ્થોના ઘરેથી ભ્રમરવૃત્તિએ આહાર લઈ આવવો. ખાર મહિને બે કે એક વખત હાથ વડે કેશ-લોચ કરવો. ઉકાળેલું પાણી પીવું. કાચા પાણીને, વનસ્પતિને, અગ્નિને ને સ્ત્રીને સ્પર્શ પણ ન કરવો. ગુરુજનનો વિનય બળવવો; એમની સેવા-શુશ્રૂષા કરવી. ગામેગામ પાદવિહાર દ્વારા ફરવું ને આમજનતાને ધર્મ, નીતિ ને સદાચારનો ઓધ આપવો. ટાઢ, તડકો, વરસાદ, ભૂખ, તરસ ને એવાં કષ્ટો અગલાનભાવે સહેવાં. સ્વ-પર-દર્શનોના ઊંડા અધ્યયન ને અધ્યાપનમાં ઓતપ્રોત રહેવું.

આ બધું કરવા પાછળ એમનો એક જ આશય હોય છે : આત્માને વળગેલી અશુભ વાસનાઓનો વિનાશ કરવો, ને શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપને પામવું; કૃમિક આત્મવિકાસ સાધીને અંતિમ લક્ષ્યરૂપ મોક્ષને મેળવવો.

કૃમિક આત્મવિકાસની આ પ્રક્રિયામાં મુનિ નન્દનવિજયજી ગુરુલગવંતું પાવન સાંનિધ્ય પામીને, તથા સ્વયંસ્કુરિત પ્રેરણા મેળવીને દત્તચિત્ત બની ગયા.

સૂરિસમ્રાટ જેવા પરમગુરુતું એમને સાંનિધ્ય મળ્યું હતું. રસકવિ જગન્નાથ કહે છે તેમ ‘બહારથી તલવારની ધાર જેવા તીખા, ને કૂંકાડા ભારતા નાગથીયે લયંકર

લાગતા એ ગુરુભગવંતના હૈયામાં દ્રાક્ષના ગર કરતાંય મીઠો (હતનો) ગરો વહેતો હતો.' પોતાને આશરે આવેલા આવા જીવોનું કલ્યાણ કેમ થાય, તેની સતત ચિન્તા એમને હૈયે હતી.

લોકો કહે છે : “ સૂરિસમ્રાટ તો ભાઈ બહુ કડક. સાધુઓને ભણાવે ત્યારે ખૂબ કડકાઈથી વર્તે. તરપણીના ને ઘડાના દોરાથી ને દંડાસણની લાકડીથીયે, કામ પડે તો, મારે ! વચનો પણ કેવાં કઠોર કહેતા કે ‘ અલ્યા, વાણિયાના રોટલા મક્ત ખાઓ છો, ને ખરાખર નહિ ભણોગણો, ને ચારિત્રની આરાધનામાં પ્રમાદ સેવશો, તો મરીને ભરુચના પાડા થશો. ’ ”

આ વાત ખરી છે. પણ, આ બધું કરવા ને કહેવા પાછળ સૂરિસમ્રાટની એક જ ઈચ્છા હતી કે આ બધા જીવો જે લક્ષ્ય સાધવા સાધુ થયા છે, તે લક્ષ્ય તરફ સદા સાવધાન રહે, ને તેની સાધના કરે. અને આ કઠોરતાનાં પરિણામ કેવાં મીઠાં-મધુરાં આવ્યાં, એ તો સમગ્ર સંઘને સુપરિચિત છે, આ મીઠાં પરિણામને યાદ કરીને એકવાર આપણા ચરિત્રનાયકે વ્યાખ્યાનમાં કહ્યું હતું :

“ મોટા મહારાજ કહેતા હતા કે ‘ અલ્યારે ભલે અમારાં વચનો તમને કઠોર લાગે. એનાથી ત્રાસ ભલે થાય. પણ એથી અલ્યારે તમે અમારાં વચનો નાંહ સાંભળો, તો પછી વાણિયાના ખાસડાં જ તમારે ખાવાં પડશે. અમારાં વચનો સાંભળ્યા હશે તો જ તમે લોકોનો ઉપકાર કરી શકશો. નહિ તો—નાંહ ભણો, નાંહ ગણો, જ્ઞાનધ્યાન નહિ કરો તો—મરીને ભરુચના પાડા થશો ! ’ એમની આ વાતનો ભાવ સમજીને એ વખતે અમે એ પ્રમાણે થોડુંક કહ્યું છે, તો અલ્યારે તમારી આગળ જે શબ્દો ઉપદેશના કહીને ઉપકાર કરી શકીએ છીએ. નહિ તો એટલુંય ન કરી શકત. ”

અને, સાધુઓને ભણાવવામાં ને ચારિત્રપાલનની ખાબતમાં સૂરિસમ્રાટ જેટલા કડક દીસતા, એટલા જ કૌમળ તેઓ એમને સાચવવામાં, એમની સારસંભાળ કરતી વખતે બનતા. સાધુને ઊની આંચ ન આવે એની જેવી કાળજી એમને હતી, એવી કોઈ ને ન હતી. વજ્ર સમું કઠોર છતાં ફૂલ જેવું સુકૌમળ એમનું હૈયું હતું.

આવા હૈયાની હેતાળ હૃદયમાં મુનિ નન્દનવિજયજી ત્વરિત વિકાસકૃચ કરવા લાગ્યા. પોતાની તીવ્ર બુદ્ધિશક્તિના બળે સંસ્કૃત વ્યાકરણ, ન્યાયતા તથા જૈન સિદ્ધાંતના પ્રાથમિક ગ્રન્થોનું જ્ઞાન એમણે મેળવી લીધું. સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ભાષાના પ્રાથમિક ગ્રન્થો તેઓ સ્વયમેવ આ ચોમાસામાં જ વાંચતા થઈ ગયા.

સં. ૧૬૭૧નું ચોમાસું બલાલ અને ૧૬૭૨નું સાહડીમાં રહ્યાં. ત્યાં એમની શક્તિના વિકાસનું પહેલું ફળ નીપજ્યુ : ‘ સ્તોત્રમાનુ ’ નામે ગ્રન્થરૂપે. તીર્થંકરો, ગણુધરો ને ગુરુવર્યોની

સ્મૃતિરૂપે સંસ્કૃત ભાષામાં રચેલ આ શ્લોકબદ્ધ ગ્રન્થ એમણે સૂરિસમ્રાટને સોંપ્યો, ત્યારે સૂરિસમ્રાટના ચિત્તની પ્રસન્નતાનો પાર ન રહ્યો. તેઓએ અમદાવાદની શ્રી જૈન ગ્રન્થ પ્રકાશક સભાને પ્રેરણા આપીને એ ગ્રન્થ સત્વર મુદ્રિત કરાવ્યો; અને એમ કરીને દીક્ષા લીધા પછી ત્રીજા જ વર્ષે, પોતાના આચાર્યોનું કઠોર પાલન કરવા સાથે પણ, જૈન મુનિ કેવી બુદ્ધિશક્તિ ફેરવી શકે છે, તેનો દાખલો સમાજ સામે રજૂ કર્યો.

આચારપાલન ને અધ્યયનની સાથે નંદનવિજયજીએ વિનય, વૈયાવચ્ચ, ભક્તિ વગેરે ગુણો પણ ખૂબ ઉમદા રીતે કેળવ્યા. અને એથી ગુરુભગવાંતની કૃપા ખૂબ સંપાદન કરી.

સં. ૧૬૭૩નું ચોમાસું ફલોધી રહ્યા. ત્યાં શરૂઆતના દિવસોમાં જ એકવાર એચિંતા સૂરિસમ્રાટે પૂછ્યું : “ નંદન ! તું વ્યાખ્યાન વાંચીશ ? ”

હેયે હોંશ ભરી હતી, નિદોષ સરળતા ભરપૂર હતી, ખીકતું નામ નહોતું. એમણે તરત કહ્યું : “ હા સાહેબ ! પણ શું વાંચું ? ”

સૂરિસમ્રાટ કહે : “ ઉત્તરાધ્યયન-લક્ષ્મીવલ્લભી ટીકાવાળું વાંચ. તને મળ આવશે ને વ્યાખ્યાન તૈયાર થશે.”

‘તલ્લભિ’ કહીને શરૂ કર્યું. બરાબર પંદર દિવસ વ્યાખ્યાન વાંચ્યું.

પર્યુષણ આવ્યાં. સૂરિસમ્રાટે પૂછ્યું : “ નંદન ! તારે કલ્પસૂત્રનું કયું વ્યાખ્યાન વાંચવું છે ? ”

કહે : “ પહેલું.”

હવે કલ્પસૂત્રનું પહેલું વ્યાખ્યાન કાયમ સૂરિસમ્રાટ જ વાંચે, પણ એમની હોંશ ભેઈને એ ખૂબ ખુશ થયા. હા કહી, ને નંદનવિજયજીએ એ વાંચ્યું પણ ખરું.

પોતાની હોંશ હોય ને વડીલની ઠૂંક હોય, પછી કયો માણસ વિકાસ ન સાધી શકે ?

૧૨

વિદ્યાની બે પાંખે

વિદ્યાને બે પાંખી કલ્પીએ તો, બેશક, વિનય ને વિવેકને એની બે પાંખો જ ગણવી ભેઈએ.

અને, આવી બે પાંખાળી વિદ્યા જેને વરે, એના જ્ઞાનના સીમાડા કેટલા વિસ્તરે, એની તો કલ્પના જ કરવી રહી.

હરણુવેગે વૃદ્ધિ પામતી નન્દતવિજયજીની વિદ્યાને આ એ પાંખોનો સખળ સહારો હતો.

એ ભણુતા; ભણુતી વખતે ગુરુભગવંતનાં કઠોર વચનો સાંભળતા; શિક્ષામ્ર સહેતા. પણ આ બધું જ વિનયથી. એ વિનય જોઈને ગુરુભગવંતને મન થતું : આને ખૂબ ભણાવું, જલદી તૈયાર કરું.

એ મુનિજીવનના કઠોર આચારો પાળતા. તપ-ત્યાગમાં અપ્રમત્ત રહેતા. ઘોલવું, ચાલવું, ખાવું, પીવું બધું જ વિવેકને મોખરે રાખી કરતા. પોતાનું લેશમાત્ર વર્તન અવિવેકી ન બની જાય એ માટે તેઓ સતત જાગૃતિ રાખતા.

આ ગુણોએ એમની વિકાસયાત્રાને વેગવાન બનાવી. સૂરિસમ્રાટ અને સંસ્કૃત વાડમથના અજોડ સમ્રાટ પંડિત શશિનાથ આ પાસે તેઓ વ્યાકરણ, ન્યાય, વૈશેષિક, મીમાંસા, સાંખ્ય, વેદાન્ત, પાતંજલ વગેરે દર્શનોના મૂર્ધન્ય ગ્રંથોનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. જૈન સાહિત્યનો અભ્યાસ પણ ચાલુ જ હતો.

એક તો મુનિજીવન જ કઠોર, એમાં મેવાડ-મારવાડના પ્રદેશ ને ત્યાંનો વિહાર પણ અતિકઠોર. મેવાડનાં ગામોમાં એમને નડેલી તકલીફો, અને જેસલમેર તીર્થની સંઘ સાથે યાત્રા વખતે ત્યાંના ભેંકાર રણપ્રદેશમાં વેઠેલાં કષ્ટોનું બયાન તો કોઈને પણ આશ્ચર્યમાં નાખી દે એવું છે. એ તકલીફો ને કષ્ટો વચ્ચે પણ એમની અભ્યાસયાત્રા તો અવિરત ચાલુ જ હતી,

એ કહેતા : “અમે વિહાર કરીને સામે ગામ પહોંચીએ, એટલે તરત જ મોટા મહારાજ બધા ભણુનાર સાધુઓને ગામ બહાર જંગલમાં લઈ જાય. ત્યાં ઝાડ તળે ઘે-ચાર કલાક બેસે, ને બધાંને તનતોડ ભણાવે. ખાવા-પીવાનું તો, સ્થિરતામાં કે વિહારમાં, સવારના કોઈને હોય જ નહિ. ખુદ મોટા મહારાજ પણ બપોરે ખાર વાગ્યા લગભગ પરચક્રખાણ પારતા. તે વખતે જ બધાએ આહાર-પાણી કરવાનાં. ત્યાં સુધી આ રીતે અભ્યાસ ચાલે. જો ગામમાં રહીએ તો લોકો આવ-જા કરે, ને સમય બગડે. માટે બધાને લઈને તેઓ શાંત-એકાંત જંગલમાં જઈ બેસતા. અને ગામમાં હોઈએ તોય મોટા મહારાજનો કડક નિયમ હતો : પોતે ઉપાશ્રયની વચ્ચેવચ્ચ બેસે. ચોતરફ ફરતાં સાધુઓનાં આસન હોય. બધા પોતાના ભણુવામાં તલ્લીન હોય. મોટા મહારાજ પાસે જાતજાતના લોકો આવે. મોટા શેઠિયાય આવે ને અમલદારોય આવે. પણ એમાંના કોઈની સાથે અમારે કોઈ સાધુએ લગારે વાત કરવાની નહિ. એ લોકો શાતા પૂછવા આવે, તો એનો પણ જવાબ નહિ આપવાનો. ઊલટું, ક્યારેક તો પૂછવા જનારનો જ મોટા મહારાજ ઉઘડો લઈ લે : ‘તારે મારા સાધુને વાતોડિયો બનાવીને બગાડી મૂકવો છે ? શાતા પૂછવી હોય તો મને નથી પુછાતી ? કામ હોય તો હું નથી બેઠો ?’

“ રાત્રે અમે બધા સહપાઠી સાધુઓ આવૃત્તિ કરવા સાથે ઊંસીએ અને ભણેલા પાઠ-પઠાર્થનું પુનરાવર્તન કરીએ. એમાં અગિયાર-બાર વાગી જાય. પણ, એ વખતે અમે બધા વાતો તો નથી કરતા ને એની તપાસ મોટા મહારાજ કાચમ રાખતા. રાત્રે નારાયણને કહે : ‘ જા, જોઈ આવ, કોઈ સાધુઓ ભણવાને બહલે ગપ્પાં તો નથી મારતા ને ? ’ અને એ અમને કોઈને બબરેય ન પડે એ રીતે જોઈ જાય. એમાં જો ક્યારેક કોઈક વાતો કરતો ઝડપાઈ જાય, તો એનું આવી બને. ”

અને છેલ્લે એ ઉમેરતા : “ મોટા મહારાજની આવી દેખભાજી ને કડક કાગળનાં સુબદ્ધ પરિણામ આજે અમે માણીએ છીએ; આવી કાગળ આજે ક્યાંય નથી, એનાં માઠાં પરિણામો પણ અમે નજરે જોઈએ છીએ. ”

એમના ભણુતરના વિષય હતા : ન્યાયમાં તર્કસંગ્રહ, સિદ્ધાન્તમુક્તાવલી (એ પર દ્વિનકરી-રામરૂદ્રી), વ્યાપ્તિપંચક, સિંહવ્યાઘ્રલક્ષણ, સિદ્ધાન્તલક્ષણ, અવચ્છેદકત્વનિરુક્તિ, સવ્યભિચારપ્રકરણ, પ્રશસ્તપાદ ભાષ્ય, ન્યાયકુસુમાંજલિ, લક્ષણાવલી, આત્મતત્ત્વવિવેક. ઉપરાંત—

પંચદશી, વેદાન્તપરિભાષા-શિખામણિ, અદ્વૈતાસાંદ્ર; સાંખ્યકારિકા, તત્ત્વકૌમુદી, અર્થસંગ્રહ, લૌગાક્ષિભાસ્કર; પાતંજલયોગસૂત્રવૃત્તિ, શ્રીહર્ષનું ખંડનખંડખાદ્ય; સારસ્વતવ્યાકરણ, સિદ્ધહૈમવ્યાકરણ, નાગેશ ભટ્ટની મંજૂષા; સાહિત્યદર્પણ, કુવલયાનંદ વગેરે. અને રઘુવંશ, કિરાતાર્જુનીયાદિ કાવ્યો; જૈન દર્શનના પણ જૈન તર્કભાષા, સ્યાદ્વાદમંજરી, પ્રમાણનયતત્ત્વાલોક; અષ્ટકપ્રકરણ, ન્યાયાલોક, સપ્તભંગી તરંગિણી, અષ્ટસહસ્ત્રી, સંમતિ તર્ક, ષડ્દર્શનસમુચ્ચય, ન્યાયખંડખાદ્ય વગેરે માન્ય, મૂર્ધન્ય ગ્રંથો.

એમના ભણેલા ગ્રંથોમાંથી માત્ર થોડાકના જ આ નામો છે. આમાંના અમુક ગ્રંથો પંડિતજી પાસે ભણ્યા, બાકીના બધા બંને વાંચ્યા.

સિદ્ધાન્તમુક્તાવલી ને સારસ્વતચન્દ્રિકા તો આખી ને આખી કંઠસ્થ કરી હતી.

આ બધા ગ્રંથોના પાઠ સાથે તે વિષયને લગતાં અન્ય ગ્રંથોનું અવગાહન પણ તેઓ કરી લેતા; જેમ કે સાહિત્યદર્પણની સાથે સાથે રસજંગાધર, કાવ્યપ્રકાશ જેવા મહાગ્રંથો પણ એમણે અવગાહ્યા હતા.

એ ઘણીવાર કહેતા : ‘ ગ્રંથસ્ય ગ્રંથાન્તરં ટીકા ’ - એક ગ્રંથ, બીજા ગ્રંથની ટીકા બને છે. અર્થાત્ બીજો ગ્રંથ વાંચીએ એટલે ભણાતો ગ્રંથ પાકો થાય.

સંસ્કૃત શબ્દો ને ક્રિયાપદોનાં રૂપો તૈયાર કરવામાં એમણે ખૂબ રસ લીધો હતો; બંધમાંય કોઈ રૂપ પૂછે, તો સાચો જવાબ જ નીકળે.

અને આ અધું લણવામાં ને ચારિત્રપાલનમાં પણ એ પોતાનું ખરું કર્તવ્ય-ગુરુની ભક્તિ કરવાનું-કચારેય ચૂક્યા નહિ. સૂરિસમ્રાટ બોલાવે : “નન્દન !” ને તરત જીકારે દેતાંકને ઢાજર ! એમની સેવા-ભક્તિ નિયમિત કરવાની જ. રાત્રે પણ એમની પગથાંપી કલાકો સુધી કરે, ને એ ખરાખર નિદ્રાધીન થાય, ત્યારે ત્યાંથી ઊઠીને પાઠ કરે.

અહું શું કહેવું ? એમણે એ ઉંમરમાં ને એટલા ટૂંકા ગાળામાં મુનિજીવનમાં જે મહેનત કરી, જે કષ્ટ સહ્યાં, અને જે મેળવ્યું, એની અત્યારના યુગમાં તો માત્ર કલ્પના જ કરવી રહી.

૧૩

ગુરુકૃપા

સં. ૧૯૭૪માં સૂરિસમ્રાટ બીકાનેર ગયા. ત્યાં નન્દનવિજયજીની તબિયત એકાએક બગડી. છાતીમાં દુઃખાવો ઉપડ્યો. સૂરિસમ્રાટ ને બીજા અધા જરાક ચિંતામાં મુકાઈ ગયા. એ વખતે ચાંદમલજી ઠઠ્ઠા જયપુરના રાજવૈદ્ય લક્ષ્મીલાલજીને લઈ ને આવ્યા. તબિયત તપાસીને કહે : “હૃદય (હાર્ટ) બહુ નબળું છે, એટલે હમણાં પથારીવશ રહેવું જોઈશે. પરિશ્રમ મુદ્દલ નહિ કરાય. ને દવામાં હીરા-માણેકની લસ્મો લેવી પડશે. એ સિવાય તબિયત નહિ સુધરે.”

સૂરિસમ્રાટ ચમક્યા. એમને દરદ કરતાં દવાની બીક વધુ હતી. તેઓ લસ્મ ને માત્રાઓ લેવાની ખૂબ વિરુદ્ધ હતા. એમણે ઘસીને ના કહી : “કાઠોપધિ આપો તો લેશે, માત્રાઓ નહિ.” પણ ‘જેમ વૈદ્ય મોટા, એમ દવાય મોટી.’ રાજવૈદ્યે પોતાની વાત પકડી રાખી.

સૂરિસમ્રાટે નન્દનવિજયજીને પૂછ્યું : “તારે માત્રા લેવી છે ?” એમણે ના પાડતાં કહ્યું : “મારે તો આપ જે આપો તે દવા; બીજું કાંઈ લેવું નથી.”

પછી સૂરિસમ્રાટે પોતાને ઠીક લાગતા ઉપચારો કરાવ્યા. મહિનોમાસ ત્યાં જ રહ્યા. ધીમે ધીમે તબિયતમાં સુધારો થતો ચાલ્યો.

હજી વિહારની વાર હતી, પણ ત્યાંનું હવામાન બગડતું હોય એવું સૂરિસમ્રાટને લાગ્યું. એટલે એમણે વિહાર કરી દીધો. હજી એમની તબિયત પૂરેપૂરી રાગે નહોતી ચડી, તોય વિહાર કરી શકે એવી તો થઈ હતી, એટલે ત્યાંથી નીકળી ગયા.

નીકળ્યા બાદ થોડા જ દિવસો પછી સાંભળ્યું કે, બીકાનેરમાં પલેગ ફાટી નીકળ્યો છે.

વિહારમાં ઠહ્કાજીએ એમની સારવાર માટે એકવાર વૈદ્ય અને ડોક્ટર, બંનેને મોકલ્યા. એમણે પોતાની દવા લેવા આગ્રહ કર્યો. પણ સૂરિસમ્રાટ ને નંદનવિજયજી બંને મક્કમ હતા. એમણે દવાની ના પાડી. પોતાના રોજિંદા ઉપચારો ચાલુ રાખ્યા.

ધીમે ધીમે, દવા, હવા ને સૂરિસમ્રાટની સતત કાળજીભરી દેખરેખ, ત્રણેની અસર બરાબર થતી આવી, ને તખિયત પૂર્વવત્ થઈ ગઈ.

સં. ૧૬૭૫માં કાપરડા તીર્થની ઉદ્ધાર-પ્રતિષ્ઠા વેળાએ સૂરિસમ્રાટ પ્રાણઘાતક કષ્ટ-માંથી પસાર થયા. જટલોકોએ આ ઉપદ્રવ ઊભો કર્યો હતો. એ વખતે સૂરિસમ્રાટે બધા સાધુઓને કહ્યું : “ અહીં તો મૃત્યુની રમત ચાલુ છે, તમને બધાંને મારી છૂટ છે. નીકળી જવું હોય તો નીકળી જાઓ. મારી જરા પણ ચિંતા ના કરશો. ”

આના જવાબમાં સાધુઓએ કહેલું : “ સાહેબ! આ શું બોલ્યા? અમારે તો જ્યાં આપ ત્યાં અમે. જે થવું હોય તે થાય. આપને છોડીને અમે નહીં જઈએ. ”

આ બધામાં નંદનવિજયજી મોખરે હતા.

ગુરુવિનય, મેઘાબળ ને વિવેકશીલતાને લીધે નંદનવિજયજીએ એટલી બધી પ્રગતિ સાધી હતી કે જેથી એમના ગુરુ ઉદયવિજયજી મહારાજની જેમ એમને પણ સૂરિસમ્રાટના ચરણમાં સ્થાન મળી ગયું.

સૂરિસમ્રાટ પાસે અનેક ક્ષેત્રોના જુદા જુદા પ્રકારના લોકો આવે, અનેક જાતની વાતો-ચર્ચાઓ કરે. કંઈક પ્રશ્નો આવે, એનાં સમાધાન થતાં હોય. આ બધો વખત-શરીરની જોડે પડછાયાની જેમ-નંદનવિજયજી ત્યાં હાજર જ હોય. અને આ મૂંગા અનુભવોએ એમના જીવનનું ને માનસનું દૃઢ ઘડતર કર્યું.

સં. ૧૬૭૮માં એક ભદ્રપરિણાગી ભાઈ દીક્ષા લેવાની ભાવનાથી આવ્યા. સૂરિસમ્રાટે એમને દીક્ષા આપીને નંદનવિજયજીના શિષ્ય કર્યા. એમનું નામ મુનિ સોમવિજયજી. એ એમના સૌપહેલા શિષ્ય.

પિસ્તાલીશ આગમોના જોગ, એ જૈન મુનિઓનું વિશિષ્ટ તપ અને વિશિષ્ટ ક્રિયા છે. આચાર્ય થતાં પહેલાં મુનિએ એ કરી લેવાં જોઈએ.

સૂરિસમ્રાટની કૃપા ઊતરી ને નંદનવિજયજીએ ક્રમશઃ જોગ કરવા માંડ્યા. આમેય મહિનામાં દસ ઉપવાસ ને એવા બીજા તપની ટેવ તો હતી જ. એટલે આ તપમાં એમને ભારે આનંદ આવવા લાગ્યો. તપ કરે, ક્રિયા કરે, ને સાથે ભણવાનું પણ ચાલુ જ. સૂરિસમ્રાટના સાંનિધ્યમાં આ બધું એમણે ખૂબ ઉમંગભરે કર્યું.

મહાપુરુષોના સાંનિધ્યે શું શું નથી સધાતું?

૧૪

કર્મ અને આગમસાહિત્યનું જ્ઞાન

પોતે જે વિષય ભણે, એમાં તન્મય બની જવું, એ એમની સહજ પ્રકૃતિ હતી. એ વિષયના તળિયે સમાયેલાં રહસ્યોને બરાબર સમજવા તેઓ પ્રયત્ન કરતા, ને એકવાર સમજ્યા પછી એ કદી ન ભૂલતા.

ભણવામાં કે વિચારવામાં એ ન્યારે એકરસ થઈ જતા ત્યારે, કોણુ આવે-બથ છે, શું કરે છે, એનોય એમને ખ્યાલ ન આવતો. આસપાસ કોઈ વાતો ચાલતી હોય, એ પણ એમને ખલેલ પહોંચાડી ન શકતી. જિંદગીના અત સુધી તેઓ આ એકાગ્રતાને સાચવી શક્યા હતા.

આવી એકાગ્રતાના પરિણામે એ ન્યાય-ખાસ કરીને નવીન ન્યાય-જેવા શુષ્ક, નીરસ અને અતિગહન વિષયને પણ ખૂબ સરળતાથી પચાવી શક્યા હતા. અને આ ન્યાયશાસ્ત્રનો એમનો અભ્યાસ, માત્ર ગ્રંથો ભણવા પૂરતો જ સીમિત નહોતો રહ્યો; એ અભ્યાસે તો એમની તાર્કિકતાને તથા એમની વ્યવહારુ બુદ્ધિને પણ ખૂબ તેજસ્વી બનાવી હતી. એક મોટા ઍસ્તરનેય આંટે એવી બુદ્ધિપ્રતિભા આ અભ્યાસે એમને આપી હતી. એમના જીવનની આ અદ્ભુત શક્તિ હતી.

જેમ ન્યાય, એમ કર્મગ્રંથ પણ એમનો મનગમતો વિષય હતો; એમાં એ નિષ્ણાત બન્યા હતા. પ્રથમ ચાર કર્મગ્રંથોની ટીકા એમણે શ્રાવક પંડિત હીરાલાલભાઈ પાસે વાંચેલી. એ સિવાયનું પ્રાચીન અને નવીન તમામ કર્મગ્રંથિક સાહિત્ય આપમેળે વાંચી ગયા હતા. 'કર્મપયડી' એ આ વિષયનો મૂર્ધન્ય ગ્રંથ ગણાય છે. એ આખોય ગ્રંથ એમણે વિહારમાં, રાત્રે ચન્દ્રના પ્રકાશમાં, વાંચ્યો હતો. આ વિષયમાં એ એટલા ઊંડા ઊતર્યા હતા કે એમની બરાબરી કરે, એવા બીજા સાધુ ન હતા.

દગડૂમલજી નામે એક મારવાડી ગૃહસ્થ. કર્મગ્રંથ વિષયના એ જબરા બહુકાર. જૂની પેઢીના કર્મસાહિત્યના બહુકારોમાં એ સારા પંકાયેલા. એ એવી ઝીણી ઝીણી વાતો રજૂ કરે ને પૂછે કે ભલભલા ગૂંચવાઈ બય. એ દગડૂમલજીને પણ એ વિષયમાં અમુક વાતો નહોતી સમજઈ; એ વાતો એમના મનમાં શંકારૂપે ઘોળાતી હતી. એનો ઉકેલ મેળવવા એ ઘણું ઠેકાણું ગયા હતા. પોતાને પૂછવાબેગ માનતી વ્યક્તિઓનેય પૂછ્યું હતું; પણ ઉકેલ નહોતા મળ્યા.

એવામાં એકવાર તેઓ ચરિત્રનાયક પાસે આવ્યા. જોકે, આવ્યા હતા તો અમસ્તાં જ, એમાં વાતવાતમાં વાત નીકળી ને એમણે પોતાની શંકા ચરિત્રનાયક આગળ રજૂ કરી.

ચરિત્રનાયક પણ દગડૂમલજીની શંકાઓનું હાઈ ખરાબર સમજી ગયા ને પછી ખૂબ જ સરળ પદ્ધતિએ એના ઉકેલ કહી ખતાવ્યા. દગડૂમલને એથી ખરેખરો સંતોષ થયો. એમણે કહ્યું : “ખીબ ગમે તે કહેતાં ફરે, પણ આમના જેવા કર્મગ્રંથના જ્ઞાતા ખીબ કોઈ નથી.”

એમણે કરેલ જૈન આગમોના વાચન-અધ્યયનનું પણ આવું જ હતું. એનો એમને ખૂબ શોખ. પિસ્તાળીશે આગમો વાંચી ગયેલા. એ વખતે બધા આગમો ને એની ટીકાઓ મુદ્રણ નાંહ પામેલી, એટલે હસ્તલિખિત પ્રતિઓનો ઉપયોગ કરીને મૂળ આગમો ને ટીકાઓ વાંચતા. જ્યારે જ્યારે જે આગમના ભેગ કરે, લગલગ ત્યારે ત્યારે તે આગમ વાંચી જાય.

એકવાર એવું બન્યું કે વ્યવહારસૂત્ર-ભાષ્ય સૌપહેલું છપાઈ ને બહાર આવ્યું. એની એકથી વધુ નકલ સૂરિસમ્રાટ પાસે આવી. સૂરિસમ્રાટ એ વખતે મારવાડમાં હતા. એમણે એક પ્રતિ નંદનવિજયજીને આપીને કહ્યું : “નંદન ! આપણે જેય વ્યવહાર-સૂત્ર-ભાષ્ય જાતે વાંચીએ; બેઈએ, કોણ પહેલું પૂરું કરે છે.”

સૂરિસમ્રાટને જેટલો રસ ને શોખ, એટલો જ એમને પણ. એમણે આ વાતને હોંશિ વધાવી. ને બન્નેએ પોતપોતાની જાતે વાંચવું શરૂ કર્યું.

સૂરિસમ્રાટ વીસ દહાડામાં વાંચી રહ્યા. નંદનવિજયજીએ ત્રેવીશ દહાડે પૂરું કર્યું.

આવું ઘણીવાર બનતું. આમ ને આમ એમણે પૂરું આગમસાહિત્ય વાંચી લીધું હતું.

એમનું વાચન, માત્ર વાચન જ ન રહેતું; એમાંનો મહત્વનો સારભાગ એમના માનસપટ પર આપમેળે અંકિત થઈ જતો. એ બધા સારભાગ એમને જીવનના અંત સુધી યાદ હતા.

આજના યુગમાં જ્યારે લોકો કાંઈ વાંચે છે ત્યારે, એમને જરૂરી ને ઉપયોગી લાગતી વાતોની નોંધ તેઓ નોંધપોથીમાં કરી લે છે—રખે એ ભૂલી જવાય ! પણ એમણે ક્યારેય એવું નહોતું કર્યું. એમનું મગજ જ એમની ટાંચણપોથી હતું. એમાં જ બધું નોંધાઈ જતું. આગમના પાઠો હોય, કે કર્મગ્રંથના ગહન-સૂક્ષ્મ સિદ્ધાંતો હોય, ન્યાયના મૌલિક પદાર્થો હોય કે વ્યાકરણના વિશિષ્ટ ઉપયોગી અંશો હોય, કે પછી સાહિત્યના ને અલંકારના પ્રલોકોના પ્રલોકો હોય, એ બધા અનાયાસે એમની જીભ પર આવીને વસતા.

આ એમની એકાગ્રતાનો, એમની કેન્દ્રિત મનોદશાનો પ્રભાવ હતો. આવી એકાગ્રતાને કઈ શક્તિ ન વરે ? ને આવી શક્તિ આગળ કઈ સિદ્ધિ ન નમે ?

૧૫

આચાર્યપદવી

મુનિજીવનમાં હોવી જોઈએ એવી લાયકાતોનાં શિખર એક પછી એક, મુનિ નન્દનવિજયજી સર કરવા માંડ્યા હતા, વ્યવહાર-નિપુણતામાં એમનો સ્વભાવ અનોખી ભાત પાડતો થયો હતો. વિનય, અભ્યાસ ને તપશ્રય્યાએ એમને સાત્ત્વિક વૃત્તિ બક્ષી હતી.

પરિણામે, ગુરુકૃપા ઉત્તરોત્તર વધતી ગઈ. એમને દીક્ષા લીધે ક્રમ દસ જ વર્ષ થયેલાં, પણ એ દરમિયાન, એમની લાયકાતોનો ને એમની શક્તિઓનો વિકાસ એટલા વિપુલ પ્રમાણમાં થયેલો કે એમને પંચાસપદવી અને એથી વધીને આચાર્યપદ આપવાની સૂરિસમ્રાટને પ્રેરણા થઈ.

સૂરિસમ્રાટ ચોક્કસપણે માનતા કે આ પદવીઓ મેળવનારે, એ મેળવ્યા પછી, જિનશાસનની ને સંઘની ભારે મહત્ત્વપૂર્ણ જવાબદારીઓ નિભાવવાની હોય છે. અને એટલે જ, એ પદવીઓ મેળવતાં પહેલાં એ જવાબદારીઓ નિભાવવા જેટલી લાયકાત ને શક્તિઓ એનામાં સરખવી જ જોઈએ.

આ સાથે તેઓ એમ પણ માનતા કે આવી લાયકાત ને શક્તિ જેનામાં સરખાય, એની ઉંમરનાં કે મુનિજીવનનાં ગમે એટલાં વર્ષ હોય, પણ એને એ જવાબદારીઓ અને એને અનુરૂપ પદવીઓ આપવી જોઈએ.

પોતાની આ વિચારધારાને એમણે ચરિત્રનાયકમાં અમલી બનાવી. સં. ૧૯૮૦માં એમણે એમને પંચાસ (પંડિત)પદ અને સં. ૧૯૮૩માં—દીક્ષા લીધાના ચૌદમે વર્ષે અને મુનિ નન્દનવિજયજી માત્ર અઠ્ઠાવીસ વર્ષની ઉંમરના હતા ત્યારે—આચાર્યપદ આપ્યું.

પંચાસપદ લેતાં પહેલાં પિસ્તાળીસ આગમોમાંના પાંચમા આગમ શ્રી ભગવતી-સૂત્રના જોગ કરવા ફરજિયાત હોય છે. છથી સાત માંહનાના એ જોગમાં ઉર્ધ્વ તપ અને ક્રિયા કરવાનાં હોય છે. એ એમણે અમદાવાદમાં કર્યાં. અને તે દરમિયાન જ એમને પંચાસપદ મળ્યું. આ વખતે પાંજરાપોળમાં આવેલી વિશાળ જગ્યા (ન્યાં હાલ શ્રી વિજયનેમિસૂરિ જ્ઞાનશાળા છે, તે)માં ભવ્ય મંડપ બાંધીને ગુરુભક્ત શ્રાવકોએ મોટો ઉત્સવ યોજ્યો, અને એ મંડપમાં જ પંચાસપદપ્રદાન થયું.

પંચાસપદપ્રદાન વખતે, ભારતીય તત્ત્વજ્ઞાનના વિશિષ્ટ વિદ્વાન પ્રો. આનંદશંકર ધ્રુવ ખાસ જિજ્ઞાસાથી હાજર રહ્યા હતા. પદપ્રદાનની ક્રિયા જોઈને, અને તેના અંતે પદ-અહણ કરનારને અપાતી—તેમને મળેલી જવાબદારી પ્રત્યે સભાન રહેવાની—શિખામણો

સાંભળીને તેઓ ખૂબ ખુશી થયા હતા. એમણે સૂરિસમ્રાટને કહ્યું : “ પદવીદાનનો આવો વિધિ મેં પહેલી વાર જ જોયો. અધે પદપ્રદાન આવી રીતે વિધિસર જ થવું ઘટે. અમારે અમારા કોલેજોના પદવીદાન-સ્મારકોમાં પણ આવો કોઈકે ખાસ વિધિ દાખલ કરીને, પદવી લેનારને તેના શિરે કેવી જવાબદારી મૂકવામાં આવી છે, તેનો ખ્યાલ આપતી શિખામણો આપવી જોઈએ. ”

આચાર્યપદ મેળવનારે ચૌરાશી દિવસની આરાધના, તપ ને જપ વડે, કરવાની હોય છે. એ શરૂ કરાવીને ૧૯૮૩ના વૈશાખ માહિને એમને એ પદ આપ્યું. આ વખતે આચાર્યપદની સાથે સાથે સૂરિસમ્રાટે એમને ‘ન્યાયવાચસ્પતિ, શાસ્ત્રવિશારદ, સિદ્ધાંત-માર્તંડ, અને ‘કવિરત્ન’ એમ ચાર યથાર્થ બિરુદો પણ આપ્યાં હતાં. આ પદપ્રદાન શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈના શાહીબાગના બંગલે કરવામાં આવ્યું હતું. તે વખતે શેઠાણી માણેકબહેને પોતે કરેલી વિવિધ તપસ્યાઓ નિમિત્તે મોટો ઉજમણા-મહોત્સવ માટેલો.

નંદનવિજયજીને આચાર્યપદ આપવાની સૂરિસમ્રાટને ઊંડે ઊંડે ઇચ્છા હતી જ; એમાં આ વખતે નગરશેઠ કસ્તૂરભાઈ મણિભાઈએ એમને ભાર દઈને કહ્યું કે “ સાહેબ ! નંદનવિજયજીને હવે આચાર્ય બનાવો. એ આપના જેવા જ નીવડશે. ” આ પછી સૂરિ-સમ્રાટની ઇચ્છા પ્રબળ થઈ, અને એનો અમલ કરવામાં આવ્યો.

પદવીના દિવસે સૂરિસમ્રાટના પરમ ભક્ત, ધ્રાંગધ્રા રાજ્યના દીવાન શ્રી માનસિંહજી ખાસ હાજર રહ્યા હતા. તેમણે પદવી વખતે કામળી ઓઢાડી. આ પદવીનું બયાન તે વખતના ‘જૈન ધર્મ પ્રકાશ’માં આ રીતે મળે છે :

“ * બહારગામથી ધ્રાંગધ્રાના મે. દિવાન સાહેબ વિ. જૈનો તેમ જ જૈનેતરો પ્રાહુણા તરીકે તેમ જ મહોત્સવના દર્શન માટે ઘણી મોટી સંખ્યામાં આવેલા હતા. શુદ્ધ દશમે ને શુદ્ધ અગ્યારશે નવકારથી કરવામાં આવી હતી. બાકીના દિવસોએ પણ સ્વામીવચ્છલ તો શરૂ જ રાખેલા, જેને લાભ સારો લેવાતો હતો.

“ શુદ્ધ દશમે આ. મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરે પંચાસજી નંદનવિજયજી, જેઓ શ્રી વિજયોદયસૂરિજીના શિષ્ય છે અને ઘણા વિદ્વાન થયેલા છે, તેમને આચાર્યપદવી ત્યાં જ ખાસ ઊભા કરાયેલા મંડપમાં આપી હતી. આ પ્રસંગે પણ પુષ્કળ શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ આવેલા હતા. પ્રભાવનાઓ છ શ્રીફળની થઈ હતી. આચાર્યપદારોહણની ક્રિયા મહારાજશ્રીએ બહુ સ્કુટ રીતે કરાવી હતી, જે જોતાં ને સાંભળતાં બહુ આનંદ થયો હતો. ”

ચૌદ વર્ષ જેટલા નાના દીક્ષાપર્યાયવાળા ને અઠવાવીસ વર્ષ જેટલી નાનકડી ઉંમરના સાધુને આચાર્યપદવી મળે, એ છેલ્લાં ત્રણસો વર્ષોમાં કદાચ પહેલો જ બનાવ હતો.

* “ જૈન ધર્મ પ્રકાશ ”, સં. ૧૯૮૩, જેઠ.

આમ છતાં શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજીના જીવનમાં આડંબરનું કે અહંભાવનું તત્ત્વ ન પ્રવેશ્યું. એમનું જીવન તેો સરળતાનાં નિર્મળ વહેણ જેવું જ રહ્યું. સાત્ત્વિકતા, સરળતા ને નિરાડંબરતામાં એ સૂરીસમ્રાટની નાની આવૃત્તિ સમા હતા.

પણ, એમની નિરાડંબર, સરળ વૃત્તિનો અવળો અર્થ કરીને એનો ગેરલાભ કેટલાંક તત્ત્વોએ લીધો. દેખીતી રીતે જ આ તત્ત્વો તેજેદ્રેપથી પ્રેરાયેલાં હતાં. એમણે વાત ચલાવી કે ‘આટલી ઓછી ઉંમર ને આટલા ઓછા દીક્ષાપર્યાયવાળા મુનિને—જેને વ્યાખ્યાન વાંચતાંય આવડતું હશે કે કેમ? એ શંકા છે, એને—આચાર્યપદવી ન અપાય. આમાં તેો સૂરીસમ્રાટે આંધળો શિષ્યમોહ જ દેખાડ્યો છે. વ.’

જોકે, આ બધું સૂરીસમ્રાટ અને શ્રી નન્દનસૂરીજીના કાને માત્ર અથડાઈને પસાર થઈ જવા સિવાય કોઈ જ વિપરીત અસર જન્માવી શક્યું નહીં.

પણ, પેલાં તત્ત્વોએ પોતાની ઉશ્કેરણીની પ્રવૃત્તિ આગળ વધારી; એક સખી ગૃહસ્થને એમણે શ્રી નન્દનસૂરીજીની વ્યાખ્યાનશક્તિની કસોટી કરવા પ્રેર્યાં. એ ગૃહસ્થ, ઘણું કરીને, મારવાડી હતા, સુખી હતા. એ એવા આગ્રહી પણ હતા કે ‘યોગ્યને જ યોગ્ય પદવી મળવી જોઈએ, અયોગ્યને નહિ.’ એટલે એમણે સૂરીસમ્રાટ પાસે આવીને વિનતિ કરી કે : ‘નવા આચાર્ય મહારાજની વાણી સાંભળવી છે, માટે વિદ્યાશાળાએ મોકલવા કૃપા કરો.’

સૂરીસમ્રાટને શો વાંધો હોય? એ તેો જાણે આવા અવસરની રાહ જ જોતા હતા. એમણે તરત આજ્ઞા કરી, ને શ્રી નન્દનસૂરિજી તૈયાર થઈને ગયા વિદ્યાશાળાએ. ઘણીવાર, માણસની અને તેની શક્તિની વધારે પ્રસિદ્ધિ તેનાં વિરોધી તત્ત્વો જ કરતાં હોય છે. એના પરિણામે ઊલટું પેલી વ્યક્તિની ખ્યાતિ વધી જાય છે. અહીં પણ એમ જ બન્યું. પહેલાં કસોટી ને પછી હાંસી કરવાના ઇરાદાથી પેલાં તત્ત્વોએ આ વાતનો સારા પ્રમાણમાં પ્રચાર કર્યો હતો એટલે વિદ્યાશાળાએ મેઢની માય નહિ એટલી ઊભરાઈ હતી.

નવા આચાર્યશ્રીએ તેો પોતાની આગવી ને અનોખી શૈલીથી નિરાંતે વ્યાખ્યાન આપ્યું. એ શૈલીનું વર્ણન ને પ્રશંસા કરવા કરતાં એટલું જ જાણવું રસપ્રદ થઈ પડશે કે એ વ્યાખ્યાન જ્યારે ‘પૂરું થયું’, ત્યારે પેલા મારવાડી ગૃહસ્થ એટલા હરખઘેલા થઈ ગયા કે એમની પાસે તે વખતે જેટલા રૂપિયા હતા, તે બધા કાઢીને એમણે એ સભામાં ચોપાસ ઉછાળી દીધા. ને પછી શ્રી નન્દનસૂરિજી પાસે જઈ, પગે પડીને પોતાની ધૃષ્ટતા કબૂલવા સાથે એમની ક્ષમા માંગી.

આ પછી, સં. ૧૯૮૩નું એ ચોમાસું સૂરીસમ્રાટની આજ્ઞાથી ને સંઘની વિનતિથી એમણે વિદ્યાશાળાએ ખૂબ લઘ્ય રીતે પસાર કર્યું. ત્યાં એમનાં વ્યાખ્યાનોમાં પડિત ક્ષેત્રો દ્વારા એવા વિદ્વાન પણ ઘણીવાર આવતા.

સરળતાની આ સિદ્ધિ હતી.

નિરાડંબરતા આનું રહેલું હતી.

૧૬

ન્યોતિષ અને શિલ્પના જ્ઞાતા

ન્યોતિષ અને શિલ્પશાસ્ત્રમાં આચાર્ય શ્રી વિજયનંદસૂરિજીની નિપુણતા આગવી હતી; અને એ એમના અનુભવજ્ઞાનના પરિપાકરૂપે હતી.

આ બંને શાસ્ત્રોનો એમણે અભ્યાસ કર્યો ન હતો; પણ, સૂરિસમ્રાટના તથા પૂ. ગુરુદેવ શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજના સતત સાંનિધ્યના પ્રતાપે તેમ જ નિબલ્યાસથી આ બંને વિષયનાં અગાધ જ્ઞાન અને વિવિધ અનુભવો એમને સાંપડ્યાં હતાં. એ અનુભવોને એમની તીવ્ર બુદ્ધિએ ખૂબ પચાવ્યા હતા. ન્યોતિષમાં આરંભસિદ્ધિ, મુદૂર્તમાર્તંડ, મુદૂર્તચિન્તામણિ, દિનશુદ્ધિદીપિકા વગેરે, તથા શિલ્પમાં શિલ્પરત્નાકર, વસ્તુસાર, દ્વીપાર્ણવ વગેરે અનેક ગ્રન્થોનું ઊંડું પરિશીલન આપમેળે કર્યું હતું. આ બધા ગ્રન્થો એમણે લગભગ આત્મસાત્ કર્યા હતા—તે એટલે સુધી કે મુદૂર્તના કોઈ પણ ગુણ-દોષ કે ગ્રાહ્યતા-વર્જ્યતાની વાત આવે, ત્યારે એના પોષક, વિરોધી કે અપવાદના પાઠો કયા ગ્રન્થમાં કયાં છે, તેનાં રહસ્ય શું છે, તેનો પૂરો ખ્યાલ તેમના મગજમાં સતત રહેતો હતો.

પંચાંગ જોવાની અને સૂક્ષ્મ ગણિત કરવાની એમની પદ્ધતિ અતિશય સરળ છતાં એટલી જ વિલક્ષણ હતી.

શિલ્પ બાબતમાં એમની સૂક્ષ્મ નજર ભલભલા નિષ્ણાત શિલ્પી, સોમપુરા કે ઇજનેરોનેય વિસ્મિત કરતી.

સૂરિસમ્રાટ પાસે કોઈ પણ મુદૂર્ત લેવા આવે, તો તેઓ તે આવનારને ન્યોતિષીને સાથે લાવવા સૂચવતા. એ આવે એટલે પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરિજીને ને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને યોલાવીને મુદૂર્ત જોવાનું કહેતા. તેઓ મુદૂર્ત નક્કી કરીને કહે, એની પોતે ચકાસણી કરીને ન્યોતિષીને કહેતા. અને કાયમ માટે એક વાત ચોક્કસ હતી કે ગમે તે ન્યોતિષી એ મુદૂર્તને શ્રેષ્ઠ ને નિર્દોષ તરીકે અવશ્ય સ્વીકારતા જ. ઘણીવાર ન્યોતિષી પણ એ જ મુદૂર્ત કહેવાના નિર્ણય પર આવતા હોય ને એમના તરફથી પણ એ જ મળે. ને ઘણીવાર તો ન્યોતિષીએ જોયેલા મુદૂર્ત કરતાં એમનું મુદૂર્ત શ્રેષ્ઠ ઠરતું.

એમની મુદૂર્ત અંગેની સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિ ને ચોકસાઈથી ઘણા નિષ્ણાત ન્યોતિષિવિદ્ધ પંડિતો પણ પ્રભાવિત થતા. આ અંગે વધુ આગળ જોઈશું.

મુદૂર્તો અંગે તેઓ જરૂર પડે તો ‘નિર્ણયસિન્ધુ’ અને એવાં ઇતર ધર્મશાસ્ત્રોનો પણ ઉપયોગ કરતા.

ન્યોતિષનું આટલું બધું જ્ઞાન, છતાં એ એમણે માત્ર મુદૂર્ત પૂરતું જ—અને તે

પણ માત્ર ધર્મકાર્યોના મુહૂર્ત પૂરતું જ—સીમિત રાખ્યું હતું. ક્ષણદેશના વિષયથી તેઓ સર્વથા અલિપ્ત રહ્યા હતા. સાંસારિક પ્રવૃત્તિનાં મુહૂર્તો લેવા કોઈ આવે, તો તેને તેઓ સાફ ઇન્કાર કરતા. ક્ષણદેશ માટે કોઈ વિનતિ કરે, તો તેને તે વિષયની પોતાની અસતા સ્પષ્ટ દર્શાવતા.

આના અનુસન્ધાનમાં એક વાત યાદ આવે છે : તેઓ જેમ ક્ષણદેશથી, તેમ મંત્ર-તંત્રથી પણ સદા દૂર અને નિર્લેપ જ રહ્યા હતા. ઘણા એમની પાસે આ માટે આવતા, પણ તેઓ પોતાને એ વિષયથી દૂર જ રાખતા. બહુ આગ્રહ થાય તો વાસક્ષેપ નાંખી દેતા; તે પણ માત્ર ગુરુભગવતે આપેલા, જિનશાસનની શ્રદ્ધાના અનુનારૂપ સાત્ત્વિક મંત્રોથી જ મંત્રીને. બીજાં કોઈ મંત્ર-તંત્ર તેમણે કદી કર્યાં નથી, તેમ કોઈને કહ્યાંય નથી.

એમની લોકૈષણ્ય ને માનૈષણ્યથી મુક્ત રહેવાની સાત્ત્વિક વૃત્તિનું આ પરિણામ હતું. સસ્તી લોકપ્રિયતા ને પ્રસિદ્ધિની આકાંક્ષાના અભાવની આ નિષ્પત્તિ હતી. લેશ પણ દંભ ને માયાનો અભાવ, આનું કારણ હતો.

૧૭

નૈતિક શક્તિ અને કુનેહબળ

નૈતિક ગુસ્સો એ સત્ત્વશીલ મનુષ્યનો ખાસ ગુણ હોય છે. સાત્ત્વિકતાનું પીઠબળ પામીને આ ગુણ ઘણી વ્યક્તિઓમાં વિલક્ષણ ઢબે પાંગરે છે.

ચરિત્રનાયક આચાર્ય શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી એવી વિરલ વ્યક્તિઓમાંના એક હતા. સૂરિસમ્રાટના વારસારૂપે એમનામાં નૈતિક ગુસ્સાની શક્તિ ઊતરી હતી. આ વાતની પ્રતીતિ કરાવે એવા ઘણા પ્રસંગો છે. અહીં એક પ્રસંગ જોઈએ :

સં. ૧૬૮૩માં સૂરિસમ્રાટ પાટણમાં હતા. તે અરસામાં જૈનોના પવિત્ર તીર્થ શ્રી સિદ્ધાયલજીની યાત્રા બંધ કરવાનો ને પાલિતાણુ રાજ્ય સામે અસહકારનું આંદોલન ચલાવવાનો અવસર ઉપસ્થિત થયો. પાલિતાણુ રાજ્યની તરફેણમાં ખ્રિશ્ચ સલ્તનતના કાઠિયાવાડના પોલિટિકલ એજન્ટ એવો યુકાદો આપેલો કે ન્યાં સુધી જૈનો પાસેથી ચોક્કસ રકમ લેવાનું ઠરાવાય નહિ, ત્યાં સુધી પાલિતાણુ રાજ્ય, તીર્થના યાત્રાળુઓ પાસેથી મૂંડકાવેરો ઉઘરાવી શકે છે.

જૈન સંઘ માટે આ મહાન અન્યાય હતો. આ અન્યાયનો અહિંસક પ્રતીકાર કરવા માટે જૈન સંઘ પાસે એક જ રસ્તો હતો, અને તે યાત્રામોકૂફીનો.

પણ એ માટે અધિકૃત વ્યક્તિના આદેશની જરૂર હતી. ભારતના મોટા ભાગના જૈનોની મીટ સૂરિસમ્રાટ તરફ મંડાયેલી હતી.

આ અરસામાં, પાટણમાં સૂરિસમ્રાટના સાંનિઘ્યમાં એક સભા યોજાઈ, તેમાં તેમણે 'ધાત્રા-અર્ધ'નું એલાન કર્યું.

આ સભામાં ચરિત્રનાયકે (તે વખતે આચાર્ય ન હતા) ખૂબ જુસ્સાદાર પ્રવચન કર્યું. તેમણે તીર્થરક્ષા કાળે બનકેસાની કરવા તૈયાર રહેવા માટે સાધુઓને અને ગૃહસ્થોને હાકલ કરી. આ માત્ર યોગ્યતા પૂરતું જ ન હતું, એટલે એ વ્યાખ્યાન પછી તેઓ તથા તેમની સમાન વયવાળા મુનિવરોનું એક જૂથ તૈયાર થયું કે આપણે પાલિતાણા જાપડીએ, અને આ આંદોલનનું નેતૃત્વ લઈએ. તીર્થ અને સંઘના સ્વત્વની રક્ષા કાળે પ્રાણની આહુતિ અપાય એથી રૂકું શું ?

બેકે સૂરિસમ્રાટે એમને એ વખતે જવાની ના કહી—અલખત, એમના નૈતિક જુસ્સામાં સહેજ પણ એટ ન આવે એ રીતે.

એમની કુનેહશક્તિ પણ અદ્ભુત હતી. એમ કહી શકાય કે જો તેઓ સંસારમાં હોત તો રાજદ્વારી ક્ષેત્રે એમને આ શક્તિ ચોક્કસ નામના અપાવત.

સં. ૧૯૯૦માં અમદાવાદના આંગણે ઐતિહાસિક મુનિસંમેલન મળ્યું ત્યારે એની વિષયવિચારણી સમિતિએ સંમેલનમાં ચર્ચવા લાયક અગિયાર મુદ્દાઓ નિયત કર્યા. શરૂઆતમાં તો એ મુદ્દાઓ પર સંમેલનમાં મુક્ત ચર્ચા કરવા વિચારાયું; પણ એ ચર્ચા શરૂ થઈ તે પછી સંમેલનના નિર્વાહક સુકાનીઓને લાગ્યું કે ' આ ચર્ચાનો અંત નહિ આવે. આ કરતાં, એક સમિતિ નીમીએ, એ આ અગિયાર મુદ્દા પર ખરડાઓ તૈયાર કરે. એ ખરડાઓ સંમેલનમાં વિચારણા માટે પ્રસ્તુત થાય, ને પછી એને ઠરાવરૂપે મંજૂરી પણ આપી શકાય.'

આ વિચાર બધાને પસંદ પડ્યો. એટલે સર્વાનુમતે ચાર મુનિવરોની એક 'ખરડા-સમિતિ' નીમાઈ. એમાં મુખ્ય હતા આપણા ચરિત્રનાયક. બીજા ત્રણ હતા—મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી, મુનિરાજ શ્રી ચન્દ્રસાગરજી અને મુનિરાજ શ્રી રામવિજયજી.

આ સમિતિએ લાગટ અઢી દિવસ ચર્ચા-વિચારણા કરીને અગિયાર મુદ્દા પર ખરડા ઘડ્યા. આમાં અતિશયોક્તિ લાગશે, પણ કહેવું જોઈએ કે આચાર્ય શ્રીવિજય-નંદનસૂરિજીની કુનેહશક્તિએ અને વિદ્વત્તાએ આમાં મહત્વનો ભાગ લજ્યો હતો. 'કોઈને છેતરવા નહિ, પણ એ સાથે કોઈથી છેતરાવું પણ નહિ'—આ એમની કુનેહનો મુખ્ય ધ્વનિ હતો.

આ ખરડાઓ એમણે અઢી દિવસમાં જ તૈયાર કરીને સંમેલનમાં રજૂ કર્યાં. પણ

એ દરમિયાન પોતે જે વિચારણાઓ—શાસ્ત્ર અને તત્કાલીન વૈચારિક વાતાવરણોને અનુસરીને— કરી, તેમાં એમણે કોઈની સલાહ-સૂચના ન લીધી; ખુદ સૂરિસમ્રાટની પણ નહિ. પોતે જે કાર્યવાહી કરી, તેની વાત પણ ન કરી. અહીં એ વાતની પણ નોંધ લેવી જોઈ એ કે સૂરિસમ્રાટે પણ એમને એ વિષયમાં કશું જ પૂછ્યું નહિ.

સંપાદન કરેલાં વિશ્વાસનું આ જ્વલંત ઉદાહરણ નથી ?

આ ખરડાઓ પર સંમેલને વિચારણાઓ કરી, ને છેવટે, કેટલાક ફેરફારોને બાદ કરતાં, એ ખરડાઓ જ ઠરાવરૂપે પટ્ટકમાં મુકાયા.

એમની શક્તિ અને બુદ્ધિ પર સૂરિસમ્રાટને જ નહિ, અન્ય સમુદાયના વરિષ્ઠ આચાર્યોને પણ વિશ્વાસ હતો. સંમેલને જ્યારે ખરડાઓને આખરી ઓપ આપ્યો, તે વખતે આચાર્ય શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજીને એક વિચાર આપ્યો; એમને થયું, કેને આ વાત કરવાથી એનું અસરકારક પરિણામ લાવી શકાય? એ વિચારતાં એમની નજર આચાર્ય શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી પર પડી.

એમણે તત્કાળ એમને કહ્યું : “ નન્દનસૂરિજી ! આ દીક્ષાની વયમર્યાદા સોળ વર્ષ છે, તેને બદલે અઠારની રખાય તો સારું.”

એમણે તરત જ એ વાત સૂરિસમ્રાટને કહી. પરિણામે, સૂરિસમ્રાટે, આચાર્ય શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજીની સાથે વિચારણા કરીને, અઠાર વર્ષવાળો સુધારો ખરડામાં દાખલ કરાવી દીધો.

૧૮

કુટુંબકથા

કોઈ ન માને એવી, છતાં બિલકુલ સાચી વાત છે કે એમણે દીક્ષા લીધા પછી કદી પોતાનાં સંસારી પિતાજી, માતૃશ્રી વગેરે કુટુંબીઓ પર એક પણ પત્ર લખ્યો નથી. આ કંઈ દેખાવ કે ડોળ નહોતો, પણ જેનો ત્યાગ કર્યો, એના તરફની અનાસક્ત નિર્લેપતા જ હતી, એમની આ અનાસક્તિને યાદ કરીને આજે એમના કુટુંબીજનો ગૌરવભેર કહે છે કે, ‘ અમારા મહારાજ આવા નિર્લેપ હતા. ’ સાધુતાની સાધનાની આ આદર્શ સિદ્ધિ કહી શકાય.

આ નિર્લેપતાની બીજી સિદ્ધિ હતી : નરોત્તમ દીક્ષા ન લે, એ માટેની કોશિશ કરવામાં મુખ્ય ભાગ ભજવનાર, એમના સંસારી વડીલભાઈ સુખલાલની દીક્ષા. સુખલાલ

પરિણીત હતા. એમને એક પુત્રી પણ હતી. સ્વભાવે ખૂબ ઉગ્ર અને કોપી. પણ સરળ અને નિખાલસ પણ એવા જ. એ સરળ માનસે જ એમનામાં પરિવર્તન આણ્યું. મોટી ઉંમરે એમનેય દીક્ષા લેવાની વૃત્તિ બની. એ વૃત્તિને સૂરિસમ્રાટનું પ્રોત્સાહન મળ્યું. કુટુંબીઓની રજા મળી. એટલે સં. ૧૯૭૬માં ખંભાત આવી, બીજા ત્રણ દીક્ષાર્થી લાઈઓ સાથે, સૂરિસમ્રાટના હાથે દીક્ષા લીધી. એ પણ પૂ. આચાર્ય વિજયોદયસૂરિજી મહારાજના શિષ્ય થયા. નામ મુનિ સુમિત્રવિજયજી પડ્યું.

એમણે લગભગ ૪૪-૪૫ વર્ષ દીક્ષા પાળી. ગુરુજનનો વિનય, સાધુઓની સેવા, અભ્યાસની ખંત અને આગમશાસ્ત્રોનું જ્ઞાન, તેમ જ નિર્દોષ અને કઠોર ચારિત્રપાલનમાં એ બધા સાધુઓમાં આગળ વધી ગયા. એના પ્રતાપે એ ઉપાધ્યાયપદ સુધી પહોંચ્યા. છેલ્લાં વર્ષોમાં આચાર્યપદ લેવા માટે ગુરુવરોએ ઘણું સમન્વયા, પણ એમણે ખૂબ નમ્રતા ને મક્કમતાથી એનો અસ્વીકાર કર્યો. સમગ્ર જીવન ગુરુની નિશ્રામાં ને સેવામાં જ વીતાવ્યું. છેલ્લે સં. ૨૦૨૪માં કદમ્બગિરિ તીર્થમાં એ સ્વર્ગવાસી થયા.

એમની દીક્ષાનું અને આટલા આત્મિક વિકાસનું પ્રેરણાબળ આપણા ચરિત્રનાયક અને એમના સુંદર ગુણો જ હતા, એ નિર્વિવાદ છે.

સં. ૧૯૮૮માં એવું બન્યું કે, સૂરિસમ્રાટને અમદાવાદ ચોમાસું રહેવા સંઘે અતિ આગ્રહ કર્યો, ને નક્કી કર્યું.

હવે, એ જ દિવસે બપોરે એક વાગ્યાના સુમારે આચાર્ય શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજીના સંસારી ભાઈ હરજોશિવિદ્વાસ, ઝોટાદના સંઘને લઈને, આવ્યા. એમણે વાત કરી કે “મારા પિતાજી (હેમચંદભાઈ)ની તબિયત નરમ રહે છે. એમની ઇચ્છા છે કે ‘આ વખતે આપ ને વિજયનન્દનસૂરિજી ઝોટાદ પધારે ને ચોમાસું કરો, અને એમને સમાધિ મળે એવી આરાધના કરાવો.’ એમના કહેવાથી અમે વિનંતિ કરવા આવ્યા છીએ.”

સૂરિસમ્રાટે એમને પૂછ્યું : “કેમ નન્દન ! શું કરીશું ?”

એમને શું કહેવાનું હોય ? એ તો આ બધાથી પર-નિર્લેપ હતા. એમણે કહ્યું : “આર્દ્રો બેસવાને હવે થોડા જ દિવસ આડા છે. ઉનાળો ભરપૂર છે. વિહારમાં આપનાથી પહોંચી કેમ વળાશે ?”

સૂરિસમ્રાટ વિચારમાં પડી ગયા. એમની વાત સાચી હતી. પોતાના નિયમ પ્રમાણે સૂરિસમ્રાટ આર્દ્રો નક્ષત્ર બેઠા પછી વિહાર ન કરતા. અને હવે એની આડે ફક્ત તેર જ દહાડા બાકી હતા. એટલા દિવસમાં ઝોટાદ પહોંચવું કઈ રીતે ?

ઘણા વિચારને અંતે એમણે આબુધાર્યો નિર્ણય બહાર કર્યો : “આજે જ સાંજે વિહાર કરવો છે. તૈયાર થઈ જાવ.” સૌ સાધુઓ ઝપાટાબંધ તૈયાર થયા, ને સાંજ થતાં

તો નીકળી પણ ગયા. હજી તો અમદાવાદ રહેવાનું નક્કી થયાના સમાચાર લોકોના કાને પહોંચ્યા જ હતા, ત્યાં તો વિહારનું દૃશ્ય જોવા મળ્યું. ને, શું સાચું? સાંભળેલું કે જોયેલું?—આ પ્રશ્ને લોકોને ચૂંચવી દીધા.

વસ્તુતઃ, ચરિત્રનાયકની નિર્લેપતાએ સંપાદન કરેલી ગુરુકૃપાની આ મહાન ઉપલબ્ધિ હતી.

બરાબર આર દિવસે ઝોટાદ પહોંચ્યા. ચોમાસું ત્યાં ગાળ્યું. દરમિયાન, એમણે ને સૂરિસમ્રાટે હેમચંદલાઈને ઘણી ઉત્તમ ધર્મોપદેશ કરાવી. એથી, હેમચંદલાઈના આત્માને અપાર પ્રસન્નતા થઈ. એ પ્રસન્નતા અને સમાધિભાવનું ભાતું લઈને પર્યુષણ પહેલાં તેઓ સ્વર્ગે સંચર્યા.

સૂરિસમ્રાટે કહ્યું : “નન્દન ! આપણું ઝોટાદ આગ્યું સાર્થક થયું. આ આત્મા એતું કલ્યાણ સાધી ગયા.”

હરગોવિંદદાસ એમના બીજા મોટાભાઈ હતા. એમણે વર્ષો સુધી શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીની અગત્યની સેવાઓ કરી. શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈના શબ્દોમાં કહીએ તો ‘હરગોવિંદદાસ જેવો ઉમદા માણસ પેઢીને ફરી મળવો મુશ્કેલ છે.’

એમણે રાણકપુર તીર્થની પેઢીમાં ઘણી સેવા આપી. એમની સન્નતતાને લીધે એ ‘બાબુસાહેબ’ તરીકે બહુમાન અને ખ્યાતિ પામેલા.

એ પોતાની પાછલી ઉંમરે નરમ રહેતા. અને જ્યારે છેલ્લે એમને લાગ્યું કે ‘હવે હું વધારે સમય નહિ જીવું,’ ત્યારે વિ. સં. ૨૦૧૭-૨૦૧૮ના અરસામાં એમણે પોતાના બંને દીક્ષિત ભાઈઓને વિનતિ કરીને ઝોટાદ ઝાલાવ્યા. એમના સાંનિધ્યમાં ધર્મસાધના કરી, ને પિતાજીની જેમ એ પણ સમાધિ સાથે સ્વર્ગવાસ પામ્યા.

એમને એ સંતાનો છે : પુત્ર જયંતીલાલ ને પુત્રી હીરાબહેન.

૧૯

અંજનશલાકા

એ સમયમાં અંજનશલાકા નહોતી થતી. પચાસેક વર્ષથી થોડાક સમય અગાઉ પાલિતાણામાં ત્રણેક અંજનશલાકાઓ થયેલી, ત્યારે ત્યાં, ગમે તે કારણે, રોગચાળાના

ઉપદ્રવો થયેલા, એમ કહેવાતું. એ પછી લોકો અંજનશલાકાના નામથી ભડકતા; પ્રાયઃ તેો થઈ જ નહોતી.

અર્વાચીન યુગમાં એના પુસ્કર્તા બનવાતું માન સૂરિસમ્રાટને કાળે બળ્ય છે. કદમ્બ-ગિરિતીર્થમાં મહાવીરસ્વામીનું દેરાસર તૈયાર થયું, ને એની પ્રતિષ્ઠા વખતે સં. ૧૯૮૯માં, અંજનશલાકા કરવાતું એમણે જાહેર કર્યું. અંજનશલાકા ઘણાં વર્ષે થતી હોઈ હજારો લોકોએ એનો લાભ લેવા માંડ્યો. જોકે, અમુક વર્ગે તેો પ્રચારવા માંડ્યું હતું કે ‘ મોટે ઉપાડે અંજનશલાકા કરવા નીકળ્યા છે, પણ ખરાખરા હેરાન થવાનાં છે ! ’ પણ, એમના નૈષ્ઠિક પ્રહારોને અને વિધિવિધાનની વિશુદ્ધિને લોકો ખરાખર જાણતા હતા, એટલે કોઈને અશ્રદ્ધા ન જન્મી.

આ મોટે પૂરા બાવીસ દિવસનો ઝોચ્છવ મંડાયો હતો અને એનાં દર્શન કરવા પચીસેક હજારની મેદની ઊમટી હતી. અને, ‘ સાંકડા ભાઈ પર્વના દહાડા ’ એ ઉક્તિ પ્રમાણે, જોત જોતામાં અંજનશલાકા આડો એક જ દિવસ બાકી રહ્યો.

એ દહાડે, રાતના વખતે, એકાએક, જોરહાર વાવાઝોડું ધસી આવ્યું. તંબૂ, રાવટી, શમિયાણા ને માંડવા વેરવિખેર થઈ ગયાં. લોકોના સરસામાન પણ અસ્તવ્યસ્ત થયા. ભારે બિહામણું વાતાવરણ સરળાયું. પણ, આમાં અચ્છેરું તેો એ થયું કે, આટલો મોટો વટોળિયો આવી પડવા છતાં, લોકોને જાણે એની ખબર જ ન હોય એમ એ પોતાની જગાએ ઝંઘતા જ રહ્યા. તંબૂ-રાવટી ઊડી ગયાં, તોય સૂનારા તેો બેફિકરપણે સૂતાં જ રહ્યાં.

થોડીવારે વટોળિયો શરયો, એટલે સૂરિસમ્રાટે પડખે સૂતેલા કૂલચંદભાઈને ખૂમ પાડી : “ અલ્યા કૂલચંદ ! જાગે છે કે ? ”

એ ઊડીને આવ્યા. કહે : “ ફરમાવો સાહેબ ! જાગું છું.”

“ જા, બધે તપાસ કરી આવ, બધું ખરાખર છે ને ? ”

એ ગયા. પ્રતિમાવાળા મંડપ સિવાય બીજા મંડપોમાં અને તંબૂ-રાવટીઓમાં બધે જોઈ આવ્યા. આવીને એમણે ‘ સખ સલામત ’ની વધામણી આપી; ભેગું કહ્યું : “ પ્રતિમાવાળા મંડપમાં જઈ શક્યો નથી, સાહેબ ! ”

સૂરિસમ્રાટ કહે : “ જા, નન્દનસૂરિને ઉઠાડ.”

ઉઠાડ્યા. એમને કહે : “ તું ને કૂલચંદ પ્રતિમાવાળા મંડપમાં જઈ આવો.”

તરત ગયા. બધે જોયું. એક હજારમાંથી એકેય પ્રતિમાને ઊની આંચ સરખી નહોતી આવી. બધાંને નિરાંત થઈ.

આ પછી તેઓ (ચારિત્રનાયક) તથા પૂ. આચાર્ય વિજયોદયસૂરિ મહારાજ બંને પ્રતિમામંડપમાં ગયા. ત્યાં ફરવાબંધ બંધ કરીને બંનેએ એકાગ્ર મને જાપ આપ્યો. રાત

આખી ભગવાન સાથે એકાકારલાવે ગાળી—જાણે ત્યાં ધ્યાતા ને ધ્યેય સિવાય કોઈનું અસ્તિત્વ જ ન રહ્યું.

એ વખતની એકાગ્રતાને ચરિત્રનાયક ઘણીવાર—ખાસ કરીને, અંજનશલાકાનો પ્રસંગ હોય ત્યારે—અચૂક યાદ કરતા, ને કહેતા : “એ વખતે જેથી એકાગ્રતા આવી, એવી હવે ક્યાં આવે છે? હવે તો ઉંમર થઈ છે અને શરીર થાક્યું છે.”

અને કહેવું જોઈએ કે, સૂરિસમ્રાટ ને એમના આ બે શિષ્યોની સાંસ્થિકતાના પ્રતાપે, અંજનશલાકા નિરુપદ્રવપણે પૂરી થઈ.

૨૦

સાદું તત્ત્વજ્ઞાન

“દીક્ષાર્થીના કુટુંબીઓની રજા હોય, તો જ એને પાસે રાખવો, અને તો જ એને દીક્ષા આપવી.

“કુટુંબીઓ દીક્ષાર્થીને યોલાવે કે ઘરે લઈ જાય, તો એને તરત જ મોકલી આપવો; એક મિનિટ પણ પાસે ન રાખવો.

“દીક્ષા લેતાં પહેલાં દીક્ષાર્થી કે એનાં સગાં-વહાલાં આપણી પાસે કાંઈક અપેક્ષા રાખે, તો એવાંને કોઈ દિવસ રાખવો નહિ, તેમ દીક્ષા આપવી નહિ.

“દીક્ષા માટે કોઈને ક્યારેય ભગાડવા પ્રયત્ન ન કરવો, તેમ ઉપદેશ પણ ન આપવો. સામેથી ભાવના કરીને, રજા લઈને, આવે તો જ પાસે રાખવો.”

—દીક્ષા બાબતમાં આચાર્યશ્રી વિજયનંદનસૂરિજીનું આ જગનિરાહું. છતાં સાદું તત્ત્વજ્ઞાન હતું. અને એ એમણે જીવનભર આચર્યું હતું. આનું પરિણામ દેખાવે જરા વિચિત્ર લાગે એવું ખરું, પણ એમાં કોઈ કિતરીએ તો થાય કે ‘જે જીવ્યું તે જીવું સારું થયું.’

એક વાર ત્રણેક મુમુક્ષુ કિશોરો એમની પાસે આવ્યા, રહ્યા, ભણ્યા-ગણ્યા, ને એમની મૂક પ્રેરણા પામીને એમને દીક્ષાની ભાવનાય જાગી. પણ, એમને દીક્ષા ન આપી એમાં કારણ બન્યું એમનું દીક્ષા સંબંધી આ સાદું તત્ત્વજ્ઞાન.

એમના મુખ્ય શિષ્ય હતા પંચાસ શ્રી સોમવિજયજી ગણિ. જૂન સરણ, ભદ્ર પ્રકૃતિના ને સેવાભાવી એ સાધુ હતા.

બીજા શિષ્ય થયા પંચાસ શ્રી શિવાનંદવિજયજી ગણિ. ન્યાયશાસ્ત્રના એ સારા વિદ્વાન થયા.

આ સિવાય એમને બીજા પણ શિષ્યો-પ્રશિષ્યો થયા. પણ, શિષ્યમોહથી એ સદા દૂર જ રહ્યા, એમને એમના જીવનમાં મોહ કે રાગ જે કહો તે, એક જ ઠેકાણે હતો, અને એ સૂરિસત્રાટ ગુરુભગવંત ઉપર. એમની સેવા ને એમની આરાતુ' પાલન; એમને મન પ્રાણધિક હતો. બીજું બધું પછી, પહેલાં ગુરુભગવંત. એમની શુશ્રૂષામાં ખામી ન આવવી જોઈએ. એમણે સોંપેલાં કાર્યોમાં ત્રુટિ ન રહેવી જોઈએ : આ જ એમની લગન હતી. અને આવી લગનવાળી વ્યક્તિને શિષ્યમોહ શે' સ્પર્શી શકે ?

૨૧

સ્વાસ્થ્યચર્યા

‘ન્યાં ન્યાં વિક્રતા, ત્યાં ત્યાં દરિદ્રતા’—કુદરતનો આ નિયમ છે. એ દરિદ્રતા કાં તો આર્થિક હોય, ને કાં તો શારીરિક સ્વાસ્થ્યની હોય.

સશક્ત શરીર છતાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીનું સ્વાસ્થ્ય પૂસ્તી તંદુરસ્તી નહોતું ભોગવતું.

પહેલાં કહ્યું તેમ, સૌપહેલી મોટી બિમારી એમને બિકાનેરમાં આવી. એ વખતે વૈદ્ય ને ડોક્ટરને હાર્ટની તકલીફ લાગેલી, પણ ગુરુકૃપાએ એમાંથી જલદી ઝગરી ગયા.

આ પછી, ઘણું કરીને ૧૯૮૩ની સાલમાં, એમને ગેસનો ઉપદ્રવ લાગુ પડ્યો. એ વખતે એ દસ તિથિ ઉપવાસ કરતા. એવા એક ઉપવાસમાં આખો દિવસ પાણી નહિ વાપરેલું. એ વખતે વિહારમાં હતા. વિહાર કરીને મોડી સાંજે મુકામે પહોંચ્યા, ત્યારે સૂરજ આથમવાની તૈયારી હતી. તૃષા ખૂબ લાગેલી. પાણી તો હતું, પણ ગરમ. એ પાણી એમણે વાપર્યું. ને એ પછી એમને વાયુના ઝોડકાર શરૂ થયા.

આ પછી એ ઉપદ્રવ ઉત્તરોત્તર વધતો ચાલ્યો. વાયુના ઝોડકાર આવે, ત્યારે એટલા મોટેથી આવે કે એ દૂર સુધી સંભળાય. આ અંગે દેશી ઉપચારો શરૂ કર્યા. પણ એનાથી ક્ષણિક શાન્તિ થતી, કાયમી નહિ.

વાયુનો સાથે લિવરનો ડુઃખાવો ને સોજો પણ થવા લાગ્યો. સં. ૧૯૯૬માં એની તકલીફ વિશેષ થઈ પડી. એ કારણે સૂરિસત્રાટ પરછેગામ આવીને રહ્યા. ત્યાં વિખ્યાત

વૈદ્યરાજ શ્રી નાગરભાઈની દવા, પથ્ય સાથે, આદરી. વૈદ્યરાજ ભારે કુશળ અને અનુભવી હતા. એમને પણ એમની દવા પર પૂરો વિશ્વાસ હતો. મહિનો'ક ત્યાં રહ્યા, ને દવાએ સારી અસર કરી. એક વખત એમની સ્થિતિ ખૂબ ગંભીર બની ગઈ હતી. અને એ ગંભીર પરિસ્થિતિમાંથી એમને વૈદ્યરાજે ઉગાર્યા. ત્યાંથી વલ્લીપુર આવ્યા. ત્યાંના સંઘ અને રાજ-કુટુંબના આગ્રહથી ચોમાસું ત્યાં રહ્યા. દરમિયાન ડૉ. વલ્લીભદ્રાસ ભાયાણીની દવા શરૂ કરી. એમણે ગેસ માટે એક ગોળી આપી ને કબજિયાત દૂર કરવા માટે સ્વાદિષ્ટ વિરેચન ચૂર્ણ આપ્યું. આ બંને ખૂબ અસરકારક નીવડ્યાં. એ ગોળી મળતી બંધ ન થઈ ત્યાં સુધી એ; ને પછી એના જેવી જે ગોળી ચાલુ થઈ તે; અને વિરેચન ચૂર્ણ, એમને એટલાં માફક આવી ગયાં હતાં કે ત્યાર પછી કાયમ માટે એ શરૂ જ રાખ્યાં.

સં. ૨૦૦૦માં સૂરિસમ્રાટની ને એમને બંનેની તબિયત નરમ થઈ ગઈ. એના ઉપચાર માટે તેઓ પછેગામ આવીને રહ્યા. તબિયતમાં સુધારો જણાતાં વળા જવા નીકળ્યા. પણ વચમાં લીંબડા ગામે જ એમની તબિયત અચાનક બગડી. એક દિવસમાં ૬૦ ઝાડા થઈ ગયા. એ સાથે લિવરનો દુઃખાવો, ગેસનો ભરાવો, અને અશક્તિએ પણ ખૂબ પીડા આપી. તત્કાળ પછેગામ ખબર પહોંચતાં ત્યાંથી ઈશ્વર ભટ્ટના દીકરા વૈદ્ય ભાસ્કરરાવ, વૈદ્ય નાગરભદ્રાસ તથા વળાથી ડૉ. ભાયાણી આવી ગયા. ભાસ્કરરાવની દવાએ ગુણ કર્યો. ઝાડા બંધ થયા. ચલાય એમ ન હતું, છતાં બીજે દિવસે સવારે, મજ્જમ આત્મબળ દાખવીને, એ ચાલતાં ચાલતાં પછેગામ ગયા. ત્યાં દસેકે દહાડા રહી ઝડપી ઉપચારો કર્યાં. એનાથી ને પૂરતા આરામથી તબિયત સુધરતી ચાલી.

લિવરના દુઃખાવા વિષે નિષ્ણાત ડૉક્ટરોનો મત હતો કે એમને 'ગોલ્ડ સ્ટોન-પિત્તની પથરી' છે. એના લીધે વારંવાર દુઃખાવો ને સોજો થઈ આવે છે. આ માટે એકથી વધુ વાર એક્સ-રે લેવરાવ્યા.' પણ આશ્ચર્ય એ થતું કે એક પણ એક્સ-રે માં ગોલ્ડ સ્ટોન આવતો નહિ. અને છતાં ડૉક્ટરો એમના મતમાં મજ્જમ જ હતા. સારા સારા ડૉક્ટરો એમને એનું ઓપરેશન કરાવવાની સલાહ ભારપૂર્વક આપતા. પણ, એ ખૂબ મજ્જમ રહ્યા. એ કહેતા : 'એક્સ-રેમાં ન દેખાતી વસ્તુ છે જ એમ કેમ માની લેવાય ?' ડૉક્ટરો પાસે આનો જવાબ ન રહેતો.

આણંદના પ્રખ્યાત અંગ્રેજ ડૉક્ટર ફૂક આ માટે એમની તબિયત જોવા બેએક વાર આવ્યા. એમણે તો 'જોતાંવેંત જ કહી દીધું' કે, 'ગોલ્ડ સ્ટોન છે, અને ઓપરેશન વિના છૂટકો નથી.' આ પછી જ્યારે એ દર્દ વધુ પડતું થાય, ત્યારે ડૉ. ફૂકને ઓલાવવામાં આવતા; તે વખતે એ વિનોદમાં કહેતા : "મહારાજ ! હું તમને કહું છું કે તમને ગોલ્ડ સ્ટોન છે જ; એક્સ-રે માં ભલે ન આવે, પણ છે જ. પણ તમારે ઓપરેશન કરાવવાનું

નહિ. તમારા શ્રાવકો પાસે ઘણા પૈસા છે. તમને જ્યારે દર્દ થાય, ત્યારે મને બોલાવવાનો ને મને સો રૂપિયા અપાવવાના !” અને એ ખડખડાટ હસી પડતા.

આમ ને આમ ઘણાં વર્ષો પસાર થઈ ગયાં. જેસની ફરિયાદ રોજિંદી થઈ ગઈ હતી, લિવરનો ને એને લીધે પડખાંનો દુઃખાવો રોજના ભાઈખંધ બની ગયો હતો ! એ છેલ્લા દિવસ સુધી રહ્યો.

સં. ૨૦૧૧તું ચોમાસું અમદાવાદમાં કરેલું. એ વખતે કાર્તિક શુદ્ધિ પાંચમનો ઉપવાસ કરેલો. છઠે પારણું કરીને ખેડા હતા. પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ વ્યાખ્યાન આપવા ગયા, ને થોડી જ વારમાં એમને એકદમ મોંમાં તમતમ થવા માંડ્યું, છાતીમાં ગલરામણ થવા લાગી. એમણે તરત સાધુ બેડે આચાર્ય મહારાજને કહાવ્યું : ‘વ્યાખ્યાન બંધ કરીને ઝટ પધારો, મારી તબિયત બગડી છે.’

પૂ. વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ વ્યાખ્યાન પડતું મૂકીને દોડતા આવ્યા. પણ, એટલી વારમાં તો, તેઓ ખેલાન બની ગયા હતા.

તત્કાળ ડોક્ટરો આવ્યા. ચાંપતા ઉપચારો શરૂ થયા. પણ એકેય દવા, ઇન્જેક્શન કે ઉપચાર લાગુ ન પડયાં. ઊલટું, નાડી લગલગ સ્થગિત થઈ ગઈ. હાર્ટ, ધમકારા, પલ્સ, પ્રેશર, બધું એવી વિચિત્ર સ્થિતિમાં મુકાયું કે ડોક્ટરો વિમાસણ અનુભવી રહ્યા. ડૉ. સુમન્ત શાહ, સર્જન ડૉ. સોભાગચંદ્ર શાહ, ડૉ. સી. એફ. શાહ, ડૉ. નાનાલાલ-ભાઈ, ડૉ. ગુણવંતલાલ અલમૌલા, ડૉ. નટવરલાલ એસ. શાહ, ડૉ. ધીરુભાઈ શાહ, ડૉ. ચંદ્રકાંત વક્રીલ, ડૉ. છોટુભાઈ એફ. શાહ, ડૉ. જયસુખભાઈ વજેરે ડોક્ટરો રાત-દિવસ હાજર રહીને શક્ય તમામ સારવાર કરતા હતા.

આ સ્થિતિ બરાબર ખોંતેર કલાક ચાલી. ડૉ. સુમન્ત શાહને છેવટે લાગ્યું કે ‘હવે આ કેસ ખોટો છે; બે-ચાર કલાકનો જ સવાલ છે.’ અને, એમને ફરીવાર બોલાવવા જનારને એમણે સ્પષ્ટ કહી લીધું કે “મને શા માટે બોલાવો છો ? મારાથી થાય એ બધું જ મેં કરી લીધું છે. ને હવે મહારાજશ્રી બે-ચાર કલાકથી વધુ નહિ જ કાઢે.”

ખરેખર, આ જ સ્થિતિ હતી. ગંભીર તબિયતના સમાચારે જનતાને વિહ્વળ કરી મૂકી હતી. એ ટોળે વળીને દર્શને ઝમટવા લાગી. રિલીફ રોડના નાકા સુધી લોકોની કતાર બમવા લાગી, એ ધસારો રોકવા માટે ઉપાશ્રયના દરવાજે આગેવાન શ્રાવકો બંધાવે જિલા રહ્યા. અમદાવાદમાં તે સમયે વિદ્યમાન યુનિસમુદાય ત્યાં સતત હાજર રહ્યો.

ત્રીજા દિવસે, જીવહયાપ્રેમી, ગુરુલક્ષ્મી શ્રાવક શા. સારાભાઈ જમનાદાસને થયું કે ‘ડોક્ટરોએ બે હાથ ધોઈ નાખ્યા છે, કાંઈ ફેર પડે એમ લાગતું નથી, તો છેલ્લા ઉપાય તરીકે જીવહયાની પ્રવૃત્તિ કેમ ન કરવી ?—આ વિચાર એમણે પૂ. આચાર્ય વિજયોદયસૂરિજી મહારાજને જણાવ્યો અને એમની સંમતિ લઈને કતલખાનેથી જીવો છોડાવવા

માંડ્યા. નાના-મોટા સેંકડો જીવોને એમણે છોડાવ્યા. ને એ બધાના ટોળાને પાંજરા-પોળે લાવ્યા. ત્યાં એક પછી એક મૂંગા જીવને લઈને એમની પાસે જાય, ને એમના કાનમાં કહે કે “ સાહેબજી ! આપના નિમિત્તે આ જીવને અલચઘાન આપીએ છીએ.” પછી એને પાછલે ખારણેથી લઈ જાય. આમ, સેંકડો જીવો એમની પાસે લઈ ગયા. સારાભાઈના રહેવા મુજબ, તેઓ જ્યારે જીવ છોડાવ્યાનું એમના કાનમાં કહેતા, ત્યારે એ હોંકારો દેતા.

આ પછી, એ દિવસે, મોટેથી ડોક્ટરોને એક અને આખરી ઉપચાર-ઇન્જેક્શનનો પ્રયોગ-કરવાનું જરૂરી લાગ્યું. એમણે એ માટે તૈયારી કરી. પણ એ ઇન્જેક્શન હાથની નસમાં આપવાનું હતું. એ નસ કોઈના હાથમાં ન આવે. હવે શું થાય ? બધા ડોક્ટરોએ મહેનત કરી, પણ ન ફળી. સૌ થાક્યા. ડૉ. સોભાગચંદ સૌને યાદ આપ્યા. એ વખતે એ ખહાર ગયા હતા. તાબડતોબ એમને બોલાવી મંગાવ્યા. આવતાંવેંત એમણે નસ હાથમાં લીધી, ને ઇન્જેક્શન આપી દીધું.

આ પછી કેટલીક વારે વળતાં પાણી થયાં. નાડીના ને છાતીના ધબકારા, પ્રેશર, આ બધું ધીમે ધીમે નિયમ પ્રમાણે શરૂ થતું ચાલ્યું ને બરાબર બેંતેર કલાક બાદ થોડી વારે એમણે આંખો ઉઘાડી.

એમને સંભાળવા આતુર ડોક્ટરો, અને એમને સાબ થયેલા બેવા ઉત્કંઠ મુનિ-સમુદાય તથા જનમેદનીના આનંદનો અવધિ ન રહ્યો. ઉપાશ્રય ને પોળ જયનાહથી ગાજી ઊઠ્યાં.

આચાર્યશ્રીને તો આ બધું જોઈને ભારે કૌતુક થયું : આ બધું શું છે ? આ બધાં કેમ ભેગાં મળ્યાં છે ? એમને તો હતું કે હું અંધમાંથી ઊઠ્યો છું.

આ પછી સૌના અકથર બનેલા જીવ હેઠા બેઠા.

એમના જીવનની આ અસાધારણ જીવલેણ બિમારી હતી. એ કહેતાં : “ આમાંથી હું જાગ્યો, ત્યાર પછી મને લાગ્યું કે મારો પુનર્જન્મ થયો છે.”

આ પછી પણ લગભગ ખારેક મહિના સુધી તો બલડપ્રેશર, ઊલટી અને ભરપૂર નબળાઈ વગેરે વ્યાધિઓની સતત હેરાનગતિ ચાલુ રહી. દવા-ઇન્જેક્શનો પણ સતત ચાલુ રહ્યાં.

આ પછી એકવાર મોટા મોટા સર્જન ડોક્ટરોની એક કોન્ફરન્સ ખાસ એમને માટે મળી. ધુરંધર ડોક્ટરો એમાં ભેગા થયેલા. એમણે એમના આજીવન સુધીના એક્સ-રે, રિપોર્ટો વગેરે ઉપર ગંભીર ચર્ચા-વિચારણા કરી. છેવટે એ બધા સર્વાનુમતે એક નિર્ણય પર આવ્યા કે એમના પર ઓપરેશન કરવું જોઈએ.

આવા મોટા ડોક્ટરોના નિર્ણય કે અભિપ્રાય સામે કોની હેસિયત હોય કે એક

શબ્દ પણ ઉચ્ચારે ? પણ હો. અલમૌલાને લાગ્યું કે આ નિર્ણય બરાબર નથી થતો. એમનાથી ન રહેવાયું. એમણે હતી એટલી હિંમત લેગી કરીને કોન્કરન્સને પૂછ્યું : “પણ શા માટે ઓપરેશન કરવાનું ?—એ તો કહો.”

જવાબ મળ્યો : “એ તો ઓપરેશન કરતી વખતે, ખોલ્યા પછી, નક્કી થશે.”

થયું. ચોક્કસ દર્દ કોઈ ન પારખી શક્યું. પરિણામે એમણે ઓપરેશનની સ્પષ્ટ ના લાણી દીધી.

ધીરે ધીરે લો-પ્રેશર ને ઊલટી બંધ થઈ ગયાં. નબળાઈ ઓછી થઈ, પણ ગેસની ફરિયાદ પૂર્વવત આજુ રહી. હાઈ-બ્લડપ્રેશર એમાં નવું ભળ્યું.

સં. ૨૦૧૮માં જમણા પડખે સારણુગાંઠનો ઉપદ્રવ થઈ આવ્યો. એના ઓપરેશન માટે મનમાં અનિચ્છા છતાં ડોક્ટરો ને ભક્ત શ્રાવકોની હિંમતથી તૈયાર થયા. ને પાલીતાણાની હોસ્પિટલમાં ડો. મુકુન્દ પરીખે એનું ઓપરેશન કર્યું.

સં. ૨૦૨૮ માં ફરી ડાબે પડખે સારણુગાંઠ થઈ. એનું ઓપરેશન અમદાવાદમાં, પૉલિ-કલીનીકમાં, ડો. મુકુન્દ પરીખ, ડો. હરિભક્તિ વગેરેએ કર્યું.

આ પછી બ્લડપ્રેશરનો ઉપદ્રવ ખૂબ ઓછો થઈ ગયો. એ સાથે જેમ જેમ દિવસો જતા ગયા તેમ તેમ પ્રમાણમાં ગેસનો ઉપદ્રવ પણ ઘટતો ચાલ્યો—અલબત્ત, પહેલાંનાં વર્ષોની અપેક્ષાએ.

તબિયતના કારણે તેઓ અતિશય કહી શકાય તેવા નિયમિત રહ્યા. ઘણે ભાગે, એક ટંક ભાત-દાળ કે એવી વસ્તુ લેતા; બાકી ચા ને દૂધ.

છેલ્લે, સં. ૨૦૩૧માં શરદીનો પ્રકોપ એકદમ થઈ આવ્યો. એમનો કેઠો શરદીનો હતો. આહારનું પ્રમાણ અલ્પ હતું. શિયાળાની ઋતુ હતી. શરીર ઘસાતું હતું. એટલે ઠંડીએ વિશેષ અસર કરી. ફેફસામાં કફ ભરાયો, સોબે થઈ ગયો, તાવ આવ્યો, ને બેતબેતામાં ડબલ ન્યુમોનિયા થઈ ગયો. બે દિવસ તો એવા પસાર થયા કે, સૌને લાગ્યું કે, હવે હાથ ખંખેરી નાખવા પડશે. પણ સંઘનું ભાગ્ય જોરાવર નીકળ્યું. ડો. સુમન્ત શાહ, ડૉ. સી. એફ. શાહ, ડૉ. છોટુભાઈ, ડૉ. ચંદ્રકાંત વકીલ, ડૉ. કીર્તિ શાહ વગેરેના ઉપચારો ને દેખરેખના પરિણામે એમાંથી ઊગરી ગયા. સૌએ કહ્યું : ઘાત ગઈ. એમને પણ થયું કે બીજી વાર પુનરવતાર લાક્યો !

આ એમના જીવનના નોંધપાત્ર વ્યાધિઓની વિગતો છે. આ સિવાય, નાન્યુક તબિયતના કારણે, તાવ, શરદી, ઝાડા વગેરેની તકલીફ તો એમને અવારનવાર થયા જ કરતી.

પણ, આવી આવી અસ્વસ્થતાઓમાં પણ એ કદી નાસીપાસ નથી થયા. મનથી

હાર્યા નથી. ગમે તેવો ગેસ થયો હોય, પ્રેશરની વધઘટ હોય, પણ, એ વખતે પણ બે શાસનતું, સંઘતું, પેઢીતું કે તીર્થતું કાંઈ પણ જરૂરી કામ આવી પડે, તો તેઓતું સમગ્ર ખુદ્ધિતંત્ર એમાં પરોવાઈ જતું. અને એ ટાણે તેઓ એમના અસ્વસ્થ શરીરની જરા પણ દરકાર ન કરતા. એ વખતે બેનારને થતું : મહારાજસાહેબ આવી તબિયતે પણ આ શ્રમ કરે છે !

સત્વપૂત ચાસ્ત્રિજીવનનો જ આ પ્રભાવ હતો, એમ સ્વીકારવું રહ્યું.
૯૬ અને સ્થિર મનોબળ જ આતું કારણ ગણવું બેઈ એ.

૨૨

તિથિચર્યા

(૧)

મંડાણ અને કલેશવૃદ્ધિ

તિથિચર્યાનો પ્રશ્ન તપાગરહ સંઘને માટે કલંકરૂપ નીવડ્યો છે. છેલ્લાં ચાલીશ વર્ષો દરમિયાન આ કલંકે, તપાગરહની શાન્તિમાં, સ્વસ્થતામાં, સમતામાં, એકતામાં અને નૂરમાં સુરંગો ચાંપી છે.

આનાં મંડાણ સં. ૧૯૯૨ના વર્ષમાં થયાં. તે અગાઉ બે વર્ષ પહેલાં થયેલા મુનિસંમેલન વખતે પોતાની અસહિષ્ણુ અને કદાચહી વૃત્તિને લઈને અમુક વર્ગને પોતાના કદાચહની સ્થાપનામાં સાંપડેલી નિષ્ફળતા, કદાચ, આના ઉત્થાન માટે જવાબદાર હતી.

સં. ૧૯૯૨માં, લૌકિક પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની વૃદ્ધિ આવી, ત્યારે સૂરિસમ્રાટ અને પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ વગેરે મૂર્ધન્ય આચાર્યોએ આરાધનામાં બે પાંચમને બદલે બે ચોથ કરીને, બીજી ચોથે (લૌકિક પંચાંગની પહેલી પાંચમે) સંવત્સરી મહાપર્વ આરાધવાનો નિર્ણય જાહેર કર્યો. આ નિર્ણય તપાગરહ સંઘની શાસ્ત્રશુદ્ધ પ્રણાલિકાને અનુસારે કરાયો હતો.

પણ, 'ચાલુ ચીલે તો બધા ચાલે, એમાં શી નવાઈ? ખરી હોંશિયારી તો નવો ચીલો પાડવામાં છે!'—આ વિચારે એક વર્ગે, આ પ્રણાલિકાથી વિપરીત, લૌકિક પંચાંગની ચોથે સંવત્સરી કરવાતું નક્કી કર્યું; અને બે પાંચમ કાયમ રાખી.

આથી સંઘમાં મોટો વિખવાદ જનમ્યો. આગેવાનોની દૃષ્ટિએ આમાં સંઘ-સંઘર્ષનાં ચિહ્નો બેયાં. એમણે એને અટકાવવા પ્રયાસ આદર્યો. સૂરિસમ્રાટે કહ્યું :

“જેમ આ વર્ષે, તેમ આવતાં વર્ષે પણ આ પ્રમાણે બે પાંચમ આવનાર છે. આ વખતે આપણે કરેલા સર્વમાન્ય નિર્ણય અનુસાર આરાધના કરો. ચોમાસા પછી બધા આચાર્યો ભેગા મળીને આ અંગે વિચાર કરીને જે ઉચિત જણાશે તેમ નિર્ણય લઈશું.”

પણ પેલા વર્ગે આનો અસ્વીકાર કર્યો. ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજના શબ્દોમાં કહીએ તો ‘કલહકારી કદાચહ ભર્થા’, થાપતાં આપણાં બોલ રે’-જેવી એ વર્ગની મનોદશા બની ગઈ. પરિણામે, તપાગચ્છ સંઘમાં આ પ્રશ્ન પર બે પક્ષ પડી ગયા; એક-તિથિપક્ષ અને બેતિથિપક્ષ એવાં એનાં નામો પડ્યાં.

સં. ૧૯૬૩માં પણ એ જ પ્રમાણે ભેદ રહ્યો. બંને પક્ષે પોતપોતાની માન્યતા સાચી ઠરાવવાના તમામ પ્રયાસો શરૂ થયા. એમાં વર્તમાનપત્રો ને પત્રિકાઓ દ્વારા એકબીજાને ખોટાં ઠેરવતાં લખાણો તથા સાચી-ખોટી ને સારી-નરસી રજૂઆતો થવાં લાગ્યા. અને ગાળાગાળીઓનું પ્રમાણ પણ ખૂબ વધવા લાગ્યું. ચોમેર નિન્દા, કલેશ ને ઇર્ષ્યાનાં થર ભમતા ગયા. એને નિયમનમાં રાખનાર કોઈ ન હોઈ, એ પુરજ્ઞેશથી ફાલવા લાગ્યા. આના પરિણામે, સંઘહિતચિંતક, સરળ અને તટસ્થ પુરુષોનાં હૈયામાં ભારે વિષાદ વ્યાપી ગયો. આ મતભેદ દૂર કરીને એકચ કરાવવાના એમના પ્રયાસોનું પરિણામ નિષ્ફળતામાં આવતાં, એમનાં મન ખેદ અનુભવી રહ્યાં.

આ દિવસોમાં સૂરિસમ્રાટની પરિસ્થિતિ આવી હતી :

એમનો સિદ્ધાન્ત એ હતો કે ‘છાપાં અને લેખો લખવા-લખાવવાથી છેટા રહેલું, સાધુએ એમાં કદી રસ ન લેવો.’ એટલે ચાલતી ગાળાગાળીથી તેઓ પૂરા અલિપ્ત હતા.

‘કોઈની જોડે લડવું’ નહિ, પણ કોઈ સામેથી લડવા ઇચ્છે અને આવે તો, પોતાના સાચાં સિદ્ધાન્તની સખળતા પુરવાર કરવા, એની જોડે ચર્ચા કરીને એને સાચા માર્ગે લાવવો.’ આ એમની વ્યવહાર-નીતિ હતી.

તિથિચર્ચામાં લગલગ તેઓ મૌન હતા. આનો અર્થ એ નહિ કે તેઓ આ પ્રશ્નનું સમાધાન નહોતા ઇચ્છતા; તેઓ આના સમાધાન માટે ખૂબ આતુર હતા, ને બ્યારે બ્યારે જરૂર જણાય, ત્યારે ત્યારે એ માટે તટસ્થપણે પ્રયાસ પણ કરતા. અને એટલે જ, બ્યારે સંઘના અને બંને પક્ષના આગેવાનોને આના સમાધાન અંગે કાંઈ વાટાઘાટો કરવી હોય, કે માર્ગદર્શન જોઈતું હોય, ત્યારે સૂરિસમ્રાટ વગર એમનો કોઈ જ માર્ગ ન રહેતો. એ લોકો વારંવાર એમની પાસે આવતા. અને ત્યારે સૂરિસમ્રાટ પણ ખૂરી નિખાલસતાથી, કોઈનીયે શેડમાં તણાયા વિના, પોતાને જે સાચું લાગતું તે કહેતા, ને માર્ગદર્શન આપતા.

તિથિચર્ચામાં, સૂરિસમ્રાટ જેટલી જ હૈયાઉકલત શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજીની પણ હતી. કેટલીક વાર તો સૂરિસમ્રાટને જે રસ્તો સૂઝે, એ જ આમના મનમાં પણ અનાયાસે ઊગતો.

સૂરિસમ્રાટ જેવું માર્ગદર્શન આપવા ધારે, એવું જ આ પણ આપતા. અને એ કારણે, તિથિ અંગેની સઘળી વાતોમાં ને વિચારણાઓમાં તેઓ પૂરો રસ લેતા, ને એ રીતે સૂરિસમ્રાટની જવાબદારીમાં સહભાગી બનતા.

પણ, સૂરિસમ્રાટ અને શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી, બંનેની પરિણામગામી દીર્ઘદષ્ટિમાં ચોક્કસ વસી ગયું હતું કે 'જે ઇરાદાઓથી અને હેતુથી નવા તિથિમતતું પ્રવર્તન થયું છે, તે બેતાં આ વાતનું સમાધાન કોઈ ઉપાયે થાય તેમ છે નહિ. બંને પક્ષે સરળતા હોય, સાચી વાત સમજવાની ને સ્વીકારવાની વૃત્તિ હોય, તો જ સમાધાન શક્ય બને.' એટલે એ માટે થતા પ્રયાસો એમની નજરમાં લગભગ નિરર્થક જ હતા. છતાં, સમાધાનના પ્રયાસમાં પોતાનો જે સહકાર અપેક્ષિત હોય, તે આપવામાં એમણે કદી કચાશ ન કરી.

એક પ્રયાસ સં. ૧૯૯૩માં થયો. આમાં મુખ્ય ભાગ સામા પક્ષના આગેવાનોએ લીધેલો. એમની વિનંતિ અનુસાર એવું નક્કી થયું કે 'એકતિથિપક્ષે સૂરિસમ્રાટ, આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ વગેરે અને સામા પક્ષે તેના જન્મદાતા આચાર્ય, બધાએ ખંભાતમાં ભેગા મળીને આ પ્રશ્નનો નિવેદો લાવવો.' સામા પક્ષની પાકી કબૂલાત મેળવ્યા પછી, પોતાની અનિચ્છા છતાં, શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ વગેરેના અનુરોધથી, એમની સાથે સૂરિસમ્રાટે નાહુરસ્ત તબિયતે પણ બમનગરથી વિહાર કર્યો, પણ આ વિહારનો માર્ગ અરધો કપાયો કે તરત જ સામા પક્ષ ફરી ગયો ! એણે ગડલાંતડલાં કરવા માંડ્યાં; જૂઠાણાંનો આશ્રય, જે એમના તરફથી અપેક્ષિત જ હતો, લીધો.

આ વખતે શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજીએ એ પક્ષના આગેવાનોને ખૂબ ઠપકો આપ્યો; અને તે પછી સૂરિસમ્રાટે એ પ્રશ્નમાંથી રસ ઓછો કરી નાખ્યો.

શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે સમાધાનની વાટાઘાટો ચાલુ રાખી. એના પરિણામે સં. ૧૯૯૮માં એવો નિર્ણય થયો કે 'શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ આ પ્રશ્ન હાથમાં લે. તેઓ એક મધ્યસ્થ (લવાહ) નીમે, એ લવાહ શાસ્ત્રાર્થના માધ્યમે બંને પક્ષનાં મંતવ્યો બાણે. ને પછી એ જે નિર્ણય આપે, એ બધાને કબૂલ-મંજૂર.' આ અનુસાર એક મુસદ્દો ઘડીને એમાં બંને પક્ષના એક એક આચાર્યે સહી કરી, અને એ કસ્તૂરભાઈ શેઠને સુપરત કર્યો.

એ મુસદ્દા પર સૂરિસમ્રાટની સંમતિ અને સલાહ મેળવવા માટે શેઠે બાણીતા જજ શ્રી સુરચંદભાઈ પી. બદામી, શ્રી લગુભાઈ સુતરિયા, શ્રી ચમનલાલ લાલભાઈ, શ્રી જીવતલાલ પ્રતાપશી, અને શ્રી પોપટલાલ ધારશી, આ પાંચ ગૃહસ્થોને સૂરિસમ્રાટ

પાસે મોકલ્યા. એ વખતે સૂરિસઆટ તળાજા હતા. એમણે મુસદ્દાની વાત કરીને તેમાં સૂરિસઆટની સંમતિ અને સલાહ માંગી.

સૂરિસઆટનું મંતવ્ય એવું હતું કે ‘શાસ્ત્રાર્થ લલ્લે થાય, પણ એ લેખિત ન થવો જોઈ એ; એ તો જાહેર અને મૌખિક જ હોવો જોઈ એ.’ આ મંતવ્ય ધરાવવા પાછળ એમની જાડી દીર્ઘદષ્ટિ કામ કરતી હતી.

આ બાબત લક્ષ્યમાં રાખીને સૂરિસઆટ વતી શ્રી વિજયનંદનસૂરિએ જ વાત ઉપાડી : “જાહેર અને મૌખિક રીતે શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિને શાસ્ત્રાર્થ કરવો હોય, તો તેમાં અમારી સંમતિ છે.”

બદામી કહે : “સાહેબ ! આ મુસદ્દામાં જાહેર અને મૌખિક શાસ્ત્રાર્થ કરવાની જ વાત છે.”

આ સાંભળીને એમણે એ મુસદ્દો વાંચવા માંગ્યો. બદામીએ એ કાઢી આપતાં એમણે મોટેથી વાંચ્યો. એમાં લખેલું :

“પાલિતાણા - તા. ૧૬-૪-૪૨ : વૈશાખ સુદ ૪-રવિવાર.

“શ્રી સકળસંઘની તિથિચર્યા સંબંધી મતભેદની શાન્તિને માટે નિર્ણય મેળવવાને સારુ શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ જે ત્રણ મધ્યસ્થોનાં નામો લાવે તેમાંથી અમારે બંનેએ (આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરિ તથા આચાર્ય શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિએ) બે નામોની પસંદગી કરવી. એમાં જે એક નામ બંનેને સંમત આવે તેને સરપંચ નીમી, તે, બંને પક્ષોના મંતવ્યોને સાંભળીને, જે નિર્ણય આપે તે અમારે બંનેએ કબૂલ રાખી, તે મુજબ વરતવું, આ મુજબ વરતવાનું બંધન બંનેના શિષ્ય સમુદાયને મંજૂર રહેશે.

“વિજયરામચંદ્રસૂરિ દા. પોતે. આનંદસાગર. દા. પોતે.”

આ વાંચીને એમણે કહ્યું : “સહી કરનાર બંને આચાર્યો જાહેર અને મૌખિક શાસ્ત્રાર્થ વિના પણ પોતપોતાનું મંતવ્ય મધ્યસ્થને સમજાવી શકે છે. આમાં જાહેર અને મૌખિક શાસ્ત્રાર્થ એવો કોઈ શબ્દ છે જ નહિ.”

એ સાંભળીને બદામીએ મુસદ્દા લઈને પુનઃ બરાબર વાંચ્યો, અને તરત એમણે કબૂલ્યું કે “આપની વાત બરાબર છે.” પછી પૂછ્યું : “તો પછી સાહેબ ! જાહેર અને મૌખિક શાસ્ત્રાર્થ કઈ રીતે થાય ?”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિએ કહ્યું : “એ ત્રણ રીતે થઈ શકે છે. એક, રાજસલામાં ગોઠવવો હોય તોપણ થઈ શકે છે; ભાવનગર રાજ્ય છે, વલભીપુર રાજ્ય છે, પાલિતાણા રાજ્ય પણ છે. જ્યાં કરવો હોય ત્યાં અમે તૈયાર છીએ.”

બદામી કહે : “આમ બનવું તો અત્યારે અસંભવ છે.”

“તો પછી દયાળુ દાદાની પવિત્ર છાયામાં પાલિતાણામાં ડિંદુસ્તાનનો સકલ સંઘ ભેગો કરવો, અને ત્યાં ચતુર્વિધ સંઘની હાજરીમાં શાસ્ત્રાર્થ થાય.”

બદામી કહે : “પણ આવું કરવામાં ઘણી ધમાલ થવાનો સંભવ રહે.”

એટલે શ્રી નંદનસૂરિણ કહે : “એમાં ધમાલ શી થાય ? એ જણા બહેર, મૌખિક શાસ્ત્રાર્થ કરે અને બાકી તમામ વર્ગ શાંતિથી સાંભળે. બંને જણા પોતાના પક્ષકારોને શાંત રહેવા લલામણુ કરી શકે છે. અને છતાં તમને આ પણ ઠીક ન લાગતું હોય, તો ત્રીજો રસ્તો એ છે કે તમે પાંચ જણા, છઠ્ઠા શેઠ કસ્તૂરભાઈ-આટલાની હાજરીમાં બહેર, મૌખિક શાસ્ત્રાર્થ થાય. પછી મધ્યસ્થ જે નિર્ણય આપે તે બંનેને કબૂલ રહે. આટલું તો થવું જ જોઈ એ.”

પાંચમાંના એક જીવાભાઈએ આ સાંભળીને કહ્યું : “આપનો જે રીતે વિચાર હોય તે આપ લખીને અમને આપો.”

ત્રીજા વિચારમાં પાંચેની સંમતિ દેખીને એમણે તે જ વખતે એક મુસદ્દો ઘડયો. એમાં લખ્યું કે :

“તા. ૩-૫-૧૯૪૨

“વિક્રમ સંવત ૧૯૯૨ની સાલમાં શનિવારની સંવત્સરી તથા વિ. સં. ૧૯૯૩ની સાલમાં બુધવારની સંવત્સરી વિજયરામચંદ્રસૂરિણએ તથા તેમના ગુરુજીએ તથા તેમના સાધુ-સમુદાયે જે કરેલી, તે શાસ્ત્રથી અને શ્રી વિજયદેવસૂરીશ્વરજીની પરંપરાથી વિરુદ્ધ છે, માટે તે સંબંધમાં પહેલવહેલો મૌખિક અને બહેર શાસ્ત્રાર્થ વિજયરામચંદ્રસૂરિણએ અમારી સાથે કરવો પડશે. તેઓએ તપાગરહના સર્વ આચાર્યોને જણાવ્યા સિવાય સંવત્સરી જુદી કરેલી હોવાથી તેમને જ પહેલાં પ્રશ્નો અમે પૂછીશું, અને તે પ્રશ્નોના ઉત્તર તેઓએ મૌખિક આપવા પડશે. અને પછી આ સંબંધમાં તેઓ પણ અમોને પ્રશ્નો પૂછી શકશે. ત્યારબાદ તિથિ સંબંધમાં પણ તે પ્રમાણે શાસ્ત્રાર્થ કરાશે. અને તેમાં મધ્યસ્થ જે ફેંસલો આપશે તે અમારે બંનેને કબૂલ રાખવો પડશે. જોકે મધ્યસ્થ તરીકે શ્રીસંઘમાંથી બંને પક્ષોને સંમત વ્યક્તિઓ નીમાય તે અમે વ્યાજબી માનીએ છીએ. છતાં કરાવ પ્રમાણે મધ્યસ્થ તરીકે જેને તમે નીમો તેમાં અમારો વાંધો ઉપયોગી નહિ હોવાથી અમારે વાંધો લેવો નથી.

“મધ્યસ્થ તરીકે નક્કી કરાયેલ વ્યક્તિ અમારા શાસ્ત્રાર્થના વિષયને બરાબર સમજી શકે તેમ છે કે નહિ, તેમ જ પ્રામાણિક છે કે નહિ, તે માટે અમારે પણ તેને તપાસવી પડશે.

“શાસ્ત્રાર્થ વખતે બંને પક્ષ તરફથી જેમને હાજર રહેવાની ઈચ્છા હશે, તેઓ ભાગ લઈ શકશે.”

આ મુસદ્દો સૂરિસમ્રાટને વંચાવી, તેમની સંમતિ લઈ ને એ આ પાંચ ગૃહસ્થોને પણ વંચાવ્યો. અને તેમને સુપરત કર્યો.

તેઓ આ લઈને ગયા. પણ, એ મુસદ્દાં સામા પક્ષને નામંજૂર થયો. કારણ, પેલા મુસદ્દામાં જે છટકબારીઓ રહેતી હતી, એમાંની એક પણ આમાં શોધી જડે એમ નહોતી.

આ પછી સં. ૧૯૯૯માં સૂરિસમ્રાટ બોટાદ હતા ત્યારે શેઠ કસ્તૂરભાઈ તથા શા. અમનલાલ લાલભાઈ આ અંગે એમની સલાહ લેવા ત્યાં આવ્યા. એમણે પૂછ્યું : “આ રીતે મુસદ્દાં ઘડી, તેમાં બંને આચાર્યોની સહીઓ લીધી છે, અને આ રીતે શાસ્ત્રાર્થ રાખેલ છે, તો આ બાબતમાં આપનો શો અભિપ્રાય છે ? અને શી સલાહ છે ?”

આનો જવાબ આપતાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કહ્યું :

“પ્રથમ તો આવી પ્રવૃત્તિ બને છે જ કેમ ? સંઘમાં હું હોઉં કે બીજાં હોય, પણ કોઈ સંઘથી જુદી પ્રવૃત્તિ કરવા માગે તો તે વ્યક્તિ પાસેથી સંઘના આગેવાનોએ ખુલાસો માગવો જોઈએ, આપણે એમ નથી કરતા, એ જ આપણી નબળાઈ છે.

“બીજું, તમે અમારી સંમતિ-સલાહ લેવા આવ્યા છો, તો તે સહી કરનાર બંને આચાર્યોને પૂછીને આવ્યા છો કે એમ ને એમ જ ?”

શેઠ કહે : “હું મારા વિચારથી જ આવ્યો છું.”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કહ્યું : “તો પછી અમારી સલાહ કે સૂચનાનો કયોયોગ શો ? કાલે એ બંનેમાંથી કોઈ પણ એમ કહે કે અમારે તેમની સલાહ કે સૂચનાની જરૂર નથી, તો અમારા સલાહ-સૂચનનો અર્થ શો રહે ? અને અમારી સલાહ કે સૂચનાની જરૂર હોય, તો આ તમારો મુસદ્દો રદ કરી, ફરી નવો મુસદ્દો ઘડાવી, અને તેમાં ‘ચાર આ પક્ષના આચાર્યો ને ચાર સામા પક્ષના આચાર્યોની આમાં સંમતિ લેવી.’ એ રીતે લખવું જોઈએ. નીચે બંને આચાર્યોની સહીઓ લેવી જોઈએ, ને પછી બંને પક્ષના ચાર ચાર આચાર્યો પાસે જવું જોઈએ.

“અને, લેખિત શાસ્ત્રાર્થ કોઈ ઠેકાણે હોય જ નાંહ. એવા શાસ્ત્રાર્થને શાસ્ત્રાર્થ પણ કહી ન શકાય. જાહેર અને મૌખિક રીતના શાસ્ત્રાર્થને જ શાસ્ત્રાર્થ કહેવાય. મહાન કવિ અને વિદ્વાન શ્રી હર્ષના ‘બંડનબંડબાદ’ ગ્રંથમાં પણ કહ્યું છે કે-‘કથાયામેવ નિગ્રહઃ’-‘વાહી-પ્રતિવાહીની મૌખિક ચર્ચામાં જ નિગ્રહ થાય.’ ત્યાં પણ ‘લખાણમાં નિગ્રહ’ નથી કહ્યો.

“અને આ તમે ઘડેલો અને માન્ય કરેલો મુસદ્દો અમને મંજૂર નથી એનો અર્થ એ નથી કે, અમે શાસ્ત્રાર્થ કરવા નથી ઇચ્છતા ! શાસ્ત્રાર્થ જો જાહેર અને મૌખિક રીતે કરાતો હોય તો એમાં અમારી સંમતિ જ છે.

“ અને, બાહેર, મૌખિક શાસ્ત્રાર્થમાં જે સાચું ઠરશે, તેનો સ્વીકાર કરવા અમે તૈયાર જ છીએ. એમાં અમારો કોઈ આગ્રહ સમજવો નહિ.

“ પણ, લેખિતમાં—જે રીતે તમે નક્કી કર્યું છે—અમારી સંમતિ ન સમજવી. કેમ, કે એમાં મધ્યસ્થને કોઈ પક્ષ તરફથી પાંચસો મળે, કોઈ હબર આપે, ને કોઈ વળી જે હબર પણ આપે.”

શેઠ કહે : “ આમાં એવું નહિ બને.”

એમણે કહ્યું : “ નહિ બને તો ઘણું સારું. પણ અમારી તો બાહેર અને મૌખિક શાસ્ત્રાર્થમાં જ સંમતિ છે. આમાં નહિ.”

છેવટે શેઠે કહ્યું : “ હવે આપને બીજું કાંઈ કહેવાનું ન હોય તો અમે જઈ એ છીએ.”

આમાં સહેજ ચીડનો અને અણગમનો લાવ હતો, એ તેઓ તરત વરતી ગયા. એમણે તરત જ કહ્યું : “ તમે કુરાન ને તલવાર લઈને આવ્યા છો, એમ ન સમજવું. (અર્થાત્) અમારા મુસદ્દામાં સંમતિ આપો, નહિ તો આ બધા અપચશનો ટોપલો આપના માથે છે, એવું સમજશો નહિ.”

પછી શેઠ ઊભા થયા. વંદન કરીને રબ્દ માગી, ત્યારે એમણે પોતાના પેલા મુસદ્દાની નકલ શેઠને આપી, અને કહ્યું : “ લો, આ અમારો જવાબ છે.”

એ લઈને જતાં જતાં શેઠ કહે “ મને ઠીક લાગશે તો હું આ મુસદ્દા આપીશ.”

એટલે તરત જ શ્રી વિજયનંદનસૂરિએ જવાબ વાળ્યો : “ તમે જે કાર્યને અંગે અમારી સંમતિ, સૂચન ને સલાહ લેવા આવ્યા છો, તેની જરૂર હોય તો આપજો, નહિ તો તમારી મરજી.”

શેઠ ગયા. શ્રી વિજયનંદનસૂરિએ તો લવિષ્યની નક્કર કલ્પના કરીને જ બેઠા હતા કે (૧) આપણો મુસદ્દો મંજૂર નથી જ થવાનો. અને, એથી આપણને તો લાલ જ છે. આપણી તટસ્થતા નિર્બંધ રહે છે. (૨) શાસ્ત્રાર્થ માટે ઉત્સુક બંને પક્ષે ઘડેલા મુસદ્દા પ્રમાણે લવાદ નીમાશે, શાસ્ત્રાર્થ લેખિત થશે, અને એમાં પોતાનાથી શક્ય તમામ પ્રયાસે સામા પક્ષવાળા આ પક્ષની સરળતાનો લાલ ઉઠાવશે. પરિણામે, આ પક્ષને નુકસાની જ ભોગવવાની રહેશે; અપચશના જ ભાગીદાર બનવું પડશે.

જૂના મુસદ્દા અનુસાર લવાદની નિમણૂક કરીને શાસ્ત્રાર્થ કરવાનું સહી કરનાર બંને આચાર્યોએ અને શેઠ કસ્તૂરભાઈ એ નક્કી કર્યું, અને તેનાં સ્થળ-સમય પણ નક્કી કરી લીધાં.

ગોટાદશી સૂરિસન્નાટ શેઠિશાળાના દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા માટે ત્યાં પધાર્યા. ત્યાંથી પાછલા રસ્તે શ્રી વિજયનંદનસૂરિએ અવારનવાર ગિરિરાજની યાત્રાએ આવતા. એકવાર

તેઓ ત્રણ-ચાર મુનિરાજો સાથે જતા હતા, ને રસ્તામાં જ આચાર્ય શ્રી વિજયરામ-ચંદ્રસૂરિજીનો મેળાપ થઈ ગયો. બંનેએ સાથે યાત્રા-ચૈત્યવંદનાદિ કર્યાં. અને રામણુ-પગલાનું ચૈત્યવંદન કરતી વખતે એમણે વિજયરામચંદ્રસૂરિજીને તળાબ અને ખોટાદમાં થયેલી ઉપરની વાતો કહી સંભળાવી.

આવી જ રીતે એકવાર ગિરિરાજ ઉપર શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજનો મેળાપ થઈ ગયો. એમણે કહ્યું : “ નન્દનસૂરિજી ! ચાલો, તમારી બેઠે વાતો કરવી છે. ” અને બંને પેઠીની ઓફિસરૂમમાં બેઠાં ને બેઠાં. બંનેએ ઘણી વાતો કરી. એમાં એમણે શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજને વિનયપૂર્વક સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહ્યું :

“ મહારાજ ! આપ ભોળા છો, આ કયાંક આપને ફસાવી ન જાય, એનું ધ્યાન રાખજો ! આપ આ શાસ્ત્રાર્થ તો કરો છો, પણ એવું થશે કે આપ એને પ્રશ્ન નહિ પૂછી શકો, ને એ આપને બધું પૂછી લેશે.

“ બીજું ; આ શાસ્ત્રાર્થ અમને બંધનકર્તા નથી. અને, બહાર અને મૌખિક રીતે કરવો હોય તો હજી પણ અમે તૈયાર છીએ. ”

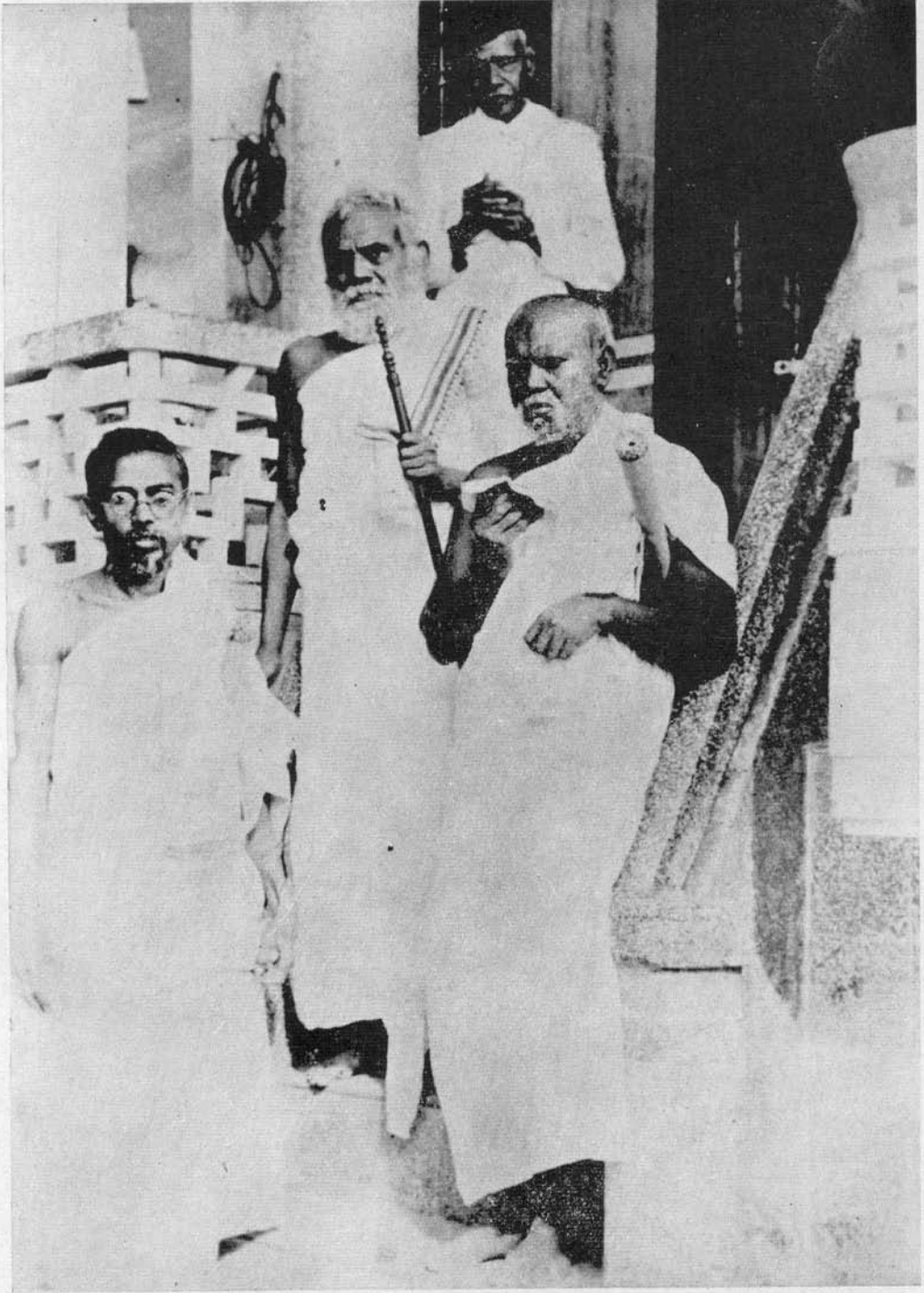
પછી બંને છૂટા પડયા. શાસ્ત્રાર્થનો જે નિર્ણય લેવાયો હતો એમાં કાંઈ ફેરફાર થઈ શકે એમ હતું નહિ. એ શાસ્ત્રાર્થ શરૂ થાય, તે પહેલાં, એમાં મધ્યસ્થ-પંચ તરીકે નીમાયેલા વિદ્વાન ડો. પી. એલ. વૈદ્ય રોહિશાળા સૂરિસમ્રાટ પાસે આવ્યા. એમણે તો ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશતાં જ બંધ વાળ્યો : ‘ કેવલ વન્દનાર્થમેવાગતોઽસ્મિ ’-‘ માત્ર વંદન કરવા માટે જ આવ્યો છું. ’ અર્થાત્ શાસ્ત્રાર્થ વિષે કાંઈ વાત કરવા નથી આવ્યો. આમ કહીને એમણે સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કર્યાં.

એ જેવા બેઠા, એવું તરત જ સૂરિસમ્રાટે પોતાની સ્વભાવગત નિખાલસતા અને સ્પષ્ટતાની વૃત્તિથી કહ્યું : “ તમારો શાસ્ત્રાર્થ અમને કોઈ રીતે બંધનકર્તા નથી, એ સમજી રાખજો. ”

આનો દોર પકડતાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કહ્યું : “ આનો અર્થ એ ન સમજશો કે અમે બંધાવા માગતાં જ નથી. પણ, બહાર અને મૌખિક શાસ્ત્રાર્થની વાત હોય તો હજી પણ અમે બંધાવા તૈયાર જ છીએ. ”

આ પછી બીજી ઔપચારિક વાતો કરીને ડો. વૈદ્ય ગયા. પાલિતાણામાં લિખિત શાસ્ત્રાર્થ થયો. એમાં કયાશ રહી ગઈ હોય તેમ, મધ્યસ્થ-પંચે છેલ્લે બંને આચાર્યોને એક સ્થાને લેગા કરીને બંને ॥ મૌખિક પરીક્ષા લીધી. અને એ પછી જે નિર્ણય (ચુકાદો) એમણે આપ્યો, એ જગબહાર છે.

એ ચુકાદા વખતે સૌને સૂરિસમ્રાટની અને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની દીર્ઘદંષ્ટિની સાચી પ્રતીતિ થઈ. અને, એ દીર્ઘદંષ્ટિનો અમલ નહિ કરવાના પરિપાકરૂપે, તિથિચર્ચાના પ્રશ્નનું સમાધાન તો બાકુ પર રહ્યું, બિલકુ એ પ્રશ્ને કલેશમાં વૃદ્ધિ જ કરી !

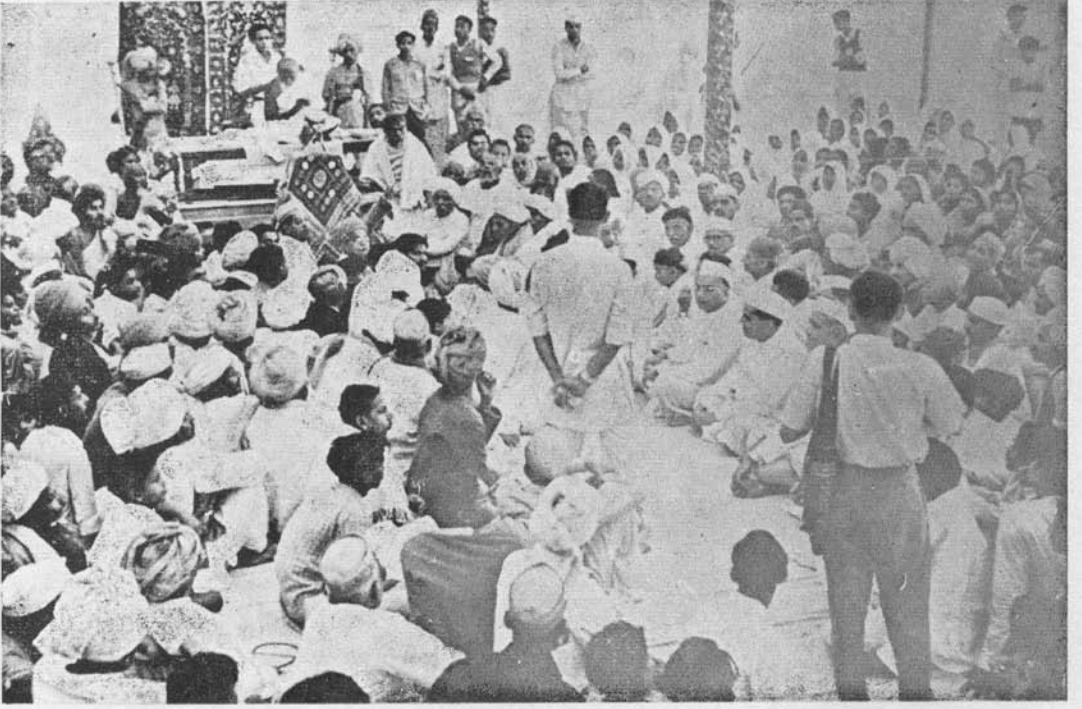

આ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી * રત્નત્રયી સમી ગ્રમણત્રિપુટી * આ. શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી * આ. શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી
(ખંભાત, વિ. સં. ૨૦૦૧)

ભાવનગરના મહારાજા શ્રી કૃષ્ણકુમારસિંહ સાથે શ્રી કદંબગિરિ તીર્થમાં (વિ. સં. ૨૦૦૦)

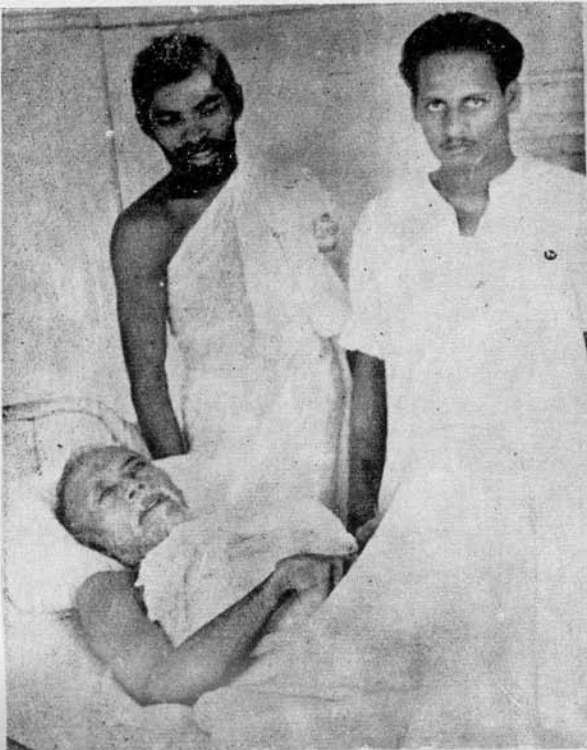
શ્રી રાણકપુર તીર્થની પ્રતિષ્ઠા વખતે પોતાના ગુરુદેવ સાથે (વિ. સં. ૨૦૦૯)

ગુરુ અને શિષ્યની આદર્શ જોડી (મહુવા, વિ. સં. ૨૦૧૩)

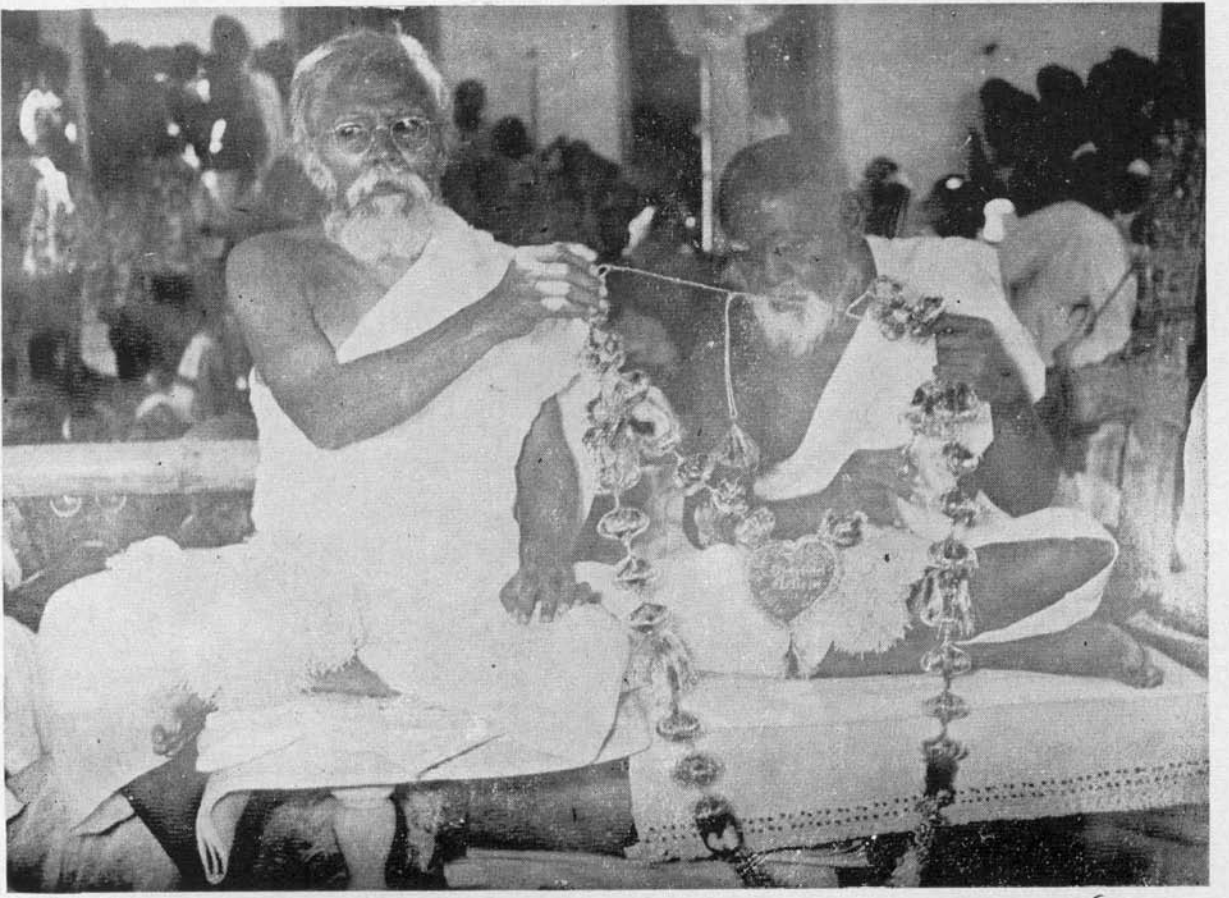
नटुभाई संघवीना बंगले गुरुदेव आदि साथे (पावीताणा, वि. सं. २०१६)

सारलुगाठना आपरेशन पछी (पावीताणा, वि. सं. २०१८)

नानी वयनी अंक अवड www.jainelibrary.org

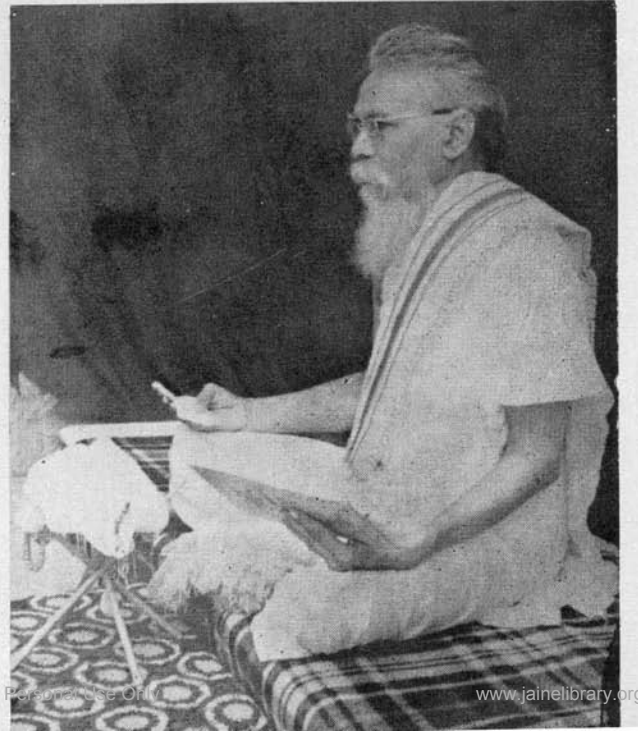

ઉપધાન તપના માળારોપણ પ્રસંગે ગુરુદેવ સાથે (કદંબગિરિ, વિ. સં. ૨૦૨૦)

કાઉસ્સગ્ગમાં (પાલીતાણા, વિ. સં. ૨૦૧૮) →

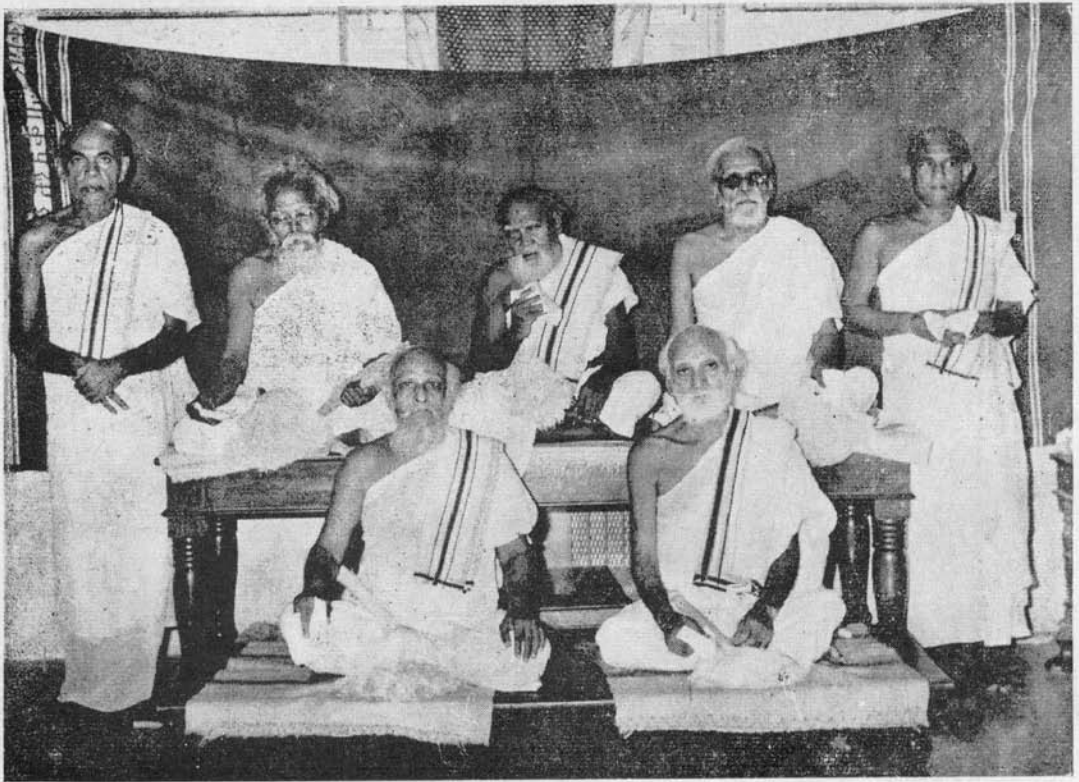

ગુરુક ધયા ત્યારે

એક દ્રશ્ય

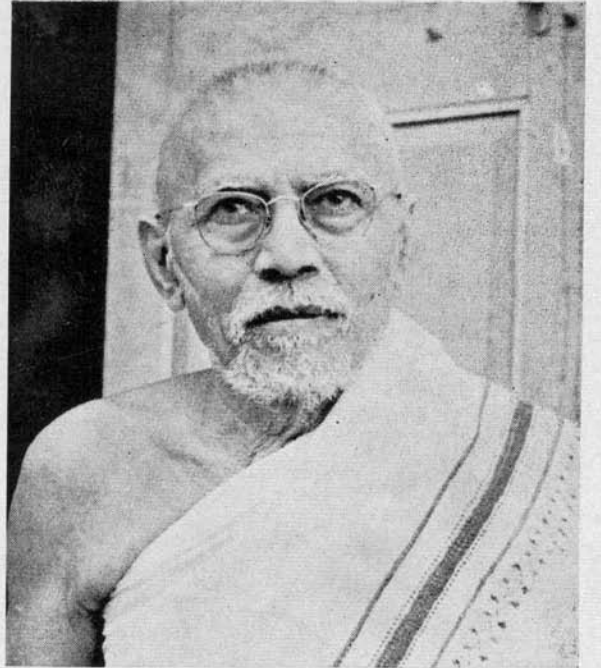

બીજું દ્રશ્ય

ગુરુદેવ, અન્ય આચાર્યો તથા ગૃહીણ આચાર્યો સાથે

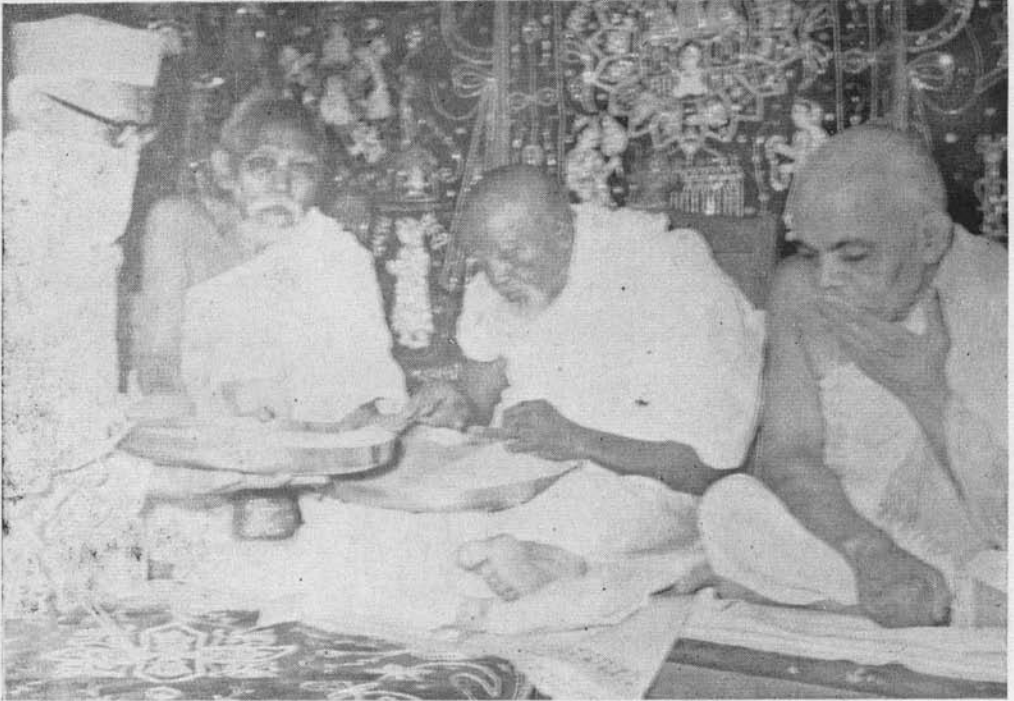

વિ. સં. ૨૦૨૨, ખંભાતમાં સિદ્ધચક્ર પૂજન પ્રસંગે
આ. શ્રી વિનયવિજ્ઞાનસૂરિજી તથા આ. શ્રી વિનયકસ્તૂરસૂરિજી સાથે

गुरुदेव साथे छडीभाईनी वाडीथी पांजरापोवना प्रवेश वपने (अमदावाद, वि. सं. २०२३)

वि. सं. २०२३, अमदावादमां त्रण दीक्षा प्रसंगे गुरुदेव तथा आ. श्री विजयपन्नसूरिज साथे

૨૩

તિથિચર્યા

(૨)

સમાધાનનો નક્કર છતાં નિષ્ક્રમ પ્રયાસ

સં. ૧૯૯૦ માં ભરાયેલા મુનિસમ્મેલનનો પ્રધાન હેતુ એ હતો કે સંઘમાં અમુક અંશે ફેલાયેલા અનિચ્છનીય વાતાવરણને દૂર કરવું, અને ભવિષ્યમાં એવું ન થવા પામે તેવી વ્યવસ્થા કરવી. આ હેતુનો અમલ સમ્મેલને એક સર્વસંમત પટ્ટકરૂપે અગિયાર નિયમો ઘડીને કર્યો.

પણ અફસોસ, સમ્મેલને ઘડેલા એ નિયમો કાગળ પર જ સચવાયા ! સમ્મેલન પછી બે જ વર્ષમાં વાતાવરણ અનિચ્છનીય બનતું ગયું.

એ અનિચ્છનીય વાતાવરણને કાયમી બનાવનાર તિથિચર્યાનો જન્મ થયો. એને લીધે સમ્મેલને ઘડેલા નિયમો પૈકી ત્રીજા નિયમનો અને એના અનુસંધાનમાં નવમા નિયમનો ખુલ્લેઆમ ભંગ થયો. બીજા નિયમોના પાલન તરફ પણ લાપરવાહી સેવાતી થઈ. નવા તિથિમતનું વલણ સંઘની શાંતિમાં ભંગાણ પાડનારું નીવડ્યું. પછીનાં આઠેક વર્ષમાં તે તપાગચ્છ અશાન્તિનું ધામ બની ગયો !

અશાન્તિના આ કલંકને નિવારવા, પહેલાં કહ્યું તેમ, કેટલાક પ્રયાસો થયા, પણ એ નિષ્ક્રમ બન્યા. પણ એમ છતાં શાન્તિપ્રિય વ્યક્તિઓએ એ અંગે પ્રયત્નો શરૂ જ રાખ્યા. નવા તિથિમતના વૃદ્ધ પુરુષો પણ આ માટે સક્રિય હતા. પણ એમનાં આંતરિક પરિબળો જ એમના એ પ્રયત્નોને નાકામિયાબ બનાવતાં હતાં. એ પરિબળો છિન્ન-ભિન્નતામાં માનતાં હતાં, સંપમાં નહિ. આથી વૃદ્ધ મહાપુરુષોની સક્રિયતા નિરાશામાં જ પરિણમતી.

સં. ૨૦૦૦ના વર્ષે તિથિભેદનો અંત લાવીને અશાંતિ દૂર કરવાનો એક સંગીન, સુંદર પ્રયત્ન થયો. પણ, દર વખતે બનતું એમ, આ પ્રયત્ન પણ નિષ્ક્રમ જ રહ્યો.

વાત આમ બની હતી :

સં. ૨૦૦૦નું ચોમાસું સૂરિસમ્રાટ ખંભાતમાં રહ્યા હતા. યોગાનુયોગ, નવા તિથિમતથી કંટાળેલા ને એના નિવારણ માટે પ્રબળ ઉત્સુકતા ધરાવનાર આચાર્ય શ્રી વિજયલલિતસૂરિજી મહારાજ પણ ત્યાં જ ચોમાસું હતા. આ એ જ ખંભાત હતું,

જ્યાં સં. ૧૯૯૨ પહેલાં તપાગરછના કોઈ પણ સમુદાયના મુનિરાજે 'જૈનશાળા'ના ઉપાશ્રયે ઊતરતા ને ચોમાસુ' કરી શકતા. અને, ૧૯૯૨ પછી આ જ ખંભાતના સંઘની એકતાને તિથિકલેશની આગે બાળીને ખાખ કરી નાખી હતી અને સંઘના બે વિભાગ થઈ ગયા હતા; એકતિથિને માનનાર સાધુ 'જૈનશાળા'એ જતા અંધ થયા; 'જૈનશાળા' એ બેતિથિપક્ષનો ઉપાશ્રય બની ગઈ!

આ વર્ષે, સૂરિસમ્રાટ ભ'પોળના ઉપાશ્રયે હતા. શ્રી વિજયલઙ્ઘિસૂરિજી મહારાજ જૈનશાળાએ હતા. અને પૂજ્યવરો શાંતિ માટે અતીવ ઉત્સુક હતા.

એક દિવસ અને પૂજ્યવરો સ્તંભન પાર્શ્વનાથના દેરાસરે લેગા થઈ ગયા. શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી સાથે જ હતા. શ્રી વિજયલઙ્ઘિસૂરિજી મહારાજ સૂરિસમ્રાટને હાથ પકડીને પગથિયાં ચડયા. દેરાસરમાં બધાએ સાથે ચિત્યવંદનાદિ ક્રિયા કરી. તે પછી બહાર નીકળીને પગથિયાં ઊતરતાં ઊતરતાં શ્રી વિજયલઙ્ઘિસૂરિજી મહારાજ સૂરિસમ્રાટને કહે :

“હવે તમારી ઉંમર વૃદ્ધ થઈ છે, મારી ઉંમર પણ વૃદ્ધ થઈ છે. હવે કોઈ રીતે આ તિથિનો અઘડો પતી જાય તો સારું.”

સૂરિસમ્રાટે તરત જ કહ્યું : “તમે જેમ કહો તેમ આપણે કરીએ, હું એ માટે તૈયાર જ છું.”

આટલી વાત કરીને અને પૂજ્યવરો છૂટા પડયા. અનેના મુખ પર નિખાલસતા તરવરતી હતી.

પર્યુષણ પછી બીજે જ દિવસે શ્રી વિજયલક્ષ્મણસૂરિજી વગેરે મુનિઓ સૂરિસમ્રાટ પાસે આવ્યા; ને એમણે વાતની શરૂઆત કરી : “તિથિ બાબતનો કલેશ દૂર કરવા આપણે ક્યો રસ્તો લેવો ? એ અંગે આપ દોરવણી આપો.”

સૂરિસમ્રાટે સ્પષ્ટ કહ્યું : “શ્રી લઙ્ઘિસૂરિજી મહારાજ જે રીતે કહે તે રીતે હું તૈયાર જ છું. મેં સ્તંભનાથના દેરાસરે પણ આ જ કહ્યું છે.”

એટલે શ્રી વિજયલક્ષ્મણસૂરિજી શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજીને કહે : “આપ કાંઈ રસ્તો બતાવો.”

શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી તે સમજતા હતા કે, શ્રી વિજયલઙ્ઘિસૂરિજી મહારાજની ગમે તેટલી ઈચ્છા હોય, પણ આ પ્રયત્નમાં, જેમને શાન્તિ જોઈતી જ નથી એવાં પરિબળોના પ્રતાપે, સફળતા મળવાની જ નથી. અને એ પરિબળોને 'લાઈ-બાયુ' કહેવાનો કોઈ જ અર્થ નથી. આમ છતાં, શ્રી વિજયલઙ્ઘિસૂરિજી મહારાજની સરળતા અને

સંપની ભાવના જે સફળ અને તો ઉત્તમ કાર્ય અને, એવી ઇચ્છાથી, એમણે વાજબી માર્ગ દેખાડતાં કહ્યું :

“સં. ૧૯૯૨ પહેલાં આપણે કોઈ એ પણ તપાગચ્છમાં જે બીજા, પાંચમ, આઠમ, અગિયારશ, ચૌદશ, પૂનમ કે અમાસ કચારેય કરેલ નથી; તેમ જ બીજા વગેરે પર્વ-તિથિનો ક્ષય પણ કરેલ નથી. લૌકિક પંચાંગમાં બીજા વગેરે તિથિની વૃદ્ધિ કે હાનિ હોય તોપણ આરાધનામાં આરે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ-હાનિ આપણે કરી નથી, તેમ કરાતી પણ નથી. આ પ્રણાલિકા આજ સુધી અવિચ્છિન્નપણે ચાલી આવી છે. એ પ્રણાલિકામાં સં. ૧૯૯૨માં ને ૧૯૯૩માં ભાદરવા શુક્ર પાંચમ જે કરી, સંવત્સરી સકલ સંઘથી ગુદી કરીને, પહેલો ફેરફાર તમારા પક્ષવાળાએ કર્યો, અને તિથિમાં મતભેદ પાડ્યો. એથી કલેશની પરંપરા વધી. એટલે હવે તમારા પક્ષવાળાએ એ વૃદ્ધિ-હાનિ છોડી દેવી જોઈએ. એમ થવાથી આ તિથિચર્યાનો અંત આવી જાય છે, અને કલુષિત વાતાવરણનો અંત પણ આપોઆપ આવી જાય છે. આ એક રસ્તો છે.

“અને બીજો રસ્તો એ છે કે સં. ૧૯૯૨-૯૩માં શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી વગેરેએ રવિવારની તથા બુધવારની સંવત્સરી તપાગચ્છથી જુદા પડીને કરી છે, અને તપાગચ્છના તમામ આચાર્યોને જણાવ્યા વિના તથા તેમની સંમતિ વિના કરી છે, તો તે ૧૯૯૨-૯૩ની સંવત્સરી શાસ્ત્ર અને પરંપરા પ્રમાણે વાજબી છે, એમ જાહેર અને મૌખિક રીતે સાબિત કરી આપે તો તિથિચર્યાનો અંત આવે.”

આ સાંભળી શ્રી વિજયલક્ષ્મણસૂરિજી કહે : “હવે શાસ્ત્રાર્થ વગેરેની વાત જવા દો; બીજો કોઈ રસ્તો બતાવો.”

“આ સિવાય બીજો રસ્તો મારી પાસે નથી. હવે તો તમે જ માર્ગ કાઢો.” શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ સ્પષ્ટતા સાથે કહ્યું. એ બરાબર સમજતા હતા કે આમ કર્યો સિવાય કોઈ ઉપાયે તિથિકલેશ અટકે એમ નથી; બીજો એકેય ઉપાય કારગત નીવડે એમ નથી.

આ પછી તો શ્રી વિજયલક્ષ્મણસૂરિજી મહારાજની સૂચનાનુસાર નક્કી થયું કે “પૂજ્ય નેમિસૂરિજી મ. તથા પૂજ્ય લક્ષ્મણસૂરિજી મ. લેગા મળીને સંવત્સરી અને તિથિ બાબતમાં એક નિર્ણય કરે, અને એ નિર્ણય બંને પક્ષને માન્ય કરવાનો. અને તપાગચ્છને પણ એ નિર્ણય મંજૂર રહે. વળી, બંને પૂજ્યવરોમાં કદાચ મતભેદ રહે, તો તેઓ બંને મળીને તપાગચ્છના ગ્રણુ કે પાંચ આચાર્યોને નીમે, અને તેમને એ મતભેદનો નિકાલ લાવવાનું સોંપે. એ નિકાલ સૌને મંજૂર રહે.”

આ નિર્ણયમાં પોતપોતાના પક્ષકાર આચાર્યોની લેખિત સંમતિ બંને પૂજ્યવરો મેળવી લે, એમ પણ નક્કી થયું.

આ નિર્ણયથી ખંભાતમાં આનંદ છવાઈ ગયો. તિથિપ્રશ્નના સૌથી વધુ કડવાં ફળ ખંભાતે ભોગવ્યાં હતાં, એટલે એને આ નિર્ણયથી વિશેષ આનંદ થાય એ સ્વાભાવિક હતું.

આ નિર્ણયને સંમતિ આપતા શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ તથા શ્રી વિજયનીતિસૂરિજી મહારાજ વગેરે વૃદ્ધ પુરુષોના પત્રો સૂરિસમ્રાટ પર અડવાડિયામાં જ આવી ગયા છે, એ વાતની ભાળ મળતાં શ્રી વિજયલલિધિસૂરિજી મહારાજ તરફથી મુનિરાજ શ્રી વિક્રમવિજયજી તથા શ્રી ભાસ્કરવિજયજી એ અંગે આનંદ વ્યક્ત કરવા આવ્યા. એ વખતે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ એમને પૂછ્યું : “ તમારું કામ કેટલે પહોંચ્યું ? ” જવાબ મળ્યો : “ પ્રયાસ ચાલુ છે, હજી વાર લાગશે.”

આ તક ઝડપીને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કહ્યું : “ જ્યારે સં. ૧૯૯૨માં તમે બધાએ જુદી સંવત્સરી-શનિવારની-કરી, ત્યારે શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ સાદ્દી ગામે ચોમાસું રહેલા તમારા પૂજ્ય ગુરુમહારાજની (શ્રી વિજયલલિધિસૂરિ મહારાજની) આજ્ઞા મેળવી, તેમની આજ્ઞાનુસાર શનિવારની સંવત્સરી જાહેર કરી હતી; અને તેના મોટાં મોટાં પોસ્ટરો છપાવીને બહાર પાડ્યાં હતાં, જે અત્યારે પણ મોજૂદ છે. તો આ વખતે જ્યારે, ખુદ શ્રી વિજયલલિધિસૂરિ મહારાજ પોતે સમાધાનનો માર્ગ કાઢે છે, અને સમાધાનનો નિર્ણય લાવે છે, ત્યારે શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ પોતે એમ જ કહી દેવું જોઈએ કે ‘ પૂજ્ય વિજયલલિધિસૂરિજી મહારાજની આજ્ઞાથી ૧૯૯૨માં લાદ-રવા શુદ્ધ પાંચમ જે કરી હતી, ને શનિવારની સંવત્સરી માન્ય કરી હતી, તો અત્યારે તેઓશ્રી જે સમાધાન કરે, અને જે એક નિર્ણય લાવે તે મારે અને અમારે-સર્વને કબૂલ જ છે.’ આ રીતે એમણે શ્રી વિજયલલિધિસૂરિજી મહારાજ ઉપર લેખિત સંમતિ મોકલી આપવી જ જોઈએ.”

શ્રી ભાસ્કરવિજયજીએ કહ્યું : “ સાદ્દીની વાત હું નથી જાણતો.” ત્યારે શ્રી વિક્રમવિજયજી કહે : “ નંદનસૂરિજી મહારાજ જે કહે છે, તે બરાબર છે.”

આ પછી ફરી એકવાર શ્રી વિજયલલિધિસૂરિજી સૂરિસમ્રાટ પાસે આવ્યા. એ કહે : “ શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીની સહી કદાચ ન આવે તો ચાલે કે કેમ ? કેમ કે, શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિજી મહારાજની સહી આવે એમાં એમની સહી આવી જ જાય છે.”

આના જવાબમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જણાવ્યું : “ આમાં તો રામચંદ્રસૂરિજીની સહી જોઈએ જ. જ્યારે તિથિચર્યાનો નિવેદો લાવવા માટે સાગરા-નંદસૂરિજી મહારાજ અને વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ પી. એલ. વૈદ્યની મધ્યસ્થતા સ્વીકારી હતી ત્યારે લવાઈના પ્રતિજ્ઞાપત્રમાં શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ પોતાના ગુરુ શ્રી વિજય-

પ્રેમસૂરિજીની હાયાતી છતાંય પોતાની જ સહી કરી હતી; શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિજીની સહી નહોતી કરાવી. એટલે આ નિર્ણયમાં પણ શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીની સહી હોવી જ જોઈ એ.”

શ્રી વિજયલક્ષ્મણસૂરિજી કહે : “ એમણે પી. એલ. વૈદ્ય વખતે સહી આપી છે, એટલે જ આમાં સહી આપવા વિચાર નથી. ”

આનો ઉત્તર આપતાં સૂરિસમ્રાટે કહ્યું : “ આ વિચાર એમનો વાજબી નથી. કારણ, હું તેમ જ વિજયલક્ષ્મણસૂરિજી મહારાજ જે નિર્ણય લાવીએ, તે કદાચ પી. એલ. વૈદ્યના ચુકાદાને મળતો આવે તો તેમાં વિજયરામચંદ્રસૂરિને કાંઈ વાંધો નથી. અને કદાચ અમારો નિર્ણય વૈદ્યના ચુકાદાથી જુદો આવે, તો પી. એલ. વૈદ્ય અમારા બંનેની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરી શકે છે. એટલે એમાં પણ વિજયરામચંદ્રસૂરિને વાંધો હોય જ નહિ. ”

આની પુરવણી કરતાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કહ્યું : “ પી. એલ. વૈદ્યના નિર્ણય વખતે વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ સહી આપી છે, એટલે આમાં આપવાની જરૂર નથી, એ એમનું કથન બિલકુલ વાજબી નથી; માત્ર બહાનું જ છે. ”

થોડા દિવસો પછી સૂરિસમ્રાટ સપરિવાર ખંભાતથી એક માઈલ દૂર આવેલા શકરપર ગામે પધાર્યા. ત્યાં પાટણવાળા સંઘવી શેઠ નગીનદાસ કરમચંદ વંદનાર્થે આંબ્યા. શેઠ કેશવલાલ ખુલાખીદાસ તે વખતે ત્યાં બેઠા હતા. નગીનભાઈ એ વંદન કરીને બેસતાં બેસતાં કહ્યું : “ સાહેબ ! હવે આ તિથિનું બધું ચોક્કસ પતી જશે. ” આટલું કહી, ખિસ્સામાંથી એક કાગળ કાઢીને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને વંચાવ્યા.

એ વાંચીને તરત જ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ એમને રોકકડું પરઆવ્યું : “ હવે એ પતવાનું નથી, એ લખી રાખજો ! ”

“ આપ આમ કેમ કહો છો, સાહેબ ? ” નગીનભાઈ અકળાઈ ગયા.

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી કહે : “ આ પત્રમાં વિજયરામચંદ્રસૂરિજી ખંભાત આવવાનું લખે છે. એટલે મને લાગે છે કે હવે પતવાનું નથી. ખરી રીતે તો તેમણે શ્રી વિજયલક્ષ્મણસૂરિ મહારાજને લખી દેવું જોઈ એ કે ‘ તિથિ બાબતમાં આપ જે સમાધાન લાવશો તે મારે કબૂલમંજૂર છે. ’ અહીં આવવાનો શો અર્થ છે ?

“ મેં તો એકવાર વિજયલક્ષ્મણસૂરિજી મહારાજને પણ, સ્તંભનાજીના દેરે ભેગા થયા ત્યારે, કહ્યું હતું કે “ મહારાજ ! આપની ભાવના ઘણી ઉત્તમ છે, સરળતાથી ભરેલી છે. કોઈ રીતે આ તિથિચર્ચાનો અંત આવે, અને સંઘમાં એકતા સ્થપાય તેવી આપની સાચી ભાવના છે. પણ આ બાબતમાં આપને જશ મળવો કે આપને જશ આપવો, એ આપના હાથમાં નથી, એમ મને લાગે છે. ”

આ સાંભળીને નગીનભાઈ અવાક બની ગયા.

અને આખરે બન્યું પણ એમ જ, શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કહ્યા પ્રમાણે, શ્રી વિજયલલિપ્તિસૂરિજી મહારાજે તિથિચર્યાનો નિવેડો લાવીને સમસ્ત તપાગચ્છમાં શાંતિમય એકથ સ્થાપવાનું જે ઉત્તમ કાર્ય હાથમાં લીધું હતું; તે કાર્ય શ્રી વિજયરામચંદ્ર-સૂરિજીના ખંભાતમાં આગમન પછી ડહોળાઈ જવા પામ્યું! પરિણામે, શ્રી વિજય-લલિપ્તિસૂરિ મહારાજની હાદિક લાવના નિષ્ફળ બની. એમના તરફથી સૂરિસમ્રાટને જણાવવામાં આવ્યું કે “અમે અમારા પ્રયત્નોમાં નિષ્ફળ નીવડ્યા છીએ. હવે સમાધાન નહિ થાય. આપ ખુશીથી વિહાર કરશો.”

છિન્નલિન્નતામાં માનતાં આંતરિક પરિબળોનો આ પ્રભાવ હતો !
કહો કે, સંઘની શાંતિનો કાળ હજી પાક્યા ન હતો !

૨૪

વેદાન્તના જ્ઞાતાં

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને વેદાંતનો રસપૂર્ણ અભ્યાસ હતો. વેદાન્તના ગહન પદાર્થોની ને દ્વૈત-અદ્વૈતના તત્ત્વજ્ઞાનની ચર્ચા એ ખૂબ રસમય રીતે કરી શકતા. એ ચર્ચા કરતા એમને સાંભળીએ તો લાગે કે કોઈ મહાન વેદાન્તી આપણી સામે બેઠા છે. સંસારની નશ્વરતા અને એવી બાબતો પરનાં એમનાં ચિન્તનોમાં વેદાન્તના સિદ્ધાન્તોનું સારદોહન સતત બેવા મળતું.

એક કપોળ ગૃહસ્થ હતા. નામે જમનાદાસભાઈ. મૂળ મહુવા પાસે રાજુલાના, પણ મુંબઈ રહે. ખૂબ સુખી. સરકાર તરફથી જે. પી.નો ઇલકાબ મળેલો. સૂરિસમ્રાટના ભારે અનુરાગી. ઘણીવાર આવે-બચ.

એમને એક દીકરી હતી. નિર્મળાકુમારી. એ બહેનને સંસ્કૃતનો વિશેષ શોખ. વ્યાકરણ, કાવ્ય, તર્કશાસ્ત્ર ને વેદાન્ત, આ બધા વિષયો ઘણા રસપૂર્વક તૈયાર કરેલા, સંસ્કૃતમાં કડકડાટ વાતો કરે, ભાષણ પણ કરે.

સં. ૧૯૯૯માં સૂરિસમ્રાટ શેહિશાખા હતા, ત્યારે એ બંને બાપ-દીકરી ત્યાં આવ્યાં. બાપુજી સૂરિસમ્રાટ પાસે બેઠા, ને નિર્મળાકુમારીએ કુતૂહલની વૃત્તિથી બધા સાધુઓને મળવાનું શરૂ કર્યું. બધામાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પાસે એતું મન ઠર્યું. એમની પાસે બેસીને એણે સંસ્કૃતમાં વાતો આદરી. બંનેએ જુદી જુદી તત્ત્વચર્ચા સંસ્કૃતમાં ચલાવી.

રોહીશાળામાં અંજનશલાકા કરાવવાની હતી, એટલે ઉપાગ્રયમાં પ્રતિમાઓ પડેલી. એ તરફ નજર જતાં જ એ બહેને પ્રશ્નો પૂછવા શરૂ કર્યા : “ આ શું છે ? ”

શ્રી વિજયનન્દનસૂરિણએ ઉત્તર આપવા માંડ્યા : “ ભગવાન છે. ”

“ આ તો મૂર્તિ છે; એને ભગવાન કેમ કહેવાય ? ”

“ મૂર્તિમાં ભગવાનની સમાપત્તિ કરી છે, માટે એને ભગવાન કહી શકાય. અને એટલે જ એની પૂજા પણ કરી શકાય. ”

“ સમાપત્તિ એટલે શું ? ”

“ સમાપત્તિ એટલે એક વસ્તુમાં બીજી વસ્તુનો ઇચ્છાપૂર્વક થતો આરોપ. ”

“ આરોપ એટલે ભ્રમ, ” ગૂંચવણમાં મૂકે એવો સવાલ ઉપસ્થિત કરતાં નિર્મળાકુમારીએ કહ્યું : “ આ તો મૂર્તિમાં ભગવાનનો ભ્રમ થયો. ખરેખર તો એ ભગવાન ન જ ઈર્ષ્યા; માત્ર ભગવાનનો ભ્રમ જ રહ્યો. અને એમ હોય, તો એની પૂજાનું કૃણ કર્યું જ ન હોઈ શકે. એટલે પૂજા કરવી પણ નિષ્ફળ છે. ”

આ ચર્ચા સાંભળવા આસપાસ મુનિમંડળ એકઠું થઈ ગયેલું. એમાંના અભ્યાસી મુનિઓને લાગ્યું કે આમાં વિજયનન્દનસૂરિણ ગૂંચવાઈ જશે.

પણ, એમણે તો લાગલો જ જવાબ આપ્યો : “ તમે કહો છો કે આ ભ્રમ છે, એ ખરાબ છે. પણ, ભ્રમ પણ બે પ્રકારના હોય છે : એક સંવાદી ભ્રમ; બીજો વિસંવાદી ભ્રમ. સંવાદી ભ્રમથી કરેલી પ્રવૃત્તિ સફળ હોય છે, ને વિસંવાદી ભ્રમથી થતી પ્રવૃત્તિ નિષ્ફળ નીવડે છે. જેમ, છીપલું પડ્યું હોય, એના ચળકાટને લીધે એને ચાંદી સમજીને કોઈ લેવા દોડે; પણ ત્યાં પહોંચતાં એને નિષ્ફળતા જ મળે. આનું નામ વિસંવાદી ભ્રમ. અને, એક ઓરડામાં એક તરફ દીવો બળતો હોય, બીજી તરફ ઝગારા મારતો મણિ પડ્યા હોય; મણિ અને દીવો, બંનેના પ્રકાશ એકબીજામાં મળી જતા હોય; એ વખતે કોઈ માણસ મણિને કે દીવાને જોયા વિના જ ફક્ત પ્રકાશ જોઈ ને દીવાને મણિ માની લે, અને મણિને દીવો સમજી લે, એનું નામ સંવાદી ભ્રમ. કેમ કે, આવા ભ્રમવાળો માણસ મણિ મેળવવા માટે બ્યારે દીવાના પ્રકાશ તરફ જાય છે, ત્યારે એ જેને મણિ માને છે, એ વસ્તુ મણિ નથી (એ તો દીવો છે), અને છતાં ત્યાંથી એને મણિ મળે તો છે જ. એટલે એની પ્રવૃત્તિ તો સફળ બની જ, માટે જ એનો ભ્રમ સંવાદી કહેવાય. એ જ પ્રમાણે, અહીં પ્રતિમામાં પણ ભગવાનનો આરોપ કરાયો છે, એટલે ભ્રમ તો છે જ; પણ એ સંવાદી ભ્રમ સમજવો, એનું કૃણ અવશ્ય હોય; નિષ્ફળ ન હોય. ”

આ ઉત્તર સાંભળીને નિર્મળાકુમારીનો વેદાન્તરસિક આત્મા ખૂબ કોળી ગયો. એ કહે : “ આપ મારા ગુરુજી છો. ”

ખંભાતમાં નવાબશાહી હતી, ત્યારે 'બાપટ' કરીને એક પોલિસ ઉપરી હતા. એ પણ વેદાન્તના ભારે રસિયા. સૂરિસઆટ ખંભાત હોય, ત્યારે એ અવારનવાર આવે, ને ખાસ કરીને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પાસે વેદાન્તની અર્થાઓ કરે.

પચાવેલા તત્ત્વજ્ઞાનની આ બલિહારી હતી.

૨૫

ગુરુભક્તિની પરાકાષ્ઠા

શિષ્યના ચાર પ્રકાર છે :

(૧) કેટલાક શિષ્ય વિદ્યમાન ગુરુની અખંડ ભક્તિ કરે, ને ગુરુની હયાતી પછી પણ એમના નામ-કામને ઉન્નત કરવા દ્વારા એમની ભક્તિ કરે. (૨) કેટલાક જીવતા ગુરુની ભક્તિ કરે, પણ પછી પોતાના સ્વાર્થમાં પરોવાઈને ગુરુને ને એમના ઉપકારોને સદંતર વીસરી જાય. (૩) કોઈ વળી, જીવતા ગુરુની સામુદય ન જુએ, ને પાછળથી એમને માટે અપાર ભક્તિ દાખવે; કટાક્ષની ભાષામાં આવા શિષ્યને 'મૂર્તિપૂજક' કહેવાય છે. અને (૪) કેટલાક એવા હોય છે, જે ગુરુની હયાતીમાં અને ગેરહયાતીમાં પણ એમની લેશ પણ ભક્તિ નથી કરી શકતા.

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પ્રથમ પ્રકારના શિષ્ય હતા. પોતે દીક્ષા લીધી ત્યારથી તે સૂરિસઆટના સ્વર્ગવાસ સુધી એમણે એમની જેવી અખંડ સેવાભક્તિ બજાવી હતી, તેવી જ સેવાભક્તિ એમણે સૂરિસઆટના સ્વર્ગવાસ પછી પણ પોતાના જીવનની અંતિમ પળ સુધી કરી હતી.

ગુરુભક્તિના એમની પાસે બે પ્રકાર હતા : શારીરિક અને માનસિક. સૂરિસઆટનાં 'ગોચરી-પાણીનું' ને પડિલેહણાદિનું' ધ્યાન રાખવું, એમની પ્રત્યેક ક્રિયામાં એમને શારીરિક તકલીફ ન પડે અથવા ઓછી થાય, તે રીતની અહર્નિશ પરિચર્યા કરવી, એમનો પડવો ખોલ ઝીલીને ચીંથેલાં કાર્યો ત્વરિત રીતે કરવાં, પગચાળી વગેરે કરવું, આ બધાં એમની શારીરિક ભક્તિનાં અંગો હતાં.

સૂરિસઆટને જે વાત અને કાર્ય રહે, તે જ કરવાં; સૂરિસઆટ જે પ્રશ્નમાં કે અર્થમાં કે વિચારોમાં રસ લે, તેમાં જ ભાગ લેવો; સૂરિસઆટના મહાન વિચારોને વહેવા; સૂરિસઆટના આદર્શ અનુશાસનનું અને આજ્ઞાઓનું ખંતપૂર્વક પાલન કરવું;

સૂરિસમ્રાટે સ્વીકારેલા આદર્શોને, અને પાળેલા સિદ્ધાંતોને સદા વક્રાદાર રહેવું : આ બધા એમની માનસિક ભક્તિના પ્રકારો હતા.

આ ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિનું વર્ણન લોકો—ખાસ કરીને, આ ભક્તિને નજરે જોનારાં—આ રીતે કરતા : ‘સૂરિસમ્રાટની એક આકૃતિના બે પડછાયા છે : એક ઉદ્ધત્સૂરિ મહારાજ, ને બીજા નન્દનસૂરિ મહારાજ.’

આ અનન્ય અને અખંડ ગુરુભક્તિના પ્રતાપે તેઓ સૂરિસમ્રાટના હૈયામાં વસી ગયા હતા.

સં. ૨૦૦૪ના વર્ષે સૂરિસમ્રાટ અમદાવાદ-સાબરમતી હતા, ત્યારે શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજીનાં સંસારી માતૃશ્રી જમનાબેન વંદન કરવાં આવ્યાં. એમની ઉંમર છન્નું વર્ષની હતી. નવા દાંત પણ એમને આવેલા. શરીર એટલું શિથિલ કે હરગોવિંદદાસ (શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીના ભાઈ) એમને તેડીને લઈ આવેલા. એ માણ્યે વંદન કરીને જતી વખતે સૂરિસમ્રાટને કહ્યું : “મહારાજ ! મારાં નન્દનને સાચવજો.”

એટલે સૂરિસમ્રાટે કહ્યું : “માણ ! હું નન્દનને શું સાચવું ? હવે તો નન્દન અમને બધાને સાચવે છે.”

બીજા એક પ્રસંગે શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજે સૂરિસમ્રાટને તેમની તબિયતની ખબર પૂછી, ત્યારે સૂરિસમ્રાટે પોતાની તબિયત અસ્વસ્થ હોવાનું કહીને અશાતાવેદનીયના ઉદ્ધતનું વર્ણન કર્યું.

ત્યારે શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ કહે : “આપ તો મહાપુણ્યશાળી છો. આપને ઉદ્ધતસૂરિજી અને નંદનસૂરિજી જેવા પરિચારક શિષ્યો છે. આપને જરાય ઓછું આવવા દે એવાં નથી.”

સૂરિસમ્રાટે જવાબ આપ્યો : “એ જ મોટી શાતા છે.”

પોતાના વડા ગુરુદેવના હૃદયમાં એમણે કેવું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હશે, એની ઝાંખી આવા પ્રસંગો કરાવે છે.

પ્રાકૃતમાં એક સુભાષિત છે : ‘એ ધન્ય શિષ્ય છે, જેના હૃદયમાં ગુરુનો વાસ છે. પણ એ શિષ્ય તો ધન્યાતિધન્ય છે, જેનું સ્થાન ગુરુના હૃદયમાં છે.’ એ અહીં કેવું ચરિતાર્થ થયું છે ! સાચે જ, શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી ‘ધન્યાતિધન્ય’ બની શકેલા.

સં. ૨૦૦૦ની સાલ પછી સૂરિસમ્રાટની શારીરિક સ્થિતિ ઉત્તરોત્તર કથળતી રહી. ૨૦૦૩માં ડોળીના ઉપયોગનો અવસર આવ્યો. છેવટે ૨૦૦૫માં એમનો સ્વર્ગવાસ થયો. આ ગાળામાં, શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ સૂરિસમ્રાટની અગ્લાનભાવે અથાગ શુશ્રૂષા કરી

હતી. એમના જીવનના આખરી દિવસોમાં એ સતત એમની પાસે જ બેસી રહેતા, ને સૂરિસમ્રાટનું મન પ્રકુલિત રહે એવી વાતો કરતા.

સ્વર્ગવાસના બે દિવસ અગાઉ, ધનતેરશે સૂરિસમ્રાટને કંઈક ઠીક જણાયું, એટલે એમણે કહ્યું : “ સાહેબ ! પરમ દિવસે દિવાળી છે. અને પેલે દિવસે-બેસતા વર્ષે-આપનો જન્મદિવસ છે.”

સૂરિસમ્રાટ કહે : “ આપણે કયાં દિવાળી બેવાની છે ? ”

આ સાંભળીને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી ગળગળા થઈ ગયા. એમણે કહ્યું : “ સાહેબ ! આપ આમ કેમ બોલો છો ? ”

એ જ દિવસે બપોરે સૂરિસમ્રાટ એમને બોલાવીને કહે : “ નંદન ! તું મારી પાસે બેસ. મને ગોઠતું નથી.” પછી સૂરિસમ્રાટે એમને અનેક ઉપયોગી બાબતોની સૂચનાઓ-ભલામણો કરી.

આસો વદ અમાસે તબિયત ગંભીર થઈ, ત્યારે ડોક્ટરોએ એક ઇન્જેક્શન આપવા ઇચ્છા દર્શાવી. એ વખતે એમણે જ ડોક્ટરને કહ્યું : “ ડોક્ટર ! બે ઇન્જેક્શન આપવાથી આયુષ્યબળ વધતું હોય તો જ આપો. નહિ તો, મહારાજજીએ આખી જિંદગીમાં ઇન્જેક્શન નથી લીધું, તેથી આ સમયે એમને આખીને એમની અસ્વસ્થતામાં વધારો કરવો નથી.”

ડોક્ટર પણ આ વાતમાં સંમત થયા.

ચૌદીશ કલાકની એકેએક પળને અને પોતાના શ્વાસોચ્છવાસને ગુરુની સેવામાં એકાકાર બનાવનારને મન ગુરુના વિરહનો આઘાત કેવો આકરો નીવડે એનો અનુભવ સૂરિસમ્રાટના સ્વર્ગોગમન પછી એમના આ બધા શિષ્યોનાં દર્શને થયો.

સૂરિસમ્રાટનું જીવનચરિત્ર લખાવવાની પૂર્ણ ઇચ્છા, છતાં જ્યારે જ્યારે એમના જીવનની વાત નીકળે, અથવા કોઈ પૂછે, ત્યારે પૂજ્ય વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ તથા શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજની આંખે આંસુનાં બાળાં બંધાઈ જતાં અને ગળે ડૂબો ભરાઈ આવતો. પરિણામે તેઓ સૂરિસમ્રાટના જીવનની વાતો કરવા અસમર્થ બની જતા.

પણ, ધીમે ધીમે, વર્ષો જતાં ગયાં એમ, સૂરિસમ્રાટનું પોતે અનુભવેલું મહાન પવિત્ર જીવન સમાજ સમક્ષ રજૂ કરવાની અને એ દ્વારા ગુરુભક્તિનો લાભ હાંસલ કરવાની ભાવના પ્રબળ બનતી ગઈ. અને ગુરુ-શિષ્યે ભેગા મળીને એક જીવન-નોંધ તૈયાર કરાવી. તે પરથી વ્યવસ્થિત જીવનચરિત્ર તૈયાર કરાવવા માટે કેટલાક પ્રયાસો કર્યા. અને આખરે, સૂરિસમ્રાટના જન્મશતાબ્દી વર્ષમાં એમનું જીવનચરિત્ર પ્રકાશિત કરાવ્યું.

જેમ સૂરિસમ્રાટના હસ્તે થયેલ તમામ અજ્ઞનશલાકાઓ અને અન્ય અનુબંધોમાં

મુખ્ય અને સાંગોપાંગ ભાગ આ બંને ગુરુ-શિષ્યનો જ રહેતો તેમ એમની ઇચ્છા અનુસાર અંજનશલાકાનાં તમામ વિધાનો તથા અર્હનમહાપૂજન, બૃહસ્પતિપૂજન, સિદ્ધચક્ર મહાપૂજન વગેરે વિશિષ્ટ અનુષ્ઠાનોને વિશુદ્ધ અને વ્યવસ્થિત રીતે તૈયાર કરવામાં પૂજ્ય શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજની સાથે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ પણ રહેતા.

સૂરિસમ્રાટના સ્વર્ગવાસ પછી, એમણે સ્થાપેલા શ્રી કદમ્બગિરિતીર્થના સર્વાંગીણ વિકાસ માટે, અને એમનાં બાકીનાં કાર્યો પૂર્ણ કરવા માટે એમણે ભગીરથ પુરુષાર્થ કર્યો હતો. એમના દિલમાં સતત એ જ ઝંખના રહેતી કે “સૂરિસમ્રાટની ઇચ્છા મુજબ તમામ કાર્યો પાર પડવાં જ જોઈએ.”

સૂરિસમ્રાટ જે સ્થાને કાળઘર્મ પામ્યા, ત્યાં સ્થાપેલા ગુરુમંદિરના ફરી દર્શન કરવાની ઉત્કટ ઇચ્છા છતાં, શાસનનાં અન્ય કાર્યોને લીધે, તે તરત અમલી બની શકી નહીં, એટલે આચાર્ય મહારાજે સર્વ મીઠાઈનો ત્યાગ કર્યો. છેવટે સં. ૨૦૦૮માં અમદાવાદથી ખાસ વિહાર કરીને મહુવા ગયા, ને ગુરુપાદુકાના ગદ્ગદ્ભાવે દર્શન-વંદન કર્યાં.

તેઓ પોતે કોઈ પણ કાર્ય કરવા ધારે, અથવા કોઈ વ્યક્તિ એમને કાંઈક કાર્ય કરવા સૂચવે, ત્યારે તેઓ કહેતા : “સૂરિસમ્રાટની અંતઃપ્રેરણા મને જ્યારે થશે, ત્યારે આ કાર્ય હું કરીશ.” અને ઘણા પ્રસંગે આવું બનતું. કોઈકે કાર્ય માટે એમણે હા પાડી હોય, પણ પાછળથી એમને આવી જ કાંઈક સ્વાનુભવસંવેદ્ય સૂરિસમ્રાટની અંતઃપ્રેરણા થાય, ને એ ના પાડી દે. અને એ કાર્યનું પરિણામ જાણીએ ત્યારે થાય કે ના, મહારાજજીએ ના પાડી તે જ ઉચિત થયું. અને, એ જ રીતે, ક્યારેક કોઈ કામની ના પાડી હોય, ને અંતઃપ્રેરણા થતાં જો હા પાડે, તે એ કાર્યનું પરિણામ પણ ચશદાયી જ હોય.

એમની પાસે રોજ સેંકડો માણસો વાસક્ષેપ લેતા, મુહૂર્તો લઈ જતા, મંગલાચરણ સાંભળતા. પણ એ ત્રણે ક્રિયાઓ કરતાં પૂર્વે એમણે સૂરિસમ્રાટનું નામ અચૂક લીધું જ હોય; એ સિવાય આ ત્રણમાંથી એકેય ક્રિયા નહીં કરવાની.

હંમેશ સવારે ઊઠતા ને રાત્રે પ્રતિકમણ પછી સૂરિસમ્રાટની મૂર્તિઓ જે જે ગામમાં જ્યાં બિરાજતી હોય, તેનું માનસિક સ્મરણ કરીને એને ભાવવંદન કરવાનો એમનો અતૂટ નિયમ હતો. કેવી નિઃસીમ ગુરુભક્તિ !

સૂરિસમ્રાટના સ્વર્ગવાસને વર્ષો વીત્યાં, છતાં જ્યારે પણ એમના જીવનના પ્રસંગોની વાત નીકળે, ત્યારે એમની આંખો ભીની થયા વિના ન રહે. સૂરિસમ્રાટની શતાબ્દીના વર્ષે એ પાલિતાણા હતા. દિવાળીના દિવસે સાહિત્યમંદિરમાં સભા યોજાઈ. જુદા જુદા

વક્તાઓએ પ્રવચનો કર્યાં. છેલ્લે ઉપસંહાર કરતા આચાર્ય મહારાજે માત્ર સૂરસમ્રાટનાં ચોમાસાની નોંધ કહી; પણ, એમાંય જ્યારે સં. ૨૦૦૫ના ચોમાસાની વાત આવી કે ત્યાં ભરી સભામાં આંખો છલકાઈ ઊઠી. ગળે ડૂમો ભરાઈ આવ્યો, ઘોલી ન શક્યા.

સૂરસમ્રાટના આશીર્વાદ તરફની એમની શ્રદ્ધા તો જુઓ : પૂજ્ય શ્રી વિજયસૂર્યોદય-સૂરિજીની આચાર્યપદવી અને ‘શાસનસમ્રાટ’ ગ્રંથના પ્રકાશન-સમારોહ પછી પૂજ્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ પર એમણે લખેલા પત્રના આ શબ્દો છે : “ ‘શાસનસમ્રાટ’ ગ્રંથ-પ્રકાશનમાં પણ માનવમેદની ખૂબ જ ભરચક હતી. અને પ્રસંગોમાં લોકોનો ઉત્સાહ અને ઉલ્લાસ ખૂબ ખૂબ હતા. પ. પૂ. શાસનસમ્રાટનો શુભ આશીર્વાદ ધારાબદ્ધ વરસતો હતો.”

આવી અખંડ અને અજોડ ગુરુભક્તિનાં એમના જ શબ્દોમાં દર્શન કરીએ :
 “ જગદ્દંડનીય, જગદ્ગુરુ, જ્ઞાનધર્મના શાસનસમ્રાટ, વર્તમાનકાળમાં યુગપ્રધાન સમાન, આલ્યપણાથી અખંડપ્રહ્લ્લચર્યાના મહાન જ્વલંત સિતારા, સુગૃહીતનામધેય, સૂરિ-ચક્રચક્રવર્તી” પ. પૂ. શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ—

“ જોઓ મારા મહાન ઉપકારી છે,

“ મારા અનાથના નાથ છે,

“ મારા અશરણુના શરણુ છે,

“ મારા પરમ ઉદ્ધારક છે,

“ મારા તારણુહાર છે,

“ મને અજોધને જોધ આપનાર છે,

“ મને સમ્યક્ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયી પમાડનાર, તેમાં સ્થિર કરનાર અને ઉત્તરોત્તર તેમાં વૃદ્ધિ પમાડનાર છે.

“ મને શ્રી વીતરાગશાસનમાં આટલી ઉચ્ચ કોટિએ લાવનાર છે.

“ મને પામર ક્રીડીને કુંજર સ્વરૂપ બનાવનાર તે મારા પરમ ગુરુભગવંતના ઉપકારનો બદલો ભવકોડાકોડીએ પણ વાળી શકાય તેમ નથી. તેઓશ્રીના મુખમાં છેલ્લા શ્વાસોશ્વાસ સુધી પણ ‘ઉદય-નંદન’ હતા.” વગેરે

ગુરુભક્તિની આ પરાકાષ્ઠાને વંદન.

૨૬

સિદ્ધાન્તનિષ્ઠા

સૂરિસમ્રાટની પ્રબળ ઇચ્છા હતી કે, મારે પોતાને મુંબઈ ન જવું, અને મારો સાધુ પણ મુંબઈ ન જાય. શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ આ ઇચ્છાને એક સિદ્ધાન્તની જેમ આજીવન પાળી હતી.

મુંબઈ પધારવા માટે અનેક વાર વિનતિઓ થઈ, ઘણા ઘણા આગ્રહ થયા, પણ તેઓ અચલ રહ્યા.

સં. ૨૦૨૬માં કલકત્તાવાળા શેઠ સવાઈલાલ કેશવલાલે વિનતિ કરી : “આપ મુંબઈ પધારો, ને ઘાટકોપરની પ્રતિષ્ઠા આપને હાથે કરો. આપની ભાવના છે કે કદમ્બગિરિ તીર્થમાં બાકી રહેલાં કાર્યો પૂરાં કરવાં. હું ત્યાં કદમ્બગિરિ માટે દસ લાખ રૂપિયા એકઠા કરીશ. અને આપની ઇચ્છાનુસાર તમામ કાર્યો પૂરાં કરાવીશું, પણ આપ મુંબઈ પધારો.”

મુંબઈ જવામાં ઘાટકોપરની પ્રતિષ્ઠા ઉપરાંત બીજાં અનેક મહાન કાર્યો કરવાનો અવસર મળે એમ હતો, પણ, આચાર્યમહારાજે સ્પષ્ટ ના ભણી દીધી.

જ્યારે વિનતિ થતી હતી, ત્યારે કેટલાકને થઈ આવેલું કે આના જેવા વિનતિ અને કાર્ય કરનાર નહિ મળે. પણ આચાર્યમહારાજે ના પાડી ત્યારે લાગ્યું કે એમના જેવા ના પાડનાર પણ કોઈ નહિ મળે.

આ વખતે એમણે સૂરિસમ્રાટની એક વાત કહી : “મોટા મહારાજ કહેતા હતા કે, એકવાર આત્મારામજી મહારાજે બૃદ્ધરાયજી મહારાજ આગળ ઇચ્છા વ્યક્ત કરી કે ‘હમ બમ્બઈ જાનેકી ઇચ્છા રખતે’ હૈ’ ।’-ત્યારે બૃદ્ધરાયજી મહારાજે કહ્યું કે ‘જિસકો સંયમકા સ્વપ ન હોવે વહ બમ્બઈ જાય ।’ આ વચન સાંભળીને તરત જ આત્મારામજી મહારાજે મુંબઈનો વિચાર માંડી વાળ્યો.”

આટલું કહીને એમણે ઉમેર્યું : “મોટા મહારાજ પોતે પણ કહેતા કે આપણે શુદ્ધ સંયમ પાળવો હોય તો મુંબઈ નહિ જવું જોઈએ. કેમ કે ત્યાં ગયા પછી ઓછે-વત્તે અશે પણ શિથિલતા આવ્યા વિના ન જ રહે, અને આપણે આપણી જિંદગીમાં માંસ વગેરે અપવિત્ર અભક્ષ્ય પદાર્થો કહી પણ જોયા નથી. જો મુંબઈ તરફ જઈએ, તો એ નજરે પડ્યા વિના રહે જ નહિ, માટે મુંબઈ ન જવું.”

સૂરિસમ્રાટનો બીજો નિયમ હતો : ‘આર્દ્રા નક્ષત્ર યેસે પછી વિહાર ન કરવો.’ આનું પાલન પણ આચાર્ય મહારાજે બરાબર કર્યું હતું.

આવા ઘણા સિદ્ધાંતો ને પ્રવૃત્તિઓ છે, જે સાધુજીવનની પવિત્રતાને પોષે અને અખંડ રાખે. એનું પરિપૂર્ણ પાલન તેઓએ પૂરી નિષ્ઠાથી કર્યું—અલબત્ત, દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ ને ભાવના પરિવર્તનને સતત લક્ષ્યમાં રાખીને જ.

૨૭

મુહૂર્ત મેળવવાનું મહાતીર્થ

પાયા વિના ઘર અણચ નહિ, મુહૂર્ત વિના શુભ કામ થાય નહિ.

પાયો જેટલો મજબૂત, એટલું જ ઘર મજબૂત બને.

મુહૂર્ત જેટલું શ્રેષ્ઠ-નિર્દોષ, એટલું કામ પણ નિર્વિઘ્ન થાય.

પાયો અણનાર કારીગર જેટલો કુશળ, એટલો પાયો દઢ થાય.

મુહૂર્ત આપનાર જેટલા પવિત્ર, એટલું કામ પણ સફળ બને.

શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી મહારાજની ગણના પવિત્ર પુરુષોમાં થતી. એમણે આપેલું મુહૂર્ત નિઃશંક પવિત્ર મનાતું. એમના આખ્યાં મુહૂર્તે થતું શુભ કામ હંમેશાં નિર્વિઘ્નપણે સફળ બનતું. એમના વહેતા અરણ્ય જેવા સ્વરૂપ જીવન, અને સર્વાધસંહારિણી, સર્વ-કલ્યાણકારિણી વિશુદ્ધ ભાવનાનું આ પરિણામ હતું.

અંજનશલાકા હોય કે પ્રતિષ્ઠા હોય, પ્રભુપ્રવેશ હોય કે ખાતમુહૂર્ત હોય, દીક્ષા-વડીદીક્ષા હોય કે પદવીપ્રદાન હોય, ઉપધાન ને ઉજમણું હોય કે બીજા મહોત્સવો હોય, મુનિઓનો વિહાર હોય કે પ્રવેશ હોય, કોઈ સંઘનું પ્રયાણ હોય કે તીર્થમાળારોપણ હોય, એક પણ ધર્માનુષ્ઠાન એવું નહોતું કે જે શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી મહારાજના મુહૂર્ત વિના થતું હોય. ભારતનાં સેંકડો ગામો, ને હજારો લોકો એમની પાસેથી મુહૂર્ત પ્રાપ્ત કરીને પોતાનાં ધર્માનુષ્ઠાનો સફળ બતાવતાં.

દિવસ ઊંચે ને પાંચ-સાત ગામના ભાઈઓ મુહૂર્ત લેવા આવ્યા જ હોય, મુહૂર્તની પૃચ્છા-માંગણી કરતા થોડાબંધ કાગળો આવ્યા કરતા હોય અને એ બધાને સંતોષ આપવા માટે શરીરની શક્તિ કરતાં અધિક પરિશ્રમ કરીને એ મુહૂર્તો આપ્યે જતા હોય, એ દશ્ય તો રોજનું હતું. આ બધું જોઈને એમને ડોક્ટર કે બીજા કોઈ કહે કે “સાહેબજી! આટલો પરિશ્રમ ન કરતા હો ને થોડો આરામ કરતા હો તો કેવું સારું! મુહૂર્તવાળાને કાલે યોલાવજો.” ત્યારે એમનો ટકોરાબંધ જવાબ મળતો : “ભાઈ!

કેટલે દૂરથી આ લોકો આવ્યા છે ! એમને ક્યાં સુધી રોકી રાખવા ? અને, આ કાગળ કેટલા દૂરથી આવ્યા છે ! એને આજ ને આજ જવાબ ન લખીએ, તો એનું કામ ઘણું લખાય.” અને પછી ઉમેરતા : “ આ બધે સ્થળે શાસનતાં કાર્યો થાય છે, ત્યાં આપણે ક્યાંય પહોંચી શકવાના તો નથી જ. પણ શાસનસમ્રાટના આશીર્વાદથી આપણને આ બાબતનું થોડું-ઘણું જ્ઞાન મળ્યું છે, તો એ દ્વારા એ બધાં શાસનકાર્યોની અનુ-મોહનાનો આહીં બેઠા બેઠા લાભ કેમ ન લઈએ ? ”

ઘણી વાર મુહૂર્ત લેવા આવ્યા હોય, એને પૂરી બાણકારી ન હોય, એ એટલું જ સમજે કે મારે દેરાસરની પ્રતિષ્ઠાનું મુહૂર્ત બેઈએ. એવે વખતે ‘લે દેવ ચોખા, ને મેલ મારો છેડો.’ એવી રીત તેઓની પાસે ન હતી. એ તો પાકી માહિતી માગે : દેરાસર કઈ દિશાનું છે ? મૂળનાયક કયા છે ? આવી જરૂરી બધી માહિતી માગી લે. પેલાને ખબર ન હોય તો તેને પાછો મોકલીને ફરી મંગાવે, ને બધું ચાક્રસ કરી લે, પછી જ મુહૂર્ત આપે. આથી મુહૂર્ત લેનારને ચિરસ્થાયી શ્રદ્ધા જન્મતી.

મુહૂર્ત નાનું હોય કે મોટું, પણ મહેનત પૂરેપૂરી કરતા. એમની નોટખુકો જુઓ, તો ખ્યાલ આવે કે તેઓ કેવું સૂક્ષ્મ ગણિત કરતા ! એક મુહૂર્ત માટે ગુજરાતનાં, રાજસ્થાનનાં, મહારાષ્ટ્રનાં, અનારસનાં ને એવાં જાતજાતનાં પંચાંગો તપાસે, બધાંનો મેળ શક્ય હોય એટલો સાધે; વળી શંકા હોય તો મુહૂર્તનાં ત્રણેય અને પાકોની ચકાસણી કરી એના આધારે લે; ઉત્સર્ગ-અપવાદ અને વિધિ-નિષેધોનો ખ્યાલ કરે, ને છેવટે એ બધાનો નિષ્કર્ષ કરીને મુહૂર્ત નક્કી કરે.

મુહૂર્ત લેવા આવનાર કયા પ્રાન્તનો કે ગામનો છે, એની પહેલી પૃચ્છા કરે. એ પ્રાન્ત કે ગામને લાગુ પડતાં ન્યોતિષશાસ્ત્રીય ગુણ-દોષો ને એના વહેમો, આદ્ય-ત્યાજ્ય સિવાબે વગેરે બધું તેઓના ધ્યાનમાં જ હોય, એટલે એ અનુસાર જ મુહૂર્ત આપે.

ક્યારેક કોઈકે એમની પરીક્ષા કરવા પણ આવતા. એવા લોકોને ખરેખર મુહૂર્ત ન બેઈતું હોય, માત્ર એમનામાં કેટલું જ્ઞાન છે, એ બાણવા ખાતર જ પૂછે; ને પછી બીજે જઈને એની પરીક્ષા કરે-કરાવે. આવા લોકોને એ દાદ ન હેતા; એ કહેતા : “ આ માટે મને સમય નથી. હું તો મારા ક્ષયોપશમ પ્રમાણે કહું છું. ખરેખર જરૂરિયાત હોય તો લઈ જવ, નહિ તો ચાલ્યા જવ.”

કેટલાક લોકો બીજેથી મુહૂર્ત કઢાવીને એમની પાસે એની ખાતરી કરાવવાય આવતા, ત્યારે તેઓનો જવાબ સ્પષ્ટ રહેતો : “ કોઈએ કહ્યું એ સાચું છે કે ખોટું, એ શોધવાનું કામ મારું નથી. તમને ઠીક લાગે એમ કરો. હું બીજાની પંચાતમાં પડતો નથી.”

કેટલાક વહેમી લોકો પણ આવતા. એમને સંતોષ આપવા માટે એ એમને બેધીને લઈને આવવાનું સૂચવતા. અમદાવાદમાં ગિરિનજીવનશંકરભાઈ અથવા એમના પુત્ર બ્રહ્મકુમાર-

ભાઈ, સાબરમતીમાં રતિભાઈ, ખંભાતમાં હરિપ્રસાદ, પાલિતાણામાં હિંમતરામ શાસ્ત્રી, રાજસ્થાનમાં ઓટમલ, જે ગામમાં પોતે હોય, તે ગામના જોષીને યોલાવતા. જોષીઓ તો પેલા શ્રાવકોને ઘણી વાર કહેતા કે, “ભલા ! નન્દનસૂરિજી મહારાજ તો અમારાથીયે વધુ ઉત્તમ મુદૂર્ત આપશે, અમને શું કામ યોલાવો છે ?”

અને જોષી આવે, એટલે બંને મુદૂર્તો કાઢે. એ બંનેનો મેળ મેળવવામાં આવે ત્યારે ક્યારેક બંનેનું મુદૂર્ત એકસરખું હોય અને ક્યારેક આચાર્ય મહારાજનું મુદૂર્ત જોષી કરતાં વધુ શ્રેષ્ઠ હોય. આમ છતાં જોષીનું પૂરું સન્માન થાય અને સચવાય, એની તેઓ પૂરી તકેદારી ને કાળજી રાખતા. આના પરિણામે, મુદૂર્ત લેનાર શ્રાવકોનો ને જોષીનો અનહદ પ્રેમ તેઓ સંપાદન કરી શક્યા હતા.

વળી, પોતે આપેલું મુદૂર્ત ખોટું હોય જ નહિ, એવો આચરણ પણ તેઓ કદી ન સેવતા. કોઈ કાંઈ ભૂલ દેખાડે, તો તે પર ધ્યાન દર્શને ફેર વિચાર કરતા. ને જે સાચું લાગે તે સ્પષ્ટ કહેતા. એકવાર એવું બન્યું કે મૂછાળા મહાવીરજીની પ્રતિષ્ઠાના એમણે આપેલાં મુદૂર્તમાં એક આચાર્યશ્રીએ દોષ કાઢ્યો. હવે, આ તો રાજસ્થાનનું કામ. જરાજરામાં વહેમ ભરાતાં વાર નહિ. ઘણેરાવ અને સાદડી, બંને સંઘ આ પ્રતિષ્ઠાનું સંચાલન કરે. એમાં સાદડીના સંઘે કહ્યું : “નંદનસૂરિ મહારાજે આપેલું મુદૂર્ત અમારે પ્રમાણ છે.” પણ ઘણેરાવમાં જે મત પડ્યો. એક વહેમે ભરાયો. ખીજાએ વિશ્વાસ દર્શાવ્યો. આનો નિકાલ લાવવા બંને ગામના ને બંને મતના ગૃહસ્થોએ મળીને નક્કી કર્યું કે ‘નંદનસૂરિ મહારાજ કહે તે પ્રમાણ.’ અને એ બધા ખંભાત આવ્યા. એ વખતે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી ત્યાં હતા. એમણે ખૂબ શાંતિથી બંને પક્ષની વાતો સાંભળી. અને ખાતરી આપી કે તમને વિશ્વાસ પડે એવું કરી દર્શાવ્યું.

પછી તેઓએ જોષી હરિપ્રસાદજીને યોલાવ્યા, બધી વાત સમજવી, ને કહ્યું : “હવે તમને જે ઠીક લાગે તે નિર્ણય આપો. મારા મુદૂર્ત પર વહેમ છે. માટે મારે કશું નથી કહેવું. તટસ્થભાવે તમને ઠીક લાગે તે કહો.”

હરિપ્રસાદજીએ મુદૂર્તની ફેર તપાસ કરી. પણ દોષ હોય તો નીકળે ને ? એમણે કહ્યું : “આમાં તલભાર પણ દોષ નથી, સર્વશ્રેષ્ઠ છે. આ અનુસાર જ કાર્ય કરો.” ને બધા શ્રાવકો રાજી રાજી થઈ ગયા. એમણે એ જ મુદૂર્ત પ્રતિષ્ઠા કરી.

એકવાર એવું પણ બન્યું કે સૂરતના વાસુપૂજ્યસ્વામી જિનાલયના વહીવટદારોએ વૈશાખ શુદ્ધિ છઠનો પ્રતિષ્ઠા-દિવસ આવે, એવી માગણી કરી. આચાર્યમહારાજે સં. ૨૦૩૨ના વૈશાખ શુદ્ધિ છઠનો દિવસ કાઢી આપ્યો. પણ, એ પછી, નવું પંચાંગ એમના હાથમાં આવતાં જણાયું કે ‘આ મુદૂર્ત બરાબર નથી અપાયું.’ તરત જ એમણે સૂરત લાખી જણાવ્યું કે “મેં કહ્યું, તે મુદૂર્ત બરાબર નથી લાગતું.”

તમે ફરી આવો.” સૂરતવાળા ભાઈએ આવ્યા, એટલે એમને બધી વાત વિગતસર સમજાવી, ને નવું મુદૂર્ત મહા શુદ્ધિ સાતમનું કાઢી આપ્યું.

કેટલાંક કાર્યો પોતાને ઉચિત ન લાગે, તો એ માટેનાં મુદૂર્તો તેઓ ન આપતા. ઘેટીની પાગે ભાતું આપવાની શરૂઆત કરવાનું મુદૂર્ત એમને પૂછવામાં આવ્યું, ત્યારે એમણે એ મુદૂર્ત આપવાની યોજાણી ના લાણી દીધી. એકવાર, એક આચાર્ય નહિ એવા મુનિવરે અંજનશલાકાનું મુદૂર્ત પૂછાવ્યું, તો તેની પણ ના કહી. આ વિષે એમને પૂછીએ તો તેઓ કહેતા : “જે વસ્તુને કે કાર્યને હું વાજાણી ન માનું, એ માટે હું મુદૂર્ત આપું, તો તો એમાં મારી સંમતિ જ માની લેવામાં આવે. એટલે મુદૂર્ત ન મોકલવું જ ઉત્તમ છે.”

એમના વિચારો મર્યાદિત કે સંકુચિત નહિ પણ ઉદાર હતા. એટલે જ, તપાગચ્છના દરેક સમુદાયનાં સાધુ-સાધ્વીઓ ઉપરાંત, અંચલગચ્છ, પાચચંદ્રગચ્છ ને ખરતરગચ્છનાં સાધુ-સાધ્વીઓ ને સંઘો પણ એમને મુદૂર્તો પૂછાવતાં. આથી આગળ વધીને, તેરાપંથી, સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના લોકો પણ એમના મુદૂર્તો કાર્ય કરવામાં આનંદ અનુભવતા. સેંકડો સ્થળે દાદાસાહેબનાં પગલાં કે મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા એમણે આપેલ મુદૂર્તો થઈ છે. સેંકડો સ્થાનકમાર્ગી ભાઈ-બહેનોની દીક્ષા એમના મુદૂર્તાનુસાર થઈ છે.

બહાર એમના માટે વિરોધી વલણ અપનાવનાર, એમની નિંદા કરનાર વ્યક્તિ પણ જે મુદૂર્તાના કામે આવે તો એને સંતોષકારક જવાબ એમની પાસેથી મળતો. એકવાર એક આચાર્યશ્રી બોલેલા કે “નન્દનસૂરિ મહારાજ તો હમણાં શાસ્ત્રવિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ બહુ કરે છે, વગેરે.” આ વાત તેઓશ્રીની પાસે આવેલી. અને છતાં, એ જ આચાર્યશ્રી મુદૂર્તો અવારનવાર પૂછાવતા, બીજાં કામે અંગે પણ વિનતિઓ કરતા, ત્યારે તેઓ એમને કશા જ લેદલાવ કે રોષ વિના જે રીતે મુદૂર્ત મોકલી આપતા કે સંતોષકારક ખુલાસા આપતા, એ જોઈ ને નવાઈ લાગતી. એમણે આપેલાં મુદૂર્તોની કોઈ સંખ્યા નથી. એમણે આપેલાં મુદૂર્તો જ્યાં જ્યાં શુભ કામો થયાં છે, ત્યાં નિર્વિઘ્નતા, સફળતા અને ઉન્નતિ જ થઈ છે.

જન્મભૂમિ પંચાંગના કતાં પં. શ્રી અમૃતલાલ લક્ષ્મીચંદ શાહ કહેતા કે “મુદૂર્તાના વિષયમાં મારા ગુરુ શ્રી નંદનસૂરિજી મહારાજ છે.”

ખંભાતમાં કાશી-બનારસના એક અદ્વિતીય ગણિતનિષ્ણાત જ્યોતિષી આવેલા. નામ મથુરાપ્રસાદજી. કોની પાસે કેટલી મૂડી છે, એ કુંડળી ઉપરથી જ કહી દે. એ મથુરા-પ્રસાદજી ખંભાતના વિદ્વાન જ્યોતિષવેત્તા શ્રી ભાલચન્દ્ર કવિને કહે : “કવિજી મહારાજ ! જૈનિયંમિં તો દેશ્વો, નન્દનસૂરિજી મહારાજ બેજોડ હૈં.”

આટલું છતાં—મુહૂર્તજ્ઞાનના કારણે ભારત આખામાં ખ્યાતિ મેળવવા છતાં—અભિ-
માનનો અંશ પણ એમને સ્પર્શ્યો હોય એવું બહુયું નથી. લોકો આવીને મુહૂર્તની
ઉત્તમતાને પ્રશંસે, ત્યારે પૂરી નિખાલસતાથી કહે : “ શાસનસમ્રાટ ગુરુભગવંતના
આશીર્વાદનો જ પ્રતાપ છે; હું તો પામર, અજ્ઞાન છું.”

મુહૂર્ત લઈ જનારને પણ એક જ આશીર્વાદ નિખાલસભાવે મળે : “ શાસનસમ્રાટની
કૃપાથી તમારું મંગલકાર્ય નિર્વિઘ્ને સફળ હો !”

કેવી નિખાલતા અને કેવી નમ્રતા !

૨૮

તિથિચર્યા

(૩)

વિ. સં. ૨૦૦૪

સંવત ૨૦૦૪માં સંવત્સરીમાં ભેદ આવ્યો. લૌકિક પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમનો
ક્ષય હતો, એટલે જે સંવત્સરીની આરાધના તપાગચ્છમાં ત્રણ રીતે થઈ.

ખેતિથિવાળાના નામે સુખ્યાત નવા પક્ષે પાંચમનો ક્ષય કાયમ રાખીને ચોથ-પાંચમ
ભેગા ગણી મંગળવારે સંવત્સરી આરાધી.

શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ વગેરેએ પાંચમના ક્ષયે ચોથ અથવા ત્રીજનો ક્ષય
કરીને ચોથ ને સોમવારે સંવત્સરી આરાધી.

સૂરિસમ્રાટે અને ખીજઓએ, સં. ૧૯૫૨, ૧૯૬૧ ને ૧૯૮૯માં તપાગચ્છના માન્ય
વૃદ્ધ મહાપુરુષોએ અને શ્રી સકલ સંઘે શ્રી વિજયદેવસૂર તપાગચ્છસંઘની સેંકડો
વધોથી ચાલી આવતી શાસ્ત્રાનુસારી અવિચ્છિન્ન પ્રણાલિકા અનુસાર જે રીતે પાંચમના
ક્ષયે અન્ય પંચાંગના આધારે છઠનો ક્ષય કરીને શુદ્ધ ચોથે સંવત્સરી કરેલી, તે જ રીતે
આ વર્ષે (૨૦૦૪માં) પણ અન્ય પંચાંગના આધારે ભાદરવા શુદ્ધ છઠનો ક્ષય સ્વીકારીને
શુદ્ધ ચોથ ને મંગળવારે સંવત્સરી બહાર કરી અને આરાધી.

સૂરિસમ્રાટ સ્વયં તો વૃદ્ધાવસ્થા ને અશક્તિના કારણે આમાં વિશેષ રસ નહોતા
લઈ શકતા, પણ એમની સૂચના ને માર્ગદર્શન અનુસાર શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી એમાં
પૂરતો રસ લેતા હતા.

આ ત્રણ રોતની સંવત્સરીની આરાધનામાં બન્યું એવું કે ઐતિથિવાળા ને સૂરિ-સમ્રાટ વગેરેની સંવત્સરી મંગળવારે સાથે થતી હતી; બ્યારે શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ વગેરેની સોમવારે થતી હતી. આની ચર્ચા ને તોફાનો ખૂબ ચાલ્યાં. કોઈ રીતે સૂરિસમ્રાટ વગેરે સોમવારમાં આવે, એ માટે અથાગ પ્રયાસો થયા. પત્ર-પત્રિકાઓના થોડકા બહાર પડવા લાગ્યા. ગાળાગાળીની પણ સીમા ન રહી.

પણ સૂરિસમ્રાટને આરાધનામાં રસ હતો—સાચી પ્રણાલિકા મુજબની આરાધનામાં; એમને આ ખટખટ, ચર્ચા કે કલેશમાં જરાય રસ ન હતો. એમના તરફથી સ્પષ્ટ જાહેર થયું કે “ અમે તો આપણી શુદ્ધ પ્રણાલિકાનુસાર છઠ્ઠા ક્ષયે પાંચમ અખંડ રાખીને ચોથે સંવત્સરી કરવાના છીએ. ઐતિથિવાળા સાથે અમારે કોઈ નિસબત નથી. અમારે તો પ્રામાણિક પ્રણાલિકા ને આરાધના સાથે જ સંબંધ છે.”

એમની આ જાહેરાતથી વિરોધીઓના વિરોધમાં ભારે ઉછાળો આવ્યો. તા. ૧૧-૮-'૪૮ ના ‘મુંબઈ સમાચાર’માં સૂરિસમ્રાટને ઈર્ષ્યાળુ, વ્યક્તિદ્વેષી, મૂષકનીતિવાળા, કુબુદ્ધિ વાપરનારા, અશાન્તિ ફેલાવનારા વગેરે સ્વરૂપે ચીતરવામાં આવ્યા. ૧૬-૮-'૪૮ના ‘મુંબઈ સમાચાર’માં એમની ગણતરી મિત્રદ્રોહીમાં કરાઈ. અને કલેશ-કલહથી અલિપ્ત રહીને રચનાત્મક શાસનપ્રભાવના કરવાની તેમની તટસ્થ વૃત્તિને લીધે તેમને નિર્બળ અને તવા પક્ષ તરફ ઢળતા કલ્પવામાં આવ્યા.

આ બધાં લખાણોથી અસ્વસ્થ ન થતાં સ્વસ્થ ને મૌન રહેવાની વિનતિ કરતા અનેક સમજી-વિચારક આત્માઓના પત્રો સૂરિસમ્રાટ પર અને એમના શિષ્યો પર આવ્યા. એવા એક પત્રમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી ઉપર ભાવનગરથી શ્રી વિજયલલિત-સૂરિજીએ લખ્યું હતું કે—

“ વિ. શ્રી હંસસાગરજીનાં હેન્ડબીલો-લેખો અનેક વાર વાંચ્યાં. તે વખતે મનમાં એવી વિચારણા આવી કે શ્રી નંદનસૂરિજી ગુરુલક્ષ્મી છે, તો એમનાથી આ લેખો, આ લખાણો સહન નહિ જ થાય. છતાં સમતા કરીને બેઠા છે, તે એમની વિદ્યાને અને સંયમશ્રુતિને જ આભારી છે.

“ પણ આજે ‘મુંબઈ સમાચાર’નો એક લેખ જે સોનગઢથી લખાયો છે, તે શેઠ મુઠાભાઈ સાકરચંદ લેતા આવ્યા અને વ્યાખ્યાનમાંથી ઊઠ્યા બાદ અનેક ધર્મપ્રેમી મનુષ્યોએ વાંચ્યો. વાંચવાવાળા અને સાંભળવાવાળા-બંનેના મનમાં અત્યંત ગલાનિ થઈ.

“ હવે હું પણ લગભગ સિત્તેર વર્ષનો વૃદ્ધ, બાવન વર્ષનો દીક્ષિત સાધુ છું, તો મારી હાર્દિક ભાવના એ જ છે કે ‘કિં મન્દરાત્રિશિખરં ચલિતં કદાચિત્’—એવી ધીરતા રાખી જેવી રીતે આજ સુધી ઉપેક્ષણીય લોકોની ઉપેક્ષા કરતા આવ્યા છો એવી જ ગંભીર વૃત્તિ રાખશો. જેની આપણે આજ સુધી ચેષ્ટા બેઈ મનમાં દયાના

પરિણામ લાવતા આવ્યા છીએ તેના દયાપાત્ર કે ચર્યાપાત્ર આપણે ન બનીએ એવી મારી ખાસ ભલામણ છે. પછી તો 'કિં બહુના સુન્નેષુ'—વિક્રાનોને વધારે લખવાનું ન હોય. એ જ."

પણ, સૂરિસઆટ ને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી'વાસ્તવમાં મેરુશા અડગ હતા. ભયાનક જોખમકારી વાવટોળમાં પણ જેઓ અવિચલિત રહેતા, એમને આવી પત્ર-પત્રિકાઓ શી અસર કરી શકે? એ તો નિલેપ અને નિર્વિકાર જ રહ્યા.

આ અરસામાં મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી ત્રિપુટીએ એક પત્ર શ્રી વિજયનંદન-સૂરિજીને લખ્યો. એમાં મંગળવારની સંવત્સરી ખેટી હોવાનાં પ્રમાણો, તથા ખીજી શંકાઓનો ઉલ્લેખ હતો. એના જવાબમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ ખૂબ સ્પષ્ટતા, નિખાલસતા અને નીડરતાથી એક પત્ર લખ્યો. એ એક જ પત્રમાં એમણે આજ સુધી નીકળેલ તમામ પત્ર-પત્રિકાઓનાં લખાણોને નિર્સ્થંક બનાવી દીધાં. રામબાણુ જેવો એમનો એ પત્ર આપણે પણ વાંચીએ—

“ વઢવાણુ કેમ્પ,
જેઠ વઢ ૬ રવિ.

“ વઢવાણુ કેમ્પથી વિજયનંદનસૂરિ,

“ તત્ર મુનિ શ્રી દર્શનવિજયજી, મુનિ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી તથા મુનિ શ્રી ન્યાયવિજયજી યોગ્ય અનુવંદના.

“ જેઠ વઢ ઉને ગુરુવારે શ્રાવક ગિરધરભાઈ સાથે મોકલેલ પત્ર પહોંચ્યું. સંવત્સરી સંબંધી તમોએ કેટલાક ખુલાસા પૂછાવ્યા, પણ આવી બાબતો માટે રૂબરૂ મળી ખુલાસા મેળવવા વ્યાજબી છે તે તમો જાણો છો. અત્યાર સુધીમાં તમોએ તમારા તરફથી પંચાંગો છપાવ્યાં તે તમોએ અમોને જણાવ્યું નથી તેમ કોઈ જાતનો ખુલાસો પણ પૂછાવ્યો નથી. ત્યાર પછી તમારા તરફથી તમોએ 'જ્ઞેન પર્વ તિથિનો ઇતિહાસ' નામની પુસ્તિકા છપાવી તે પણ તમોએ અમોને જણાવ્યું નથી તેમ કોઈ ખુલાસો પૂછાવ્યો નથી, અને હવે અત્યારે ખુલાસા પૂછાવવાનો અર્થ શો ?

“ વિ. તા. ૭-૬-૧૯૪૮ સોમવારના 'મુ'બઈ સમાચાર'માં આવેલ આટીકલ અમોએ, અમારા ગુરુમહારાજાએ કોઈ એ પણ આપેલ નથી, તેમ છપાવેલ પણ નથી, તેમ છાપામાં કેણે આપેલ છે તે પણ અમો જાણતા નથી. અમો પ્રાયઃ છાપામાં આપતા નથી તેમ જ લખાવતા નથી, છતાં અમોએ તે આપેલ છે અથવા લખાવેલ છે એમ જે કોઈ માને તે તેની ખોતાની સમજણ વગરનું છે.

“૧૯૫૨માં જ્ઞેઘપુરી ચંડાંશુ ચંદૂ પંચાંગના બનાવનાર પંડિત શ્રીધર શિવલાલને જ તે વખતે પૂછાવતાં તેઓએ લખ્યું હતું કે ‘અમારું પંચાંગ બ્રહ્મપક્ષી છે. તે મારવાડ દેશમાં માન્ય છે. તમારા દેશમાં સૌરપક્ષ માન્ય છે તો તે પ્રમાણે તમારે છઠનો ક્ષય કરવો.’ અને આ સંબંધમાં ૧૯૫૨ શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૫ નો ‘જ્ઞેન ધર્મ પ્રકાશ’ નો પુસ્તક ૧૨, અંક ૫ મો, તથા ૧૯૫૨ અષાઢ વદ ૧૧ નું ‘સયાજી વિજય’ વાંચશો તો વિશેષ ખુલાસો થશે. અને ‘શ્રી આત્મારામજી મહારાજનો પણ પોતાની હયાતીમાં એ પ્રમાણે જ (છઠના ક્ષયનો) મત હતો,’ તે પણ તેમાં તમોને સ્પષ્ટ જણાઈ આવશે. તા. ૧૮-૫-’૩૭ના ‘આત્માનંદ પ્રકાશ’ પુ. ૩૪, અંક ૧૨માં આ. શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી પણ લખે છે કે ‘સ્વર્ગસ્થ ગુરુદેવની આરા મુજબ ૧૯૫૨માં ભાદરવા શુદ્ધ ૬નો જ ક્ષય માન્યો હતો.’ તો જ્ઞે તે વખતે શ્રી આત્મારામજી મહારાજે તમારા લખવા પ્રમાણે ભા. શુ. પના ક્ષયે પાંચમનો જ ક્ષય આદેશ્યો હોત તો આ રીતે આ. શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજીને પોતાના ગુરુદેવની વિરુદ્ધ લખવાનું કાંઈ પણ કારણ હોય તેમ અમો માનતા નથી.

“વળી તમે લખો છો કે આ. શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરિજી કહે છે કે ‘હું’ પહેલેથી જ પાંચમનો ક્ષય માનતો આવ્યો છું’ અને બીજાઓએ પણ પાંચમનો ક્ષય કરી ઉદય ચોથે સંવચ્છરી કરી છે.’ એ પણ તદ્દન ખોટું છે. તે વાત ૧૯૮૬ના ‘વીરશાસન’, વર્ષ ૧૧ના અંક ૪૧ તથા ૪૪માં આ. શ્રી વિ. દાનસૂરિજીના ખુલાસામાંથી સ્પષ્ટ જણાશે. કારણ કે તેમાં આ. શ્રી વિ. સિદ્ધિસૂરિજી તો શું’ પણ સકલ શ્રી તપાગચ્છીય ચતુર્વિંધ સંઘમાંથી કોઈએ પણ ભા. શુ. પનો ક્ષય માન્યો ન હતો, પણ અન્ય પંચાંગોના આધારે છઠનો જ ક્ષય માન્યો હતો તે વાત સ્પષ્ટ છે.

“વિ. તમો લખો છો કે ‘ભાદરવા શુદ્ધ ૬નો ક્ષય કરી શુદ્ધ ૪ને મંગળવારે સંવચ્છરી કરવાથી આ. શ્રી વિ. રામચંદ્રસૂરિજીની સાથે સંવચ્છરી થશે. અને આથી તેમનો પક્ષ સાચો છે એવું ભદ્રિક જીવો તથા ભદૈયા શ્રાવકો માનશે.’ તે પણ તમારું માનવું ખોટું છે, કારણ કે તેમની અને આપણી સંવચ્છરી એક દિવસે આવવાથી કંઈ એક થઈ જવાતું નથી. કારણ કે તેઓ પાંચમનો ક્ષય કરે છે, જ્યારે આપણે છઠનો ક્ષય માનવાનો છે. અને આપણે એવો વિચાર કરીએ તો લોકાગચ્છ વગેરેની સંવચ્છરી પણ આપણી સાથે આવશે તો શું’ આપણે તે વખતે તેવા થઈ જશું? માટે તે વાતમાં કાંઈ પણ ભય રાખવાનો હોય નહિ.

“વળી તમોએ લખ્યું કે ‘આમ આ બાબત ઉપર ખૂબ વિચાર કરશો અને કલમવાર સમાધાન જણાવશો. અને વિગતવાર ખુલાસો કરશો.’ તો અમારા ક્ષયો-પશમ પ્રમાણે અમોએ પ્રાયઃ દરેક મુદ્દા ઉપર પ્રથમથી જ વિચાર કરેલો છે. ‘અણાગણ ચરુત્થીષ’ એ પાઠની વ્યવસ્થા તેમ જ ‘ક્ષયે પૂર્વા.’ એ વચનની વ્યવસ્થા પણ અમારા

ધ્યાનમાં જ છે અને દરેકનો અમારા ક્ષયોપશમ પ્રમાણે વિગતવાર ખુલાસો છે, પણ કાગળમાં એ બધા જ ખુલાસા થઈ શકતા નથી. બાકી આ. શ્રી વિજયાનંદસૂરિજી (શ્રી આત્મારામજી મહારાજ), પં. શ્રી ગંભીરવિજયજી ગણિજી મહારાજ, લવારની પોળના ઉપાશ્રયવાળા પં. શ્રી પ્રતાપવિજયજી ગણિજી મહારાજ વિગેરે આપણા વડીલો શાસ્ત્ર અને પરંપરાને આધારે જ ચાલનારા હતા, પણ પોતાની કલ્પનાના આધારે ચાલનારા ન હતા. તેઓ બહુશ્રુત, લવભીરુ, અનુભવી અને શ્રી વીતરાગશાસનના સંપૂર્ણ પ્રેમી હતા. તેઓ શાસ્ત્ર અને પરંપરાને જરા પણ વિરોધ આવે એવું કદી પણ કરે એવું માનવાને કાંઈ પણ કારણ નથી.

“શાસ્ત્રાનુસારિ, અવિચ્છિન્ન, સુવિહિત પરંપરા પ્રમાણે સેંકડો વર્ષોથી આ એક જ ધોરી માર્ગ ચાલ્યો આવે છે. સં. ૧૯૫૨માં આ. શ્રી સાગરાનંદસૂરિજીએ ગુદી સંવચ્છરી કરી, તેમજ સં. ૧૯૬૨-૧૯૬૩માં આ. શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી, તેમના ગુરુજી, તથા તેમના અનુયાયીઓએ ગુદી સંવચ્છરી કરી. બાકી ભારતવર્ષના તમામ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા—એ અતુલવિંધ સંઘ આ જ ધોરી માર્ગ ઉપર ચાલ્યો આવે છે. અને અમે પણ શાસ્ત્ર અને પરંપરાએ તે જ ધોરી માર્ગમાં ચાલ્યા જઈએ છીએ. છતાં પણ જ્યારે આ. શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી સં. ૧૯૫૨ની સંવચ્છરી સંબંધી સકલ સંઘથી પોતાની ગુદી આચરણા, તથા આ. શ્રી વિ. રામચંદ્રસૂરિજી સં. ૧૯૬૨-૧૯૬૩ની સંવચ્છરી સંબંધી સકલ સંઘથી પોતાની ગુદી આચરણા શાસ્ત્ર અને વિજયદેવસૂરિજીની પરંપરા પ્રમાણે વ્યાજબી છે એમ અમારી રૂબરૂમાં, જાહેર અને મૌખિક રીતે સાબિત કરશે તો અમે પણ અમારા વિચાર છોડવાને તેમ જ મિચ્છા મિ દુક્કડમ્ આપવાને તૈયાર જ છીએ. અને એમાં અમારો કદી પણ આગ્રહ સમજવો નહીં. વળી તમોએ લખ્યું કે ‘ભાવિ સંઘની રક્ષા તથા એકતાને ખાતર અમારી નમ્ર વિનંતિ છે.’ તો તે સંબંધમાં જાણવું જે સંઘની રક્ષા અને એકતા ભા. શુ. ૫ ના ક્ષયે પાંચમનો ક્ષય માનવામાં જ, કે ભા. શુ. ૫ ના ક્ષયે ત્રીજનો ક્ષય કરવામાં જ હોય એવું અમોને લાગતું નથી. પણ સં. ૧૯૫૨, ૧૯૬૧, ૧૯૮૬ પ્રમાણે સકલ શ્રીસંઘે આચરેલ ધોરી માર્ગે ચાલવામાં જ સંઘની એકતા સચવાશે અને તે જ અમોને વ્યાજબી લાગે છે.

“તમોએ તમારી ‘જૈન પર્વ તિથિનો ઇતિહાસ’ નામની પુસ્તિકામાં પત્ર ૪૪ મે લખ્યું છે કે ‘સં. ૧૯૬૧માં શ્રી સાગરજી મહારાજે પણ કપડવંજના સંઘની એકતા માટે સંઘને અન્ય પંચાંગ માન્ય રાખવા દીધું હતું’; તો આ વખતે પણ તેઓએ સં. ૧૯૬૧માં કપડવંજની જેમ અન્ય પંચાંગને માન્ય રાખી છઠનો ક્ષય કરી સકલ શ્રીસંઘની સાથે ભાદરવા શુદ્ધ ૪ મંગળવારે શ્રી સંવચ્છરી કરવી, તે જ અમોને વ્યાજબી લાગે છે. અને તો જ સંઘની સાચી એકતા સાચવવાની સાચી ભાવના કહેવાય. તમારે પણ તે જ રીતે પ્રેરણા કરવી, તે જ વ્યાજબી છે.

“શ્રી કલ્પસૂત્ર, શ્રી નિરીથસૂત્ર તથા ચૂર્ણિ, તથા યુગપ્રધાન શ્રી કાલિકાચાર્ય ભગવાનની આચરણા વગેરે અનેક પ્રમાણોને અનુસારે તેમ જ ત્રિકાલાબાધિત જૈન શાસ્ત્રાનુસારિ તપાગચ્છીય શ્રી વિજયદેવસૂરીય પરંપરા પ્રમાણે તેમ જ શ્રીધર શિવલાલવાળા બોધપુરી ચંડાંશુચંડુ પંચાંગને આધારે; વર્ષી ૧૯૫૨, ૧૯૬૧, ૧૯૮૬માં અમદાવાદના ડહેલાનો ઉપાશ્રય, લવારની પોળનો ઉપાશ્રય, વીરનો ઉપાશ્રય, વિમળનો ઉપાશ્રય, વગેરે તમામ ઉપાશ્રયવાળાએ અને હિન્દુસ્તાનના સકલ શ્રી તપાગચ્છના આચાર્યોએ, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, એ ચતુર્વિધ સંઘે આચરેલ આચરણા મુજબ આ વર્ષે પણ સં. ૨૦૦૪ નું સંવચ્છરી મહાપર્વ ભાદરવા સુદ ૪ મંગળવારે તા. ૭-૯-૪૮ના રોજ આરાધવું તે જ અમોને વ્યાજબી લાગે છે. તમારે પણ આ જ પ્રમાણે સંવચ્છરી પર્વ આરાધવું તે અમોને ઉચિત લાગે છે, વ્યાજબી લાગે છે, અને હિતકર લાગે છે. પછી જેમ તમારી મરણ.

“સં. ૧૯૫૨ની શ્રીસંઘની આચરણાથી અત્યાર સુધીમાં કોઈ પણ જાતની ગરબડ ઊભી થઈ નથી. તેમ ભવિષ્યમાં થશે એવું અમારું માનવું છે જ નહીં.

“મુનિશ્રી દર્શનવિજયજીની તબિયત હવે સારી હશે.”

કેવો સ્પષ્ટ અને સુંદર છે આ પત્ર !

એની સરળ, સભ્ય ભાષા, વાંચનારને તરત જ સમજાઈ જાય એવી છે. શબ્દે શબ્દે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની દીર્ઘદર્શી બુદ્ધિમત્તા નીતરે છે.

શાંતિની સાચી આહવા અને શાંતિના માર્ગની એમની ઊંડી સૂઝબૂઝ આ પત્રની પૂર્વભૂમિકામાં પડ્યાં છે.

કાશ, આ અદ્ભુત શક્તિપુજનો પૂરે લાભ લઈ શકાયો હોત તો ?

૨૯

શાસનપ્રભાવના

સૂર્યના તેજમાં ખીલતું પ્રહનક્ષત્રોનાં તેજ સમાઈ જાય, એમ સૂરિસમ્રાટે કરેલી શાસનપ્રભાવનાઓમાં આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની શાસનપ્રભાવના સમાઈ જતી. સૂરિસમ્રાટનું એક પણ કાર્ય એવું ન હતું; જેમાં આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજની જેમ જ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પણ ન સંકળાયો હોય.

સૂરિસમ્રાટથી તેઓ બેએક વાર જ બુદ્ધ પડયા એક વાર હતા. વિ. સં. ૧૯૬૦માં સાત-આઠ મુનિઓને લઈને જૂનાગઢની યાત્રાએ ગયા ત્યારે; અને બીજી વાર તબિયતના કારણે સં. ૧૯૫૫માં. પણ, આ બંને પ્રસંગે મહિનો-બે મહિના જેટલો જ સમય બુદ્ધ રહ્યા હતા. યાત્રા પૂરી થઈ અને તબિયત સ્વસ્થ થઈ કે તરત જ સૂરિસમ્રાટના સાંનિઘ્યમાં.

સૂરિસમ્રાટને એ કલ્પવૃક્ષ માનતા. અને એમની સેવાથી વંચિત એક દિવસ પણ રહેવું પડે, એ એમને દુઃખકર હતું. વિ. સં. ૧૯૬૫માં તબિયતના કારણે પાલિતાણા રહી જવું પડ્યું; ત્યારે એમણે સૂરિસમ્રાટ પરના એક પત્રમાં લખ્યું હતું :

“ કલ્પવૃક્ષની સેવનાથી કોણુ સહૃદય જીવ વંચિત રહે? કલ્પવૃક્ષની સેવનાથી કારણુસર વંચિત રહેવું પડે તે પણ એક કુદરત અધીન અંતરાય જ છે.”

સૂરિસમ્રાટના કાળધર્મ પછી એમના આદર્શો કાર્યો પૂરાં કરવામાં અને બીજાં પણ શાસનપ્રભાવનાનાં મહત્ત્વનાં કાર્યો કરવામાં એમણે અથાગ મહેનત લીધી હતી. કેટલાંક કાર્યો પોતાના પૂજ્ય ગુરુમહારાજ શ્રી વિજયોદયસૂરિ મહારાજની નિશ્રામાં રહીને કર્યાં અને કેટલાંક સ્વતંત્રપણે પણ કર્યાં હતાં.

મહુવામાં સૂરિસમ્રાટના જન્મસ્થાન પર જિનાલય બંધાવવાની એમના આ બંને અંતેવાસીઓની પ્રબળ લાવના હતી. એ અનુસાર ત્યાં શ્રી નેમિવિહાર નામે સુંદર જિનાલય તૈયાર થતાં સૂરિસમ્રાટના હાથે તેની પ્રતિષ્ઠા કરવાની વિચારણા ચાલુ હતી. પણ, સં. ૨૦૦૫માં જ તેઓ કાળધર્મ પામ્યા, એટલે એ કાર્ય એમના હાથે ન થઈ શક્યું!

એ નેમિવિહારપ્રાસાદને અડીને જ બીજું પણ શ્રી કેસરિયાજીપ્રાસાદ નામે ચૈત્ય કરાવેલું. આ બંને પ્રાસાદો લઘ્ય, શિખરબંધી, બે અને ત્રણ મંજલાના અને સ્મય કોતરણીયુક્ત હતા. સૂરિસમ્રાટનો પ્રેરણાથી શ્રી કદમ્બગિરિતીર્થના વહીવટ અને રક્ષણ અર્થે સ્થપાયેલી તપાગચ્છીય શેઠ જિનદાસ ધર્મદાસની પેઢી તરફથી એ પ્રાસાદો તૈયાર થયા હતા ને પ્રતિષ્ઠા પણ તે પેઢી તરફથી જ કરવાની હતી.

આ પેઢી સૂરિસમ્રાટના માર્ગદર્શન અનુસાર તીર્થના વહીવટ અને રક્ષણનું કાર્ય કરતી હતી. એમના કાળધર્મ પછી એમના ઉપદેશાનુસાર શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ તથા શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીના માર્ગદર્શન પ્રમાણે એણે કાર્યો કરવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું.

ઉપર્યુક્ત બંને દેરાસરોની પ્રતિષ્ઠા અંગે બંને આચાર્યદેવોના ઉપદેશાનુસાર પેઢીએ વિ. સં. ૨૦૦૬માં અંજનશલાકા-પ્રતિષ્ઠા કરાવવાનો નિર્ણય કર્યો. પ્રભુજીના આદેશ અનેક લાગ્યવંત ગુરુભક્તોએ લીધા, અને કાગણ મહિનામાં સૂરિસમ્રાટના પ્રાયઃ સમસ્ત

શિષ્યસમુદાયની હાજરીમાં એ બંને દેરાસરોની અને સૂરિસમ્રાટના સ્વર્ગગમન-સ્થાને તૈયાર થયેલ ગુરુમંદિરની પ્રતિષ્ઠા થઈ.

અહીંથી સૌ કદંબગિરિ તીર્થે આવ્યા. ત્યાં ગિરિરાજ ઉપર શ્રી નમિનાથજિન-પ્રાસાદનું નિર્માણ થયું હતું. આ પ્રાસાદ શેઠ માણેકલાલ ચુનીલાલ તરફથી બંધાયેલો છે. વર્ષો પૂર્વે સૂરિસમ્રાટ મહુવા બિરાજતા હતા, ત્યારે તેઓ વંદન કરવા આવેલા. તે વખતે તેમણે કાંઈ કામકાજ ફરમાવવા વિનવતિ કરી. એ સમયે પાસે જ બેઠેલા શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કહ્યું : “એ કાર્ય છે : એક તો ગુરુમહારાજના જન્મસ્થાને-અહીં-દેરાસર બંધાવવાનું છે; ને બીજું, કદંબગિરિ ઉપર એક ચૈત્ય બંધાવવાનું છે. તમારી ભાવના થતી હોય તેમાં લાલ લો.”

આના ઉત્તરમાં માણેકલાલભાઈ એ કહ્યું : “ સાહેબ ! કદંબગિરિના દેરાસરનો લાલ મને આપો.”

એ લાલ એમને મળ્યો. એ દેરાસર હવે તૈયાર થયું હોઈ, તેની અંબનશલાકા-પ્રતિષ્ઠા (૨૦૦૬માં) વૈશાખ માસમાં કરાવી. નીચે કદંબવિહાર પ્રાસાદમાં સૂરિસમ્રાટના ગુરુમંદિરની પ્રતિષ્ઠા પણ કરાવી.

આ પ્રસંગે સામુદાયિક એકતા, મર્યાદા અને વ્યવસ્થા અંગે અનેકવિધ વિચાર-ણાઓ કરીને જરૂરી નિર્ણયો લેવામાં આવ્યા.

આ બધાં કાર્યોમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની અસાધારણ ખુદ્ધિપ્રતિભા અને વ્યવસ્થા-કૌશલ્યે મુખ્ય ભાગ ભજવ્યો હતો.

આ પછી તેઓ સુરેન્દ્રનગર આવ્યા. ત્યાં પણ શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીના દેરાસરની અંબનશલાકા-પ્રતિષ્ઠા કરાવી. ચૌમાસું પણ ત્યાં કર્યું.

વિ. સં. ૨૦૦૭માં સમુદાયના અનેક મુનિરાજોને યોગવહન કરાવવાપૂર્વક ગણિ-પંચાસ પદ સમર્પ્યાં. અમદાવાદમાં તો એકીસાથે સોળ મુનિવરોને પંચાસપદ અર્પણ કર્યું. જીવનમાં કદી જોવા ન મળે, એવું એ દશ્ય હતું.

વિ. સં. ૨૦૦૬માં માગશર મહિનામાં સાબરમતીના શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. એ પ્રતિષ્ઠાને આજે પણ ત્યાંના લોકો યાદ કરીને કહે છે : “અમારા સાબરમતીમાં બાર ઘર હતાં, તેનાં બારસો ઘર થયાં. એ રૂઠો પ્રતાપ સૂરિસમ્રાટનો અને પછી શ્રી વિજયોદયસૂરિ મહારાજ અને શ્રી વિજયનંદનસૂરિ મહારાજનો. એમણે કરાવેલી પ્રતિષ્ઠા અને તે પ્રસંગે થયેલી કેસર ને અમીની વૃષ્ટિ અમારા સંઘને કલ્યાણ-મંગળ કરનારી નીવડી છે.”

શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીનો નિયમ હતો કે તીર્થના વહીવટ-રક્ષણ અને

તીર્થ કે સંઘ સંબંધી કાંઈ પણ કાર્ય કરવું હોય, તે સૂરિસમ્રાટના માર્ગદર્શન અને સૂચન અનુસાર જ કામ કરવું. સૂરિસમ્રાટ પછી પણ, તીર્થના જીર્ણોદ્ધારો, વહીવટમાં આવતા અગત્યના પ્રશ્નો, શિક્ષણ અને મુદ્દતના પ્રશ્નો વગેરે દરેક મહત્વનાં કાર્યોમાં શ્રી વિજયોદયસૂરિ મહારાજ અને શ્રી વિજયનંદનસૂરિ મહારાજની સૂચના મેળવીને જ પેઠી કાર્ય કરતી.

પેઠી તરફથી શ્રી રાણકપુર તીર્થનો ઉદ્ધાર પૂરો થતાં તેની પ્રતિષ્ઠા કરવાનું નક્કી થયું. એ પ્રસંગે મુદ્દત જેવાથી પ્રારંભીને તે પ્રતિષ્ઠા થઈ, ત્યાં સુધીનાં તમામ કાર્યો પેઠીએ આ બંને આચાર્યમહારાજોના હાથે અને એમની સલાહ પ્રમાણે જ કર્યાં હતાં.

રાણકપુરની પ્રતિષ્ઠા માટે કહેવાય છે કે એવી પ્રતિષ્ઠા કદી થઈ નથી, ને થશે પણ નહિ. એ પ્રતિષ્ઠામાં એક લાખથી વધુ લોકો એકત્ર થયેલાં. એ બધાંને રહેવાની-ખાવા-પીવાની વ્યવસ્થાના વર્ણનો સાંભળીએ છીએ ત્યારે આપણી કલ્પના પણ થંભી જાય છે.

રોજ સેંકડો મણુ શીરો અથવા લાખશી રંધાય. એ માટે સાવન-ભાદો નામના બે મોટા જળર જીંડા કઢા ગોઠવાયેલા. નિસરણી મૂકીને શીરો લેવા એમાં ઊતરવું પડે. દસ મણુ ઘી એકલાં સંભારમાં વપરાતું. ત્રણસો તો રસોઢિયા હતા. લાખ લાખ માણસ, ધર્મશાળામાં, તખ્ત-રાવટીઓમાં, કંતાનની ઓરડીઓમાં ને ખુલ્લા મંડપમાં દિવસ-રાત પડયું રહે, ને આ પ્રતિષ્ઠાનો લાભ લે. બધાંને જમવાની અજબ વ્યવસ્થા. એક પંગત જમીને ઊઠે, કે તરત જ સફાઈ કામદારો ફરી વળે. એવી સફાઈ થાય કે જોનારને ખબર જ ન પડે કે થોડીવાર પહેલાં અહીં લોકો જમી ગયાં હતાં.

ઉછામણીઓનો ઉછરંગ પણ ગજબનો. એક મારવાડી ભાઈએ પરણવાની હોંશો એકવીશ હજારની રકમ એકઠી કરેલી. રાત્રે ભાવનામાં બેઠેલા. એમાં ઉછામણી ચાલી. હાથી પર બેસીને તોરણ પોંખવાનું ઘી ઝોલાવા માંડયું. આ ભાઈને હૈયે ઉમળકો આવ્યો. એમણે પેઠી પરણવા માટે સાચવી રાખેલી રકમમાંથી સોળ હજાર રૂપિયા ઉછામણીમાં ખોલી દીધા, ને નશીબજોગે એમને આદેશ મળી ગયો ! એ ભાઈનો ઉત્સાહ તો કેમ સમાય નહીં. એમની વાતની ખબર પડી, ત્યારે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી વગેરેએ પૂછ્યું કે, “ આ ઉમળકો કેમ આવ્યો ? ” તો કહે : “ બાપજી ! સંસારનાં પોંખણાં તો ગમે ત્યારે થશે, એની પરવા નથી; એ તો સંસાર વધારે એવાં છે. આ ભગવાનનાં પોંખણાં મારા ભાગ્યમાં ક્યાંથી ? ” સૌએ એની ભાવનાને અનુમોદી.

રાણકપુર તીર્થ બંધાવનાર ધરણાશા શેઠની ચૌદમી પેઠીના વારસને ધ્વજદંડનો આદેશ મળ્યો. અને આશ્ચર્ય તો જુઓ, શેઠની ચૌદમી પેઠી, એમ ત્યાંના પૂજારીની પણ ચૌદમી પેઠી, અને દેરાસર બાંધનાર શિવપીની પણ ચૌદમી પેઠી, આ પ્રતિષ્ઠામાં હાજર હતી !

દરેક રીતે, આ પ્રતિષ્ઠા ઐતિહાસિક બની રહી. આમાં માર્ગદર્શક અને સાંનિધ્ય-પ્રદાતા બનવાનું સફલાગ્ય શ્રી વિજયોદયસૂરિ મહારાજ તથા શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને સાંપડ્યું હતું.

પોતાના સમુદાયનાં અને અન્ય સમુદાયનાં સેંકડો સાધુ-સાધ્વીઓ આ પ્રસંગે હાજર હતાં. રાણકપુરની ધર્મશાળાઓમાં ને ઉપાશ્રયમાં એ બધાં સમાઈ શકે એમ ન હતું. હવે, જે વ્યવસ્થા કરનાર તરીકે પોતે ઉપાશ્રયમાં ઊતરે, તો અન્ય સાધુ-સાધ્વીઓમાં અસંતોષ રહે. આવું ન થાય, એટલા માટે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ પોતાને માટે એક તંબુ તૈયાર કરાવ્યો, ને તેમાં જ પોતે ઊતર્યા. પછી તો કહેવાનું જ શું ? એમના તંબુમાં સમાય એટલા એમાં, ને બાકીના સાધુઓ લાઈનસર તંબુઓમાં ઊતરવા લાગ્યા. નાનો કે એકલદોકલ સાધુ પણ ઉતારા વગરનો રહેવા ન પામે, એની એમણે ખાસ કાળજી રખાવી. સાધ્વીઓ માટે પણ એ જ રીતે કાળજી કરી. આના પરિણામે તેમના પ્રત્યે સૌનાં દિલમાં હતો તે કરતાં વધુ આદર અને પ્રેમ પ્રગટ્યો.

પ્રભુ-પ્રતિમાઓની ગોઠવણી, પ્રતિષ્ઠાના કાર્યક્રમની યોજના, વ્યવસ્થા, ઉછામણીઓ બોલનારને તેને મળેલા આદેશની મહત્તાની સમજૂતી, રોજરોજના કાર્યક્રમો તથા પ્રતિષ્ઠાના મુહૂર્ત-સમયો કાઢવા તથા સાચવવા, પેઢીને, આગેવાન ગૃહસ્થોને, કાર્યકરોને ઉપયોગી સલાહ સૂચનાઓ આપવી, આ બધાં કાર્યોમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની સૂઝ-બૂઝ અને વ્યવસ્થાશક્તિ સોળે કળાએ ઝળકતી બેવા મળતી.

યોગાનુયોગ એ હતો કે એમના જ સંસારી ભાઈ હરગોવિંદદાસ રાણકપુરની પેઢીના મુખ્ય મુનીમ સાહેબ હતા. એમની વ્યવસ્થાશક્તિ પણ અબ્બેડ હતી. ખેઢી અને સાદડી-ઘાણેરાવ વગેરે ગામોના સંઘો મહદંશે એમના પર નિર્ભર હતા.

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીના મુખે આ પ્રતિષ્ઠાનું બયાન સાંભળવું, એ પણ એક આહ્-લાદક ખીના હતી. એ બયાન કરતી વેળાએ એ ભાવવિભોર અને તન્મય બની જતા.

સં. ૨૦૧૩માં શેઠ હડીસિંહની વાડી (અમદાવાદ)ના દેરાસરમાં મૂળનાયક પ્રભુની પુનઃપ્રતિષ્ઠા કરાવી.

૩૦

સંઘની એકતા ખાતર

વિ. સં. ૨૦૦૪ની જેમ વિ. સં. ૨૦૧૩માં પણ તપગચ્છમાં સંવત્સરી-લેહ આવતો હતો. લૌકિક પંચાંગ (ચંડાંશુ ચંડુ)માં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમનો ક્ષય હતો. એટલે આપણે ત્યાં આરાધનામાં, ૨૦૦૪ની જેમ, ત્રણ મત પ્રવર્તે એવી સ્થિતિ હતી.

એમાં નવો તિથિમત તો પાંચમનો ક્ષય માનીને ચોથ ને ગુરુવારે સંવત્સરી કરનાર હતો. અને એકતિથિપક્ષમાં પણ સૂરિસમ્રાટનો સમુદાય અને અન્ય કેટલાક સમુદાય પણ પાંચમના ક્ષયે, અન્ય પંચાંગના આધારે, છકુનો ક્ષય સ્વીકારીને ચોથ ને ગુરુવારે જ, સંવત્સરી કરવાના હતા; જ્યારે, આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ વગેરે સમુદાયોએ પાંચમના ક્ષયે ત્રીજનો ક્ષય કરીને ચોથ ને બુધવારે સંવત્સરી કરવાનું નક્કી કર્યું હતું. અમદાવાદના ડેલાના ઉપાશ્રયનો સાધુ-સમુદાય પણ આ વખતે એ માન્યતામાં ભળ્યો હતો. અને અમદાવાદની લવારની પોળના ઉપાશ્રયનો મુનિ-સમુદાય પણ, પાંચમના ક્ષયે ચોથનો ક્ષય માનીને, સંવત્સરી બુધવારની કરનાર હતો.

આમ, વિ. સં. ૨૦૧૩ની સાલમાં સંવત્સરી મહાપર્વની આરાધના અંગે, વિભિન્ન મતો પ્રવર્તતા હતા. અને સૌ પોતપોતાની માન્યતામાં મક્કમ હતા. અને પોતાની માન્યતા ળીજાને મનાવવા સતર્ક હતા.

આમાં, કેટલાક એકતા અને સમાધાન માટેની પ્રવૃત્તિ પણ કરતા હતા. એમાં બે પ્રકારની વ્યક્તિઓ હતી. કેટલીક વ્યક્તિઓ નવા તિથિમતના સંદેશવાહક તરીકે કામ કરતી હતી. નવા તિથિમત તરફથી એમને માત્ર સમાધાન ને એકતાની વાતો જ ચલાવવાની રહેતી. એવી વાતો ચલાવીને તેઓ એવું દેખાડવા મથતા કે ‘અમારા પક્ષને સમાધાનની ઉત્કટ આતુરતા હોવા છતાં એકતિથિવાળાઓને સમાધાન ખપતું નથી.’ પણ એમની આ વાતોની અસર વાતપૂરતી જ રહી શકતી.

બીજો વર્ગ એવો હતો, જેને સાચેસાચ સુલેહ ને સમાધાનની ઘણી આતુરતા હતી. એ લોકો તપાગચ્છના બંને પક્ષમાં એકચ સઘાય એ માટે ભરપૂર મહેનત કરી રહ્યા હતા. અને એમાં સફળ ન થવાય, તોપણ એકતિથિપક્ષમાં આ વર્ષની સંવત્સરી અંગે જે મતલેહો દેખાતા હતા, તે નિવારીને એ બધા એક જ તારીખે સંવત્સરી આરાધે, એ માટેના પ્રયાસો વિશેષપણે ચાલુ રાખ્યા હતા.

આ વર્ષે, આવા જ સત્પ્રયત્નોના એક મહત્વના ભાગરૂપે મુ‘બઈ-ગોડીજી-શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ સંઘના આગેવાનો એકતિથિપક્ષના ગુદા ગુદા આચાર્યો પાસે એકવાકચતા

કરવાની વિનતી કરવા ગયા. સૌ તરફથી સલાહ મળી કે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ પાસે જાઓ. એ કરશે એ સૌને મંજૂર રહેશે. એટલે એ આગેવાનો અમદાવાદ ખિરાજતા શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ તથા શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પાસે આવ્યા; આવીને એમને વિનતિ કરી કે “સાહેબ! આપના ઉપર સૌ મીટ માંડીને ઝેઠા છે. ગમે તે માર્ગ કાઢો, પણ આખા તપાગચ્છમાં અથવા છેવટે આપણા પક્ષમાં એકતા થાય એવું કરી આપો. આ વખતે આપણામાં ગુદ્દી ગુદ્દી સંવત્સરી થશે તો આપણી શોભા ઘટશે.”

આ આગેવાનો સમાધાનની ભૂમિકા લઈને આવ્યા હતા, અને એ પ્રમાણે, દેખીતી રીતે જ, તેઓ પાંચમના ક્ષયે ત્રીજનો ક્ષય કરવો ઉચિત છે, એવા વિચારના હતા. અને એ વિચાર શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ સ્વીકારે, તો સૂરિસમ્રાટે આજ સુધી આચરેલી અને દેવસૂર તપાગચ્છ સંઘની અવિચ્છિન્ન પ્રણાલિકા, જે પાંચમના ક્ષયે છઠ્ઠનો ક્ષય કરવાની છે, તેને છોડવાની જ વાત હતી. આ વાત શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને પસંદ નહોતી. એટલે એમણે ‘હેલાના ઉપાશ્રયનો ને લવારની પોળના ઉપાશ્રયનો અવિચ્છિન્ન અને સાચો ધોરી માર્ગ, એ માર્ગને માટે પોતે તથા પોતાના પૂજ્યોએ રાખેલી વક્ષાદારી, એ માર્ગે ચાલવાથી શાસ્ત્ર અને પરંપરા-બંનેની જળવાતી શુદ્ધિ અને વક્ષાદારી, એ માર્ગને બદલવાથી ઊભી થતી મુશ્કેલીઓ’ વગેરે વાતો ખૂબ સ્વસ્થ અને વ્યવસ્થિત-રીતે એ આગેવાનોને સમજાવી. એ વાતો ખરેખર જાણવા લાયક હોવા સાથે એમના અગાધ બુદ્ધિકૌશલ્ય અને નિરાગ્રહલાવની ઘોતક છે, એટલે આપણે પણ જાણવા જેવી છે.

સૌપ્રથમ, આજ સુધી પોતે આચરેલી અને આ વખતે પણ આચરવા ઇચ્છેલી માન્યતાને સ્પષ્ટ કરતાં એમણે કહ્યું :

(૧) “સંવત ૧૯૫૨, ૧૯૬૧, ૧૯૮૯ અને ૨૦૦૪માં ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પનો ક્ષય હતો. પણ બીજાં અનેક પંચાંગોમાં છકૂનો ક્ષય હોવાથી અમદાવાદના પ. પૂ. પં. શ્રી રૂપવિજયજી મહારાજના હેલાના જૈન ઉપાશ્રયે ભાદરવા શુદ્ધિ છકૂનો ક્ષય (અન્ય પંચાંગના આધારે) માની, પાંચમને સાચવી રાખી, ભાદરવા શુદ્ધિ ચોથની સંવત્સરી આરાધી હતી. અને એ જ રીતે લુહારની પોળના ઉપાશ્રયે, શ્રી વીરવિજયજી મહારાજના ઉપાશ્રયે, ઉજમકઈની ધર્મશાળાએ, આંબલી પોળના ઉપાશ્રયે તથા વિમળના ઉપાશ્રયે વગેરે તમામ સ્થળે સંવત્સરીની આરાધના ધર્ષ હતી. અને અમોએ પણ એ જ રીતે આરાધના કરી હતી. એવી જ રીતે આ વર્ષે-૨૦૧૩માં-પણ ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમનો ક્ષય છે, અને બીજાં અનેક પંચાંગોમાં (જ્યોતિષમાર્તંડ, શિવ, વિશ્વનાથ, તેમ જ માલવીયાજીવાણું વિશ્વ પંચાંગ વગેરેમાં) શુદ્ધ છકૂનો ક્ષય હોવાથી તે આધારે અમોએ ભાદરવા શુદ્ધ છકૂનો ક્ષય માની, ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમને સાચવી, ભાદરવા શુદ્ધ ચોથ ને ગુરુવારે સંવત્સરી પર્વ આરાધવાનો નિર્ણય રાખ્યો છે.”

આ પછી આ વિષયની ચર્ચામાં આજ્ઞાન સુધી પોતે રાખેલી તટસ્થતા વ્યક્ત કરતાં તેઓએ જણાવ્યું :

(૨) “સંવત્સરી કે તિથિ બાબતની કોઈ પણ બાતની ચર્ચામાં અમે અત્યાર સુધી બેઠાં નથી, તેમ જ ચર્ચામાં બેઠવાની અમારી ભાવના પણ નથી. ઉહેલાના ઉપાશ્રયની આજ સુધીની (સં. ૨૦૧૨ સુધીની) ચાલી આવતી તિથિની અવિચ્છિન્ન પરંપરા પ્રમાણે જ અમે કરતા આવ્યા છીએ. તિથિપ્રકાશની પ્રાચીન મર્યાદા ઉહેલાના ઉપાશ્રયની હોવાથી તે રીતે જ અતુલિત સંઘ કરતો આવ્યો છે. ઉહેલાના ઉપાશ્રયે પણ તે રીતે તિથિની આરાધના થતી આવી છે. વિ. સ. ૧૯૫૨માં, ૧૯૬૧માં, ૧૯૮૬માં અને ૨૦૦૪માં ઉહેલાના ઉપાશ્રયે આ જ રીતે આરાધના થઈ હતી. ચાલુ વર્ષમાં ઉહેલાના ઉપાશ્રયે કદાચ તુદી રીતે (બુધવારની) સંવત્સરીની આરાધના થાય, અને તે રીતે લુહારની પોળના ઉપાશ્રય વગેરે સ્થળે પણ પરંપરાથી ચાલી આવતી આરાધના ફેરવાય, પણ ૨૦૧૨ સુધીમાં તો ઉહેલાના ઉપાશ્રયની પ્રજ્ઞાલિકા—એટલે કે શ્રી ઉહેલાના ઉપાશ્રયની સ્થાપનાથી ચાલી આવતી પ્રજ્ઞાલિકા—તો, સંવત્સરી બાબતમાં જે રીતે અમેએ નિર્ણય રાખ્યો છે તે રીતે જ છે. અને ઉહેલાના ઉપાશ્રયની પ્રજ્ઞાલિકા પ્રમાણે જ અમેએ નિર્ણય રાખ્યો છે, તેમાં કોઈ પણ બાતનો નવો વિચાર અમેએ કર્યો નથી. આજ સુધીની (સં. ૨૦૧૨ સુધીની) ઉહેલાના ઉપાશ્રયની તિથિની પરંપરાનો જે ધોરી માર્ગ છે, તે માર્ગથી અમે શુદ્ધ પણ પડ્યા નથી.”

આની સાથે જ ૧૯૫૨થી માંડીને ૨૦૧૩ સુધીની આચરેલી પ્રજ્ઞાલિકાનું વર્ષવાર દર્શન એમણે કરાવ્યું :

“૧૯૫૨માં તો સકળ તપાગચ્છ સંઘે આ રીતે જ આરાધના કરી હતી—એક સાગરજી મહારાજ સિવાય.

“૧૯૬૧માં પણ તે જ પ્રસંગ આવ્યો હતો અને ૧૯૫૨ પ્રમાણે આરાધના થઈ હતી. વિશેષમાં, તે વખતે સાગરજી મહારાજે પણ, કપડવંજ સંઘની એકતા માટે, સંઘને અન્ય (છકુના ક્ષયવાણું) પંચાંગ માન્ય રાખવા દીધું હતું. તેમ જ “ મારી માન્યતા ત્રીજાના ક્ષયની છે પણ તેમ કરતાં સંઘમાં એકતા ન સચવાય તેમ હોય તો હું તેનો આગ્રહ કરતો નથી. (જૈન પર્વતિથિનો ઇતિહાસ ત્રિપુટી, પત્ર-૪૪) ” એવું પણ સાગરજી મહારાજ તે વખતે બોલ્યા હતા. એટલે ૧૯૬૧માં પણ તપાગચ્છ સકળ સંઘે આ રીતે જ આરાધના કરી હતી.

“તો, આ વખતે પણ તેઓશ્રીના સમુદાયે, ૧૯૬૧માં કપડવંજની જેમ, અન્ય પંચાંગને માન્ય રાખી, છકુનો ક્ષય કરી તપાગચ્છ સકળ શ્રીસંઘની સાથે ચોથ ને શુરુવારે

સંવત્સરી કરવી, તે વ્યાજબી ગણાય, અને તે જ તપાગચ્છ (દેવસૂર) સંઘની એકતા સાચવવાની ખરી ભાવના સચવાય.

“ ૧૯૮૯માં પણ સાગરજી મહારાજના સમુદાય સિવાય તમામે આ રીતે જ આરાધના કરી હતી. ”

છકુનો ક્ષય કરવાની પ્રણાલિકાને પોષણ આપનારાં નક્કર દષ્ટાન્તો રજૂ કરતાં એમણે ખૂબ શ્રદ્ધાથી વાતો કરી :

“ આચાર્ય શ્રી વિજયનંદસૂરિજી (શ્રી આત્મારામજી) મહારાજ, શ્રી મોહનલાલજી મહારાજ, પં. શ્રી પ્રતાપવિજયજી ગણિ મહારાજ (લવારની પોળવાળા), પં. શ્રી ગંભીર-વિજયજી ગણિ મહારાજ, આચાર્ય શ્રી વિજયવદલસૂરિજી મહારાજ, આચાર્ય શ્રી વિજયનીતિસૂરિજી મહારાજ, આચાર્ય શ્રી યુદ્ધિસાગરસૂરિજી મહારાજ, આચાર્ય શ્રી વિજયમોહનસૂરિજી, ડેલાવાળા શ્રી ધર્મવિજયજી ગણિ વગેરે પૂર્વપુરુષો આજ સુધીની ડહેલાના ઉપાશ્રયની શાસ્ત્ર અને પરંપરા અનુસારી તિથિની પ્રણાલિકાને આધારે જ ચાલનારા હતા; પોતાની કલ્પનાના આધારે ચાલનારા નહોતા. તેઓ બહુશ્રુત, અનુભવી અને શ્રી વીતરાગ શાસનના સંપૂર્ણ પ્રેમી હતા. તેઓ શાસ્ત્ર અને દેવસૂર પરંપરાને જરા પણ વિરોધ આવે એવું કદી પણ કરે એવું માનવાને કંઈ પણ કારણ નથી.

“ શ્રી આત્મારામજી મહારાજનો પણ પોતાની હયાતીમાં છકુના ક્ષયનો જ મત હતો. તા. ૧૫-૮-૩૭ના “ શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ ” પુ. ૩૪, અંક ૧૨માં આચાર્ય શ્રી વિજયવદલસૂરિજી મહારાજ પણ લખી ગયા છે કે ‘ સ્વર્ગસ્થ ગુરુદેવની આજ્ઞા મુજબ ૧૯૫૨માં ભાદરવા શુદ્ધ છકુનો ક્ષય માન્યો હતો. ’

“ તેમ જ આચાર્ય શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ, આચાર્ય શ્રી વિજયદાનસૂરિજી મહારાજ વગેરેએ પણ ૧૯૮૯ સુધી તે આ પ્રમાણે અન્ય પંચાંગને આધારે છકુનો ક્ષય માન્યો હતો. તે વાત ૧૯૮૯ના ‘ વીરશાસન ’, વર્ષ ૧૧ના અંક ૪૧ તથા ૪૪માં સ્પષ્ટ રીતે લેવા મળે છે. એટલે સકળ તપાગચ્છીય દેવસૂર શ્રીસંઘમાં એક સાગરજી મહારાજના સમુદાય સિવાય તમામે આજ (૨૦૧૨) સુધીની ડહેલાના ઉપાશ્રયની ચાલી આવતી તિથિની શુદ્ધ પ્રણાલિકા પ્રમાણે, અન્ય પંચાંગના આધારે છકુનો ક્ષય માની, પાંચમને સાચવી, ચોથની સંવત્સરી કરી હતી. અને એ પ્રણાલિકા પ્રમાણે જ આ વર્ષે પણ અન્ય પંચાંગના આધારે છકુનો ક્ષય માની, પાંચમ સાચવી, ચોથ ગુરુવારે સંવત્સરી આરાધવી જ વ્યાજબી ગણાય. ”

કેટલાક લોકો શંકા કરતા હતા કે ‘ વડીલોએ આચરેલી પ્રણાલિકા સાચી જ હોય, એમ કેમ માની લેવાય ? ’ આવી શંકાનો એમણે ઉપરની વાતમાં નિરાસ કર્યો, અને વડીલો અને એમની પ્રણાલિકાને સ્વચ્છ શ્રદ્ધાથી સ્વીકારવા પર ભાર મૂક્યો.

૨૦૦૪થી શરૂ થયેલા મતભેદનો નિર્દેશ કરતાં એમણે જણાવ્યું :

“૨૦૦૪માં આ પ્રસંગમાં કીર્તિસાગરસૂરિજી, પ્રતાપસૂરિજી, રામસૂરિજી તથા વિમળવાળા વગેરે અમુક વ્યક્તિઓ ગુદા પડ્યા, કે જેઓએ અને જેઓના વડીલોએ ૧૯૯૨ સુધીમાં તે આ રીતે જ છકુનો ક્ષય કરી ચોથની સંવત્સરી કરી હતી. પણ ડહેલાના તથા લવારની પોળ વગેરે ઉપાશ્રય તેમ જ ધર્મશાળા તથા આંખડી પોળના ઉપાશ્રય વગેરે સ્થળે પણ આ રીતે જ આરાધના થઈ હતી. માત્ર અમુક વર્ગ ડહેલાની પરંપરાના ધોરી માર્ગથી ગુદા પડ્યો હતો.”

સં. ૨૦૧૩માં હવે શું થશે, એનો ઉલ્લેખ કરતાં તેઓએ કહ્યું :

“અને આ વખતે-૨૦૧૩માં-ડહેલાના ઉપાશ્રય તથા લવારની પોળ વગેરે ઉપાશ્રય તેમ જ નીતિસૂરિજી મહારાજના અને વલ્લભસૂરિજીના સમુદાય ગુદા પડવાનો વિચાર કરશે, એટલે ખુદવારની સંવત્સરીનો વિચાર કરશે. પણ અમો તો, જે ચાલ્યો આવે છે, તે જ ધોરી માર્ગમાં છીએ અને ગુદા પડ્યા નથી.”

પોતાની માન્યતાને કેટલાક લોકો કદાચડમાં ગણતા હતા. એમની એ માન્યતાને નિખાલસભાવે રદિયો આપતાં એમણે સ્પષ્ટતા કરી :

“આજ સુધીનો (૨૦૧૨ સુધીનો) તિથિ-પરંપરાનો ડહેલાના ઉપાશ્રયનો વર્ષોથી ચાલ્યો આવતો ધોરી માર્ગ વ્યાજબી નથી અને વ્યાજબી હતો નહિ, એ રીતે જે સંઘ ઠેરવશે અને સમજાવશે, તે અમારે કાંઈ આગ્રહ છે નહિ. જે વ્યાજબી હશે તે કરવાને અમો ખુશી છીએ. કોઈ રીતનો અમારો આગ્રહ સમજવો નહિ. કદાચડ એ જ મિથ્યા-ત્વનું મૂળ છે અને સર્વ દુઃખનું કારણ છે, એમ અમો માનીએ છીએ. અમો તો ડહેલાના ઉપાશ્રયની આજ સુધીની તિથિની શુદ્ધ પરંપરાને શાસ્ત્રાનુસારી સાચી સમજીને જ આચરતા આવ્યા છીએ અને આચરીએ છીએ.”

૨૦૧૩માં ચોથ-ગુરુવારની સંવત્સરી કરો, તો ઐતિહ્યવાળાની સાથે થશે, ને તેથી તો એમના મતને કાવતો વેગ મળશે તેનું શું ?—આ પ્રશ્નનો ઉત્તર સમજાવતાં એમણે કહ્યું :

“બીજા પક્ષ સાથે કે બીજા ગરજ સાથે અમો લગી જઈએ છીએ, એવું પણ કશું નથી. જ્યારે બીજો પક્ષ ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમનો ક્ષય માનીને ચોથ ગુરુવારની સંવત્સરી આરાધે છે, ત્યારે અમો, ડહેલાની પરંપરા પ્રમાણે, અન્ય પંચાંગના આધારે, છકુનો ક્ષય માનીને, પાંચમને સાચવીને ચોથ ગુરુવારે સંવત્સરી આરાધવાનો નિર્ણય રાખીએ છીએ. અને, એક દિવસે અનેક ગરજોની સંવત્સરી સાથે આવે છે, એથી કાંઈ એકબીજામાં લગી જવાતું નથી.”

પાંચમના ક્ષયે છકુનો ક્ષય સ્વીકારવામાં બળ પૂરતો એક વિશિષ્ટ કાયદો દર્શાવતાં એમણે કહ્યું :

“જે વારની સંવત્સરી હોય તે વારનું એસતું વર્ષ આવે છે, તે પણ અત્યાર સુધી પ્રાયઃ મળી રહે છે, એટલું જ નહિ, પણ કાલિકાચાર્ય મહારાજે ચોથની સંવત્સરી કરી ત્યારથી, જૈન પદ્ધતિના પંચાંગ પ્રમાણે, વારેવારની સંવત્સરી અને એસતું વર્ષ અવશ્ય મળી રહે છે; કારણ, જૈન પદ્ધતિમાં તિથિની વૃદ્ધિ આવે નહિ અને ક્ષય ફક્ત સંવત્સરી પછીના સિત્તેર દિવસમાં એક જ આવે. કારણ, અષાઠ વદ એકમથી જૈન પંચાંગપદ્ધતિ પ્રમાણે યુગની અને વર્ષની શરૂઆત થાય, અને જે મહિને એક તિથિનો ક્ષય આવે. આ રીતે જૈન પંચાંગપદ્ધતિના પંચાંગ પ્રમાણે સંવત્સરીનો વાર જ આગામી એસતા વર્ષે અવશ્ય મળી રહે. હાલ, જૈન પંચાંગ નહિ છતાં પણ, લૌકિક પંચાંગ પ્રમાણે પણ જ્યારે આગામી એસતું વર્ષ અને સંવત્સરીનો એક જ વાર મળી રહે છે, તો એ દષ્ટિએ પણ ચોથ ને ગુરુવારની સંવત્સરી વ્યાજબી ગણાય.”

કેટલાકની એવી શંકા હતી કે, ‘ગુરુવારે સંવત્સરી કરવામાં પચાસને બદલે એકાવન દિવસ થઈ જાય છે.’ આ વિષે વિશદ છણાવટ કરતાં તેઓએ કહ્યું :

“૫૦ દિવસ અને ૭૦ દિવસની ગણતરી વારેવારની ગણતરીએ નથી, પણ તિથિએ-તિથિની ગણતરીએ છે. તેમાં તિથિની વૃદ્ધિ હોય કે ક્ષય હોય તેથી વધારે કે ઓછા દિવસ ન ગણાય. અને એ રીતે તિથિની ગણતરીએ ૫૦, ૭૦ દિવસ મળી રહે. ગણતરી પણ ચોમાસી પ્રતિક્રમણ પછી જ પૂનમથી ચોથ સુધીના ૫૦ દિવસ અને સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ પછી પાંચમથી કાર્તિક શુદ્ધિ ૧૪ સુધીના ૭૦ દિવસ, આ રીતે જ હોય; તેમાં વારેવાર મેળવવાના હોય નહિ. પહેલાં ચોમાસી અષાઠ શુદ્ધિ પૂનમની હતી. ત્યાર પછી પંદર દિવસ અષાઠ વદના. શ્રાવણ માહનાના ત્રીસ દિવસ, અને ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની સંવત્સરી, એટલે એ રીતે ૫૦ દિવસ થયા. અત્યારે પણ અષાઠ શુદ્ધિ ૧૪ની ચોમાસી, ત્યાર પછી પૂનમનો એક દિવસ, અષાઠ વદના પંદર, શ્રાવણ મહિનાના ત્રીસ અને ભાદરવા શુદ્ધિ ચોથની સંવત્સરી એટલે ચાર દિવસ તે; એટલે ૫૦ દિવસ મળી રહે. ચોથ ગુરુવારે હોય કે ચોથ બુધવારે હોય, પણ બંને પક્ષો ચોથની જ સંવત્સરી માને એટલે ૫૦ દિવસ તો બંનેને મળી જ રહે.

“વારેવારની ગણતરીએ ૫૦ દિવસ મેળવવા જઈએ તો અષાઠ ચોમાસીનો અને સંવત્સરીનો એક વાર આવે તો જ ૫૦ દિવસ થાય. પણ એ રીત વ્યાજબી નથી. જે વર્ષમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની વધઘટ પણ ન હોય અને અષાઠ ચોમાસી ગુરુવારની હોય અને સંવત્સરી ભાદરવા શુદ્ધિ ચોથ ગુરુવારની આવતી હોય, ત્યાં વારેવારની ગણતરીએ ૫૦ દિવસનો નિયમ સચવાશે નહિ; ૫૦ ને બદલે ૫૧ દિવસ થઈ જશે. અને આવી ખોટી મુશ્કેલી આવે તે, આગ્રહને કારણે, સમજાતી નથી. આવી મુશ્કેલીવાળા ૫૧

દિવસના દાખલા પણ પાંચાંગોમાં ભૂતકાળના મળી શકે અને લવિષ્યમાં પણ મળશે. માટે વાસ્તવિક તો ચોમાસી પછી પૂનમથી ચોથ સુધી ૫૦ દિવસ ગણાય અને તે પણ તિથિની ગણતરીએ જ ગણાય.

“૫૦ દિવસ પણ જે ચોમાસી ચૌદશથી ગણીએ તો જૈન પદ્ધતિ પ્રમાણે સંવત્સરીના દિવસે ૫૦મો દિવસ આવે નહિ, પણ ૫૧મો આવે. જેમ અષાઠ શુદ્ધિ પૂનમે ચોમાસીનો એક દિવસ, પછી અષાઠ વદના પંદર, શ્રાવણના ત્રીસ અને ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની સંવત્સરી એટલે પાંચ દિવસ તે; અને જૈન પદ્ધતિ પ્રમાણે અષાઠ શુદ્ધિ પૂનમથી ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમ સુધીમાં એક પણ તિથિનો ક્ષય આવે જ નહિ, એટલે સંવત્સરી ૫૧મા દિવસે આવે, જે વ્યાજબી નથી. એટલે ચોમાસી પછીના દિવસથી જ ૫૦ની ગણતરી, અને સંવત્સરી પછીના દિવસથી જ ૭૦ દિવસની ગણતરી કરાય, અને તે પણ તિથિએ તિથિની જ ગણતરી કરાય.

“૨૦૦૪માં કેટલાકે પહેલાં સોમવાર જાહેર કરેલો અને પછીથી વ્યાજબી લાગતાં ચોથ ને મંગળવાર જાહેર કરેલો. તે વખતે મંગળવાર જાહેર કરવામાં ‘અષાઠ શુદ્ધિ ૧૪ ને મંગળવાર અને ભાદરવા શુદ્ધિ ચોથે મંગળવારે ૫૦ દિવસ થાય.’ આવી ખોટી દલીલની સાથે મંગળવાર જાહેર કરેલો; તે વસ્તુને અત્યારે પણ કેટલાક આગ્રહથી પકડી રાખીને ‘૨૦૧૩ માં અષાઠ શુદ્ધિ ૧૪ ને બુધવાર છે એટલે ૫૦મો દિવસ ચોથ ગુરુવારે ના આવે પણ ચોથ બુધવારે આવે, અને ચોથ ગુરુવારે ૫૧મો દિવસ થઈ જાય.’—આ રીતે કહે છે. પણ તે, પૂર્વની જેમ, ગેરસમજણની જે ખોટી પકડ, તે છૂટતી નથી એમ અમોને લાગે છે. કારણ, ઉપરોક્ત રીતે ચોમાસીનો ને સંવત્સરીનો એક વાર ગણી ૫૦ દિવસ મેળવવા તે વ્યાજબી નથી. તિથિ-ગણતરીએ જ ૫૦ દિવસ મેળવવા જોઈએ, અને તે ચોથ ગુરુવારે પણ મળી રહે.”

ગોડીજીના આગેવાનોની ઊંડે ઊંડે ઇચ્છા એવી હતી કે ‘આપ પણ સાગરજી મહારાજ વગેરેની જેમ પાંચમના ક્ષયે ત્રીજનો ક્ષય માનો.’ પણ એમને ત્રીજનો ક્ષય માનવો અસંચિકર હતો. ત્રીજનો ક્ષય કરવા પાછળ એક પણ શાસ્ત્રવચનનું ગણ નથી; અને જે છે તે વિશ્વસનીય મનાય તેમ નથી, આવા પોતાના મંતવ્યને સમજાવતાં તેમણે કહ્યું :

“શ્રીમાન્ કાલિકાચાર્યજીએ ચતુર્થીની સંવત્સરી કરી, તે પાંચમીના રક્ષણાર્થે કરી છે. તેમ છતાં આ પ્રમાણે કરવાથી શુદ્ધ ચોથ ને શુદ્ધ પાંચમ બંનેને મૂકીને શુદ્ધિ ત્રીજે—અર્પણે પર્યુષણ કરવા જેવું થશે. શુદ્ધ ત્રીજનો ક્ષય કરવા ઇચ્છનારા શુદ્ધ પૂનમના ક્ષયે શુદ્ધ તેરશનો ક્ષય કરવાની રીતિનો દાખલો આપે છે. પરંતુ એને માટે ચોક્કસ શબ્દો શાસ્ત્રોક્ત છે કે શુદ્ધ પૂનમના ક્ષયે શુદ્ધ તેરશનો ક્ષય કરવો. પરંતુ ભાદ્રપદ શુદ્ધ પાંચમનો

ક્ષય હોય તો શું કરવું? એને માટે ખિલકુલ શાસ્ત્રલેખ પૂર્વાચાર્યના ગ્રંથોમાં કે સેનપ્રશ્ન-હીરપ્રશ્નાદિ પ્રશ્નોત્તર ગ્રંથોમાં નથી. (સં. ૧૯૫૨ શ્રાવણ શુદ્ધિ પૂનમનું ‘શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ’, પુસ્તક ૧૨, અંક ૫) તથા સાગરજી મહારાજ તરફથી ૨૦૦૧ માં છપાએલ ‘પર્વતિથિ નિર્ણય’ - પ્રસ્તાવના (પાનું પરમું)માં - ‘વયોવૃદ્ધ, જ્ઞાની અને પ્રભાવશાલી પૂ. આ. વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજે જે સંવત્ ૧૯૬૨માં આ માર્ગ લીધો હતો તે દેવસૂર જૈન તપાગચ્છના ધોરી માર્ગના રક્ષણ માટે લીધો હતો. તેમ જ સંવત ૧૯૮૬માં જે ટિખણાની ભાદરવા શુદ્ધિ ચોથનું પરાવર્તન નહોતું કર્યું, તેમાં પોતાના વડીલોની આચરણનો આધાર હતો.’

“વાસ્તવિકપણે તો વિ. સં. ૧૯૮૯ વગેરેમાં પણ ડહેલાના ઉપાશ્રયની તિથિની શુદ્ધ પરંપરાના આજ સુધીના દેવસૂર જૈન તપાગચ્છના ધોરી માર્ગના રક્ષણ માટે જ શુદ્ધિ છકૂનો ક્ષય કરી શુદ્ધિ ચોથનું પરાવર્તન કર્યું નહોતું. અને અમે પણ જો જ રીતે વડીલોની આચરણના આધારે તે જ ધોરી માર્ગમાં રહ્યા છીએ.

“સંવત્સરી અને એસતું વર્ષ જૈનોમાં એક જ વારનું હોય છે, આવી ઘણાં વર્ષોથી જૈનેતર વિદ્વાનોમાં પણ પ્રસિદ્ધિ છે. અને તે નિયમ પાંચમના ક્ષયે અન્ય પંચાંગના આધારે છકૂનો ક્ષય કરી પાંચમને સાચવી ચોથની સંવત્સરી આરાધવામાં અને પાંચમની શ્રદ્ધિમાં બીજી ચોથની સંવત્સરી આરાધવામાં જ ઘણાં વર્ષો સુધીમાં પ્રાયઃ મળી રહે છે.

“અમારા ધ્યાનમાં છે ત્યાં સુધી મુંબઈ-ગોડીજીના ઉપાશ્રય વગેરે સ્થળે પણ ૧૯૬૨ સુધીમાં આ રીતે જ આરાધના થતી હતી. ૧૯૫૨, ૧૯૬૧ અને ૧૯૮૬માં પાંચમના ક્ષયે આ રીતે જ એટલે ચોથ ને ગુરુવાર પ્રમાણે જ આરાધના થયેલી છે. તેમ જ ૧૯૬૨-૬૩માં તથા તે પહેલાં પણ પ્રાયઃ વિ. સં. ૧૯૩૦-૩૧ના ચૌપડાઓમાં પણ ભાદરવા શુદ્ધિ જો ચોથ કરેલી છે, પણ જો ત્રીજ કરેલી નથી, તે પણ જરૂર વિચારવાનું છે.

“પાંચમના ક્ષયે ત્રીજનો ક્ષય કરવાના જે પાઠો રજૂ કરાય છે, તે પાનાંઓ ૧૯૫૨માં આત્મારામજી મહારાજને, સાગરજી મહારાજને, મોહનલાલજી મહારાજને, પં. પ્રતાપ-વિજયજી ગણી મહારાજને, પં. ગંભીરવિજયજી મહારાજને વગેરેને કોઈને કોઈ પણ પુસ્તક-સંહારમાંથી મળ્યા નહિ. તેમ જ ૧૯૬૧માં તથા ૧૯૮૬માં પણ તે પાનાં સાગરજી મહારાજને પણ મળ્યાં નહિ; પણ જ્યારે ૧૯૬૨માં ભાદરવા શુદ્ધિ જો પાંચમ આવી અને એક બીજો પક્ષ જો પાંચમ માનનાર તરીકે જાહેર થયો, ત્યારે જ આ પાનાં —જે ૧૯૫૨થી ૧૯૬૨ સુધીનાં વચલાં ચાલીશ વર્ષના ગાળામાં કોઈને ન મળ્યાં, ખુદ સાગરજી મહારાજને પણ ન લાઠ્યાં, તે પાનાં—એકાએક ચાલીશ વર્ષે બહાર જાહેરમાં આવ્યાં, એ પણ એક વસ્તુ જરૂર વિચાર માગે છે.”

‘આપ ગુરુવારની સંવત્સરી કરશો તો સામા પક્ષને પ્રોત્સાહન અને સંઘના વિભાગને કાયમી રાખવામાં બળ મળશે.’ એવી એક શંકાને અયોગ્ય ગણાવતાં એમણે કહેલું :

“અમે ચોથ બુધવાર કે ચોથ ગુરુવાર કરીએ, પણ એથી સંઘના જે વિભાગ, જે વર્ષોથી છે, તે તો કાયમ રહે જ છે. તે વિભાગ અમારા નિમિત્તે નથી. માટે ખરી રીતે તો ચોથ-બુધ કે ચોથ-ગુરુનો આગ્રહ રાખવા કરતાં આખો તપાગચ્છ સમાજ એક દિવસે સંવત્સરી આરાધે એવો પ્રયાસ સમાજના ડાહ્યા પુરુષોએ, મધ્યસ્થ દષ્ટિએ, કરવો જોઈએ. અને તે રીતે તપાગચ્છ સમુદાયમાં સંવત્સરીનો જે એક દિવસ નિર્ણય થાય તે રીતે અમારે પણ કબૂલ છે. પણ કોઈ પણ એક પક્ષમાં રહેવું તે વ્યાજબી લાગતું નથી.”

પોતે જાહેર કરેલી ગુરુવારની સંવત્સરી સામે થતાં અનિચ્છનીય વિરોધી પ્રચાર અંગે પોતાની વ્યથા ઠાલવતાં એમણે આ આગેવાનોને કહ્યું :

“ઉહેલાના ઉપાશ્રયની આજ (૨૦૧૨) સુધીની તિથિની પરંપરા અને પ્રણાલિકા પ્રમાણે, અમારા પૂજ્ય વડીલોની આચરણના આધારે, અમેએ ચોથ ગુરુવારનો નિર્ણય રાખ્યો છે. સંવત્સરીને હજુ દસ મહિના બાકી હતા, તેમાં તો બુધવાર પક્ષ તરફથી કેટલાંક વિરુદ્ધ લખાણો બહાર પડ્યાં, જે કેવળ કદાગ્રહ અને કષાયમય, અનિચ્છનીય અને ગેરવ્યાજબી વિચારથી જ ભરેલા છે. આ રીતે કાંઈ બુધવારની સંવત્સરીની પ્રમાણિકતા અને આરાધના ના કહેવાય. આ તો કષાય વધારવાનાં કારણો થાય છે.”

‘ઉહેલાના ઉપાશ્રયનો મુનિસમુદાય જે કરે, તે ઉહેલાની પ્રણાલિકા ગણાય, માટે આપે પણ ગુરુવારની સંવત્સરી ન કરતાં બુધવાર કરવો ઉચિત છે.’-આવી સ્ખૂઆતના ઉત્તરમાં ઉહેલાના ઉપાશ્રયની પ્રણાલિકા સ્પષ્ટ કરતાં એમણે સમજાવ્યું :

“ઉહેલાના ઉપાશ્રયનું અંધારણ, જે બદામી સુરચંદલાઈ તથા સોલિસીટર ચીનુભાઈ એ તૈયાર કર્યું છે અને નામદાર ડીસ્ટ્રીક્ટ કોર્ટે મંજૂર કર્યું છે અને જે સં. ૨૦૧૨માં-સને ૧૯૫૬માં-ઉહેલાના ઉપાશ્રય તરફથી છપાયું છે, તેમાં પૃષ્ઠ બીજા ઉપર કલમ નં. ૩ વ્યાખ્યામાં આ પ્રમાણે છે : ‘પ્રણાલિકા એટલે શ્રી ઉહેલાના ઉપાશ્રયની સ્થાપનાથી આજ સુધી ચાલી આવતી પ્રણાલિકા.’ ઉહેલાના ઉપાશ્રયની અનેક પ્રણાલિકા પૈકી જે સંવત્સરી અને તિથિની પ્રણાલિકા, તે પ્રમાણે જ તિથિની આરાધના કાયમથી તપાગચ્છ શ્રીસંઘ કરે છે.”

પ્રણાલિકાની આ વ્યાખ્યાનુસાર એ પ્રણાલિકાને અસંગત હોય એ રીતે કોણે કોણે કચારે આચરણ કરી, તે જણાવતાં તેઓશ્રીએ કહ્યું :

“આ પ્રણાલિકાથી ૧૯૫૨માં સાગરજી મહારાજ ગુદા પડયા. ત્યાર પછી ૧૯૬૨ અને ૬૩માં આચાર્ય શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિજી વગેરે સમુદાય ઉહેલાની તિથિપ્રણાલિકાથી ગુદા પડયા. બાકી સર્વ તપાગચ્છ સમુદાયે તે પ્રણાલિકા પ્રમાણે જ આરાધન કર્યું. ૨૦૦૪માં અમુક સમુદાય તે પ્રણાલિકાથી ગુદા પડયા. પણ આચાર્ય શ્રી વિજયનીતિ-સૂરિજી મહારાજનો સમુદાય, આચાર્ય શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી મહારાજનો સમુદાય તથા અમો વગેરેએ તે પ્રણાલિકા પ્રમાણે જ આરાધન કર્યું. હવે આ ૨૦૧૩માં ઉપ-રોક્ત બંને સમુદાય તે ઉહેલાની પ્રણાલિકાથી ગુદા પડવાનો વિચાર રાખે છે. પણ અમો તો તે જ કાયમની પરાપૂર્વથી ચાલી આવતી ડેલાની શુદ્ધ પરંપરા પ્રમાણે જ આરા-ધનાનો વિચાર રાખ્યો છે.”

શુદ્ધ પ્રણાલિકાને વળગી રહેવાની અને પોતાની તટસ્થતાને બળવીને તથા કલેશથી પર રહીને આરાધના કરવાની પોતાની મનઃસ્થિતિ આ રીતે એ આગેવાનોને સમજા-વીને છેવટે, પોતાનાં આટલાં સ્પષ્ટ મક્કમ ને નિષ્પક્ષપાતી વિચારો ને માન્યતા હોવા છતાં, શ્રીસંઘ જે નિર્ણય કરે તેમાં પોતાની મંજૂરી આપતાં પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું :

“છતાં, તપાગચ્છ દેવસૂર સંઘમાં કોઈ પણ સર્વાનુમત એક નિર્ણય થશે તો તે રીતે જ આરાધના કરવામાં અમો પણ સંપૂર્ણ સંમત છીએ.”

આ સાંભળીને દેવસૂર સંઘના આગેવાનોએ વિનતિ કરી : “સાહેબ ! આખા એકતિથિપક્ષની એક જ સંવત્સરી થાય, એ માટે આપ બુધવારની સંવત્સરી કરવાનો નિર્ણય આપો. સંઘની એકતા ખાતર આપ બુધવાર સ્વીકારો.”

સંઘના અને સમાજના શાણા માણસોમાં કહેવાતું કે આચાર્ય વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ પાસે સરળ અને સાચી ભાવનાથી કોઈ માણસ વાત કે વિનતિ રજૂ કરે, તો એ અવશ્ય સફળ થઈને જ આવે. દેવસૂર સંઘનાં ભાઈઓ એકતાની સાચી ભાવનાથી આવેલા. શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પોતે પણ એકતા અને સંપ માટે દિવસોથી જાળવતા હતા. અને અત્યારે એ એકતા માટે સંઘસમસ્ત એમના તરફ મીટ માંડીને ઘેઠા હતા. આ પરિસ્થિતિમાં એમણે ઝડપી અને મહત્વનો નિર્ણય આપવો અનિવાર્ય હતો.

પણ આમ કરવા જતાં, સૂરિસમ્રાટે ૨૦૦૪ સુધી જે શુદ્ધ પ્રણાલિકા આચરેલી, તેનો ત્યાગ કરીને બુધવાર આચરવાનો હતો. પણ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવને તથા શ્રીસંઘની એકતાના મહાન લાભને નજર સામે રાખીને એમણે પોતાના ગુરુમહારાજ આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ સાથે પૂરો વિચાર-વિનિમય કરીને દેવસૂર સંઘના આગેવાનોને નિર્ણય આપતાં જણાવ્યું કે :

“આ બાબતમાં અમારે અમારા સમુદાયની સંમતિ લેવી જરૂરી છે. આમ છતાં શ્રીસંઘના લાભાલાભનો વિચાર કરતાં અમે પણ બુધવારની સંવત્સરી સ્વીકારીએ છીએ.”

શ્રી દેવસૂર સંઘના આગેવાનો જ નહિ, પણ આ સાંભળીને હિન્દુસ્તાવનો સમસ્ત જૈન સંઘ આનંદમાં આવી ગયો. શ્રી વિજયતંદનસૂરજીના દીર્ઘદષ્ટિભર્યા આ નિર્ણયની સર્વત્ર માતભરી પ્રશસ્તિઓ ગવાઈ.

પણ, એ બધામાં એમને રસ ન હતો. એમને રસ હતો શ્રીસંઘની એકતામાં. નિર્ણયની સાથે જ તેમણે કહ્યું કે “એટલું ધ્યાનમાં રાખજો કે, બુધવારમાં પણ ત્રણ મત છે : એક બ્યક્તિ ચોથનો ક્ષય કહે છે; બીજા ત્રીજનો ક્ષય કહે છે; ત્રીજા વળી ક્ષિપામાં છે : આ ત્રણનોય અઘડો જબરો છે. આ ત્રણમાંથી કયા મતને અનુસારે બુધવાર કરવાનો છે, તે નક્કી કરવું જોઈએ. આપણામાં પહેલાં સાગરજી મહારાજનો સમુદાય, નીતિસૂરિજી મહારાજનો સમુદાય, કહેલાનો સમુદાય, વલ્લભસૂરિજી મહારાજનો સમુદાય વગેરેને તમારે પૂછી લેવું જોઈએ કે બુધ અને ગુરુનો આગ્રહ રાખ્યા સિવાય આપણે તપ્તાગરજીય દેવસૂર સંઘની એકતાનો વિચાર કરવો છે ? અને તેને માટે શો રસ્તો લેવો છે ? ત્યાર પછી સિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ, લખ્ધિસૂરિજી મહારાજ, પ્રેમસૂરિજી મહારાજ વગેરેને પણ તમારે પૂછી લેવું જોઈએ કે એકતાનો વિચાર કરવો છે કે કેમ ? અને બધાનો એક વિચાર થાય તે માર્ગ આપણે લેવો; અને એમ ન થઈ શકે તો પછી એક પક્ષની એકતાનો વિચાર કરવો, એ માર્ગ બ્યાજબી લાગે છે. બુધવાર વર્ગમાં પણ વિચારભેદ ન રહેવો જોઈએ; તેની એકતા કાયમને માટે થવી જોઈએ.”

આ બધી વિચારણાઓ-વાતો કરીને એમણે શ્રીસંઘની વિનતિ અનુસાર બુધવાર અંગેનો નિર્ણય લખીને શ્રી દેવસૂર સંઘને સુપ્રત કર્યો.

આ પછી સંઘની એકતા ખાતર લીધેલા આ નિર્ણયમાં શ્રી વિજયદર્શનસૂરિજી મહારાજ, શ્રી વિજયવિજ્ઞાનસૂરિજી મહારાજ, શ્રી વિજયઅમૃતસૂરિજી મહારાજ, શ્રી વિજયલાવણ્યસૂરિજી મહારાજ વગેરે ગુરુભાઈઓની સંમતિઓ મેળવી લીધી, અને એ રીતે આપણા સમુદાયમાં એકવાક્યતા જાળવી.

આ પછી, ૨૦૧૩ના એ વર્ષે સમગ્ર એકતિથિપક્ષના શ્રીસંઘે ભાદરવા શુદ્ધિ ચોથ ને બુધવારે મહાન ઉલ્લાસ સાથે સંવત્સરી મહાપર્વની આરાધના કરી.

૩૧

સં. ૨૦૧૪ નું મુનિસમ્મેલન : અમદાવાદ આવવાનો નિર્ણય

વિ. સં. ૨૦૧૩ની એકપક્ષીય એકતાએ સંઘમાં આશાનો સંચાર કર્યો હતો. સંઘના આગેવાનોને સમગ્ર તપાગચ્છમાં તિથિ અને સંવત્સરીની એક સરખી આરાધના થવાની શક્યતાઓ જણાવા લાગી હતી.

નવા તિથિપક્ષના આગેવાન આચાર્યો અને શ્રાવકોની અંતરેચ્છા સંભાધન કરવાની હતી. એ માટે તેઓ યોગ્ય હિલચાલ અને વાટાઘાટો પણ ચલાવી રહ્યાં હતા. શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિએ મહારાજ પાલિતાણામાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિએ મલ્યા, ત્યારે તે ખંને વચ્ચે ખૂબ સમજણપૂર્વક સંપ કરવાની વિચારણાઓ થઈ હતી; ખાર પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિની નવી પ્રણાલિકા છોડી દેવાની ભાવના પણ એમણે વ્યક્ત કરી હતી.

પણ એ આચાર્યો અને શ્રાવકોની એ અંતરેચ્છાને સફળ થવા દેવી, એ એમના પોતાના હાથની વાત ન હતી; એ વાત એ આચાર્યોના અમુક મત-કદાબ્રહ્મી શિષ્યગણ તથા ભક્તગણના હાથમાં હતી. અને એને લીધે જેમની ભાવના સાચી હતી તેમને પણ પોતાની ભાવના ત્યજી દેવી પડતી હતી.

આમ છતાં, ૨૦૧૪ના પર્યુષણની આરાધના સકળ તપાગચ્છમાં એકસરખી થાય, એ માટેના વિચારો ગતિમાન થઈ ચૂક્યા હતા. ખંને પક્ષનાં અમુક તરવો તરફથી થતી પત્રિકાબાજી અને ગાળાગાળીથી સંઘ ત્રાસી ઊઠ્યો હતો. કોઈ ઉપાયે એકતા થાય અને આ શૈલિંગ કલેશોનો અંત આવે, એમ ડાહ્યા માંણસો ઉત્કટપણે ઇચ્છી રહ્યા હતા.

શેઠ શ્રી કેશવલાલ લલ્લુભાઈ ઝવેરીએ આ માટે એક મુનિસમ્મેલન યોજાવવાનો વિચાર વ્યક્ત કરીને સંઘની આ પ્રબળ ઇચ્છાને વાચા આપી. એમણે કહ્યું: ‘તિથિચર્યાનો સળગતો સવાલ ઉકેલવો હોય, તો તપગચ્છના આગેવાન આચાર્યોદિ મુનિઓ ભ્રેગા મળે, તો જ તે પ્રશ્નો ઉકેલ આવે; એ સિવાય ખીજો કોઈ રસ્તો નથી.’ અને એમના આ સુંદર વિચારને સંઘના અનેક આગેવાનોએ સહર્ષ વધાવી લીધો.

પછી તો, આ માટે ઝડપી કાર્યવાહી આદરવામાં આવી. શેઠ કેશુભાઈને જ આ કાર્ય ઉપાડવા અને સફળતાથી પાર પાડવા માટેની જવાબદારી સોંપવામાં આવી. તેમની આગેવાની નીચે અમદાવાદના તમામ ઉપાગ્રથોના વહીવટદાર શ્રાવકોની એક મોટી (૭૧ સભ્યોની) કમીટી નીમવામાં આવી.

આ પછી, આ બાબત અંગે, શેઠ કેશુભાઈએ ખંને પક્ષના જુદા જુદા આચાર્યોદિ સાથે વિચારવિમર્શ અને પત્રવ્યવહાર શરૂ કર્યો. આના પરિણામમાં એમને ખૂબ આશા

બંધાય તેવા જવાબો મળ્યા. સમ્મેલન એકત્ર કરવા માટેના અને એ માધ્યમે તિથિપ્રશ્નનો નિવેદો લાવવા માટેના પ્રયત્નને સૌએ સુંદર અને આવકારદાયક ગણાવ્યો.

એટલે શેઠ કેશુભાઈએ, સમ્મેલન કરવાનો નિર્ણય કરીને, બધા આચાર્યોદિ મુનિ-વરોને અમદાવાદ પધારવાની વિનતિ કરવી શરૂ કરી. શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ અને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને પણ વિનતિપત્ર લખી મોકલ્યો.

એ બંને આચાર્યોએ સમ્મેલનના શુભ કાર્યમાં સમ્મતિ આપી. પણ શ્રી વિજયો-દયસૂરિજી મહારાજને આંખની તકડીફૂ ઢતી, અને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને ગેસ, લીવરના દુખાવાને કારણે વધુ પડતી નબળાઈ આવી ગઈ હતી અને વિહાર ન થઈ શકે એવી સ્થિતિ હતી, એટલે એ બંનેએ હાજર રહેવાની પોતાની અંગત પ્રતિકૂળતા પણ જણાવી.

પણ, આની અસર વિપરીત થઈ. શેઠે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને જણાવ્યું : “આપના તરફથી આપે આવવું જ પડશે. આપ અહીં આવવાનો વિચાર નહીં રાખો તો આપનો સમુદાય નિર્ણય કરવા માગતો નથી તેવું સામા પક્ષને યોલવાનું થશે.”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી એકતા માટે ખૂબ ખૂબ આતુર હતા, પણ, જ્યાં તબિયત જ કહું ન કરતી હોય, ત્યાં તેઓ શું કરી શકે? એમણે શેઠને જવાબ લખ્યો :

“તિથિચર્ચાનો એક નિર્ણય આવે એવી અમો પણ પૂર્ણ ઇચ્છવાળા છીએ. ‘આપના તરફથી આપે આવવું જ પડશે.’ લખ્યું, તો તમો પણ સારી રીતે સમજી શકો છો કે અમારી તબિયત તેવો શ્રમ લઈ શકીએ તેવી અનુકૂળતાવાળી ખિલકુલ નથી. હજુ કાયમ ગેસ, પડખાનો દુખાવો રહ્યા જ કરે છે, તેમ જ નબળાઈ તો ખૂબ જ રહે છે. હજુ અર્ધો માર્બલ ચાલી શકાય તથા દાદરો ચડી શકાય તેટલી પણ શક્તિ નથી.આવી અમારી પરવશતાની સ્થિતિમાં અમો ત્યાં કઈ રીતે પહોંચી શકીએ? અને કઈ રીતે ત્યાં પરિશ્રમ લઈ શકીએ?... ‘આપ નહીં આવો તો આપનો સમુદાય નિર્ણય કરવા માગતો નથી તેવું સામા પક્ષને યોલવાનું થશે.’ વિ. જે તમોએ લખ્યું તે વ્યાજબી નથી. અમારા સમુદાય તરફથી કોઈ હાજર ન રહે, અથવા તો સર્વાનુમતે જે નિર્ણય આવે તે અમો કબૂલ ન રાખતા હોઈએ, તો કદાચ સામા પક્ષને કે ખીજને તમારા લખવા પ્રમાણે યોલવાનું થાય એમ કહી શકાય, પણ એવું અમારા તરફથી કંઈ છે જ નહિ.”

આ સ્પષ્ટ ખુલાસાથી શેઠને ખૂબ સંતોષ થયો. તેમણે વળતો પત્ર લખ્યો : “આપની તબિયતના સમાચાર જાણી ચિન્તા થાય છે. તબિયતની અનુકૂળતા મુજબ વર્તવાનું રાખશો....આપને આવવું પડશે, એવું મેં જે લખ્યું છે તે પણ ‘આપના સિવાય ઠેકાણું પડે તેમ નથી.’ તેમ બધાના અભિપ્રાય જાણીને જ લખ્યું છે....સંઘની

શાન્તિ સારુ આપને તબિયતની અનુકૂળતા ન હોવા છતાં તસ્દી આપવી પડશે. કારણ, આપના વગર ઠેકાણું પડવાનું નથી.”

આના અનુસંધાનમાં બંને વચ્ચે પત્રવ્યવહાર ચાલુ જ રહ્યો. શેઠના દરેક પત્રોમાં વિનતિ મુખ્યરૂપે રહેતી. તા. ૨૫-૧૨-૫૭ના પત્રમાં લખ્યું કે : “આપની ગેરહાજરીમાં ચર્ચાનો નિર્ણય થઈ શકે તેમ નથી.”

તા. ૨-૧-૫૮ના દિવસે શેઠે સંમેલન વિષે માર્ગદર્શન મળે, એ હેતુથી પણ પધારવાનો આગ્રહ કરતાં લખ્યું કે : “પૂજ્ય આચાર્યશ્રીઓનું મિલન તિથિચર્ચાનો નિર્ણય લાવી સંઘમાં એકતા સ્થાપવા માટે છે. શાસનની ગૌરવતા તથા ઉન્નતિ પ્રત્યે હમારા કરતાં તેમને વધુ રસ હોઈ નિર્ણય કેવી રીતે લાવવો અને તેને સારુ શુ શુ કરવું તથા કેવી રીતે ગોઠવવું, તે તેમના બધાના ઉપર છોડવાનું વાસ્તવિક તથા શોભારૂપ હોવાથી તે સંબંધી કોઈ પણ ચર્ચા કોઈ સાથે કરવામાં આવી નથી અને તે અગાઉથી ન કરવી હિતાવહ છે. તદુપરાંત આપના સમુદાયમાંથી આપે તથા પૂજ્ય ગુરુ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજીએ તો પધારવું જ જોઈએ તેવી સર્વે વૃદ્ધ, વડીલ આચાર્યશ્રી તેમ જ મુનિ-મહારાજશ્રીઓની પ્રબળ ઈચ્છા છે, તેમ નિર્ણય લાવવામાં આપ યોગ્ય રીતે દોરવણી આપી કાર્ય કૃણીભૂત કરી શકશો તેવી ભાવનાથી આપે જરૂર પધારવું, તેવું આપને વિનતિ કરવા મને ત્રેરણા અપાઈ છે, તેથી મારી વિનતિને આપ માન્ય રાખી બની શકે તેટલા વહેલા આવી શકે તેવી રીતે વિહાર ગોઠવશો.”

આના ઉત્તરમાં પહેલાં તો શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ તબિયતની પ્રતિકૂળતાના કારણે ના જ લખી, એ સાથે સંમેલન કઈ રીતે થઈ શકે, અને તેમાં ચર્ચાને નિર્ણય કઈ પદ્ધતિએ લઈ શકાય, તેવું વિસ્તૃત માર્ગદર્શન પણ લખી મોકલ્યું. પણ આના જવાબમાં શેઠે લખ્યું કે : “આપના સિવાય સંમેલન અશક્ય લાગે છે તેથી જે જે પૂજ્ય આચાર્યશ્રીઓએ મારી વિનતિને સ્વીકારી, લાંબા વિહાર તેમ શારીરિક સ્થિતિ બરોબર નહીં છતાં જેમ બને તેમ વહેલાં આવવા કબૂલ થયા તેમને અગાઉથી વધુ પરિશ્રમ નહીં લેવા જણાવવું એ મારી ફરજ સમજું છું. આ પત્ર આપની સલાહ તેમ જ આપના સિવાય એકઠાં થવું અશક્ય છે, તેટલું આપના ધ્યાન ઉપર લાવવા, તેમ જ તે આબત વિચાર કરવા સારું લખું છું.” શેઠના આ પત્રથી એમને મનમાં વિચાર આવ્યો કે, ‘બધાં મારા માટે આટલો આગ્રહ રાખે છે, અને સંઘની એકતાનું કામ છે, તો તબિયતનો વિચાર ન કરીને પણ જવાબ તો સારું.’ આ વિચારથી એમણે શેઠ પર તાર કરાવ્યો કે ‘હું ત્યાં આવવાનો વિચાર રાખું છું. નાગરદાસભાઈને અહીં પહેલી ટૂંકમાં મોકલો.’

આ તારમાં હજી વિહારનો વિચાર જ સૂચવ્યો હતો; ચોક્કસ નિર્ણય નહિ. પણ શેઠને એથી ખૂબ આનંદ થયો.

પણ, શ્રી વિજયનંદનસૂરિની પ્રતિકૂળ રહેતી તબિયતે તેમને તેમનો આ વિચાર ફેરવવાની ફરજ પાડી. તેમણે તરત જ પત્રથી જણાવ્યું : “અમારી તબિયતની પ્રતિકૂળતાથી અમે આવી શકીએ તેમ નથી.”

આ દિવસોમાં તેઓ કદમ્બગિરિમાં ખિરાજતા હતા. ઉપરનો જવાબ લખ્યો, પણ મનમાં હજી જવું-ન જવુંની દ્વિધા ચાલુ જ હતી. એક વાર તો જવાનો ચોક્કસ વિચાર થઈ ગયો, એટલે કદમ્બગિરિથી પાલિતાણા તરફ વિહાર પણ કર્યો. પણ એ ચાર દિવસ દરમ્યાન ચક્કર, ગેસ, દુખાવો, અને એને લીધે વધતી નબળાઈથી થાકીને પાલિતાણાથી આગળ વધવાનું મોકૂફ રાખવું પડ્યું.

શેઠ કેશુભાઈ ઉપરાંત એકતિથિપક્ષના બીજા પણ અનેક ગૃહસ્થોના પત્રો શ્રી વિજય-નંદનસૂરિ પર આવ્યે જ જતા હતા. સૌની એક જ ભાવના હતી કે ‘આપ પધારો, તો જ સમ્મેલનમાં મજા અને વ્યવસ્થા રહી શકશે.’

તા. ૧-૨-૫૮ના પત્રમાં સલોત કૂલચંદ્રભાઈ છગનલાલ લખે છે : “આચાર્ય મહારાજ શ્રી શ્રી શ્રી ૧૦૦૮ પ્રેમસૂરિ મહારાજ સાહેબજીએ મને આજે બોલાવ્યો હતો, અમારી સાથે એકલા એકાંતમાં ચોરડીમાં ખરતરગચ્છના ઉપાશ્રયે હાલ છે ત્યાં બેસી અમોને જણાવ્યું કે ‘નંદનસૂરિ તથા ઉદયસૂરિ મહારાજને કોઈ રીતે અહીં લાવ્યા વિના ચાલવાનું નથી. તેમની હાજરી વગર આ ઠેકાણું પડે તેમ નથી. હું નંદનસૂરિ માટે પ્રથમ એવું મંતવ્ય ધરાવતો હતો કે તેમને કોઈ દિવસ મળવું નહીં. પણ પાલિ-તાણામાં અમો મળ્યા બાદ તેમના માટે મને પૂરેપૂરું માન થયું છે, અને તે વાત હું હૃદયથી કહું છું. અમે બંને એક થઈ તુરત પતી જશે. અને હું માનું છું ત્યાં સુધી અમારા બંનેના વિચારો મળવામાં અશક્ય લાગતું નથી. જેથી હું અંગત ખાસ કહેવરાવું છું કે તેમણે-ઉદયસૂરિ તથા નંદનસૂરિએ-ગમે તે રીતે-ડોળીમાં બેસવું પડે તો ડોળીમાં-આવી પહોંચવું બહુ જ જરૂરી છે.”

શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના મુખ્ય મેનેજર શ્રી નાગરદાસભાઈ એક અંગત પત્રમાં લખે છે : “અમહાવાદમાં આ તબક્કે, આપની હાજરીની કેટલી અગત્ય છે, અને શાસનને આપની દોરવણી તથા દીર્ઘદષ્ટિની કેટલી આવશ્યકતા બિલી થઈ છે તે આપનાથી અબાણુ નથી છતાં, કમભાગ્યે, આપનું સ્વાસ્થ્ય વિહાર યોગ્ય જણાતું નથી.હું તો હજી પણ એવી આશા સેવી રહ્યો છું અને પ્રાર્થના કરી રહ્યો છું કે આપની તબિયતમાં ઝડપી સુધારો થાય અને શાસન-સંગઠન અને અભ્યુદયના આ કાર્યમાં વહેલા-મોડા પણ, અત્રે હાજરી આપવા યોગ્ય સ્વાસ્થ્ય આપ પ્રાપ્ત કરો.”

શેઠ શકરચંદ મણિલાલ લખે છે : “અમદાવાદના સકળ સંઘની મીટ આપના ઉપર વધારે જોઈ રહેલ છે કે કચારે આપશ્રી અત્રે પધારો ! અમારા જાણવા, જોવા અને સાંભળવા પ્રમાણે અમને ખીણ વાર કારણ મલે છે કે આપશ્રીની અત્રે હાજરીની ખાસ જરૂર છે.”

આમ સૌને આગ્રહ હતો. આની સામે એમની પણ ભાવના પ્રબળ હતી, પણ તબિયતથી પરવશ હતા.

સૌને જોવો આગ્રહ એમના માટે હતો, તેવો જ શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ માટે પણ હતો. અને ખેમાંથી એકે તો અવશ્ય હાજર રહેવું જ જોઈએ. એટલે શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજે ફાગણ માસમાં અમદાવાદ તરફ વિહાર કર્યો. સંમેલનનું શુભ મુહૂર્ત એ બંને આચાર્યદેવોએ ફાગણ વદ ખીજ અને છક્રું આપેલું. પણ શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ તથા બીજા શ્રી ચન્દ્રસાગરસૂરિજી મહારાજ વગેરેને આવી પહોંચવામાં વિલંબ થાય તેમ હોવાથી તે મુહૂર્ત મુલત્તી રાખી નવું મુહૂર્ત રાખવાનું નક્કી થયું.

શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજનો વિહાર થઈ ગયો એટલે સૌને લાગ્યું કે હવે શ્રી વિજયનંદનસૂરિ મહારાજ નહીં જ પધારે, છતાં સાચા દિલની લાગણીવાળા ભાવિકો વિનંતિ કરતા અટક્યા નહિ.

આગમપ્રભાકર મુનિ શ્રી પુણ્યવિજયજીએ જનતાની વ્યાપક લાગણીને વાચા આપતાં લખ્યું : “અહીંના સાહજિક વાતાવરણનો પડઘો આપને મારે પહોંચાડવો જોઈએ એ દષ્ટિએ આપની સેવામાં એક અરજ કરું છું, જ્યારથી આપના અહીં આગમનના અભાવના સમાચાર સંભળાતા રહ્યા છે, ત્યારથી સાધુગણમાં સહજભાવે અસંતોષ રહ્યો છે. અને ધીરે ધીરે સૌને આપનો અભાવ ઘણો જ સાલે છે. અલબત્ત, અહીં ગુરુમહારાજજી શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી ઉદયસૂરીશ્વરજી મ. પધારી રહ્યા છે અને સર્વ રીતે સમર્થ છે, તે છતાં આપનું તેજ, પ્રભાવ, વિચારણાઓ ગાંભીર્ય ભરેલી હોઈ સૌને આપની હાજરીની આવશ્યકતા લાગે જ છે. સૌમાં હું ખાકાત તો નથી જ. અલબત્ત, જો શક્ય હોય, આપની પ્રકૃતિને કષ્ટ તો જરૂર જ પડશે, તે છતાં આપની હાજરી અહીં સંમેલન પ્રસંગે અનિવાર્ય રીતે આવશ્યક છે. તો મારી તો આપને સવિનય હાથ જોડીને વિનંતિ છે કે આપ જે રીતે ઉચિત ધારો તે રીતે પણ અહીં પધારો અને તે આપને અને સૌ શ્રીસંઘને લાભદાયી નીવડશે. આપ જ્ઞાનીવરને વિશેષ તો શું લખવાનું હોય ? આપશ્રી સ્વયં દેશ-કાળ-આગમજ છે. જોકે અહીં શાસ્ત્રોની ચર્ચાઓ ઉકેલવાની નથી, અને એનો પાર પણ ન આવે; તે છતાં આપની પ્રતિભામાંથી

શ્રીસંઘને જે વ્યાપક માર્ગદર્શન મળશે, તે વિશિષ્ટ જ હશે-એવો મારો નહિ, અનેક વ્યક્તિઓનો વિશ્વાસ છે.”

વકીલ છોટલાલ ત્રિકમલાલ પરીખે વિનતિપત્રમાં લખ્યું: “આપના સિવાય જરા પણ આલી શકે એવું નથી. એટલે હું અને સર્વે એમ ઇચ્છીએ છીએ કે આપે ગમે તે અગવડ-સગવડે પણ આવવાની ખાસ જરૂરિયાત છે.”

મુંબઈથી શેઠ હીરાલાલ પરશોત્તમદાસ, શેઠ ભાઈચંદ નગીનદાસ, શેઠ કેશવલાલ ખુલાખીદાસ, શા. શાન્તિલાલ મગનલાલ અને શ્રી મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી એક સંયુક્ત પત્રમાં લખે છે: “વાતાવરણ ભેતાં અને જે મહત્વનું કાર્ય શાસન-શ્રેયના અંગે કરવાનું છે એ વિચારતાં કોઈ પણ પ્રયત્ને આપશ્રીની હાજરીની ખાસ આવશ્યકતા છે. જૈન સમાજની નજરે અને આપનું માર્ગદર્શન જે સમુદાય સ્વીકારે છે એ સર્વની દૃષ્ટિએ આપની હાજરીની ખાસ જરૂર છે.”

શ્રી ગોડીજી-દેવસૂર સંઘે પણ વિનતિપત્ર લખ્યો કે: “ગયા વર્ષે અમોએ શ્રીસંઘ એકતા સાધી આરાધન એક દિવસે કરે એ માટે જે પ્રયત્નો કરેલા એમાં આપનું માર્ગદર્શન ભારે લાભદાયી નીવડ્યું હતું. તિથિના પ્રશ્નનું સમાધાન આપે પંચાંગ આદિ જે પ્રશ્નો દર્શાવેલા એના ઉકેલ ઉપર જ અવલંબે છે. એ ખાખત માટે આપ સચોટ અને સુખદ રીતે સમર્થન તેમ જ ઉકેલ કરી શકો છો, એટલું જ નહિ, પણ એ પાછળની આપની ભાવના પ્રબળ હોવાથી ધારી અસર ઉપજવી શકે તેમ છે. વાતાવરણ ભેતાં જે મહત્વનું કાર્ય શાસનના શ્રેય અંગે કરવાનું છે એ વિચારતાં આપની હાજરીની ખાસ આવશ્યકતા છે.”

પં. મફતલાલ ઝવેરચંદ પણ ભારપૂર્વક લખ્યું :

“હું અંગત રીતે આપને જણાવું છું કે આપની તબિયત નાદુરસ્ત છે, આવી શકાય એવી સ્થિતિ નથી, આ બધું છતાં કેટલાંક કામો એવાં હોય છે કે તબિયતને ગુમાવીને પણ કરવાં પડે છે. અને કોઈ વાર મુશ્કેલીમાં અપવાદ સેવીને પણ શાસનકાર્ય કરવાની ફરજ થઈ પડે છે. આ પ્રસંગે આપે અવશ્ય આવવા જેવું છે.

“પૂ. લાવણ્યસૂરિજી અહીં છે. પૂ. મહારાજ સાહેબ આવે છે. છતાં મને લાગે છે કે આપ નહિ આવો તો ઠીક નાહ થાય....

“આપ આ વિષયના પૂર્વોપરના જાણકાર છો. પૂ. સ્વ. ગુરુમહારાજનો પાવર-શક્તિ પણ આપનામાં છે. કહેતાં પણ આવડે છે અને વાળતાં પણ આવડે છે. માંદા માંદા પણ ઉકેલ આણવાની તાકાત છે. સાથે શાસનની એકતામાં આપનું પૂરું ચિત્ત છે. આ બધાનો આજે ઉપયોગ છે.

“ મારી તો અંગત દહ માન્યતા છે કે આપ અત્યારે નહિ આવો તો આ સંમેલનને સફળ રીતે પાર પાડવું હશે તો લેગા થયા પછી પણ તમારી રાહ ભેવી પડશે. અગર ગમે તેમ ભીતું સંકેલવું પડશે, કે કાંઈક અજુગતું થયું તેમ ઉકેલવું પડશે. આવું ન બને અને લવિષ્યમાં સુધારવાતું પણ અશક્ય થાય તે પહેલાં આપે આવવું જરૂરી છે. ”

આ. શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી લખે છે : “ સંમેલનની સફળતાનો આધાર મુખ્યત્વે આપની હાજરી ઉપર અવલંબે છે. માટે કોઈ પણ ઉપાયે પધારવા માટે કૃપા કરશો. ”

શ્રી વિજયોદ્ધસૂરિ મહારાજે પણ એમને લખી જણાવ્યું કે “ ક્ષણે ક્ષણે એવો વિચાર રહ્યા કરે છે કે તમે અમદાવાદ તરફ વિહાર કરો, મને એમ લાગે છે કે તમારી હાજરીની અમદાવાદ ખાસ જરૂર છે. ”

એક બાજુ, પૂજ્ય ગુરુમહારાજની ઈચ્છા અને બીજા બધાની આગ્રહલરી વિનતિઓ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને અમદાવાદ જવા માટે સોતકંઠ બનાવતી હતી, ને બીજા બાજુ શરીરની નાજુક દશા ન જવા ફરજ પાડતી હતી. શું કરવું? એ ચોક્કસ નહોતું થતું.

શેઠ કેશુભાઈને છેલ્લી વાર ના લખી, ત્યારે તેમને પણ લાગ્યું કે આવી તબિયતે વધુ આગ્રહ કરવો વ્યાજબી નથી. એથી એમણે લખ્યું : “ આપનો પત્ર મલ્યો. શિવ-લાલનો પણ પત્ર છે. આપની તબિયતના સમાચાર જાણી ચિન્તા થાય છે. આપની તબિયતની અનુકૂળતા મુજબ આપને જણાય કે વિહાર અશક્ય છે તો આપ તે પ્રમાણે ઘણી ખુશીથી અત્રે આવવાનો વિચાર માંડી વાળશો. આપે શાસનાહતની દૃષ્ટિએ તેમ હમારી વિનતિથી આપનાથી બનતો પ્રયાસ કર્યો, છતાં નાઉપાયે જ વિચાર માંડી વાળો તો કોઈને કાંઈ કહેવાપણું રહેતું નથી. પૂ. આચાર્યશ્રી લાવણ્યસૂરિશ્રી અત્રે છે તો આપ તેમને સૂચના આપતા રહેશો. ”

આ પત્રમાં શેઠની સૂચનાનુસાર શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ શ્રી વિજયલાવણ્યસૂરિજીને સૂચના કરાવી કે “ તમે શ્રી વિજયોદ્ધસૂરિજી મહારાજ જોડે રહીને આપણા સમુદાય વતી પ્રતિનિધિત્વ કરજો. ”

પણ આના જવાબમાં એમણે પં. મહંતલાલને મોંએ કહ્યું કે : “ હું સંમેલનમાં હાજર રહીશ, વાતો કરીશ, પણ નંદનસૂરિ મહારાજ જેવી પકડ અને એમના જેવું નિર્ણયાત્મક વલણ હું ન જાળવી શકું. વધુ ખેંચતાણુ થશે તો મારી પકડ ઢીલી પડી જશે. માટે એ આવે તો જ સારું. ” આમ કહીને એમણે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પર પત્ર પણ લખ્યો : “ રાજનગરની સકલ જનતા, અને અન્ય સમુદાયો પણ આપ અહીં પધારો તેમ ઉત્કંઠાવાળા છે. આપ નહિ આવો, એ જાણીને સૌ ઉદ્વેગ પામે છે. માટે

આપે અહીં પધારવું અતીવ આવશ્યક છે. આપની છાયામાત્રથી જ બધું સ્વચ્છ થઈ જશે.”

આ જ અરસામાં શેઠ કેશવલાલ લલ્લુભાઈ ઝવેરી, છેલ્લો પ્રયત્ન કરવાની ગણતરીથી, પાલીતાણા આવ્યા, ને ખૂબ આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરી. આ પહેલાં શ્રી શકરચંદ મણિલાલ વગેરે આગેવાનો ડૂબડૂ આવ્યા, ત્યારે જે જવાબ આપેલો, તે જ જવાબ શ્રી કેશુભાઈ શેઠને આપ્યો : “મારી હાલ ઈચ્છા નથી. તબિયતની અનુકૂળતા નથી. એમ છતાં મને શાસનસમ્રાટની અંતઃપ્રેરણા થશે તો હું તરત તમોને કહેવરાવીશ.”

શેઠ પાલિતાણા પેઢીમાં કહેતા ગયા કે ‘મહારાજજીનો વિચાર થાય તો મને તરત જ તારથી જણાવી દેજો.’

થોડા દિવસ ગયા, ને એક દિવસ સવારમાં ઊઠતાં વાર જ એમને અંતઃપ્રેરણા થઈ કે ‘તારે સંમેલનમાં જવું જ જોઈએ.’ આ થતાં જ એમનું ચિત્ત પ્રકુંડલ ને પ્રસન્ન બની ગયું. થોડી વાર પછી તેઓ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયદર્શનસૂરિજી મહારાજને વંદન કરવા ગયા. ત્યાં એમને વાત કરી કે “આજે મને આવી પ્રેરણા થઈ છે, માટે જવાનો વિચાર કરું છું.” શ્રી વિજયદર્શનસૂરિ મહારાજ કહે : “હું તો તમને પહેલેથી જવાનું કહું છું. જરૂર જાવ.”

બસ, વડીલના આશીર્વાદ મેળવીને તરત જ પેઢીમાંથી મુનીમ કરુણાશંકરને બોલાવીને અમદાવાદ શેઠ ઉપર તોર કરવાનું જણાવી દીધું.

૩૨

સં. ૨૦૧૪નું મુનિસમ્મેલન : અમદાવાદમાં આગમન

જે સમાચારની આતુરતાપૂર્વક આશા સેવાતી હતી, એ સમાચાર આખરે આવ્યા. સંઘના શાન્તિપ્રિય વિશાળ વર્ગની આશા અને મહેનત અતિ સફળ થઈ.

શેઠ કેશુભાઈ એ તારના ઉત્તરમાં લખ્યું : “ગઈ કાલે રાત્રે કરુણાશંકર તરફથી તાર મળ્યો કે આપ ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૦ ને રવિવારે અત્રે સારું વિહાર કરો છો. આપના આ નિર્ણયથી અત્રે મુનિ-મહારાજશ્રીઓ તથા ગૃહસ્થીઓમાં ઘણો જ આનંદ થયો છે. સંમેલન સારું શુભ દિવસ કાઢી મને જણાવવા વિનંતિ છે.”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ સંમેલનના શુભ મુહૂર્ત માટે ચૈત્ર વદિ ૮, ૯, ૧૧ અને વૈશાખ શુદ્ધિ ૩ એમ ચાર દિવસો લાખી જણાવ્યા.

એમના વિહારના સમાચાર સાંભળીને અતિ આનંદમાં આવી ગયેલી વ્યક્તિઓએ એમના પર પત્રો લખ્યા. એમાંના અમુક પત્રો આપણે વાંચીએ :

શેઠ કચરાભાઈ હઠીસિંગ : “ આપે શુભ પગલું ભર્યું છે. અમોને આનંદની સીમા નથી રહી. આપ સુખરૂપ પધારો ને વિહારમાં આપની તબિયત સારી રહે એમ પ્રાર્થના કરીએ છીએ. ”

શેઠ શકરચંદ મણિલાલ : “ ઘણો જ આનંદ થયો છે. આપના વિહાર કરવાના સમાચાર સાંભળી અત્રે પણ ઘણી જ ખુશી પથરાઈ છે. છેલ્લે છેલ્લે પણ આપશ્રીને વિહાર કરવાની પ્રેરણા પરમ પૂજ્ય પ્રાતઃસ્મરણીય ગુરુમહારાજે કરી તે પણ એક આશ્ચર્યજનક ઘટના છે. ”

મુનિ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ : “ ગઈ કાલે સત્રે તાર મળ્યો. આપશ્રી વિહાર કરવાના છો, તેથી સર્વત્ર આનંદ થયો છે, મને તો સવિશેષ જ થયો છે. ”

નિર્ણય પ્રમાણે ચૈત્ર શુદ્ધિ દશમે વિહાર કર્યો. પહેલો મુકામ પાલિતાણા ગામ બહાર મોઢીના બંગલે કર્યો. તેઓ બંગલે પહોંચ્યા કે થોડી જ વારમાં અમદાવાદથી શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી મહારાજના ખાસ સલાહકાર શ્રીકાંત ત્યાં આવી પહોંચ્યા. એ કહે : “ સાહેબ ! ઘણા સમયથી આપને મળવાનું મન હતું. વળી, મને થતું તું કે મહારાજ સંમેલનમાં કેમ નથી આવતા ? એમણે આવવું જ જોઈ એ. આ કહેવા માટે પણ આવવું હતું, પણ સમય નહોતો મળતો. ત્યાં સાંભળ્યું કે આપ પધારો છો, એટલે હું તો બધું મૂકીને દોડતો આવ્યો. બહુ સારું થયું, આપે પધારવાનું નક્કી કર્યું તે. ”

શ્રીકાંત કેમ આવ્યા છે, એ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી બરાબર સમજતા હતા. સૂરિ-સમ્રાટ અને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીમાં એક તફાવત હતો : સૂરિસમ્રાટને લાગે કે આ માણસ વિદ્યાસ કરવા લાયક નથી, તો તેઓ એને દૂરથી જ રવાના કરી દે, એની જોડે વાત સુધધાં ન કરે; જ્યારે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી એવી વ્યક્તિને કાઠી ન મૂકતાં બેસાડે, એની વાતો સાંભળે, ને છેવટે એને પોતાને જ ભોંડા પડ્યા જેવું લાગે એવી સ્થિતિમાં એને મૂકીને વિદાય આપે !

શ્રીકાંત સામા પક્ષની વ્યક્તિ હતા, અવિશ્વસનીય હતા, છતાં એ મળવા આવ્યા, ત્યારે એની જોડે એમણે શાંતિથી વાતો કરી.

એ દિવસોમાં “ સેવાસમાજ ” નામના જૈન પેપરમાં એક લેખ આવેલો. એમાં સંમેલનની કશી આવશ્યકતા નથી, એ મતલબનું લખાણ હતું. એ લેખ શ્રી વિજયરામચંદ્ર-

સૂરિજીની તરફેણનો હતો. એ અંગે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ શ્રીકાંતને પૂછ્યું: “ અત્યારે આવો લેખ કોણે લખ્યો હશે ? ”

શ્રીકાંત કહે: “ સાહેબ! મેં લખ્યો હોય એમ આપને લાગે છે ખરું ? ”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી આ જવાબ પરથી જ સમજી ગયા કે આ ભાઈએ જ એ લેખ લખ્યો છે. વળી, ‘સેવાસમાજ’નું સંપાદનકાર્ય સંભાળતા શ્રી ઈન્દિરાબહેન જ્યારે અમદાવાદ આવેલાં, ત્યારે તેમણે શેઠ કેશુભાઈના પ્રશ્નના જવાબમાં સ્પષ્ટ કહેલું કે આ લખાણ શ્રીકાંત તરફથી જ આવેલું છે, એ વાતની પણ એમને ખબર હતી. પણ અત્યારે તેઓ અજાણ જ રહ્યા. એમણે બીનું સંકેદ્યું: “ ના, ના, એમ તો શેનું લાગે ? ”

આ પછી શ્રીકાંત કહે: “ સાહેબ! આચાર્ય મહારાજે (શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ) મને કહ્યું છે કે સંમેલન માટે ચર્ચા કરવાના પોઈન્ટો મહારાજજીએ કંઈ વિચાર્યા હોય તો લેતો આવજો. માટે આપે વિચાર્યા હોય તો આપો. ”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી કહે: “ હજી તો આજે વિહાર કર્યો છે. અત્યાર સુધી આવવાનું નહોતું. એકાએક નક્કી થયું ને વિહાર કર્યો. એમાં વિચારનો સમય ક્યાંથી મળે ? ”

પોઈન્ટો ન મળતાં નિરાશ થઈને શ્રીકાંત પાછા ગયા.

જ્યારે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી કોઠ આવી પહોંચ્યા, ત્યારે શ્રીકાંત ફરીવાર આવ્યા; કહે: “ સાહેબ! વિનતિ કરવા તો બધા આવશે, પણ હું તો કહું છું કે આપ અને આચાર્ય મહારાજ ગામ બહાર-બકુલાઈના અંગલે-એક વાર મળી લો, તો ઠીક થશે. શ્રી વિજયોદયસૂરિ મહારાજ પધાર્યા ત્યારે મળવાનું ગોઠવેલું, પણ તે વખતે આચાર્ય મહારાજને તાવ ખૂબ આવ્યો, એટલે મળાયું નહિ. ”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી કહે: “ હજી તો વાર છે, ત્યાં આવીએ એટલે વિચાર કરીશું. ”

પછી કહે: “ પોઈન્ટો વિચાર્યા હોય તો મહારાજે મંગાવ્યા છે. ”

આચાર્યશ્રી કહે: “ અત્યારે તો વિહારમાં થાકી જવાય છે. ક્યાંથી સમય મળે ? ”

આ પછી સરખેજ મુકામે શ્રી રમેશચંદ્ર બકુલાઈ વગેરે આવ્યા, ને પોતાના અંગલે શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી સાથે મળવાનું નક્કી કરી ગયા. બીજે દિવસે સરખેજથી વિહાર કરી બકુલાઈના અંગલે ગયા. ત્યાં શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી વગેરે આપણા પક્ષના, અને સામા પક્ષે શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી, શ્રી વિજયમનોહરસૂરિજી, શ્રી વિજયજીભૂસૂરિજી, શ્રી કીર્તિવિજયજી વગેરે આવેલા. બધા મલ્યા. અરસપરસ સુખશાતાઈની વાર્તા કરી. એ વખતે રમેશભાઈએ વિનતિ કરી. “ આપ બંનેનો મળવાનો સમય ગોઠવો. ”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કહ્યું: “ તમે નક્કી કરો તે સમય રાખીએ. ”

એ વાગ્યાનો સમય નક્કી થયો.

એ વાગે સૌ એક ખંડમાં મળ્યા, બેઠા. બીજી આડીઅવળી વાતો ચાલી. પણ એ વખતે શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ પ્રસ્તુત પ્રકરણની કશી વાત જ ના ઉચ્ચારી. છેવટે શ્રી નંદનસૂરિજીએ સરળ ભાવે કહ્યું : “ આપણે સંમેલનમાં શેની વિચારણા કરવી છે, એ વિષે આપણે અહીં થોડીક વિચારણા કરી લઈએ.”

ત્યારે શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી કહે : “ ના ના, એ વિચારણા અત્યારે ખાનગીમાં કરવાની શી જરૂર છે? એ માટે તો સંમેલન બોલાવ્યું છે; ત્યાં જ વિચારીશું.”

થયું. સરળતાને અને સામા પક્ષને બાર ગાઉનું આંતરું છે, એવી શ્રી વિજય-નંદનસૂરિજીની માન્યતા સાચી હોવાની સૌને આ બનાવે પ્રતીતિ થઈ.

આ પછી એમણે શ્રીસંઘના ઉત્સાહ વચ્ચે શહેરમાં પ્રવેશ કર્યો.

એમના આગમનથી શહેરની હવામાં પરિવર્તન આવ્યું હતું. કાંઈકે સંગીન અને સુંદર પરિણામ આવવાતી આશા સૌને બંધાઈ હતી. એમની શક્તિ અને પ્રતિભા ઉપર સૌને અખૂટ અને અગાધ શ્રદ્ધા હતી. એ જો કરશે, તે સંઘના વ્યાપક અને શ્રેષ્ઠ હિતમાં જ હશે એની સૌને ખાતરી હતી. એટલે સૌ નિશ્ચિન્ત બનીને સંમેલનની શુભ શરૂઆતની વાટ બેવા લાગ્યા.

એકતિથિપક્ષના સમગ્ર શ્રમણ-સમુદાયે પણ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને પોતાનું નેતૃત્વ સોંપીને રાહતનો દમ ખેંચ્યો.

પાંજરાપોળનો ઉપાશ્રય અનેક મુનિરાજો તથા આગેવાન ગૃહસ્થોની આવન-બવનથી ચોવીસે કલાક ધમધમી રહ્યો.

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીનું ખુદ્દતંત્ર બરાબર કામે લાગી ગયું. કોને શું જવાબ આપવો, કોને ક્યાં નિયુક્ત કરવા, કોનો ઉપયોગ કેમ કરવો, સામા પક્ષના વિચારોનો પ્રતિવાદ કેમ કરવો, આ બધામા તેઓ પૂરા સક્રિય બની ગયા.

અને બેતબેતામાં સંમેલનની શરૂઆતનો મંગળકારી દિવસ-અક્ષય તૃતીયાનો દિવસ-આવી પહોંચ્યો.

33

સં. ૨૦૧૪નું મુનિસમ્મેલન : નિષ્કૃળતા એ જ સફળતા

આ મુનિસમ્મેલનનું ધ્યેય હતું : શ્રીસંઘમાં એકતા અને શાન્તિની પુનઃ પ્રતિષ્ઠા. છેલ્લા કેટલાયે સમયથી સંઘમાં છવાયેલા કલેશમય વાતાવરણને દૂર કરવું જરૂરી હતું. અને એ વાતાવરણ ત્યારે જ દૂર થઈ શકે એમ હતું, જ્યારે એની જન્મદાતા તિથિ-ચર્યાના પ્રશ્નનો ઉકેલ આવે. આ પ્રશ્ને ઘણા ઘણા કલેશ-કલહ જન્માવ્યા હતા. એટલે એ એક પ્રશ્નના નિકાલમાં જ અનેક પ્રશ્નોના નિકાલ સાથે કલેશનો પણ નિકાલ થઈ જવાનો હતો. અને એટલા માટે જ આ સમ્મેલન યોજવામાં આવ્યું હતું.

આ સમ્મેલનમાં શં ખન્યું, તેની વિસ્તૃત નોંધ એક પુસ્તકરૂપે છપાયેલી છે. (“રાજનગર શ્રમણ સમ્મેલનની કાર્યવાહી”-લેખક : આચાર્ય શ્રી હંસસાગરસૂરિજી, પ્રકાશક : શાસનકંઠકોદ્ધારક જ્ઞાનમંદિર, મુ. ઠળિયા.) એમાં જોકે ઘણી વસ્તુ અધૂરી હોય એવું લાગે છે, છતાં એ દિવસોની કાર્યવાહીની મોટા ભાગની માહિતી એમાંથી આપણને મળી જ રહે છે. એટલે અહીં સમ્મેલનની કાર્યવાહીની વિગતો નહિ આપતાં, તેમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીના અને એકતિથિપક્ષના વલણ તેમ જ દૃષ્ટિબિન્દુનું વિહંગાવલોકન કરીશું.

ઉપર કહ્યું તેમ, સમ્મેલનનાં ધ્યેય ‘એકતા અને શાન્તિ’ હતાં. પણ એ ધ્યેયની સફળતા સરળતા અને અકઠાગ્રહી મનોદશા ઉપર અવલંબતી હતી. એ ખંને વસ્તુનો અભાવ સામા પક્ષમાં પૂરા પ્રમાણમાં હતો. અને એને લીધે સમ્મેલનનું પરિણામ નિષ્કૃળતામાં આવ્યું.

જોકે તિથિચર્યા એક એવો મુદ્દા છે કે જેમાં ખંને પક્ષ એકબીજાને દોષિત અને ખટપટી કરાવતા જ આવ્યા છે. સમ્મેલનની નિષ્કૃળતામાં પણ ખંને પક્ષ એકબીજાને જ જવાબદાર ગણાવતા રહ્યા છે, આમ છતાં, જે વાસ્તવિક છે, જે ખન્યું છે, તે તો તેના નિર્લેખ શુદ્ધ સ્વરૂપે રજૂ કરવું જ રહ્યું.

સામા પક્ષની એક મુરાદ એ હતી કે ૧૯૯૨ના વર્ષથી ચલાવેલી નવી તિથિ-પ્રણાલિકાને એકતિથિપક્ષના આચાર્યો પણ માન્ય કરે, અને સાચી ઠેરવે, એ રીતે સમ્મેલનના પ્રવાહને વળાંક આપવો. આમ કરવામાં એમને એ રીતે લાલ હતો : એક તો, જો પોતાની નવી માન્યતાને બધા સ્વીકારે, તો તો મોટો લાલ હતો જ; અને, એમ ન થાય તોય, સામા પક્ષની સરળતાનો ગેરલાલ ઉઠાવીને એમાં પણ તડાચો પડાવવા, એ પણ કંઈ જેવો તેવો લાલ ન હતો. અને આ લાલ લેવાની ઉત્તમ તકનો પૂરેપૂરો

ઉપયોગ કરવાની ઇચ્છાથી જ એ પક્ષના અગ્રણીઓ ઇચ્છતા હતા કે શ્રી વિજયનન્દનસૂરિ મહારાજ સંમેલનમાં ન આવે તો ઘણું સારું. સારાંશ કે એ પક્ષની વાતો શાણી હતી પણ દાનત કાણી હતી. સંઘમાં એકતા ને શાન્તિ સ્થપાય કે ન સ્થપાય, એની એમને ખેવના ન હતી; એમને તો માત્ર સ્વમત-પોષણની જ તમા હતી.

પણ, એમની આ મુરાદ ક્ષીભૂત ન થઈ શકી. શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજીની પરિણામ-ગામી દીર્ઘદષ્ટિમાં આ મુરાદ બરાબર વસી ગઈ હતી; તેથી જ એમણે છેક છેલ્લા સમયે સંમેલનમાં હાજરી આપવાનું નક્કી કર્યું હતું ને એ આવ્યા હતા. એ આવ્યા કે વાતાવરણ બદલાવા માંડ્યું.

તિથિચર્યાની બાબતમાં એમના પ્રાથમિક વિચારો આવા હતા : “સંવત્સરી અને તિથિ બાબતમાં ચર્યામાં કે વાદવિવાદમાં અમે અત્યાર સુધી કોઈની સાથે ઊતર્યા નથી, તેમ ઊતરવાની અમારી ઇચ્છા પણ નથી. અમે ડહેલાના ઉપાશ્રયની પ્રણાલિકા પ્રમાણે કરતા આવ્યા છીએ અને કરીએ છીએ. છતાં, તપાગરહની પ્રણાલિકામાં સંવત્સરી અને તિથિ બાબતમાં, જેઓને અરસપરસ જે મતભેદ વર્તમાનમાં ચાલી રહ્યો છે, તે મતભેદનું નિરાકરણ તેઓ અરસપરસ શાંતિપૂર્વક, ચર્યાથી, વિચારણાથી કે સમજૂતીથી કરી, જે એક નિર્ણય સર્વાનુમતે લાવે તેમાં અમારી સંમતિ છે.”

પણ, સામા પક્ષની મુરાદ બણ્યા પછી એમણે એ મુરાદને નિષ્ફળ બતાવવાનો અને એકતિથિપક્ષની સરળતાનો ગેરલાભ એ પક્ષને ન લેવા દેવાનો નિર્ધાર કર્યો હતો. એમણે સંમેલનના બીજા જ દિવસે એક મક્કમ, સ્પષ્ટ અને છતાં સરળ નિવેદન રજૂ કર્યું :

“તિથિવિષયક વિચારભેદોમાં—જેમાં બાર પર્વતિથિ, સંવત્સરી મહાપર્વની આરાધનાનો દિવસ, કલ્યાણક તિથિઓ, તથા અન્ય તિથિઓ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે, તેમાં—જે બીજ, જે પાંચમ, જે આઠમ, જે અગિયારશ, જે ચૌદશ, પૂનમ અને અમાસ, આ બારેય પર્વતિથિ બાબતની જે પ્રણાલિકા પ્રચલિત છે, તેમાં—“લૌકિક પ્રચાંગમાં જ્યારે જ્યારે આ બારે પર્વતિથિની વધઘટ-ક્ષયવૃદ્ધિ આવે, ત્યારે ત્યારે આરાધનામાં તે બારે પર્વતિથિમાંથી કોઈ પણ પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ ગણાતી નથી, પણ તેને બદલે અપર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ ગણાય છે.”—આ રીતે ચાલી આવતી જે શાસ્ત્રાનુસારિણી શુદ્ધ પ્રણાલિકા, જે પૂ. શ્રી વિજયદેવસૂરિજી મહારાજશ્રીની પરંપરાના નામે પ્રસિદ્ધિ પામેલી છે, એટલું જ નહિ, પણ તેમના પહેલાંના સમયમાં પણ આ જ પ્રણાલિકા હોય, એવી અમારી માન્યતા છે; કારણ કે પૂ. શ્રી વિજયહીરસૂરિજી મહારાજની પરંપરાથી ગુદી પરંપરા પ્રવર્તાવવામાં પૂ. શ્રી વિજયદેવસૂરિજી મહારાજનો કોઈ પણ હેતુ હોય, તેવું માનવાને કંઈ પણ કારણ નથી.

“વળી, પૂ. શ્રી વિજયહીરસૂરિજી મહારાજના સમયમાં પણ આ જ રીતની પ્રણાલિકા માન્ય હતી, અને તે જ પ્રણાલિકા પૂ. શ્રી વિજયદેવસૂરિજી મહારાજએ અપનાવી હતી, જે અત્યાર સુધી આપણા વારસામાં અવિચ્છિન્ન રીતે ચાલી આવે છે. અને તે જ પ્રણાલિકા સંવિગ્ન વિક્ષાન ગીતાર્થ મહાપુરુષોએ આદરેલી અને આચરેલી છે, જેમાં કોઈ પણ જાતના તર્કને કે શંકાને કે ચર્ચાને અમે અવકાશ માનતા નથી.

“કોઈ વર્ગની એવી માન્યતા હોય કે આ પ્રણાલિકા યતિઓના ગાઢ અંધકારમય સમયમાં અસંવિગ્ન, અગીતાર્થ અને પરિગ્રહધારી શિથિલાચારીઓએ ચલાવી છે, તો તે માન્યતા તે વર્ગને જ ભલે મુબારક રહે ! યતિઓમાં ભલે શિથિલાચાર અને પરિગ્રહ કહીએ, છતાં એટલું તો ચોક્કસ છે કે તેઓ વીતરાગધર્મમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધાવંત તો હતા જ. તેઓને તિથિ બાબતમાં ઇરાદાપૂર્વક અશુદ્ધ પ્રરૂપણા કરવાનું કોઈ પણ કારણ માનવાની જરૂરત નથી. તેઓએ તો તે કાળમાં ધર્મને સાચવી રાખ્યો હતો.

“છતાં એટલું પણ ચોક્કસ છે કે પૂવોક્ત બાર પર્વતિથિની આરાધનામાં ક્ષય-વૃદ્ધિ ન કરવી અને તેના બદલે અપર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવી, આ અત્યાર સુધી ચાલી આવતી અવિચ્છિન્ન શુદ્ધ પ્રણાલિકા સે'કડો વર્ષોથી આખા ગરબમાં આપણા પૂજ્ય વડીલો અપનાવતા આવ્યા છે, તે આપણે અનુભવીએ છીએ અને પૂ. પંચાસ શ્રી રૂપવિજયજી ગણિ મહારાજના ડહેલાના ઉપાશ્રયની સ્થાપનાથી અત્યારની ઘડી સુધી આપણે પણ તે રીતે જ આખા તપાગરબમાં વર્તીએ છીએ. ભલે એક વર્ગે લૌકિક પંચાંગમાં પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિમાં આરાધનામાં પણ પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ કાયમ રાખવાની ગુદી પ્રણાલિકા, તપાગરબના તમામ આચાર્યોને જણાવ્યા સિવાય, બાવીશ વર્ષથી આચારી, પણ વિ. સં. ૧૯૯૨ પહેલાં તો આખા તપાગરબમાંથી તેમ જ તે વર્ગમાંથી પણ કોઈ પણ વ્યક્તિએ, પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ આચરી નથી. પણ પૂ. શ્રી મણિવિજયજી દાદા, પૂ. શ્રી બૂહેરાયજી મહારાજ, શ્રી મૂળચંદ્રજી મહારાજ, શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજ, શ્રી આત્મારામજી મહારાજ, પં. શ્રી પ્રતાપવિજયજી ગણિ, પં. શ્રી દયારામ મહારાજ, પં. શ્રી સૌભાગ્યવિમળજી મહારાજ, પં. શ્રી ગંભીરવિજયજી ગણિ, બંનેય કમળસૂરિજી મહારાજ, શ્રી નીતિસૂરિજી મહારાજ, ઉપાધ્યાય શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ, પ્રવર્તક શ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજ, મુનિ શ્રી હંસવિજયજી મહારાજ, કાશીવાળા શ્રી ધર્મસૂરિજી મહારાજ, શ્રી નેમિસૂરિજી મહારાજ, શ્રી વલ્લભસૂરિજી મહારાજ, શ્રી દાનસૂરિજી મહારાજ તથા શ્રી ઝવેરસાગરજી મહારાજ, શ્રી સાગરાનંદસૂરિજી મહારાજ તથા શ્રી મોહનલાલજી મહારાજ, મુનિ શ્રી કાંતિમુનિજી મહારાજ, શ્રી ખાંતિસૂરિજી મહારાજ વગેરે તમામ આપણા વડીલ પૂજ્ય મહાપુરુષોએ એ જ પ્રણાલિકા (એટલે પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ નહિ કરવાની પ્રણાલિકા) આચરી છે અને આદરી છે. ઉપરોક્ત તમામ મહાપુરુષો ગીતાર્થ હતા, અગીતાર્થ

નહોતા; મહાત્યાગી હતા, શિથિલાચારી નહોતા; પરિગ્રહધારી નહોતા, પણ શુદ્ધ અપરિગ્રહવંત હતા; તેમ જ વિદ્વાન અને સમયજ્ઞ મહાપુરુષ હતા. તેમ જ તે સમય જરા પણ અંધકારનો નહોતો, એટલું જ નહિ, પણ તે તમામ મહાપુરુષો ભવભીરુ હતા અને શાસ્ત્રને જ અનુસરીને પ્રવર્તનારા હતા. તેઓને શાસ્ત્રવિરુદ્ધ કે પરંપરાવિરુદ્ધ (આચરણ) કરવાને કંઈ પણ કારણ ન હતું, અને આપણે એવું માનવું કે ભોલવું, એ પણ એ મહાપુરુષોની આશાતના કરવા બરાબર છે, એમ અમારું ચોક્કસ માનવું છે.

“એટલે હવે છેવટનું અમારું મન્તવ્ય અને અમારું કથન એ છે કે બારે પર્વ-તિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ ન કરવી. લૌકિક પંચાંગમાં ઉપરોક્ત બારે પર્વતિથિની વધઘટ-ક્ષયવૃદ્ધિ હોય ત્યારે આરાધનામાં તેના બદલે અપર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિની પ્રણાલિકામાં અમો જરાય ફેરફાર કરવો માંગતા નથી. તેમ જ આપણા આખા તપાગચ્છમાં તમામ ચતુર્વિધ શ્રીસંઘ એ જ પ્રણાલિકાને એકસરખી રીતે માન્ય રાખે, અને તેથી થોડા સમયથી આચરેલી જુદી પ્રણાલિકાને હૃદયની વિશાળતાથી છોડી દે એવી તપાગચ્છીય ચતુર્વિધ શ્રીસંઘને મારી નાશ વિનંતિ છે. અને આ ચર્ચાના વિષયમાં બાર પર્વતિથિની ચાલી આવતી ક્ષયવૃદ્ધિ નહિ કરવાનો પ્રણાલિકાને ચર્ચામાં લાવવી, તે અમો વ્યાજબી માનતા નથી. અમો તો જે રીતે ચાલી આવે છે, તે રીતે જ કરવાની ઇચ્છાવાળા છીએ. બાકી, સંવત્સરી મહાપર્વની આરાધનાના દિવસની તેમ જ બીજી કટ્યાણુક વગેરે તિથિઓની ચર્ચા કરી નિર્ણય લાવવામાં અમારી સંમતિ છે.”

આ નિવેદન પૂરું કરતાં પહેલાં, બાર પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ નહિ કરવાની પ્રણાલિકાને ચર્ચાનો વિષય ન બનાવવાના પોતાના વિચારને દઢતાથી રજૂ કર્યા છતાં, પોતાની ઉદારતા અને સરળતાનું દર્શન કરાવતાં એમણે ઉમેર્યું કે —

“ઉપરોક્ત બાર પર્વતિથિમાં પણ વર્તમાન બંને પક્ષમાંથી જેઓ કોઈ અરસ-પરસ ચર્ચા કે વિચાર કરવાની ઇચ્છા ધરાવતા હોય, તેઓ બંને પક્ષવાળા ખુશીથી અસરપરસ ચર્ચા અને વિચાર કરી શકે છે, એટલું જ નહિ, પણ તેઓ અરસપરસ ચર્ચા-વિચાર કરી જે એક નિર્ણય સર્વાનુમતે લાવશે તેમાં અમારી સંમતિ છે. પણ આરાધનામાં બાર પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિને ચર્ચાનો વિષય નહિ કરવાની અમારી માન્યતા સચોટ છે; તે તો આપણા પૂજ્ય વડીલ મહાપુરુષો આ બાર પર્વતિથિની પ્રણાલિકા જે રીતે આચરી ગયા છે, તે રીતે જ રાખવી જોઈએ. એમાં જ આપણું શાસ્ત્રાનુસારિપણું, પરંપરાનુસારિપણું અને ગુર્વાજ્ઞાનુસારિપણું પૂરેપૂરું સચવાય છે, એવી અમારી માન્યતા છે.”

આ નિવેદન શું હતું, ધરતીકંપનો આંચકો હતો ! સામા પક્ષે તો ખરેખર, આ નિવેદનમાં વિજળીના કડાકાનો અનુભવ કર્યો. એમની માન્યતાને, ને એમની મુરાદને આ નિવેદનથી ભારે વિપરીત અસર પહોંચી.

અરે, આથી તો એકતિથિપક્ષમાં પણ ઘડીભર સન્નાટો છવાઈ ગયો; નિવેદનનું ઊંડું તાત્પર્ય સૌને જલદી ન સમજાયું. પણ, પછી તો, ગણતરીની જ પળોમાં સૌની યુદ્ધિમાં આ નિવેદનના મુદ્દાઓ સરળતાથી ઊતરી ગયા. તાત્પર્ય સમજતાં જ નિવેદન સર્વસમ્મત બની ગયું. શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને સોંપેલું નેતૃત્વ અને એમનામાં મૂકેલો વિશ્વાસ સૌને ક્ષણભૂત યતાં દેખાયાં.

સામા પક્ષે જે મુદ્દા પર આખા પ્રવાહને પોતાની તરફ વાળવાની ગણતરીઓ ગોઠવેલી, તે જ મુદ્દા “બાર પર્વતિથિ ચર્ચાનો વિષય હોઈ શકે જ નહિ” આમ કહીને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ તોડી નાખ્યો. અને સમ્મેલનના સમગ્ર પ્રવાહને ખોટી દિશામાં તણાઈ જતો અટકાવી દીધો.

એમના આ મુદ્દા પર સામા પક્ષે સજ્જડ વિરોધ-વાંધો ઉઠાવ્યો. એ કહે : “અમે તો બાર પર્વતિથિની ચર્ચા કરવાની છે, એ માટે જ ભેગા થવાનું છે, એમ સમજીને જ અહીં આવ્યા છીએ. અમને પહેલેથી આવી ખબર હોત તો ન આવત.”

આના ઉત્તરમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ ખૂબ સ્પષ્ટ કર્યું : “પણ અમે તો અહીં સંવત્સરીની ચર્ચા-વિચારણા કરવાની છે, એમ સમજીને જ આવ્યા છીએ; બાર પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ નહિ કરવાની પ્રણાલિકાની ચર્ચા નથી કરવાની, એમ સમજીને જ આવ્યા છીએ. એ પ્રણાલિકા ચર્ચાનો વિષય હોઈ શકે જ નહિ. એ પ્રણાલિકા તો સેંકડો વર્ષોથી અવિચિન્નપણે ચાલ્યા આવતા સિદ્ધાન્તરૂપ છે. અને એ પ્રણાલિકા માતા સમાન છે. અને હંમેશા ચર્ચાનો વિષય દીકરી હોઈ શકે, માતા નહિ.

“તમે વલ્લરથી આ પ્રણાલિકાનો ભંગ કરીને, તપાગચ્છના તમામ આચાર્યોને જણાવ્યા સિવાય, બારપર્વીની ક્ષય-વૃદ્ધિની નવી આચરણા આદરી છે, માટે પહેલાં એ નવી આચરણાનો ત્યાગ કરીને શુદ્ધ પ્રણાલિકા સ્વીકારી લો, પછી એની વિચારણા આપણે સાથે બેસીને કરીશું; તે સિવાય હરગિજ નહિ.”

એમના આ વિધાનને સામા પક્ષે ‘ચર્ચાનાં દ્વાર બંધ કરવા’ રૂપ ગણાવ્યું. એમણે એમના શૈલિંદ્ર સિવાજ મુજબ ગણગણવા માંડ્યું કે : “અમે તો શાસ્ત્રાર્થ દ્વારા તિથિના પ્રશ્નનો નિર્ણય લાવીને સંઘમાં શાંતિ સ્થાપવા ઘણા ઉત્સુક છીએ, પણ એકતિથિ-પક્ષને શાંતિ થવા જ ક્યાં દેવી છે? એ તો ચર્ચાના દરવાજા બંધ કરવા માગે છે, પછી શાંતિમય ઉકેલ શક્ય કેમ બને? વગેરે.”

આ બધા કથનનો છેદ ઉડાડી નાંખતાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કહ્યું :

“તમે નવી આચરણા ન કરી હોત તો ચર્ચાનાં દ્વાર જરૂર ખુલ્લાં રહેત. અને, સાચું સમજે તો, ચર્ચાનાં દ્વાર બંધ ક્યાં થયાં છે? હજી સંવત્સરીની, કલ્યાણકતિથિની ચર્ચા ઊભી જ છે. હા, બાર પર્વતિથિની ચર્ચા નહિ કરી શકાય, કેમ કે એ અંગે તમે

તદન નવી પ્રણાલિકા શરૂ કરી છે. અને ગમે તે માણસ ગમે તે પ્રણાલિકા નવી શરૂ કરે, તો એની જોડે શું અમારે શાસ્ત્રાર્થ કરવા જવું? એક વર્ગ એવો નીકળે અને કહે કે 'અત્યારે દુનિયામાં ધર્મના પ્રચારની ઘણી જરૂર છે, અને એ માટે આપણે, એરોપ્લેન આપણે માટે બનાવ્યાં નથી, ને આપણે નિમિત્તે ઊડતાં પણ નથી, માટે, એરો-પ્લેનમાં બેસીને બધે ધર્મનો પ્રચાર કરવામાં કાંઈ પાપ નથી,' આવી પ્રરૂપણા કરીને એ વર્ગ એરોપ્લેનમાં બેસતો થઈ જાય, તે પછી દસ-બાર વર્ષે અમારી સામે આવીને કહે કે, 'એરોપ્લેનમાં બેસવામાં પાપ શું? એ માટે અમારી જોડે શાસ્ત્રાર્થ કરો.' તો શું અમારે એ વર્ગ જોડે શાસ્ત્રાર્થ કરવો?"

આનો જવાબ સામા પક્ષ પાસે ન હતો.

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીના મુદ્દાને સમર્થન આપતું એક નિવેદન કરતાં શ્રી વિજય-ધર્મસૂરિજી મહારાજે કહ્યું :

“પૂ. વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજે બાર પર્વતિથિની આરાધના પરત્વે પોતાના જે વિચારો રજૂ કર્યા તેની પાછળ એમનો શો આશય છે, તે હું મારી ખુદ્ધિથી આ પ્રમાણે સમજી શક્યો છું કે 'દરની પહેલાંનો ભૂતકાળ મને કે અત્રે ઉપસ્થિત પૂજ્ય પુરુષોને જેટલો ખ્યાલમાં છે તેમાં સંવત્સરી બાબત વિચારભેદ અને આચરણભેદ થએલ, પણ બાર પર્વતિથિ માટે કોઈ ભેદ થયો નથી. સંવત્સરીના વિચાર કે આચારના ભેદ પાછળ બાર તિથિનો એક પણ દિવસ ઓછો-વત્તો ન થાય એમ આપણા પૂજ્ય પુરુષોએ વિચારપૂર્વક ગોઠવેલ છે એમ મને લાગ્યું છે.

“વિચારભેદ અલબત્ત, ભલે થાય, ક્ષાયિકભાવે જ વિચારભેદ ન થાય. બાકી તો, શ્રી જિનભદ્ર ગણિ ક્ષમાશ્રમણ, શ્રી મદલવાદીજી મહારાજ અને શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકરજી મહારાજમાં પણ વિચારણાભેદ થયેલ. મહાપુરુષોને વિચારભેદ ભલે થાય, પણ તેમાં ચર્ચાને અવકાશ ત્યાં સુધી જ હોય કે જ્યાં સુધી એક વિચાર આચરણમાં ન મુકાયો હોય. જે વસ્તુ પૂજ્ય પુરુષો, ગીતાર્થોની સંમતિ વિના આચરણમાં મુકાઈ જાય તેની ચર્ચા શી રીતે થઈ શકે ?

“કોઈ ગમે તેમ આચરણભેદ સ્વચ્છંદરૂપે કરી લે તેમાં વારે વારે શું આપણા સંઘે તેની સાથે ચર્ચા કરવી? સંવત્સરી બાબત વિચારભેદ થયો હોવા છતાં આચારણભેદ થયો નથી, પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવામાં આવી નથી. ૧૯૫૨માં મારો જન્મ ન હતો, ૬૧માં દીક્ષા નહોતી લીધી, પણ ત્યારે પણ, પંચમીના ક્ષય અંગે વિચારભેદ ભલે થયો હશે, પણ આચરણભેદ થયો જ નથી. બધાને ખૂચેલ છે કે પંચમીની હાનિ ન થાય. માટે પૂજ્ય નંદનસૂરિજી મહારાજની બાર પર્વતિથિ !! મૂળ પ્રણાલિકા અપનાવવાની વાત અનુચિત નથી. તેમાં ચર્ચાનાં દ્વાર બંધ કરવાની વાત જ ક્યાં છે? પૂ. નંદનસૂરિ

મહારાજના હૈયામાં શાસનની એકતાની જે શુભેચ્છા છે, અને તે શુભેચ્છાપૂર્વક સરળ રીતે જે શાન્તિનો ઉપાય બતાવ્યો છે, એ અપનાવવા જેવો છે.”

કેવી સ્પષ્ટ અને સરળ રજૂઆત છે ! પણ એ સમજવી જ કેને હતી ? એ જો સમજવી હોત, તો સમ્મેલનનીયે જરૂરત ન હતી. સરળતાનો નિતાન્ત અભાવ જ સમ્મેલનનો (અને એની નિષ્ફળતાનો પણ) હેતુ બન્યો, એમ કહીએ તો અનુગતું નહીં લેખાય.

એક તબક્કે, સમ્મેલનના મુખ્ય સંચાલક-નિમંત્રક શેઠશ્રી કેશવલાલ લલ્લુભાઈએ, કદાચ ગમે તે વલણથી દોરવાઈ જઈને, દરમિયાનગીરી કરી કે ‘મેં’ તો બધાને બાર પર્વતિથિની ચર્ચા કરીને નિર્ણય કરવા સારું જ નિમંત્રણ આપ્યું છે.’ આમ કહીને એમણે પોતે લખેલા નિમંત્રણપત્રનો એક ભાગ વાંચી સંભળાવ્યો :

“વિનંતિ કે, તિથિચર્ચાનો નિર્ણય શાસ્ત્રધારે બધા ગરહાધિપતિ લેગા મળી, પરસ્પર સમજી-વિચારી યોગ્ય નિર્ણય લેવાય તેમાં શાસનનું ગૌરવ છે.”

આ વાંચીને એમણે કહ્યું : “તિથિચર્ચા એટલે બાર પર્વતિથિની ચર્ચા”

આ વખતે શ્રી વિજયનંદનસૂરિએ વાત ઉપાડી લેતાં કહ્યું : “કેશુભાઈ શેઠ ! તિથિચર્ચા એટલે બારપર્વીની ચર્ચા, એવો અર્થ કોણે કહ્યો ? એવો અર્થ કરવાનો તમને શો અધિકાર છે ? યાદ રાખો કે કાયદો ઘડવો, એ ધારાસભાનું કામ છે, પણ એ કાયદાનો અર્થ શો કરવો, એ તો હાઈકોર્ટ જજનું કામ છે. આવો અર્થ કરવાનો તમારો અધિકાર નથી. અને એ તમારો વિષય પણ નથી.”

આ પછી એમણે સામા પક્ષને એલેજ્જ આપી કે : “૧૯૯૨ પહેલાં બાર પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ કોઈએ કરી હોય એનો લેખિત પુરાવો અમને દેખાડો.”

સામા પક્ષ એક પણ લેખિત પુરાવો રજૂ ન કરી શક્યો; જિલટું, એણે માંગણી કરી કે “તમે, કોઈએ ક્ષય-વૃદ્ધિ નથી કરી, એનો પુરાવો અમને દેખાડો.”

આના જવાબમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિએ ખુદ આચાર્ય શ્રી વિજયદાનસૂરિજી મહારાજના તથા બીજા પણ લેખિત પુરાવા રજૂ કર્યો. એટલે હવે, સામા પક્ષને પણ પુરાવા દેખાડવાની ફરજ પડી. એણે ઠ્યાવિજયજીની ચોપડી, ખુદ્ધિસાગરસૂરિજીનો પત્રસહુપદેશ, અને પચ્ચંદ્ર શ્રાવકનો પ્રશ્નોત્તરસ્તંચિંતામણિ વગેરેને પુરાવારૂપે રજૂ કરવા પ્રયત્ન કર્યો. પણ એ બધા જ એમને માટે નિરાધાર-પાંગળા જ સાબિત થયા ! એટલે થાડીને એમણે છેલ્લા બળવાન હથિયારનો ઉપયોગ કર્યો :

“સિદ્ધિસૂરિ મહારાજ ખુબર્ગ મહાપુરુષ છે, પૂજનીય છે. તેઓ અત્યારે વિદ્યમાન છે. તેઓ કહે છે કે મેં ૧૯૫૨ વગેરેમાં પાંચમનો ક્ષય કર્યો હતો. તેમના વચનને અસત્ય ન જ મનાય.”

આનો વ્યવસ્થિત ઉત્તર આપતાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ જણાવ્યું : “ શ્રી વિજય-સિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ બુઝર્ગ છે, મહાપુરુષ છે, અને સૌને પૂજનીય છે, એ બરાબર છે. પણ તે છતાં, તેઓ અત્યારે એક પક્ષમાં છે. અને એક પક્ષકાર હોવાને લીધે તેમનું વચન પુરાવો ન ગણાય. કોર્ટ પણ તેમના વચનને પુરાવો ન માની શકે. અને અમારે તો લેખિત પુરાવો જોઈએ છે. આ તો મૌખિક છે. એ ન ચાલે. લેખિત રજૂ કરો. ”

થયું. સામા પક્ષનું બળવાન હથિયાર બૂકું ઠરું. હવે તેમણે નવી જ તરકીબ કરી. શ્રી ગંભીરવિજયજી મહારાજ તથા શ્રી પ્રતાપવિજયજી મહારાજ વગેરે પૂજ્યોના પત્રો, જે વિચારણાસ્વરૂપ જ હતા, નહિ કે પ્રરૂપણા કે આચરણરૂપ, તેને પાંચમનો ક્ષય કર્યાના પુરાવારૂપે રજૂ કર્યા.

પણ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની જાણ બહાર કાંઈ જ ન હતું. એમણે તો લાગલો જ પ્રશ્ન મૂક્યો : “ ગંભીરવિજયજી મહારાજને ને પ્રતાપવિજયજી મહારાજને પાંચમના ક્ષયની આચરણા કરી છે ? ”

જવાબ મળ્યો : “ નથી કરી. ”

પૂછ્યું : “ તો એને આચરણાના લેખિત પુરાવારૂપે કેમ રજૂ કરાય છે ? ”

સામા પક્ષ થોથવાયો. એણે આડેઘડ જવાબ વાળ્યો : “ આચરણા કરતાં પ્રરૂપણા કરનાર વધારે ગુનેગાર છે, એમ અમે માનીએ છીએ. માટે આ પત્રોને પુરાવારૂપે રજૂ કર્યા છે. ”

આ સાંભળતાં જ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીનો પુણ્યપ્રકોપ પ્રજ્વળી ઊઠ્યો. એમણે ખૂબ ગંભીર રીતે કહ્યું :

“ વિશેષમાં, તે (પાંચમનો ક્ષય કર્યાના પુરાવાની) ચર્ચાના પ્રસંગમાં વિજય-રામચંદ્રસૂરિજી વલ્લભનો પૂજ્ય શ્રી પ્રતાપવિજયજી ગણિ મહારાજનો પત્ર વાંચી સંભળાવે છે, પછી પૂજ્ય પં. ગંભીરવિજયજી મહારાજનો પત્ર તથા પૂ. ઉપાધ્યાય દયા-વિજયજી મહારાજનો પત્ર પણ યાદ કરે છે; જે પૂજ્યશ્રીઓના પત્રો વિચારણારૂપ છે, પણ આચરણારૂપ નથી જ; એ વાત ચારે દિવસોની ચર્ચામાં અનેક વાર નિશ્ચિત યર્થ ચૂકી છે, છતાં તે પત્રોની બાબતમાં વિજયરામચંદ્રસૂરિજી પોતાના મનસ્વીપણે ‘વિચારણા’ શબ્દને ઠેકાણે ‘પ્રરૂપણા’ શબ્દ ગોઠવી દે છે; અને એ જોલે છે કે ‘આચરણા કરનારા ગુનેગાર છે; પણ પ્રરૂપણા કરનારા તો તેના કરતાં પણ વધારે ગુનેગાર છે. ’ આ રીતની અનુચિત, અયોગ્ય અને અક્ષન્તવ્ય શબ્દોવાળી ભાષા અમારા પૂજ્ય પરમોપકારી વડીલો માટે

બોલાય તે કાંઈ પણ સંયોગોમાં જરાય વ્યાજબી નથી, એટલું જ નહિ, પણ તદ્દન ખોટી રીતે ગેરસમજ ઊભી કરાવી તે પૂજ્ય મહાપુરુષોની આશાતના કરવા બરાબર છે.”

“શેઠ કેશવલાલ લલ્લુભાઈ ઝવેરીએ અમોને અહીં મુનિસમ્મેલન અંગે બોલાવેલા છે, તે કાંઈ અમારા પૂજ્ય મહાપુરુષો માટે આવા અયોગ્ય અને અનુચિત શબ્દોવાળી ભાષા સાંભળવા માટે બોલાવ્યા નથી. અને અમો મુનિસમ્મેલનમાં આવ્યા છીએ, તે પણ અમારા પૂજ્ય મહાપુરુષો માટે આવી રીતના અસહ્ય શબ્દોવાળી ભાષા સાંભળવા હરગિજ નથી આવ્યા. એટલે હાલ ખીજી વિચારણા સ્થગિત કરી પ્રથમના તબક્કે શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ અમારા પૂ. વડીલો પ્રત્યેની તે શબ્દોવાળી ભાષા શ્રી શ્રમણ-સંઘ સમક્ષ પાછી ખેંચી લેવી જોઈએ. અને તેવી ભાષા બોલ્યાની પોતાની ભૂલને માટે શ્રી શ્રમણસંઘ સમક્ષ એમણે જાહેર માફી માગવી જોઈએ, એવી મારી શ્રી શ્રમણ-સંઘ પાસે નમ્ર માગણી છે.”

આ પછી સમ્મેલનમાં ખાસ્સું ડહોળાણ થયું. એ પછી તો બંને પક્ષ પોતપોતાની પક્કડમાં વધુ દૃઢ થઈ ગયા. એક પક્ષનો કઠાગ્રહ હતો કે બારપર્વીની ચર્ચા કરવી જ જોઈએ; બીજા પક્ષનો સત્યાગ્રહ હતો કે બારપર્વીની ચર્ચા ન જ કરી શકાય.

આનો રસ્તો લાવવા માટે શાંતિ ને સમાધાનના પરમ આહક શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે એક માર્ગ મૂક્યો કે—

“અવાજ એમ આવેલ છે કે ઉદયસૂરિ મહારાજ, માણેકસાગરસૂરિજી મહારાજ, હર્ષસૂરિજી મહારાજ, લખિંધસૂરિજી મહારાજ અને પ્રેમસૂરિજી મહારાજ આ પાંચ ખુઝર્ગ પુરુષો આ બાબતમાં વિચારણા કરે કે આપણે શું કરવું અને કેવી રીતે નિર્ણય લાવવો? એઓ જ આ કાર્ય કરી લે.”

આ માર્ગ પર પોતાનું ખાસ હેતુસરનું મંતવ્ય રજૂ કરતાં શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ કહ્યું : “જેઓ યોગ્ય રીતે શાસ્ત્રો જોઈ શકે, સમજી શકે, વિચારી શકે, તેવા યોગ્ય મહાપુરુષોને આ કાર્ય સોંપીએ તો થોડા વખતમાં શાસ્ત્રોની વાતોનું સ્પષ્ટીકરણ કરી શકીએ. વગેરે.”

આ સાંભળીને ઘણા સમસમી ગયા. એ દિવસનો કાર્યક્રમ પૂરો થયા પછી તરત જ શ્રી વિજયલક્ષ્મણસૂરિજી દોડાદોડ પાંજરાપોળના ઉપાશ્રયે આવ્યા ને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને કહે : “આપને આમાં કાંઈ કરવું છે કે નહીં? હવે તો હદ થાય છે.”

વિજયનંદનસૂરિજી કહે : “હું શું કરું? તમારે કરવું જોઈએ ને?”

વિજયલક્ષ્મણસૂરિજી કહે : “પણ આપ જ કાંઈ કરો ને!”

વિજયનંદનસૂરિજી કહે : “હું જે કરું એ કાલે જોજો.”

અને બીજે દિવસે શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ અને શ્રી વિજયપ્રતાપસૂરિજીના કથન પછી એમણે શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીના વક્તવ્ય પર કડક સમાલોચના કરતાં જણાવ્યું:

“ ગઈકાલે પોણાએ વાગે પુણ્યવિજયજીના નિવેદનમાં જે સૂચન થયું, જે તેમનું પોતાનું સ્વતંત્ર નહોતું પણ તેમની પાસે કોઈ પણ તરફથી આવેલ સૂચના ઉપરથી હતું, કે આ. શ્રી લખિયસૂરિજી, આ. શ્રી પ્રેમસૂરિજી, આ. શ્રી ઉદયસૂરિજી, આ. શ્રી હરખસૂરિજી, આ. શ્રી માણેકસાગરસૂરિજી, આ પાંચે વૃદ્ધ પુરુષોને આ કાર્ય સોંપવામાં આવે અને તેઓ આનો વિચાર કરી જે માર્ગ સૂચન કરે તે માર્ગે આપણે ચાલીએ તો તે જરૂર ઇચ્છવા યોગ્ય છે.

“ આના જવાબમાં પોણાચાર ને પાંચ મિનિટે રામચંદ્રસૂરિજીએ પોતાનું જે વક્તવ્ય કર્યું તેમાં તેઓએ ‘ઉપરોક્ત પાંચ વૃદ્ધ પુરુષો અમારે કબૂલ છે, બરાબર છે, તેઓને આ કાર્ય સોંપીએ અને તેઓ જે વિચાર આપે તે માર્ગે આપણે જઈએ તે વાત અમારે સંમત છે.’ તે રીતે સ્વીકાર કર્યો નથી, એ ચોક્કસ છે. અમોને લાગે છે કે તેઓની સમજણમાં ઉપરોક્ત પાંચે વૃદ્ધ પુરુષો યોગ્ય મહાપુરુષો નહોતા; યોગ્ય લાગ્યા હશે તો મહાપુરુષ નહિ હોય; મહાપુરુષ તેઓની સમજણમાં હશે તોપણ તેઓ યોગ્ય છે, તેવું તેઓની સમજણમાં નહિ હોય. એટલે તેઓની સમજણમાં તે પાંચે યોગ્ય મહાપુરુષ નહોતા. તેઓ પોતાના વક્તવ્યમાં જણાવે છે કે ‘જે યોગ્ય રીતે શાસ્ત્રોને જોઈ શકે, વિચારી શકે અને સમજી શકે, તેવા યોગ્ય મહાપુરુષોને સોંપવું જોઈએ.’ એનો સ્પષ્ટ અર્થ છે કે ‘ઉપરોક્ત પાંચે વૃદ્ધ પુરુષો યોગ્ય રીતે શાસ્ત્રોને જોઈ શકે છે,’ તેવું તેમની સમજણમાં નથી. ‘યોગ્ય રીતે શાસ્ત્રો વિચારી શકે છે.’ તેવું પણ તેમની સમજણમાં નથી. અને ‘ઉપરોક્ત પાંચે જણા શાસ્ત્રોને યોગ્ય રીતે સમજી શકે છે.’ તેવું પણ તેમની સમજણમાં નથી. એટલું જ નહિ, પણ ઉપરોક્ત પાંચે વૃદ્ધ પુરુષો યોગ્ય રીતે શાસ્ત્રોને જોઈ શકે છે, વિચારી શકે કે સમજી શકે તેવા નથી, એવું રામચંદ્રસૂરિજીની સમજણમાં જરૂર જણાય છે, જેથી તેઓએ તે પાંચે વૃદ્ધ પુરુષોનાં નામ કાલે કબૂલ કર્યાં નથી. હવે આ પાંચે વૃદ્ધ પુરુષો સિવાય અંત્રે વિદ્યમાન તપાગચ્છીય શ્રી દેવસૂર શ્રમણસંઘમાં યોગ્ય મહાપુરુષો બીજા શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીની સમજણમાં કોણ કોણ છે તે પણ આપણી સમજણ બહારનો વિષય છે, કારણ, આપણે કદાચ કોઈ નામ સૂચવીએ તો તેઓ કહી શકે છે કે ‘આ પુરુષ યોગ્ય રીતે શાસ્ત્રોને જોઈ શકે એમ નથી.’ બીજું નામ સૂચવીએ તોપણ તેઓ કહી શકે છે કે ‘આ પુરુષ યોગ્ય રીતે શાસ્ત્રોને વિચારી શકે એમ નથી.’ ત્રીજાનું નામ કદાચ સૂચવીએ તોપણ તેઓ કહી શકે કે ‘આ પુરુષ યોગ્ય રીતે શાસ્ત્રોને સમજી શકે તેમ નથી.’ અને આવું કોઈ પણ મહાપુરુષ માટે ‘તે યોગ્ય મહાપુરુષ નથી.’ એવું શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીના મોઢે, અમારે કહેવરાવવું અને અમારે સાંભળવું, એ અમારી જરાય ઇચ્છા નથી.”

આના પ્રત્યાઘાતમાં સામા પક્ષ તરફથી 'મારો એવો આશય ન હતો.'-ને એવાં અનેક મંતવ્યો રજૂ થયાં, પણ 'બૂદ્ધી બિગડી હોજસે નહીં' સુધરતી હૈ' -વાળો ઘાટ થઈ ગયો !

પછી તો ડોળાણુ વધી ગયું, ઉચ્ચતા પણ આવવા લાગી. પરિણામે થોડા જ દિવસોમાં સમ્મેલનનો નાટકીય રીતે અંત આવ્યો. ખંને પક્ષ અન્યોન્ય પર આનો ટોપલો એઠાડવા લાગ્યા. પણ, ખરી રીતે તો, સામા પક્ષમાં સરળતાનો નિતાન્ત અભાવ અને એનું કદાચહી માનસ જ આ માટે જવાબદાર ગણવું જોઈ એ.

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીનું કથન સ્પષ્ટ હતું કે "પાકિસ્તાન હિન્દુસ્તાન સાથે સમાધાન કરવાની વાતો કરે છે, પણ એ એની વાતો જ કર્યાં કરે, ને પોતે દબાવેલી હિંદની જમીનો કે મિલકતો પરનો કબ્જો છોડે નહિ, તો સમાધાન કઈ રીતે શક્ય બને? એ રીતે તમે જે નવી આચરણા કરી છે, તે ચર્ચાનો વિષય ન હોઈ શકે. આમ છતાં તમે પહેલા નવી આચરણા છોડી છઈ ને આપણી શુદ્ધ પ્રણાલિકાનો સ્વીકાર કરી લો, પછી આપણે સાથે બેસીને એની ચર્ચા-વિચારણા અવશ્ય કરીએ, અને એમાં જે સત્ય નીકળે તે આપણે બધાય સ્વીકારીએ."

ખૂબ સરળતાની ને સમજણની આ વાત હતી, પણ એ સમજમાં આવે એટલી સરળતા સામા પક્ષે ન હતી. એનું પરિણામ સંમેલનના અંતમાં આવ્યું.

સમગ્ર તપાગચ્છની એકતા થાય, એની આતુરતાપૂર્વક રાહ જોઈ રહેલી ભારત-વર્ષની જૈન જનતાને આનો ભારે રંજ થયો.

પણ આથી એટલું તો ચોક્કસ થયું કે અશક્ય ભૂમિકાઓ પર કદપાયેલી તપાગચ્છીય શ્રમણસંઘની એકતા ન થવા છતાં, શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ સંઘની (એકતિથિ પક્ષની) એકતા જરૂર થઈ. આ સમ્મેલનના પ્રતાપે એ સંઘના તમામ સમુદાયો ખૂબ નિકટમાં આવ્યા; એમનું સંગઠન વિશેષ મજબૂત બન્યું, અને એ સંગઠનને સમ્મેલનના માધ્યમે તોડી પાડવાના સામા પક્ષના પ્રયત્નોને નિષ્ફળતા જ સાંપડી ! આ એકતાના કૃણસ્વરૂપે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ શ્રમણસંઘ તરફથી શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીના નામનું એક નિર્ણયાત્મક નિવેદન પણ બહાર પાડવામાં આવ્યું. એમાં ત્રણ નિર્ણયો જાહેર કરાયાં :
 "(૧) ખાર પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ કોઈ પણ સંયોગોમાં ન જ કરી શકાય. (૨) સંવત્સરી મહાપર્વની આરાધના ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમને અખંડ રાખીને જ કરવાની છે. (૩) ચાલુ વર્ષે (સં. ૨૦૧૪) તા. ૧૬-૬-૫૮ ને મંગળવારે જ સંવત્સરી કરવાની છે."

સં. ૨૦૧૪ના આ સમ્મેલનને શિષ્ટ અને સભ્ય સમાજના લોકોએ જૈન સમાજની મોટી નિષ્ફળતા ગણી. આજે પણ એ લોકો એને નિષ્ફળતા જ કહે છે. અલબત્ત,

એ સમ્મેલન નિષ્ફળ જરૂર ગણાય, પણ એ નિષ્ફળતાનું મૂલ્ય સફળતા જેટલું જ આંકવું જોઈ એ.

આ જેવી તેવી સફળતા નથી. અને આટલું લાઘ્યા છતાંય એને જો નિષ્ફળતા કહેવાતી હોય તો તે પણ આદરણીય જ ગણાશે.

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને એક પત્રમાં 'પ.' મહત્તલાલ ઝવેરચંદ લખે છે :

“મને ખોતાને તો સ્પષ્ટ લાગે છે કે આજ સુધી આપણા પક્ષે જે કાંઈ વલણ લીધું છે તે યોગ્ય, વ્યાજબી અને જરૂરી જ લીધું છે. આમાં જરા પણ આપણી ભૂલ થઈ નથી.

“કોઈનું ભૂંડું ઇચ્છનાર ખોતાનું જ ભૂંડું કરે છે, પારકાનું કાંઈ કરી શકતો નથી. ગયા સંમેલનમાં અને આ સંમેલનમાં-ખંનેમાં તેઓ ખન્યા છે.

“હું તો ખરેખર આપને જ આનો યશ આપું છું. આપ જો ન આંવ્યા હોત તો શું પરિણામ આવત તે તો ભાવિ જાણે, પણ આપે આવી, પર્વતિયિનું રક્ષણ કર્યું છે. અને જે કામ સાગરાનંદસૂરિજી કે કોઈ ન કરી શક્યા તે કર્યું છે. આ કરવામાં આપે શાસનનું પરમ કલ્યાણ કર્યું છે. એટલું જ નહિ, પણ શાસનના શિરસ્તાને ઉલ્લંઘનારને યોગ્ય શિક્ષા આપી શાસનના રાહતું રક્ષણ કર્યું છે, નહિતર એ સ્થિતિ આવી પહોંચી હતી કે ગમે તે માણસ મનગમતી વસ્તુ ભક્તોના કે પૈસાના જોરે શાસનમાં ઘુસાડત અને સાચી વાતને હંમેશ માટે ધકેલી દેત. આપે તો આ કામ આપના જીવનમાં પરમસુકૃત અને અતે પણ સુકૃત અનુભવનારૂપ કર્યું છે. આની પાછળ કોઈને પાછા પાડવાની કે કિન્નો લેવાની ખુદ્દિ નથી. માત્ર ચાલુ પરંપરાને કોઈ પણ માણસ તોડે તે ઉત્પથથી સમાજને રક્ષવાની ભાવના હતી.”

અતે એટલું જ કહીશું કે આ સંમેલનમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી ન આંવ્યા હોત તો સં. ૧૯૯૯માં પી. એલ. વૈદ્યના ચુકાદા વખતે સર્જાયેલી સ્થિતિથીયે વધુ કફોડી સ્થિતિ પેદા થાત એ નિઃશંક છે.

૩૪

પંચાંગ-પરિવર્તન

સમ્મેલનની સમાપ્તિ થઈ તો ખરી, પણ એ પછી પુનઃ પત્રિકાબાહુ શરૂ થઈ ગઈ. સામો પક્ષ તો લખાણ અને પત્રિકાને જોરે જ ઝૂમતો હતો. એનું એ પ્રબળ પ્રચાર-

માધ્યમ હતું. પણ, આ પક્ષમાં પણ અમુક તત્ત્વો એવાં હતાં, જેને આવી પત્રિકા-બાહ્યમાં રસ હતો. આનાથી શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી નારાજ હતા. એક વાર તો એમણે એક પત્રમાં લખેલું પણ ખરું :

“ ખરી રીતે સામા પક્ષની સામે એલેન્જ, ચર્ચા કે જવાબ, હાલ કાંઈ પણ કરવાની ઉતાવળ ન કરવી, મને વ્યાજબી લાગે છે. નિવેદન કે લખાણ સામાનાં થવા દેવાં. તેઓને એટલાથી સંતોષ માનવા દેવો. સામાનું લખાણ માત્ર વાંચી જવાબની ઉતાવળ કરવી ઠીક નથી લાગતી. લખાણની પાછળ સામાનું હૃદય કેટલું ખેંચી ગયું જણાય છે તેમ જ લખાણમાં કેટલી પોલિસી છે, તે જ પહેલું ખરાખર વિચારવું જોઈએ. ન્યાં સરળતાનો અંશ નથી, તેમ શાસનની સાચી ધગશ નથી, ત્યાં તેની સામે એલેન્જ કે ચર્ચાનો અર્થ શો ? પણ ઉતાવળિયા સ્વભાવનું ઔષધ શું ? ”

પત્રિકા ને લખાણથી તેઓ કેટલા નારાજ હતા, તે આ પરથી પણ સમજાય છે.

પણ, થોડા જ સમયમાં સામા પક્ષના એક ખાસ વર્તુળે એકદમ નવો વળાંક લીધો. ખાર પર્વતિથિ અંગેની નવી પ્રણાલિકા મૂકી દેવાની વાતો એ વર્તુળે શરૂ કરી. આનું પણ કારણ હતું : હજુ હમણાં જ સંમેલનનો અનાવ દાખલારૂપ બન્યો હતો. ને એ પછી થોડા જ સમયમાં સંવત્સરીનો પ્રશ્ન આવતો હતો. એ સંવત્સરીમાં સામે પક્ષ તપાગરછથી સાવ અલાયદો પડી જવાનો હતો. આ નવા પક્ષે માત્ર ૧૫ ટકા જેટલો જ વર્ગ હતો; બ્યારે જૂના પક્ષે ૮૫ ટકા જેટલો વર્ગ રહેતો હતો. આ સ્થિતિમાં જો સામે નવો પક્ષ જુદી સંવત્સરી કરે, તો સર્વત્ર સર્વ લોકોને થઈ જ જાય કે, ‘ આ લોકો જ સંઘની એકતામાં બાધક છે. અને આ લોકોના કારણે જ વિ. સં. ૨૦૧૪ના સંમેલન પહેલાં, સંમેલનમાં અને તે પછી પણ સંઘમાં કલેશ થયા કરે છે. ’ આમ ન થાય, એ હેતુથી એ વર્તુળે આવો વળાંક લેવાનું સાહસ કરેલું. પણ એ એને માટે હુસ્સાહસ ઠર્યું. સામા પક્ષનાં જ બળવાન પરિબળોએ એ વર્તુળને નવો વળાંક લેતાં અટકવાની ફરજ પાડી. આથી સામા પક્ષમાં તિથિપ્રશ્ને આંતરિક ઘર્ષણ શરૂ થયું.

આ પછી આચાર્ય વિજયપ્રેમસૂરિજીએ એકતા માટે સંઘમાન્ય પંચાંગનું પરિવર્તન કરવાનો નવો વિચાર વહેતો મૂક્યો.

એમના આ વિચારથી શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને વાકેફ કરવા માટે પં. શ્રી મહંતલાલ ઝવેરચંદે એમને લખ્યું :

“ બધા વમળો પૂરા થયા પછી આ એક નવી વાત છે અને તે આપના અભિપ્રાય ઉપર અવલંબે છે.

“ પ્રેમસૂરિજી રામસૂરિજી ખારપર્વી ન છોડે તો ઉપવાસ ઉપર ઊતરવા તૈયાર થયા છે, આનું પરિણામ એ આવવાનું કે ખારપર્વી તે બધા છોડે અને આપણને ખુધવાર માટે આગ્રહ થશે.

“પરંતુ આ વાતમાં મેં કહ્યું કે પ્રત્યક્ષ પંચાંગનો આશરો લો તો આ પંચાંગ જૈન સંઘ સદા માટે સ્વીકારે અને તે રીતે આ સાલ મંગળવારી સંવત્સરી બધા કરે. આ માટે એમણે રામચંદ્રસૂરિજીને પૂછી જોયું પણ તે તેને નથી ગમ્યું.”

“પરંતુ તે પોતે-પ્રેમસૂરિ-તે માટે તૈયાર થયા છે. તેમનું કહેવું એવું છે કે અમદાવાદના મુખ્ય મુખ્ય આચાર્યોને ડહેલે કે બીજે કસ્તૂરભાઈ ‘લેગા કરે અને કહે કે પ્રત્યક્ષ પંચાંગ સ્વીકારી મંગળવારી બધા કરો.’ આપણે અને પ્રેમસૂરિએ તુર્ત કબૂલ કરવું, રામસૂરિજીને સમજાવવા પ્રયત્ન થાય. ન માને તો તેને દબાવવા પ્રેમસૂરિ ઉપવાસ ઉપર ઊતરે, અગર છેવટે તેને મૂકી દઈને પણ પ્રેમસૂરિ બધી રીતે આપણામાં ખાર-પર્વી અને સંવત્સરીમાં જોડાઈ જાય આ ગણતરી છે.”

“આ વાત પૂ. આ. ઉદયસૂરિજી મહારાજ, પૂ. ચંદ્રસાગરસૂરિ મહારાજ અને ડહેલાને પૂછી, પણ તે બધાનો નિર્ણય આપના ઉપર અવલંબે છે.”

આ જ મતલબનો એક પત્ર શ્રી પુણ્યવિજયજીએ પણ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને લખ્યો.

પં. મફતલાલ, શ્રી પુણ્યવિજયજી વગેરેના પત્રોના ઉત્તરમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ જણાવ્યું : “પ્રેમસૂરિજીની મંગળવારની આ નવી ભાંગડમાં પડવાની અમારી સલાહ નથી. પહેલાં સિદ્ધિસૂરિજી, લખિંધસૂરિજી, પ્રેમસૂરિજી અને રામચંદ્રસૂરિજી-આ ચારેની ખાર પર્વતિથિની પ્રજ્ઞાલિકાને સ્વીકારવાની લેખિત કબૂલાત લેવી જોઈએ, પછી જ આવી કોઈ પણ ભાંગડમાં ભાગ લેવો વ્યાજબી છે.”

આ વાતના અનુસંધાનમાં એમણે સલોત કૂલચંદ છગનલાલ પરના પોતાના પત્રમાં પણ લખ્યું કે “આપણે તો સામા પક્ષની પાસે મંગળવાર કરાવવાની પણ આશા કે ઇચ્છા રાખવાની જરૂર નથી. તેઓને તિથિ કે સંવત્સરી જે રીતે કરવી હોય તે રીતે ભલે કરે, આપણને હવે શાંતિથી મંગળવારની સંવત્સરી કરવા દે, એટલું જ બસ છે.”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની અંગત માન્યતા આવી હતી : “આપણા પક્ષમાં તો સર્વસમ્મતિએ મંગળવારે સંવત્સરી કરવાની નક્કી જ છે. તો પછી સામા પક્ષ ખાતર પંચાંગ પરિવર્તન કરવાની શી જરૂર છે? એમને ઉચિત લાગતું હોય તો એ લોકો ભલે મંગળવાર કરે. પણ એ લોકો મંગળવાર કરે, એ માટે આપણે જૈન સંઘના તમામ ગરહોને સર્વમાન્ય ચંદ્ર પંચાંગનો ત્યાગ કરીને માત્ર તપાગરહમાં જ સ્વીકાર્ય બની શકે એવું નવું પંચાંગ માનવું, બિલકુલ ઉચિત નથી. હા, સામા પક્ષ ખારપર્વીની નવી પ્રજ્ઞાલિકા છોડવાનું જાહેર કરે તો કોઈ પણ ખાબતનો વિચાર કરીએ. પણ તેવું તો છે નહિ. પછી શા માટે પંચાંગની ખાબતમાં એમને ખાતર સર્વ ગરહોથી શુદ્ધ પડવું?”

પણ ભાવી શુદ્ધ જ હતું. સામા પક્ષની વારંવારની ઉદ્દીરણાથી પ્રેરાયેલા મુબઈ

તથા અમદાવાદના આગેવાન શ્રાવકોના સૂચનને માન આપીને શેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ એ શ્રીસંઘ વતી આ પ્રશ્નની જવાબદારી લીધી. તેઓ ખાર તિથિ અને સંવત્સરી, બંને પ્રશ્નનું એકીસાથે સમાધાન થાય એ હેતુથી દરેક આચાર્યોને મદ્યા, વિનંતિ કરી. પણ છેવટે ખાર તિથિની વાત લવિષ્ય ઉપર છોડીને સંવત્સરીની એકતા કરવાનો એમણે નિર્ણય કર્યો. એ માટે સંઘમાન્ય ચંદુ પંચાંગના પરિવર્તનનો વિચાર બધા આચાર્યો પાસે મૂક્યો. સામા પક્ષને તો ‘ભાવતું’ તું ને વેદે કહ્યાં’ જેવું જ હતું! પણ આ પક્ષના આચાર્યોએ પણ ‘શેઠે ઉપાડ્યું’ છે, અને સંઘની એકતા ખાતર થાય છે’ એમ વિચારીને એ વિચારને સંમતિ આપી. સૂરિસમ્રાટના સમુદાય વતી શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ તથા શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ પણ, પોતાની સચોટ માન્યતાનો આગ્રહ ન રાખતાં, સંમતિ આપી.

આ બાબતમાં સંમતિ મંગાવતો શેઠનો પત્ર આવ્યો, ત્યારે તેના જવાબમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ લખ્યું :

“ શ્રી પર્યુષણ પર્વના પ્રશ્નનો પૂ. આચાર્ય મહારાજઓ સાથે ચર્ચા કરી ઉકેલ લાવવાની અને સકલ શ્રીસંઘમાં એકસાથે પર્યુષણ પર્વની આરાધના કરાવવાની તમારી ઉત્તમ ભાવના બાણી ખૂબ જ અનુમોદના સાથે સંતોષ થયો છે. અને તે કાર્યની સફલતા માટે અમારા સહકાર અને આશીર્વાચનની અપેક્ષા જણાવી, તો ત્યાં અમદાવાદ ખિરાજતા પરમપૂજ્ય પરમોપકારી પૂજ્યપાદ અમારા ગુરુમહારાજશ્રીજી વિજયોદયસૂરિ-શ્વરજી મહારાજ સાહેબનો જે સહકાર અને તેઓશ્રીજીનું જે આશીર્વાચન, તેમાં જ સંપૂર્ણ રીતે અમારો સમાવેશ આવી જાય છે. છતાં તમારે તમારા પૂર્ણ વિવેકલયાં વલણને અનુસરી અમારી ઉપર પણ પત્ર લખ્યો છે, તેના જવાબમાં :-

“ જ્યારે ભારતના તમામ તપાગચ્છ શ્રી ચતુર્વિધ સંઘનો આ સંવત્સરી મહાપર્વની આરાધનાનો પ્રશ્ન છે, અને આખા તપાગચ્છીય શ્રીસંઘમાં એક જ દિવસે એક જ સરખી સંવચ્છરીની આરાધનાની વિચારણા કરાય છે, અને એ રીતે આખા તપાગચ્છ શ્રીસંઘમાં એકતા અને શાંતિ સ્થાપવા તમે તથા અમદાવાદનો શ્રીસંઘ આ પ્રશ્ન હાથ ધરે છે, ત્યારે તે બાબતમાં અમદાવાદનો શ્રીસંઘ જે નિર્ણય બહાર કરશે, તેમાં અમારો પૂરો સહકાર છે, અને અમારી સંમતિ છે. ”

આ પછી દ્વિતીય શ્રાવણ વદિ ૭ ને ગુરુવારે (તા. ૭-૮-૫૮) શ્રીસંઘ ભેગો કરીને શેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ એ સર્વાનુમતે ઠરાવ પસાર કર્યો કે—

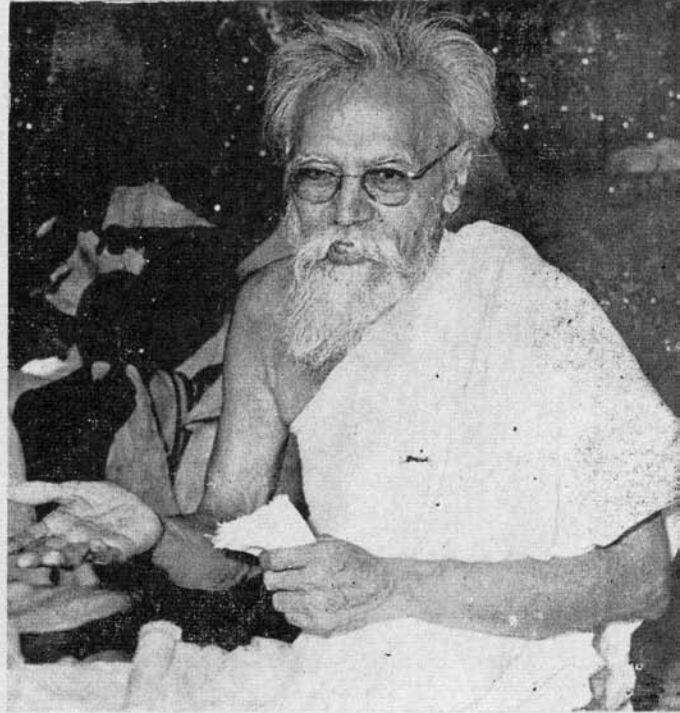
“ શ્રી જૈન પ્રવેતામ્બર મૂર્તિપૂજક તપાગચ્છીય શ્રીસંઘે અત્યાર સુધી પંચાંગ તરીકે ચંડાંશુ ચંદુ પંચાંગનો ઉપયોગ કર્યો છે. પણ આજથી એ પંચાંગની જગ્યાએ જન્મભૂમિ પ્રત્યક્ષ પંચાંગનો ઉપયોગ કરવા આપણા શ્રી તપાગચ્છીય આચાર્ય મહારાજને આદિએ

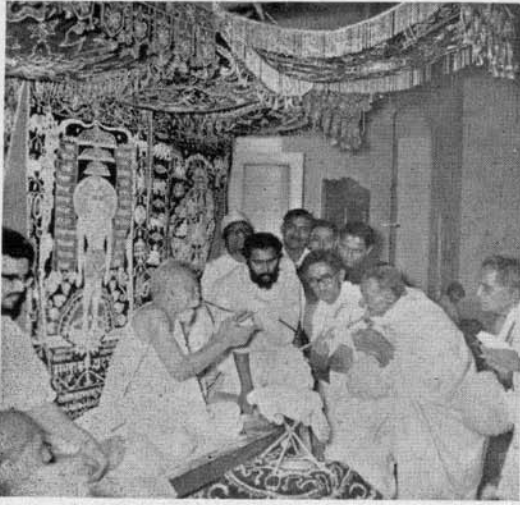
મુ. સૂર્યોદયવિજયજીની પંન્યાસ પદવી
(અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૨૩)

શશિકાન્ત પોપટલાલ શાહની દીક્ષા
(સાબરમતી, અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૨૪)

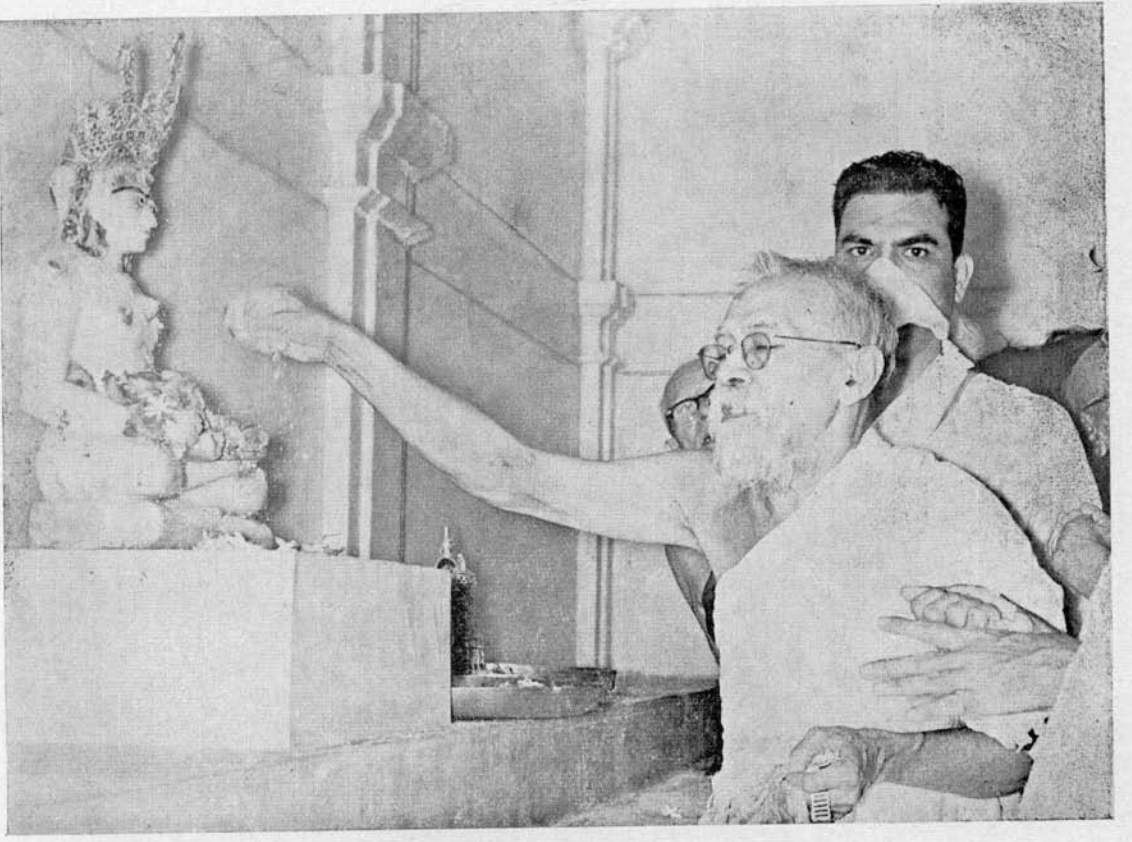
આ. વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજીની ગુણાનુવાદસભામાં
(અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૨૪)

વક્રીલ ચંદ્રકાંત છોટાલાલ ગાંધીએ ચોથું વ્રત સ્વીકાર્યું તે પ્રસંગ
(અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૨૧)

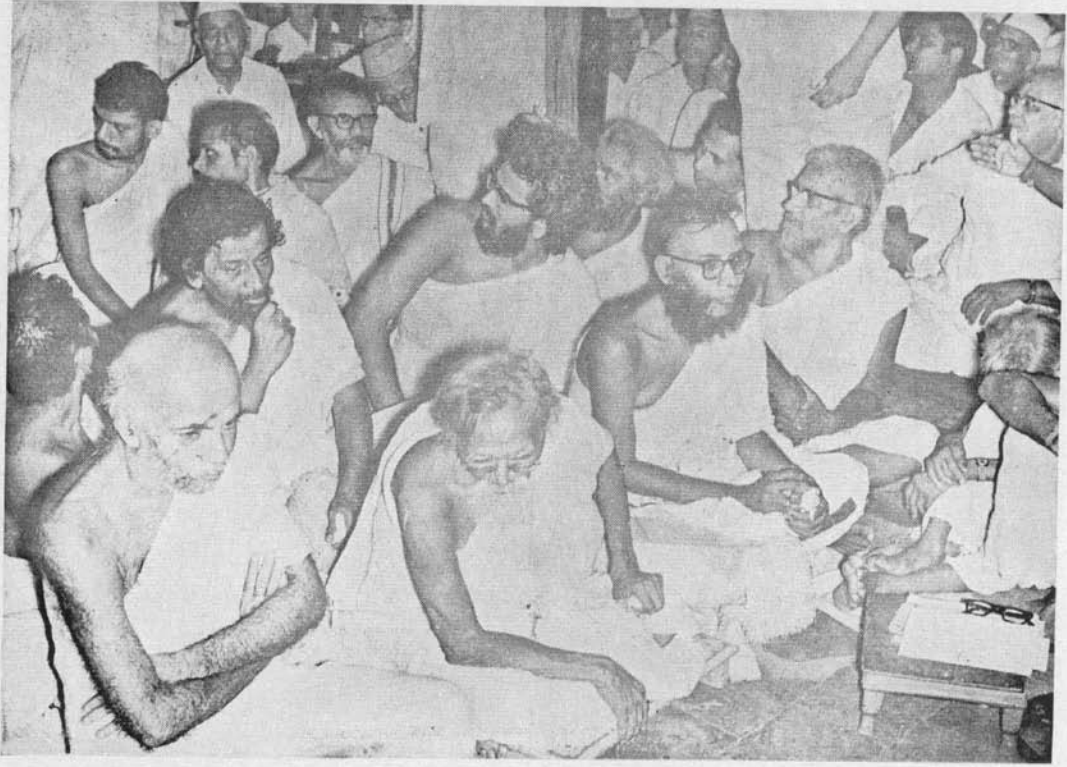
અમદાવાદમાં ભાભા પાર્શ્વનાથના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા
(વિ. સં. ૨૦૨૧)

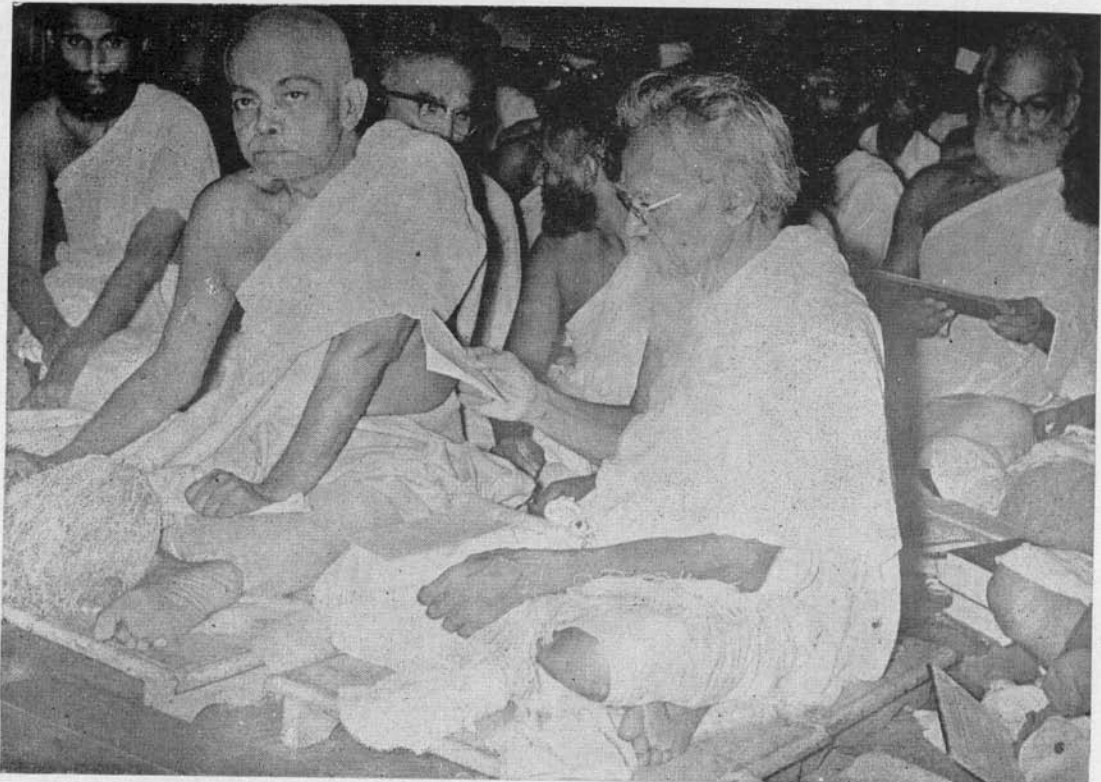
લાલાભાઈની પોળની પ્રતિષ્ઠા (અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૨૭)

બિમાર ગુરુદેવની સેવામાં (ભાવનગર, વિ. સં. ૨૦૨૬)

आ. श्री विनयरामसूरीश्वरज्ज (डिवावावा) आदि साथे

શ્રી સવાઈલાલ કેશવલાલની અંજનશલાકા વખતે
(પાલીતાણા, વિ. સં. ૨૦૨૬)

અમદાવાદથી પાલીતાણા તરફ પ્રયાણ
(વિ. સં. ૨૦૨૬)

પાલીતાણાની શ્રી સવાઈલાલભાઈની અંજનશલાકાનાં દૃશ્યો (વિ. સં. ૨૦૨૬)

અંજનશલાકાના વિધિ બાદ સમૂહ-ચૈત્યવંદન

←←← શ્રી સવાઈલાલભાઈ સમક્ષ દેવદૂધ્ય-મંત્રણ વિધિ

ક્રિયાવિધાન પ્રસંગે આ. શ્રી વિજયઅમૃતસૂરિજીની સાથે →→→

એક દૃશ્ય

કદંબગિરિ ઉપર શ્રી આદીશ્વરની ટૂકમાં પ્રતિષ્ઠા (વિ. સં. ૨૦૨૬)

બીજું દૃશ્ય
જીવનના શિલ્પી
દેવમંદિરના
શિલ્પના સાંનિધ્યમાં

આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી આદિ સાથે અમદાવાદમાં પ્રવેશ (જૂન, વિ. સં. ૨૦૨૬)

સા. પૂર્ણ પ્રજ્ઞાશ્રીની દીક્ષા પછી (અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૨૭)

સર્વસમ્મત નિર્ણય કર્યો છે. શ્રી રાજનગરનો જૈન પ્રવેતામ્બર મૂર્તિપૂજક તપાગચાપ્રીય શ્રીસંઘ આજથી તે પ્રમાણે વર્તવા જાહેર કરે છે.”

આ ઠરાવ પછી તપાગચા શ્રીસંઘમાં તાત્કાલિક શાન્તિ અને નિરાંતનું આનંદમય વાતાવરણ છવાયું. સમગ્ર સંઘમાં એક જ પર્યુષણા અને સંવત્સરી થઈ. આ બાબતનો આનંદ વ્યક્ત કરતાં શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને લખે છે :

“ ધર્મપસાયે આ વર્ષે આખા સંઘનાં પર્યુષણા એક થયાં એથી ઘણી જ શાંતિ રહી છે એમાં ફેરક નથી.”

શેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ એ પણ લખ્યું કે —

“ આપ સૌ આચાર્ય મહારાજોની કૃપા અને ઉદ્ધારતાથી સમસ્ત જૈન સંઘે મહા-પર્યુષણા પર્વની આરાધના એકચિત્તે ખૂબ આનંદથી કરી અને તેથી જૈન સમાજમાં અનુપમ ખુશાલી વ્યાપી રહી છે. ”

૩૫

ઉદ્ધારતાનું ઉમદા ઉદાહરણ

સકલ સંઘમાં એક સંવત્સરીની આરાધનાની આ વાતે શેઠ કસ્તૂરભાઈને તિથિ-ચર્યાના પ્રશ્નના ઉકેલની દિશામાં આગળ વધવા પ્રેત્સાહિત કર્યા. સંવત્સરી પછી તરત જ એમણે આરપર્વીનો નિવેડો લાવવાના પ્રયાસો શરૂ કર્યા. એ પ્રયાસોના પ્રારંભમાં એમણે એ અંગેનું માર્ગદર્શન મેળવવા માટે એક પત્ર શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પર લખ્યો :

“ હજી આપણે ખીજ ઘણા કોયડા ઉકેલવાના છે, તે સુલભ રીતે ઉકેલવા સારું તિથિ-આરાધનાના પ્રશ્ન ઉપર એકમત થવો જરૂરી છે. તેમાં આપનો પૂરો અને ઉત્સાહી સાથ મળશે તેમાં મને શંકા નથી. આ પ્રશ્ન ઉપર માર્ગદર્શન આપી આલારી કરશો. ”

આ વાતને પુષ્ટિ આપવા માટે શ્રી પુણ્યવિજયજીએ પણ એક પત્ર લખ્યો કે :

“ આરપર્વીના સમાધાન અંગેનું માર્ગદર્શન મેળવવા માટે શેઠશ્રી તેમને પોતાના પત્ર સાથે મોકલી રહ્યા છે. શેઠ ઇચ્છે છે કે આરપર્વી અને સંવત્સરી આદિ અંગે કાયમી એક નિર્ણય થઈ જાય તો એક મોટી સિદ્ધિ જૈન સંઘ માટે થઈ ગણાય, અને

સંઘને લગતાં ખીબાં કાર્યો કરવાની સુગમતા ઊભી થાય. અને આ વિષેના માર્ગદર્શનની આશા શેઠશ્રી પરંપરાનુસારી વર્ગ પાસેથી રાખે છે, ખાસ કરી આપની પાસેથી જ રાખે છે. પ્રસંગોપાત્ત મેં સૂચના કરી હતી કે આ વિશેનું વિચારપૂર્ણ માર્ગદર્શન મળવાનું સ્થાન વાસ્તવિક શ્રી નંદનસૂરિજી મહારાજ છે. શેઠને એ વાત સમજઈ છે. મને લાગે છે કે આ વે પ્રસંગે આપના તરફથી માર્ગદર્શન મળશે એ અતિ લાભદાયી બાબત છે. શાસનની દૃષ્ટિએ અને અનેક દૃષ્ટિએ શેઠશ્રીને શ્રદ્ધા પણ છે, તેા આપ યોગ્ય કરશો. ”

શેઠનાં યત્રના ઉત્તરમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ ખૂબ ઉદારતા, તટસ્થતા અને દીર્ઘ-દૃષ્ટિભર્યું સવિસ્તર માર્ગદર્શન આપ્યું. એ કેવું કીમતી હતું, એ આપણે પણ જોઈએ :

“તમોએ લખ્યું જે ‘ખીબા ઘણા કોચડા ઉકેલવા સારુ તિથિ-આરાધનાના પ્રશ્ન ઉપર એકમત થવો જરૂરી છે.’ તે તદ્દન વ્યાજબી છે. કારણ, તિથિ-આરાધનના એકમતમાં જ ભાવી તમામ ઉકેલોની સુલભતા છે, અને તેમાં જ શ્રી જૈન સંઘનું ગૌરવ સમાયેલું છે.

“તમોએ તે તિથિ-આરાધનાના પ્રશ્ન ઉપર તમામનો એકમત થવા બાબતમાં અમારી પાસે માર્ગદર્શન માગ્યું તેા તેના જવાબમાં :—

“(૧) અમોને એમ લાગે છે કે તિથિનો એક નિર્ણય પટ્ટકરૂપે લેવાય તેા તે કામ વધારે સુગમ થાય એટલે—“અત્યાર સુધીમાં તિથિની આરાધના તપાગચ્છના જે જે સમુદાયે પોતે પોતાની માન્યતા પ્રમાણે જે જે રીતે કરી છે તે તમામ સમુદાયે શાસ્ત્રના સાપેક્ષભાવે, સમજીને કરી છે. પણ હવે તે રીતે જુદી જુદી આરાધના ન થતાં એક જ આરાધના થાય તે માટે, શાસ્ત્રના વિધિ-નિષેધ કાયમ રાખીને, અરસપરસ શાંતિપૂર્વક અને સમજૂતીથી, એક પટ્ટકરૂપે નિર્ણય લાવવો જોઈએ.” અને આ પટ્ટકરૂપે કાર્ય ત્યાં અમદાવાદ ખિરાજતા આચાર્ય મહારાજે વિ. એકમત થઈ અને બહાર ખિરાજતા આચાર્ય મહારાજે વગેરના વિચારો મેળવી સર્વસંમત થઈ કરે અને અમદાવાદનો શ્રીસંઘ તે કાર્યને સહર્ષ વધાવે.

“(૨) હવે કદાચ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે પટ્ટકરૂપે નિર્ણય ન આવી શકે તેા પછી અમદાવાદના નગરશેઠ વિમળભાઈ શેઠ, તમારા જેવા વિચારશીલ પુરુષો સાથે વિચાર-વિનિમય કરી, અમદાવાદના શ્રીસંઘને બોલાવે અને શ્રીસંઘમાં તેઓ તિથિ બાબતનો એક નિર્ણય બહાર કરે અને તે પ્રમાણે તમામ તપાગચ્છ અતુવિધ શ્રીસંઘ તિથિની આરાધના કરે. આ રીતે અમારા ક્ષયોપશમ પ્રમાણે આ પ્રકારનું માર્ગદર્શન હાલ અમારા વિચારમાં આવે છે.”

આવું કીમતી માર્ગદર્શન આપવા છતાં, એનો અમલ થવો જ જોઈએ એવો

આગ્રહ ન રાખતાં, એની સાથે જ એમણે ૧૯૯૨થી શરૂ થયેલી નવી પ્રજ્ઞાલિકાનો નિર્દેશ કરવા સાથે ઉમેર્યું :

“તો હવે તિથિ-આરાધના તે મતભેદના ઉકેલ લાવવામાં અને એકમત થવામાં તેઓની શી ઇચ્છા છે, અને કઈ રીતે તેઓ એકમત થવા ઇચ્છે છે?—આ બાબતમાં તે વર્ગમાંથી વયોવૃદ્ધ આચાર્ય શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ, આચાર્ય શ્રી વિજયલઘિસૂરિજી મહારાજ તથા આચાર્ય શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિજી વિગેરેના ચોક્કસ વિચાર સ્પષ્ટ રીતે તમારે પહેલાં જાણી લેવા જરૂરી છે. તેથી તે બાબતની વિશેષ વિચારણામાં સાનુકૂળતા રહેશે અને ઉચિતતા જળવાશે એવું અમારું માનવું છે.”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીના સૂચન અનુસાર, ખન્ને પક્ષને સંમત નિર્ણય થાય તો સારું, એવા ઇરાદાથી શેઠે વાટાઘાટો ચલાવી. પણ, સામા પક્ષે પૂનમ-અમાસની ક્ષય-વૃદ્ધિ કાયમ રાખવાની અને સંવત્સરી પણ પોતાની માન્યતાની ચાલુ રાખવાની શરતે બાકીની પર્વતિથિઓની નવી પ્રજ્ઞાલિકા છોડવાની વાત મૂકી. કેઈ પણ તટસ્થ અને સમભુ વિચારક બ્યક્તિ નામંજૂર કરે એવી આ વાત હતી.

આમ થવાથી, કશું પરિણામ આવવાની આશા-શક્યતાઓ ઘટી ગઈ. આખરે શેઠે એ વિશેની વાટાઘાટો અને હિલચાલો બંધ કરવાની જાહેરાત કરતાં જણાવ્યું :

“ગુરુવાર તા. ૭-૮-૫૮ના રોજ સંવત્સરીની આરાધના એક જ દિવસે કરવાની સૌ આચાર્ય મુનિ-મહારાજોની સંમતિથી આવતાં જૈન જનતામાં અનેરો ઉમંગ આવ્યો હતો.

“ત્યારબાદ તિથિ-આરાધના પણ એક જ દિવસે કરવા સારું મેં અનેક પ્રયત્નો કર્યા, છતાં તેમાં સફલતા મલી નથી. મારે દુઃખ સાથે કહેવું પડે છે કે, અમુક આચાર્ય-મુનિરાજોને બાદ કરતાં, મોટા ભાગના બંને પક્ષોનું વલણ એવા પ્રકારનું છે કે જેમાં તેઓ સમજ્યા તે સાચું મનાવવાની તમજા સેવાઈ રહી છે; બ્યારે તેથી જૈન સંસ્કૃતિ અને સમાજને કેટલું પારાવાર નુકશાન થઈ રહ્યું છે અને થવાનું છે તે તેમના ધ્યાન બહાર રહે છે.” (‘ગુજરાત સમાચાર’, તા. ૬-૧૨-૫૮)

અને તિથિચર્યાનો પ્રશ્ન જેમ હતો તેમ જ કાયમ રહ્યો.

૩૬

શુભ કાર્યોની પરંપરા

સૂરિસમ્રાટના સ્વર્ગવાસ પછી કેટલાંક બાકી રહેલાં કાર્યો પૂરાં કરવાની દિશામાં, શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી પૂરા સક્રિય હતા.

મહુવામાં સૂરિસમ્રાટના અગ્નિસંસ્કાર-સ્થળે શ્રીસંઘે એક નાનું પણ નાનુંક જિનમંદિર તૈયાર કરાવ્યું હતું. વિ. સં. ૨૦૧૫માં એની અંજનશલાકા-પ્રતિષ્ઠાનું શુભ કાર્ય ગુરુદેવ શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજ સાથે કર્યું. એમાં સૂરિસમ્રાટની પાદુકા પણ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

કદમ્બગિરિ તીર્થના વિકાસ માટે સૂરિસમ્રાટના મનોરથો અતિલબ્ધ હતા. એ મનોરથને મૂર્તિમાન કરવા માટે એમના આ બે શિષ્યો-શ્રી વિજયોદયસૂરિજી તથા શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી-અને શેઠ જિનદાસ ધર્મદાસની પેઢી સતત પ્રયત્નશીલ હતા. એ પ્રયત્નોના પરિપાકમાં કદમ્બગિરિ ઉપર અનેક જિનચૈત્યોનું નવનિર્માણ થઈ રહ્યું હતું. એમાં ૧૧૫ ઈસવી ભંચાઈની શ્રી આદીશ્વરપ્રભુની પ્રતિમાવાળો શ્રી પંચમેરુપ્રાસાદ, શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુના ભૂમિગૃહ-ચૈત્યવાળો શ્રી અષ્ટાપદ તીર્થોત્તર પ્રાસાદ, વાવડી ખોટને જિનપ્રાસાદ, આ બધાંનું નિર્માણકાર્ય પરિપૂર્ણ થયું હોઈ, વિ. સં. ૨૦૧૬માં એ બધા પ્રાસાદોની પ્રતિષ્ઠા સાથે અનેક જિનખંભોની અંજનશલાકા કરી.

આ જ વર્ષે શ્રી કદમ્બગિરિમાં ઉપધાનતપની મંગળ આરાધના પણ કરાવી.

ક્ષેત્રસ્પર્શના, તબિયતની પ્રતિકૂળતા, કદમ્બગિરિ તીર્થનો વિકાસ વગેરે અનેક કારણો-સર વિ. સં. ૨૦૧૪થી લઈને ૨૦૨૦ સુધીનાં સાત ચોમાસાં તેઓશ્રીએ પાલિતાણામાં, સાહિત્યમંદિરમાં જ કર્યો. આ ગાળામાં-સં. ૨૦૧૭-૧૮માં-શ્રી સિદ્ધાચલજી મહાતીર્થ ઉપર ગુદી ગુદી ટૂંકામાં અનેક જિનમૂર્તિઓની પ્રતિષ્ઠા એમના હાથે થઈ.

સં. ૨૦૧૯માં કપડવંજના સુશ્રાવક શેઠશ્રી રમણભાઈ નગીનદાસ પરીખને કપડવંજથી શ્રી કેસરીયાજી તીર્થનો છ 'રી' પાળતો યાત્રાસંઘ કાઢવાની ભાવના થતાં તેમણે તેમાં પધારવાનો ખૂબ આગ્રહ કર્યો. એટલે તેઓ કપડવંજ પધાર્યા. ત્યાંથી તેમની નિશ્રામાં ચિરસ્મરણીય, લબ્ધ યાત્રાસંઘ નીકળ્યો. સાથે આચાર્ય શ્રી વિજયપ્રતાપસૂરિજી મહારાજ તથા શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ વગેરે મુનિવૃન્દ પણ હતું.

સંઘ સાથે શ્રી કેસરીયાજી તીર્થની યાત્રા અંતરના ઉલ્લાસથી કરીને વર્ષોની ભાવના અને અભિગ્રહ પૂર્ણ કર્યો.

ત્યાંથી પાછા કપડવંજ, અમદાવાદ થઈ વલભીપુર આવ્યા. ત્યાં, સૂરિસમ્રાટની પ્રબળ ભાવનાને અનુસરીને, જિનદાસ ધર્મદાસની પેઢીએ, ગામબહાર પ્લોટમાં ચાર મજલાનું ગગનેતુંગ શ્રી દેવધર્મિગણિ ક્ષમાશ્રમણ-સ્મૃતિમંદિર તૈયાર કરાવેલું હતું. આ લબ્ધ પ્રાસાદમાં જિનબિંબો ઉપરાંત વલભીવાચનાના ઐતિહાસિક અવસરે શ્રી દેવધર્મિગણિજના નેતૃત્વમાં એકત્ર મળેલા પાંચસો આચાર્યોની મૂર્તિઓ પણ ખિરાજમાન કરવાની હતી. એટલે શ્રી વિજયોદયસૂરિજ તથા શ્રી વિજયનંદનસૂરિજ અહીં રહ્યા, અને લબ્ધ ઉત્સવ-પૂર્વક આ દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા અને અંજનશલાકા કરી.

ખંભાતમાં માણેકચોક મહોલ્લામાં જમીનનું ખોદકામ કરતાં અનેક પ્રાચીન જિન-ખિંબો મળી આવ્યાં હતાં. આઠસોથી હજાર વર્ષ જેટલાં જૂનાં, નયનમનોહર એ ખિંબ હતાં. લોકોને બાણ થતાં જ દૂર દૂરના ગામોના સંઘો તથા લોકો એમાંથી પોતાને ગમતાં જિનખિંબોની માગણી કરવા લાગ્યા. એના બદલામાં માંમાગ્યું દેવદ્રવ્ય તથા સાધારણદ્રવ્ય પણ આપવા તૈયાર થયા. આ સ્થિતિમાં મહોલ્લાના રહેવાસી શા. હીરાલાલ સોમચંદ વગેરે શ્રાવકોએ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજની સલાહ લેતાં તેમણે એક પણ ખિંબ કોઈને ન આપવાની સલાહ આપી. અને એ પછી, એમના પૂરા સ્પષ્ટ માર્ગદર્શન અનુસાર, માણેકચોકના ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના નાના દેરાસરનેા જીર્ણોદ્ધાર કરીને તેને વિશાળ બનાવાયું, અને તેમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજએ એ તમામ ખિંબોની વ્યવસ્થિત ગોઠવણી કરાવી; એ માટે આરસની છત્રીઓ પણ બનાવરાવી. અને સં. ૨૦૨૨માં માહ માહનામાં એ ખિંબોને લબ્ધ મહોત્સવ સાથે ગાદીનશીન કરાવ્યાં.

ખંભાતમાં જ ભોંયરાપાડામાં જીર્ણોદ્ધાર કરાયેલા શ્રી શાંતિનાથપ્રભુના દેરાસરની પણ વૈશાખ મહિનામાં પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

ત્યાં, ખારવાડમાં ભંપોળ (બ્રહ્મપોળ)નો ઉપાશ્રય છે. એ ઉપાશ્રય કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્યનો ઉપાશ્રય કહેવાય છે. તેમાં એક ભોંયરું છે. એ માટે એવી લોકોક્તિ છે કે સિદ્ધરાજ જયસિંહના ભયને દીધે ભાગી છૂટેલા રાજા કુમારપાળ બ્યારે ખંભાત આવ્યા, ત્યારે તેમને કલિકાલસર્વજ્ઞ પોતાના અંથ-ભંડારના ઉપયોગમાં આવતા આ ભોંયરામાં સંતાડેલા હતા. આ ઐતિહાસિક સ્થાન અને પ્રસંગની સ્મૃતિને મૂર્તિ રૂપે દેખાડવાની ભાવના થતાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજએ આ ઉપાશ્રયના નીચેના વિભાગમાં શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય સ્મૃતિ-મંદિરની સ્થાપના કરાવીને તેમાં હેમચન્દ્રાચાર્ય, કુમારપાળ વગેરેની મૂર્તિઓ પ્રતિષ્ઠિત કરાવી. આ સ્મૃતિ-મંદિરની અને તેની પ્રતિષ્ઠાની એક સુંદર પ્રલોકબદ્ધ પ્રશસ્તિ પણ એમણે રચી હતી.

સં. ૨૦૨૩માં પેટલાદ સંઘની વિનતિ થતાં ત્યાંના દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

અમદાવાદ ઘીકાંટા પર શેઠ અંબાલાલ સારાભાઈનું શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથનું દેરાસર હતું. એ દેરાસર તેમણે શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીને સોંપી દીધું હતું. પેઢીને વિચાર થયો કે આ દેરાસર અહીંથી ઉપાડી લેવું. આની ખબર શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને પડતાં તેમણે પેઢીના વહીવટદારોને તેમ ન કરવા સમજાવ્યા. એમનું સૂચન પેઢીએ માન્ય રાખ્યું અને એ દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો; પછી, સં. ૨૦૨૩માં એની પ્રતિષ્ઠા પણ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીના હાથે જ કરાવી. આજે એ દેરાસરનો મહિમા અને એની જાહોજલાલી અદ્ભુત, અપૂર્વ છે. અમદાવાદમાં શાંતિનાથની પોળના કાષ્ઠની નાજુક, અતિરમણીય કોતરણીથી દર્શનીય સ્થળ તરીકેની પ્રસિદ્ધિ પામેલા શ્રી શાંતિનાથ-પ્રભુના દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર પૂરો થતાં શેઠ નરોત્તમભાઈ મયાભાઈ વગેરેની વિનતિથી તેની પ્રતિષ્ઠા પણ કરાવી.

દોરીવાડાની પોળ (અમદાવાદ)ના પરમ પ્રભાવશાલી શ્રી ભાભાપાર્શ્વનાથના દેરાસરની પણ પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

સં. ૨૦૨૬માં લાલાભાઈની પોળના શ્રી વિમળનાથ જિનાલયનો જીર્ણોદ્ધાર પૂરો થતાં માગશર માંહેને તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

કલકત્તામાં કાર્તીકી પૂનમે જૈનોની અતિશય ભવ્ય એવી રથયાત્રા નીકળે છે. આ રથયાત્રામાં રથમાં બિરાજમાન કરવા માટે ધાતુની નાની પ્રતિમાની જરૂર ઊભી થઈ. એવી એક પ્રતિમા લાલાભાઈની પોળના દેરાસરે હતી. શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીના પરમ અનુરાગી અને કલકત્તા સંઘના પ્રમુખ શેઠ સવાઈલાલ કેશવલાલને એ પ્રતિમા ખૂબ ગમી. ને તેમણે એની માંગણી કરી. શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની અનુજ્ઞા મેળવીને સલોત કુલચંદ્રભાઈ છગનલાલે એ પ્રતિમા કલકત્તા સંઘને સમર્પણ કરી.

આ પછી શેઠ સવાઈલાલને થયું કે, હું પણ આવી પ્રતિમા કેમ ન ભરાવું? વિચાર થયો ને તેઓ અમદાવાદ આવ્યા. એમણે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને કહ્યું: “મારે આવી પ્રતિમા ભરાવવી છે. કઈ રીતે થાય?”

આચાર્યશ્રીએ કહ્યું: “અંજનશલાકા કરાવવી પડે.”

સવાઈલાલભાઈ કહે: “મારે પ્રતિમાજી ભરાવવાનાં નક્કી, પણ આપ અંજનશલાકા કરી આપતા હો તો. બ્યારે આપની અનુકૂળતા હોય ત્યારે ફરમાવજો.”

એમનો ઉત્સાહ અને ઉત્તમ ભાવો જોઈને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને પણ ઉત્સાહ થયો. એમણે કહ્યું: “તમે અંજનશલાકા કરાવવા માંગતા હો, તો પછી તમારી એક નહિ, ચોવીશેય જિનેશ્વરોની ચોવીશ મૂર્તિઓ જ ભરાવવાની.”

સવાઈલાલને કમૂલ જ હતું. એ કહે: “આપ જે કહો તે તહત્તિ. પણ શરત મારી એક જ કે તે આપે કરી આપવાના.”

નક્કી થયું. અવસરે કાર્ય કરવાનું વિચારાયું.

થોડોક સમય ગયો, ને ફરી સવાઈલાલભાઈ આવ્યા. વાત સંભારી કે “મારું કામ ક્યારે કરી આપો છો?”

આ વખતે તેઓશ્રીને નવો વિચાર આવ્યો, એમણે કહ્યું : “સવાઈલાલ ! તમે ૨૪ ધાતુની મૂર્તિ ભરાવો એના કરતાં એકવીસ ઇંચની પાષાણની મૂર્તિઓ જ ભરાવો તો કેમ ?”

સવાઈલાલભાઈ કહે : “કેમ, એવું પૂછવાનું નહિ, આજ્ઞા જ કરવાની. અને હું આમાં કાંઈ સમજું નહિ. મારે તો આપ ને કુલચંદ્રભાઈ કહો તે કબૂલ મંજૂર.”

આ પછી ૨૦૨૬માં વૈશાખ માંડને પાલિતાણામાં અંજનશલાકા કરવાનું નક્કી થયું. એ અનુસાર શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી, સપરિવાર વિહાર કરી પાલિતાણા આવ્યા. લગભગ ૩૫૦ જિનખિંબોની અંજનશલાકા એમની નિશ્રામાં, શત્રુંજયવિહાર ધર્મશાળામાં થઈ. એમનું સાત્ત્વિક માર્ગદર્શન, સવાઈલાલભાઈની ઉદાર ધર્મભાવના અને કુલચંદ્રભાઈની અદ્ભુત કાર્યશક્તિના પરિણામે એ પ્રસંગ ચિરમરણીય બની રહ્યો.

આ પહેલાં પણ સવાઈલાલભાઈને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી ઉપર ખૂબ શ્રદ્ધા-ભક્તિ તો હતી જ, પણ આ પ્રસંગ પછી એમાં ઘણી વૃદ્ધિ થઈ. એમની આવી ભક્તિનાં આહ્વાદકારી દર્શન અવારનવાર કરવા મળતાં, પણ એનાં ખરાં દર્શન તો ઘાટકોપરના નૂતન દેરાસરજીના મૂળનાયકની પ્રતિષ્ઠાના આદેશ આબત ત્યાંના સંઘ અને સવાઈલાલભાઈ વચ્ચે પડેલા મતભેદના નિવેડા વખતે થયાં.

એ દેરાસરના મૂળનાયકનો આદેશ સવાઈલાલભાઈ એ લીધેલો. એ અંગે સંઘના પ્રમુખ શેઠ વાડીલાલ ચત્રભુજ સાથે એમને સમજણફેરના કારણે મતભેદ પડેલો. એનો ઉકેલ ન આવે ત્યાં સુધી પ્રતિષ્ઠા ન થઈ શકે. આવી સ્થિતિમાં બંને પક્ષે નક્કી કર્યું કે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજને આ પ્રશ્ન સોંપવો. તેઓ જે ફેસલો આપે તે બંનેને મંજૂર.

આ રીતે આ આખો મામલો શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પાસે આવ્યો. એમણે બધી વિગતો ઝીણવટથી સાંભળી, મેળવી. બંને પક્ષને સાંભળ્યા. બંનેની કબૂલાત લીધી. અને, એ પ્રશ્નનો નિવેડો પૂરી નિષ્પક્ષતાથી એમણે શ્રીસંઘની તરફેણમાં આપેલો. પણ, એમ છતાં-સવાઈલાલભાઈને લેશ પણ દુઃખ ન લાગ્યું. એમણે તો ફેસલાના જવાબમાં લખ્યું : “નંદનસૂરિ મારા ગુરુ છે, એ જે ફેસલો આપે, તે મારે મંજૂર જ હોય. ગુરુવચન તહન્તિ.” આખરે એ પણ કલકત્તાના ગ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ હતા ને ! એમની આવી શ્રદ્ધાનાં દર્શને મન ડોલી ઊઠ્યું હતું.

સં. ૨૦૨૮માં યોટાદના શ્રી ચુનીલાલ કેશવલાલ વિદ્યાથીંગુહના નૂતન જિન-

મંદિરની અને ભાવનગર દાદાસાહેબમાં તૈયાર થયેલ શ્રી વિજયોદયસૂરિશ્વર-ગુરુમંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

પાલિતાણા-કદમ્બગિરિની વચ્ચે રોહીશાળા ગામ હતું. સિદ્ધાચલજીની ખાર ગાઉની પ્રદક્ષિણામાં એ વચ્ચે આવે. ત્યાં સૂરિસમ્રાટની પ્રેરણાનુસાર શેઠ જિનદાસ ધર્મદાસની પેઢીએ શિખરબંધી દેરાસર, ઉપાશ્રય, ધર્મશાળા વગેરે બાંધેલું. સં. ૨૦૧૫માં શેત્રુંજી નદીનો બંધ (ડેમ) બંધાતાં અનેક ગામોની સાથે રોહીશાળા પણ જળશરણ બન્યું. આ પછી ત્યાંના દેરાસરમાંથી શ્રી જિનબિંબો લઈ લેવામાં આવ્યાં.

રોહીશાળાની ફેરબદલીમાં સરકાર તરફથી વળતર લેવાનું હતું. એ વળતર જમીનમાં જ લેવાનું નક્કી થયું. હવે, જમીન ક્યાં અને કઈ લેવી તેની વિચારણા અને તપાસ ચાલુ હતી. એ અરસામાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પાલિતાણાથી શેત્રુંજી-ડેમ પર પધાર્યા. આ સ્થળ એમને ખૂબ ગમ્યું, ને અહીં જ કોઈક જગ્યા મળે તો લેવી, એવો મનોમન નિર્ણય કર્યો. તે વખતે ડેમ ખાતાના મુખ્ય ઇન્જનેર શ્રી નટુભાઈ એન. સંઘવીસાહેબ ત્યાં સરકારી બંગલામાં રહે. એ આગ્રહ કરીને તેઓને ખાતાના બંગલે લઈ ગયા. ત્યાં આખો દિવસ રહ્યા. એમાં વાતવાતમાં જમીનની વાત નીકળી. એટલે સંઘવીસાહેબ તથા શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી વગેરે જમીન જોવા નીકળ્યા. ફરતાં ફરતાં અત્યારે જે સ્થળે દેરાસર વગેરે છે, તે જગ્યા પર આવ્યા. એ જગ્યા જોતાં જ તેઓને પસંદ પડી ગઈ; એમણે એ વ્યક્ત કરી.

એ જમીન ઇરીગેશન ખાતાએ ખૂબ મહત્વની ગણીને એકવાયર કરેલી હતી. સરકારે એ જમીન એ ખાતાને આપવાનું મંજૂર કરી દીધેલું. એ જમીન કેમ મળે ? પણ, શ્રી સંઘવીસાહેબ ખૂબ ધર્મભાવનાવાળા અધિકારી હતા. એમણે જોયું કે મહારાજ સાહેબનું મન અહીં ઠર્યું છે, એમણે તરત જ કહ્યું : “ સાહેબ ! આપને આ જમીન ગમે છે, અને આ જ જમીન સર્વશ્રેષ્ઠ છે, તો એ માટે બીજો કશો વિચાર કર્યા વગર સરકારમાં અરજી કરાવી દો. આ જમીન મળી જશે.”

આચાર્યમહારાજે તાબડતોબ પેઢી દ્વારા સરકારમાં અરજી કરાવી. સરકારે ઇરીગેશન ખાતાને પૂછતાં, એ ખાતાના મુખ્ય અધિકારીની રૂએ, શ્રી સંઘવીસાહેબે મંજૂરીના હસ્તાક્ષર કરી દીધા, અને એ જમીન પેઢીને મળી ગઈ.

આ પછી, એ જમીન પર શ્રી નેમિસૂરિ ધર્મોદ્યાનની રચના શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કરાવી, અને ત્યાં દેરાસર બંધાવવાનો વિચાર કર્યો. સં. ૨૦૨૧માં, આચાર્ય શ્રી વિજયવિજ્ઞાનસૂરિજી તથા આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજીના ઉપદેશથી, શેઠ ખુમચંદ રતનચંદ જોરાજી તથા શેઠ સોમચંદ યુનીલાલે ત્યાં દેરાસર બંધાવવાનો આદેશ લીધો.

આમ એ ભૂમિનાં ભાગ્ય જાગી ઊઠ્યાં. જોતજોતામાં ત્યાં શિખરખંધી ભવ્ય જિન-મંદિરનું નિર્માણકાર્ય શરૂ થયું. સં. ૨૦૨૮માં એ તૈયાર થતાં વૈશાખ મહિનામાં અનેશ ઠાઠમાઠ સાથે મૂળનાયક શ્રી શત્રુઙ્ગ પાર્શ્વનાથ સહિત સેંકડો જિનખિંબોની અંજન-શલાકા અને પ્રતિષ્ઠા કરી. શેહીશાળાના દેરાસરનાં જિનખિંબોને પણ એમાં જ પધરાવ્યાં.

શ્રી શત્રુઙ્ગ મહાતીર્થની ઉપત્યકામાં શેત્રુંજી ડેમ ઉપર જિનપ્રાસાદનું નિર્માણ કરવું, એ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીનું ભવ્ય જીવનસ્વપ્ન હતું. એ સ્વપ્ન આ રીતે સાકાર થયું, ત્યારે એમના આત્માને અવર્ણનીય અને અનિર્વચનીય હર્ષ અને સંતોષ થયો.

૩૭

સંઘભાવના

મામકા-પારકાના વિશાળ સામ્રાજ્યમાં જવલ્લે જ જોવા મળતી એક વસ્તુ છે. અને આજે તો એનાં દર્શન પણ દોહાલાં બન્યાં છે. ગચ્છલેહની સંકુચિત વૃત્તિ એક ડગલું આગળ વધીને સમુદાય-લેહરૂપે વધારે સંકોચ પામે એટલે પછી લેહવૃત્તિના વેરાન રણમાં સંઘ-ભાવનાની મીઠી વીરડી તો જોવા જ ક્યાં મળે ?

પણ, સંઘભાવનાની ગઈકાલ ઠીક ઠીક ઊજળી હતી. લેહવૃત્તિના રણમાં મીઠી વીરડીસમી સંઘભાવના અણુધારી જોવા, જાણવા ને માણવા મળતી. એ મીઠી વીરડીના માલિકની મીઠપ પણ ભારે આનંદ અને સંતોષ આપનારી બનતી.

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી આવી જ મીઠી વીરડીના માલિક હતા. એમના હૈયાના અણુઅણુમાં સૌથી વધુ વ્યાપેલી વૃત્તિ સંઘભાવના હતી.

આ વૃત્તિનાં નવલાં અને નરવાં દર્શન એમનાં જીવન અને કાર્યમાં થતાં હતાં. વિ. સં. ૨૦૧૬માં આવાં દર્શન બે વાર થયાં :

વાત એવી બની કે સં. ૨૦૧૪માં પડી ભાંગેલા તિથિસમાધાનની વાત વિ. સં. ૨૦૧૬માં પાછી ઉપસ્થિત થઈ. સમાધાન થાય તેવી શક્યતાઓ જોકે તેઓશ્રીને નહોતી દેખાતી; તોપણ તેના પ્રયત્નો સામા પક્ષ તરફથી જ પ્રારંભાયા હતા; શેઠ કસ્તૂરભાઈને પણ સફળતાની આશા જન્મી હતી; એટલે આ અંગે એમનું માર્ગદર્શન જ્યારે માંગવામાં આવ્યું, ત્યારે એમણે સં. ૨૦૧૩માં, ૨૦૧૪માં સંમેલન શરૂ થતાં પૂર્વે,

અને સંમેલન પૂરું થયા પછી પણ જે સૂચના કરી હતી, તે જ આ વખતે પણ કરી કે 'તિથિપ્રશ્નનું સમાધાન એક પટ્ટકરૂપે કરવું જોઈએ.'

આ સૂચના સર્વસમ્મત થઈ. પછી બંને પક્ષ પાસેથી પટ્ટકનો ખરડો તૈયાર કરીને શેકે મંગાવ્યો. સામા પક્ષ તરફથી શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીએ અને આ પક્ષ તરફથી શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ મુસદ્દા તૈયાર કર્યાં. આ રહ્યા એ બંને મુસદ્દા :

(૧) શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજીનો મુસદ્દા—

“રાજનગરનો જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક તપાગરછીય શ્રીસંઘ એ જાહેર કરતાં અતિશય આનંદ અનુભવે છે કે અખિલ ભારતવર્ષીય જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક તપાગરછીય ચતુર્વિધ શ્રીસંઘમાં સંવત્સરી અને ચોમાસી તથા પક્ષી સહિત બાર પર્વની આરાધનાના દિવસમાં હવે પછીથી જુદાપણું આવશે નહિ.

“કારણ કે શ્રીસંઘમાન્ય (હાલમાં જન્મભૂમિ) પંચાંગમાં બારપર્વની ક્ષય-વૃદ્ધિ આવતાં તેના બદલે પૂર્વ કે પૂર્વતર તિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરનારા પૂ. આચાર્યભગવંતો આદિ મુનિવરોએ હવે પછીથી જ્યારે જ્યારે મજકુર પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિ આવે ત્યારે ત્યારે ત્રીજ કે ચોથની ક્ષય-વૃદ્ધિ નહિ કરતાં છઠની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરીને પંચાંગમાંની ઉદ્યાત ભાદરવા શુદ્ધિ ૪ સંવત્સરી કરવાનો અને શ્રીસંઘમાન્ય પંચાંગમાં આવતી દરેક તિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ કાયમ રાખનારા પૂજ્ય આચાર્યભગવંતો આદિ મુનિવરોએ હવે પછીથી જ્યારે જ્યારે મજકુર પંચાંગમાં પૂનમ કે અમાસની ક્ષય-વૃદ્ધિ આવે ત્યારે ત્યારે તેરસની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવાનો નિર્ણય અપવાદરૂપે કર્યો છે. આ સિવાયની તિથિઓની બાબતમાં બંને પક્ષના પૂજ્ય આચાર્યભગવંતો આદિ મુનિવરો હાલમાં જે રીતિએ વર્તે છે તે રીતિએ વર્તવાનું ચાલુ રાખશે.”

આ મુસદ્દો સર્વથા અમાન્ય જ ઠર્યો. આ વિષે શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને એક પત્રમાં લખ્યું હતું : “શ્રીકાંતે રામસૂરિજી વતી એક ખરડો આપ્યો છે. જોકે તે અહીં માન્ય નથી કરવામાં આવ્યો, પણ તેઓ શું કરવા માગે છે તેનું પ્રતિબંધ જણાય છે.”

(૨) અને આ રહ્યો શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીનો મુસદ્દા—

“(૧) શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક તપાગરછીય ચતુર્વિધ શ્રીસંઘમાં અત્યાર સુધીમાં જેણે જેણે સંવત્સરી તથા તિથિની આરાધના જે જે રીતે કરી છે, તે બધાએ પોતપોતાના ક્ષયોપશમ પ્રમાણે, શાસ્ત્રના સાપેક્ષભાવે, રહીને જ કરી છે. પણ હવેથી તપાગરછીય શ્રીસંઘમાં કાયમ એકસરખી જ આરાધના થાય એ રીતે સર્વસમ્મત આ પટ્ટક કરીએ છીએ. અને હવેથી આ પટ્ટક પ્રમાણે તપાગરછીય શ્રીસંઘમાં બધાએ સંવત્સરી તથા તિથિની આરાધના કરવાની છે.

“(૨) શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક તપાગચ્છીય શ્રીસંઘે માન્ય કરેલ પંચાંગમાં બ્યારે બ્યારે શુકલપક્ષમાં કે કૃષ્ણપક્ષમાં ળીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિયારશ, ચૌદશ, પૂનમ અને અમાસ, આ બારેય પર્વતિથિમાં કેઈનો પણ ક્ષય આવે કે વૃદ્ધિ આવે, ત્યારે ત્યારે પરંપરા પ્રમાણે આરાધનામાં તે બારેય પર્વતિથિમાંથી કેઈ પણ પર્વતિથિની ક્ષય કે વૃદ્ધિ ગણવાની નથી તેમ જ કરવાની નથી, પણ તેને બદલે તે પહેલાંની જે અપર્વ-તિથિ છે તેની ક્ષય-વૃદ્ધિ ગણવાની છે અને કરવાની છે. એટલે આરાધનામાં પૂર્વોક્ત બાર પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ નહિ કરવાની અવિચ્છિન્નપણે ચાલી આવતી પરંપરાની આચરણુ કાયમ રાખવાની છે.

“(૩) પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમનો ક્ષય હોય કે પાંચમની વૃદ્ધિ હોય ત્યાં આરાધનામાં પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિ નહિ કરતાં પાંચમને અખંડ રાખીને જ પાંચમ પર્વતિથિની આરાધના કરવાની છે. એટલે ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમનો ક્ષય આવે ત્યારે આરાધનામાં ભાદરવા શુદ્ધિ છઠ્ઠનો ક્ષય ગણવાનો છે અને કરવાનો છે. તેમ જ પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની વૃદ્ધિ આવે ત્યારે આરાધનામાં ભાદરવા શુદ્ધિ છઠ્ઠની વૃદ્ધિ ગણવાની છે અને કરવાની છે. અને એ રીતે ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમના અવ્યવહિત પૂર્વ દિવસે એટલે પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ ચોથ જે દિવસે અને જે વારે ઉદયાત્ હોય તે દિવસે અને તે વારે ઉદયાત્ ચોથે સંવત્સરી મહાપર્વ ગણવાનું છે અને સંવત્સરી મહાપર્વની આરાધના કરવાની છે.

(૪) પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમનો ક્ષય હોય ત્યારે આરાધનામાં ભાદરવા શુદ્ધિ ત્રીજનો, ભાદરવા શુદ્ધિ ચોથનો કે ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમનો હવેથી ક્ષય કકવાનો રહેતો નથી. તેમ જ પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પણ આરાધનામાં ભાદરવા શુદ્ધિ બે ત્રીજ, બે ચોથ કે બે પાંચમ પણ હવેથી કરવાની રહેતી નથી. વિક્રમ સંવત ૧૯૯૧ સુધી અવિચ્છિન્નપણે ચાલી આવતી બારેય પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ નહિ કરવાની તપાગચ્છીય પરંપરાની આચરણુને ફેરવી વિક્રમ સંવત ૧૯૯૨માં અને ૧૯૯૩થી શરૂ થયેલી બારેય પર્વતિથિની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરવાની આચરણુ પણ હવેથી રહેતી નથી.

“(૫) તથા પંચાંગમાં વૈશાખ શુદ્ધિ ત્રીજનો ક્ષય હોય ત્યારે વૈશાખ શુદ્ધિ ળીજ પછીના દિવસે જ વર્ષાંતપનાં પારણાં કરવાની આચરણુ છે, તથા અષાઠ શુદ્ધિ છઠ્ઠનો ક્ષય હોય ત્યારે પાંચમ પછીના દિવસે જ શ્રી મહાવીરસ્વામીના ચ્યવનકલ્યાણુકના વર-ઘોડાની આચરણુ છે, તથા શ્રાવણુ શુદ્ધિ છઠ્ઠનો ક્ષય હોય ત્યારે પાંચમ પછીના દિવસે જ છઠ્ઠની પ્રતિષ્ઠાની વર્ષગાંઠ અમદાવાદ, ખંભાત, પાટણુ વગેરે સ્થળે ળજવાય છે. પંચાંગમાં મહા શુદ્ધિ ૧૧નો ક્ષય હોય ત્યારે પંચાંગમાંના નોમના દિવસે લોચણુની ૧૦ની વર્ષગાંઠ ળજવાય છે, ઇત્યાદિક પરંપરાની આચરણુ પણ તે રીતે કાયમ રાખવાની છે.

“(૬) સંવત ૧૯૯૦ના અખિલ ભારતવર્ષીય મુનિસમ્મેલનમાં અનેક બાબતોમાં અનેકનાં મન્તવ્યો જુદી જુદી રીતે હતાં, છતાં તે વખતે શાસ્ત્રના વિધિ-નિષેધ કાયમ રાખીને સંજોગ અનુસારે કવચિદ્ અપવાદરૂપે પણ સમ્મેલનનો નિર્ણય પટ્ટરૂપે જ થયો હતો. અને તમામ ગરબવાળા શ્રીસંઘોએ તે સર્વાનુમતે માન્ય કર્યો હતો.

“તે રીતે આ પટ્ટક પણ સર્વાનુમતે કરેલ છે. એટલે તપાગરબીય ચતુર્વિધ શ્રીસંઘે માન્ય રાખવાનો છે અને તે અનુસારે કોઈ જાતના મતભેદ વિના સંવત્સરીની તથા તિથિની એકસરખી આચરણ અને એકસરખી આરાધના સદાય શાન્તિપૂર્વક કરવાની છે.”

આ મુસદ્દો વાંચતાં વાર જ શેઠે કહ્યું : “કોઈ સારામાં સારો ઝેરિસ્ટર પણ ન ઘડી શકે એવો આ મુસદ્દો ઘડ્યો છે.” શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ આ વિષે લખે છે : “આપશ્રીએ લખી આપેલો તિથિનિર્ણયનો ખરીતો વક્રીલ છોટાભાઈએ વંચાવ્યો હતો. ખડુ જ સુદઠ રીતે અને અતિપ્રગલ્ભપણે લખાયો છે.”

આ મુસદ્દો સર્વમાન્ય થયો. તેને પટ્ટકરૂપે ઠરાવી, અમલ કરવાનો દઢ વિચાર પણ થયો. પણ વધુ પડતી સરળતા એમાં અવરોધક બની. આ મુસદ્દો ગમે તે રીતે, સામા પક્ષને પ્રાપ્ત થઈ ગયો. અને પરિણામે એનો અમલ અશક્ય બની ગયો. એનો અમલ થયો હોત તો આજે કેવી મીઠી શાન્તિ સંઘ માણી રહ્યો હોત એની તો હવે કલ્પના જ કરવી રહી.

ખેર, જે થયું તે થયું. પણ આપણે તો શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની સંઘભાવના જોવી છે. વિચારક માણસ, તટસ્થ દષ્ટિએ આ મુસદ્દાનો અભ્યાસ કરે; વધુ નહિ, પણ એનો પહેલો જ ફકરો વાંચે, તો એમની સંઘભાવનાનાં મહામૂલાં દર્શન થશે.

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની આવી ભવ્ય સંઘભાવનાનાં દર્શન બીજી વાર ત્યારે થયાં જ્યારે એમના પર ‘અખિલ ભારતીય જૈન પ્રવેતામ્બર મૂર્તિપૂજક શ્રીસંઘ સમિતિ’એ પસાર કરેલા ઠરાવો વગેરે સમિતિના અધ્યક્ષ શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈએ મોકલ્યા.

શેઠના પત્રનો જવાબ આપતાં એમણે એક અતિ સ્તુત્ય અને વાસ્તવમાં ઉદારતા-પૂર્ણ સૂચન કયું :

“વિશેષ તે અંગે જણાવવાનું જે આ સમિતિ ‘શ્રી અખિલ ભારતીય જૈન પ્રવેતામ્બર મૂર્તિપૂજક શ્રીસંઘ સમિતિ’ હોવાથી અને તેમાં તમામ ગરબોનો સમાવેશ થતો હોવાથી જૈન પ્રવેતામ્બર મૂર્તિપૂજકોમાં વર્તમાન તમામ ગરબો પ્રત્યે કાર્યવાહક સમિતિના મેંબરોને સદ્ભાવ અને પૂજ્યભાવ હોવો જોઈએ. અને તે રીતે તેમણે એક પ્રતિજ્ઞાપત્રથી જાહેર કરવું જોઈએ, જેથી તમામ ગરબોમાં સમિતિ પોતાના ઉદ્દેશની સફળતા મેળવી શકે અને તમામ ગરબોને પણ સામતિના કાર્યવાહકો પ્રત્યે આત્મીય ભાવ રહે.

“ અમારી માન્યતા મુજબ નીચે પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞાપત્ર બહાર પાડવું જોઈએ :

પ્રતિજ્ઞાપત્રનો મુસદ્દો

‘ સાચી એક માયા રે જિન આણુગારની ’

“ શ્રી અખિલ ભારતીય જૈન પ્રવેતામ્બર મૂર્તિપૂજક શ્રીસંઘ સમિતિના કાર્યવાહકો અમો શ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ, શ્રી કેશવલાલ લલ્લુભાઈ ઝવેરી, શ્રી છોટાલાલ ત્રિકમલાલ પરીખ, શ્રી અમૃતલાલ કાલીદાસ દોશી, શ્રી બાબુભાઈ છગનલાલ શ્રોફ, શ્રી મોતીલાલ વીરચંદ શાહ, શ્રી મનસુખલાલ ચુનીલાલ મહેતા, પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક જણાવીએ છીએ કે—

“ શ્રી અખિલ ભારતીય જૈન પ્રવેતામ્બર મૂર્તિપૂજક શ્રી જૈન સંઘમાં વર્તમાન શ્રી તપાગચ્છ, શ્રી ખરતરગચ્છ, શ્રી અંચલગચ્છ, શ્રી પાચચંદગચ્છ, શ્રી બૃહત્તપાગચ્છ, શ્રી ઉકેશગચ્છ વિગેરે તમામ ગચ્છોમાં પૂ. શ્રી સાધુ-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ શ્રી શ્રમણસંઘમાં અમો સાદરભાવે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, અને સમ્યક્ચારિત્ર માનીએ છીએ અને સદ્હીએ છીએ. અને તમામ ગચ્છોને વફાદાર રહીને શ્રીસંઘની સેવા બળવવાની અમારી ફરજ અમો અદા કરીશું અને તે રીતે તે જ ઉદ્દેશથી અમો ઉપરોક્ત શ્રીસંઘ સમિતિના કાર્યવાહક તરીકે નીમાયા છીએ, તે વિદિત થાય. ”

સંઘભાવનાનું આ દર્શન કેવું સર્વમંગલકારી છે !

એનું અનુમોદન આપણને કૃતકૃત્ય બનાવે. એનું અનુકરણ આપણી સંકુચિતતાના ઝેરને ઉતારી નાખે.

૩૮

ગુણવૈભવ

સંસ્કૃતમાં એક સુભાષિત છે :

“ અમેયત્વાદભાવાન્ન, ક્રમેણ ગુણદોષયોઃ ।

ન યન્નિન્દાસ્તુતી કર્તુ, શક્યેતે સ્વલસજ્જનૈઃ ॥

—સત્પુરુષો એમની પૂરી ગુણ-સ્તુતિ કરવા અસમર્થ હતા; કારણ, એમના ગુણો અપરિમેય હતા. કેટલા ગુણની સ્તુતિ કરે? અને, ખલપુરુષો એમની નિન્દા કરવાનેય અશક્ત હતા; કારણ, એમનામાં નિન્દનીય કોઈ દોષ જ ન હતો. ”

કવિની આ કલ્પના શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજીનાં દર્શને અચૂક યાદ આવતી.

સરળતા—આડમ્બરવિમુખ સરળતા—એમનો સૌથી વિશિષ્ટ ગુણ હતો; એમનાં વિચાર, વાણી અને વર્તન—ત્રણેમાં એ એતપ્રોત હતો. દંભનો કે પ્રપંચનો છાંટોય એમના વિચારમાં ન લળી શકતો. જેવા વિચાર એવી વાણી અને એવું જ વર્તન એ કરતા. બોલવું કાંઈ ને કરવું કાંઈ, એ એમના સરળ સ્વભાવને અણુગમતું હતું.

અમદાવાદમાં જ્યારે તેરાપંથી આચાર્ય તુલસી આવ્યા, ત્યારે એક વારે એમનાં પ્રેર્યા કેટલાક તેરાપંથી ગૃહસ્થો શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પાસે આવ્યા. એ ગૃહસ્થોએ પ્રશ્ન કર્યો : “આપણે ! આપણા જૈનોની એકતા ક્યારે થશે ? આપનું જ્યોતિષ શું કહે છે ?”

એમણે જવાબ આપ્યો : “ભાઈ ! કર્મણ્યેવાધિકારસ્તે, માં ફલેષુ કદાચન—પ્રયત્ન કરવો, પુરુષાર્થ કરવો, એ જ આપણા અધિકારની વાત છે, ક્ષણ શું આવશે, એ આપણે વિચારવાનું નથી. માટે એકતા માટે પુરુષાર્થ કરો. પણ, એ પુરુષાર્થમાં સરળતા હોવી જોઈએ. છળ, કપટ કે સ્વાર્થવૃત્તિ હોય તો એ પુરુષાર્થ ન ક્ષે. સરળતાથી પ્રયત્ન કરશો તો જરૂર ક્ષણશે.”

બીજા એક પ્રસંગે, આચાર્ય શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિજીના સ્વર્ગવાસ પછી થોથે જ દિવસે, એમના ગુણાનુવાદની સભા અમદાવાદમાં યોજવાની હતી. અમદાવાદમાં તે વખતે સર્વજ્યેષ્ઠ આચાર્ય તરીકે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી હતા. એટલે આ સભા એમની નિશ્રામાં થાય, એમ શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિજીના શિષ્યાદિ વર્ગની ઇચ્છા થઈ. જોકે, આ શિષ્યાદિ વર્ગમાંના ઘણા એમનું ઘસાતું બોલવામાં આનંદ પામતા હતા; અને એ વાત શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી જાણતા પણ ખરા, છતાં એ લોકો જ્યારે આ માટે વિનંતિ કરવા આવ્યા, ત્યારે કાચી મિનિટમાં એમણે હા લાણી. અને, એ સભામાં એમણે જે વક્તવ્ય રજૂ કર્યું, એથી તો પેલા શિષ્યાદિ વર્ગનાં મસ્તક પણ ઝૂકી પડ્યાં.

જીવનના કણકણમાં પથરાયેલી સરળતાની આ ઉપલબ્ધિ હતી.

એમનો વ્યવહાર પણ ખૂબ સરળ—નિરાડમ્બર હતો. કોઈ કાર્ય માટે, કોઈ મુહૂર્તાદિ માટે કે ક્યાંક પધારવા માટે લોકો વિનંતિ કરવા આવ્યા હોય, તો તેઓ એમને હા કે નાનો—જેવી પોતાની ઇચ્છા અને અનુકૂળતા હોય તેવો—જવાબ તરક્ષણે જ આપી દેતા. એમ નહિ કે ‘તમે ફરીવાર આવજો, ડેપ્યુટેશન લઈને આવજો, તે વખતે વિચાર કરીશું.’ આ બધાને તેઓ બાહ્ય આડમ્બર ગણતા. તેઓ ઘણીવાર કહેતા : “આપણી જવાની કે કાર્ય કરવાની ઇચ્છા હોય, છતાંય લોકોને આ રીતે હેરાન કરવા, એ ખોટી વસ્તુ છે. હા તો હા, ને ના તો ના. એમાં આ બધા ડોળ શો કરવો ?”

એમની જીવનસાધનાનું બીજું ક્ષણ હતું : સહિષ્ણુતા. કોઈ એમની નિંદા કરે, એમને પરોક્ષ રીતે ગાળ દે, એમનો અવર્ણવાદ બોલે, અને એ બધું તેઓ જાણે, તોય એમના પેટનું પાણીસરખું ન હલે. ઊલટું, મુહૂર્તાદિ માટે કોઈ અવર્ણવાદ બોલનાર

પણ એમની પાસે આવે, તોપણ ખૂબ પ્રેમથી એતું કાર્ય કરી આપે. આવે વળતે કોઈ ઉતાવળિયો પૂછી એસે : “ સાહેબ ! આ તો આપના વિષે આવું બોલે છે, એને વળી મુહૂર્ત શું બેઈ દેવાનું ? ના પાડી દો ને.” ત્યારે કહે : “ હોય ભાઈ ! માણસ છે. બોલે, ભલે બોલે. પણ એ અહીં તો સારા કામ માટે આવ્યો છે ને ? એ સારા કામમાં એને અનુકૂળતા આપણા તરફથી મળશે, તો એમાં આપણને તો લાભ જ છે ને ? અને જો એ સમગ્રુ હશે તો આપોઆપ બોલતો અટકી જશે. પણ ના કહી દેવાથી તો ઊલટો વધુ બોલતો થશે.”

મોટા માણસોમાં પોતે કહે તે જ સાચું, એવી દૃઢ માન્યતા ઘણે ભાગે જોવામાં આવે છે. આવી વૃત્તિ અને માન્યતાથી શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી દૂર હતા. ખીજી વ્યક્તિનો- પોતાનાથી નાનાનો પણ-અભિપ્રાય પોતાનાથી વિપરીત હોય, છતાં પણ જો તે ઉચિત હોય તો તેઓ ખૂબ પ્રસન્નતાથી એને આવકારતા; આમ કરવામાં તેઓ નાનમ ન અનુભવતા. ઊલટું, તેઓ લોકોને કહેતા કે “ મેં તો આમ કરવા વિચારેલું, પણ એણે આવી સારી વાત મને સુઝાડી.”

જીવન સાથે એકરસ અનેકી સહિષ્ણુતાનું તથા ગુણગ્રાહક દષ્ટિનું આ પરિણામ હતું. એમની વિચાર-સહિષ્ણુતા અમુક વ્યક્તિઓ પરત્વે જ સીમિત હતી એવું થ ન હતું. એ તો વ્યાપક રૂપ ધરીને પરમત-સહિષ્ણુતા અને પરધર્મ-સહિષ્ણુતા સુધી વિસ્તરેલી હતી.

કેટલાક લોકો ખીજના મતની વાતોની ટીકા કે હાંસી કરે, ત્યારે શ્રી વિજયનંદન-સૂરિજી એમાંથી પણ સાર શોધી બતાવતા. અને એમ ન બને ત્યારે પણ, ટીકા કે હાંસીથી તો દૂર જ રહેતા.

એક પ્રસંગ યાદ આવે છે. આચાર્ય તુલસી અમદાવાદ આવનાર હતા. એ અવસરે એક વર્ગે એમની સામે વિરોધનો વટોળ ઊભો કર્યો. ઉત્તેજક પ્રવચનો ને પત્રિકાઓ દ્વારા એમના બાંહેધારની હલચલ આદરી. પોતાના આ કાર્યમાં શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની સંમતિ લેવા અને તેમને એમાં સંડોવવા માટે એ વર્ગે એમની પાસે આવ્યો. ત્યારે એમણે કહ્યું : “ ભાઈ ! સહિષ્ણુ બનો. આચાર્ય તુલસી હજી અહીં આવ્યા નથી, જીવદયા કે મૃતિપૂજનું ખંડન થાય એવું કાંઈ હજી બોલ્યા નથી, તે છતાં અત્યારથી એનો વિરોધ શા માટે ? આ વિરોધથી તો ઊલટો એમનો જ પ્રચાર થશે, અને આપણાં સમય-શક્તિ વ્યર્થ બરબાદ થશે.” પણ એ વર્ગે માટે આ સૂચના બહિરા આગળ ગાન સમી નીવડી ! એણે વિરોધનો કાર્યક્રમ જ્વરશોરથી આગળ વધાર્યો. એતું પરિણામ-એનો અંત-એટલે એ વર્ગની કેવળ હાંસી; એથી વિશેષ કોઈ જ રૂણ ન નીપજ્યું !

વૈષ્ણાવ, શૈવ વગેરે ઇતર ભારતીય ધર્મોનાં ધર્મકાર્યો થતાં સાંભળે કે નજરે પડે, ત્યારે એ કહેતા : “ કોઈ ધર્મનું કાર્ય થતું સાંભળીને મને ખૂબ આનંદ આવે છે.

એટલે અંશે પણ લોકોમાં ધર્મની ભાવના તો છે ને ! ભલે એ ઈતર હોય, પણ કામ તો ધર્મનું છે ને ! ધર્મની આવી ભાવના છે ત્યાં સુધી આપણી સંસ્કૃતિ વિજયવંતી જ છે અને રહેવાની છે. ”

આ સાંહજ્યુતાના પરિણામે એમનામાં સમન્વયવાદી દષ્ટિનો સોળે કળાએ વિકાસ થયેલો. એમનું વ્યાખ્યાન એટલે પાતંજલ યોગદર્શન, ભગવદ્ગીતા, મનુસ્મૃતિ વગેરેના સિદ્ધાન્તોનો જૈન સિદ્ધાન્ત સાથે રસપ્રદ સમન્વય. એમની આ સમન્વયવાદી દષ્ટિથી જૈનેતરો એમનાથી ખૂબ પ્રભાવિત થતા.

સાંહજ્યુતાનું ખીજું મધુર ફળ એમને ‘અનાગ્રહભાવ’ના વરદાનરૂપે મળ્યું હતું. એમના એક પણ વિચારમાં, એક પણ પ્રવૃત્તિમાં ખોટો આગ્રહ જોવા ન મળતો. ‘મારું એ જ સાચું’ એમ નહિ, પણ ‘સાચું હોય તે મારું’ આ ભાવના એમની પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિમાં ધબકતી.

વિવેકશીલતા, એ એમના સ્વભાવની આગવી વિશેષતા હતી. કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ કરતાં પૂર્વે તેઓ વિવેકની પાળ બાંધી દેતા. અને એ પછી કરેલી પ્રવૃત્તિ ક્યારેય અનાદર ન પામતી.

જ્યારે મારે હાથે સૂરિસમ્રાટનું જીવનચરિત્ર લખાતું હતું, ત્યારે એમાં કેટલીક ઘટનાઓ એવી હતી, જે બની ત્યારે એનું ખાસ મૂલ્ય હતું, પણ અત્યારે એનું કોઈ જ મૂલ્ય ન હતું; એથી ઊલટું એ ઘટનાઓને અત્યારે યાદ કરવાથી નિરર્થક વિવાદો જન્મે એવી શક્યતા હતી. આ સંયોગોમાં એમની વિવેકશીલતાને લાગ્યું કે ‘એ ઘટનાઓ જીવનચરિત્રમાં દાખલ ન થવી ઘટે.’ એ વાતનો અમલ કરવામાં આવ્યો. એનું પરિણામ એ આવ્યું કે એ જીવનચરિત્રને આવી ઘટનાઓ સાથે સંકળાયેલી વ્યક્તિઓએ પણ આદર આપ્યો.

આત્મીયતા અને સહૃદયતા એમના સ્વભાવનાં અભિન્ન અંગો હતાં. એમની આત્મીયતાને લીધે એમનો દ્વેષી પણ એમનો ભક્ત અથવા પ્રશંસક બની જતો. અને સહૃદયતાને લીધે વિક્રાનો, સજ્જનો અને વિવિધ ક્ષેત્રોમાં વિખ્યાત બનેલા લોકો એમનો આદર કરતા. સંસારના કલેશ-કંકાસથી બળ્યાબળ્યા જીવને શાંતિનો દમ આપે, એનું નામ સાધુ. તેઓશ્રીની વત્સલતા, આત્મીયતા અને સહૃદયતા એમની આ પ્રકારની સાધુતાને પ્રગટ કરતી.

ગુણપક્ષપાત-ગુણાનુરાગ માટે તેઓ સર્વત્ર ખ્યાત હતા. પોતાના સમુદાયનાં કે અન્ય સમુદાય કે ગરબનાં સાધુ-સાધ્વીના હાથે શાસનપ્રભાવનાનાં સત્કાર્ય થયાં સાંભળે તો તેઓ ખાસ અનુમોદના કરતા અને કહેતા : ‘આનામાં આવાં કાર્યો કરવાની ખૂબ સારી

શક્તિ છે. અમુક પ્રદેશમાં આ ઘણાં સારાં કાર્યો કરાવે છે.’ આનાં બે-ત્રણ દધાન્તો રજૂ કરવાનું મન થાય છે.

પંતબકેસરી આચાર્ય શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી મહારાજની જ્યારે જન્મશતાબ્દી ઊજવાઈ ત્યારે એની અનુમોદના કરતાં એમણે લખ્યું :

“ આચાર્ય શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજે પંતબમાં તેમ જ અન્ય દેશોમાં શાસનની ઘણી પ્રભાવના કરી હતી. પંતબમાં, પ. પૂ. શ્રી આત્મારામજી મહારાજે જે ધર્મવૃક્ષનાં ઊંડાં મૂળિયાં રોપેલાં, તેને શ્રી વલ્લભસૂરિજીએ ઉપદેશ-સિંચન દ્વારા સારી રીતે વિકસાવ્યું. અને એ વૃક્ષના ફલસ્વરૂપે આજે અનેક ભવ્યાત્માઓ લોકોત્તર ધર્મની આરાધના કરી રહ્યા છે. આવા શાસનપ્રભાવક આચાર્યશ્રીની જન્મશતાબ્દી તમે ઊજવી રહ્યા છો, તે બાણી સંતોષ અને અનુમોદના થાય છે.”

આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી વિરચિત ‘સિરિચંદરાચચરિય’ના પ્રકાશન-અવસરે યોતાનો આનંદ વ્યક્ત કરતાં એમણે લખ્યું હતું.

“ જેમ, પ. પૂ. ન્યાયવિશારદ ન્યાયાચાર્ય મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજે રચેલા ‘દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના રાસ’ ઉપરથી પ. પૂ. મુનિ શ્રી ભોજસાગરજી મહારાજે સંસ્કૃતમાં ‘બ્રહ્માનુયોગતર્કણ’ નામે અર્પૂર્વ ગ્રંથ રચ્યો; તે રીતે, પ. પૂ. પંડિતવર્ધ શ્રી મોહનવિજયજી મહારાજ-વિરચિત ‘શ્રી ચંદ્રરાજના રાસ’ના આધારે આચાર્ય શ્રી વિજય-કસ્તૂરસૂરીશ્વરજીએ પ્રાકૃત ભાષામાં ‘સિરિચંદરાચચરિય’ ગ્રંથ રચ્યો છે. આ ગ્રંથથી આપણા પ્રાકૃત કથા-ચરિત્ર-સાહિત્યમાં એક મહત્ત્વના ગ્રંથનો ઉમેરો થાય છે, એ આપણે માટે આનંદ તેમ જ ગૌરવનો વિષય છે.”

શંખેશ્વરતીર્થમાં ગણિવર શ્રી અભયુદયસાગરજીની પ્રેરણાથી આકાર પામતા આગમ-મંદિરની પ્રવૃત્તિની એમણે આ રીતે પ્રશંસા કરી હતી :

“ પૂજ્ય પંડિતવર્ધ શ્રી વીરવિજયજી મહારાજે એક ઠેકાણે ફરમાવ્યું છે કે ‘વિષમ કાળ જિનજિંબ જિનાગમ, ભવિષ્યણકું આધારા.’ આ ઉક્તિ આજે યથાર્થ જ નીવડી છે. કલિકાલમાં આપણ સૌને મહાન આધાર અને આલંબનભૂત શ્રી વીતરાજ-શાસનના અણુમોલ ખળનાસ્વરૂપ શ્રી આગમોને ‘યાવચ્ચન્દ્રદિવાકરૌ’ ટકાવી રાખવા માટે તમારા સદુપદેશથી શ્રી શંખેશ્વર મહાતીર્થમાં આગમમંદિર બંધાય છે, તથા તેમાં તામ્રપત્રોત્કીર્ણ ડાપ આગમો પ્રતિષ્ઠિત કરવાનું વિચાર્યું છે, તે ઘણું જ અનુમોદનીય કાર્ય છે. આ મંગળકારી કાર્યમાં શ્રી દેવગુરુધર્મની કૃપાથી તમે સફળ થાવ એવા અમારા શુભાશીર્વાદ છે.”

આગમપ્રભાકર શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજની ગુણાનુવાદસભા અને આચાર્ય શ્રી કનક-

વિમ્લગસૂરિજી અંગેના પુસ્તક-પ્રકાશનનો સમારોહ એમની નિશ્રામાં થયાં, એ એમના નિરાડંબર ગુણાનુરાગને કારણે જ.

એમનો ગુણાનુરાગ માત્ર સાધુ-સાધ્વી પૂરતો જ મર્યાદિત ન હતો; ગૃહસ્થોની પણ ઉચિત પ્રવૃત્તિને તેઓ અનુમોદતા.

શ્રી રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈનું ‘અધ્યાત્મ જ્ઞાન-પ્રસારક મંડળ’ તરફથી બહુમાન થયું, ત્યારે એમણે આ વાતની પ્રતીતિ આ રીતે કરાવી હતી—

“ શ્રી રતિલાલ, જૈન સંઘ જેને માટે ગૌરવ લઈ શકે તેવા વિચારશીલ, લાગણી-પ્રધાન ચિન્તક અને લેખક વિદ્વાન છે. જૈન સંઘની ઉન્નતિની સાચી ધગશ અને એવા ખીજા સદ્ગુણોને લીધે શિષ્ટસમાજ ઉપરાંત સાધુગણમાં પણ તેઓ પ્રિય અને આદરને પાત્ર થઈ પડ્યા છે.

“ જૈન સંઘની અને જૈન સાહિત્યની વિશિષ્ટ કહી શકાય એવી સેવા તેમણે ‘ગુરુ ગૌતમસ્વામી’ એ નામે, અનંતલખિંધનિધાન શ્રી ગૌતમસ્વામી ગણધર ભગવંતના જીવન-ચરિત્રનો વિસ્તૃત, હૃદયંગમ અને બોધપ્રદ ગ્રંથ લખીને કરી છે. એ રીતે વિચારીએ તો જેને માટે તેઓ સર્વથા યોગ્ય છે, તેવું આ તેમનું બહુમાન થાય એ ખૂબ ઉચિત છે.”

આથી આગળ વધીને વિખ્યાત જૈન કલાકાર શ્રી હિંમતસિંહ ચૌહાણની કલાની અનુમોદના કરતાં એમણે જણાવ્યું હતું :

“ ભાઈ શ્રી હિંમતસિંહજી ચૌહાણે ‘નેમ રાગુલ’ના એકપાત્રી છતાં સુંદર, રમણીય, કલાસભર નૃત્યનું સુરેખ, નિર્દોષ આયોજન કરીને જૈન સમાજની ઉત્તમ સેવા બજાવી છે. આ નૃત્ય દ્વારા ભગવાન નેમિનાથના જીવનમાં વણાયેલી અહિંસાની સુંદર અનુભૂતિ તેઓ કરાવે છે. જૈન સમાજમાં આવા ઉત્તમ કલાકાર કદાચ આ એક જ છે. તેઓ ભક્તિ કરે છે, અને પ્રેક્ષકગણને પણ ભક્તિમાં તરબોળ બનાવે છે : આ એમની વિશિષ્ટતા છે.”

એમના ગુણાનુરાગનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કરવાનો મળેલો એક સુઅવસર અહીં યાદ આપવે છે. જૈન સંઘના વિશિષ્ટ અને વિખ્યાત શ્રાવક સંગીતકાર શ્રી હીરાલાલ ઠાકુર એમના પ્રતિ ખૂબ આદરભાવ ધરાવે છે. એમને પણ હીરાભાઈ તરફ સદ્ભાવ હતો. ક્યાંક ઉત્સવાદિ પ્રસંગ હોય તો હીરાભાઈને બોલાવવાનું ખાસ સૂચન કરતા. કેટલાક સમય પૂર્વે એમને મન થયું કે હીરાભાઈ આપણા જૈન સંઘના અદ્વિતીય સંગીત કલાકાર છે. એ પણ સાધર્મિક છે. એમના ગુણનું ઉચિત સન્માન થવું જોઈએ. વિચાર આવ્યો કે તરત અમલમાં મૂક્યો. કેટલાક શ્રાવકોને ઉપદેશ આપીને રૂ. ૨૫૦૦ની રકમ એકત્ર કરાવી, ને તે શ્રી હીરાભાઈને બહુમાનપૂર્વક સમર્પણ કરાવી.

આ રીતે એમનો ગુણાનુરાગ નિર્બંધ, હાર્દિક અને વાસ્તવલક્ષી હતો.

નિબંધતા એમનો સર્વોપરી ગુણ હતો. 'કોઈની પણ શેહ-શરમ રાખ્યા વિના સૌના અને સંઘના હિતમાં જે વાજબી લાગે તે જ ચુકાદો-જવાબ મેળવવો હોય તો નંદનસૂરિ મહારાજ પાસે જવું.' આવી જનસાધારણમાં કહેવત હતી. અને આ જ કારણે દરેક વ્યક્તિ, દરેક નાના-મોટા સંઘ અને શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી પણ વિવાદાસ્પદ કે શંકાસ્પદ મુદ્દાઓતું-પ્રશ્નોતું નિરાકરણ એમની પાસેથી મેળવવામાં નિરાંત અનુભવતાં. જૈન સંઘની તેઓ 'સુપ્રીમ કોર્ટ' ગણાતા.

એમનું વ્યક્તિત્વ શાંત, ઓજસ્વી, નિખાલસ અને નિર્ણયાત્મક હતું. સત્યદેહતા તો એમની જ. કોઈ પણ પ્રસંગ અથવા પરિસ્થિતિને પૂરેપૂરી રીતે સમજવાં, તેની ઉપયોગિતા કે અનુપયોગિતાને અને તેનાથી થનાર લાભ-હાનિને પોતાની આગવી વિલક્ષણ દીર્ઘદષ્ટિ વડે નીરખવી અને તે પછી તેને અંગે ચોક્કસ નિર્ણય લેવો; અને પોતે લીધેલા એ ઉચિત નિર્ણયમાં, ગમે તેવાં વિદ્વનો આવે તોપણ, અફર રહેવું, આ એમના સ્વભાવનું બંધારણ હતું.

વર્ષો પૂર્વે પાલિતાણા-ગિરિરાજ ઉપર પેઠીએ પ્રતિમાજી મહારાજોતું ઉત્થાપન કર્યું, ત્યારે મુહૂર્ત અને માર્ગદર્શન એમની પાસેથી લીધેલાં. તે પ્રસંગે લોકોએ એમની સામે પ્રબળ વિરોધ ખડો કર્યો, પણ એની સામે પણ તેઓ એટલા જ સુદૃઢ રહ્યા.

ઔચિત્ય જાળવવાની એમની કુશળતા અદ્ભુત હતી. એમના હાથે કોઈ અનુચિત કાર્ય ન થતું. એમના મુખમાંથી અનુચિત શબ્દ ન નીકળતો. જે કાર્ય ક્ષેત્ર-કાળને ઉચિત હોય તે જ તેઓ કરતા. એમની આ ઔચિત્ય-કુશળતાએ એમને સમાજમાં ઘણી પ્રતિષ્ઠા અપાવી હતી.

સાચાને સાચું, સારાને સારું ને ખોટાને ખોટું કહેતાં તેઓ કદી ન અષ્ટકાતા. ગમે તેવો આખતજન હોય, ભક્ત હોય, પણ અનુચિત કે ખોટું કામ કરતો હોય તો તેને, લાગણીમાં જરા પણ ખેંચાયા વિના, પોતાને લાગે તે સ્પષ્ટપણે કહી દેતા. અને એ કહેવાની આવડત પણ એવી કે સામી વ્યક્તિને એથી માહું લાગવાને બદલે પ્રેમ વધે.

એકતાની ઝંખના એમની રગરગમાં વ્યાપ્ત હતી. એ ઘણીવાર બળાપો કાઢતા : "જૈનો તો એક થતાં થશે, પણ આ આપણામાં જ ખાર ભાઈને તેર ચોકા છે, તે એક ધાય તો કેવું સારું! બધાને વાતો ડાહી ડાહી કરવી છે, પણ સ્વાર્થ છોડવો નથી, પછી એકતા કેમ થાય?"

એમનું શ્રુતજ્ઞાન અજોડ હતું, સર્વતોમુખી જ્ઞાનપ્રતિભા એમણે પ્રાપ્ત કરેલી, ને જીવનમાં અંત સુધી ટકાવી રાખેલી. ગમે તે શાસ્ત્રની, ગમે તે વિષયની ચર્ચા છેડો, પ્રશ્ન પૂછો,

એતું સરળ સમાધાન એમની પાસે તૈયાર જ હોય. એમને જંગમ વિશ્વવિદ્યાલય કહીએ તો અતિશયોક્તિ નહિ ગણાય. આટલું છતાં, કોઈ માણસ વિજ્ઞાનની કે નવા યુગની નવી વાત એમની પાસે રજૂ કરે, તો ઊંડી જિજ્ઞાસાથી તે સાંભળતાં. સાંભળીને તે પર વિચાર કરીને શાસ્ત્ર સાથે એનો સમન્વય કઈ રીતે શોધી શકાય એ ચિંતનમાં ઊતરી જતા. આ જોઈને અનેકને પ્રેરણા મળતી.

શ્રુતધર હોવા સાથે તેઓ ગ્રન્થકાર પણ હતા. એમની વિક્રતા અને સંશોધનની આપસૂઝ એમણે રચેલા સોળ ગ્રંથોમાં પ્રતિબિંબિત છે. પોતાની તંદુરસ્ત વિક્રતાને ને લબ્ધ વિચારશક્તિને લીધે એમણે પોતાની એકેએક કૃતિને સમૃદ્ધ કરી છે.

આ બધું હોવા છતાં લોકકૈષણ અને માનૈષણથી તેઓ પર હતા. નામનો મોહ એમને સર્વદા અસ્પૃશ્ય જ રહ્યો. પોતાનું નામ કયાંય ન આવે તેની તેઓ વિશેષ દરકાર રાખતા. સં. ૨૦૩૦માં એમના દીક્ષા-પર્યાયને ૬૦ વર્ષ પૂરાં થતાં હોઈ, તેની સ્મૃતિ કાયમ રહે, એ હેતુથી શ્રી મહિમાપ્રભસૂરિ જ્ઞાનમંદિરનો હોલ એમના નામે કરવાને વિચાર સૌએ કર્યો. એમને આ વાતની જાણ થતાં એમણે સ્પષ્ટ ના ફરમાવી દીધી. કહે : “શાસનસમ્રાટનું નામ રાખો, મારું નહિ; મારી સંમતિ નથી.”

શુ કરવું? છેવટે સૌએ ભેગા મળીને તોડ કાઢ્યો કે ‘શાસનસમ્રાટ જન્મશતાબ્દી સ્મૃતિ નિમિત્તે ‘શ્રી નેમિ-નન્દન પ્રવચન હોલ’ નામ રાખીએ.’ આ વાત એમને જણાવી, ત્યારે સૌના આગ્રહ આગળ લાચાર થઈને હા લાણી.

બોટાદમાં એણું જ બન્યું. એમના સાંસારિક જ્ઞાતિજનો કહે : “આપના નામનો ઉપાગ્રય બંધાય તો જમીન માટે વિચારીએ.” તેઓ કહે : “મારું નામ ન જોઈએ.” છેવટે સંઘે આગ્રહ કરીને ‘નેમિ-નન્દન વિહાર-પૌષ્ઠશાળા’ નામ રાખવાની હા લાણાવી.

આવા તો અનેક પ્રસંગો છે, જેમાં એમનો ગુણવૈભવ જળાંકળાં કરતો દર્શન દે છે. આ તો માત્ર એનું આછું દર્શન જ સમજવું.

૩૯

વાત્સલ્યસિંધુ

પર્વતની ગોદમાં ખળખળ કરતું નાજુક અને નિર્મળ ઝરણું વહે, એમ શ્રી વિજય-નંદનસૂરિજીના અંતરમાં વાત્સલ્ય વહેતું. એ વાત્સલ્યના અમૃતનું પાન કરવાનો જે કોઈને અવસર મળતો, એ ધન્ય બની જતો.

અરણ્યાની જેમ જ તેઓ સુખી-ગરીબ કે નાના-મોટા સૌને, સમાન રીતે, વાત્સલ્ય-પાન કરાવતા. સંપન્ન કે પ્રસિદ્ધ વ્યક્તિ આવે તો તેનું કાર્ય વહેલું-પહેલું કરી આપવું ને સામાન્ય વ્યક્તિનું કાર્ય પછી કરવું-આવે. પંક્તિલેદ એમના હૃદયમાં ન હતો. ઊલટું, કેટલાક પ્રસંગો તો એવા જાણવા મળશે કે જેમાં એમણે સામાન્ય અને નાની વ્યક્તિનું કાર્ય પહેલું કરી દીધું હોય ને એ કારણે અન્ય સંપન્ન વ્યક્તિઓને રાહ જોવી પડી હોય. એક ગામડાના ભાઈ કહે : “ મહારાજ સાહેબ ખૂબ દયાળુ હતા. અમારા જેવા નાના લોકો દસ વખત જઈને દસ જાતના મુહૂર્ત પૂછે, પણ એમને શંકા નહિ, અમને કોઈ દી એમ નથી કીધું કે હવે છાલ છોડ ને ભાઈ.”

એમના વાત્સલ્યની ખરી ખૂબી એ હતી કે તેઓ માર્ગચ્યુતને કે પતિતને પણ તિરસ્કારતા નહિ; પણ એને માર્ગે લાવવા પ્રયત્ન કરતા. અથવા એ આપમેળે માર્ગ-ગામી બને, અથવા વધુ પતન તરફ ન જાય, એવું વર્તન એના પ્રત્યે કરતા. આ જ કારણે શિષ્ટ જનોમાં માન્યતા બંધાયેલી કે “ જેનું કોઈ નહિ, એના નંદનસૂરિ.” અને આ માન્યતા સાચી હોવાનો અનુભવ જ્યારે ચિત્રભાનુ અમેરિકાથી અમદાવાદની મુલાકાતે આવ્યા ત્યારે થયો. ચિત્રભાનુ એમને મળવા આવેલા. ત્યારે એમને એમણે પ્રેમથી બોલાવ્યા, એમની સાથે વાતો કરી. આ પ્રસંગે કોઈ કે એમને પૂછ્યું : “ સાહેબ ! આવી વ્યક્તિને આદર-પ્રેમ આપવાની શી જરૂર ? ” ત્યારે એમણે જવાબ આપ્યો : “ ભાઈ ! જીવ કર્મને વશ છે. આવી પરિસ્થિતિમાં એ છે, એય કર્મનું જ ફળ છે ને ? હવે એને તરછોડવાથી કે એનો દ્વેષ-તિરસ્કાર કરવાથી શો ફાયદો ? એને પ્રેમ મળશે તો માર્ગ તરફ સફલાવવાળો થશે, તિરસ્કારશે તો એનામાં હશે તે સફલાવેય ચાલ્યો જશે.”

અને સાચે જ, એમના વાત્સલ્યના પાનથી તૃપ્ત બનેલા ચિત્રભાનુએ કહેલું : “ નંદનસૂરિ મહારાજ જેવા સરળ આત્મા અને સાધુ મેં કોઈ નથી જોયા. મારા પર તો એમના મહાન ઉપકાર છે.”

અને આવા નિર્બીજ, નિઃસ્વાર્થ વાત્સલ્યનો જ એ પ્રતાપ હતો કે તેઓ અબલ-શત્રુ હતા; એમના કોઈ શત્રુ ન હતા. અને હોય તે પણ એમના પરિચયે, એમના દર્શને જ એમના તરફ સફલાવ ધરાવતા થઈ જતા. એમના સ્વભાવની આ નિસર્ગજાત શક્તિ હતી.

જનસમાજમાં એમને માટે એક શ્રદ્ધા હતી કે : નંદનસૂરિ મહારાજના આશીર્વાદ લઈએ તો આપણને ખૂબ શાંતિ મળે. આ શ્રદ્ધાને વાચા આપતા એક પત્રકાર ભાઈએ કહેલું : “ સંસારી છીએ એટલે દુઃખ અને ઉપાધિઓ તો લાગેલાં જ છે. એ માત્ર આશીર્વાદ લેવાથી નષ્ટ નથી થઈ જવાનાં. પણ આ આચાર્ય મહારાજના આશીર્વાદ

લઈ એ છીએ, ત્યાર પછી આપણા જીવને કલેશ ને સંતાપ યોગ થઈ જાય છે, હુઃખમાં પણ માનસિક શાંતિ ને સ્વસ્થતા ચોક્કસ અનુભવાય છે.”

જનસાધારણમાં વ્યાપેલી આ શ્રદ્ધાને લીધે એમની પાસે લોકો સતત આવતા રહેતા. રવિવાર કે બેસતો માંડનો હોય ત્યારે તો લોકોનું પૂર ભિમટતું. અને તેઓ પણ પૂરી પ્રસન્નતાથી, સૌને પૂરો સંતોષ થાય એ રીતે, આશીર્વાદ-વાસક્ષેપ આપતા અને મંગલાચરણ સંભળાવતા.

પરીક્ષાના દિવસોમાં એક પણ પરીક્ષાર્થી આજક એમની પાસેથી નિરાશ થઈ ને ન જતું. તેઓ પ્રેમથી બોલાવીને એમને વાસક્ષેપ નાખી આપતા.

નાનાં નાનાં આજકો-ભૂલકાંઓ પ્રત્યે તેઓ અપાર વાત્સલ્ય દાખવતા. કોઈની પાસે ન જનારાં આજકો એમની પાસે આવીને નિરાંતે બેસી જતાં, વાસક્ષેપ નાંખાવતાં. એવાં આજકો સાથે આનંદ કરતાં એમને જોવા, એ પણ એક લહાવો હતો.

એમના વ્યાખ્યાનમાં પણ વિશ્વવાત્સલ્યની ભાવના છલકાતી. મૈત્રી, પ્રમોદ, કરુણા ને માધ્વરશ્મિ ભાવના પર વિવેચન કરતી વખતે તેઓ ખૂબ ભાવવિભોર અને પ્રસન્નમુખ બની જતા.

આ વાત્સલ્યના ધૂંટડા જેમણે ખીચા એ લાભી ગયા.

વાત્સલ્યના આ સમુદ્રમાં જેમણે સ્નાન કર્યું, તેઓ નિર્મળ બની ગયા.

૪૦

સરળતા અને કુટિલતાનો તફાવત

ઐતિહાસિકની કટ્ટર વ્યક્તિઓની કાર્યપદ્ધતિ એવી છે કે જ્યારે જ્યારે સંવત્સરીમાં ભેદ આવવાનો હોય ત્યારે તેઓ વરસ-બે વરસ અગાઉથી જ પ્રચારની કાર્યવાહી શરૂ કરી દે. આ કાર્યવાહી બેધારી હોય છે : શરૂઆતમાં તિથિપ્રશ્નનું સમાધાન કરવાની વાતો શરૂ કરે, એ માટે ખાસ માણસો પણ ફેરવે; અને પછી ધીમે ધીમે એ વાતો ચાલુ રાખીને જ, પોતે સાચા ને પરંપરાવાળા ખોટા, એવી માન્યતા વ્યક્ત કરતાં લેખો-હેન્ડબીલ્ડો પ્રગટ કરવા શરૂ કરી દે. સરવાળે મીઠું જ હોય.

સં. ૨૦૨૮માં લૌકિક પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની વૃદ્ધિ આવતી હતી, એટલે પરંપરાપક્ષ બે ચોથ કરીને બીજી ચોથે સંવત્સરી કરવાનો હતો. જ્યારે સામે

પક્ષ એ પાંચમ જ રાખવાનો હતો. પણ, આ પ્રસંગે પણ સામા પક્ષે ઉપર લખેલી પોતાની નીતિ અમલમાં મૂકી હતી.

એ પક્ષની આવી બેધારી નીતિથી પરંપરાપક્ષને સાવધ રાખવા અને એ ખોટી ભ્રમભાજમાં ન ફસાય એ હેતુથી શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ સં. ૨૦૨૭ના ભીંતિયા પંચાંગમાં અગમચેતીરૂપ સૂચના કરી :

“ શાસ્ત્રાણા અને સુવિહિત પરંપરા મુજબ શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક તપા-ગચ્છીય શ્રીસંઘે વિ. સં. ૨૦૨૮ના આવતા વર્ષે શ્રી સંવત્સરી મહાપર્વતી આરાધના ભાદરવા શુદ્ધ બીજી ચૌથ, મંગળવાર, તા. ૧૨-૯-૭૨ના દિવસે કરવાની છે.”

એમના આ સમયસરના નિવેદનથી પરંપરાપક્ષ સાવધ અને જાગૃત બની ગયો. સૌ ચેતી ગયા કે આપણને મોટા મહારાજાનું માર્ગદર્શન મળી ગયું છે, હવે બીજી કોઈ ચર્ચામાં કે કળિયામાં ઊતરવું નથી. આપણે તો સાચી આરાધના થાય તેવો પ્રબંધ કરી લઈએ.”

હવે અન્યુ એવું કે, એમના આ નિવેદન સામે પરંપરાપક્ષના પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિએ ત્રીજની ક્ષય-વૃદ્ધિ કરનારા વર્ષે જ વાંધો લીધો કે, એ ચોથ કેમ લખી ?

આ વાત એમની પાસે આવી ત્યારે તેઓ ખૂબ હસ્યા. એમણે કહ્યું : “ આખરે તો ખાટલા વચ્ચે શરીર છે ને ? ‘શબ્દભેદ અઘડો કિશ્યો.’ એ ચોથ અમે કહીએ, તમે એ ત્રીજ કહો, પણ સંવત્સરી તો ખંનેની મંગળવારે જ છે ને ! એ જુદી થતી નથી ને ? તો પછી નાહકની ચર્ચા શા માટે કરવી ? ”

નિવેદન ઉપરાંત એમણે શ્રી દેવસૂર તપાગચ્છ સંઘની શાસ્ત્રશુદ્ધ અવિચ્છિન્ન પરંપરાનુસારી તિથિ-સંવત્સરીની આચરણાનુ સરળ અને સ્પષ્ટ ચિત્ર દર્શાવતી ‘તપા-ગચ્છીય તિથિપ્રણાલિકા’ નામે પુસ્તિકા લખી અને પ્રકાશિત કરાવી. આ પુસ્તિકામાં એમણે થોડાક શબ્દોમાં ખૂબ ખંસીર રહસ્યો ગૂંચ્યાં છે. એ વાંચીએ ને વિચારીએ ત્યારે મહાન કવિ શ્રીહર્ષનો આ શ્લોક અવશ્ય યાદ આવે છે :

અન્થગ્રન્થિરિહ ક્ષચ્ચિત્ત ક્ષચ્ચિદ્વિ ન્યાસિ પ્રયત્માન્થયા,
 મ્નાજ્ઞાન્મન્યમના દ્વદેન પઠિતી માસ્મિન્ન ચલ્લઃ સ્વેલુત ।
 શ્રદ્ધારાદ્વગુરુપ્લથીકૃતવૃહગ્રન્થિઃ સમાસાદય-
 ત્વેતત્તર્કરસોર્મિમજ્જનસુસ્વેષ્વાસજ્જનં સજ્જનઃ ॥

(મેં આ ગ્રંથમાં કયાંક કયાંક ખાસ પ્રયત્ન દ્વારા અમુક વિશિષ્ટ ગ્રંથિઓ (ગૂંચો) થોળ છે. જે લોકો પોતાની જાતને સર્વોત્તમ મ્નાજ્ઞ માનવાનું અભિમાન કરતા હોય, એવા ખલ લોકોને એ ગૂંચો અને એના ઉકેલો નહીં જડે. પણ, જેમણે શ્રદ્ધાપૂર્વક

ગુરુમહારાજની આરાધના કરીને પોતાના ચિત્તની ગાઢ (અજ્ઞાનરૂપ) અધિઓને શિથિલ બનાવી છે, એવા સંબંધન પુરુષને આ મેં થોભેલી અધિઓના રહસ્યભૂત તર્કરસના તરંગોમાં સ્નાન કરવાનો આનંદ પ્રાપ્ત થશે. અર્થાત્ આવા સંબંધન પુરુષો જ એ અધિઓને સમજી શકશે અને એને ઉકેલી પણ શકશે.)

એમની આ પુસ્તિકા સામે સામા પક્ષે પુષ્કળ ઊંડાપોંડ કર્યો. ‘શ્રી મહાવીર-શાસન’ માસિકમાં તો એના વિરોધમાં અસભ્ય ભાષાવાળા લેખો પણ સામા પક્ષના આચાર્યદિએ લખ્યા. એ લેખોની કઠંગી યુક્તિઓ, કઠંગા વિચારો અને કઠંગી સ્ખૂઆત બેઈને તેઓને ભારે રમૂજ થઈ.

કોઈએ એમને કહ્યું કે “આ બધાના જવાબ આપો.” ત્યારે કહે : “ભાઈ ! આપણે એમને જવાબ આપવાની જરૂર નથી.”

પણ, સામા પક્ષના એ લખાણોની શિષ્ટ વર્ગમાં ખૂબ માઠી અસર પડી. એ માઠી અસરનું પ્રતિબિંબ પાડતાં વૈદ્ય શ્રી મોહનલાલ યુનીલાલ ધામીએ તા. ૧૬-૭-૭૨ના ‘જ્યાહન્દ’ પેપરમાં લખ્યું કે :

“પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજએ ‘તપાગચ્છ તિથિ પ્રણાલિકા’ નામની એક પુસ્તિકા પ્રગટ કરી છે, ત્યારે તેના જવાબરૂપે પંચાસજી મહારાજ શ્રી રવિવિજયજી ગણિવરે મૂળ પુસ્તિકાને પણ નાની કહેવડાવે એવો એક મોટો લેખ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે, એટલું જ નહિ પણ, તેઓએ જે આક્ષેપો આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજય-નંદનસૂરીશ્વરજી ઉપર કંઈક કટુ ભાષામાં કર્યા છે તેવા જ આક્ષેપોના પોતે પણ અધિકારી છે તે વાત છતી થઈ છે.”

આ પછી તો સંવત્સરી આવી, પંચાસી ટકા વર્ગે મંગળવારની સંવત્સરી કરી. પંદર ટકા જેટલા (બેતિથિમતવાળા) વર્ગે જ સકલ સંઘથી જુદી સોમવારી સંવત્સરી કરી. ભેદ કાયમ રહ્યો. શ્રી નંદનસૂરિજી તો કાયમ કહેતા આવ્યા હતા કે “સરળતા વિના સમાધાન થાય નહિ. વાતોથી શું દહાડા વળે ?”

આ વખતે એક નવીનતા એ બની કે સંવત્સરી ગયા પછી પણ સમાધાનની વાટાઘાટો સામા પક્ષે ચાલુ રાખી, એટલું જ નહીં પણ, વધુ ભેરદાર બનાવી. સમાધાનની વાટાઘાટો ચલાવવા માટે સેવંતીલાલ ભગાભાઈ નામે એક વ્યક્તિને સામા પક્ષે વિષ્ટિકાર તરીકે ગોઠવી. આ વાટાઘાટોમાં પરંપરાપક્ષના સરળ આગેવાન શ્રાવકો પણ બેડાયા. એમને આ વાતના ભેદનો ખ્યાલ ક્યાંથી હોય ?

સેવંતીભાઈ વાટાઘાટો માટે એકતિથિના ઘણા આચાર્યો પાસે જઈ આવ્યા. બધાએ વાતો સાંભળી અને વાતો કરી પણ ખરી, પણ છેવટે ‘નંદનસૂરિ મહારાજને મળો’ની સૂચના પણ આપી. એ ભાઈ તેઓની પાસે આવ્યા. તેઓની વાત તો સ્પષ્ટ હતી કે,

“સમાધાન કરવું હોય તો આરપવીની નવી પ્રણાલિકા છોડવાની જાહેરાત કરો. પછી આગળ વાત.”

સામા પક્ષે પહેલાં ‘સંવત્સરીની કબૂલાત’ માગી. એમણે એ માટે સ્પષ્ટ ના કહી. કહે : “સરળતા હોય, સાચી ભાવના હોય, તો આરપવી છોડો. સંવત્સરીનું થઈ રહેશે.” પણ, સરળતા લાવવી ક્યાંથી ?

એક તબક્કે, એ જ્યારે ખંભાત હતા ત્યારે, રાત્રે દસ વાગે મુંબઈથી સેવંતી-ભાઈનો કોલ આવ્યો કે “રામચંદ્રસૂરિ મહારાજ એવું કહે છે કે ચૌદશ અને ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમ અમારી, બાકીની તિથિઓ માટે તમે કહો તેમ.”

આના જવાબમાં જે હા કહેવરાવે, તો સામા પક્ષની અસત્ માન્યતાને સમર્થન મળી જાય; અને ના કહેવરાવે તો સામા પક્ષને જોઈતું મળી જાય; એ તરત જ પ્રચાર શરૂ કરે કે, ‘અમે તો આટલી હદ સુધી તૈયાર હતા, પણ નંદનસૂરિજીએ ના પાડી.’

આ બધી વાતોનો વિચાર કરીને એમણે જવાબમાં કહેવરાવ્યું :

“રામચંદ્રસૂરિજી જે રીતે કહેતા હોય, તે રીતનું લખાણ કરી, તેમાં તેમની સહી કરાવીને અહીં લઈ ને આવો.”

થયું; આજની ઘડી ને કાલનો દહાડો ! આનો કંઈ જવાબ જ ન આવ્યો. સમાધાનની વાતો હવામાં ઊડી ગઈ.

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી તો કાયમ કહેતા હતા કે “ભાઈ ! તમને ગમે તે તમે કરો. અમને ઠીક લાગે તે અમે કરીએ. નાહકની આ ચર્ચા કરીને શાંત વાતાવરણને શા માટે ઉછોળો છો ? જુદા જુદા ગચ્છના ને સંપ્રદાયના લોકો પોતાની જુદી જુદી આરાધના કેવી શાંતિથી કરે છે ! કોઈ કોઈનામાં દખલ નથી કરતું. તો પછી આપણે પણ શાંતિથી આપણું કર્યું કરીએ. આમ ઉછોળવાથી તો સંઘમાં અશાંતિ જ વધવાની ને ભદ્રસમાજ ધર્મવિમુખ થતો જવાનો.”

આ પછી તો એમણે એક નિર્ણય કર્યો કે જ્યાં સુધી સામા પક્ષ “સંવત્ ૧૯૯૨થી તથા ૧૯૯૩થી સંવત્સરીની તથા તિથિની આરાધનામાં આર પર્વતિથિની તથા ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિ રાખવાની જે પ્રણાલિકા અમોએ અપનાવી છે, તે અમો આજથી છોડી દઈએ છીએ, અને આરાધનામાં આર પર્વતિથિની તથા ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમની ક્ષય-વૃદ્ધિ નહિ કરવાની પ્રણાલિકાને આચરણમાં તેમ પ્રરૂપણમાં આજથી અમો સ્વીકારીએ છીએ.” આવું લેખિત જાહેર ન કરે, ત્યાં સુધી સમાધાન કે બાંધ-છોડની કોઈ જ વાટઘાટમાં એની સાથે ઊતરવું નહિ, અને એવી વાતો સાંભળવી પણ નહિ.

સર્વમાન્ય સૂરિવર

કોઈ એક સમુદાયના આચાર્ય તરીકે, તપાગરછના મુનિસમુદાયોમાં અને એથી આગળ વધીને ખરતરગરછ ને પાયચંદ્રગરછ વગેરે અન્ય ગરછોમાં પણ બહુમાન્ય, આદરણીય અને સલાહ મેળવવાના સ્થાનરૂપ બનવાનું સૌભાગ્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને વર્યું હતું. આનું કારણ એમનો ઉદારતાપૂર્ણ, નિષ્પક્ષ, નિષ્પાલસ અને વાત્સલ્યપૂર્ણ સ્વભાવ હતો.

મોટા ભાગનો મુનિસમૂહ એમને પૂછીને, એમની સલાહ-સૂચના મેળવીને જ પોતાનાં કાર્યો કરતો.

અન્ય સમુદાય કે ગરછના મુનિરાજે પોતાનાં સામુદાયિક પદવી વગેરે કાર્યો કરતી વખતે એમની પાસેથી મુહૂર્ત અને આશીર્વાદરૂપ વાસણેપ મંગાવતા.

કેટલીક વખત કોઈને કાર્ય કરવામાં સામુદાયિક ગૂંચો ઊભી થતી, ત્યારે તેમાંથી માર્ગ મેળવવા માટે તેઓ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીનું માર્ગદર્શન ઇચ્છતા, મેળવતા અને તદનુસાર વર્તતા.

એક મુનિરાજે ભગવતીસૂત્રના યોગમાં પ્રવેશ કર્યો હતો. ખાસા દિવસો પસાર થઈ ગયેલા. હવે, એ મુનિરાજને ભગવતીજીના જોગની પહેલાંના એક કે બે યોગ વહેવા બાકી રહી ગયેલા. આ વાત ધ્યાનમાં આવતાં કેટલાકોએ એમને કહ્યું: “ભગવતીજીના જોગ મુલત્વી રાખીને પેલા રહી ગયેલા જોગ કરો ને પછી પુનઃ ભગવતીના જોગ કરજો.”

એ મુનિરાજ આથી ભારે વિષમ સ્થિતિમાં મુકાઈ ગયા. એમને હતું કે રહી ગયેલા જોગ પછી કરી લેવાશે. એ પહેલાં જ કરવા જોઈએ, એવા ખ્યાલના અભાવે તેમણે આમ વિચારેલું. પણ હવે ભગવતીજી જેવા આગાહ જોગ અધૂરા છોડવા કેમ પાલવે? આગાહ જોગમાંથી તો પ્રાણાંતે પણ ન નીકળાય; એ પૂરા કર્યે જ છૂટકો. એટલે એમની સ્થિતિ તો સૂડી વચ્ચે સોપારી જેવી થઈ.

આમાંથી બહાર કેમ નીકળવું? એ માટે કોઈની સલાહ લેવાનો એમણે વિચાર કર્યો, ત્યારે એમની નજર શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી ઉપર ઠરી. એમને થયું: ‘એ સૌના આધાર છે. મને પણ સાચી સલાહ આપશે ને સાચો માર્ગ સુઝાડશે.’ એમણે તરત એમને પત્ર લખીને માર્ગદર્શન ચાર્યું.

એમણે તટકાળ એ મુનિરાજને ખૂબ આશ્વાસનદાયક માર્ગદર્શન આપ્યું. એ મુનિરાજને

એથી પરમ શાંતિ અને આનંદ પ્રાપ્ત થયાં. અને એમનાં યોગવહન-પદપ્રદાનાદિ કાર્યો પણ નિવિઘ્ને થઈ ગયાં.

સં. ૨૦૩૦માં લવારની પોળના ઉપાશ્રયના સંઘનો વિચાર થયો કે પૂ. શ્રી મંગળ-વિજયજી મહારાજને આચાર્યપદવી આપવી. એણે શ્રી મંગળવિજયજી મહારાજને ખૂબ વિનતિ કરીને હા પડાવી હતી. હવે, એ પદવી કરવી કોના હાથે?—આ પ્રશ્ન ઊભો થયો. સંઘ તથા મુનિગણ સૌને થયું કે શ્રી વિજયનંદનસૂરિ મહારાજના હાથે જ પદવી થવી જોઈ એ. એ વખતે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી ખંભાત હતા. સંઘના ભાઈઓ ત્યાં પહોંચ્યા. એમણે વિનતિ કરી કે પદવી આપના સિવાય બીજા પાસે નથી કરાવવી, પધારો. એમણે હા પાડી, ને ખંભાતનાં ઉપધાનાદિ કાર્યો બાકી રાખીને તેઓ અમદાવાદ આવ્યા, અને વિશુદ્ધ ક્રિયા કરાવવાપૂર્વક આચાર્યપદ પ્રદાન કર્યું.

સં. ૨૦૩૧માં શેઠ કેશવલાલ લલ્લુભાઈ એ વિનતિ કરી કે મુનિ શ્રી દુર્લભસાગરજી મહારાજને આપ આચાર્યપદવી આપો. સૌના બેલી બનવાને સર્જાયેલા એવા એમની ના ક્યાં હતી? એમણે શેઠની વિનતિ માની અને પોતાની અશક્ત તબિયતના કારણે શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરિજીના હાથે હઠીભાઈની વાડીમાં આચાર્યપદ અપાવ્યું.

આવા તો અનેક પ્રસંગો છે. અને આવા પ્રસંગો જ 'જેનું કોઈ નહિ, એના નંદનસૂરિ'—આ કહેવતને પોષણ આપે છે.

રાજસ્થાનમાં ખૂબ બહુમામ પ્રાપ્ત કરનાર, પ્રતિષ્ઠિત જૈનાચાર્ય શ્રી વિજયધર્મિનેન્દ્ર-સૂરિજી, પોતાનાં નિર્ણીત તમામ મુદૂર્તો શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને મોકલીને તેમાં એમની મંજૂરી-મહોરછાપ મેળવતા; તેઓ કહે એ મુદૂર્તને અનુસરતા, અને તેઓ સૂચવે તે મુજબ ફેરફાર કરીને જ કાર્યો કરતા.

સં. ૨૦૩૦માં ભાદરવા મહિનાની વૃદ્ધ (અધિક ભાદરવા માસ) હતી. આ વખતે અંચલગરજના પર્યુષણ શ્રાવણ વદમાં શરૂ થઈ, પહેલાં ભાદરવામાં પૂરાં થતાં હતાં. મુંબઈના અંચલગરજના આરાધકોએ શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી મહારાજ પાસે પોતાને કલ્પસૂત્રાદિનું શ્રવણ કરાવવાને સાધુઓ મોકલવા વિનતિ કરી. એમણે શ્રી વિજયનંદન-સૂરિજીને એ બાબત પૂછાવતાં એમણે લખ્યું :

“ચેરબુરમાં તેમ જ મુંબઈમાં દરેક પરાંઓમાં અંચલગરજવાળાના પર્યુષણોનો પ્રારંભ આ શ્રાવણ મહિનામાં છે, અને સંવત્સરી (સમાપ્તિ) પહેલાં ભાદરવા સુદિ પાંચમના દિવસે છે. તેઓની વ્યાખ્યાનની માંગણી અદૂઠાઈધરના ઋણ દિવસ માટેની છે. અને ત્યાર બાદ શ્રી ભગવાન મહાવીરનું ચંરિત્ર વાંચી સંભળાવવાની માંગણી છે, તેા તે બાબતમાં તેમની માંગણી જરૂર સ્વીકારવી. અને વ્યાખ્યાન માટે સાધુ પણ આમણા તે ઉચિત અમોને લાગે છે. અને તેમાં કોઈ બતની હરકત અમોને લાગતી નથી. આમારી

તેમાં સંમતિ છે, અને તમારા પૂજ્ય ગુરુદેવની પણ સંમતિ અને અનુમતિ જરૂર મેળવી લેશો. શ્રી કલ્પસૂત્ર તથા શ્રી ખારસાસૂત્ર પણ ત્યાં અંચલગચ્છવાળાઓને સંભળાવવામાં આમોને કોઈ હરકત જણાતી નથી.”

આવી ઉદાર વિચારધારા એમને સર્વમાન્ય બનાવે એમાં શી નવાઈ?

૪૨

શાસનપ્રભાવના

એમના સાંનિધ્યમાં, એમના હાથે, અગણિત ભાઈ-બહેનોની દીક્ષા થઈ; અનેક સાધુ-સાધ્વીઓની વડીદીક્ષા અને પદ્મવીઓ થઈ; અસંખ્ય ધર્માનુષ્ઠાનો થયાં.

સં. ૨૦૨૯માં સૂરિસમ્રાટની જન્મશતાબ્દીનો પાવન અવસર આવ્યો. કેટલાકે તરફથી પુછાવવામાં આવ્યું, આપણાથી (જૈનોથી) શતાબ્દી ઊજવી શકાય ખરી?

એમણે હા કહી; કહ્યું કે: “જન્મ તો શ્રી જિનેશ્વરદેવ સિવાય કોઈનો પ્રશસ્ત નથી હોતો, પણ આપણે ગુરુભગવંતની શતાબ્દી ઊજવવા દ્વારા શ્રી દેવ, ગુરુ અને ધર્મની ભક્તિ અને શાસનની પ્રભાવના જ કરવાની છે. તો પછી શા માટે ન ઊજવવી?

અને એમણે પોતે એ ઊજવી. અને એમના આદેશ-અનુરોધથી સર્વત્ર એની શાનદાર ઊજવણી થઈ.

।તથિ-મતલેહ શરૂ થયો ત્યારથી ખંભાત સંઘ એ વિભાગમાં વહેંચાઈ ગયો હતો. પરંપરાનુસારી શ્રી સ્તંભતીર્થ તપાગચ્છ જૈન સંઘ હતો. એ સંઘની ભાવના ઘણાં વર્ષોથી ઉપધાન તપ કરાવવાની હોવા છતાં એ થતાં ન હતાં. સં. ૨૦૨૯નું ચોમાસું શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી ખંભાતમાં રહ્યા હતા. શ્રીસંઘે કહ્યું: “આપ સાહેબ આ વાત લક્ષ્યમાં લો, તો અમારા સંઘમાં ઉપધાન ચોક્કસ થઈ જાય.” એમણે એમાં રસ લીધો અને ચોમાસા પછી સં. ૨૦૩૦માં ઉપધાનતપની ભવ્ય આરાધના કરાવી. આ અરસામાં ત્યાં સૂરિસમ્રાટના ગુરુમંદિરની પ્રતિષ્ઠા, બેાળપીપળાના શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામીના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા તથા અન્ય અનેક ધર્મકાર્યો કરાવ્યાં.

ખંભાતથી તેઓ અમદાવાદ આવ્યા. સં. ૨૦૩૦ના અષાઠ મહિને એમણે પોતાના અંતરથી કરવા ધારેલાં બે કાર્યો કર્યાં: એક, પોતાની નિશ્રામાં રહેલા પંચ્યાસ શ્રી સૂર્યોદયવિજયજી ગણિને આચાર્યપદપ્રદાન; અને બીજું, સૂરિસમ્રાટના જીવનચરિત્ર ‘શાસનસમ્રાટ’ નામે ગ્રંથનું પ્રકાશન.

આચાર્યપદવી અષાઠ શુદ્ધિ દશમે કરી. એ સાંજે એમના મુખમાંથી શબ્દો નીકળેલા : “ મારી અંતરની ઇચ્છા ત્રણ વર્ષથી હતી કે સૂર્યોદયને આચાર્યપદ આપું. એ આજે મારા હાથે જ પૂરી થઈ. હવે મારે કોઈનીય પદવી કરવી નથી. ”

ખૂબ સાહજિક રીતે યોલાયેલા આ શબ્દો અગમવાણી બની રહ્યા. એ પછી એમના હાથે કોઈનીય પદવી ન થઈ.

‘શાસનસમ્રાટ’ ગ્રંથનું પ્રકાશન, એમને મન જીવનનો પરમ ધન્ય પ્રસંગ હતો. અને ગુરુભગવંતની ભક્તિનો અવસર કયા નિષ્ઠાવાન ગુરુભક્ત શિષ્યને માટે ધન્ય ન હોય ભલા ? આ દિવસે તેઓ ગદ્ગદ બની ગયેલા.

અમદાવાદના પાલડી વિસ્તારમાં શ્રી વિજયમહિમાપ્રભસૂરિજીની પ્રેરણાથી શ્રી મહિમાપ્રભસૂરિજીનામંદિર તથા શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી જિનમંદિરનું નિર્માણ થયું છે. એ જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા એમણે સં. ૨૦૩૧માં કરાવી.

પાંજરાપોળમાં શ્રી વિજયનેમિસૂરિ જ્ઞાનશાળામાં જે મનોહર દેરીઓમાં પરમપૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી વૃદ્ધિચન્દ્રજી મહારાજની તથા શ્રી સૂરિસમ્રાટની ભવ્ય અને નયનાહ્લાદક મૂર્તિઓ બિરાજતી હતી. તેની પ્રતિષ્ઠા બાકી હતી. સં. ૨૦૩૧માં શ્રી વિજયમહિમાપ્રભસૂરિજી તથા શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરિજી વગેરેની વિનતિ-પ્રેરણા થતાં તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

શાસનપ્રભાવનાનાં આવાં તો અનેકાનેક કાર્યો એમના હાથે ને એમની નિશ્રામાં થયાં. અહીં તો એ કાર્યોમાંનાં કેટલાંકનો જ નિદેશ કર્યો છે.

ખરી રીતે તો, એમના જીવનની એક એક પળ શાસન માટે સમર્પિત હતી. અનેક-વિધ મુદ્દતો જોવામાં, સંઘના અનેક અટપટા પ્રશ્નોનું ને ગૂંચવણોનું નિરાકરણ કરવામાં, ને સ્વ-પરગચ્છનાં સાધુઓ અને સાધ્વીઓની હેતુભરી વિશ્રામણા-કાળજી કરવામાં એમને વ્યસ્ત રહેતા જોણે જોયા હશે, એ જ એમની સાચી શાસનપ્રભાવનાને મૂલવી શકશે, સમજી શકશે. ને અનુભવી શકશે.

૪૩

પચીસમી નિર્વાણ શતાબ્દી : સફળ નેતૃત્વ

ભગવાન મહાવીરદેવનો ૨૫૦૦મો નિર્વાણ-મહોત્સવ, આ યુગની શકવર્તી ઐતિહાસિક ઘટના બની. આ ઘટનાને પૂર્ણ રૂપે સફળ બનાવવામાં અને તેમાં

સક્રિય ભાગ લેવામાં શ્રી જૈમ પ્રવેતાબર મૂર્તિપૂજક સાધુ સંઘનું નેતૃત્વ શ્રી વિજયનંદન-સૂરિજીએ સંભાળેલું.

આ મહોત્સવ-વર્ષની ઉજવણી આંતરાષ્ટ્રીય તેમ જ સરકારી ધોરણે પણ થવાની છે, એવા સમાચારથી કેટલાક જૈમ પ્રવેતાબર મૂર્તિપૂજક સંઘના અમુક સંકુચિત મનોવૃત્તિ ધરાવતા વર્ગમાં હલચલ મચી ગઈ. એમને લાગ્યું કે ‘આ ઉજવણી એક કાવતરું’ છે. અને એ દ્વારા ભારતીય આર્થ સંસ્કૃતિનો જડમૂળથી નાશ કરવાની કાવતરાખાજેની નેમ છે. માટે આ ઉજવણી અટકાવવી જોઈએ.’ એમણે એ અંગે પ્રવચ્ચિ આદરી. લેખ લખવા, પત્રો લખવા વગેરે શરૂ થયું. એક પત્ર, આ ઉજવણી-વિરોધના મુખ્ય સૂત્રધાર પં. શ્રી પ્રભુદાસ એચરદાસ પારેખે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને પણ લખ્યો. એના જવાબમાં એમણે જણાવ્યું :

“શેઠ શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીની સામેના કે શેઠ કસ્તૂરભાઈ દાલભાઈ સામેના વિરોધમાં તો અમારો સહમત હોય જ નહીં, પરંતુ આ તમારા ઉજવણીના વિરોધના કાર્યમાં પણ અમારી સંમતિ નથી, તેમ તે અમો યોગ્ય પણ માનતા નથી. ‘તેમાં અમારી સંમતિ જાણી શકાઈ હતી’ - એવું જે તમારા સમજવામાં છે, તે પણ તમારી સમજણ ખોટી છે.

“વિ. અખિલ ભારતીય સંસ્કૃતિ રક્ષક સભા તરફથી તા. ૧૧-૧૦-૭૧, સોમવારના બહાર પડેલ, તેમ જ તા. ૨૯-૧-૭૨ શનિવારના બહાર પડેલ પત્રિકામાં ‘પ્રભુ શ્રી મહાવીર ભગવાનની ૨૫૦૦મા વર્ષની ઉજવણી સંબંધમાં ભાગ ન લેવા, ને લેનાર ભાઈ એને શેકવા, શ્રી શ્રમણસંઘનો આદેશ છે કે પ્રવેતાબર મૂર્તિપૂજક શ્રમણસંઘનો આદેશ છે.’ આવું જે લખવું તે પણ વ્યાજબી નથી. અમુક અમુક વ્યક્તિઓગત વિરોધમાં શ્રી શ્રમણ-સંઘને કાંઈ પણ સંબંધ નથી.”

આ પછી એમણે અન્ય ત્રણ આચાર્યોની સાથે એક બહિર નિવેદન બહાર પાડ્યું. ઉજવણીના સરકારી કાર્યક્રમની રાહ જોવાનો અને તેનો વિરોધ નહિ કરવાનો એ નિવેદનમાં અનુરોધ હતો.

આ પછી બિનસાંપ્રદાયિકતાની નીતિને વરેલી ભારત સરકારે ઉજવણીનો રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમ બહિર કર્યો. સરકારની ભાવના હતી કે “ભારતમાં થયેલ મહાન પુરુષોની આની પુણ્યતિથિઓની ઉજવણી કરીને એ મહાન પુરુષોના ધર્મ-નીતિ અને સદાચારમય જીવન તથા ઉપદેશોને ભારતની તથા વિશ્વની જનતા સમક્ષ રજૂ કરવાં. અને એ રીતે જનતાનાં નૈતિક મૂલ્યોને ઉન્નત બનાવવાં, અને આમાં સાંપ્રદાયિક માન્યતા કે ધોરણોને જરા પણ હસ્તસ્પર્શ ન કરવો.”

સરકારની આ સીધી-સ્પષ્ટ વાત હતી. એને અનુલક્ષીને જ એણે ભગવાન

મહાવીરના ૨૫૦૦મા નિર્વાણોત્સવનો ખિનસાંપ્રદાયિક વિશિષ્ટ કાર્યક્રમ વહી કરીને જાહેર કર્યો હતો. વળી, એ કાર્યક્રમ પૂરેપૂરો ખિનસાંપ્રદાયિક હોવા છતાં એમાં જૈનધર્મની દૃષ્ટિએ કશો બાધ આવે એવો કાર્યક્રમ ન થઈ જાય, એ હેતુથી જૈન સંઘના ચાર સંપ્રદાયના બંધે શ્રમણોને સરકારે સમિતિમાં ખાસ સલાહકાર અને અતિશિવિશેષ તરીકે ભાગ લેવાને વિનતિ કરી હતી. એ શ્રમણોએ એ વિનતિ માન્ય કરી, ને સમિતિમાં ભાગ લેવો શરૂ કર્યો. આમ થતાં, જૈનધર્મના આશય વિરુદ્ધનાં કાર્યક્રમ કે પ્રવૃત્તિ તદ્દન અસંભવિત બની ગયાં.

પણ, જેને વિરોધ જ કરવો છે, એને કોણ સમજવી શકે? ‘હુએ પેટ ને કૂદે માથું’ જેવી એમતી મનોદશા હતી. એ વર્ગે પોતાનો વિરોધ વેગીલો ને ભરદાર બનાવ્યો. ‘હંમેશાં નક્કર કરતાં પોતાનો અવાજ બમણો હોય છે’ એ કહેવત મુજબ એમના વિરોધના ઢાલે મોઢું ધાંધલ મચાવી મૂક્યું; જોકે ચાર-પાંચ સૂત્રધારોને બાદ કરતાં બીજા કોઈને આ પ્રવૃત્તિમાં રસ ન હતો, પણ સૂત્રધારો પાસે દુરુપયોગ માટે સર્જાયેલા પ્રચારતંત્રનો, શક્તિનો, સમયનો અને આર્થિક સાધન-સામગ્રીઓનો ભંડાર હતો. એતી સહાયતાથી એમણે મંડળો, દળો ને સલા-સંસ્થાઓનાં સર્જન કર્યાં. સંસ્કૃતિના રક્ષણના નામે, આ શાસનપ્રભાવક પ્રવૃત્તિઓનો અહંકારપ્રેરિત વિરોધ કરવો, એ આ બધાંનો ઉદ્દેશ હતો.

આનું પરિણામ એ આંબુ’ કે તપાગચ્છમાં બે ભાગ પડયા. એક ભાગ, ઉપર કહ્યું તેમ, વિરોધમાં રાચવા માંડ્યો; બ્યારે બીજો ભાગ, ઉજવણીની તરફણમાં રહ્યો. આ ભાગની દીર્ઘદૃષ્ટિ કહેતી હતી કે “આપણે વિરોધ કરીશું; તોય સરકાર પોતાના નિષ્ફળમાંથી ચક્રિત નથી થવાની; એ એનું કામ કરવાની જ છે. તો, ઉજવણીમાં સહયોગ આપીને આપણે એવા પ્રયત્નો કરીએ કે જેથી ધર્મબાધક કોઈ કાચો ન જ થાય, અને આપણને લાભ થાય. બીજું, આ ઉજવણીથી આપણને જ ફાયદો છે. ભગવાન મહાવીરસ્વામીના ઉપદેશનો સર્વત્ર ફેલાવો થશે, અને એથી જેટલા પણ લોકો ભગવાનના ધર્મમાર્ગનો આદર કરશે, એને અનુસરશે, એટલે અંશે ધર્મની પ્રભાવના પણ થશે. આ કાર્ય આપણે-જેનોએ કરવાનું છે, તે આપણે કરી શકતા નથી. અને એ કાર્ય અનાયાસે આ રીતે થઈ રહ્યું છે, તો તેનો વિશિષ્ટ રીતે લાભ કેમ ન લેવો? એ કાર્યને વધુ ને વધુ વેગ મળે, એવા પ્રયત્નોને બદલે વિરોધ કરવાનો શો અર્થ છે?” આ દીર્ઘદૃષ્ટિ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની હતી.

પણ વિરોધી વર્ગને આની દરકાર ન હતી. યેનકેતપ્રકારેણ, સસ્તી પ્રસિદ્ધિ મેળવવાના ટૂંકી દૃષ્ટિના ધ્યેયથી એને આત્રી લાભકારક વાતો પણ ચક્રિત ન કરી શકી. એ વર્ગે તો ભારત સરકારની સામે કિલ્લીની હાઈકોર્ટમાં ઉજવણીનો વિરોધ કરવા માટે અને ઉજવણીને અટકાવવા માટે ચાર ચાર તો રીટ અરજીઓ પેશ કરી હતી!

આમ, તપાગચ્છમાં જે પક્ષ પડી ગયા ને વાતાવરણ વિશેષ કહુપિત બનતું ચાલ્યું.

આમ થતું અટકાવવા માટે સંઘના કેટલાક સમાધાન અને શાંતિપ્રિય મહાનુભાવોએ પ્રયાસો આદર્યાં. વકીલ છોટાલાલ ત્રિકમલાલ તથા પં. મકતલાલ ઝવેરચંદ વગેરે ભાઈઓ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી પાસે આવ્યા, અને આવી સ્થિતિમાં કાંઈક વ્યવસ્થિત માર્ગ કાઢવાની વિનંતિ કરી. એ વખતે એ ગૃહસ્થો પણ ઉજ્જવણીને અનર્થકારી માનતા હતા; પણ, એ ગૃહસ્થોને તોફાન નાપસંદ હતું; એમને શાંત અને સ્વસ્થ પ્રવૃત્તિ કરવી હતી. આ માટે જ તેઓ ખંભાત આવ્યા હતા. એમણે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીને કહ્યું : “ સાહેબ ! દરેક સમુદાયના સાધુઓની-વડીલોની દૃષ્ટિ આપના તરફ છે કે નંદનસૂરિજી મહારાજ જે કહે અને કરે, તે અમારે મંજૂર છે. માટે આ ઉજ્જવણીની અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ અસરો વિચારીને આપ કાંઈક માર્ગદર્શન આપો. ”

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કહ્યું : “ તમે કહો છો તેમ, બધાની મારા તરફ દૃષ્ટિ હોય, તો મારે ખૂબ વિચારીને વર્તવું જોઈએ. બધા સમુદાયોના અંગત અભિપ્રાય મારે મેળવી લઈને પછી જ કાંઈક નિર્ણયાત્મક માર્ગદર્શન અપાય. એમ કરતાં પહેલાં એક કામ થાય તો મને ઉચિત લાગે છે. એ કામ એ કે એમાસુ પૂરું થયે એકતિથિપક્ષના મુખ્ય મુખ્ય સાધુઓ ભેગા થવાનું રાખીએ. હું અમદાવાદ આવું, બીજા પણ આવે. જે સ્વયં ન આવી શકે, તે પોતાના પ્રતિનિધિને મોકલે અથવા સોંપે. એ વખતે વિચારણા કરીને આ વિષે ચોક્કસ નિર્ણય લઈએ. ત્યાં સુધી ઉજ્જવણીની તરફેણમાં કે વિરોધમાં કશી જ કાર્યવાહી કોઈ એ કરવી નહીં. ”

આ ગૃહસ્થોને આ વિચાર ખૂબ ગમ્યો. નક્કી કરીને તેઓ ગયા.

પણ આ પછી થોડા જ દિવસોમાં વિરોધી વર્ગે ફરી પાછો અનૂની વિરોધનો વંદોળ ઊભો કરી દીધો. નિત નવી પત્રિકાઓ, લેખો, પેપરોમાં બહેરોતો, અને એવી એવી અનેક રીતિઓ વડે એ વર્ગે ઉજ્જવણીનો વિરોધ ચલાવ્યો. સભાઓ, સરઘસો પણ કરવા માંડ્યાં. આ વર્ગમાં મુખ્યત્વે નવો તિથિપક્ષ તો હતો જ, પણ એની સાથે એકતિથિપક્ષનો પણ કેટલોક વર્ગ હતો.

એ વર્ગની આવી પ્રવૃત્તિઓને રોકનાર કે ટોકનાર કોઈ ન રહ્યું. જે હતા, તેની વાતો એ વર્ગે કાને ન ધરી. આવી સ્થિતિમાં ભેગાં મળવાનું ને વિચાર કરવાનું રહ્યું જ ક્યાં ?

શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી તો ઉજ્જવણીને લાભદાયી માનતા હતા; તોપણ એમણે એ અંગે આગ્રહ ન રાખતા ભેગા મળીને જે નિર્ણય થાય તે સર્વમાન્ય કરવાનો વિચાર રાખ્યો હતો. પણ, પરિસ્થિતિ જ એવી ઊભી થઈ કે એ વિચારનો અમલ ન થઈ શકે. આ ઉપરાંત, મુખર્ષના આગેવાનોએ એમને વિનંતિ કરી કે “ સાહેબ ! વિરોધીઓનો

પ્રચાર ભેરશોરથી ચાલુ છે. એથી સામાન્ય જનતાની મતિ મૂંઝાઈ રહી છે કે સાચું શું? એ લોકોને સાચું જણાવવાની ખાસ અગત્ય છે. માટે આપ સાહેબ એક બહેર નિવેદન આપો તો સારું. આપ જે કહેશો, તેની અસર લોકો પર ખૂબ જ સારી થશે.”

એટલે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ પોતાની માન્યતા સ્પષ્ટ કરતું એક નિવેદન બહેર કયું. આ રહ્યું એ નિવેદન—

“આપણા આસન્નઉપકારી ચરમતીર્થકર શ્રમણુ લગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીના ૨૫૦૦મા નિર્વાણ-કલ્યાણકની રાષ્ટ્રીય ધોરણની ઉજવણીમાં અમારો વિરોધ નથી. વિરોધ કરવો, એ પણ ડહાપણુલયું કામ નથી. તેમ વિરોધ કરવો તે લવિષ્યમાં શ્રી જૈન સંઘને તથા જૈન તીર્થોને નુકસાનકારક છે, એમ અમારું માનણું છે.

“આ માંગલિક પ્રસંગને અનુલક્ષીને શ્રી મહાવીરસ્વામી લગવાનના શ્રદ્ધાવંત અને ગૌરવવંતા અનુયાયી સમગ્ર શ્રી જૈન સંઘને કલ્યાણક-મહામહોત્સવ ઉજવવા સાથે રચનાત્મક કાર્યો કરવા-કરાવવા અમારો અનુરોધ છે.”

આ નિવેદનની ધારી અસર થઈ. ઉજવણીમાં માનનાર વર્ગ આથી વધુ ઉત્સાહિત બન્યો. સામાન્ય જનતાની દ્વિધા દૂર થઈ ને રચનાત્મક કાર્યોમાં વેગ આવ્યો.

વિરોધપક્ષે વિરોધના ઘેલછાલયો આવેશમાં એક કાડું છપાંચું હતું. એમાં લખવામાં આવ્યું હતું કે “વીરનો નિર્વાણ-મહોત્સવ એ હકીકતમાં તો વીરશાસનનો જ નિર્વાણ-મહોત્સવ જણાય છે.”

આ કાડું સાંવત્સરિક ક્ષમાપના અંગેનું હતું. એક વ્યક્તિએ એ કાડું શ્રી વિજય-નંદનસૂરિજી પર પણ મોકલ્યું હતું. એ વાંચીને એમના હૈયામાં પારાવાર વેદના થઈ. શ્રી જિનશાસન પરની શ્રદ્ધાના મૂળમાં કુઠારાઘાત કરતી આ પંક્તિના જવાબમાં એમણે લખ્યું—

“લગવાન મહાવીર પરમાત્માનું શાસન તો હજી એકવીસ હજાર વર્ષ સુધી અવિ-ચ્છિન્નપણે ચાલવાનું છે. આ આગભવચન પર જેને શ્રદ્ધા ન હોય, તે વ્યક્તિ જ આવા શબ્દો લખી શકે.”

પણ અનૂને ચડેલા વિરોધીઓ ઉપર આની અસર ન થઈ. એમનો વિરોધ વધ્યે જ ગયો. પણ આનું એક સારું પરિણામ એ આવ્યું કે ખંભાત આવેલા પેલા ગૃહસ્થોની માન્યતા ઉજવણીના વિરોધની હતી, તે બદલાઈ ગઈ અને તેઓ ઉજવણીની તરફેણ

કરવા લાગ્યા. વિરોધીઓની ખતરનાક વિરોધ-પ્રવૃત્તિ, અને ઉજવણીથી થનાર ફાયદા, —એ બંને આનું નિમિત્ત હતાં.

ખંભાતથી શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી અમદાવાદ આવ્યા. શ્રીસંઘના આગ્રહથી ત્યાં ચોમાસું રહીને ઉજવણીનું યજ્ઞસ્વી નેતૃત્વ એમણે સંભાળ્યું.

આ ચોમાસા દરમિયાન વિરોધીઓ તરફથી અનેકવિધ ઝંઝાવાતી પ્રવૃત્તિઓ થઈ. વિવેકને ચૂકીને એમણે વિરોધના શક્ય એટલા માર્ગો અપનાવ્યા. અસત્યનો નિઃસંકોચ વપરાશ એમનું હથિયાર હતો. શેઠ કસ્તૂરભાઈ તથા શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી વગેરે વ્યક્તિઓનો તેજોદ્રેષ, અને એવી બીજી અનેક વાતો એમના વિરોધની આગમાં ધી જેવું કામ કરતી હતી. આ પ્રવૃત્તિઓ એવી સખત અને સતત ચાલુ રહી કે કાચોપોચો હોય તો બધું છોડીને લાગી જ છૂટે! પણ આ તો વિજયનંદનસૂરિજી હતા. એમના પેટનું પાણીય હાલે એમ ન હતું. એ ઠંડે કલેજે મુખઈ અને અમદાવાદમાં ખનતા ખનાવોને નિહાળ્યા કરતા હતા; ઉજવણી કરનારાઓ ઠીલા ન પડી જાય એ માટે એમને ઉત્તેજન-પ્રોત્સાહન આપ્યે જતા હતા. વિરોધની એમને મન કશી જ કિંમત ન હતી. એની સામે આંદોલન ચલાવવાની કોઈકે વાત કરી તો કહે : “અલ્યા ! આવની સામે વળી આંદોલન શાં ? આંદોલન કરીને એને પ્રોત્સાહન આપવું છે ? આ તો ચોમાસાના અળશિયા જેવું છે. ચોમાસું પૂરું થશે ને પાછું ધરતીમાં સમાઈ જશે. એને બહુ જોર ન આપવું.”

વિરોધીઓએ એમને મળવા, એમને સમજાવવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યાં. પણ વ્યર્થ.

આની સામે ઉજવણીને માનનારો વર્ગ પણ નિષ્ક્રિય ન હતો; એ એના કાર્યમાં સક્રિય હતો. વિરોધીઓના વિરોધની આગ પર ઠંડું પાણી રેડવાનું અને ઉજવણીનું રચનાત્મક કાર્ય કરવાનું એ વર્ગનું કામ હતું.

આમ ને આમ દિવાળી આવી. આસો વદ અમાસ ને તા. ૧૩-૧૧-૧૯૭૪ના દિવસે ભગવાન મહાવીરદેવનો ૨૫૦૦મો નિર્વાણ-કલ્યાણક દિવસ હતો. એ ઐતિહાસિક દિવસને અનુલક્ષીને ભારત સરકારે, ભારતના દરેક પ્રાન્તોની સરકારોએ, અને ભારત-ભરના તમામ જૈનોએ વિશિષ્ટ અને વિવિધ મંગલ કાર્યક્રમો યોજ્યા હતા. અમદાવાદના શ્રીસંઘે પણ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની નિશ્રામાં ભવ્ય મહોત્સવ યોજ્યો હતો. શેઠ હઠી-ભાઈની વાડીમાં એ મહોત્સવ જોજવાયો. શાનદાર વરઘોડો, ગુણાનુવાદ સભા, અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર આદિ કાર્યક્રમો તથા જીવહયા, સાધર્મિક ભક્તિ, અનુકંપાદાન વગેરે પ્રવૃત્તિઓ ખૂબ સુંદર રીતે થઈ. આ પ્રસંગે શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ કરેલું પ્રવચન ખૂબ મનનીય બન્યું. જૈનધર્મની સાચી વિશાળતા કેવી છે ? અને એ વિશાળતાનું સ્થાન સંકુચિતતાએ લઈ લેતાં અત્યારે કેવી પરિસ્થિતિ સર્જાઈ છે ?—એનું એમાં એમણે ખૂબ હૃદયસ્પર્શી બયાન કર્યું હતું.

આ ઉપરાંત, એમણે એક કાર્ય એવું કયું કે જેનાથી વિરોધીઓની આજ સુધીની તમામ પ્રવૃત્તિઓનો જવાબ આવી જાય તે એની નિરર્થકતાનું સૌને લાન થઈ જાય. એમનું એ કાર્ય હતું : ભારતનાં વડાપ્રધાન, માનનીય શ્રીમતી ઈન્દિરા ગાંધીને, રાષ્ટ્રપતિને અને અખિલ ભારતીય નિર્વાણ-મહોત્સવ સમિતિને ઉજવણીના કાર્ય અંગે પત્ર તથા તારથી પોતાના શુભાશીર્વાદ પાઠવવાનું.

ઉજવણીને આવકાર આપવા પાછળનો પોતાનો શુભ આશય તા. ૮-૧૧-૧૯૭૪ના પોતાના પત્રમાં વ્યક્ત કરતાં તેઓએ લખ્યું હતું કે—

“આપના અધ્યક્ષપણા નીચે, રાષ્ટ્રીય ધોરણે, ઊજવાઈ રહેલ લગવાન મહાવીરના પચીસસોમા નિર્વાણ મહોત્સવ પ્રસંગે અમે અમારાં હાર્દિક અભિનંદન અને શુભેચ્છા પાઠવીએ છીએ.

“અત્યારે આખું વિશ્વ વિનાશના પથે આગળ વધી રહ્યું છે. શાંતિમય સહ-અસ્તિત્વ, ખીજના અભિપ્રાય અંગે સહિષ્ણુતા, સાપેક્ષ મૂલ્યોનો સિદ્ધાંત, અનેકાંતવાદ, આહંસા, અને સૌ પ્રત્યે વિશ્વવ્યાપી બ્રાતૃભાવ—લગવાન મહાવીરે ઉપદેશોલા આ પાયાના સિદ્ધાંતો માનવસમાજને વિનાશના પથે જતો રોકશે અને ફરી પાછું વિશ્વને સૌને માટે શાંતિ અને સમૃદ્ધિના માર્ગે દોરશે. વિશ્વબ્રાતૃભાવ, શાંતિ, સમૃદ્ધિ અને દુનિયાના નૈતિક તથા આધ્યાત્મિક ઉત્થાનનું ધ્યેય હાંસલ કરવા માટે, લગવાન મહાવીરના પાયાના ઉપદેશોનો, દરેક કક્ષાએ, વિશાળ પાયા ઉપર, ફેલાવો અને પ્રચાર કરવામાં આવે એ જરૂરી છે.

“અમે આ બાબતમાં આપને તા. ૬-૧૧-૧૯૭૪ના રોજ તાર કર્યો છે. વિશ્વ-શાંતિ અને ભારતના કલ્યાણ તથા ઉત્કર્ષમાં આપ આપનો ફાળો આપી શકો એ માટે અમે આપને લાંબું આયુષ્ય ઇચ્છીએ છીએ.”^૧

૧. અંગ્રેજીમાં લખાયેલ મૂળ પત્ર આ પ્રમાણે છે—

We tender our heartiest congratulations and good wishes for the celebrations of the liberation of Bhagvan Mahavir's 2500th anniversary at the national level under your Chairmanship.

The world at large, at present proceeds towards the path of destruction. The peaceful coexistence, tolerance of others' opinion, theory of relative values, Anekantvad, non-violence and universal brotherhood for all, these fundamental principles preached by Bhagvan Mahavir will stop the humanity going towards destruction and again will lead the world to the path of peace and prosperity for all, for achieving

આ પત્રમાં જે તારનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે, એમાં તેઓશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે—

“ ભગવાન મહાવીરના પચીસસોમા નિર્વાણ મહોત્સવની ઉજવણીનું અમે સ્વાગત કરીએ છીએ. અમે ઉજવણીને પૂર્ણ સફળતા ઇચ્છીએ છીએ. અમે માનીએ છીએ કે રાષ્ટ્રીય ધોરણે થતી ઉજવણીના માધ્યમ દ્વારા, ભગવાન મહાવીરે ઉપદેશોલ આહંસા અને વિશ્વભ્રાતૃભાવના મહાન સિદ્ધાંતની વિશાળ પાયા ઉપર જાહેરાત થશે, અને વ્યાપક માનવસમૂહ, એકબીજા પ્રત્યેના પૂર્વગ્રહો, તિરસ્કારની લાગણી અને વેરભાવને ભૂલીને વિશ્વભ્રાતૃભાવ કેળવવાનો પ્રયાસ કરશે. આથી આપણો દેશ અને આખું વિશ્વ, જીવનનાં અધાં ક્ષેત્રમાં સમૃદ્ધ અને સુખી થશે. અમે દરેક કક્ષાએ થનાર ઉજવણી માટે, મોટી શ્રદ્ધા અને આસ્થા સાથે, અમારાં હાર્દિક આશીર્વાદ અને શુભેચ્છા પાઠવીએ છીએ.”

એમના આ શુભાશીર્વાદ-સંદેશાએ અમોઘ રામબાણુનું કાર્ય કર્યું. વિરોધપક્ષમાં આની કલ્પનાતીત અસરો પડી. શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી શુ છે, એ આ પ્રસંગે સૌને

this goal of universal brotherhood, peace and prosperity and moral and spiritual uplift of the world it is necessary to give wide publicity and propaganda to the fundamental teachings of Bhagvan Mahavir at all levels.

We have sent you a wire on 6-11-1974 in this respect. We wish you long life for contributing to advance and betterment of Bharat and world peace.

૨. આ તારનું મૂળ લખાણ આ પ્રમાણે છે—

We welcome the celebrations at National level of the 2500th anniversary of the liberation of Lord Mahavir.

We wish the celebrations all success.

We believe that through the medium of the celebrations at the national level, the great principle of non-violence and universal brotherhood preached by Lord Mahavir will receive wide publicity, the humanity at large would try to practise world brotherhood forgetting animosity, hatred and prejudice against each other.

Our nation and the whole world should become prosperous and happy in all spheres of life thereby.

With the profound faith and belief we send our heartiest blessings and good wishes to the celebration at all levels.

અખર પડી. ઉજવણીની તરફેણ કરનાર વર્ગમાં પણ આ વાતથી અકલ્પ્ય આનંદ છવાયો. પાવાપુરીતીથે 'ચોમાસુ' રહેલાં ખરતરગચ્છીય શ્રી ક્રાંતિસાગરજી મહારાજે એક મત્રમાં લખ્યું:—

“હુનિયા આપશ્રીને સર્વાનુમતે સમયજ કહે છે તે વાત શતશઃ સત્ય છે. આવા અવસરે આપે દિલ્હી રાષ્ટ્રપતિ અને પ્રધાનમંત્રીને શુભ સંદેશ પાઠવી જૈનધર્મનો મોભો રાખ્યો છે. અમને તો સાંભળી સાંભળીને બહુ આનંદ થાય છે. હૃદય ભરાઈ જાય છે. કેટલી સમયસૂચકતા ! અમે આપશ્રીને શું ધન્યવાદ આપીએ ? આખો જૈન સમાજ આપશ્રીને ધન્ય ધન્ય કરે છે.”

એમના નેતૃત્વને બિરહાવતાં 'જૈન' પત્રે નોંધ કરી :

“ઉજવણીના ઝંઝાવાત જેવા અને અવિરત વિરોધની સામે, જૈનપુરી અમદાવાદમાં ચાતુર્માસ રહેવા છતાં આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજે જે સ્વસ્થતા, સમતા, શાંતિ, મજ્જમતા, નિર્ભયતા, સમયજતા, આપસૂઝ, દૂરદેશી, વિવેકશીલતા અને કુશળતાથી કામ લીધું તે વિરલ અને દાખલારૂપ બની રહે એવી છે; અને એથી જૈન-ધર્મ અને સંઘની શોભામાં વધારો થવા સાથે રાષ્ટ્રીય અને બિનરાષ્ટ્રીય અને ધોરણની ઉજવણીમાં ખૂબ ઉત્સાહ પુરાયો છે. આવી સમયસૂચકતા દાખવવા બદલ આપણે આચાર્ય મહારાજશ્રીનો ઉપકાર માનવો ઘટે છે.”

વધુ કેટલું વર્ણન કરીએ ? છતાં એટલું કહેવા મન લલચાય છે કે વિજયનંદન-સૂરિજીનું નેતૃત્વ ન હોત, તો ગુજરાતે ઉજવણીનો જે લડાવો લઈને ભારતવ્યાપી ઉજવણીમાં પોતાનો સૂર પૂરાવ્યો, તે કદાચ ન પુરાવી શકત.

આ પછી ચૈત્ર મહિને ભગવાન મહાવીરનું જન્મકલ્યાણુક આનંદુ. એ પ્રસંગે ગુજરાત રાજ્ય સરકારની સમિતિ તરફથી સરકારી ધોરણે ભવ્ય કાર્યક્રમ યોજાયો. એમાં પણ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની આગેવાની રહી. 'સમણસુત' ગ્રંથનું પ્રકાશન કરીને શેઠ કસ્તૂરભાઈ એ એમને સમર્પણ કર્યો, એ દિવસનું એમનું પ્રવચન પણ ખૂબ મનનીય રહ્યું. ઇદોરથી પ્રગટ થતા 'તીર્થકર' માસિકના તંત્રી ડો. નેમિચન્દ્ર જૈને કહ્યું : “બહુત ક્રાન્તિકારી થા શુરુમહારાજકા પ્રવચન. મૈ મુગ્ધ હૂં ઉસ પ્રવચન પર.”

કાર્તિક મહિના પછી વિરોધીઓની પ્રવૃત્તિ વિશેષ નિરકુશ બની હતી. પણ આ ચૈત્ર મહિને તો એમની પ્રવૃત્તિઓએ મારામારી કરવાની હદ જેટલી માઝ મૂકી હતી !

પણ જે થયું તે સારું થયું. એમની આ નિરકુશતાએ જ એમના સુખિતહીન,

વિતંડાવાદી, તોફાની માનસનો જનતાને પરિચય કરાવી આપ્યો. શિષ્ટ સમાજને પ્રતીતિ થઈ કે આ લોકોનું તોફાન માત્ર વ્યક્તિદેષપ્રેરિત જ છે.

લોકોને, શ્રીસંઘને શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની દૃઢ-અડગ નિર્ણય શક્તિની અને વિશ્વાસપ્રેરક સફળ નેતૃત્વશક્તિની પણ આ ઉજવણી-વર્ષમાં વિશેષ પ્રતીતિ થઈ.

૪૪

જીવન-લબ્યતાનું અભિવાદન

“મैं अहमदाबाद आया था तब आचार्यश्रीके दर्शन मेरी बहुत बड़ी उपलब्धि थी। मैं आचार्यश्रीसे बहुत प्रभावित हुआ। मुझे विश्वास है कि ऐसे उदार और सरलस्वभावी महापुरुष ही शासनका हित कर सकते हैं।”

જાણીતા કાર્યકર શ્રી રિષભદાસજી રાંકાએ અર્પેલી આ અંજલિમાં શ્રી વિજય-નંદનસૂરિજીના જીવનની લબ્યતાની ઝાંખી થાય છે.

એ લબ્યતાના આવાં જ ઉદાત્ત દર્શન એમણે પં. શ્રી બેચરદાસજી દોશી જેવા ખ્યાતનામ વિદ્વાનોનો અને અસંખ્ય લોકોનો અંતરની મમતાથી ભરેલો પ્રેમ જીતીને કરાવ્યાં. એમના પ્રત્યેની જનસાધારણની મમતાને મૂર્તરૂપ આપતાં અમદાવાદના ‘સેવા’ માસિકના તંત્રી શ્રી કૃષ્ણવદન જોષીએ લખ્યું હતું—

“समाजमां व्यक्तित्नी उंमरतुं नडि, पणु लायकात अने गुणवत्तातुं महत्त्व विशेष छे. नाना आणकथी मांडीने मोटेरां सुधीनी दरेक व्यक्तित्तयो साथे निव्यांज वत्सलभाव दर्शावतां जैन आचार्य श्री विजयनंंदनसूरीश्वरज मडाराजने अमे ‘सेवा’ मासिकने आ अंक अर्पणु करीये छीये. आजे तेओनी उंमर ७७ वर्षनी छे. सोण वर्षनी आणवये दीक्षा लईने तेओये पोतानुं जिवन धन्य अनाव्युं छे, अनेकेनां जिवन सन्मार्गे वाव्यां छे. भगवान तेमने धर्मनी वधु ने वधु रक्षा करवानी शक्ति आपे, अेवी अमे प्रार्थना करीये छीये, अने अेमना धन्य जिवनने अिरदावीये छीये.”

આ લબ્યતાના મૂળમાં દેવ-ગુરુ-ધર્મ અને સંઘ-શાસન પ્રત્યેની અનન્ય નિષ્ઠા, સ્વીકારેલા કર્તવ્યધર્મનું અપ્રમત્તભાવે અણીશુદ્ધ પરિપાલન, ઉદાર છતાં ઔચિત્યસભર અને નિખાલસ વ્યવહાર, વાત્સલ્યપૂર્ણ સ્વભાવ, સર્વના ભદ્ર-કલ્યાણની વિશુદ્ધ ભાવના— આ અને આવાં અનેક તરવો ઊંડી જડ નાંખીને પડયાં હતાં.

એમની આ લવ્યતાનું અભિવાદન, અમદાવાદની અને બહારની જનતાએ, એમની જીવનસંઘ્યાએ, ૭૮મા વર્ષના મંગળ પ્રારંભ અવસરે, એ લવ્યતાને છાજતી રીતે કર્યું હતું. સં. ૨૦૩૨ની શરૂઆતના, કાર્તિક શુદ્ધ આઠમથી તેરશ સુધીના, પાંચ દિવસ એમના ૭૮મા જન્મદિવસને અનુલક્ષીને યોજાયેલા મંગલ કાર્યક્રમ વડે ધન્ય બની ગયા. એ મંગળ કાર્યક્રમ પણ ચિરંજીવ સ્મૃતિ મૂકી ગયો.

આ બધું છતાં તેઓ તો નિર્વિકાર-નિર્લેપ જ રહ્યા. તિથયચર્યા વખતે, ૨૫૦૦મા વર્ષની ઉજવણી વખતે ને અન્ય અનેક પ્રસંગોમાં એમનો વિરોધ થયો, એમની ટીકા-નિંદાઓ પણ થઈ, એ વખતે એમણે જે નિરપેક્ષ અને નિર્વિકાર વૃત્તિનાં દર્શન કરાવ્યાં હતાં, એવી જ નિર્વિકાર અને નિર્લેપ વૃત્તિનાં દર્શન એમણે પોતાના ગુણાભિવાદનના-પોતાની મહત્તાના ગુણગાનના-આ પ્રસંગે પણ કરાવ્યાં હતાં. નિંદાથી એ દુઃખી ન થતા, એમ સ્તુતિથી કુલાઈ પણ ન જતા. નહિ તો, ભલભલાને અભિમાની અને આત્મ-શ્લાઘી બનાવી દે તેવું એ અભિવાદન હતું. પોતાની પ્રશંસા પોતાની સામે જ થતી હોય, ત્યારે પણ અહંથી અલિપ્ત રહી શકે એવી વ્યક્તિ અતિ વિરલ હોય છે. તેઓશ્રી આવી વિરલ વ્યક્તિ હતા, કેમ કે સૂરિસમ્રાટના આશીર્વાદ એમના મન-વચન-કાયાની સાથે એકાકાર થયા હતા. એમની નમ્રતાએ ને સરળતાએ એમનામાં અહંના અસ્તિત્વનો નાશ કરી દીધો હતો. એટલે, એ તો આ પ્રસંગે, દરેક ઉત્સવોની જેમ, જિનેન્દ્રભક્તિના પૂજન-પૂજનાદિ કાર્યક્રમોમાં જ પૂરા ઓતપ્રોત બની ગયા હતા. આ પ્રભુભક્તિ કે પૂજન વગેરે કયા નિમિત્તે થાય છે એમાં એમને રસ ન હતો. એમને તો ભગવાનની ભક્તિમાં જ રસ હતો. એ રસથી જ એમણે આ સમગ્ર કાર્યક્રમમાં ભાગ લીધો હતો. એમની આ નિર્લેપતામાં એમના લવ્ય વ્યક્તિત્વનાં પુનિત દર્શન થતાં હતાં.

આ પછી માગશર મહિનામાં શ્રીસંઘની તથા આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ વગેરેની વિનિતિ થતાં તેઓ સાબરમતી પધાર્યા, ત્યાં એ બંને પૂજ્યોએ અંજન-શલાકા અને એ નૂતન જિનાલયોની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. એમના પ્રતિ જનતાની અવિહંગ શ્રદ્ધાના આ પ્રસંગે રોમાંચક દર્શન થયાં.

સાબરમતીનાં મંગળ કાર્યોની સમાપ્તિ થતાં પાંજરાપોળ પાછા આવ્યા, એટલે વિહારની તૈયારીઓ થવા લાગી.

પાલિતાણા-સિદ્ધાચલજી મહાતીર્થ ઉપર વર્ષો પૂર્વે એમના આપેલા મુહૂર્ત અને માર્ગદર્શનાનુસાર સે'કડો જિનભિ'ઓનું ઉત્થાપન થયેલું હતું. તે જિનભિ'ઓને માટે શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીએ, ગિરિરાજ ઉપર, જાણે દાદાના દરબારમાં હોય એમ મુખ્ય ટૂંકમાં જ એક લવ્ય નૂતન જિનમંદિરનું નિર્માણ કરાવ્યું હતું. એની પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે ત્યાં પધારવાની પેઢીના વહીવટદારો, શેઠ કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ વગેરેએ

વિનતિ કરેલી. એ વિનતિ એમણે સ્વીકારી હતી, એટલે તે માટે તરત જ વિહાર કરવાનો હતો.

આ પ્રતિષ્ઠાના મંગળ કાર્ય સામે પણ, રપમી નિર્વાણ શતાબ્દીની જેમ જ, અમુક વર્ગે વિરોધનો વાવટોળ ઊભો કર્યો હતો. આ વિરોધમાં તો એ વિરોધ કરનારાઓના વ્યક્તિદ્વેષની પ્રતીતિ ભારતભરના જૈનોને થઈ ગઈ.

આ વિરોધને ડામવા માટે જરૂરી પગલાંઓ લેવાનાં તથા પ્રતિષ્ઠા અંગેનાં અનેક ઉપયોગી સૂચનો એમણે ખૂબ ઉત્સાહપૂર્વક કર્યાં હતાં. 'પેઠીતું' કાર્ય એ પોતાતું જ કાર્ય છે એમ સમજીને પેઠી જે કરે તેમાં પૂરો સહયોગ આપવો—એ પોતાના જીવનસિદ્ધાન્તને આ અવસરે પણ એમણે આચરણમાં મૂક્યો હતો. એમના તન ને મન બંને આ કાર્યને લગતી પોતાની જવાબદારી અદા કરવામાં પરોવાઈ ગયાં હતાં, ગમે તે થાય, યજ્ઞ આ મંગળ કાર્ય પાર પાડવું જ છે, એવો દૃઢ નિશ્ચય એમના હૃદયમાં અંકિત થઈ ગયો હતો.

૪૫

જીવનસંધ્યાની યાદગાર વાતો

એમનાં અહોરાત્ર શાસનની સેવામાં સમર્પિત હતાં. એમની ઉદાત્ત વિચારધારા, ઉન્નતિલક્ષી વાતો ને પ્રવૃત્તિઓ એસુમાર હતી. એની પૂરી નોંધ લેવી અશક્ય હતી. જે જીવન જ સંઘ-શાસનતું હોય, એના અમુક દિવસો ને અમુક સમય શાસન માટે વપરાયા, એવું લખવું કે કહેવું, એ પણ એ જીવનને અન્યાય કરવા જેવું ગણાય.

શાસન-સમર્પિત એ પુણ્યપુરુષના જીવનના અંતિમ વર્ષની કેટલીક યાદગાર વાતો—જે યાદ આવી—તે અહીં રજૂ કરવી ઉચિત અને જરૂરી લાગે છે.

(સં. ૨૦૩૨) કાર્તિક શુદ્ધિ ૧૧ :

એમના માટે યોગ્યેલ ગુણાનુમોહન સભા, અન્ય કાર્યક્રમ, તેમ જ સૌની અપાર મમતા એમના હૃદયને ભીંજી ગઈ હતી. એ સાંજે ગદ્ગદ સ્વરે કહે : “આટલાં વર્ષોમાં મેં જે કાંઈ ઉપકાર આની ઉપર કર્યા છે, એ બધાંનો એકસામટો ખદલો આ બધું કરીને એક જ દિવસમાં વાળી દે છે, મારે શું કહેવું ?”

એ પછી ડો. સી. એફ. શાહ આવ્યા. તો એમને કહે :

“મોટા મહારાજજીએ ૭૭ વર્ષ પૂરાં કરેલાં. મને પણ ૭૭ પૂરાં થઈ ગયાં છે. હવે ઉપર જે દિવસો બચ એ લાલમાં-નફામાં છે. તૈયાર થઈને બેઠા છીએ. બ્યારે આવવું હોય ત્યારે (મૃત્યુ) આવે !”

રે ! નજીકના જ ભવિષ્યમાં બનનાર દુઃખદ બનાવની આગાહી કરતી શું આ અગમ-વાણી હતી ?

કાર્તિક વદિ ૪ :

બેઠે આજે તખિયત ઠીક ન હતી. ડોળીમાં બેસીનેય વિહાર કરવા જેટલી શરીરમાં શક્તિ ન હતી, તોપણ શેઠ કસ્તૂરભાઈ, પં. દલસુખભાઈ માલવણિયા વગેરેનો પ્રેમભર્યો અનુરોધ હતો એટલે—અને ખાસ તો વિરોધી વર્ગે એ અંગે તોફાન કરવા ધારેલું એટલે એના પ્રતિકાર તરીકે પણ,—લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યા-મંદિરમાં ભગવાન મહાવીરની રૂપમી [નવાણુ શતાબ્દીના ઉપલક્ષ્યમાં યોજાએલ પ્રાચીન નૈન સ્થાપત્ય-સાહિત્ય-કલાતુ] પ્રદર્શન બેવા પધાર્યા. ખૂબ શાંતિથી, સ્વસ્થતાથી ને પ્રસન્નતાથી બધું બેયું. આનંદ વ્યક્ત કર્યો.

ત્યાં પં. શ્રી બેચરદાસજી દોશી વગેરે પણ આવ્યા હતા. પંડિતજીએ કહ્યું : “અમે અહીં પ્રાચીન લિપિના અભ્યાસનો એક વર્ગ શરૂ કરવા વિચારીએ છીએ. એ વર્ગની શરૂઆત આપના સાંનિધ્યમાં કરવી છે. આપ આવશો ?”

તરત જ હા કહી. પછી ત્યાંથી પાછા ફરતાં રસ્તામાં પ્રદર્શન અંગે મેં લખેલો અભિપ્રાય વાંચવા આપ્યો ને કહ્યું કે “મેં મારા નામથી ત્યાં લખ્યો છે.” એ વાંચીને કહે : “સરસ લખ્યું છે. તારે મારા નામથી જ લખી દેવો બેઈએ ને ? શો વાંધો હતો ? સારું, પણ હવે આ નોંધી રાખજે.”

ઉપાશ્રયે પહોંચીને મને કહે : “આમાં કઈ વસ્તુ વિશેષ ગમી એ કહે.” હું કાંઈ જવાબ આપું ત્યાં તો પોતે જ ગણાવવા માંડ્યા : “બે, મને તો જંહાંગીર ખાદશાહે પંડિત વિમલહર્ષને આપેલું અમારિ-ફરમાનતું એના દરબારી ચિત્રકાર શાલિવાહને દોરેલું ચિત્ર, ગણધરોની મૂર્તિ ક'ઠારેલો શ'ખ, સર્વ દેવોની આકૃતિવાળી તાંબાકુંડી, આટલી વસ્તુઓ ખૂબ ગમી. જૂના જમાનાના લોકો કેવું કેવું કામ ને કેટલી મહેનત કરતા હશે !”

આના એક દિવસ પછી પંડિત બેચરદાસજીનો પત્ર આવ્યો કે “મહારાજ સાહેબની તખિયત ઠીક ના રહેતી હોય તો લિપિના વર્ગ પાંજરાપોળે જ શરૂ કરવાનું રાખીશું. એમને વિદ્યામંદિર સુધી લઈ જવાની જરૂર નથી.” આ વાંચીને કહે. “એમને

લખી નાખ કે આ કાર્ય વિદ્યામંદિરમાં જ શોભે. હું તમે કહેશો ત્યારે ત્યાં આવીશ. મારી ચિંતા ન કરશો.” પછી કહે : “આ વર્ગ માટે જવાનું થાય, ત્યારે ત્યાં લિપિ અને સમ્યગ્જ્ઞાન વિષે મારે બોલવું પડશે. શું બોલવું? એના મુદ્દાઓ શોધી તૈયાર રાખજો.” હું વિમાસણમાં પડ્યો કે હું વળી આ કચાંથી શોધવાનો છું? ત્યાં તો એ કળી ગયા; કહે : “નંદીસૂત્રની ટીકા બેબે, એમાં લિપિઓનું સ્વરૂપ આવે છે, શ્રુતસ્માનના નિરૂપણમાં વ્યંજનાક્ષરનું સ્વરૂપ આવે છે. એ બધું બેઈ જશે.”

કરવા ધારેલા કોઈ પણ કાર્યને ખંતથી સફળ બનાવવાની તત્પરતા માટે તેઓ સુખ્યાત હતા. આ પ્રસંગમાં પણ એ ખંત ને તત્પરતાની બલક બેવા મળે છે.

માગશર શુદ્ધિ ૧ :

આજે અપોરે શેઠ કસ્તૂરભાઈ આવ્યા. બિહારનાં જૈન તીર્થો સહિત બધાં ધાર્મિક દ્રષ્ટોમાં બિહાર સરકારના થઈ રહેલા હસ્તક્ષેપની વિગત કહી, પછી શેઠે કહ્યું : “એને અટકાવવાના પ્રયાસો ચાલુ છે, લગભગ તો સફળ થઈશું. પણ, તીર્થની રક્ષાના ઉદ્દેશથી આપ અમદાવાદમાં એક હબર આંબેલ કરાવો.”

એમણે એ સ્વીકાર્યું. શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરિજીને બોલાવ્યા ને વાત કરી; કહે : “હબર આંબેલ તો એકલી પાંજરાપોળમાં જ થઈ જાય.”

શેઠ કહે : “શું પાંજરાપોળ એટલી બધી મોટી છે?”

સૂર્યોદયસૂરિજી : “ના, પણ પાંજરાપોળે આવનાર વર્ગ ઘણો મોટો છે.”

પછી શેઠ કહે : “આપના નામથી તીર્થરક્ષા માટે તપ-બ્રત વગેરે કરવા માટેનું એક નિવેદન બહાર પાડો.”

એમણે હા કહી. અને શેઠના ગયા પછી તત્કાળ એક નિવેદન તૈયાર કરાવ્યું. એ નિવેદન બીજા જ દિવસના ‘સંદેશ’ તથા ‘ગુજરાત સમાચાર’માં બહાર કરાવી દીધું. આ રહ્યું એ નિવેદન :

“સકલ જૈન સંઘને આદેશ”

“બિહાર સરકાર તરફથી બિહારમાં આવેલા આપણા પરમ પાવન તીર્થો-શ્રી સમેતશિખરજી, પાવાપુરી, રાજગૃહી વગેરે તીર્થો-ના વહીવટમાં સરકારી હસ્તક્ષેપ કરવાનો જે મેનીફેસ્ટો બહાર પાડ્યો છે, તેના વિરોધમાં અને શાસન ઉપર આવેલ આ આક્રમક દૂર થાય તે માટે ગામેગામના સકલ સંઘોએ માગશર શુદ્ધિ ૧૫, ગુરુવાર, તા. ૧૮-૧૨-૭૫ના દિવસે હબરોની સંખ્યામાં આચંબિલ તપ કરવું અને શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની ૨૦ નવકારવાળી તીર્થરક્ષા નિમિત્તે ગણવી.

“તદુપરાંત, આપણા આગેવાનો શ્રીસંઘ ઉપર આવેલ આ આક્રમક દૂર કરવા

સક્રિય પ્રયત્ન કરે, તેને સૌએ તન-મન-ધનથી સહકાર આપી આ આફત જલ્દી દૂર થાય તેમ શાસનદેવને પ્રાર્થના કરવી.

“પ. પૂ. શ્રી સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજ તથા શ્રાવક-શ્રાવિકાવર્ગ વધુ પ્રમાણમાં આચંખિલ તપ કરી શાસન ઉપરની આ આફતને દૂર કરવામાં તથા શાસનરક્ષામાં પોતાનો સહયોગ આપે.

“જે જે ગામના સંઘમાં જેટલી સંખ્યામાં આચંખિલ તપ થાય તેના સમાચાર શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી, ઝવેરીવાડ, અમદાવાદ તથા જૈન ઉપાશ્રય, પાંજરાપોળ, અમદાવાદને મોકલી આપવા.

“અમદાવાદ તા. ૩-૧૨-૧૭૫ વિજયનંદનસૂરિ”

એમની શાસનસેવાની આ તમન્ના કેવી હૃદયસ્પર્શી હતી !

માગશર શુદ્ધિ ૨ :

આજે સવારે વિહાર કરીને સાબરમતી ગયા. ત્યાં અંજનાશલાકાનો મહોત્સવ ચાલુ હતો. ભવ્ય સામૈયુ' થયું. મંડપમાં પધાર્યા. હળ્લરોની મેદની હતી. ઉછામણી અને ક્રિયાવિધાન શરૂ થાય, તે પહેલાં શ્રીસંઘની સ્તુતિસ્વરૂપ ‘નક્ષત્રાક્ષતપૂરિતં’ શ્લોક ચાર વાર બોલાવીને ચારે દિશામાં અક્ષત વતી શ્રીસંઘને વધાવો કર્યો, પછી મંગલાચરણ કરીને ઉપદેશ આપ્યો. એમના ઉપદેશના એ શબ્દો આજેય કાનમાં ગુંજે છે :

“લક્ષ્મીઃ કૃતાર્થાં ચલુ સૈવ યા જિન-
પ્રાસાદપૂજાણ્ણપયોગિની ભવેત્ ।
સપાદકોટીમણિના વિમ્બૃષિતં,
હારં યથા શ્રીજગદો વ્યધાપયત્ ॥

“જ્યારે રાજા કુમારપાળ સંઘ લઈને સિદ્ધાચળજીની યાત્રાએ ગયા છે, ત્યાં સંઘ સાથે યાત્રા કરીને દાદાના દરબારમાં એ બેઠા છે, ને તીર્થમાળની ઉછામણી ચાલે છે. એક બાબુએ રાજા કુમારપાળ ઉછામણી બોલે છે. એની સામે બાહડમંત્રી બોલે છે. રાજા બે લાખ બોલે છે, તો મંત્રી ચાર લાખ બોલે છે. એમ કરતાં આઠ લાખ, સોળ લાખ ને બત્રીશ લાખ સૌનૈયા બોલાય છે અને ત્યાં ઉછામણી અટકી જાય છે. બત્રીશ લાખ સૌનૈયા બાહડ મંત્રી બોલ્યા છે.

“એ વખતે એક બાબુએથી અવાજ આવ્યો કે ‘સવા કોડ સૌનૈયા !’ આ સાંભળીને બધા વિચારમાં પડી ગયા. કોણ બોલે છે, એ જોવા નજર ફેરવી તો એક મેલાધેલા વેષવાળા ભાઈને જોયા. એમણે સવા કોડ સૌનૈયા કહ્યા હતા. એના દેદાર જોઈને કુમાર-પાળે મંત્રીને ઇશારો કર્યો કે કોણ છે એ જરા તપાસી લેજો; કોઈ બનાવટી ન હોય.

“પણ, એનો એ ઇશારો પેટી વ્યક્તિ પામી ગઈ. એણે ત્યાં તરત જ કહ્યું : ‘પરમાર્હત રાજા કુમારપાળ ! આ તીર્થ કોઈ રાજા કે મહારાજાનું નથી, કોઈ મંત્રી કે શ્રીમંતોનું નથી. આ તો સકળ સંઘનું તીર્થ છે. અને દરેકને અહીં ઉછામણી બોલીને લાભ લેવાનો અધિકાર છે. તમને મારા પર વિશ્વાસ ન આવતો હોય, ને શંકા આવતી હોય તો લ્યો, સવા કોડની કિંમતનું આ રત્ન લઈ લ્યો.’”

આ શબ્દો બોલતી વખતનું પૂજ્યશ્રીનું જ્ઞેમ, એમની ખુમારી, એમની છટા, અદ્ભુત-અપૂર્વ હતાં. મંડપમાં બેઠેલા શ્રોતાઓ ને મારવાડી ગૃહસ્થો એ શબ્દો સાંભળીને, એમાં રહેલી ખુમારી અનુભવીને ‘વાહ વાહ’ પોકારી ઊઠ્યા. એ ખુમારીભર્યો અવાજ હજી પણ જાણે કર્ણપટ પર અફળાઈ રહ્યો છે !

માગશર શુદ્ધિ ૩ :

આજે રાત્રે અધિવાસનાની મંગલ ક્રિયા હતી. એ કરીને બહાર નીકળ્યા પછી કહે : “અમુક આચાર્યે અંજન કરેલી પ્રતિમાનો પ્રભાવ વધુ ને અમુક આચાર્યે અંજન કરેલી પ્રતિમાનો પ્રભાવ ઓછો, આવું જે કહેવાય છે તેનું કારણ ‘સમાપત્તિ’ છે. સમાપત્તિ-એકાગ્રતા સધાવી જોઈએ. એની તરતમતાએ પ્રતિમાના પ્રભાવની તરતમતા થાય. મેં કદંબગિરિની પહેલી અંજનશલાકા થઈ, ત્યારથી આ સમાપત્તિની શોધ કરીને તેનો પ્રયોગ શરૂ કર્યો છે.”

માગશર શુદ્ધિ ૪ :

જે નૂતન જિનાલયોમાંના એક શ્રી ગોડીપાર્શ્વનાથના દેરાસર અંગે કેટલાક લોકોને વહેમ હતો; કોઈક વિઘ્નસંતોષીએ એ વહેમનું વિષ સીંચ્યું. એ લોકોની વિનતિથી બપોરે તેઓ એ દેરાસરે ગયા. ત્યાં પ્રભુ સમક્ષ ચારે દિશામાં શાંતિકારક સ્તોત્રપાઠ કરાવ્યો. ચારે તરફ સંઘને વધાવો કર્યો. વહેમ દૂર થાય તેવાં મંગલ વચનો કહ્યાં.

એમની સર્વકલ્યાણલાવના ઉપર લોકોને એટલી શ્રદ્ધા હતી કે એમણે આ વિધાન કર્યો પછી વહેમ સર્વથા નાબૂદ થઈ ગયો. અને પ્રતિષ્ઠા દિને, પ્રતિષ્ઠા કરાવવા પોતે ત્યાં હાજર રહ્યા, ને ઉમંગલેર પ્રતિષ્ઠા કરાવી. પરિણામે પ્રતિષ્ઠા પછી અમીઝરણું થયાં.

આ ઉપરાંત આ મહોત્સવ દરમિયાન બીજા પણ એવા પ્રસંગો બન્યા, જેમાં એમના પ્રતિની લોકોની શ્રદ્ધાના અને એ શ્રદ્ધાનુસાર એમણે ચીંધ્યા પ્રમાણે મુહૂર્તાદિ કાર્યો કરવાથી આપેલાં સુપરિણામના સુખદ અનુભવો થયા.

માગશર શુદ્ધિ ૧૧ (મૌન એકાદશી) :

સવારે ૧૧ વાગ્યા લગભગ પાંજરાપોળે આવ્યા. પછી થોડી જ વારમાં મુનિ શ્રી ભદ્રસેનવિજયજી બહારથી આવ્યા. એમને પૂછે : “ક્યાં જઈ આવ્યા ?” એ કહે :

“ક્રીડાલટની પોળે વ્યાખ્યાન વાંચવા જઈ આવ્યો.” એ સાંભળીને હસતાં હસતાં મને કહે : “જે, આને વ્યાખ્યાન વાંચતાં આવડી ગયું. તું રહી ગયો; તને ન આવડ્યું.”

એ રાત્રે ક્રિયાકુશળ ભોજક કેશવલાલ આવ્યા. એમની જોડે વિચાર કરીને પાલિ-તાણાની પ્રતિષ્ઠાનો વિધિવિધાન અંગેનો તમામ કાર્યક્રમ, દિવસ અને સમયવાર, નક્કી કર્યો, લખાવ્યો. પ્રતિષ્ઠાને લગતી ખીજી વિચારણાઓ પણ કરી.

માગશર શુદ્ધિ ૧૩ :

આજે શ્રી આત્મારામ ભોગીલાલ સુતરીઆ તથા પેઢીના મુખ્ય મેનેજર શ્રી ઠાકર આવ્યા, એમને પ્રતિષ્ઠા અંગે વિગતવાર દોરવાણી આપી. વિરોધીઓને ડામવા માટે ખાસ ખાસ સૂચનાઓ કરી. પછી સહાસ્ય કહે : “વિરોધ વધે, ને તે વખતે તમે કહેશો કે હવે પ્રતિષ્ઠા મુલતવી રાખીએ, તો એ નહિ બને. તમે તમારા ઘેર રહેજો, અમે પ્રતિષ્ઠા કરીને જ રહીશું, એ ધ્યાન રાખજો ! અને આવું ન કરવું પડે તે જોજો.” પછી કહે : “આમાં તમે ઢીલા પડશો તો તમારું જ યોછું દેખાવાનું છે, અમારું કાંઈ નથી જવાનું. પણ અમે તમારી સાથે છીએ એટલે અમનેય છાંટા લાગ્યા વિના ન રહે. માટે ઢીલા પડવાની તો વાત જ નહિ. અને ખરી વાત તો એ છે કે આ બધાં પ્રતિમાજી સેકંડો વર્ષો પહેલાંનાં છે. એનું ઉત્થાપન પેઢીએ કરેલું, એટલે પેઢીએ એને પાછાં બેસાડવા જોઈએ; એ એની ફરજ છે. પેઢી એની પ્રતિષ્ઠા બાતે કરી શકે છે; કોઈને આદેશ આપવાની કે ઉછામણી કરવાની પણ જરૂર નથી. આમ છતાં, પેઢીએ, લોકોને લાભ મળે એ માટે, ચિટ્ટીની પ્રથા અપનાવીને આદેશો આપવાનું કયું છે, એનો વિરોધ કરવાનો અર્થ શો છે ? આવા વિરોધને ગણકારવો નહિ, ને વધુ થાય તો એનો પૂરેપૂરો સન્નજડ પ્રતીકાર કરવાનો જ.”

માગશર શુદ્ધિ ૧૪ :

આજે રાત્રે પ્રતિક્રમણ પછી અચાનક કહે : “હવે મને આ શરીરનો કાંઈ જ ભરોસો નથી.”

હું તો સ્તબ્ધ થઈ ગયો. મનમાં ખિન્નતાનો પાર ન રહ્યો. એ વાત આગળ વધે એ પહેલાં જ ખીજી આનંદની વાતો મેં આદરી દીધી. જ્યારે તેઓ ખિલખિલાટ હસ્યા, ત્યારે જ ચિત્તને ચેન પડ્યું. પણ તે વખતે કયાં કલ્પના હતી કે આ અગમવાણી આવતી ચૌદશે જ સાચી પડવાની છે ને ચિત્તનું ચેન વિલીન થવાનું છે ?

માગશર શુદ્ધિ ૧૫ :

આજે સવારે શ્રી કાંતિલાલ ઘીયા વંદનાર્થ આવ્યા, કલાકથી વધુ બેઠા. એમની સાથે મુક્ત મને વાતો કરી.

બપોરે પં. બેચરદાસજી આવ્યા. એમના પુત્ર ડો. પ્રબોધ પંડિતનું તાજેતરમાં જ અવસાન થયું હોઈ, એ અંગે એમને આશ્વાસન આપ્યું. પૂજ્યશ્રીનો તિખાલસ, ઉદાર સ્વભાવ અને એ સ્વભાવ તરફ પંડિતજીનો અપૂર્વ અહોભાવ આજે જોવા મળ્યા.

માગશર વદિ ૧ :

આજે બપોરે શેઠ કસ્તૂરભાઈ આવ્યા. એમને કહે : “પ્રતિષ્ઠા અટકાવવા માટે વિરોધીઓ સ્ટેઓર્ડરની તજવીજમાં છે, માટે પાકો બંદોબસ્ત રખાવજો. ગમે તે ભોગે, પ્રતિષ્ઠા કરવી જ છે.” શેઠે પણ એવી જ મક્કમતા દાખવી.

રાત્રે મને કહે : “આ વખતે વિહારમાં બીજું કંઈ લણવાનું (નવું) થાય એમ નથી લાગતું. મારો વિચાર થાય છે કે તને ને દાનવિજયને ન્યોતિષ કરાવું. આરંભ-સિદ્ધિ હોય તો લઈ લેજો. ટાઈમ મળશે ત્યારે કરાવીશ.”

એમનાં વ્યાખ્યાનોનો સંગ્રહ છપાઈને તૈયાર થઈ રહ્યો હતો. એના ડ્રમાં એમને બતાવ્યા. એ જોઈને સતોષ પામ્યા. મેં પૂછ્યું : “સાહેબ! આપના વખતમાં આવી પ્રથા નહોતી, પણ અત્યારે એવી પ્રથા છે કે પુસ્તક કોઈને સમર્પણ કરાય. આ કોને સમર્પણ કરવું ?”

કહે : “કસ્તૂરસૂરિજીને જ સમર્પણ કરવાનું.”

માગશર વદિ ૨ :

આજે બપોરે ડો. સુમન્તભાઈ શાહ તથા ડો. છોટુભાઈ આવ્યા. તબિયત તપાસી. એ વખતે ગમ્મતમાં ડોક્ટરને પૂછે : “મારું હાટું તો મજબૂત છે ને? વિહાર કરું તો વાંધો નથી ને?”

ડોક્ટર કહે : “આપનું હાટું તો કોઈનું ન હોય એવું મજબૂત છે. તબિયત જોતાં શરદીની પ્રકૃતિ છે અને શિયાળો છે, એટલે વિહાર માટે સીઝન તો સારી ન કહેવાય. પણ આપને ડોળીમાં જવાનું, નાના નાના વિહારો કરવાના, ઢવા બરાબર લેવાની અને બરાબર ઓઢવાનું, એટલે વાંધો નથી.” પછી ડોક્ટર પૂછે : “પણ કમુરતામાં વિહાર થાય ?”

કહે : “બીજાં કાર્યો કમુરતામાં ન કરીએ, પણ યાત્રામાં કમુરતાનો દોષ નથી ગણાતો.”

બપોરે મને કહે : “પારમર્થ (સ્વાધ્યાયસંગ્રહ)ની ચોપડી લઈ લેજો. મારી પાસે એ કાયમ રાખું છું; પણ આજે હાથ નથી આવતી. તું લઈ લેજો. મેં કહ્યું : “મારી પાસે એ રાખું જ છું; સાહેબ !” તો કહે : “બસ, તો વાંધો નહિ.”

સાંજે ‘જનસત્તા’ના રિપોર્ટર શ્રી રમેશભાઈ આવ્યા. તેમણે વિહારના સમાચાર

છાપવાની રજ માંગી. ત્યારે મને કહે : “હમણાં પેઢીની વિનતિથી પ્રતિષ્ઠા માટે જઈએ છીએ, એવું લખાવતો નહિ. યાત્રા માટે જઈએ છીએ, એમ જ લખાવજે.” મને આશ્ચર્ય થયું. પણ, એમના અંતરના ઊંડાણને પામવાનું આપણું શું ગળું ?

રાત્રે પેઢીના એ મેનેજરે શ્રી શિવલાલભાઈ તથા શ્રી ઠાકર આવ્યા. એમને નગર-ખાગમાં મહોત્સવ કરવાની, નવકારશીઓ વ'ડે કરવાની, છાપાંના રિપોર્ટરોને માહિતી આપવાની વગેરે અનેક સૂચનાઓ કરી. વિરોધીઓના પ્રતિકાર માટેના પગલાં પણ સૂચવ્યાં.

એ વખતે મેં કહ્યું : “એ તો આપના નામે પાલિતાણુ પહોંચ્યા પછી એક નિવેદન બહાર પાડવું પડશે.”

ત્યારે કહે : “એ વાત બરાબર છે. હમણાં જ બહાર પાડી દઈએ; તું પોઈન્ટો ટાંકી રાખજે.”

મેં કહ્યું : “સાહેબ ! એકદમ ઉતાવળ નથી કરવી, પાલિતાણુ પહોંચીએ, કોઈ જવાબદાર વ્યક્તિ (વિરોધી) બહારમાં આવે, પછી આપણે વિચાર કરવાનો. રતિભાઈ ને મફતભાઈની સલાહ પણ લઈ લઈશું.”

આ વાત એમને જચી ગઈ. કહે : “કાલે મફતલાલને બોલાવીને વાત કરવાનું ધ્યાન રાખજે.”

એક નવલોહિયા યુવાનને પણ પ્રેરણા આપે એવો ઉત્સાહ, અડગતા અને શક્તિ એમના પ્રત્યેક વચનમાં ને પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિમાં નીતરતાં હતાં. એનાં દર્શન પણ બેનારામાં બુસ્સો ને તાકાત પ્રેરતાં હતાં.

૪૬

છેલ્લા દિવસો

માગશર વદિ ત્રીજની સવાર ઊગી. વાતાવરણુ વાદળિયું હતું. શિયાળાની ઋતુ કોઈ સ્વાભાવિક ઠંડક વ્યાપી હતી.

પાંજરાપોળમાં માનવમેદની વહેલી સવારથી જ ઊભરાવા લાગી હતી. આજે એમના પરમશ્રદ્ધેય, હેતાળ મહારાજ સાહેબ વિહાર કરી જવાના હતા. હવે દિવસો સુધી એમનાં દર્શનનો ને આશીર્વાદનો લાભ નહોતો મળવાનો. એટલે આજે મન ભરીને એ લાભ લઈ લેવાની બાણે પડાપડી ચાલતી હતી. મહારાજ સાહેબ બચ છે, એ વિચારે

સૌનાં દિલમાં જેટલી ગમગીની ફેલાતી હતી, એટલો જ આનંદ 'તેઓ પ્રતિષ્ઠાના મહાન કાર્ય માટે જઈ રહ્યા છે' એ ખ્યાલ આવતાં છવાતો હતો. અને એ ખ્યાલે એમને પોતાના શ્રદ્ધેય આ પુણ્યપુરુષની મહત્તાની, એમના પુણ્યબળની પણ કટપના આવતી હતી.

નિયત કરેલા શુભ સમયે, પરમગુરુદેવોની મૂર્તિઓને વંદન કરીને, શ્રી વિજય-નંદનસૂરિજી, મુનિસમુદાય સાથે, ઉપાશ્રયની બહાર નીકળીને ચાર માણસ ઉપાડે એવી મોટી ડોળીમાં બેઠા, ત્યારે જનતાએ એમને જયનાદથી વધાવી લીધા. એમના પ્રસ્થાનને સૌએ અંતરની મંગલકામનાઓ વાંછી.

પાંજરાપોળથી નીકળી, રિક્તીકરોડ, લાલ દરવાજા, નહેરુપુલ, થઈ ને પાલડી વિસ્તારમાં આવ્યા. ત્યાં શ્રી ભોગીભાઈ સુતરિયા, ડો. રસિકભાઈ સ્વરૂપચંદ શેઠ વગેરેની વિનતિથી તેમને આંગણે પગલાં કરતાં કરતાં કૃત્તેહપુરા શ્રી રમણલાલ ચંદુલાલ ગાંધીને બંગલે પધાર્યા. ત્યાં કલાક સ્થિરતા કરી પચ્ચક્ષ્ણુ પાચું.

અહીંથી સામૈયા સાથે શાંતિવન શ્રી મહિમાપ્રભસૂરિ જ્ઞાનમંદિરમાં પધાર્યા. ચાલુ સામૈયામાં શ્રી વિવેકવિજયજીને બોલાવ્યા; કહે: “કેશુભાઈ શેઠ અત્યારે દસ વાગે આવવાના છે. એમનાથી પગથિયાં નથી ચડી શકાતાં, એટલે બહાર ચોકમાં એક પાટ ને એક ખુરશી સુકાવી દેજે.”

વિવેકવિજયજીએ અચકાતાં અચકાતાં કહ્યું: “પણ સાહેબ! આજે છાપામાં આવ્યું છે કે કેશુભાઈ શેઠના દીકરા મનુભાઈ રાત્રે ગુજરી ગયા છે. આવું હોય તો શેઠ આવે ખરા?”

આ સાંભળીને તેઓ એકદમ ચોંકી ગયા. કહે: “સાચી વાત છે?” હાનેા જવાબ મળતાં મને બોલાવીને કહે: “આવું બન્યું છે. મનુભાઈ કેવા સારા માણસ હતા! હવે શેઠ નાહ આવે.” આટલું કહીને તેઓ ઊંડા વિચારમાં ખોવાઈ ગયા. મોં પર વિષાદની રેખાઓ અંકિત થઈ ગઈ.

સામૈયું જ્ઞાનમંદિરે પહોંચ્યું. ત્યાં મંગલાચરણ કરીને પોતે જ દસ મિનિટ પ્રવચન આપ્યું.

भवजलहिमि अपारे, दुलहं मणुअत्तणं पि जंतूणं ।
तत्थ चि अणत्थहरणं, दुलहं सद्धम्मवररयणं ॥

આ ગાથાના વિવેચનમાં સંસારની સમુદ્ર સાથે સરખામણી કરી બતાવી. સંસારની અસારતા ને નશ્વરતા હેવા સોંસરવા ઉતરી જાય એવા શબ્દોમાં વર્ણવી.

બ્યાખ્યાન સમાપ્ત કરીને હજી પાટ પરથી ઊતરતા હતા ત્યાં જ પં. મફતલાલ આવ્યા. એમને બોલાવીને કહે: “મફતલાલ! આ મનુભાઈનું તો ગજબ બની ગયું છે!

મેં તો સાંભળ્યું ત્યારથી એના જ વિચારો આવે છે. કેવો સારો માણસ ! તબિયત પણ કેવી સારી ! છતાં અમારા જેવા ઘરડા એમ ને એમ રહે છે, ને આવા બુવાનો અચાનક જતા રહે છે. આવું અને છે ત્યારે સંસારનું સ્વરૂપ ખરેખર સમબલ્ય છે :

“યત્પ્રાતસ્તન્ન મધ્યાહને, યન્મધ્યાહને ન તન્નિશિ ।

દૃશ્યતે ય ભવેડસ્મિન્ હિ, પદાર્થાનામનિત્યતા ॥

“-જે સવારે છે, એ ખપોરે નથી. સવારે આનંદમંગળ કરતો હોય ને ખપોરે સંભળાય કે એને હાર્ટફેઈલ થઈ ગયું. ખપોરે ખબરમાં ફરતો હોય ને વાતો કરતો હોય, ને સાંજે બુઝ્યો તો એને હાર્ટએટેક કે હેમરેજ થઈ ગયાં હોય. લગવાંન તો કહે છે : ‘ગાઢા ય ક્વિવાગ કમ્મુણો, સમયં ગોયમ ! મા પમાયણ’-‘કર્મના વિપાકે ગાઢ-અણુધાર્યા આવીને ઊભાં રહે છે. માટે હે ગૌતમ ! ક્ષણનો પણ પ્રમાદ કરીશ નહીં.’ આવું અને છે, ત્યારે આ બધી વાતો સાચી લાગે છે.”

પછી પાટ પરથી ઊતરીને રૂમમાં ગયા. ત્યાં પ્રતિજ્ઞાના વિરોધની હિલચાલો અને તેની સામેનાં પગલાંની વ્યવસ્થા અંગે મફતભાઈ સાથે વિચારણા કરી. પોતાના નામે નિવેદન બહાર પાડવું ઠીક લાગે કે કેમ તેની સલાહ પણ પૂછી. મફતભાઈ એ ‘અત્યારની પરિસ્થિતિમાં જરૂર નથી’ એમ કહેતાં તે વાત માની લીધી.

અગિયાર વાગે તબિયત અતુકૂળ ન હોવા છતાં સૌના ભાવથી ખેંચાઈને પગલાં કરવા ગયા. એમાં પં. મફતલાલનો પણ વિશેષ આગ્રહ હતો, એટલે એમને ત્યાં ગયા. ત્યાં જઈને મફતભાઈને કહે : ‘इच्छाऽनिच्छा परेच्छा च, प्रारब्धं त्रिविधं मतम्’-પ્રારબ્ધ ત્રણ જાતનાં હોય છે : એક ઇચ્છા પ્રારબ્ધ; બીજું અનિચ્છા પ્રારબ્ધ; અને ત્રીજું પરેચ્છા એટલે દાક્ષિણ્ય પ્રારબ્ધ. પોતાની ઇચ્છા ન હોય તોય બીજાને માટે-બીજાની ઇચ્છાથી-કરવું પડે, તે પરેચ્છા પ્રારબ્ધ કહેવાય. આ મારે અહીં નહોતું આવવું, પણ તારે માટે આવવું પડ્યું, એ દાક્ષિણ્ય-પ્રારબ્ધ કહેવાય.”

એટલે પં. મફતલાલ (એમની પત્ની તરફ આંગળી ચીંધીને) કહે : “આપનાં પગલાં કરાવવાનું આમનું બહુ મન હતું, સાહેબ !”

આ સાંભળતાં જ કહે : “હું એટલે જ આવ્યો છું, એમની ઇચ્છા હતી માટે આવ્યો છું; તારે માટે નથી આવ્યો.” ને સૌ હસી પડ્યાં.

એક વૃદ્ધ માણ માંદા હતા, એટલે અહીંથી તેમને ત્યાં ગયા. એમને ત્યાર શરણાં વગેરે સંભળાવી ઉપાશ્રયે પધાર્યાં.

રાત્રે શ્રી રતિભાઈ દેસાઈ આવ્યા. એમની સાથે જૂની વાતોના અદ્ભુત રંગે ચડ્યા.

લાલન-શિવજી, ભગુલાઈ ક્ષેત્રચંદ, મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ-આ બધાના જૂના પ્રસંગો જેવા બન્યા હતા તેવા તેમના સ્મરણપટ પર અંકિત હતા, તેનું તાદશ વર્ષન કયું. એ પ્રસંગો બન્યા, તે વખતનું સૂરિસમ્રાટનું જ્ઞેમ અને એ વખતની પરિસ્થિતિ, આ વાત કરતી વખતે, જાણે એમનામાં અવતીર્ણ થઈ ગયાં. આ વાતો વખતે એમની નિખાલસતા અને શુભચાહક તેમ જ સત્યપ્રિય વૃત્તિનાં નવલાં દર્શન થયાં. દેવદ્રવ્યની પણ વાતો થઈ.

આજે બપોરે સ્થાનકવાસી મુનિરાજ શ્રી અમીચંદજી મહારાજ એમને મળવા આવ્યા. એમના પ્રતિ અપાર સદ્ભાવ દાખવ્યો; કાંઈ પણ કામ હોય તો જણાવવાનું સૂચન કયું. એ મુનિરાજનો એમના પ્રતિનો આદર અને પૂજ્યભાવ અજબ હતો. તેઓશ્રીના ઉદાર, સમભાવી સ્વભાવનું એ પરિણામ હતું, એ સહેજે અનુભવાયું.

માગશર વદિ ૪ :

આજે સરખેજ આવ્યા. ડોળી બે માણસની રખાવી; ચાર માણસની ડોળી ન ફાવી. આખો દિવસ કોઈનાં મુહૂર્ત કાઢવામાં, કોઈને પત્ર લખાવવામાં, ને શહેરમાંથી આવતા દર્શનાર્થીઓ સાથે વાતચીત વગેરેમાં ગાળ્યો. મોડી સાંજે શ્રી રતિલાઈ દેસાઈ આવ્યા. એમણે ખબર આપ્યા કે પ્રતિષ્ઠા કરવાનાં પ્રતિમાઓજીની ચિકીઓ આજે ઊપડી ગઈ, ડો થઈ ગયો. આ જાણીને તેઓ ખૂબ ખુશી થયા. એની પદ્ધતિ વિષે જાણકારી મેળવી, ઝીણી ઝીણી વિગતો પૂછી લીધી. પછી જતી વખતે રતિલાઈ ને કહ્યું : “ ઠાકરને સૂચના કરજો કે જેને આદેશ મળ્યા હોય, તેને ખબર મોકલાવી દે અને એનાં નામોનું લીસ્ટ મને પણ મોકલે. ”

માગશર વદિ ૫ :

આજે સવારે વિહાર કરી ચાંગોદર આવ્યા. અહીં, વિહારમાં સામેલ થવા માટે, સૂરતથી શા. ડાહ્યાલાઈ હઠીચંદ પણ આવી ગયા. એટલે ખૂબ જ પ્રસન્ન થયા. મને કહે : “ ડાહ્યાલાઈ આવી ગયા એટલે હવે કશી ચિંતા નહિ કરવાની. ડાહ્યાલાઈ પાસે કદમ્બ-ગિરિના ઇતિહાસની જૂની વાતો ઘણી જાણવા જેવી છે. એ સાંભળીશ તો તારા દાઈમ ક્યાં જશે એની ખબર નહિ પડે. ”

બપોરે અમદાવાદથી ખલાતવાળા શા. હરિલાઈ વાડીલાલનાં સાસુ, પત્ની, પુત્રાદિ વંદનાર્યે આવ્યાં. એમને ગમ્મત કરતાં કહે : “ આના એકે છોકરાને આપણી સાથે મોકલે છે ? મોકલે જ નહિ ને ! ક્યાંક મહારાજ દીક્ષા આપી દે તો ?-એવી એને ખીક લાગે છે. ”

આજે શેઠ કેશુલાઈ ઝવેરીનો કાગળ આવ્યો હતો. રાત્રે મને કહે : “ આ કાગળ તેં વાંચ્યો ? બહુ સરસ ને સમજણવાળો કાગળ શેઠે લખ્યો છે. કાલે

વાંચી જવો.”

માગશર વદિ ૬ :

આજે બાવળા આવ્યા. મને શેઠવાળો કાગળ વંચાવ્યો. એમને ખૂબ ગમી ગયેલો એ કાગળ આ પ્રમાણે છે :

“પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી ત્યા પૂ. આ. મા. શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરિશ્રી આદિ ઠાણા.

સમાચાર આપતાં દુઃખ થાય છે કે મારા પુત્ર મનુભાઈનું માગસર વદિ રની રાત્રે અગિયાર વાગે દુઃખદ અવસાન થયું છે. મારા ત્યા મારા કુટુંબીઓ ત્યા સ્નેહી-સંબંધી સાથેનો આ લવનો સંબંધ છૂટી જાય છે. ઘણું લવો કરતાં કરતાં કેટલીક વાર આ જીવ સાથે સંબંધ થયા હશે અને જ્યાં સુધી લવબ્રમણ હશે ત્યાં સુધી પાછાં સંબંધ થવાના હશે. આત્મા અજર અમર અવિનાશી છે. ફક્ત દેહનું જ કર્મ પ્રમાણે પરિવર્તન થયા કરે છે. અજ્ઞાનતા લેઈ અને ઘણા લવોના આવરણ લેઈ મોહ-મમતાથી હર્ષ-શોકની લાગણીઓ અનુભવાય છે. તે અજ્ઞાનનો નાશ થયે આત્મસ્વરૂપે સ્થિત થવાય છે. નરલવ પામી, તે ભાવમાં રમણતા પામવી; અને ગતાનુગતનો શોક કરવો મિથ્યા છે, અને ગત આત્માને ચિરશાંતિ અપે તેટલું ઇચ્છવું આપણું કર્તવ્ય છે.

લી.

કેશવલાલ લલ્લુભાઈના ૧૦૦૮ વંદના સ્વીકારશો.”

આ વાંચીને હું એમની કમ્મર દાબવા બેઠો. ડાહ્યાભાઈ પણ હતા. દોઢક કલાક સુધી કદમ્બગિરિ વગેરે તીર્થોની વાતો કરી. એ વાતોમાં એમના અંતરમાં ભરપૂર પડેલી તીર્થસેવાની ઘગશ વ્યક્ત થતી હતી. પછી ડાહ્યાભાઈને કહે : “મારે આ વખતે આને હસ્તગિરિની ને ઘેટી-પાગની જત્રા કરાવવી છે; એણે કોઈ દી’ કરી નથી. પ્રતિષ્ઠાનું કામ પતી જાય પછી જવાનું કરીશું. તમારે સાથે રહેવાનું.”

“પાલિતાણાથી ડુંગર પર-જીવાપર થઈને રોહીશાળા; ત્યાંથી મુંડકીધાર થઈ ઉપર ચડી, જત્રા કરીને હાથસણી ઊતરી જવાય. અથવા પાલિતાણાથી રોહીશાળાની પાગે ઊતરી જઈ, જાળિયા થઈ નેચ મુંડકીધાર જવાય. પાછા આવતાં ઘેટીને રસ્તે આવીએ. ત્યાંથી ડુંગર ચડીને જત્રા કરીને પાલિતાણા આવી જવાય. જતી વખતે નવા રસ્તે નથી જવું. આવતાં નવા રસ્તે આવવું હોય તો અવાય.”

મારે તો સાંભળવાનું જ હતું. આટલાટલાં વર્ષો પછી પણ કયા રસ્તે કેમ ને કઈ રીતે જવું-આવવું, એ એમને બરાબર યાદ હતું.

સાંજે એક લજ્જનિક ગામમાં નીકળ્યો. એનો કંઈ ખૂબ સૂરીલો હતો. સમિચાણ એને ખોલાવી લાવ્યા. એના હાથમાં ચંચ નામનું વાદ્ય હતું. એ લઈને એણે બે લજ્જનો સંભળાવ્યાં. એ લજ્જનોની એક એક લીટી યાદ રહી છે : ‘કાચકા પિંજરા ડોલે, એક ધાસકા પંછી ડોલે’ અને ‘ઈશ્વરકો હૂંઠે સખ દુનિયા, કોઈ વેદ કોઈ ખાનીમે.’”

એના ગયા પછી કેસરિયાણના સંઘમાં એક હરિજન રાવટીનું ભજન ગાતો હતો, તેને યાદ કર્યો. કહે : “એ ખૂબ સરસ ગાતો હતો. એનો કંઈ ખૂબ મીઠો હતો. રાવટીનું ભજન ખૂબ સુંદર હતું.”

ખપોરે કેશુભાઈ શેઠ પર તેમના પત્રનો જવાબ લખાવ્યો. સાંજે મારો પાસે એની નકલ કરાવી. આ કાગળમાં એમના હૃદયના ભાવોનું સ્વચ્છ પ્રતિબિંબ પડે છે. આ રહ્યો એ કાગળ :

“તમારા સુપુત્ર શ્રી મનુભાઈનું માગશર વદિ ધીજની રાત્રે ૧૧-૦૦ વાગે દુઃખદ અવસાન થયું તે જાણ્યું.”

“આ સમાચાર આપતાં દુઃખ થાય તે સ્વાભાવિક છે. સમાચાર સાંભળતાં પણ દરેકે સહૃદયી આત્માને દુઃખ થઈ આવે, તેવો તેમનો પ્રેમાળ અને સરળ સ્વભાવ હતો.

“તમારા જેવા પૂર્ણ શ્રદ્ધાળુ અને વીતરાગધર્મના પરમ ઉપાસકના ઘરે જન્મ લઈ, અનેક ઉત્તમ સંસ્કારો પામી, તેઓ પોતાના આત્માનું સાધી ગયા છે.

“બાકી, તમારા લખવા પ્રમાણે, તેમની સાથેનો આ ભવનો સંબંધ છૂટી જાય છે. જેટલું લેણું હોય તેટલું જ લેવાય છે.

“જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુ-ર્ધ્વં જન્મ મૃતસ્ય ચ ॥

“જન્મનો છે, તેને સો વર્ષે પણ નિશ્ચયે જવાનું છે; કોઈને પાંચ વર્ષ વહેલું તો કોઈને પાંચ વર્ષ મોડું. અને જ્યાં સુધી આત્માને વિદેહ કૈવલ્ય થયું નથી, ત્યાં સુધી ફરી ફરી જન્મ લેવાનો છે. અને જન્મ ને મરણ, જેનો પરિહાર આપણા તાબામાં નથી, તેમાં કોઈ પણ જાતનો શોક કરવો, તે વિવેકી અને સમજણુવંત આત્માને ઉચિત નથી.

“આવા પ્રસંગે, તમારા લખવા પ્રમાણે, મોહ અને મમતાથી હર્ષ અને શોકની લાગણીઓ અનુભવાય છે; બાકી હર્ષ અને શોક લાવવો મિથ્યા છે, એ સાચું છે.

“તે સ્વર્ગસ્થ આત્માને ચિર શાન્તિ થાય તેટલું ઈચ્છવું, આપણું કર્તવ્ય છે, તે બરાબર છે. અમો પણ સદ્ગત આત્માને ચિર શાન્તિ થાયો, એમ ઈચ્છીએ છીએ, બાકી,

“અવશ્યંભાવિભાવાનાં, પ્રતીકારો ભવેદ્યદિ ।

તદાદુઃખૈર્ન લિપ્યેરન, નલ્લરામયુધિષ્ટિરાઃ ॥

“અવશ્ય ભાવિ-થનાર બનાવ-નો પણ જો પ્રતિકાર થતો હોત તો નલ રાજ, રામ-ચંદ્રજી તથા ધર્મરાજ યુધિષ્ઠિર જગતમાં દુઃખ પામત નહિ.

“યદ્ભાવિ ન તદ્ભાવિ, ભાવિ ચેન્ન તદન્યથા ।
ઈતિ ચિન્તાવિષ્ણોઽયં, જોધો ઇમનિવર્તકઃ ॥

“જે બનવાનું નથી તે નથી જ બનવાનું, અને જે બનવાનું છે તે અન્યથા થવાનું નથી : આટલો જ બોધ જો આત્માને પરિણમે તો તે બોધ ચિંતારૂપી ઝેરનો નાશ કરનાર છે અને ભ્રાન્તિને દૂર કરનાર છે.

“જ્ઞાનિનોઽજ્ઞાનિનશ્ચાપિ, સમે પ્રારબ્ધકર્મણી ।
ન કલેશો જ્ઞાનિનો ધૈર્યાન્ન, મૂઢઃ કિલ્લયત્યર્થયતઃ ॥

“જ્ઞાની હોય કે અજ્ઞાની હોય, સમજણવંત આત્મા હોય કે બિનસમજણવંત હોય, પણ બંનેને પ્રારબ્ધ કર્મ તો સરખું જ ઉદયમાં આવે છે; પણ સમજણના ઘરમાં રહેનાર આત્માને ધીરજ રહે છે, જેથી એને કલેશ થતો નથી. અને મૂઢ એટલે બિનસમજણવંત આત્માને આવા સમયે ધીરજ નથી રહેતી અને કલેશ થાય છે, જેથી તે નવો કર્મબંધ કરે છે.

“તમે તો ખૂબ સમજણવંત તથા વિવેકવંત આત્મા છો, તેથી વધારે લખવાની જરૂર નથી.

“શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં ભગવંત શ્રી મહાવીર મહારાજ શ્રી ગૌતમસ્વામી ભગવાનને કહે છે કે—

“ગાઢા ય વિવાગ કમ્મુજો, સમયં ગોચમ ! મા પમાયણ ॥

“હે ગૌતમ ! કર્મના વિપાકો ગાઢ છે, અણુધાર્યા આવીને ઊભા રહે છે, માટે સમયમાત્રનો પ્રમાદ કરીશ નહિ.

“અવિચ્છિન્ન પ્રભાવશાળી ત્રિકાલાબાધિત શ્રી વીતરાગધર્મ પામી, તથા તેની આરાધનાની સામગ્રી-મનુષ્ય અવતાર, પંચેન્દ્રિયપણું તથા સમજણ અને શ્રદ્ધા પામી યથાશક્તિ મન-વચન-ક્રાયાથી તેની આરાધનામાં ઉદમવંત રહેવું; એ જ માનવજીવન પામ્યાનું સર્વસ્વ છે, તેમ વિવેકી ભવ્ય જીવોનું કર્તવ્ય છે.

“શ્રી જ્ઞાની ભગવંતે સીકેલ ક્ષેત્રસ્પર્શના હશે તો પોષ શુદ્ધિ ૮ શનિવાર, તા. ૧૦-૧-૭૬ના રોજ પાલિતાણા પહોંચવાની ધારણા છે. શ્રી દેવગુરુધર્મપસાયે તથા પ. પૂ. શાસન સમ્રાટના પુણ્યપસાયથી અમારી તબિયત વિહારમાં ઠીક રહી છે.”

માગશર વદિ ૭ :

આજે ભાયલા આવ્યા. પહેલાં જિનમાં ઊતર્યાં. પછી ત્યાંથી પંચાયતના ચૈત્રે

આવી ગયા. કહે : “ હું જ્યારે આવું ત્યારે અહીં જ ઊતરવું ફાવે છે. મોટા મહારાજ અહીં જ ઊતરતા ને હું બેઠો છું ત્યાં જ બેસતા. પછી શ્રી પ્રેમપ્રભસાગરજીને પૂછે : “ તમે કયાં ઊતર્યા ? ઉપાશ્રયમાં ને ? ઠીક કયું.” આ બોલતાં એમની નજર એક બોર્ડ પર પડી. એમાં લખેલું કે કામ સિવાય કોઈએ બેસવું નહિ. આ વાંચીને હસતાં હસતાં કહે : “ આપણે પણ કામ હોય ત્યારે જ બેસવું; કામ ન હોય ત્યારે ઊભા રહેવાનું ! ”

આ વખતે મેં કહ્યું : “ સાહેબ ! આવા વિહારમાં જંગલમાં ઝાડ તળે બેસીને વાંચવા-લખવાની કેવી મઝા આવે ! ”

આના જવાબમાં કહે : “ મોટા મહારાજ ઘણીવાર એવું કરતા કે વિહાર કરી ગામમાં જાય, ત્યાં નવકારશી તો કોઈને કરવાની જ ન હોય. એટલે ત્યાં બેસીએ તો વાણિયા આવે ને ટાઈમ વાતોમાં જાય. એટલે મોટા મહારાજ બધા સાધુઓને લઈને જંગલમાં ઝાડ તળે પધારે. પુસ્તક સાથે લઈ લે. ત્યાં નિરાંતે ભણાવે. બે-ચાર કલાકે ગોચરીવેળા થાય ત્યારે ગામમાં આવતા.”

અગિયાર વાગે તાડપત્રી ગામના ભાઈઓને મુહૂર્ત કાઢી આપ્યું. ત્યાં કૂલચંદભાઈ તથા પ્રબોધભાઈ સી. વકીલ આવ્યા. કૂલચંદભાઈએ એક સાધવીજી માટે મુહૂર્ત પૂછ્યું, તો પંચાંગ જોઈને માગશર વદ સાતમ ને ગુરુવારનો દિવસ શ્રેષ્ઠ કહ્યો. બીજો એકે દિવસ શ્રેષ્ઠ નથી આવતો, એ પણ કહ્યું.

આ સમયે એમને તો નહિ, પણ પડખે બેઠેલાઓમાંથી કોઈનેય ખ્યાલ ન આવ્યો કે સાતમ તો આજે જ છે ! એ મુહૂર્ત કઈ રીતે સાધી શકાય ?

કદી પણ, સ્વપ્નમાં ય, સરતચૂક ન કરનાર એ પુણ્ય-પુરુષને પોતાને પણ આ સરતચૂકનો ખ્યાલ ન આવ્યો. જાણે આ પણ વિધિનો કોઈકે અકળ સંકેત હતો !

બીજાં પણ મુહૂર્તો જોવાનાં હતાં, તે જોઈ આપ્યાં.

ગોચરીનો સમય થયો. મને પગે કાંટો વાગેલો. એ કઠાવીને હું પાછો આવ્યો, એટલે પૂછ્યું : “ કેમ પાછો આવ્યો ? ” મેં કાંટાની વાત કરી તો સમિયાને કહે : “ આને પાટો આંધી દે.” મેં કહ્યું : “ પછી બંધાવીશ.” તો કહે “ ના; પહેલાં બંધાવી લે.” સમિયાજીએ અળસીનો લેપ લગાડી, પાટો આંધવા માંડ્યો. એ જોઈ ને કહે : “ પાટોય બરાબર આંધતા નથી આવડતો. લાવ, હું આંધી આપું.” પણ પછી સમિયાજીએ બરાબર આંધી દીધી.

બપોરે મારી પાસેથી દશવૈકાલિકની નાની-નવી પુસ્તિકા જોવા લીધી. આખી બરાબર જોઈ ગયા પછી કહે : “ તેરાપથીઓએ છપાવ્યું લાગે છે. બહુ સારું છે. કેટલી સરસ ને શુદ્ધ છપાઈ છે ! ”

આ પછી શ્રી રતિભાઈ એ નંદિસૂત્રનાં વ્યાખ્યાનોના પુસ્તક માટે લખેલી પ્રસ્તાવના મેં વાંચવા આપી. એ વાંચીને કહે : “રતિભાઈ કેવું સરસ લખે છે ! આપણને તો આવી કલ્પનાય ન આવે.”

માગશર વદિ ૮ :

વહેલી સવારે ભાયલામાં સાધુઓ વાંદવા આવ્યા, ત્યારે કહે : “પોષદશમનાં ત્રણ એકાસણાં આજથી શરૂ કરવાનાં. મોટા મહારાજના વખતમાં અમે બધા સાધુઓ કાયમ પોષદશમ કરતા. ખુદ મોટા મહારાજ પોતે કરે, પછી બીજું કોણ ન કરે ? એક વાર તો વિહારમાં બધાએ ત્રણે એકાસણાં ઠામચોવિહાર કરેલાં. એક જ વાર હોં. બાકી તો કાયમ ત્રણ એકાસણાં કરવાનાં, અત્યારે કોણ કરે છે ?”

છેવટે, ત્રણ મુનિઓએ એકાસણાંના પરચક્ષાણ લીધાં, એટલે ખૂબ ખુશી થયા. કહે : “ત્રણ તો નીકળ્યા કરનારા !”

ભાયલાથી આજે કોઠ આવ્યા. ત્યાં અમદાવાદથી રામજી ફેટા લઈને આવ્યો. એ જોઈને પૂછ્યું : “શેના ફેટા છે ?” મેં કહ્યું : “પાંજરાપોળથી વિહાર કર્યો તે વખતના છે.” એટલે કહે : “પછી જોઈશું.”

પછી ડોક્ટર છોટુભાઈ આવ્યા. ખૂબ આનંદથી વાતો કરી. તખિયત ઘણી સરસ રહી હોવાનું ડોક્ટરને કહ્યું. પછી કહે : “હવે મારી તખિયત જોવા વલભીપુર આવવાનું છે ને ?”

બપોરે કોઠવાળા ભાઈઓએ વિનતિ કરી : “શુદ્ધી ને ભાયલામાં વૈયાવચ્ચ અંગે કાંઈકે કાયમી યોજના કરી આપો.”

એ અંગે શ્રી સૂર્યોદયસૂરિજીને જોલાવી, વિચારણા કરીને નક્કી કર્યું કે “૧૫૦ રૂ.ની એક તિથિ, એવી તિથિઓ બને એટલી નોંધવી; એના વ્યાજમાંથી આ કાર્ય કરવું.”

સાંજે હું ગયો, ત્યારે મને કહે : “અલ્યા ! તારી તો આખી એક માળા ગણીએ તોય તારાં દર્શન દુર્લભ છે ! શું કર્યું આખો દિવસ ?” મેં કહ્યું : “લખતો હતો, સાહેબ !”

પછી મને રૂ. ૧૫૦ની તિથિવાળી વાત કરીને કહે : “પ્રબોધચંદ્રને મારા નામે આ તિથિ માટે લખજે કે મહારાજજીએ ખાસ લખાવ્યું છે. એ ઘણી તિથિ કરાવી લાવે એવી શક્તિવાળો છે.”

અમે રોજ સાંજે બહાર ઠલ્લે જતા. આજે કહે : “આજે તમને ઠલ્લે બહાર નથી જવા દેવાના; દેરે જવું હોય તો જાએ, ઠલ્લે નાહ.”

રે ! આ લાગણીનું ઝરણું આજે કયાં મળે ?

માગશર વદિ ૯-૧૦ :

આજે ગુદી આવ્યા. નિશાળમાં ઉતારો હતો. સવારે અમે ઠલ્લે જઈને આવ્યા. તે વખતે બહાર ચોગાનમાં તડકે એકા હતા. એક પડખે નિશાળના વિદ્યાર્થીઓ પ્રાર્થના ગાતા હતા :

‘ ભક્તિ કરવી તો ના ડરવું દુરિજન (દુર્જન) લોકથી રે....’

આ લજન સાંભળીને તેઓ ખૂબ રાજી થયા હતા. લજન પૂરું થયું ને શિક્ષકે વિનતિ કરી કે બાળકોને ઉપદેશની કાંઈક વાતો કહો. એટલે લાગલું જ મને પૂછ્યું : “ આ છોકરાઓને ઉપદેશ આપવાનો છે, તું આપીશ ? ” મેં ના કહી, એટલે કહે : “ આનો વાંધો જ આ છે.”

પછી શ્રી સૂર્યોદયસૂરિજીને કહ્યું. તેમણે બાળકોને બે શબ્દો કહ્યા. એ પછી નિશાળ શરૂ થઈ.

આ પુણ્ય પુરુષના મનમાં સદા બાળકો તરફ અપાર પ્રીતિ રહેતી. એમને વિચાર આવ્યો કે બાળકોને કાંઈક વહેંચાય તો સારું. તરત ડાહ્યાભાઈને બોલાવ્યા, સૂચના કરી. ડાહ્યાભાઈ પણ કાબેલ હતા. એમણે થોડીક જ વારમાં પેંડા-ચવાણું મંગાવી લીધું અને નિશાળના તેમજ ગામના મળીને ઠપા બાળકોને એ વહેંચી આપ્યું. બાળકોને રાજી રાજી થતાં જોઈને એમનું અંતર પણ ઠર્યું.

ગોચરી વાપરતાં વાપરતાં, એકાસણું કરવા બેઠેલા શ્રી નંદીધોષવિજયજીને કહે : “ તારે કાંઈ લાવવું હોય તો કોઈને ન કહેતો. મને કહેજે. શરમાતો નહિ. હું લાવી દઈશ. ભૂખ્યા ન રહેવું.”

ગોચરી પછી હું બહાર આંટા મારતો હતો; એ જોઈને કહે : “ અલ્યા, તું તો સ્વાથી છે. એકલો એકલો આંટા મારે છે તે મને કહે તો ખરો, મારેય આંટા મારવા છે.” પછી સાથે પધાર્યા, આંટા માર્યા. મારા હાથમાં પુસ્તક-કાગળિયાં જોઈને પૂછે : “ આ શું છે ? ” મેં કહ્યું : “ બૂટેરાયજી મહારાજના ચરિત્રની પ્રસ્તાવના લખવાની છે, તેનું સાહિત્ય છે.” આમ કહીને મેં થોડીક પ્રસ્તાવના લખેલી, તે એમના હાથમાં આપી. એનો થોડોક અંશ વાંચીને મને પાછી આપતાં કહે : “ હવે તારું હિંદી સરસ થઈ જશે.”

અપારે શેઠ નરોત્તમભાઈ મયાભાઈ સકુટુંબ આવ્યા. તેમની પાસેથી પ્રતિષ્ઠા અંગેની આગળની માહિતી મેળવી. વળી, વિરોધીઓથી ઠમ નહિ આવવાની ને મક્કમ રહેવાની સૂચના પણ આપી.

આ પછી શ્રી વિજયધર્મધુરધરસૂરિજી ઉપર તેમની તબિયતને અંગે કાગળ લખાવ્યો. એમાં ખાસ સૂચન લખ્યું કે તમારી તબિયત આવી છે, તો તમારે કમુરતાંનો વિચાર

ન કરવો જોઈએ. કેમ કે યાત્રામાં એનો દોષ નથી હોતો. વળી, ડોળીનો પણ ઉપયોગ કરી શકાય છે. ન કરવાનો આગ્રહ ન રાખવો ને ઉપયોગ કરવો જોઈએ. પણ તખ્તને અંગે વિહાર વેળાસર કરવો ઉચિત છે. અને અમારી દષ્ટિએ તો અમદાવાદ કરતાંય મુ'બઈ જવું વધુ ઠીક લાગે છે. ત્યાં જેવાં ડોક્ટરો ને સાધનો હોય, એવાં અમદાવાદમાં ન હોય. વ. વ.”

સાંજે પુમચંદ્ર સ્તનચંદ્ર, કુલચંદ્રભાઈ તથા તેમના દીકરા રમણભાઈ, સાંતાકુઝ સંઘના પ્રમુખ વગેરે આવ્યા. એ વખતે શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજને સાંતાકુઝ ચોમાસું કરાવવાનું નક્કી થતું હતું. એ વાત સાંભળીને એમણે પુમચંદ્રજીની ગમ્મત કરતાં કહ્યું : “કસ્તૂરસૂરિને સાંતાકુઝ લઈ જવ, ને મને કહો કે આપ પાલિતાણા ચોમાસું કરો ને ડેમનું કાર્ય કરાવો. હું પણ આપની સાથે રહીશ. પણ હવે મને ને કસ્તૂરસૂરિને-બંનેને કેમ સાચવશો ? મુ'બઈ રહેશો કે પાલિતાણા રહેશો ?”

પુમચંદ્રજી કહે : “સાહેબ ! બંને જગ્યાએ થોડો થોડો લાલ લઈશ.”

ખીજી પણ ઘણી વાતો કરી.

માગશર વદિ ૧૧ :

વહેલી સવારે પ્રતિક્રમણમાં હું ‘કુમતિ એમ સકલ દૂરે કરી’ એ સીમંધર સ્વામીની ઢાળ બોલ્યો. એમાં—

“સ્વામી સીમંધરા ! તું જયો,” અને

“મુજ હજે ચિત્ત શુભ ભાવથી, ભવોભવ તાહરી સેવ રે;

યાચીએ કોડી થતને કરી, એક તુજ આગળે દેવ રે.”

-આ કડી ખૂબ આત્મમસ્તીથી, ગદ્ગદ સ્વરે એ વાર તેઓ બોલ્યાં.

અહીંથી આજે ફેદરા આવ્યા. અહીં અમદાવાદ-પાંજરાપોળેથી શ્રી રામસિંગ ચૌધરી તથા શ્રી મધુભાઈ રતિલાલ વગેરે વંદન કરવા આવ્યા. એમને કહે : “આ ફેદરા ને ખડોળમાં એક એક જ ઘર છે. પણ આઠ મહિનામાં હજારથી ખારસો સાધુ-સાધ્વીઓની ભક્તિ આ લોકો કરે છે. એમને ગોચરી-પાણી વહોરાવે, તેજ ભક્તિથી. વળી ડોળી કે માણસની જરૂર પડે તો તેજ આ લોકો કરી આપે. માંદા પડે તો ડોક્ટર લાવીને દવાય કરાવે. અધું જ કરે. પાણી તો વળી દૂરથી ગાડામાં મંગાવવું પડે છે. આટલું કરે છે, છતાં એમના મનમાં અભાવ નથી. એ તો કહે છે કે ‘અમને તો આ જ મોટો લાલ છે. આ જ ખરો અમારો ધર્મ છે.’”

“તમે બધા શેઠિયાઓ અમદાવાદમાં અંગલાઓમાં બેઠા રહો, તેમાં તમને શી

ખબર પડે કે સાધુ-સાધ્વીની ભક્તિ કેમ થાય છે? અહીં આવો ને જુઓ તો ખબર પડે.”

ખપોરે ઘોટાદથી એમના સંસારી ભાભી, ભત્રીજા જયંતીભાઈ, ઘોટાદ-સુધરાઈના પ્રમુખ ખાંતિલાલ દેસાઈ, સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના અગ્રણી જયંતીલાલ ડી. શાહ, રતિલાલ હકમચંદ, ધીરુભાઈ પાટીવાળા વગેરે વંદનાથે આવ્યા. એમની જોડે ધર્મ અને ખીજા ખાખતોની વાતો ચર્ચી. રાણકપુરની પ્રતિષ્ઠા વખતની અભૂતપૂર્વ અને અસાધારણ જાહોજલાલીની વાતો ખૂબ ઊલટથી કરી. કેશુભાઈ શેઠને લખેલો પત્ર એમને વંચાવ્યો. એ વાંચીને એમના સંસારી ભત્રીજા જયંતીભાઈએ પૂછ્યું: “તો આપ પોષ શુદ્ધિ આંઠમે તો પહોંચી જ જશો ને?”

કહે: “બનતાં સુધી તો પહોંચી જઈશ.”

જયંતી: “સાહેબ! આમ ઢીલું કેમ? કાયમ તો આપ પૂર્ણ આત્મવિશ્વાસથી ખોલો છો? આજે આમ ઢીલું કેમ?”

આના જવાબમાં મોતીશા શેઠની વાત કરી કે “એમણે કમુરતામાં કાર્ય આદરેલું, તે તેઓ પોતે જોવા ન રહ્યા.”

જયંતી: “તો સાહેબ! આપે કમુરતામાં શા માટે વિહાર કર્યો?”

કહે: “આ તો તીર્થનું કાર્ય છે. ત્યાં આવી બધી વાતો અગત્યની નથી; તીર્થનું કાર્ય જ અગત્યનું ગણાય. એ માટે હું દિવસો લંબાવું તો પહોંચાય ક્યારે? ને કામ ક્યારે થાય? અને એમ રાહ જોઈ તો તો તીર્થ કરતાં જીવનનો વધુ રાગ છે, એવું થાય.”

પછી જયંતીભાઈ પૂછે: “સાહેબ! આપે આપની જ્યોતિષવિદ્યા કોઈ ને શીખવી કે નહીં?”

ત્યારે કહે: “આ પ્રતિષ્ઠાનું કામ થઈ જાય, પછી મેં વિચાર્યું જ છે કે શીલચંદ્ર અને દાનવિજયને જ્યોતિષ તૈયાર કરાવવું.”

આ પછી એમના સંસારી ભાભી (હરગોવિંદદાસનાં પત્ની)ને તખિયતના ખબર પૂછ્યાં. એ સાથે હસતાં હસતાં પૂછે: “કેમ, જયંતી ખરાખર સાચવે છે ને?”

માજી કહે: “હા, મહારાજ!”

એટલે પૂછે: “એની ખીકથી તો હા નથી કહેતાં ને?”

બધાં ખડખડાટ હસી પડ્યાં.

આમ બે-અઠી કલાક પછી બધાંએ રજા લીધી. ખહાર ગયા પછી ખાંતિલાઈ દેસાઈએ ખૂબ જ સ્વાભાવિકભાવે જયંતીભાઈને પૂછ્યું: “જયંતી! છેલ્લે સમયે જમના માતા મુખ પર ખૂબ તેજ તેજ થઈ ગયેલું, નહિ?”

જયંતીભાઈ એ હા કહી.

“ અને તારા બાપા (હરગોવિંદદાસ)ને પણ મહારાજ સાહેબે વાસક્ષેપ નાખ્યો, પછી ખૂબ તેજ આવી ગયેલું ને ? ”

જયંતીભાઈ એ ફરી હા કહી.

ખાંતિભાઈ કહે : “ આજે મેં મહારાજ સાહેબના મુખ પર પણ ખૂબ—કોઈ દિવસ ન ભેયું હોય એવું—તેજ ભેયું. પુણ્યશાળી મહાપુરુષ છે.”

આવી વાતો કરતાં એ લોકો બોટાદ તરફ ગયાં.

વિહારમાં મેં ‘સિત્તુ’જકખો’તું’ પુસ્તક રાખેલું. એ એમણે બે દિવસથી ભેવા લીધેલું. એમાં લાલ ચિહ્નો કરેલાં ભેઈને પૂછે : “ આ કોઈએ વાંચેલો છે ? ”

મેં કહ્યું : “ હા, મારા ગુરુ મહારાજે વાંચેલો છે.”

કહે : “ વાંચી ગયા એ બહુ સારું કર્યું.”

રાત પડી. પ્રતિક્રમણ થયા બાદ હું ભક્તિ કરવા બેઠો, તો મને કહે : “ મારે ભક્તિ નથી કરાવવી. બે બત્રીશી સાંભળવી છે. આવડે છે ? ચાદ છે ? ”

મેં કહ્યું : “ આવડે તો છે, પણ બે-ચાર ભૂલો પડે છે. કાલે ભેઈ લઈશ, ને પછી સંભળાવીશ.”

કહે : “ સારું, તો શ્લોકો બોલ. તું તો ભૂલી જઈશ, પણ હુંયે ભૂલી જઈશ. માટે થોડા શ્લોકો બોલ.”

મેં શ્લોકો બોલવા શરૂ કર્યાં. છન્દવાર શ્લોકો બોલતો ગયો. પહેલાં પૃથ્વી છંદ બોલ્યો, પછી મન્દાકાંતા લીધો. બધા શ્લોકો મારી સાથે સાથે તેઓ પણ બોલતા બન્યા.

મન્દાકાંતા આલુ હતાં, તે દરમ્યાન મને કહે : “ પેલો ચાતક પક્ષીવાળો શ્લોક કયો ? એ બોલ.” મને થોડીવારે ચાદ આવ્યો, ને એક લીટી બોલ્યો. તો પોતે આખોય શ્લોક બોલી ગયા :

સન્ધેવાસ્મિન્ જગતિ બહવઃ પક્ષિણો રમ્યરૂપા-
સ્તેષાં મધ્યે મમ તુ મહતી વાસના ચાતકેષુ ।
યૈરૂઢ્વાક્ષૈરથ નિજસહ્નં નીરદં સ્મારયઙ્ગિ-
શ્ચિત્તારૂઢં ભવતિ કિમપિ બ્રહ્મકૃણાભિધાનમ્ ॥

રસકવિ જગન્નાથનો આ શ્લોક છે. જગન્નાથ અને એનાં કાવ્યો એમને ખૂબ પ્રિય હતાં.

આ પછી અષ્ટસહસ્ત્રીના ચાર મંગલ-શ્લોકો બોલાવ્યા. પછી આવ્યો સગ્ધરાનો વારો. હું જગન્નાથનો શ્લોક બોલ્યો :

આમૂલાદ્રત્તસાનોમિલયવલયિતાદા ચ કૂલાત પયોધે-
 યાવન્તઃ સન્તિ કાવ્યપ્રણયનપટવ સ્તે વિશક્ત્વં વદન્તુ ।
 દુઃસ્ત્રીકામધ્યનિર્યન્મસૃણરસજ્ઞરી માધુરી ભાગ્યભાજાં
 વાચામાચાર્યતાયાઃ પદમનુભવિતું કોઽસ્તિ ધન્યો મદન્યઃ ॥

આ સાંભળીને કહે : “ કેટલી એની (જગન્નાથની) ખુમારી છે ! ” પછી એનો ખીજો શ્લોક ‘ પારીન્દ્રાણાં ધુરીજૈઃ ’ બોલ્યો. એટલે એનો અર્થ બોલાવ્યો. પછી પૂછ્યું : “ આ શેનો શ્લોક છે ? ” મેં કહ્યું : “ જગન્નાથે કામરૂપના રાજ પ્રાણુનારાચણુ માટે પ્રાણુભરણુ કાવ્ય બનાવ્યું છે, એનો આ શ્લોક છે. ”

પછી ‘ મેદિન્યાં લબ્ધજન્મતઃ ’ શ્લોક બોલ્યો. એનોય અર્થ કરાવ્યો. ‘ સિદ્ધિ-
 જ્યોત્સ્ના સુધાંશુઃ ’ શ્લોક બોલ્યો. પૂછ્યું : “ આ શેનો છે ? ” મેં કહ્યું : “ પદ્માનંદ મહાકાવ્યનો. ” “ એ કાવ્ય કેવું છે ? ” “ અમરચંદ્રસૂરિનું. ” “ એ તો યતિ હતા ને ? ” “ ના, સાહેબ ! સ્વાદિશબ્દસમુચ્ચયના કર્તા અમરચંદ્રસૂરિનું આ કાવ્ય છે. ”

આ પછી ‘ માતર્માયે ! મગિનિ ! કુમતે ! ’ શ્લોકના બે ચરણુ યાદ કરીને બોલ્યા ; આંખો યાદ ન આવ્યો તેનો અફસોસ કર્યો.

શ્લોકો બોલવાનું કાર્ય પૂરું થતાં મેં પૂછ્યું : “ સાહેબજી ! પેટ્ટી ડાહ્યાભાઈની કવિતા આપ બોલો છો, તે કઈ ? ”

પૂછ્યું : “ ડાહ્યાભાઈ ધોળશાની ને ? મને આળી તો યાદ નથી ; બે લીટી યાદ છે. આમ કહીને એ લીટીઓ બોલ્યા :

“ ડા’પણુ દરિયો વાત વિસામો માણેક મિત્ર કયાં મળશે ?
 જલે જા’નમમાં રાજ જગતનું ; વાત વિસામો ન ટળશે.
 હજુ જગન્નાથને લજ લે, તું ગોથા ખાય છ શીદ ને ? ”

આ લીટીઓ બે-ત્રણ વાર બોલ્યા. પહેલી લીટી બીજી વાર બોલીને કહે : “ ‘ માણેક ’ એમની પત્નીનું નામ હતું એમ કહેવાય છે. એ મરી ગયા પછી પોતે આ લીટી બોલ્યા છે. ”

આ પછી મને પ્રશ્ન કર્યો : “ દલપતરામની કવિતાઓ છપાય છે ખરી ? ” મેં હા કહી, એટલે કહ્યું : “ એની ચોપડીઓ મંગાવવી જોઈએ. ”

અને પછી દલપતરામની કવિતાની લીટીઓ બોલવા માંડ્યા :

“ નરદેવ ભીમકની સુતા દમચંતી નામે સુંદરી,
 સુણીને પ્રશંસા હંસથી નળરાચને મનથી વરી. ”

“ જાગ ને જાદવા કૃષ્ણ ગોવાળિયા,
 તુજ વિના ધેણુમાં કેણુ જાશે ? ” વગેરે.

આ પછી કહે : “ મેઘાણીની ચોપડીઓય ઘણી સારી હોય છે. આપણે લંડનમાં મંગાવીએ છીએ કે નહીં ? આપણા લંડનમાં છે કે નહિ ? ” મેં ના કહી, તો કહે : “ આવી ચોપડીઓ તો ખાસ મંગાવવી જોઈએ. એમાં ‘પૂછવું’ નહિ. આ વખતે મંગાવી લેજો.”

થોડી ભિનિટો ગઈ ને એમણે એક કવિતા કહી :

“ મરે ભૂખે ભાવે મૃગપતિ કદી નવ તૃણ ચરે,
તપે તાપે તોએ સુખડ ન સુગંધી પરિહરે,
પ્રતાપી રાણાજી ! મરણ સહી, ના ધર્મ વિસરે,
સદા એથી તારી હુશમન મુખે કીર્તિ ઉચરે.”

આ ઝોલીને ઉમેર્યું : “ રાણા પ્રતાપ જે વખતે અકબરને નમવાનો વિચાર કરતા હતા, ત્યારે એમને કોઈકે આ કહ્યું છે.”

આ પછી પૂછે : “ તને સિકંદરનાં ફરમાનો આવડે છે ? ”

મેં કહ્યું : “ પહેલાં આવડતાં હતાં, હવે નહિ.”

કહે : “ બહુ સરસ છે. મોટા મહારાજ તો એના પર આખું વ્યાખ્યાન ચલાવતા. હુંય ઘણી વાર કહેતો. હવે ભૂલી ગયો છું.”

અને છેલ્લે ઝોલ્યા : “ અબજોની મિલકત આપતાં પણ એ સિકંદર ના બચ્યો.”

આ પછી સંથારી ગયા.

માગશર વદિ ૧૨ :

આજે ખડોળ આઠ્યા. નવકારશી વાપરીને ઉપરથી બધા સાધુઓ આઠ્યા એટલે શ્રી મહાબળવિજયજીને પૂછે : “ કેટલાં દ્રવ્ય વાપર્યાં ? ” એમણે ‘ત્રણેક’ ગણાવ્યાં. તો કહે : “ ના, વધારે હશે.” પછી એક એક વસ્તુનું નામ લઈને પૂછતા ગયા : “ આ વાપર્યું ? આ વાપર્યું ? ” હા-ના કરતાં છ દ્રવ્ય વાપર્યાં હોવાનું નક્કી થયું, એટલે કહે : “ જુઓ, કેટલાં દ્રવ્ય વાપર્યાં એય આમને યાદ નથી ! ” ને બધા હસી પડ્યા.

બપોરે આ આવી ત્યારે, એમની પાટની ડાબી તરફ, મારા આસને હું ઝોલીને સૂતો હતો. એ જોઈને સુરેન્દ્રવિજયજીને કહે : “ આપણે આ તરફ આસન નાખો. આ આ પીતો નથી, એટલે માગશે નહીં. જે ન માગે એની પાસે બેસવું, એટલે આ ઝોલી ન થાય, આપવી ન પડે.”

ગમે તેમ, પણ આજે સવારથી જ તેઓ આવી ગરમતમાં હતા.

અપોરે શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરિજી મહારાજ નીચે આવ્યા, ત્યારે એમની મુહપત્તિ આસને વીસરી ગયેલા, તેથી જડી નહિ. એ જોઈને પાસે ઊભેલા બાળ સાધુને ઉદ્દેશીને ગમ્મત કરી : “આણે સંતાડી હશે, એની ઝડતી લો. કેમ અલ્યા ! કેટલાની મુહપત્તિ સંતાડી છે ?” પછી કહે :

“મોટા મહારાજના વખતમાં નિયમ હતો કે દરેકે એક જ મુહપત્તિ રાખવાની; એકથી બીજી મુહપત્તિ કોઈએ નહિ રાખવાની. કોઈ રાખે તો મોટા મહારાજ લઈ લે. જેને કાપ કાઢવો હોય (વસ્ત્રો ધોવાં હોય) એ મહારાજજી પાસેથી એટલા વખત પૂરતી બીજી લઈ જાય, ને કાપ પૂરો થયે પાછી આપી આવવાની. આમ કરવાથી કોઈની મુહપત્તિ ખોવાઈ જાય તો તરત ખબર પડે. વધુ રાખતા હોય તો ખોઈ નાખે તો બીજી લઈ લે એટલે ખબરેય ન પડે.”

પાલિતાણાથી શ્રી વિજયધર્મધુરંધરસૂરિજી વિહાર કરનાર હોઈ દાનવિજયજીએ વિનતિ કરેલી કે “મને રબ આપો તો હું વહેલો પાલિતાણા પહોંચું, ને એમની સાથે બે દિવસ રહેવાય.” એમને શ્રી રત્નાકરવિજયજી સાથે જવા સમ્મતિ આપી. એ બંને ધંધુકાથી જનાર હોઈ આજે સાંજે મને કહે : “આ બંને જાય પછી તારે વિહારમાં સાથે રહેવાનું, હોં.” મેં કહ્યું : “જી સાહેબ ! મેં નક્કી જ કર્યું છે; સાથે જ રહેવાનો છું.”

આમ કાયમ હું વિહારમાં એમની ડોળી સાથે જ ચાલતો. પણ આ વખતે શરૂ-આતથી જ પગ છોલાયેલા. સડક પણ સારી ન હતી, એટલે થોડોક પાછળ રહી જતો -નસીબ જ જાણે પાછળ પાડી દેતું તું !

રાત્રે ખડોળવાળા ત્રાનુભાઈ આવીને કહે : “સાહેબ ! અહીં બંને ગુરુજીના ફેટા છે. આપનો જ તથી, એ મારે જોઈએ છે.”

એટલે તરત દાનવિજયજીને બોલાવીને પૂછ્યું : “તે મારો એક ફેટો કરાવ્યો તો ને ? એ કયાં મૂકવાનો છે ?”

દાનવિજયજી કહે : “એ ખડોળ માટે જ કરાવ્યો છે, સાહેબ !”

કહે : “પાલિતાણા જઈને એ ફેટો મંગાવી લેજે ને ખડોળ મોકલી આપજે. અહીંના ફેટાનું માપ લઈને તે માપની ફેમ પણ કરાવી આપજે.”

એમનો ફેટો મુકાવવામાં એમને રસ લેતા મેં આ પ્રથમ વાર જ જોયા. શો સંકેત હશે ? -ન સમજાયું એ વખતે !

પછી મને ખહાર જતો જોયો એટલે કહે : “અલ્યા, બે બત્રીશી આજે સાંભળવાની છે.” મેં કહ્યું : “પાંચ મિનિટમાં જ આવ્યો, સાહેબ !” ખહાર જઈને આવ્યો ત્યારે

પડખું ફરીને સૂતા હતા ને કાનાભાઈ કમ્મર દબાવતા હતા. એમને ઉઠાડીને હું દબાવવા બેઠો. થોડીવારે પૂછ્યું : “કોણ દબાવે છે ?” મેં કહ્યું : “હું છું સાહેબ !” એટલે તરત નીચે બેસીને બત્રીશી બોલવા કહ્યું :

હું બંને બત્રીશી બોલ્યો. એ પૂરી થતાં કહે : “સ્વાદ્વાદમંજરીવાળી બત્રીશીનો સરળ અર્થ હિંદી ભાષામાં આત્મારામજી મહારાજે કર્યો છે, એ બહુ સરસ છે. એક વાર વાંચી તો જવો.”

આટલું કહી એમના અંધનું નામ યાદ કરવા માંડ્યા, પણ યાદ ન આવ્યું. મેં કહ્યું : “અજ્ઞાનતિમિરભાસ્કર ?” તો ના કહી. “તત્ત્વનિર્ણયપ્રાસાદ ?” તરત હા કહી.

પછી કહે : “આ બંને અંધો અને જૈન તત્ત્વાદર્શ વડોદરાથી બે ભાગમાં ફરી-વાર છપાયા છે તે પણ વાંચી જવા જેવા છે. વાંચી જજો.”

માગશર વદિ ૧૩ :

આજે ધંધુકા આવ્યા. ત્યાં તેઓ રસિકભાઈ ખરોળવાળાના બંગલે ઊતર્યા. સાધુઓ બધા ઉપાશ્રયે ઊતર્યા. નવકારશી પછી હું બંગલે ગયો, તો મને કહે : “અહીં જ્યાં ઘણી મોટી છે, તારે આવવું હોય તો આવી જજો. રાત્રે અહીં સૂજો.” મેં કહ્યું : “અહીં મહાબળવિજયજી છે, અને ગૃહસ્થોની અવરજવર છે, એટલે હું આજે ઉપાશ્રયે રહીશ.”

લગભગ અગિયાર વાગે પં. મફતલાલ, કુલચંદભાઈ, શકરચંદ મણિલાલ, કેશુભાઈ વકીલ, પ્રબોધભાઈ વગેરે અમદાવાદથી આવ્યા. પ્રતિષ્ઠા અંગેના વિરોધની ને તેના પ્રતીકારની વાતો નીકળી. પં. મફતલાલે કહ્યું : “આ વખતે આપના અંદ્રોદયસૂરિજીએ બે-ચાર વ્યાજ્ઞાનો ઘણાં સારાં આપ્યાં છે. વિરોધીઓને ખૂબ ઝાટક્યા છે. મને લાગે છે કે આ લોકો સામે આપણે કાંઈક વ્યવસ્થિત કામ કરવું પડશે, સંગઠન કરવું જ જોઈશે, એ માટે અંદ્રોદયસૂરિ જેવા શક્તિશાળી સાધુ મહિનો દિવસ અમદાવાદમાં રહે તો કાંઈક થઈ શકે.”

આ વાતને ટેકો આપતાં એમણે કહ્યું : “વ્યાજ્ઞાનમાં ને લોકને કેળવવામાં અંદ્રોદયસૂરિની શક્તિ જબરી છે. એણે રોકાવું જોઈએ ને એ રોકાય તો જરૂર ધારે તે કામ કરાવી શકે.”

પછી કહે : “આ લોકોને તો એક જ ધંધો છે-સવારમાં ઊઠીને કષાયો કરવા, તોફાન ને ધમાલ કરવી, ખીબની નિંદા કરવી. આ બધામાં જ એમણે ધર્મ માન્યો છે. હવે આ વખતે એનાથી દમ ખાશો તો નહિ ચાલે.”

આ શબ્દો બોલતી વખતનો એમનો જુસ્સો અસામાન્ય હતો.

આ પછી સામા પક્ષવાળા કદાચ પ્રતિષ્ઠાના વિરોધમાં કોટે જવાતું કરે, તો તેની સામે, તેની પૂર્વતૈયારીરૂપે, કેટલીક દલીલો અને મુદ્દાઓ તૈયાર કરીને કેશુભાઈ વકીલ લાવેલા, તે વાંચ્યા. તેમાં સુધારા-ઉમેરા કરાવ્યા.

પં. મહત્તલાલ “નદિસૂત્રનાં પ્રવચનો”ની પ્રસ્તાવના લખી લાવેલા. તે વાંચી સંભળાવવાની એમણે વાત કરી, તો પહેલાં ના પાડી. કહે: “સાંભળવાની શી જરૂર છે? આને આપી દો.”

પંડિતજી કહે: “સાંભળવી તો જોઈએ જ.”

એટલે મને પૂછ્યું: “કેમ? તને કેમ લાગે છે?”

મં કહ્યું: “સાહેબ! સાંભળી બલ એ સારું છે.”

એટલે કહે: “તો આ બધા બેડા છે, તેમની રૂબરૂમાં જ સંભળાવ. બધા સાંભળે તો ખરા.” પછી વકીલને કહે: “વકીલ! કાંઈ ભૂલ લાગે તો કહેજો.”

પ્રસ્તાવના વચ્ચે રહ્યા બાદ પં. મહત્તલાલે કહ્યું: “કાંઈ ફેરફાર કરવો હોય તો આપ કરજો.”

કહે: “ખરાબર છે, આમાં કાંઈ ફેરફાર કરવો નથી.”

બપોરે ગોચરી પછી રત્નાકરવિજયજી ને દાનવિજયજી વિહારની તૈયારીમાં હતા, ત્યાં જ પાલિતાણી પત્ર આવ્યો કે હમણાં વિહાર નથી થવાનો. એટલે તરત જ બંનેને વિહાર કરતા રોક્યા.

આજે આખો દિવસ ગામના ને બહારગામના પુષ્કળ લોકો આવ્યા. સાંજે ખીવાંદીના બે ભાઈઓ આવ્યા. પરિચિત હતા. ખીવાંદી પધારવાની વિનતિ કરી. એમને પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની હતી. ખૂબ આગ્રહ કર્યો.

કહે: “હું ત્યાં ક્યાંથી આવી શકું? પાલિતાણી પણ માંડ બહુ છું ને?” પછી પૂછ્યું: “તમારે ત્યાં કોઈ મહારાજ છે કે નહિ?” પેલા ભાઈઓએ કહ્યું: “અમારે ત્યાં દર્શનસાગરજી મહારાજ ચોમાસું હતા; અત્યારે પણ છે.”

આ સાંભળીને કહે: “તો પછી નાહક શું કામ બીજે ફાંફાં મારો છો? દર્શન-સાગરજી ઉપાધ્યાય ખૂબ સરળ ને સારા સાધુ છે; કાંઈ ખટપટ કરે એવા નથી. એમના હાથે જ પ્રતિષ્ઠા કરાવી દેયો ને? બીજે જશો જ નહિ.”

આજે બપોરે પં. બેચરહાસજીનો પત્ર આવેલો. એ વિષે મને રાત્રે કહે: “પંડિતજીનો કાગળ વાંચ્યો? કેવો સરસ લખ્યો છે! જવાબ લખી દેજો.”

પ્રસ્તાવના અંગે વાતો થઈ.

પ્રતિક્રમણ પહેલાં મને કહે : “ તારે અહીં સૂવાનું છે ને ? ”

મેં ના કહી.

પ્રતિક્રમણ પછી દસ વાગે મને ફરી કહે : “ તું અહીં કઈ તરફ સૂઈશ ? આ બાજુ કે આ બાજુ ? ”

મને આશ્ચર્ય થયું. મેં પહેલાં ના કહી તોય સાહેબજી કેમ ફરી પૂછતા હશે ? પણ બીજો વિચાર ન આવ્યો. મેં એ વખતેય ના કહી. રે ! કમભાગ્ય જ આવું કરાવતું હશે ને ?

ના પાડી, એટલે કહે : “ સવારે વહેતો આવી જજે.”

સમિયાજીને કહે : “ આને ઉપાશ્રયે મૂકી આવ.” જતી વખતે પોતે મને કાચમ રાત્રે ઓઠાડતા તે કામળી પરાણે આપી.

૪૭

કાળધર્મ

માગશર વદિ ૧૪ :

આજે સવારથી જ વાતાવરણ વાદળિયું હતું. ગમગીનીનો આછો છતાં અણુગમતો આભાસ થતો હતો.

પૂજ્યશ્રી સવારે ઊઠ્યા, હલ્કે જઈ આવ્યા. પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયા કરીને તૈયાર થયા. બધા સાધુઓ વિહાર કરી ગયા હતા; અમે બે-ત્રણ બાકી રહ્યા હતા. કહે : “ આજે તો નાનો વિહાર છે. આપણે સાડા છ પછી નીકળશું.”

સાડા છએ નીકળ્યા. દેરાસરે ગયા. ચૈત્યવંદન કરીને બહાર શ્રાવકોને માંગલિક સંભળાવ્યું. પછી વિહાર કર્યો.

રસ્તામાં આકાશ સામું જોઈને કહે : “ આજે શુક ને ચંદ્રની યુતિ છે ને ? જો સામે દેખાય છે.”

વલ્લભીપુરથી ક્યા રસ્તે જવું, એની વાત નીકળી. કહે : “ આપણે ઘાંઘડી-શિહોરના રસ્તે નથી જવું; આપણે તો કાયમના રસ્તે ઉમરાળા થઈને જ જવું છે.”

તગડી પહોંચ્યા. ત્યાં માત્રું કરવા બેઠા. માત્રું કરીને જીઠતાં એકદમ પડી જાય, એમ થયું. તરત જ દાનવિજયજીએ આવી લીધા; પૂછ્યું: “કેમ સાહેબ! ચક્કર આવે છે?” કહે: “ના, પણ અશક્તિ ખૂબ લાગે છે.”

નવકારશી વાપરતાં કહે: “દાનવિજય! આજે બહુ વપરાઈ ગયું છે. કોઈની નજર તો નહિ લાગે ને?” પછી હસ્યા.

અહીં આવ્યા પછી મહાબળવિજયજી પડી ગયાની વાત જાણી, એટલે કહે: “એમની ખબર કાઢી આવ્યો? જા, પહેલાં જઈ આવ.”

બધા નવકારશી વાપરવા બેઠા, ત્યારે હું ત્યાં ગયો. મને પૂછે: “વાપર્યું?” મેં કહ્યું: “મારે એકાસણું કરવું છે.” એટલે કહે: “તું તો ગાંઠો છે, હું કહું એમ કર. નવકારશી કર.” મેં ના કહી. તો કહે: “બેસણું કર.” પણ છેવટે મારો આગ્રહ જોઈને એકાસણાનું પરચક્રખાણું કરાવ્યું.

પછી કહે: “ચાલ, મારે બહાર તડકે બેસવું છે. આસન લઈ લે.”

બહાર પધાર્યા. હાથમાં ભગવદ્ગીતાની નાની ચોપડી લીધી. તડકે બેસીને ચોપડી મારા હાથમાં આપીને કહે: “આમાં બીજા અધ્યાયમાં સ્થિતપ્રજ્ઞતા તેર શ્લોકો આવે છે, એ કાઢ ને જોલ. મને એ મોઢે હતા, પણ હમણાં ભૂલી ગયો છું.”

મેં શ્લોકો કાઢ્યા ને જોલવું શરૂ કર્યું: સ્થિતપ્રજ્ઞસ્ય કા ભાષા?—એ એક લીટી જોલ્યો, ત્યાં તો તેરેય શ્લોક તેઓ જોલી ગયા. વચ્ચે વચ્ચે એનો અર્થ સમજાવતા ગયા. અગિયારમા-બારમા શ્લોક વખતે કહે: “આપણામાં તીર્થકરના જીવો શુકલધ્યાનના બીજા પાયામાં આવે ત્યારે આવી પ્રસન્નતામાં આવી જાય છે.”

પછી કહે: “આ તો ગીતા છે; સંગ્રહ છે. જેને જે ઉપયોગનું હોય, તેનો ઉપયોગ કરે. બાકીનું પડ્યું રહે. તું એક વખત ગીતા વાંચી જજે.” આ પછી અમને કહ્યું: “હવે તમારે બહાર જવું હોય કે વાંચવું હોય તો જાવ. હું અહીં બેઠો છું.”

રે, એ વખતે મને કદપના પણ ક્યાંથી આવે કે આ શ્લોકો યાદ કરીને પોતાના સ્થિતપ્રજ્ઞ-સ્વરૂપનું જ દર્શન એમણે આજે કરાવ્યું છે, ને આજે બનતાર બનાવમાં સ્થિતપ્રજ્ઞ બનતાં શીખવાની અમને પ્રેરણા પાઈ છે?

અમે ગયા. એમની નજર એ પછી બળદ પર પડી. સમિથાને કહે: “સમિથા! આ બળદને તું કાંઈ ખવડાવે છે કે નહિ?” સમિથો કહે: “હા સાહેબ! ઘાસ, રજકો વગેરે ખવડાવીએ છીએ.” તો કહે: “એ બધું નહિ. ગોળ ને તેલ ખવડાવે છે કે નહિ?” સમિથો કહે: “ખવડાવીએ છીએ, પણ હમણાં બે દિવસથી નથી ખવડાવ્યું.”

એટલે કહે : “આજે ખવડાવ. હું આહીં બેઠો છું. ગોળ ને તેલ મંગાવીને એને ખવડાવી દે. પછી જ હું અંદર જઈશ.”

સમિયાએ ગોળ-તેલ મંગાવ્યાં, તે તેઓશ્રીની નજર સમક્ષ ખવડાવ્યાં. પછી તેઓ અંદર પધાર્યાં.

ગોચરી પછી મુનિ જિનચંદ્રવિજયજીને કહે : “કેમ ડોહા ! બરાબર વાપર્યું છે ને ? ગમે છે ને મારી સાથે ? કહેજો હો. નહિ તો તમારા ગુરુ (યશોભદ્રસૂરિ) મને ઠપકો આપશે કે મારા ચેલાને મહારાજે ન સાચવ્યો !”

એ બપોરે તેઓ એમની ભક્તિ કરવા આવ્યા, ત્યારે ગરમતમાં કહે : “કેમ, અત્યારે દબાવવા આવ્યા એટલે હવે સાંજે નથી આવવાનું ?” જિનચંદ્રવિજયજી કહે : “ના ના, આ તો અત્યારે મન થયું એટલે આવ્યો. સાંજે તો દબાવવાનું જ.” એટલે કહે : “દયો દબાવો ત્યારે. આપણે ક્ષયદો થયો !”

બપોરે બરવાળાશ્રી ચંદુભાઈ આવ્યા. એમની બેઠે તગડી માટે વૈયાવશ્યની વ્યવસ્થાની વાત કરી. કહે : “કાલે બરવાળા આવીએ ત્યારે વાત.”

અમદાવાદથી રામજી ટપાલ વગેરે લઈને આવ્યો. તેમાં એક તાર હતો તે મને વંચાવતાં કહે : “આ તાર રાજમતીશ્રી ઉપરનો છે. દિવ્યશ્રીજી સાધ્વી ધોરસદ કાળ કરી ગયાં છે, એવું લખે છે.” મેં તાર વાંચીને કહ્યું : “સાહેબ ! આવું કયાં છે ? આ તો દિવ્યશ્રીજીએ રાજમતીશ્રીજી ઉપર કરેલો તાર છે.” એટલે તાર પાછો બરાબર વાંચ્યો. કહે : “ઓહો ! આજે આવું થઈ ગયું ! ભૂલ થઈ !”

આ પછી આકરૂના ડો. કિશોરભાઈ આવ્યા. તેઓ જૂના પરિચિત હતા. તેમની બેઠે વાતો કરી. પોતાની તબિયતની વિગતો કહી. મને બોલાવીને કહે : “આજે બિકે-અઈમ આવવાનું ભૂલી ગયો ને ? લાવ, લઈ લઉં.” મેં આપી, તે લીધી. રોજ એ યાદ કરીને આપવી પડતી, ત્યારે આજે પોતે યાદ કરીને લીધી.

આ પછી ઉપાશ્રયની દેખરેખ રાખનારે વિનતિ કરી : “પડખે નવો હોલ બંધાયો છે, તે જોવા પધારો. એટલે પોતે ઠાંડો લઈને બહાર આવ્યા. શ્રી વિજયપ્રિયંકરસૂરિજી, શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરિજી, શ્રી દુર્લાલસાગરસૂરિજી વગેરેને બોલાવ્યા : “આલો, મારી સાથે.” બધાને લઈને નવા હોલમાં ગયા. હોલ જોયો. માપ કરાવ્યું. એસ્ટીમેટ પૂછી લીધો. હોલમાં ફરતાં ફરતાં ખૂણામાં કઠી થતી હતી. તે જોઈને પૂછ્યું : “આ શું થાય છે ?” ડાહ્યાભાઈ કહે : “કઠી ભકળે છે.” એટલે કહે : “કઠી જેમ ભકળે એમ મીઠી થાય.”

બધું જોઈને પાછા આસને પધારી ગયા.

ખરાબર પાંચમાં દસ મિનિટ ઓછી હતી, ત્યારે ગોચરી આવી. વાપરવા ઓઠા. પાસે સુરેન્દ્રવિજયજી ને દાનવિજયજી હતા. વાપરી રહ્યા એટલે પાત્રાં ધોતા કહે : “બવ, તમે વાપરવા બવ.” અને એ પછી એક મિનિટ પછી મેં ધોતાં ધોતાં એકદમ ઓલ્યાં : “મને કંઈક થાય છે.” અને એકદમ નમી ગયા. જીભ થોથવાઈ ગઈ, લોચો વળી ગયો. હાથમાંથી પ્યાલો સરી પડ્યો. સમિયાનું ને મારું નામ ઓલવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ એક અક્ષરથી વધુ ન ઓલી શક્યા.

તરત જ સુરેન્દ્રવિજયજીએ સમિયાને ઓલાવ્યો. એણે મને ખૂમ પાડી. હું દોડ્યા. જોયું તો શ્રોમ્બોસીસ જેવું લાગ્યું. મેં મારા ગુરુ મહારાજને ઓલાવ્યા. બધા ગોચરી પડતી મૂકીને દોડ્યા, મહારાજજીને ઉપાડીને પાટ પર સૂવાડી દીધા.

ડો. કિશોરભાઈ ગામમાં ગયેલા તેમને તાબડતોબ ઓલાવ્યા. એમણે આવતાં જ નાડ હાથમાં લીધી. એમને ગેસ વધતો લાગ્યો. તરત નીલગીરી ચોળવા માંડ્યું. નાડના ધબકારા ખરાબર હતા. આંખો બંધ હતી. ડોક્ટરે ખૂમ પાડી : “મહારાજ સાહેબ !” તરત આંખ ઉઘાડી, જોયું ને બંધ કરી. બીજી વાર ખૂમ પાડી. બીજી વાર આંખ ઓલી. પછી ત્રીજી વાર ખૂમ પાડી, ત્યારે ન ઓલી. છાતીની ધમણનો વેગ વધવા માંડ્યો હતો, દબાણ પેટ પરથી હૃદય પર આવ્યું હતું અને નાડી મંદ થવા લાગી હતી. ડોક્ટરે સૂચના કરી : “સાહેબ ! કેસ બગડતો બધ છે. હાથમાં નાહ રહે.”

બધા ઓલી ઓઠ્યા : “શું કહો છો, ડોક્ટર ? તમારે જે ઉપચાર કરવા હોય એ કરો, પણ મહારાજને બચાવો.”

ડોક્ટરે એક ઈન્જેક્શન આપ્યું; ધંધુકાથી ડો. ગાંધીને ઓલાવવા સૂચન કર્યું. આ જંગલમાં તાબડતોબ સાધન કયાં મળે ? પણ એ જ મિનિટે પાલિતાણાથી યાત્રા કરીને પાછું ફરતું પાંજરાપોળનું ફરિયા કુટુંબ મોટરમાં ત્યાં આવી ચડ્યું. એ મોટરને તરતજ ધંધુકા સ્વાના કરી. તબડીના સ્ટેશનમાસ્તર દ્વારા અમદાવાદ કુલચંદલાઈ વગેરે પર સમાચાર મોકલ્યા કે જલદી ડોક્ટરને લઈને આવો.

પણ અહીં તો, મિનિટ શું, સેકન્ડેસેકન્ડ જોખમની હતી. ડોક્ટર બેબાકળા થઈ ગયા. એ કહે : “મહારાજ ! હવે બધ છે. આપને જે કરવું હોય એ કરો.”

તરત ચાર શરણાં ને નવકાર મંત્રનું રટણ શરૂ થયું. એ વખતે એક વાર એમણે એમની આંખ ઉઘાડી, ચોતરફ ફેરવી, ને મીંચી દીધી. મેં પર પ્રસન્ન હાસ્ય છવાઈ ગયું.

પાંચ ને વીસ મિનિટે ધબકારા બંધ થયા, નાડી અટકી ગઈ ! ડોક્ટરે ખરાબર ચકાસણી કરી, તપાસ કરી, ને પાંચ-પચીસ મિનિટે ડોક્ટર ઓલ્યા : “એકસ્પાયર્ડ, હાર્ટ ફ્રેઈડ.”

સૌનાં હૈયાં થીજ ગયાં. મન માનવાને તૈયાર ન થયું, કાન સાંભળવા તૈયાર ન થયા !

ડો. ગાંધીની રાહ હતી. બે-ચાર મિનિટમાં જ તેઓ ઓફિસન વગેરે સાધનો લઈને આવી પહોંચ્યા. સૌને લાગ્યું કે કાંઈક થશે, પણ એમણે પણ તપાસીને તરત કહ્યું : “ હવે કાંઈ નથી ! ”

સૌનાં મન, મગજ ને શરીર બધું નિશ્ચિંત થઈ ગયાં. એ પરિસ્થિતિનું વર્ણન કરવું અશક્ય છે. રે ! કેટલીક પરિસ્થિતિઓ માટે શબ્દ પણ અશક્ત બની બચ છે. આ પ્રસંગ પણ એવો જ અતિ વસમો હતો !

અમદાવાદ હજી તો સીરીયસના સમાચાર પહોંચ્યા હતા, ત્યાં જ પુનઃ ધંધુકાથી લાઈટનીંગ કૉલ બેડાવીને આ સમાચાર પહોંચ્યાડ્યા. સ્ટેશનમાસ્તર રામપ્રસાદ શર્મા અને ધંધુકાના ભક્તિવંત ગૃહસ્થોએ ખડે પગે કામ કર્યું. સર્વત્ર ડૉલ-તારશ્રી સમાચાર આપ્યા. અમદાવાદ, બોટાદ, ધંધુકા, બરવાળા, વળા વગેરેના સેંકડો ભાઈઓ રાત સુધીમાં તગડી આવી પહોંચ્યા.

રાત્રે નિર્ણય લેવાયો કે ડોળી મારફતે તેઓશ્રીના નશ્વર દેહને તેઓની જન્મભૂમિ બોટાદ લઈ જવો. રાતેરાત શ્રી કુલચંદ્રભાઈ વગેરે ગૃહસ્થોએ અતિમ ગૃહસ્થોચિંત વિધિ કરીને, ડોળીમાં એમના દેહને વ્યવસ્થિત પધરાવ્યો.

સવારે ૪-૩૦ વાગે ડોળીએ બોટાદ તરફ પ્રયાણ કર્યું. સાથે શ્રી રત્નાકરવિજયજી, હું, દાંતવિજયજી તથા આજમુનિ શ્રી પ્રેમપ્રભસાગરજી, એમ ચાર મુનિઓ અને બીજા ત્રણેક બોટાદના ગૃહસ્થો હતા.

ડોળીવાળા કાળુભાઈ તથા આળુભાઈએ લગભગ સોળ માઈલ જેટલો પંથ કાપ્યો. વચ્ચે બીજા ડોળીવાળા આવી જતા તેમણે બાકીના આઠેક માઈલ કાપ્યા. ડોળીને કચાંચ જમીન પર મૂકી નહિ. બરાબર ચોવીસ માઈલનો પંથ કાપીને બપોરે ૧૨-૧૫ વાગે ડોળી બોટાદ પહોંચી ગઈ.

બોટાદમાં માનવમેદની મા'તી નહોતી. ગામ ઉપરાંત અહારગામનું વીસથી પચીસ હબ્બર માણસ આવ્યું હતું.

ડોળીને ઉપાશ્રયે લઈ જવામાં આવી. ત્યાં ઉપરના મજલે એમના દેહને દર્શનાર્થે ખુલ્લો રાખવામાં આવ્યો.

બપોરે ત્રણ વાગે દેવવિમાન જેવી ભવ્ય જશ્યાન પાલખીમાં એમના દેહને પધરાવીને અતિમ મહાયાત્રા શરૂ થઈ; આખા ગામમાં ફરીને ૫-૩૦ વાગે નેમિ-નંદનવિહારવાળી જગ્યામાં આવી પહોંચી. ત્યાં ભાવનગરથી આવેલા મીઠું બેંડના કરણુ ને હૃદયદ્રાવક સરોદો વચ્ચે એમના નશ્વર દેહનો અતિમ સંસ્કાર એમના ભત્રીજા શ્રી જયંતીભાઈએ કર્યો ત્યારે હબ્બરો આંખોમાં આંસુનાં ખૂર વહી રહ્યાં હતાં.

અને કલમ પણ હવે વધુ લખવાની નહીં પાડે છે !

૪૮

છેલ્લી વંદના

કુદરતનો કેમ અકળ છે.

એમના પિતાજી હેમચંદલાઈ અઠચાતેરમે વર્ષે સ્વર્ગવાસી થયા હતા. મોટા ભાઈ હરગોવિંદલાસ પણ એ જ ઉંમરે અવસાન પામ્યા. અને, પોતે પણ એ જ ઉંમરે કાળધર્મ પામ્યા.

સૂરિસમ્રાટ વિક્રમ વર્ષના અંતિમ દિવસે કાળધર્મ પામ્યા, ને વિક્રમના નવા વર્ષે એમને અગ્નિદાહ દેવાયો.

આમનો સ્વર્ગવાસ ઈસ્વીસન વર્ષના અંતિમ દિવસે થયો, ને ઈસુના નવા વર્ષે એમનો અંતિમ સંસ્કાર થયો.

રે, આવા આવા અગમ્ય સંકેતના રહસ્યને કોણ ઉકેલી શકે ?

આજે પણ એમની હયાતીના લણકારા વાગે છે. એમનું સદાપ્રસન્ન અને સહજ-પવિત્ર મુખકમળ આંખ સામે તરવરે છે. એમની સાથે વીતાવેલાં અમૃત-વર્ષોનું સ્મરણ હૈયાને હર્ષ-વિષાદની દુવિધાભરી લાગણીથી ભરી દે છે !

એમની સ્મૃતિ સાથે અંતર એકાકાર બની ગયું છે. એમના વિયોગે સબંધેલી હૈયાંની સ્થિતિ, ‘મસ્ત કવિ’ (કવિશ્રી ત્રિભુવન પ્રેમશંકર)ના શબ્દોમાં વર્ણવું તો :

રોમ રોમ દહે દુઃખમાં રે, જરીએ રહ્યું નવ ભય;

જળ વિષુ જેવું માછલું રે, જીવન તરફડતું સીઝાય....

ઠહાલિડા ! સંત એ પ્યાસાં દેવનાં એ જી....

-આવી બની છે. વ્યથા અકથ્ય છે, હૈયું વિષાદઘેરું છે.

એક બાજુ આ દશા છે, ત્યારે બીજી તરફ જાણે એ પુણ્ય પુરુષ જ કહેતા સંભળાય છે : “રે ! સ્થિતપ્રજ્ઞના શ્લોકો ભૂલી ગયો ? સ્થિર, શાંત ને સ્વસ્થ ચિત્તે એનું મનન કર. તારી વ્યથા દૂર થશે.”

અને, જાણે અંતરમાં અજવાળાં પથરાય છે. એમના માનસ-શરીરને મનોમન વંદન કરું છું; ને એમના આરિત્રપૂત આત્માને પ્રાર્થના કરું છું :

“કૃપાનિધાન ! આપની સરળતા અને નિર્દોષ નિખાલસતા અમારા જીવનમાં ઊતરે;

“આપના ભવ્ય જીવનની કઠોર, નિષ્કલંક સાધના અને સર્વકલ્યાણકર સિદ્ધિ અમને પ્રાપ્ત હો;

“આપે આત્મસાત્ કરેલી સાચી શાસનપ્રભાવતા માટેની ધગશ અમારા જીવનમાં અવતીર્ણ બને;

“-એવા આશીર્વાદ મારા-અમારા-સર્વ ઉપર અવિરત વર્ષાવો !

“સદા સ્વર્ગથી નાથ ! આશીષ દેજો !”

श्रुद्धांजलि
काणधर्म निमित्ते आवेल
पत्रो, तारे अने साभयिकोनी नोधो

અંજલિ ને સંસ્મરણુ છે, આરસી અંતર તણી;
થતી જેમાં સત્ય ઝાંખી, વિદેશી સંતો તણી.

વર્તમાનપત્રો અને સામયિકોની અંબલિ

જ્યેષ્ઠ આચાર્ય

પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ આજે તા. ૩૧મી ડિસેમ્બરે સાંજે ૫-૧૫ વાગે ધંધુકા પાસેના તગડી મુકામે કાળધર્મ પામ્યા છે. તેઓશ્રી જૈન-શાસનના સૌથી વધુ વૃદ્ધ અને જ્યેષ્ઠ આચાર્ય હતા.

પાલીતાણામાં થનારી પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે અમદાવાદથી વિહાર કરીને તેઓ પાલીતાણા જઈ રહ્યા હતા.

૭૭ વર્ષ પહેલાં, વિક્રમ સંવત ૧૯૫૫ (ઈ. સ. ૧૮૯૯)માં, સૌરાષ્ટ્રના ઝોટાદ ગામમાં એમનો જન્મ થયો હતો. શાસનસમ્રાટ પૂ. આ. વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના સત્સંગથી તેમણે વિક્રમ સંવત ૧૯૭૦માં દીક્ષા લઈને પૂ. મુનિ શ્રી ઉદયવિજયજીનું શિષ્યપદ મેળવ્યું હતું. દસ વર્ષમાં સાંગોપાંગ વિદ્વતા અને પરિપૂર્ણ શાસ્ત્રજ્ઞાન સંપાદન કર્યા બાદ ૪૫ આગમસૂત્રોના યોગોદ્ભવહન કરાવી વિ. સં. ૧૯૮૦માં પંચાસપદ અને સં. ૧૯૮૩માં તેમને આચાર્યપદ પ્રદાન થયું હતું.

૨૮ વર્ષની યુવાન વયે તેમણે આચાર્યપદ મેળવ્યું એ એક અસાધારણ વિશિષ્ટ ઘટના હતી. એ ઘટનાએ ખતાવી આપ્યું કે જૈન શાસનમાં ઉંમરનું નહીં પણ, લાયકાત અને ગુણવત્તાનું મહત્ત્વ વિશેષ છે. નિરહંકાર સરલ વૃત્તિ અને અખંડ ગુરુલકિત એ બંને એમનાં વિશિષ્ટ ગુણો હતા. પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સમગ્ર જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક તપાગરછીય શ્રમણ સંઘમાં પ્રમુખ આચાર્ય હતા. તેઓ જ્યોતિષ (મુહૂર્ત) અને શિલ્પશાસ્ત્રના વિશિષ્ટ જ્ઞાતા હતા. ભારતભરના જૈન સંઘો દ્વારા થતાં ધાર્મિક શુભ કાર્યોનાં શુભ મુહૂર્તો તેઓશ્રી પાસેથી જ લોકો મેળવતા હતા.

દીક્ષાનાં ૬૨ વર્ષ અને આચાર્ય પદનાં ૪૯ વર્ષમાં જૈન શાસન અને જૈન સંઘની તેમણે અવિશ્રાંતપણે સેવા કરી હતી.

ગુજરાત સમાચાર (દૈનિક), અમદાવાદ; તા. ૧-૧-૧૯૭૬

ન પુરાય તેવી ખોટ

જૈન શાસનઉદ્ધારક અને આજના વિદ્યમાન તમામ જૈનાચાર્યોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ જ્યેષ્ઠ આ. પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ ધંધુકા પાસે તગડી મુકામે આજે કાળધર્મ પામ્યા છે.

વિજયનેમિસૂરિ મહારાજના પદ્મપ્રભાવક આ. ઉદયસૂરિ મહારાજના પદ્મધર આચાર્ય નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી તરફથી પાલીતાણામાં થનારી મહાપ્રતિષ્ઠા મહોત્સવમાં ખાસ હાજરી આપવા અમદાવાદથી વિહાર કરીને જઈ રહ્યા હતા. પ્રતિષ્ઠાવિધિ આચાર્યશ્રીના વરદ હસ્તે થવાની હતી. તેમના કાળધર્મથી સાધુ સમાજ અને જૈન સમાજને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે.

ગત એપ્રિલ માસની રરમી તારીખે ભગવાન મહાવીરદેવના જન્મકલ્યાણક દિને અમદાવાદમાં થોભથેલ એક વિશાળ સભાને સંબોધતાં આચાર્યે 'ખરું કહ્યું હતું કે—

“ભગવાન મહાવીરના ૨૪૦૦મા નિર્વાણવર્ષમાં આપણે અહીં હતા નાંહ અને ૨૬૦૦મા નિર્વાણવર્ષમાં આપણે નહિ હોઈએ; એટલે આપણા માટે તો ૨૫૦૦મું વર્ષ અને ૨૫૦૦મા વર્ષની ઉજવણી એ જ બરાબર છે. અને ભાગ્યમાં હોય તો જ લાભ મળી શકે છે.”

આજથી ૭૭ વર્ષ પૂર્વે, ઈ. સ. ૧૮૬૬માં, ખોટાદ ગામમાં જન્મનાખહેતની કૂખે જન્મ લીધો હતો. તેમનું મૂળ નામ નરોત્તમ હતું. માબાપ અને કુટુંબના સંસ્કારોના વારસાના પરિણામે ખોટાદમાં વિજયનેમિસૂરિશ્વરજી મહારાજ ચોમાસું કરવા પધાર્યા ત્યારે તેમના સત્સંગે એ સંસ્કારો ઊગી નીકળ્યા અને નરોત્તમને ત્યાગની ભાવના જાગી અને સં. ૧૯૭૦માં પૂજ્ય ગુરુમહારાજના આશીર્વાદપૂર્વક દીક્ષા લીધી અને મુનિરાજ શ્રી નંદનવિજયજી નામે જાહેર થયા હતા. અને દશ વર્ષમાં સાંગોપાંગ વિક્રતા પરિપૂર્ણ કરી હતી. પરિણામે પ્રસન્ન બનેલા ગુરુભગવતે ૪૫ આગમસૂત્રોના થોગોદ્ધવન કરાવી સંવત ૧૯૮૦માં પંચાસપદ અને સં. ૧૯૮૩માં આચાર્યપદપ્રદાન કરવામાં આવ્યાં હતાં.

આચાર્યને દીક્ષાનાં ૬૨ વર્ષ અને આચાર્યપદનાં ૪૯ વર્ષ પસાર થઈ ગયાં છે. તેઓ મુહૂર્તશાસ્ત્ર અને શિલ્પશાસ્ત્રના જ્ઞાતા હતા. જૈન સંઘો દ્વારા થતાં મુહૂર્તો તેમની પાસેથી મેળવાતાં હતાં.

જનસત્તા (દૈનિક), અમદાવાદ; તા. ૧-૧-૧૯૭૬

તેજસ્વી દાપક

સૌરાષ્ટ્ર સંતો અને વીરોની જન્મભૂમિ છે. ખોટાદ સૌરાષ્ટ્રનું પ્રખ્યાત ગામ. ગુજરાતી ભાષાના મહાન કવિવર ખોટાદકરની એ જન્મભૂમિ.

પ્રતિભાશાળી વિક્તાન જૈન મુનિવરોનો આ ભૂમિમાં જન્મ થયેલો.

વિ. સં. ૨૦૩૨ના માગશર વદ ૧૪નો દિવસ જિજ્ઞો. એક મુનિ, સમુદાય સાથે, ખોટાદ પાસે તગડી મુકામ પધાર્યો.

સાંજના પાંચ વાગ્યા હતા.

ઉમરના આરે પહોંચેલા મુનિની અચાનક તબિયત કથળી. કરાલ કાળે કોળિયો કર્યો. મુનિએ નશ્વરદેહ છોડ્યો. મુક્ત ગગનમાં વિહરનારો હંસ વિહરવા ચાલ્યો.

મુનિના નશ્વર દેહને જૈન પરંપરા અનુસાર પાલખીમાં તેમના જન્મસ્થાન યોટાદ લાવવામાં આવ્યો. યોટાદમાં ગુરુવારે બપોરે ત્રણ વાગે પવિત્ર દેહનો અગ્નિસંસ્કાર થયો.

ગામેગામથી આબાલવૃદ્ધ જૈન-જૈનેતરો તેમના નશ્વર દેહના દર્શનાર્થે શ્રદ્ધાંજલિ આપવા હજારોની સંખ્યામાં આવી પહોંચ્યા. યોટાદની જનતાએ સ્વયંસ્કુરિત શોક પાળ્યો. નશ્વર દેહ પંચભૂતમાં વિલીન થયો. કૂલ કરમાય પણ પરિમલ પાથરતું જય.

આ મુનિ એટલે પ્રવેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સમુહાયના પ્રભાવશાળી વિક્ષાન આચાર્ય પૂ. વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી.

વિ. સં. ૧૯૫૫માં યોટાદમાં તેમનો જન્મ થયો હતો. નરોત્તમ તેમનું નામ.

આલ્યકાળથી નરોત્તમને માતૃપિતાએ ઉત્તમ સંસ્કાર સીંચેલા.

વિ. સં. ૧૯૬૬માં મહાન જૈનાચાર્ય વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીનું આતુર્ભાસ યોટાદમાં થયું. તેઓશ્રીજીનું વ્યક્તિત્વ અજોડ હતું. જૈનોમાં તેઓશ્રી 'શાસનસમ્રાટ' નામે ઓળખાય છે.

બાળક નરોત્તમ શાસનસમ્રાટના સંપર્કમાં આવ્યા. ત્યાગભાવનાનું બીજ સ્કુચું. વિ. સં. ૧૯૭૦માં ભાગવતી દીક્ષા લીધી. આજ નરોત્તમ મુનિ નંદનવિજય બન્યા.

દીક્ષા લીધા બાદ તેમણે જીવનસાધના આરંભી. જૈન-જૈનેતર દર્શનશાસ્ત્રનો તલસ્પર્શી અભ્યાસ કર્યો. ગુરુભક્તિ એ એઓશ્રીના જીવનનો ધબકાર હતો. જ્ઞાનની ઉપાસના એ જીવનનું ધ્યેય હતું.

૨૮ વર્ષની નાની વયમાં આચાર્યપદ મેળવ્યું. હવે જૈન શાસનની સેવાભક્તિ એ એમનું જીવનકાર્ય બન્યું.

ઉપાશ્રયમાં પાટે એસી શાસ્ત્રનો ઉપદેશ આપે ત્યારે શ્રોતાજનોને એક વિક્ષાન પ્રોફેસરની છટા અને શક્તિની ઝાંખી થતી.

આબાલવૃદ્ધ સહુ કોઈને પ્રેમભાવથી વાસણેપ ચૂર્ણથી આશીર્વાદ આપતા; આ તેમની નમ્રતા, નિખાલસતા હતી.

વળી, શિષ્યવૃંદને પાઠ આપવાનું પણ કહી ચૂકતા નહિ.

‘સાધવઃ જ્ઞાનધ્યાનધનાઃ ।’

તેઓશ્રી બ્યેાતિષ અને શિલ્પશાસ્ત્રમાં ખૂબ ઊંડો રસ ધરાવતા. ન્યાત, બત, કોમના લેહલાવ વિના ઉપાશ્રયે આવનાર વ્યક્તિઓને શુભ મુહૂર્તનું પ્રદાન કરતા.

જૈન સંઘના અગ્રણીઓ અનેક પ્રશ્નોના ઉકેલ માટે તેઓશ્રીનું માર્ગદર્શન માગતા.

પ્રશ્નોને તટસ્થ ભાવે જોતા. પ્રશ્નને બધી બાજુએથી તેઓ તપાસતા. નીડરતાથી સચોટ નિર્ણય લેતા અને એ નિર્ણયને મજબૂતાથી વક્રાદાર રહેતા.

ગત વર્ષે ભારત સરકારે ભગવાન મહાવીરની ૨૫૦૦ વર્ષની નિર્વાણ જયંતી ઉજવી. પૂ. આચાર્ય મહારાજનો અભિપ્રાય પૂછવામાં આવ્યો. તેઓશ્રીએ સ્પષ્ટ ઉત્તરમાં કહ્યું કે ભગવાનની જયંતી જરૂર ઉજવવી જોઈએ. ઉત્સાહથી ભાગ લેવો એ યોગ્ય છે. રાજનગરમાં એઓશ્રીની નિશ્રામાં ઉજવણી થઈ.

શત્રુજય જૈનોનું તીર્થોધિરાજ. પ્રતિષ્ઠાનો પવિત્ર પ્રસંગ આવ્યો. તેઓશ્રીની નિશ્રામાં પ્રતિષ્ઠા થાય એ યોગ્ય છે, એવો સંદેશો મળ્યો.

કથળેલા વૃદ્ધ શરીરમાં વસેલા ભક્તિપૂર્ણ મજબૂત આત્માએ સંદેશો ઝીલ્યો.

પાલીતાણા ભણી વિહાર શરૂ થયો. તગડી મુકામે દેહ છોડ્યો. ખોટાદમાં અગ્નિ-સંસ્કાર થયો. માનવી ધારે છે કંઈક અને થાય છે કંઈક!

જૈન શાસનમાં એક તેજસ્વી દીપક ખુલાયો. આપણે સહુ તેઓશ્રીના અમર આત્માને શાંતિ મળે એવી પ્રાર્થના કરીએ. તેઓશ્રીએ મૂકેલા તેજના લીસોટાને અનુસરી કૃત-કૃત્યતા અનુભવીએ.

‘સર્વત્ર સુખીભવન્તુ લોકાઃ।’

—સેવક (દૈનિક); અમદાવાદ, તા. ૩૧-૧-૭૬

સર્વોચ્ચ આચાર્ય

જૈન સમાજના સર્વોચ્ચ આચાર્ય ભગવંત શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ, ખુધવાર તા. ૩૧-૧૨-૭૫ ના રોજ સૌરાષ્ટ્રના ધંધુકાની બાજુમાં તગડી ગામમાં કાળધર્મ પામ્યા છે. આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી ચારિત્રવૃદ્ધ અને વયોવૃદ્ધ હતા અને જૈન સમાજમાં જ્યોતિષ અને વિજ્ઞાનમાં સર્વે પક્ષે સન્માનિત જ્ઞાનવૃદ્ધ હતા.

૨૧. આચાર્યદેવ શાસનસમ્રાટ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના પટ્ટાલંકાર હતા, તેમ જ શ્રીમદ્ વિજયઉદયસૂરીશ્વરજી મહારાજના પ્રખર વિકાસ શિષ્ય હતા. મુંબઈ અને ઉપનગરના જૈન સંઘોમાં તેમ જ આ. વિજયપ્રતાપસૂરીશ્વરજી, આ. વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી, આ. વિ. દેવસૂરીશ્વરજી, આ. વિ. મેરુપ્રભસૂરીશ્વરજી; મુનિ મહારાજ શ્રી યશોવિજયજી વગેરેએ આ સમાચારો સાંભળી આઘાત અનુભવ્યો હતો. સમસ્ત જૈન સમાજ શોક-મગ્ન બન્યો છે.

—મુંબઈ સમાચાર (દૈનિક), મુંબઈ; તા. ૧-૧-૧૯૭૭.

છેલ્લી વંદના

શ્રીસંઘના શિરછત્ર, પરમપૂજ્ય, આચાર્યપ્રવર શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજનું યુગકાર્ય બંધે પૂરું થયું અને તેઓ, સૌને શોક અને ગ્લાનિમાં રુદ્ધ કરતાં મૂકી, વધુ ઉચ્ચ સ્થાન અને માનતા અધિકારી બનીને, વિદાય થઈ ગયા ! પુષ્પ ખરી પડ્યું, પણ એની ખુશખો સમગ્ર વાતાવરણમાં સાધુતા, સહૃદયતા અને સુબનતાનો પમરાટ પ્રસરાવી ગઈ ! જૈન સંઘ ઉપરના એમના અસંખ્ય ઉપકારોને યાદ કરીએ છીએ અને અંતર ઊંડી કૃતજ્ઞતાની સરવાણીઓથી ગદગદ બની બચ છે; અને હૃદય રડી ઊઠે છે કે, હવે એવી નિબાલસ અને માર્ગદર્શક સલાહ લેવા કેની પાસે જઈશું અને વાત્સલ્યભરી શીળી છાંચડી પાથરતી ઘેઘુર વડલા જેવી ઉપકારકવૃત્તિના આશ્રય માટે કેનું શરણ ગ્રહીશું ? આજે એમનો વિયોગ સહન કરવાનો સમય આવ્યો છે, તેને સહન કરવાની શક્તિની પરમાત્મા પાસે પ્રાર્થના કરીએ અને આપણાથી સદાને માટે વિદાય થયેલા આપણા એ પરમપ્રભાવક મહાપુરુષને છેલ્લી વંદનાની શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરીએ.

—જૈન (સાપ્તાહિક), ભાવનગર; તા. ૩-૧-૭૭

તીર્થાધિરાજની યાત્રાએ જતાં અંતિમ યાત્રા

તીવ્ર બુદ્ધિ, સાચા જ્ઞાન, સાચા તત્ત્વ અને સાચી શ્રદ્ધાનો રસિયો જીવ-આત્મા માંગશર વદિ ૧૪ ને બુધવારના સંઘ્યા સમય પહેલાં સંસારના કાર્યને સમેટી સ્વર્ગે સિધાવી ગયો. કર્મવીર, સંઘનાયક પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજસાહેબે તા. ૩૧-૧૨-૭૫ના સાંજના ૫-૨૫ મિનિટે, ધંધુકા પાસે આવેલ તગડી ગામે, આ નશ્વર દેહનો નવકારનું સ્મરણ કરતાં કરતાં આપણી વચ્ચેથી ત્યાગ કર્યો.

પૂજ્યથીએ સાંજની ગોચરી વાપરી લીધા બાદ મોઢું સાફ કર્યું અને જીભના લોચા વળવા લાગ્યા. બરાબર ૫-૧૦ મિનિટે તેમના છેલ્લા શબ્દો સાંભળી શકાયા.... શીલ....(પૂ. મુનિરાજ શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી).... અને છનીયા (પૂજ્યશ્રીની સેવા-શુભ્રષા કરનાર). બાદ તેઓશ્રીને પાટ ઉપર સુવાડી દેવામાં આવ્યા. આકરુના સ્થાનિક ડોક્ટર આવ્યા. પૂજ્યશ્રીની શ્વાસની ગતી વધતી ચાલી....નવકારનું સ્મરણ પોતે કરતા રહ્યા, તેમ જ આચાર્ય શ્રી પ્રિયંકરસૂરિજી, આચાર્ય શ્રી સુર્યોદયસૂરિજી, આચાર્ય શ્રી દુર્લભસાગરસૂરિજી -આ ત્રણે આચાર્યવર્યોએ પૂજ્યશ્રી સમક્ષ નવકારનું સતત સ્મરણ અને અરિહંતની ધૂન લગાવી. ડોક્ટર સાહેબે જરા મોટા અવાજે જણાવ્યું કે હૃદય બંધ પડી રહ્યું છે....અને ઈન્જેક્શન આપવામાં આવ્યું. કારી કંઈ કાવી નહીં ! ઊંડા શ્વાસ સાથે છાતી કુલાઈ અને પછીનો શ્વાસ નીચો ગયો તે છેલ્લો રહ્યો ! ધંધુકાથી ડો. રતિલાલભાઈ ગાંધી ઝાંકસીજનની વ્યવસ્થા સાથે આવી પહોંચ્યા. પરંતુ બધું બ્યર્થ હતું !

પાલીતાણામાં સિદ્ધગિરિ ઉપર માહ શુદ્ધિ ૭ના થનાર પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગને અનુલક્ષીને પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિ. નંદનસૂરીશ્વરજી મં સાહેબ આદિ ઠાણાંઓએ અમદાવાદથી માગશર વદિ ૩, રવિવારના વિહાર કર્યો. ધંધુકા બાદ વિહારનો અગ્યારમો અને છેલ્લો વિહાર તગડી રહ્યો. પૂં આચાર્યશ્રીના કાળધર્મના સમાચારો તુરત જ પાસેના ધંધુકા, ઘોટાદ વગેરે સ્થળોએ અને પછી, ભારતભરમાં તાર, ટૂંકકોલ, રેડીઓ અને પી. સી. આઈ. દ્વારા અખબારોમાં આવ્યા.

ઘોટાદમાં સાંજે છ વાગે અખર મળતાં સંઘ લેગો થયો. બજારો બધી બંધ થઈ ગઈ. બસ, કેરીયર અને મોટરકાર મારફત તગડી મુકામે લોકો આવવા લાગ્યા. ઘોટાદના દોઢસોએક ભાઈઓ, અમદાવાદથી શ્રી કુલચંદભાઈ છગનલાલ, ધંધુકાથી અને અનેક સ્થળેથી મોટી સંખ્યામાં મહાજન આ નશ્વર દેહના દર્શને આવી પહોંચ્યા. અગ્નિસંસ્કારની વિધિ માટે અમદાવાદથી આચાર્ય શ્રી કસ્તુરસૂરિનો પત્ર અનેક શ્રાવકોના આગ્રહ સાથેનો, ધંધુકાનો નજીકનું શહેર હોવાનાં કારણોનો આગ્રહ, તગડીના દરબારોનો પોતાના ગામને તીર્થધામ બનાવવાની ભાવનાના કારણે અંતિમ સંસ્કારની વિધિ માટેનો ખૂબ જ જરૂર આગ્રહ રહ્યો. પરંતુ નિર્ણય થયો તેમની જન્મભૂમિના સ્થળ ઘોટાદનો. ઘોટાદના ઘેટાઓએ આપના બંધનને ધિરદાવી ખીબ્બોની અંતિમ ક્રિયા કરવાની બાજુ ફેરવી દીધી. ઘોટાદમાં અંતિમ સંસ્કારવિધિ થયેના સમાચારો પણ અખબારોમાં આવી ગયા.

આચાર્ય શ્રી સૂર્યોદયસૂરિજી આદિએ પૂજ્યશ્રીના દેહને વિધિપૂર્વક એસરાવી દીધા. તે દેહને ડોળીમાં વ્યવસ્થિત બાંધી વહેલી પરોઢે ઘોટાદ તરફ પ્રયાણ કર્યું. ડોળી ઉપાડવાવાળાઓની ખીજ જોડીદારોની ખાસ વ્યવસ્થા પાલીતાણાથી કરવામાં આવી. મુનિરાજ શ્રી દાનવિજયજી, મુનિ શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી આદિ ઠાણા ૪ અને ઘોટાદના ચાર યુવાનો સાથે ખાડા-કાંકરાવાળો વિકટ રસ્તો પસાર કરી બરાબર બાર વાગે ઘોટાદ આવ્યા. બહેનોના ઉપાશ્રયમાં સ્વંના દેહને લાવતાં દર્શનાર્થીઓની ભારી ભીડ જામી.

બરાબર સમયસર ત્રણ વાગે 'જય જય નંદા, જય જય ભદ્રા'ના બુલંદ અવાજે સાથે સ્વં આચાર્યશ્રીના દેહને ઉપાશ્રય ઉપરથી નીચે લાવી પાલખીમાં પધરાવવામાં આવ્યો. આ સમયે સારોયે રસ્તો માનવમેહનીથી ખીચોખીચ ભરાઈ ગયો હતો. હજુ પણ દર્શન કરવાવાળા ભાવિકોનું આવાગમન ચાલુ હોઈ ગીદી ઘેકાબુ બની ગઈ હતી. તુરતની સુંદર વ્યવસ્થાને લઈ સ્મશાનયાત્રા સમયસર નીકળી શકી હતી. ઘોટાદની બજારો આજે બંધ હોઈ ગામનો તમામ વર્ગ અને બહારગામથી આવેલ હજારોનો સમૂહ આ યાત્રામાં જોડાઈ 'જય જય નંદા અને જય જય ભદ્રા'નાં સૂત્રો ઉલ્લાસભાવે પોકારી રહ્યા હતા. પાલખી મુખ્ય માર્ગો અને પરા વિસ્તારમાં ફરી બજારમાં દેરાસર સામે શ્રી નેમિ-નંદન વિહાર (આ સ્થળે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી તેમનું નામ જોડી પૌષ્ઠશાળા થવાની હતી)ની

પાસે પાંચ વાગે-બરાબર સમયે-આવી પહોંચી હતી. આ સમયે લોકોનું રુદન પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યું હતું. અશ્રુભીનાં નયનોએ પૂજ્યશ્રીના સંસારી ભત્રીજા શાહ જયંતીલાલ હર-ગોવિંદદાસે અંતિમ સંસ્કારવિધિ લોકોના ગગનભેદી નાદ, પુષ્પવૃષ્ટિ સાથે બરાબર ૫-૨૦ મિનિટે કરી હતી. આ સમયે જીવદયાનો લગભગ સાતેક હજારનો અને પૂજ્યશ્રીને પાલખીમાં પધરાવવા, દીવો, ધૂપ વગેરેનો કાળો વીસેક હજારનો થયો.

અત્રેના સઘે આવનારા મહેમાનોની ભક્તિ માટે રસોડું ૧૧ વાગ્યાથી શરૂ કરી દીધું હતું. સ્મશાનયાત્રામાં જોડાવવા માટે અમદાવાદ પાંજરાપોળ આદિની ચાર, ખંભાતથી બે, મહુવાથી એક એમ સ્પેશ્યલ બસો આવી હતી. સાવરકુંડલાના યુવાનોની પણ એક બસ આવેલ. બાકી તો મુંબઈથી અમદાવાદ થઈ વિમાનમાર્ગે અને ભાવનગર થઈ વિમાન-માર્ગે ૫૦થી ૬૦ની સંખ્યા અને ટૂંકન, મોટા પ્રમાણમાં મોટરો, મીનીકારો, એસ. ટી. દ્વારા હજારોની માનવમેદની આવી હતી. મહુવા, કુંડલા, ભાવનગર, પાલીતાણા, જેસર, તળાબ, ખંભાત, વલ્લભીપુર, બરવાળા, ધંધુકા, અમદાવાદ, મુંબઈ, સુરેન્દ્રનગર, કેાંઠ, ખાવળા, લખતર, લીંબડી, વીંછીયા, પાળીયાદ, ચુડા, રાણપુર અને જોરાવરનગર આદિ શ્રીસંઘના અનેક આગેવાનો આવ્યા હતા. છેલ્લે છેલ્લે ચુડાથી આજે વહેલી સવારે વિહાર કરી, રાણપુરમાં આ સમાચાર સાંપડતાં, સતત ૨૮ માર્છલનો વિહાર કરી સાધ્વી શ્રી રાજેન્દ્રપ્રભાશ્રીજી ઠાણાં પાંચ પણ દર્શન કરવા માટે ચાર વાગે આવી પહોંચ્યાં હતાં.

આવેલા આગેવાનોમાં અમદાવાદથી પેદીના પ્રતિનિધિઓ શેઠ શ્રી ચંદ્રકાન્ત છોટાલાલ ગાંધી, શ્રી ચંદ્રકાન્ત બકુભાઈ, શ્રી આત્મારામ ભોગીલાલ સુતરીયા, શ્રી મનુભાઈ ઘડીયાળી, શ્રી નરોત્તમભાઈ જવેરી, શ્રી નરોત્તમભાઈ મયાભાઈ, શ્રી શ્રેણિકભાઈ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ, શ્રી સુમતીલાલ પોપટલાલ અને શ્રી રસીકલાલ મોહનલાલ; મુંબઈના આગેવાનો શ્રી વાડીલાલ ચત્રભુજ ગાંધી, શ્રી રમણલાલ નગીનદાસ દીલ્હીવાળા, કેન્દ્ર-સંના મંત્રી શ્રી જયંત એમ. શાહ, શ્રી ખુમચંદ રતનચંદ જોરાજી, ભાવનગરથી શેઠ શ્રી રમણીકલાલ ભોગીલાલ વગેરે આગેવાનો; પાલીતાણાથી સોમચંદ ડી. શાહ, કનકબેન કાંકરીયા વગેરે અનેક આગેવાનો જુદા જુદા આવ્યા હતા.

આમ સકળ સંઘનાં ભાઈ-બહેનો ભારે હૃદયે સમી સાંજે સૌ સૌનું સાધન પકડી વિદાય થયા હતા.

—જૈન (સાપ્તાહિક), ભાવનગર; તા. ૩-૧-૭૬

જૈન શાસનના મહાન જ્યોતિર્ધર

પરમ પૂજ્ય પરમકૃપાળુ આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી જૈન દર્શનના આગમો તેમ જ ધર્મશાસ્ત્રા અને દર્શનોના તલસ્પર્શી અભેડ વિદ્વાન હતા; ન્યાય, વ્યાકરણ, જ્યોતિષ તેમ જ શિલ્પશાસ્ત્રના પારંગત હતા. સેંકડો વર્ષોથી ચાલી આવતી તિથિવિષયક આરાધના અને તપાગરહીય શ્રી વિજયદેવસૂરીય પરંપરાના મહાન સંરક્ષક હતા. અંજન-શલાકા, પ્રતિષ્ઠા, દીક્ષા, સંઘયાત્રા, ઉપધાન, ઉદ્યાપન વિ. મંગલમય ધર્મકાર્યોનાં શુભ મુહૂર્તો માટે જેઓશ્રીતું સ્થાન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘમાં સર્વોપરી હતું; જેઓશ્રીની શુભ નિશ્રામાં પ્રતિષ્ઠા, અંજનશલાકા, દીક્ષા વિ. કલ્યાણકારી મહોત્સવો દ્વારા જૈન શાસનની અદ્ભુત પ્રભાવના થયેલી. પોતાની નાદુરસ્ત તબિયત હોવા છતાં શાસનના હિત અને ઉત્કર્ષની પ્રવૃત્તિમાં જેઓશ્રી સતત પરાયણ હતા. પૂજ્ય તપાગરહાધિપતિ શાસનસમ્રાટ આચાર્ય ભગવંત વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના વિદ્યમાન સમુદાયમાં તથા સમગ્ર તપાગરહમાં અધિનાયક હતા. તેઓશ્રી ૪૯ વર્ષથી આચાર્યપદે બિરાજીને સકલ શ્રીસંઘ પર ઉપકારોની વર્ષા કરી રહેલ. ખંભાતના ચાતુર્માસમાં શ્રીસંઘ પૂ. શાસન-સમ્રાટ જન્મશતાબ્દિ મહોત્સવ તથા ઉપધાનતપની મહાન આરાધના વિ. મંગલ કાર્યો કરવાને ભાગ્યશાળી બનેલ. શાસ્ત્રવિશારદ, કવિરત્ન, ન્યાયવાચસ્પતિ, સિદ્ધાંતમાર્તંડ જ્યોતિષ-શાસ્ત્રનિષ્ણાત આચાર્ય મશહૂર હતા. ચારિત્રવૃદ્ધ અને વયોવૃદ્ધ પૂજ્યશ્રી જૈન સમાજમાં સર્વ પક્ષે સન્માનનીય બન્યા.

વિશ્વના વિરાટ પ્રવાહમાં જન્મેલાંઓ સામાન્ય યા મોટા મોટા સત્તાધીશો કોઈ પણ હોય, તેની સાથે મરણ પણ સંકળાયેલું જ છે. છતાં જેઓ સ્વ જીવનમાં ઉત્તમ ગુણોને વણી ગયા છે, જેમણે સ્વ જીવન સ્વ અને પરના કલ્યાણાર્થે વિતાવ્યું છે, સ્વ-પરના ભેદને સમજી સ્વજીવનમણુતા જ જેઓનું સૂત્ર બન્યું છે, તેઓ ભલે આપણા વચમાંથી સ્થૂલ દેહે અદૃશ્ય થતા હોય, પણ યશોદેહથી તો તેઓ સદૈવ આપણી સમક્ષ ઝળકી જ રહ્યાં છે. સદ્બુદ્ધિના શુદ્ધ મંત્ર પઢાવનાર, મિથ્યા વાસનાના અંધકારને દૂર કરી સૂર્ય સમ ઉલ્કાવલ સમ્યગ્જ્ઞાનનાં પ્રકાશમય કિરણો પાથરનાર, અને પરોપકારપરાયણ જે કોઈ હોય તો તે મહર્ષિ પુરુષો જ હોય છે. સિદ્ધમંત્રોની જેમ જેઓનાં વચનમાં સિદ્ધિ હોય છે, જેમના હૃદયમાં દયાનો વહેતો ઝરો ગંગાના નીર જેવો નિર્મળ અને પતિતપાવન હોય છે, જેમનાં દેવદર્શનનાં આશીર્વાચનો સદૈવ અમોઘ હોય છે, જેમની કૃપાદષ્ટિ કુમાર્ગે વિહરી રહેલા માનવીઓની દુર્દશા નિહાળી હંમેશા અશ્રુ સારે છે, એવા મહાત્માઓ જંગમ કલ્પવૃક્ષ સમાન હોય છે. આવા પરમ પૂજ્ય, પરમ દયાળુ આપણા સૌના ભાવ-પ્રાણોદ્ધારક આચાર્ય ભગવંત વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ મા. વ. ૧૪ ધુધવારે સાંજના ૫-૨૫ કલાકે ધંધુકાથી ૭ માઇલ દૂર તગડી ગામમાં અર્પૂર્વ સમાધિ સાથે કાળધર્મ પામ્યા.

—જૈન સેવક (માસિક પત્રિકા), મુંબઈ; બન્યુઆરી, ૧૯૭૬

सर्वमान्य आचार्य

जैन समाज के वर्तमान आचार्यों में सर्वमान्य आचार्य परम पूज्य श्री विजयनंदनसूरिजी महाराज का सौराष्ट्र के धंधुका बोटवाड़ रोड पर स्थित तगडी ग्राम में दि० ३१-१२-७५ को संध्या के ५-३५ बजे स्वर्गवास हो गया। आचार्य श्री प्रतिक्रमण करने की तैयारी में थे कि हृदयरोग का सरल हमला हुआ और उनका प्राणान्त हो गया। आप ७८ वर्ष के थे।

स्वर्गीय आचार्यदेव शासनसम्राट श्री विजयनेमिसूरीश्वर जी महाराज के पट्टालंकार थे और श्रीमद् विजयउदयसूरिजी महाराज के प्रखर विद्वान शिष्य थे। ज्योतिष शास्त्र के माने हुए विद्वान कहलाते थे। किसी जगह प्रतिष्ठा आदि का मुहूर्त देखना हो तो इन्हीं से विनती करके मुहूर्त की मिति निश्चित की जाती थी। इनके बताये मुहूर्त को सब ही लोग आदर के साथ मानते थे। अर्थात् इनकी विद्वत्ता सर्वमान्य थी। आपके स्वर्गवासी हो जाने से पूरे जैन समाज को भारी शोक हुआ है।

आगरा श्रीसंघ को यह समाचार मिलने पर भारी शोक हुआ है। अपने समाज के सर्वमान्य विद्वान आचार्य के वियोग से श्रीसंघ को दुःख हो रहा है। हम भी परम पू० स्व० आचार्यश्री के प्रति भावभीनी श्रद्धांजलि अर्पित करते हैं।

—श्वेताम्बर जैन (साप्ताहिक), आगरा; ता. ८-१-७६

समर्थ सुकान्नीनी वसभी विदाय

आचार्य महाराज श्री विजयनंदनसूरीश्वर महाराजने गत मागसर वही बौद्धस, ता. ३१-१२-१९७५ पुषवारना रोज, आथमती संध्याये, ७७-७८ वर्षनी परिपक्व वये, तगडी मुकामे, स्वर्गवास थये छे अने जैन संधने नञ्जना लविष्यमां न पुरार्थ शके जेवी असाधारण भोट पडी छे, जे वातनी नांध देतां अमे भूष दुःख अने शोकनी लागणी अनुलवीजे छीजे. अत्यारना तपगच्छ माटे अति विषम अनता जता संजोगेमां आचार्य महाराजनुं विदाय थवुं जे लारे वससुं जनी रहे जेवुं छे, अने जेमनी भोट आपणा संधने उगले ने पगले वर्तावानी छे जेनी अमने भातरी छे, अने तेथी तेजोश्रीने स्वर्गवास, जेमनी पाछण, जेवडे भोटो शून्यावकाश भूकते जय छे के जे क्यारे, जेवी रीते अने जेना द्वारा पूरा थशे जेनी तो आजे कल्पना सुकधां थई शकती नथी.

पडता पंचमकाणने प्रभाव कडे, के कलियुगनी असर कडे, अथवा तो कमनसीज लवितव्यताने कुयोग जगी उठये होय—जे जमे ते होय—पण छेदलां चारेक दायकाथी

જૈન સંઘમાં, ખરી રીતે કહેવું હોય તો તપગચ્છ જૈન સંઘમાં, તિથિવચારાના રાહુએ કલેશ, દેષ, કલહ, કંકાસ અને હુંસાતૂંસીના આવેશને જગવવામાં, પોષવામાં અને વિસ્તારવામાં જે વિઘાતક અને કમનસીબીભર્યા ભાગ ભાજવ્યો છે, તે સુવિદિત છે. એવા અતિ કલેશમય વાતાવરણમાં પણ તપગચ્છ જૈન સંઘને સ્વસ્થપણે અને સાચી દિશાનું માર્ગદર્શન આપી શકે એવા જે અદ્ય-સ્વદ્ય શ્રમણ-ભગવંતો ધર્મ ગયા, તેમાં સ્વર્ગસ્થ આચાર્યપ્રવર શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજનું નામ અને કામ મોખરે છે, એમ કોઈને પણ લાગ્યા વગર નહીં રહે.

ચારેકોર રાગ-દ્વેષનું કલેશકારી વાતાવરણ જ પ્રવર્તતું હોય એવા અતિ વિષમય અને ચિત્તની વૃત્તિઓને ઉશ્કેરી મૂકે એવા ભારેલા અગ્નિ જેવા વાતાવરણ વચ્ચે પણ પોતા તરફથી ઝઘડા-કંકાસનું પોષણ ન ધર્મ જાય અને સાથે સાથે તપગચ્છ સંઘના એક તિથિવાળા શાંત અને સમજણી પક્ષની વ્યાજબી વાત બે તિથિવાળા પક્ષની ઝનૂની જેહાદને કારણે મારી ન જાય અથવા શિથિલ ન બની જાય, એ રીતે શ્રીસંઘને માર્ગદર્શન આપવાનું અને શ્રીસંઘને સાચી દિશામાં દોરવાનું કામ તલવાર અથવા જીએ આભમાં ખાંધેલા દોરડા ઉપર ડગ ભરવા જેવું અતિ મુશ્કેલ કામ છે. આવા મુશ્કેલ કામને એ વ્યક્તિ જ મનની શાંતિ, ચિત્તની સ્વસ્થતા અને હૃદયની કૂણી લાગણીઓને જરા પણ ક્ષતિ પહોંચાડ્યા વગર કરી બતાવી શકે કે, જેમણે પોતાના જીવનભર અહિંસા, સંયમ અને તપોમય શ્રમણ જીવનની અપ્રમત્ત સાધના કરીને પોતાના જીવનને તેજસ્વી, શક્તિ-શાળી અને કર્તવ્યપરાયણ બનાવ્યું હોય. શ્રમણસંઘની જે પ્રતાપી વ્યક્તિએ આવી સાધના દ્વારા પોતાના જીવનને ઉન્નત, ઉદાર અને કર્તવ્યનિષ્ઠ બનાવ્યું હોય તેને શ્રમણ-શ્રેષ્ઠ તરીકે જ ધિરદાવવી ઘટે. આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ એક શ્રમણ-શ્રેષ્ઠ અને મહાન પ્રભાવક સાધુપુરુષ હતા.

આવા શ્રમણશ્રેષ્ઠ જે મહાપુરુષ પ્રભુના ધર્મશાસનની ધર્મધુરાને વહન કરતા હોય અને ભગવાનના ધર્મસંઘને સાચી દિશામાં દોરતા રહેતા હોય અને એ માટે પોતાના જીવ કે આરામની પણ ખેવના ન કરતા હોય, એમનો ઉપકાર આપણે શબ્દોથી કેવી રીતે માની શકીએ ?

તેઓનું વતન સૌરાષ્ટ્રમાં ઓટાદ ગામ. એમના પિતાનું નામ શ્રી હેમચંદ શામજી શાહ; એમનાં માતાનું નામ શ્રીમતી જમનાબહેન. જ્ઞાતિ દસા શ્રીમાળી જૈન. એમનો જન્મ વિ. સં. ૧૯૫૫ માં. એમનું નામ નરોત્તમ. કુટુંબ આખું ધર્મના રંગે રંગાયેલું. એ સંસ્કારો નરોત્તમમાં નાની ઉંમરે જ સંયમ અને વૈરાગ્ય તરફની પ્રીતિરૂપે ખીલી નીકળ્યા; ત્યાગ-વૈરાગ્યના આ સંસ્કારો એવા પ્રબળ હતા કે માત્ર ૧૫ વર્ષની ઉંમરે જ, વિ. સં. ૧૯૭૦માં, શાસનસમ્રાટ આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય

શાંતસ્વભાવી આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજના શિષ્ય તરીકે, મુનિ શ્રી નંદન-વિજયજીના નામે, એમણે દીક્ષા લીધી. દીક્ષા પછી મુનિ શ્રી નંદનવિજયજીએ જ્ઞાન અને ચારિત્રની ઉત્કટ આરાધના કરીને એવી યોગ્યતા મેળવી કે શ્રીસંઘે એમને અઠ્ઠાવીસ વર્ષની ઉંમરે જ આચાર્ય પદવી અર્પણ કરી.

માત્ર અઠ્ઠાવીસ વર્ષની, પ્રમાણમાં નાની અને નવયુવાન કે ઊછરતી કહી શકાય એવી વયે આચાર્યપદ જેવા જૈન શાસનમાં રાજ્ય તરીકેનું ગૌરવ ધરાવતા પદનો જેમના ઉપર અભિષેક કરવામાં આવ્યો હશે, એમનો બાહ્ય તથા આભ્યંતર વિકાસ કેટલો બધો થયો હશે ! આવી મહા જવાબદારીથી અલંકૃત થનાર આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજે પોતાના ગુરુજનોની તથા શ્રીસંઘની ખૂબ ખૂબ કૃપા અને લાગણી મેળવી હશે ત્યારે જ આ પ્રમાણે બની શક્યું હશે એ કહેવાની જરૂર નથી.

ત્રણ વીસી (બાસઠ વર્ષ) કરતાં પણ વધુ સમયની સાધુજીવનની અખંડ સાધના માટેની સંયમચાત્રા અને લગભગ અરધી સદી (એાગણપચાસ વર્ષ) જેટલાં સુદીર્ઘ સમય સુધી સફળતાપૂર્વક અને યશસ્વી રીતે નિભાવી બાણેલી આચાર્યપદની જવાબદારી સૌકોઈના સ્વર્ગસ્થ આચાર્ય મહારાજ પ્રત્યેનાં આદર અને લક્ષિતામાં વિશેષ ઉમેરો કરે એવી તથા જેમના પ્રત્યેની કૃતજ્ઞતાની લાગણીને વધારે વ્યાપક બનાવે એવી છે.

શ્રીસંઘના એક સમર્થ સુકાની તરીકેનું જીવન જીવીને, પોતાની આસપાસ વાત્સલ્ય, કરુણા અને મૈત્રીભાવનું સર્વમંગલકારી વાતાવરણ રેલાવીને અને ચતુર્વિધ શ્રીસંઘના હૃદયના સ્વામી તરીકેનું વિરલ ગૌરવ મેળવીને સ્વર્ગના માર્ગે પ્રયાણ કરી ગયેલા આચાર્ય મહારાજ તો પરમ કૃતાર્થ બની ગયા, પરંતુ સાચી, શક્તિશાળી અને ધ્યેયલક્ષી સાધુતાની બાબતમાં રંક બની રહેલ આપણો સંઘ વિશેષ રંક બની ગયો !

પણ જેઓ આપણા પરમ ઉપકારી હોય અને જેમને આપણે સાચા દિલથી ચાહતા હોઈએ તેઓ આપણી વચ્ચે સદાકાળ ટકી રહે અને મુસીબતના વખતે આપણને સત્યનો માર્ગ સીંધતા રહે એવું બનતું નથી. જન્મેલાનું મૃત્યુ એ જીવનનો સંહજ ક્રમ છે, એટલે એમાંથી કોઈ પણ અગણું રહી શકતું નથી. આપણા માટે તો હવે સ્વર્ગસ્થ આચાર્ય મહારાજનાં ગુણો અને કર્તવ્યોના માર્ગે ચાલવું એ જ સાચું આશ્વાસન મેળવવાનો માર્ગ છે.

અમે સ્વર્ગસ્થ આચાર્ય મહારાજના પવિત્ર આત્માને ભાવપૂર્વક અનેકાનેક વંદના કરીએ છીએ અને આપણા એ સમર્થ સુકાનીના માર્ગે ચાલવાની યુદ્ધ અને શક્તિ શ્રીસંઘમાં પ્રગટે એવી હાદક પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

—જૈન (સાપ્તાહિક), ભાવનગર; તા. ૧૦-૧-૭૬

પ્રશસ્તિ શ્રદ્ધાંજલિ બની !

પરમપ્રભાવક સંઘનાયક

[આ લખાણ થોડા વખત પછી પ્રગટ થનાર “નંદિસૂત્રનાં પ્રવચનો” નામે પુસ્તકમાં આપવા માટે મેં લખ્યું હતું. આ પુસ્તકમાં પરમ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરિશ્વરજી મહારાજે ખંભાતમાં આપેલ અને સૌજન્યશીલ પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી મહારાજે સંગૃહીત-સંપાદિત કરેલ આખ્યાનો આપવામાં આવ્યાં છે. આચાર્ય મહારાજના ગુણસંપન્ન અને શક્તિસભર વ્યક્તિત્વનો ખ્યાલ આપતી પ્રશસ્તિરૂપ આ લખાણ લખાયા પછી દસ દિવસે જ તેઓનો સ્વર્ગવાસ થયો અને આ પ્રશસ્તિને શ્રદ્ધાંજલિરૂપે પ્રગટ કરવાનો વખત આવ્યો એને કુદરતી કરુણતા જ લેખવી વેદેઈએ !] — લેખક

સાધુતા જ્યારે વેશના મહિમાના સીમાડા ઓળંગીને વિચાર, વર્તન અને વાણી સાથે એકરૂપ બને છે, ત્યારે એ જીવનરૂપશી બનીને માનવીને કોઈક અનોખા સુખ અને આનંદનો અધિકારી બનાવે છે. આ સુખ અને આનંદ અંતરની ગુણવિભૂતિ અને ગુણ-આહક વૃત્તિમાંથી પ્રગટ થતાં હોવાથી એને બાહ્ય સામગ્રી કે આડંબરી આળખાણનું દાસપણું નથી વેડવું પડતું. જીવનસાધના આગળ વધતાં આ સ્થિતિ જ સાધકને એક બાબત સચ્ચિદાનંદમય દશા તરફ દોરી જાય છે; બીજી બાબત વિશ્વવાત્સલ્યના રાહનો યાત્રિક બનાવે છે. સમગ્ર વિશ્વને પોતાનું મિત્ર કે કુટુંબ બનાવવાના ઉદ્દાત્ત અને સર્વમંગલકારી ધ્યેયને વરેલી સાધના, એ જ સાચી સાધુતાને પામવાનો રાહ છે અને એ રાહના પુણ્ય-યાત્રિક બનવા માટે ભગવાન તીર્થંકરે સમભાવલક્ષી અહિંસા, સંયમ અને તપની કેડીઓ ખતાવી છે.

પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ ભગવાન તીર્થંકરે ઉદ્દેશ્યોધેલ મોક્ષમાર્ગના આવા જ એક પુણ્યપ્રવાસી અને શ્રમણુગ્રેષ્ઠ સંઘનાયક છે. સમતાભરી સાધુતાની સાધનાની આભા તેઓના સમગ્ર જીવનવ્યવહાર ઉપર, ચંદ્રની શીતળ-સુંદર ચાંદનીની જેમ વિસ્તરેલી બેવા મળે છે. અને તેથી એમના પરિચયમાં આવનાર કોઈને પણ, એમનામાં પ્રગટ થએલી સાહજણુતા, વત્સલતા, કરુણા, સ્વસ્થતા, કલ્યાણ-વૃત્તિ વગેરે ગુણોની વિભૂતિના સહજપણે આહલાદકારી દર્શન થાય છે.

પૂજ્યપાદ સ્વર્ગસ્થ આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનેમિસૂરિશ્વરજી મહારાજ વિક્રમની વીસમી સદીના જૈન શાસનના મહાન પ્રભાવક આચાર્ય થઈ ગયા. તેઓનું વ્યક્તિત્વ અસાધારણુ તેજસ્વી હતું અને અતિ વિરલ કહી શકાય એવો આંતર અને બાહ્ય પ્રભાવ અને પ્રતાપ એમની આસપાસ સદા કાળ રેલાયા જ કરતો હતો. નૈમિષિક બ્રહ્મચર્યાના તો બળે તેઓ સાક્ષાત્ અવતાર જ હતા. તેઓ જ્યાં પણ બિરાજતા હોય ત્યાં ધર્મશાસનની પ્રભાવનાનું અને ધર્મના રક્ષણુ તથા પોષણનું કોઈ ને કોઈ નાનું-મોટું કામ ચાલતું જ રહેતું હતું અને ભાવિક જનો એમાં ઉલ્લાસથી ભાગ લેતા જ રહેતા હતા. એ સૂરી-

શ્વરના શેમશેમમાં શાસનની રક્ષા અને પ્રભાવના કરવાની તમન્ના વહ્યા જ કરતી હતી. તેથી જ શ્રીસંઘે તેઓને 'શાસનસમ્રાટ' જેવું આદર-લક્ષિતનું સૂચક મહાન બિરુદ અર્પણ કરીને એમના પ્રત્યે પોતાની કૃતજ્ઞતાની ઊંડી લાગણી દર્શાવી હતી, ચારિત્રની આરાધનામાં સતત જગૃત રહેવાની સાથે સાથે જ્ઞાનસાધના માટે પણ અસાધારણ પુરુષાર્થ કરીને તેઓએ, શાસ્ત્રપારગામીપણું પ્રાપ્ત કરવાની સાથે, એક ઉત્તમ આદર્શ ઊભો કર્યો હતો અને જ્ઞાન-ચારિત્રની સાધનાના જે માર્ગે તેઓએ પોતાના જીવનને અમૃતમય બનાવ્યું હતું, તે માર્ગે પોતાની સંયમયાત્રાને આગળ વધારવામાં પોતાના શિષ્ય-પ્રશિષ્યોનો વિશાળ સમુદાય જરાય પાછળ ન રહે કે લેશ પણ પ્રમાદ ન સેવે એ માર્ગે તેઓએ દાખ-વેલ ચીવટ, જગૃતિ અને અનુશાસનની વૃત્તિ દાખલારૂપ બની રહે એવી હતી. તેમાંય આચાર્યપ્રવર શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજની પોતાના અતેવાસીઓને નિયંત્રણમાં રાખવાની ધાકને તો આજે પણ લોકો સંભારે છે. તેઓ જેમ એક બાગુ પોતાના અતેવાસીઓ ઉપર વાતસલ્યનો અભિષેક કરી જાણતા હતા, તેમ બીજી બાગુ, શ્રીસંઘ અને સમુદાયના હિતમાં જરૂરી લાગતું ત્યારે, શિસ્તની મર્યાદાનો ભંગ કરતા પોતાના શિષ્યો-પ્રશિષ્યોને કઠોર શિક્ષા કરતાં પણ ન ખમચાતા. 'સાધુ બનનારે સાધુજીવનના આચારોનું અખંડપણે પાલન કરવું જ ઘટે' એ બાબતમાં તેઓ પૂરેપૂરો આગ્રહ રાખતા હતા. એક ગુરુ તરીકેની આવી જવાબદારીને સાચવી જાળવવાને કારણે જ તેઓ ગુદા ગુદા વિષયોના નિષ્ણાત જ્ઞાતા અને શીલ-પ્રજ્ઞાની સમાન સાધનાથી શોભતા શિષ્ય-પ્રશિષ્યોનું એક મોટું જૂથ શાસનને ભેટ આપી શક્યા હતા.

શાસનસમ્રાટના શિષ્ય-પ્રશિષ્યોના આ સમૂહમાં 'ઉદય-નંદન'ની ગુરુ-શિષ્યની બેલડીનું નામ અને કામ જાણે કહેવતરૂપ બની ગયું હતું. શાસનસમ્રાટના પ્રથમ પંક્તિના શિષ્યોમાં પરમ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજનું સ્થાન અને બુધ્ધિ અને આગળ પડતું હતું. ધર્મશાસ્ત્રો, જ્યોતિષવિદ્યા તથા શિલ્પશાસ્ત્રના તો તેઓ અધિકૃત વિદ્વાન હતા, છતાં એમને ન તો પોતાના સ્થાનનું લેશ પણ અભિમાન હતું, ન તો પોતાના જ્ઞાનનું રજમાત્ર ગુમાન હતું. તેઓ તો પોતાની જીવનસાધનામાં જાણે પોતાની જાતને અને પોતાના સર્વસ્વને શૂન્યમાં મેળવી દેવા માંગતા હોય એમ, આદર્શ શ્રમજીને શોભે એવું, જળકમળની જેમ, સાવ અલિપ્ત અને મોહમુક્ત જીવન જીવનાનો જ અખંડ પુરુષાર્થ કરતા રહેતા હતા. અને તેઓની ગુરુલક્ષિતનું તો કહેવું જ શું? પોતાના ગુરુદેવ ઉપરનાં તેઓનાં અનુરાગ અને લક્ષિત તો ગુરુ ગૌતમસ્વામીની પોતાના ગુરુ પરમાત્મા મહાવીરદેવ ઉપરની લક્ષિતનું સ્મરણ કરાવે એવાં અવિહ્વલ અને ઉત્કટ હતાં. ગુરુની લક્ષિત અને ગુરુની આજ્ઞા આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજને પોતાના જીવન અને સર્વસ્વ કરતાં પણ અધિક પ્રિય હતી. સમતાના સરોવર સમા અને સાવ ઓછાઓલા એ આચાર્ય પ્રવરના સત્સંગનો લાભ મળવો એ જીવનનું એક જીવનપ્રદ પાથેય બની જતો.

આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજના પદ્ધર તે આચાર્ય શ્રી વિજયનંદન-સૂરિજી મહારાજ. પોતાના દાદાગુરુના કડક અનુશાસનમાં રહીને આચાર્ય શ્રી વિજયનંદન-સૂરિજીએ જ્ઞાન અને ચારિત્રની વિમળ આરાધના કરવાને બળે, શાસનસેવા માટેની જે શક્તિ મેળવી અને તત્પરતા કેળવી, એ જ્ઞાન શાસનને માટે આ સદીમાં મોટી શક્તિ અને મોટા આધારરૂપ બની ગઈ છે; અને એ શક્તિએ અનેક આંતર તેમ જ બાહ્ય આપત્તિઓની સામે, પ્રભુના શાસનની રક્ષા કરવા સાથે ધર્મશાસનનો નેજો ઊડતો રાખવાનું પુણ્યકાર્ય કર્યું છે, એ વાતની સાક્ષી આપણી નજર સામેનો ઇતિહાસ પણ પૂરી શકે તેમ છે. જ્ઞાન સાંઘની આ સદીની કેટલી બધી ઘટનાઓ સાથે આ આચાર્યશ્રીનું નામ સંકળાયેલું છે !

પણ આવી ધર્મપ્રીતિ, શાસનભક્તિ અને પ્રભાવશીલતાનું વરદાન વગર પ્રયત્ને કે આછાપાતળા પ્રયત્ને, રાતોરાત મળી જાય છે, એમ રબે કોઈ માની બેસે ! એ માટે તો આ જન્મની, તેમ જ, ક્યારેક તો, જન્મ-જન્માંતરની અખંડ જીવનસાધનાની પણ જરૂર પડે છે. આવી સાધનાનો પરિપાક થાય છે ત્યારે શાસનપ્રભાવનાની ભાવના અને શક્તિ, શતદળ કમળની જેમ, વિકસવા માંડે છે; અને એવા જીવનસાધક મહાપુરુષના પગલે પગલે ધર્મકરણીની શુભકર સરવાણીઓ વહેવા લાગે છે.

પંદર-સોળ વર્ષની પાંગરતી વયે સંસારવ્યવહારનો ત્યાગ કરીને, તીર્થંકર પરમાત્મા, દાદાગુરુશ્રી તથા ગુરુદેવને ચરણે સર્વભાવે સમર્પિત થયેલા મુનિ નંદનવિજયજીએ પોતાની જીવનસાધનાની યાત્રા એવી એકાગ્રતાથી આગળ વધારી કે જેથી તેઓનું જીવન એક બાજુ નિષ્કાલની ધર્મક્રિયાઓથી સુરભિત બન્યું અને બીજી બાજુ સ્વ-પર શાસ્ત્રોના જ્ઞાનથી આલોકિત બન્યું. જ્ઞાન-ક્રિયાની આ સાધનાની વચ્ચે પોતાના ગુરુવર્ગ તથા દાદાગુરુની ભક્તિની જ્યોત તો અખંડપણે જળાહતી જ રહી; ઉપરાંત, અન્ય સાધુ-મુનિરાજોનાં વિનય-વૈયાવચ્ચ કરવાનો અવસર પણ તેઓ ન ચૂકતા. આ પ્રમાણે સ્વપુરુષાર્થથી બળી ઊઠેલ આંતરિક શક્તિમાં પોતાના ગુરુશ્રી તથા દાદાગુરુ શાસનસમ્રાટ સૂરિવરની અસીમ કૃપા અને શુભેચ્છાનું બળ ઉમેરાયું. પરિણામે મુનિ શ્રી નંદનવિજયજીનો ઝડપી અને બહુમુખી એવો વિકાસ થયો કે માત્ર અઠ્ઠાવીસ વર્ષની નાની અને નવયુવાન વયે એમને આચાર્ય પદની જવાબદારી સોંપીને એમના આંતરિક બળ અને તેજનું શ્રીસંઘ દ્વારા બહુમાન કરવામાં આવ્યું. શાસન-સમ્રાટ સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા આચાર્ય શ્રી વિજય-નંદનસૂરિજી મહારાજના પરિચયમાં આવનાર સૌકોઈ બાણે છે કે આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજને પોતાના આ પ્રશિષ્ય ઉપર કેટલાં હેત અને વિશ્વાસ હતાં ! અરે, આટલું જ શા માટે ? આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ તો પોતાના મહાન પ્રતાપી દાદાગુરુશ્રીનું વડા વજીર તરીકેનું મોટું જવાબદારીવાળું પદ મેળવી અને શોભાવી

બાણુ' હતું. 'નંદન' તો બાણુ પોતાના દાદાગુરુશ્રીના રોમરોમમાં વસી ગયા હતા. પોતાની નિઃસ્વાર્થ અને નિર્મળ લક્ષિત અને ગુરુવર્ચની અસીમ કૃપાતું જ આ સુપરિણામ છે અને એનાં મીઠાં ક્ષણ જોના શાસનને ઉત્તરોત્તર વધુ ને વધુ પ્રમાણમાં મળતાં રહ્યાં છે. ઉંમરના વધવા સાથે કાયાની શક્તિ ઘટે એ તો સ્વાભાવિક છે, પણ આચાર્ય શ્રી વિજય-નંદનસુરિજીની શાસનદાઝ, કાર્યસૂઝ અને વ્યવસ્થાશક્તિને ઉંમરના ઘસારા પહોંચ્યા નથી એની સાક્ષી, એમની આસપાસ મધપૂડાની જેમ ગુંજતી અનેક પ્રવૃત્તિઓ આપે છે.

ધીર-ગંભીર છતાં પ્રસન્ન એમની પ્રકૃતિ છે. એમણે કાઠી આપેલાં ધર્મકાર્યોનાં શુભ મુહૂર્તો એમનાં અંતરમાં વહેતી કલ્યાણબુદ્ધિ અને શુભ નિષ્ઠાથી વિશેષ મંગલકારી બની બાંધ છે. તેથી જ તન અને મનને થકવી નાખે એટલા વ્યાપક પ્રમાણમાં જૈન સંઘના ગુદા ગુદા ગરજો અને ફિરકાઓની વ્યક્તિઓ એમની પાસે મુહૂર્ત કાઠી આપવાની માંગણી કરે છે. અને એક ભાવનાશીલ સંઘનાયકને શોભે એ રીતે, તેઓ આવી માંગણીને પૂરેપૂરો ન્યાય પણ આપે છે.

જવાબદારીભર્યા સંઘનાયકપદને અરિતાર્થ કરી શકે એવા શાણપણ, ધીરજ, ઠરેલ-પણું, સમયજ્ઞતા, દીર્ઘદષ્ટિ, સમથસૂચકતા, વિચક્ષણપણું, પારગામી વિદ્વત્તા, પ્રવચનનિપુણતા, અદ્ભુત ઇચ્છાશક્તિ, વ્યવહારકુશળતા, દૃઢ મનોબળ વગેરે અનેક ગુણો અને શક્તિઓથી તેઓશ્રીનું જીવન સમૃદ્ધ બનેલું છે; અને તેથી જ શાસન ઉપર આવી પડતી આંતરિક તથા બાહ્ય કટોકટીને વખતે તેઓ સ્પષ્ટ અને પરિણામગામી માર્ગદર્શન આપીને શ્રીસંઘની રક્ષાના યશના ભાગી બની શકે છે.

શીળી અને પ્રશાંત એમની તાકાત છે. અને જે કંઈ કરવું હોય તે, વધુ ઓલ્યા ચાલ્યા વગર કે કોઈ પણ બતનો આડંબર રચ્યા વગર, ચૂપચાપ કરી બતાવવાનો એમનો સ્વભાવ છે. જે કંઈ નિર્ણય કરવો હોય તે, જરાય ઉતાવળ કયાં વગર, પૂરેપૂરો વિચાર કરીને તેઓ કરે છે; અને એક વાર અમુક નિર્ણય કરી લીધા પછી, ગમે તેવા ઝંઝાવાતની સામે પણ, અડોલ ખડા રહેવાનું એમનું અમીર છે. વળી, વિવેકશીલતાની મર્યાદાને લોખ્યા વગર નિર્ભયતા અને સ્પષ્ટવાદિતાને પોતાના જીવન સાથે વણી લેવાની એમની કળા અદ્ભુત છે. અને જેઓ તેઓને પરાયા માનતા હોય એમને પણ પોતાના બનાવી દે એવી કરુણાભરી હેતની સરવાણી એમનાં અંતરમાં નિરંતર વહેતી રહે છે. અહિંસા, સંયમ અને તપોમય સમભાવની સાધનાનો જ આ પ્રતાપ છે.

આ અંધના પ્રવચનકાર આચાર્યશ્રી અનેક ગુણો અને અનેક શક્તિઓથી શોભતા આવા મહાન સંઘનાયક છે. એમની ધર્મવાણીની આ પ્રસાદીને અંતરમાં ઝીલવાનો પ્રયાસ

करीये अने येमना संधनायक पढने। लाल जैन शासनने अने देशने लांया समय सुधी भगतो रहे येवी प्रार्थना करीये,

—रतिलाल हीपय'द हेसाध, ता. २१-१२-७५
जैन (साप्ताहिक); लावनगर, ता. १०-१-७६

महान् ज्योतिर्धर

परम पूज्य, परम दयालु, जैन शासन के महान् ज्योतिर्धर, तपागच्छ नायक, आचार्य श्रीमद् विजयनन्दनसूरीश्वरजी महाराज का २०३२ की माह वदी १४, दिनांक ३१-१२-७५ को शाम पांच बजेकर २५ मिनट पर धन्धुका से सात मील दूर स्थित तगडी गांव में स्वर्गवास हो गया।

पूज्य आचार्यश्री ने अहमदाबाद के पांजरापोल उपाश्रय से पोष वदी ३ को पाली-ताणा के लिए विहार किया था। उनके साथ १५ अन्य साधु व मुनिराज थे। आपकी यह विहारयात्रा सानन्द चल रही थी। पूज्यश्री पूर्ण स्वस्थ व प्रसन्न थे। गतवर्ष के अंतिम दिन शाम पांच बजे आपको दिल का दौरा पडा। डाक्टरों को तत्काल बुलाया गया, लेकिन वे चिरनिद्रा में लीन हो गए।

नव वर्ष की प्रातः पूज्यश्री का पार्थिव शरीर उनके जन्मस्थान वोटाद ले जाया गया, जहां उसे भक्तजनों के दर्शनार्थ जैन उपाश्रय में रखा गया। पूज्यश्री के अंतिम दर्शनों के लिये पूरे दिन दर्शनार्थियों का तांता लगा रहा। अश्रुपूरित नेत्रों से आबालवृद्ध नर-नारी आकर अपने श्रद्धासुमन अर्पित कर पुण्यात्मा के पार्थिव शरीर के अंतिम दर्शन का लाभ प्राप्त करते रहे।

शव-यात्रा शाम तीन बजे प्रारंभ हुई और ५॥ बजे शोकाकुल नरनारियों की अपार भीड की उपस्थिति में भतीजे श्री जयन्तीभाई ने पूज्य आचार्यश्री का अंतिम संस्कार सम्पन्न किया। इस अवसर पर काफी संख्या में साधु-साध्वियां आंखों में आंसू भरे उपस्थित थे।

आचार्यश्री ज्योतिष के सर्वमान्य विद्वान् थे। किसी स्थान पर प्रतिष्ठा आदि का मुहूर्त निकलवाना होता था तो उन्हीं से विनती की जाती थी। उनके द्वारा निकाला गया मुहूर्त सर्वमान्य होता था।

पूज्य आचार्यश्री के आकस्मिक निधन का समाचार पूरे देश में बिजली की तरह फैल गया और लोग शोक में डूब गए।

—चल्लभसन्देश (मासिक); जयपुर, जनवरी, १९७६

સંઘનાયક શ્રી નન્દનસૂરિજીની ચિરવિદાય

આચાર્ય શ્રી વિજયનન્દનસૂરિજી મહારાજ ગત એકત્રીસમી ડિસેમ્બરે ચિરનિદ્રામાં પોઢી જતાં શ્રમણ સંસ્કૃતિના ગગનેથી એક તેજસ્વી તારક ખરી પડયો છે; ધરતી પરનો એક ઝગમગતો દીપક ખુબાઈ ગયો છે. આ સાથે તપગરૂઠ સંઘમાં એકતિથિપક્ષ માટે એક મહાપ્રશ્ન પણ સર્જાયો છે : “હવે સંઘના સુકાની કોણ ?”

આચાર્યશ્રીના નિધન સાથે જ આ પ્રશ્ન ભારતભરમાં આ પક્ષના અનુયાયીઓમાં પુછાઈ રહ્યો છે, એ જ ખતાવે છે કે લગભગ આઠેક દાયકાની તેઓશ્રીની જિંદગી કેવી પ્રતાપી અને પ્રભાવક હતી.

ઘડિયાળથી ટેવાઈ ગયેલ કાંડા પર એકાદ દિવસ ઘડિયાળ ન હોય તો માત્ર કાંડાને જ નહીં, જીવનને પણ સૂતું લાગે છે; ત્યારે આ તો એક જીવંત વ્યક્તિ, તેમાં પણ સમગ્ર તપગરૂઠ સંઘ પર પોતાના શીખા વ્યક્તિત્વથી પથરાઈ ગયેલ વંદનીય વિશેષ વ્યક્તિ ! એમ લાગે છે જાણે ભીડમાં સ્વજનથી એકાએક વિખૂટા પડી ગયા છીએ. ભરચક ભીડમાં અને સ્વજનોના ભયાં પરિવાર અને સમુદાય વચ્ચે પણ ઘેરી એકલતા અંતરને કોરી ખાય છે. ભારતમાં જ્યાં જ્યાં આચાર્યશ્રીને શ્રદ્ધાંજલિ અપાઈ ત્યાં ત્યાં આ જ લાગણી અભિવ્યક્ત થઈ છે.

ઘણું મનાવ્યા છતાંય મન માનવા તૈયાર થતું નથી કે આચાર્યશ્રી આપણી વચમાં નથી; છતાંય આ કૂર વાસ્તવિકતા છે કે આચાર્યશ્રી આજ નથી; છે માત્ર તેમની પ્રેમાળ અને પ્રેરક સ્મૃતિઓ. સમગ્ર શ્રી ચતુર્વિધ સંઘ જ નહિ પણ, ઈતર સમાજ પણ તેમણે ધાર્મિક પ્રસંગોએ કાઢેલાં મુહૂર્ત પર શ્રદ્ધા રાખતો, એટલું જ નહિ, તેમના હાડોહાડ વિરોધીઓ પણ એ માટે તેમનો જ આગ્રહ રાખતા. જ્યોતિષ અને શિલ્પના તેઓ ખડુશ્રુત વિક્ષાન હતા. મોટા ભાગનો સમાજ તેઓશ્રીને આ જ વિલક્ષણતાથી ઓળખતો, વંદતો અને પૂજતો.

પરંતુ આચાર્યશ્રી માત્ર જ્યોતિષવિદ્ અને શિલ્પશાસ્ત્રજ્ઞ જ ન હતા, શ્રીસંઘના સમર્થ, કાબેલ અને નીવડેલ સુકાની પણ હતા. ખંને મુનિસંમિલન ભરાયાં અને સદ્ગુણ થયાં તેમાં પાયાનો યશ આચાર્યશ્રીના કાળે જાય છે. એ તિથિનો નવો મત નીકળ્યો ત્યારે અને ત્યાર પછી એ મત અને મત સામે તેઓશ્રીએ જીવનભર સારી એવી ટક્કર લીધી હતી. અફસોસ માત્ર એટલો જ કે શાસનની એકતા અને અખંડિતતા, એખલાસતા અને સૌહાર્દ માટેની તેઓશ્રીની ઝંખના છેલ્લા શ્વાસે પણ અતૃપ્ત અને અધૂરી રહી !

આચાર્યશ્રીની જીવનકારકિર્દીની યશહલગી જો કંઈ ખની રહેશે તો તે હશે, ભગવાન,

મહાવીરની રપમી નિર્વાણકલ્યાણક શતાબ્દીની રાષ્ટ્રીય સ્તરની ઉજવણી અંગે તેઓશ્રીએ આપેલી સુસ્પષ્ટ દોરવણી. તિથિના પ્રશ્ન બાદ શતાબ્દીના પ્રશ્ને શ્રી ચતુર્વિધ સંઘ આખો દિશાશૂન્ય બની જવાની તૈયારીમાં હતો, ત્યારે તેઓશ્રીએ, જરાય ખચકાટ વિના, કશીય ચ્ચવહવામાં અટવાયા વિના, ઉજવણીની હિમાયત કરી, આ માટે વડાપ્રધાનને આશીર્વાદ પણ પાઠવ્યા! આપણી કેન્દ્ર-સને પણ પ્રેરક આશીર્વાદ આપ્યા. તેઓશ્રીનાં આ બંને પગલાં સાચે જ હિંમતભર્યાં, સમયસરનાં અને દૂરદેશીભર્યાં હતાં.

તેઓશ્રીની આવી નિર્ભિકતા અને નીડરતાને કારણે જ આજ એ પ્રશ્ન થાય છે કે, આજે શ્રી શત્રુજય તીર્થ પરની પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે વિરોધનો વંટોળ નળ્યો છે ત્યારે આચાર્ય-શ્રી હયાત હોત તો? આનો જવાબ નથી. જે છે તે હકીકત છે. હવે આપણે આચાર્ય-શ્રીની સીધી દોરવણી વિના આપણા પ્રશ્નો અને સમસ્યાઓનું સમાધાન મેળવી લેવાનું છે.

આચાર્યશ્રીનું સ્થાન સુપેરે સંભાળી શકે એવું કોઈ વ્યક્તિત્વ તો આજ અટ નજરે નથી ચડતું. ભવિષ્યની કેને ખબર છે? ત્યારે આપણા માટે એક જ વિકલ્પ રહે છે કે, આપણે હવે સંઘભાવના (ટીમ સ્પીરીટ) ખૂબ અડપથી નિર્માણ કરીએ; શ્રી ચતુર્વિધ સંઘનું સુકાન બહુમાન્ય બહુશ્રદ્ધેય એવા પાંચ-સાત શ્રમણોના હાથમાં મૂકીએ. શ્રી ચતુર્વિધ સંઘમાં એક નહિ અનેક પ્રશ્નો છે. તેમાં કેટલાક પ્રશ્નો તાકીદે ઉકેલ માંગે છે. આ બધા પ્રશ્નો અંગે હવે આપણે કોઈ એકની સામે મીટ માંડી શકીએ તેમ નથી ત્યારે, આમ કરવું હવે અનિવાર્ય અને આવશ્યક બની જાય છે.

આચાર્યશ્રીના જીવનની એક અંખના સતત રહી હતી કે શ્રી તપગરહ સંઘમાં આ નિમિત્તે કે તે નિમિત્તે જે કુસંપ અને કડવાશ છે, કલેશ અને કષાય છે, તે બધાં દૂર થાય. સંવત ૧૯૬૨ પહેલાં શ્રીસંઘમાં જે મૈત્રીભાવ, પ્રમોદભાવ, કરુણાભાવ હતો, તે પુનઃ સ્થાપિત થાય. ભવિતવ્યતાનું કારણ ગણી, તેમના જીવનમાં આ કાર્ય ન થયું. હવે ફરજ આપણી છે કે આ ચાર ભાવનાને સુપેરે ચરિતાર્થ કરવી. આપણે સૌ પૂરી નિષ્ઠા અને પ્રમાણિકતાથી હવે માત્ર એક જિનશાસનની સેવાની ધૂન રાખી સાંકય બનીએ; આમ કરવામાં જ આચાર્યશ્રીના ગુણાનુવાદ કરવામાં કે તેઓશ્રીને શ્રદ્ધાંજલિ આપવામાં આપણા અંતરની નિર્મળતા અને સચ્ચાર્થ છે.

— “ જિનસંદેશ ” (પાશ્ચિક), મુંબઈ; તા. ૧૫-૧-૭૬

પ્રથમ પુણ્યતિથિએ અંજલિ

(૧)

શાન્તિનું પરમ તાર્થ

(હરિગીત)

નિર્દોશ, નિર્મળ નીર શા, નિર્ભય અને નિર્દોષ જે,
વાત્સલ્યના ઘેઘુર વડલા સમ, સુગુણના કોષ જે;
શાસન તણાં શિરતાજ, ભાજન સજ્જનોની પ્રીતિનાં,
તે પૂજ્ય નન્દનસૂરિવરને, ભાવથી કરું વંદના.

જેનું સાંનિધ્ય પામીને જીવને શાતા વળે, એના આંતરિક સંતાપો ઉપશમે અને એનાં ચિન્તા, કંટાળો અને હતાશા વિલીન થાય, એનું નામ તીર્થ.

મેં આવાં જે તીર્થો જોયાં છે : એક, શ્રી શત્રુઞ્જય મહાતીર્થ; બીજું પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજ.

એક સ્થાવર તીર્થ, બીજું જંગમ તીર્થ.

મારી જ વાત કરું તો, હું ગમે તેટલો કંટાળ્યો હોઉં, માનસિક થાક અને પરિતાપ વેઠીને નિરાશા તરફ ગતિ કરતો હોઉં, એવી અનેક ક્ષણોએ મને આ બંને તીર્થોનું સાક્ષાત્ કે સ્મરણરૂપે સાંનિધ્ય સહજ મળી આવતાં મેં મારી નિરાશાને આપમેળે નાશ પામતી જોઈ છે, આંતરને પ્રસન્ન બની જતું જોયું છે અને થાક અને પરિતાપને ઓગળી જતા અનુભવ્યા છે.

આ જ અનુભવ અન્ય વ્યક્તિઓને પણ થયો છે અને એનાં પણ ઉદ્ઘાટરણ મેં જણાવ્યું છે.

અહીં હું પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજનું સ્મરણ-સ્તવન કરીશ.

સ્વામી આનંદે એક ઠેકાણે લખ્યું છે : “ જો તને પથ્થરમાંથી મોતી પકવવાનો કોથો કસબ આવડ્યો તો તેટલા પર તું છકીને નાદાન ન બનતો; કેમ કે એથીયે ચક્રિયાતો ક્ષીમિયો સંતો પાસે હોય છે—માણસના દિલમાંનાં વેરઝેર કાઢી નાંખવાનો.”

આ શબ્દો મેં વાંચ્યા, તે ક્ષણે મને પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજનું સ્મરણ થયું. એમના સ્વભાવ વિષે ઘણાં ઘણાં અનુભવો ભલે થયા હોય, પણ મને એમના સ્વભાવનો પરિચય

આવો જ-માણસનાં દિલમાંનાં વેરઝેર કાઢી નાંખનાર કીમિયાગરૂપે-થયો છે. એમના સતત અંતરંગ પરિચયે મેં એમનામાં સરળતાનો દરિયો ઘુઘવતો જોયો છે, સમતા અને સૌમ્યભાવનાં અક્ષય નિધાન નિહાળ્યાં છે, બહુ જ સીમિત એવી વૈચક્રિતક તથા સામુદાયિક બાબતોથી માંડીને ગરૂછ, સંપ્રદાય, ધર્મ અને સમાજને સ્પર્શતી તમામ બાબતોમાં એમના ખુલ્લા દિલને, એમની ખેલદિલ્લી તથા નેકદિલ્લીને પ્રગટતી ને વહેતી અનુભવી છે, લાગણીનું અમી છલકાતું માણ્યું છે. સાચી સાધુતાનાં મધુર મિશ્રણવાળું આવું અમી, આવું વાત્સલ્ય ખોયાનો અને એ ફરી ક્યાંય નહિ મળે તેનો અફસોસ હૈયાને સદા ડંખે છે, ડંખતો રહેશે.

સમય કોઈનીયે રાહ જોતો નથી. એ પૂજ્ય પુરુષના કાળધર્મને બાર મહિના પૂરા થાય છે. માગશર વદિ ૧૪, સોમવાર, તા. ૨૦-૧૨-૭૬ના દિને એમની પ્રથમ પુણ્યતિર્થ છે, ત્યારે એમના ચારિત્રપૂત આત્માને ભાવપૂર્વક વંદના કરીએ.

—પૂ. સુ. શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી

“ જૈન ” (સાપ્તાહિક), ભાવનગર; તા.-૧૮-૧૨-૭૬

(૨)

જુગ જુગ જીવો વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી

વાત્સલ્યવારિધિ, તપાગરૂઠસંધનાયક, વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજે ૭૭ વર્ષ જેટલા સુદીર્ઘ સમયના જીવનની અંતિમ ઘડી સુધી શાસન અને સમાજની અભૂતપૂર્વ સેવા કરી હતી. તેઓશ્રી જૈન સમાજનાં સુખ-દુઃખના સાથી બનવા સાથે મોક્ષ પુરુષાર્થની આરાધનામાં પણ તેવા જ જાગૃત રહ્યા હતા. આવા મહાવતધારી, પ્રાતઃસ્મરણીય મહાપુરુષના ગુણોતું વર્ણન પણ જીવનનું પાથેય છે.

પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરતાં ગુરુભગવંતોએ જણાવ્યું હતું કે, ઉત્તરાધ્યયન, આચારાંગ, ભગવતીજી આદિ પિસ્તાલીશે આગમોતું જીવતું જાગતું સ્વરૂપ નીહાળવું હોય, શ્રુતિ-સ્મૃતિ-વેદ-ઉપનિષદ આદિ જૈનેતર ગ્રંથોની તુલનાત્મક દષ્ટિને ધારાપ્રવાહ શ્લોકોની પરંપરામાં સાંભળવી હોય, મુહૂર્ત, શિલ્પ અને વિધિવિધાનોની બાબતમાં દરેક સંપ્રદાયના મહાનુભાવોને મીઠા માંડતાં જોવા હોય અને વાત્સલ્યના અવિસ્ત પ્રવાહનો અનુભવ કરવો હોય તો આપણને ખરેખર અપૂર્વ જ્યોતિર્ધર પ્રકાંડ વિદ્યતાપૂર્વક તાર્કિક શિશોમણિ પરમપૂજ્ય આચાર્ય ભગવાનનાં દર્શન થશે. આવા એક મહાન જ્યોતિર્ધરની શાસનને ન ભુલાય એવી ખોટ પડી છે. વર્તમાનમાં તેઓશ્રીની સ્મૃતિ જ કરવી રહી, છતાં તેઓશ્રી અનેક મહાન ગુણોરૂપે જાગતમાં જીવંત છે અને ઊર્ધ્વગતિગામી તેઓશ્રી આપણા ઉપર અમીઝરણાં વરસાવતા રહો!

જૈન શાસન કે જ્યાં અનેક સિતારાઓ ચમકે છે, પૂ. આચાર્યદેવ જૈન સંઘના એક તેજસ્વી અને ચમકતા તારા હતા, સિતારા હતા. સં. ૨૦૩૨ ના માગસર વદ ૧૪ના રોજ એક અનેાખી તેજલેખા મૂકી એ ખરી ગયા !

જૈન સંઘને તેમની ચિર વિદાયથી એક મોટી ખોટ પડી છે. પરિચયમાં આવનાર કંઈકનાં જીવનમાં તેઓશ્રીએ પ્રાણ પૂર્વા છે. તેથી જ તેમના જવાથી આપણે એક મહા-મૂલી મૂકી ગુમાવી હોય તેવું દુઃખ અનુભવીએ છીએ.

સિત્યોતેર વરસની એમની જિંદગીમાં એમણે જીવતરના અનેક ખંડો અજમાવ્યા છે. વિવિધ ક્ષેત્રે અનેક કળીઓને એમણે સુગંધિત કુસુમમાં પલટી છે. અનેકની ભાવનાઓના પૂજ્યશ્રી શિદ્ધી છે. કંઈકના આદર્શોના એ કલાધાર છે. એમનું જીવન કલામય ગયું છે. એમની જિંદગી એક યોગ ખની વીતી છે.

સં. ૧૯૫૫માં સૌરાષ્ટ્રની પુણ્યવંતી ભૂમિ ખોટાદમાં જન્મ ધારણ કરી એક એવું જીવન જીવી ગયા કે જેનાં સંભારણાં ચિરકાળ સુધી આદ્યાર રહેશે. નાનપણથી જ અનેાખા સંસ્કાર પામી જીવનને ધર્મમય માર્ગે આગળ વધાર્યું અને શાસનસમ્રાટ પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીના પરિચયમાં આવ્યા પછી તે ત્યાગ માર્ગે જવા તૈયાર થયા. સં. ૧૯૭૦માં દીક્ષા લઈ પૂ. સુનિશ્રી નંદનવિજય બન્યા. અને ૨૮ વરસની ઉંમરે તે આચાર્યપદવી પામ્યા. શાસનસમ્રાટના ચરણોમાં એમનું જીવન ઝૂકી ગયું; એમના સંદેશને એમણે શબ્દોમાં મૂર્ત કર્યો અને સહુ કોઈના પ્રીતિપાત્ર બન્યા.

પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતને કોણ નહીં ઝોગખતું હોય ? તેમનું હસતું પ્રેમાળ મુખડું, પળવારમાં સામાનું દિલ જીતી લે એવી વાક્યપટુતા, તેમનો વિવેકશીલ સ્વભાવ, તેમની હળવી રમૂજભરી વાતચીતની છટા, સૌકોઈને આંજી શકે તેવો બુદ્ધિ વૈભવ પણ તેમના પરિચયમાં આવનાર કદી પણ ભૂલી શકે તેમ નથી.

જ્યોતિષશાસ્ત્ર અને ખાસ કરીને મુહૂર્ત માટે સારાચે ભારતમાં જાણીતા બન્યા હતા અને ગરજાધિપતિ બન્યા પછી પણ સૌકોઈના પ્રીતિપાત્ર બન્યા હતા. એ જીવનકલાધર, કર્મયોગી અને ભાવનાઓના મહાન શિદ્ધી પૂ. આચાર્ય ભગવંતને કોડો વંદન હો!

તાજેતરમાં શ્રી સિદ્ધગિરિની જગ્યાએ જતાં ચાર વરસ પછી મધુર સંભારણાં જાગૃત થયા. કેન્દ્રસના આધેશનની શરૂઆતમાં મંગળ પ્રવચને વાતાવરણને ઉભાથી ભરી દીધું; અનેક આગેવાનો અને કાર્યકરોને નવી શક્તિ મળી આવી. આવેલ આંધીને દૂર કરીને સફળતાના પથે લઈ શક્યા. ત્રણ વર્ષ પહેલાં પૂ. સાબીજી શાંતિશ્રીજી મહારાજ અમદાવાદ મુકામે કાળધર્મ પામેલ તે પ્રસંગે ત્યાંથી ખંભાત જતાં એ તીર્થભૂમિ ઉપધાન તપની આરાધનાથી ધન્ય બનેલ. પૂ. આ. શ્રી મેરુપ્રભસૂરિજીનાં પ્રભાવશાળી પ્રવચનોની અસર

બહુભરેલ નીવડેલ. ગુરુદેવ વિજયોદયસૂરિજીના સ્મારકની યોજના મૂર્તિમંત થયેલ. સોનામાં સુગંધ ભજે તેમ આ પ્રસંગ ઈતિહાસમાં અમર બનેલ છે. સેંકડો વરસો સુધી આચાર્ય-દેવના ઉપકારો ભૂલી શકાશે નહિ. સ્વર્ગમાંથી બાળજીવોને અનેરી પ્રેરણા અર્પતા રહો!

—બાલચંદ્ર

—“ જૈનસેવક ” (માસિક પત્રિકા), મુંબઈ; ડિસેમ્બર, ૧૯૭૬

ગુણાનુવાદ સભાએ તથા ઠરાવો

અમદાવાદમાં ચતુર્વિધ શ્રીસંઘની સભા

અમદાવાદના જૈન અગ્રણીઓની સહીથી, તા. ૭-૧-૭૬, બુધવાર, સવારના સાડા નવ વાગતાં, ચતુર્વિધ શ્રીસંઘની ગુણાનુવાદ સભા પરમ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજય-કસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મહારાજ આદિની નિશ્રામાં, નગરશેઠના વંડામાં, ઓસવાલ કલબના પટાંગણમાં ઓલાવવામાં આવી હતી. સભામાં ચતુર્વિધ શ્રીસંઘે ઘણી મોટી સંખ્યામાં હાજરી આપી હતી.

મંગલાચરણ બાદ બાણીતા સંગીતકાર શ્રી ગબ્બનંદભાઈ એ સ્વ. આચાર્યશ્રીના જીવનનો ચિતાર આપતું કશુણ ગીત ભાવવાહી સ્વરે રજૂ કરી સૌનાં અંતરને ગદ્ગદ બનાવી દીધાં હતાં.

સ્તુતિગાન રજૂ થયા બાદ પૂ. આ. શ્રી. યશોભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે આ સભામાં જણાવ્યું હતું કે માનવી જન્મીને જન અને સજ્જન બને છે, મહાત્મન અને પરમાત્મન પણ બની શકે છે. જૂની પેઢીનો ધારસો એક પછી એક જઈ રહ્યો છે. એમના ગુણ જીવનમાં ઉતારવા તેમણે અનુરોધ કર્યો હતો.

પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી ચંદ્રોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજે તેઓને પુણ્યપુરુષ, માનસરોવરના હંસલાના વિશિષ્ટ સ્થાન સમા ગણાવીને કહ્યું હતું કે, જૈન સંઘે આ મહાપુરુષના જીવનના વિશિષ્ટ ગુણોને જીવનમાં તાણવાણાની જેમ વણી લેવા જોઈએ.

પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી વિક્રમસૂરીશ્વરજી મહારાજે સદ્ગતના ‘મુક્તાવલિ’ ગ્રન્થના કાર્યને બિરહાવીને તેઓશ્રીના સાધર્મિકના સન્માનના ગુણની પ્રશંસા કરી હતી.

જૈન સમાજના મુખ્ય અગ્રણી અને બાણીતા ઉદ્યોગપતિ શ્રી કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ એ સભામાં જણાવ્યું હતું કે, શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના વિયોગથી અમદાવાદનો સંઘ જ નહીં પણ આખી દુનિયાનો સંઘ દુઃખમાં ડૂબી ગયો છે. તેઓ હંમેશા સૌકીર્ણને

મહદરૂપ થતાં. કોઈ પણ મુદ્દત—પછી એ પ્રતિષ્ઠાનું, મંદિરનું કે બીજા ધર્મકાર્યનું હોય, એમાં મહારાજશ્રી પ્રતિષ્ઠિત અને ન્યાયી ગણાતા. દર વર્ષે સુધી દીક્ષા પાળી, ૫૦ વર્ષ સુધી અચાર્યપદે રહ્યા. નાની ઉંમરે દીક્ષા લીધી. એમનો અભ્યાસ અને શુશ્રૂષા એવી હતી કે, સૌકોઈમાં સુવાસ ફેલાતી. પરિણામે તેમના પ્રત્યે લોકોનો અતિપ્રેમ હતો. પોતાને સાચું લાગે એ જ તેઓ કરતા.

આચાર્ય શ્રી ભાનુચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે જણાવ્યું હતું કે, ગુણ વિના કોઈ કોઈની પાસે જતું નથી. જેનાં સાધનો સારાં એનું સાધ્ય સારું હોય છે. તેઓ વટવૃક્ષ જેવા હતા. સૌ એમના સાન્નિધ્યમાં ખેતી વાસકેપ લઈ આનંદ પામતાં. જીવનમાં તેઓએ નીતિને પાળી છે. નીતિને હંમેશા વળગી રહેલો—એ તેમનો અંતિમ સંદેશો છે. ભલભલા માણસને ચકિત કરી દે એવી તેમની આરાધના હતી. જૈન સંઘ પાસે ખધું છે પણ 'એકત્વ'ની ખામી છે. એકત્વ હશે તો ગમે તેવી કટોકટીને દૂર કરી શકીશું.

કોઈકોઈના જજ શ્રી સાંકળચંદ શાહ અને સેલ્સટેક્ષના જજ શ્રી. એ. કે. શાહે જણાવ્યું હતું કે, મહારાજશ્રીએ અડિખમ ચારિત્ર્યશીલ જીવન અને શાસનને સુંદર આગેવાની પૂરી પાડી છે. સંઘ તેમનું સ્મારક કરે.

પંચાસ શ્રી મિત્રાનંદવિજયજી ગણિ, ઉ. શ્રી સુરેન્દ્રવિજયજી, આ. શ્રી મહિમાપ્રભાસૂરિજી, મુ. શ્રી પ્રમોદસાગરજી, મુ. શ્રી રાજયશવિજયજી મહારાજે પણ સ્વર્ગસ્થના ગુણાનુવાદ કર્યા હતા.

આ ઉપરાંત શ્રી કંતિલાલ ઘીયા, શ્રી વાડીલાલ ચત્રભુજ ગાંધી; શ્રી જયંતીલાલ એમ. ઝવેરી તથા પં. મક્તલાલ ગાંધીએ મહારાજશ્રીને પોતાની શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરી હતી.

અંતમાં શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ સી. ગાંધીએ મહારાજશ્રીને અંજલિ આપીને નીચે મુજબ ઠરાવ રજૂ કર્યો હતો—

ઠરાવ

પરમપૂજ્ય, તીર્થોદ્ધારક, શાસનસમ્રાટ, આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના પદ્મધર પ. પૂ. પ્રશાંતસ્વભાવી આચાર્ય દેવ વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજના પદ્મધર, પરમપ્રભાવક, ન્યાયવિશારદ, બહુમાન્ય, આચાર્યદેવ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ પાડીતાણા ગિરિરાજ ઉપર નવા નિર્માણ થયેલ નૂતન જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવા જતાં તગડી મુકામે, વિ. સં. ૨૦૩૨ના માગસર વદ ૧૪, તા. ૩૧-૧૨-૭૫ બુધવારના રોજ ૫-૨૫ મિનિટે કાળધર્મ પામતાં જૈન શાસનને એક શાસનમાન્ય દીર્ઘદ્રષ્ટા, સદા શાસનહિતચિંતક, જ્યોતિષ, ન્યાય, શિક્ષણ, આગમ આદિ શાસ્ત્રોના વિદ્વાન મહાપુરુષને

વિરહ પડ્યો છે. જૈન શાસનને તેમના કાળધર્મથી ન પૂરી શકાય તેવી મહાન ખોટ પડી છે. તેઓશ્રીના સમગ્ર જૈન શાસન ઉપરના અનેક ઉપકારો અને અસહ્ય વિરહને પુનઃ પુનઃ સ્મરણ કરતાં અમદાવદનો શ્રી ચતુર્વિધ સંઘ તેમના ઉત્તમ દીર્ઘપર્યાય સંઘની જીવન અને ઉત્તમ દીર્ઘ આચાર્યપદપર્યાયની અનુમોદનાપૂર્વક કોટિ કોટિ વંદના કરે છે.

સભાએ આર નવકાર ગણીને ઠરાવ પસાર કર્યો હતો.

શ્રી સાંતાકૂઝ (મુંબઈ) તપગચ્છ જૈન સંઘની સભા

શાસનસમ્રાટ આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના પદ્ધતર પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના પદ્માલંકાર પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રી તગડી મુકામે કાળધર્મ પામતાં તેઓશ્રીના ગુણાનુવાદની સભા શાન્તાકૂઝ જૈન તપગચ્છ સંઘ તરફથી પોષ વદી ર રવિવારના રોજ પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી વિજયદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના શિષ્યરત્નો પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી હેમચંદ્ર-વિજયજી મહારાજશ્રી તથા પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી પ્રદ્યુમ્નવિજયજી મહારાજશ્રીની શુભ નિશ્રામાં શ્રીસંઘના વિશાળ ઉપાશ્રયમાં યોજવામાં આવી હતી. શ્રીયુત કસ્તુરભાઈ એ પત્રિકાનું વાંચન કર્યું હતું. કવિ શ્રી ખંસીલાલ ખંભાતવાળાએ ભાવવાહી સ્વરે ગુરુગુણસ્તુતિ ગાઈ હતી. પૂજ્ય મુનિ શ્રી પ્રદ્યુમ્નવિજયજી મહારાજશ્રીએ પ્રવચન કરતાં સ્વર્ગસ્થ આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીને બાલ્યકાળમાં થયેલા વૈરાગ્યથી માંડીને પંદર વર્ષની વયે દીક્ષિત થયા તેનો તથા માત્ર આર વર્ષના સમયમાં પિસ્તાલીશ જિનાગમ પંચાંગીના તલસ્પર્શી અભ્યાસ સાથે અન્ય દર્શનનો અભ્યાસ કર્યાનો ઉદલેખ કર્યો હતો. અને તેઓશ્રીની અપ્રતિમ બુદ્ધિપ્રભા જોઈ શાસનસમ્રાટ પૂ. વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીએ અઠ્ઠાવીસ વર્ષની નાની વયમાં જિન શાસનમાં ઉચ્ચતમ એવા આચાર્યપદે આરૂઠ કર્યાનો ખનાવ સુંદર રીતે વર્ણવ્યો હતો. પચાસ વર્ષના આચાર્યપદ-પર્યાયમાં સ્વર્ગસ્થશ્રીએ કરેલ જૈન શાસનની અનુપમ કોટીની વિવિધ પ્રકારની શાસનપ્રભાવનાઓનું કડીબદ્ધ બયાન કરીને સ્વર્ગસ્થશ્રીને સ્મરણાંજલિ આપી હતી. બાદ શ્રીસંઘના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી શ્રીયુત હીરાલાલ નાથાલાલે સ્વર્ગસ્થશ્રીના ભારતભરના શ્રીસંઘો ઉપરના ઉપકારોને યાદ કરી જૈનાગમના અખંડ અભ્યાસી, શિક્ષણશાસ્ત્રના પ્રખર શાસ્ત્રવેત્તા અને જ્યોતિષશાસ્ત્રના સિદ્ધહસ્ત જ્યોતિષરત્નો જીવનના કેટલાક પ્રસંગો કહીને શ્રદ્ધાંજલિ આપી હતી. જસુભાઈ શાહે શાન્તાકૂઝના જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠાના આલીસ વર્ષ પહેલાં આપેલાં શુભ મુહૂર્તોને યાદ કરી શાન્તાકૂઝ સંઘની આબાદી અને ઉત્કર્ષમાં આવા સિદ્ધહસ્ત મહાપુરુષોએ આપેલાં શુભ મુહૂર્તો નિમિત્તભૂત છે અને તેથી તેઓશ્રી આપણા ઉપકારી છે કહી તેઓશ્રીને કોટી કોટી વંદના સાથે અર્ધ્યાંજલિ આપી હતી. સુરેન્દ્રનગરના શ્રીયુત બાપાલાલ મનસુખલાલ શાહે

સ્વર્ગસ્થશ્રીના ચાલીશ વર્ષના પરિચયમાંથી કેટલાક શિલ્પને લગતા, કેટલાક જ્યોતિષને લગતા પ્રસંગોનો ઉલ્લેખ કરી સ્વર્ગસ્થશ્રી તે વિષયોમાં કેટલા પારંગત હતા તેનાં દાખલાઓ આપ્યા હતા અને શાસ્ત્રસિદ્ધાન્તમાં સ્વર્ગસ્થશ્રીની નિપુણતાનો ખ્યાલ આપ્યો હતો.

પરમપૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી હેમચંદ્રવિજયજી ગણિવરશ્રીએ સ્વર્ગસ્થશ્રી પોતાના સમુદાયના કે પર સમુદાયના સાધુઓ પ્રત્યે વાત્સલ્યભાવ ધરાવતા હતા તે ગુણનું વિશદ વિવેચન કર્યું હતું. ભારતભરમાં, હજારો જિનમંદિરોની પ્રતિષ્ઠા આદિનાં શુભ મુહૂર્તો જોઈ આખ્યાની પૂજ્યશ્રી પાસે વિશાળ નોંધ રહેતી તેની યાદી આપી હતી. મુંબઈ શહેરનાં જિનમંદિરો પૈકી ૭૦-૮૦ ટકા જિનમંદિરોના પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવનાં શુભ મુહૂર્તો આ મહાપુરુષે જોઈ આપ્યાં હતાં. સ્વર્ગસ્થશ્રી સાથે વિહારમાં કે ચાતુર્માસમાં રહેવાના પ્રસંગોમાં તે મહાપુરુષના અગાધ જ્ઞાન, વાત્સલ્યભાવ, સાધુઓના અભ્યાસ અને સંયમપાલનાની કાળજી વગેરે ગુણોનું કથન કરવા સાથે સ્વર્ગસ્થશ્રીએ રચેલા ગ્રંથો, કાવ્યો વગેરેની યાદી કહી હતી. બાદમાં શ્રી શાન્તાકૂઝ સંઘના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી શ્રી હીરાલાલ નાથાલાલ શાહે સ્વર્ગસ્થશ્રીને અંજલિ આપતો નીચે મુજબ ઠરાવ રજૂ કર્યો હતો, જેને શ્રીયુત કસ્તુરભાઈએ અનુમોદન આપ્યું હતું—

ઠરાવ

શ્રી કદમ્બગિરિજી આદિ અનેક તીર્થોના તીર્થોદ્ધારક પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીશ્રીના પદ્મધર પ્રશાન્તમૂર્તિ આગમપ્રજ્ઞ પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના પદ્મપ્રભાવક, શાસ્ત્રસિદ્ધાન્ત-પારંગત, શિલ્પશાસ્ત્ર-નિષ્ણાત, જ્યોતિષમાર્તંડ, કવિકુલગુરુ આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રી સંવત ૨૦૩૨ના માગસર વદી ૧૪ ને બુધવારના રોજ તગડી મુકામે અચાનક સમાધિ-પૂર્વક કાળધર્મ પામતાં સમગ્ર જૈન શાસનને પરમહિતૈષી મહાપુરુષની જબરજસ્ત ખોટ પડી છે. તેઓશ્રીના વિરહથી ભારતભરના જૈન સંઘોએ જેવી દુઃખની લાગણીઓ અનુભવી છે, તેવી દુઃખની લાગણીઓ શ્રી શાન્તાકૂઝનો સંઘ અનુભવે છે. અને તેઓશ્રીના સકળ સંઘો ઉપરના અમાપ ઉપકારોનું સ્મરણ કરીને, શાન્તાકૂઝનો સંઘ સ્વર્ગીય મહાપુરુષને કોટી કોટી વંદના સાથે શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરે છે. અને બાસઠ વર્ષના દીર્ઘ સંયમ-પર્યાયમાં અને પચાસ વર્ષના ઉત્તમોત્તમ આચાર્યપદ-પર્યાયમાં અનેક પ્રકારનાં શાસન-પ્રભાવનાનાં ચિરસ્મરણીય સત્કાર્યો કરી જનાર મહાન આત્મા સિદ્ધિપદને પામો એવી અભ્યર્થના વ્યક્ત કરે છે.

સકળસંઘે ખાર નવકાર ગણવાપૂર્વક આ ઠરાવને પસાર કર્યો હતો.

મુંબઈમાં ઘાટકોપરમાં પણ પૂ. આ. શ્રી વિજયપ્રતાપસૂરીશ્વરજી મહારાજની નિશામાં ગુણાનુવાદ સભા થઈ હતી; એમાં શ્રી વાડીલાલ ચત્રભુજ ગાંધીએ ખોટાદની અંતિમયાત્રાનું વર્ણન કર્યું હતું.

મુંબઈમાં વાલકેશ્વરમાં પૂ. મુ. શ્રી યશોવિજયજીની નિશામાં ગુણાનુવાદ સભા થઈ હતી.

મુંબઈના સંઘોની સભા

મુંબઈના શ્રી વિજયદેવસૂર સંઘ, શ્રી આદીશ્વર વીસા પોરવાડ જૈન સંઘ વગેરે ૬૦ (સાઠ) સંઘો તથા સંસ્થાઓના ઉપક્રમે, પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયમેરુપ્રભસૂરિજી મહારાજ આદિની નિશામાં, ગુણાનુવાદ સભા યોજવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે પ. પૂ. આ. વિજયદેવસૂરિજી, પ. પૂ. આ. વિજયશુભંકરસૂરિજી, પ. પૂ. આ. વિજયકીર્તિચંદ્રસૂરિજી તથા અન્ય મુનિ-વરોએ સ્વર્ગસ્થને શ્રદ્ધાંજલિ આપતાં પૂ. આ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજે આશરે બાવીશ હજાર શિલ્પમય દેરાસરો, ઉપાશ્રયો, ગુરુમંદિરો વગેરે માટે આપેલ માર્ગદર્શનની અને તેઓની જૈનધર્મ પ્રત્યે અતુલ્ય શ્રદ્ધા પ્રગટાવવાની શક્તિની પ્રશંસા કરી હતી અને એમના કાળધર્મથી દેશભરના સંઘોએ જે ઊંડી આઘાતની લાગણી અનુભવી હતી, એમાં આ સભાનો સૂર પુરાવ્યો હતો. સભામાં સંઘના દૂસ્થી શ્રી કેશવલાલ ખુલાખીદાસ, શ્રી નાનચંદ શાહ, શ્રી સેવંતીલાલ સંઘવી તેમ જ સંસ્થાઓના પ્રમુખો હાજર રહ્યા હતા. આ પ્રસંગે શ્રી બાબુલાલ સી. શાહે પોતાનું સ્વેદુ શ્રદ્ધાંજલિ ગીત ગાયું હતું; કેન્દ્ર-રસના મંત્રી શ્રી જયંતભાઈ એમ. શાહ, શ્રી કુમારપાળ વિ. શાહ, શ્રી ખૂમચંદભાઈ, શ્રી શ્રી રામચંદભાઈ શાહ, શ્રી ચીમનલાલ પાલીતાણાકર વગેરેએ પ્રવચનો કર્યાં હતાં. અંતમાં શ્રી ધીરજલાલ શાહના અનુમોદનથી શ્રી છોટાલાલ શાહે રજૂ કરેલ ગુણાનુવાદ ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

શ્રી આદીશ્વર જૈન પોરવાડ સંઘ, મુંબઈની શ્રદ્ધાંજલિ

પ. પૂ. આચાર્ય મહારાજધિરાજ શાસનસમ્રાટ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મ. સા. ના પદ્ધર પૂ. આ. શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મ. સા.ના પદ્ધર પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના વજ્રઘાત તુલ્ય અતિ દુઃખદ અચાનક કાળધર્મના સમાચાર સાંભળતાં વાતાવરણ શોકમગ્ન અને ભગ્નહૃદયવાળું બની ગયું. પૂજ્યપાદશ્રીજીને જન્મ વિ. સં. ૧૯૫૫ ખોટાદ, દીક્ષા વિ. સં. ૧૯૭૦. ફક્ત ૧૨ વર્ષના જ લઘુ-દીક્ષા પર્યાયમાં, ૨૮ વર્ષની યૌવનવયે, વિ. સં. ૧૯૮૩માં આચાર્યપદે આરૂઢ થયા તે જ તેઓ-શ્રીજીની યોગ્યતા પુરવાર કરે છે. જ્યોતિષ અને શિલ્પશાસ્ત્રમાં અજોડ અને અગ્નિમ સ્થાન ધરાવતા હતા. પૂજ્યશ્રીજીને તોલે કોઈ આવી શકતું નહિ, કારણ કે, ધાર્મિક મુહૂર્તો જોવાવવા

માટે ભારતભરમાંથી જૈન સંઘો અને અન્ય ગરુડવાળા, સંપ્રદાયવાળા પણ આવતા હતા અને પુલકિત હૃદયે હર્ષાન્વિત ખની પાછા ફરતા. પૂ. આચાર્ય ભગવંતશ્રીનું મુહૂર્ત એટલે સુવર્ણાક્ષર. ૭૮ વર્ષની ઉંમરે, ૬૨ વર્ષનો સુવિશુદ્ધ અને સુદીર્ઘ ચારિત્રપર્ચાય પાળી, વિજળીના ઝખકારાની જેમ ચાલી ગયા. પૂ. આ. શ્રી વિજયમેરુપ્રભસૂરીશ્વરજી મ., પૂ. આ. શ્રી વિજયદેવસૂરીશ્વરજી મ., પૂ. આ. શ્રી વિજયશુભંકરસૂરીશ્વરજી મ. આદિ વિશાળ મુનિવૃંદ, સાધ્વીજીગણ તથા ચતુર્વિંધ શ્રીસંઘે શ્રી ગોડીજી જૈન ઉપાશ્રયમાં દેવવંદન કરેલ.

સમસ્ત ભારતવર્ષના જૈન સમાજમાં પૂ. આચાર્યદેવશ્રીજીની ત પૂરી શકાય તેવી મહાન ખોટ પડી છે. અમારો સંઘ શોકમગ્ન બન્યો છે.

શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા, મુંબઈનો ઠરાવ

શાસનશિરતાજ, શાંતતપોમૂર્તિ, આચાર્ય ભગવંત વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના તા. ૩૧-૧૨--૭૫ ના કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર જાણી અમારી સંસ્થાના દરેક સભ્યો ખૂબ જ દુઃખ અનુભવે છે. પ. પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ દરેક કાર્ય પૂજ્ય ગુરુદેવની સલાહ લઈને જ કરતા હતા. અને અમારી સંસ્થાને પણ તેઓ માર્ગદર્શન લઈ કરવાનું કહેતા.

આવા પરમ ઉપકારી ગુરુદેવના સ્વર્ગ-ગમનથી સમાજ વધુ અનાથ બન્યો છે.

ગુરુદેવનો આત્મા જ્યાં ધિરાજમાન હોય ત્યાંથી અમોને માર્ગદર્શન આપે એ જ.

શ્રી જ્વાહરનગર જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘ ગોરેગાંવ (મુંબઈ)નો ઠરાવ

સદ્ગત આચાર્ય ભગવંતના ઉચ્ચ આત્માને શુભાંજલિ અર્પવા તેમ જ તેઓશ્રીના ગુણોત્તુ અભિવાદન કરવા અમારા સંઘના ભાઈ-બહેનોની એક સભા આવરોજ તા. ૪-૧-૭૬ના દિવસે અત્રે ધિરાજમાન પૂજ્ય પંચાસજી મહારાજ શ્રી કંચનસાગરજી મહારાજ સાહેબની નિશ્રામાં મળી હતી. અને તેઓશ્રીના અનેક ગુણોત્તુ પૂજ્ય પંચાસજી મહારાજ સાહેબ તથા અન્ય વક્તાઓ દ્વારા અભિવાદન કરવામાં આવ્યું હતું. અને તેઓશ્રીની અમો સર્વ ઉપર કૃપાદષ્ટિ વરસાવવા પ્રાર્થના કરી હતી. અને નીચે મુજબ ઠરાવ કર્યો હતો—

ઠરાવ

પરમપૂજ્ય, શાસનપ્રલાવક, અજોડ જ્યોતિષ અને શિલ્પશાસ્ત્રી, આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજીના કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર જાણી અમો સંઘના સઘળા ભાઈ-બહેનો અત્યંત દિલગીર થયાં છીએ. પૂજ્યશ્રીએ અમારા સંઘનાં સ્થાપત્યનાં કાર્યોમાં તેમ જ ખીજા શુભ સમારંભોમાં વિશુદ્ધ મુહૂર્તો કાઢી આપી તેમ જ માર્ગદર્શન આપી

अमारां कार्योमां महदृष्य अती धृष्टो व उपकार कथो छे. समस्त जैन शासनने तेओश्रीनां जवाथी न पुराय तेवी जोट पडी छे.

मुंअर्धना श्री अंभात जैन मित्र मंडणनो ठराव

श्री अंभात जैन मित्र मंडण-मुंअर्धनी आवती आ सभा परम पूज्य आचार्य भगवत विजयनंदनसूरीश्वरजी महाराजना थयेक काणधर्मधी अत्यंत दुःण अनुभव छे. अने शासनदेव पूज्यश्रीना समुदाय पर आवी पडेक विरडमां सांत्वन आपे ओपी अंतःकरणपूर्वक प्रार्थना करे छे.

नेधपुर श्रीसंधनो ठराव

श्रीसंधके शिरछत्र, शासनसम्राट, समुदायके नेता, परमशासनप्रभावक, परमपूज्य, आचार्यदेवेश श्रीमद् विजयनन्दनसूरीश्वरजी महाराज साहब के मागशर (हिन्दी पोष) कृष्ण १४, दिनांक ३१-१२-७२ के आकस्मिक कालधर्म के उपलक्ष्य में पूज्य आचार्यदेव श्रीमद् विजयसुशीलसूरीवरजी महाराज साहब, पू. उपाध्याय श्री विनोदविजयजी महाराज साहब तथा पू. आचार्यदेव श्रीमद् विजयवल्लभसूरीश्वरजी म. सा. के समुदाय के पू. मुनि श्री महिमाविजयजी महाराज सा. आदिकी निश्रामे गुणानुवाद सभा श्री मुताजी के जैन मन्दिर के विशाल प्रांगण में दिनांक ४-१-७६ मिति पोष शुल्क ३ को हुई, जिसमें कई वक्ता-ओंने स्वर्गीय पू. आचार्यदेव के संयम के जीवन पर प्रकाश डाला तथा निम्न शोक प्रस्ताव पारित किया गया।

प्रस्ताव

आज की यह गुणानुवाद सभा स्वर्गीय पू. आचार्यदेवेश श्रीमद् विजयनन्दनसूरीश्वरजी साहब के आकस्मिक समाधि कालधर्म पर हार्दिक दुःख प्रकट करती है। संघ में इस कारण से अपार क्षति हुई है। आज उनके अभाव की क्षतिपूर्ति निकट भविष्यमें होना असंभव प्रतीत होता है। सद्गत की आत्मा परम शक्ति पावे देसा हार्दिक भावना से यहां महापुरुषकी अंतिम वन्दना की श्रद्धांजलि अर्पण करते हे।”

श्री जैन संध, सुरत

परमपूज्य, गणधिति, आचार्यदेव श्री नंदनसूरीश्वरजी महाराज साहेब मागसर १४, ता. ३१-१२-७५ना पुधवारना दिने सांजना समाधिपूर्वक, नवकारमंत्रनु स्मरण

કરતાં કાળધર્મ પામ્યા. તેઓશ્રીના ગુણાનુવાદની જાહેર સભા વડાચોટા જૈન ઉપાશ્રયે રવિવાર, તા. ૪-૧-૧૯૬૧ના રોજ સવારે ૯-૩૦ કલાકે પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી નિપૂણપ્રભ-સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ, પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી કુમુદચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ, પ. પૂ. પંચ્યાસજી શ્રી ચિદાનંદજી, ગણિવર્ધ પદ્મસાગરજી મહારાજશ્રી, ગણિવર્ધ પ્રબોધ-ચંદ્ર વિજયશ્રી તથા પ. પૂ. મહારાજ શ્રી મહાલદ્રસાગરજી મહારાજશ્રી આદિ ગુરુ ભગ-વંતોની શુભ નિશ્રામાં સંઘપતિ ડૉ. નવીનચંદ્ર બાબુભાઈ નગરશેઠના પ્રમુખપણા હેઠળ સુરત જૈન સંઘ તરફથી રાખવામાં આવી હતી. ચિકાર હાજરી વચ્ચે થયેલ ચતુર્વિધ સંઘની આ સભામાં નીચે મુજબનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો—

ઠરાવ

પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ દર વર્ષના દીર્ઘકાલીન ચારિત્રપર્ચયની વિશુદ્ધપણે આરાધના કરી, ૭૮ વર્ષની વયે, તગડી મુકામે, માગશર વદ ચૌદસ ને બુધવાર તા. ૩૧-૧૨-૧૯૫૧ના રોજ, પરમ સમાધિપૂર્વક, નવકારમંત્રનું દમરણુ કરતાં, કાળધર્મ પામ્યા એ આપણું દુઃલાંબ્ય છે.

પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવનો જૈન શાસન પર અસીમ ઉપકાર હતો અને તેમના સ્વર્ગ-રોહણથી સમસ્ત જૈન શાસનને ન પુરાય તેવી મહાન ખોટ પડી છે. તેમની વાણી ઓજસ-પૂર્ણ અને વૈરાગ્યથી પરિપૂર્ણ હતી. તેઓશ્રીએ અંજનશલાકા, પ્રતિષ્ઠા, ઉપધાન, ઉજ-મણાં તથા અનેક મહોત્સવ કરાવ્યાં હતાં. જ્યોતિષમાં તેઓશ્રી પારંગત હતા. તેઓશ્રીએ બતાવેલ મુદૂર્ત સર્વમાં શ્રેષ્ઠ હોય. તેઓશ્રી ન્યાયશાસ્ત્રમાં નિપૂણ હતા. તેઓશ્રીના સ્વહસ્તે અનેક આચાર્યપદવીઓ, ઉપાધ્યાયપદવી, પંચ્યાસપદવી તથા અનેક દીક્ષાઓ અપાઈ હતી. શાસનના સ્તંભ સમાન તેઓશ્રીનું માર્ગદર્શન ચિરસ્મરણીય બની રહેશે. જૈન શાસને એક અણમોલ રત્ન ગુમાવ્યું છે. આ પુણ્યાત્મા સદ્ગતિ પામે એ જ અભ્યર્થના.

ભાવનગરના શ્રીસંઘનો ઠરાવ

શ્રી ભાવનગર જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક તપાસંઘના આશ્રયે આજરોજ મળેલી સમસ્ત શ્રી જૈન સંઘની આ સભા, શ્રી જૈન સંઘના ગરજાધિપતિ, પરમપૂજ્ય, આચાર્ય મહારાજ સાહેબ શ્રી વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજ, શ્રી સં. ૨૦૩રના માગશર વદી ૧૪ ને બુધવાર તા. ૩૧-૧૨-૧૯૫૧ના રોજ, તગડી મુકામે, કાળધર્મ પામ્યાના આઘાત-જનક સમાચાર પ્રત્યે ડોંડા દુઃખની લાગણી વ્યક્ત કરે છે.

સ્વર્ગસ્થ વિદ્વાન આચાર્યશ્રી જ્યોતિષશાસ્ત્ર અને શિલ્પશાસ્ત્રના પ્રખર જ્ઞાતા હતા.

તેઓશ્રી તેમના આ જ્ઞાનનો લાભ સમસ્ત ભારતના જૈન તેમ જ જૈનેતર સમાજને આપતા હતા. તેઓશ્રી જૈન સમાજના આ યુગમાં એક સાચા માર્ગદર્શક હતા. તેમનું માર્ગ-દર્શન જૈન સમાજની એકતા માટે ઘણું જ ઉપયોગી નીવડતું. તેમના સમુદાયમાં પણ કડક શિસ્ત અને ઉમદા ચારિત્રની ભાવના અને શ્રીસંઘ-ઉત્કર્ષની ભાવના એ તેમની વિશાળ બુદ્ધિશક્તિનાં દર્શન કરાવે છે. તેઓશ્રીનો દર વર્ષનો સુદીર્ઘ અને અન્યને દષ્ટાંતરૂપ અને તેવો સુવિશુદ્ધ દીક્ષાપર્યાય અને તેમની સંઘસંગઠનની ભાવના કાયમ માટે સૌને માટે પ્રેરણાદાયી બની રહેશે.

પૂજ્ય આચાર્યશ્રીના સ્વર્ગવાસથી સમસ્ત શ્રી જૈન સંઘને તેમ જ સાધુ-સાધ્વી સમુદાયને એક ન પૂરી શકાય તેવી ખોટ પડી છે. તેમણે જૈન સમાજ ઉપર કરેલા ઉપકારો કદી ભૂલી શકાય તેમ નથી.

સ્વર્ગસ્થ પૂજ્ય આચાર્યશ્રીનો આત્મા જ્યાં હોય ત્યાં પરમચિરસ્થાયી શાંતિ પામે એવી આ સભા અંતઃકરણથી શ્રી શાસનદેવને પ્રાર્થના કરે છે.

જામનગરના વીસા શ્રીમાળી તપગરજી શ્રીસંઘનો ઠરાવ

પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયમોતીબ્રહ્મસૂરીશ્વરજી મહારાજની નિશ્રામાં જ્ઞાતિના પ્રમુખ શ્રી નરભેરામ વસનજી મહેતાના પ્રમુખપદે મળેલ સભામાં નીચે મુજબ ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો—

પરમપૂજ્ય, તપાગરજીધિપતિ, બાલબ્રહ્મચારી, શાસનસમ્રાટ, આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીના પદ્મધર પ. પૂ. સિદ્ધાંતવાચસ્પતિ, ન્યાયવિશારદ, જ્યોતિષ-શિલ્પ-મહોદ્ધિ, ગુરુદેવ આચાર્ય વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના પદ્મધર પરમપૂજ્ય, તપાગરજીધિપતિ, ગરજનાચક્ર જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ તા. ૩૧-૧૨-૧૯૫૧ના રોજ તગડી મુકામે કાળધર્મ પામતાં જૈન શાસનનું અભુમિલ રત્ન ગુમાવેલ છે. સિદ્ધાંત, જ્યોતિષ ને શિલ્પશાસ્ત્ર તેઓશ્રીજીના જીવનમાં પ્રધાનપદે રહેલાં હતાં. તેઓશ્રીજીના સમાગમમાં આવનાર આબાલવૃદ્ધ સહુ કોઈ વાત્સલ્યભાવથી તરબોળ થતા હતા. સમસ્ત ભારતભરના જૈન સમાજમાં તેમના કાળધર્મથી ન પૂરી શકાય તેવી મહાન ખોટ પડી છે. અમારો શ્રીસંઘ શોકમગ્ન બની ગયેલ છે. શાસનદેવ તેમના આત્માને પરમ શાંતિ આપે એ જ પ્રાર્થના.

મોરળી શ્રી જૈન સંઘની ગુણાનુવાદ સભા

પરમપૂજ્યપાદ, શાસનસમ્રાટ, સૂરિચક્રવર્તી, તપાગચ્છાધિપતિ, અખંડપ્રહલતેજેમૂર્તિ, સ્વ. ભટ્ટારકાચાર્ય મહારાજાધિરાજ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સા. ના પટ્ટાલંકાર સિદ્ધાંતવાચસ્પતિ, ન્યાયવિશારદ, જ્યોતિષ-શિલ્પરત્નાકર, ગીતાર્યશૂડામણિ, સ્વ. પ. પૂ. આચાર્યદેવ વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના પ્રધાન પટ્ટધર પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી ધંધુકા પાસે આવેલ તગડી મુકામે, અમદાવાદથી પાલી-તાણામાં દાદાની ટૂંકમાં થનારી પ્રતિષ્ઠા માટે જતાં, વિહારમાં, વિ. સં. ૨૦૩૨ ના માગશર વદ ૧૪ બુધવારે, તા. ૩૧-૧૨-૭૫ દિને, સાંજના ૫-૨૫ મિનિટે સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામ્યા.

તેઓશ્રીના ગુણાનુવાદની આ સભાનું આયોજન મોરળી શ્રીસંઘની વિરમિથી, જિંદગીમાં પ્રથમ વાર જ પધારેલા વ્યાકરણવાચસ્પતિ, કવિરત્ન, શાસ્ત્રવિશારદ, સાધિક સાતલાખ શ્લોક પ્રમાણ સંસ્કૃત સાહિત્યસર્જક, સાહિત્યસમ્રાટ પ. પૂ. સ્વ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયલાવણ્યસૂરીશ્વરજી મ. સા.ના પ્રધાન પટ્ટધર વ્યાકરણરત્ન, શાસ્ત્રવિશારદ, કવિદ્ધિવાકર, દેશનાદક્ષ, પ. પૂ. આ. શ્રી. વિજયદક્ષસૂરીશ્વરજી મ. શ્રીની શુભ પ્રેરણાથી કરવામાં આવેલ છે. માટે તેઓશ્રીની શુભ નિશ્રામાં તપાગચ્છીય મોરળી સંઘ સર્વાનુમતે ઠરાવ પાસ કરે છે કે—

ઠરાવ

સ્વર્ગત પૂજ્યપાદ આચાર્ય ભગવંત શ્રીમદ્ વિજયનંદસૂરીશ્વરજી મ.સા. ન્યાયવાચ-સ્પતિ, સિદ્ધાંતમાર્તંડ, કવિરત્ન, શાસ્ત્રવિશારદની પદવીઓથી વિભૂષિત પણ હતા. તેઓ-શ્રીનો કર્મવિષયક જોધ તલસ્પર્શી હતો. જ્યોતિષ ને શિલ્પશાસ્ત્રના મહાજ્ઞાની હતા. સત્યનો ઉપાસક, મજ્જમ ને અડગ વિચારધારાના ધારક, નીડર વક્તા હતા. દાદાશુરુદેવ પ્રત્યેની અટલ શ્રદ્ધાપૂર્વકની સેવા-લક્ષિતના કરનાર મહામના મહાત્મા હતા. ઝીંજઓને માટે ધૂપ-સળી જેવા પરોપકારની અપ્રતિમ પ્રતિમા સમા હતા. તેઓશ્રીના જવાથી ભારતભરના સંઘોને એક મંગલમુહૂર્તોના દાતા, લેહલાવ વિનાના મહાન જ્યોતિર્ધર આચાર્યદેવની અપૂરણીય મહા ખોટ પડી છે. જૈન શાસનમાં તેઓ એક પ્રલાવશાળી સૂરિદેવ હતા. નિખાલસતા ને દૂરદર્શિતા તથા સમયસૂચકતા ને પરગણુતાદિ અનેક ગુણોના નિધાન હતા. જિંદગીની અતિમ ઘડી સુધી મંગલ મુહૂર્તોદિ વિતરણ દ્વારા શાસનની મહાસેવા તેઓ-શ્રીએ બજાવી છે.

અમારો શ્રીસંઘ આવા મહાન પરમ ઉપકારી સૂરિદેવના જવાથી આઘાતની જાડી લાગણી વ્યક્ત કરે છે. સાથેસાથ તેઓશ્રીના દર વર્ષના દીર્ઘકાલીન પવિત્ર ચારિત્ર-

लुप्तवनी, ४६ वर्ष पर्यंत पंच परमेष्ठीना तृतीयपद श्री आचार्यपदनी निर्माण आराधनानी पुनः पुनः अनुमोदन करे छे. प्रांते, संघस्थविर, तपगच्छनायक, शासननेताना समग्र लुप्तवनी सभ्यज्ञान-दर्शन-चारित्रनी पवित्र आराधनानी अनुमोदना पूर्वक कोटिशः वंदना करी लाव-लीनी श्रद्धांजलि समर्पिंछे छीछे. प्रांते, मुक्तिपर्यंत स्वर्गस्थनो आत्मा परमशांति पावे तथा आपणा उपर सदा शुभ आशीर्वादनो वरसाद वर्षावे छे व अेक शुभ लावना.

जैन मैत्री मंडल, मद्रासनो द्वाराव

आ मंडले पू. मुनि श्री अलखचंद्रविजयलुना सानिध्यमां नीचे मुजब्य द्वाराव कर्यो छतो—

With great regret we note the sudden demise of his holiness Jainacharya Srimad Vijaynandansurishwarji Maharaj Saheb. We have jointly paid the Sradhanjali to the great soul. We pray that let the great soul rest in peace. With the death of Pujya Acharya Sri, the Jain community has lost also great Guru, who preached the message as "Mahaveera". The vacuum created by the death of the Acharya can't be fulfilled. So we pray to Almighty God to provide us wish another enlightened soul that will give us the correct knowledge and peace.

श्री जैन श्वेताम्बर तपागच्छ संघ, जयपुरनो द्वाराव

आचार्य भगवंत विजयनन्दनसूरीश्वरजी महाराज साहब का आकस्मिक स्वर्गवास हो गया, जानकर सारा संघ स्तब्ध रह गया। जयपुर के संघ से आचार्यश्री का निकट का सम्पर्क रहा है। खंभात में तो आपकी मौजूदगी में ही आचार्य भगवंत का जो आशीर्वाचन प्राप्त हुआ, अनुपम था। आचार्यदेवके स्वर्गवास से सारे शासन में अपूर्व खोटा पड़ी है। वे अज्ञातशत्रु थे, समन्वयवादी विचारक थे, नेतृत्व की अद्भुत क्षमता उन में रही हुई थी, निष्कपट वृत्ति उनकी विशेषता थी। पिछले ३० वर्षों में जैन शासन का जो नेतृत्व उन्होंने किया वह गौरवपूर्ण रहा। शासनदेव उनकी आत्माको शान्ति प्रदान करें और हम सबको उनके विचारानुरूप चल कर शासनकी सेवा करते रहनेकी प्रेरणा प्रदान करते रहे, यही अभिलाषा।

अंबाला (हरियाणा) में दि. १४-१-७६ को एम. एम. जैन उपाश्रय में श्रीसंघकी शोकसभा बुलाई गई थी।

श्री महुवा वीसाश्रीभाणी तपागच्छीय श्वेताम्बर मूर्तिपूजक जैन संघनो द्वाराव

समाजने छेवलां जे वर्षमां जे महुवा आचार्योनी जोट पडी. छु अमृतसूरी-धरलुनी जोट लुलाती नथी, त्यां आचार्य नंदनसूरीधरलुनी जोट पडी जे पणु विधिनी

એક વિચિત્રતા જ છે. આ સંક્રાંતિ કાળમાં જ્યારે એ મહાન માનવીઓની હાજરીની જરૂર છે, ત્યારે એઓ આપણી વચ્ચેથી સ્થૂલ દેહે ચાલ્યા ગયા એ પણ એક કરુણતા જ લેખાય. પરિવર્તનશીલ જગતમાં મૃત્યુ એ તો નિશ્ચિત છે જ, પરંતુ જગતના કલ્યાણ માટે સર્વસ્વનો ભોગ આપનાર મહાપુરુષોની કીર્તિને સ્પર્શ કરવાની તેની તાકાત હોતી નથી. મહાવીર, ગૌતમ, કૃષ્ણ, બુદ્ધ બધાય કાળને શરણે થયા, તથાપિ આજે એઓ સમાજની જીભને ટેરવે રમી રહ્યા, જગતવંદ્ય બન્યા, મૃત્યુજય બન્યા. પૂજ્યશ્રી તો મૃત્યુને પણ ધન્ય બનાવી ગયા, મૃત્યુ ઉપર પણ એ પૂજ્ય પુરુષે વિજય મેળવ્યો. ભલે તેઓ આજે સ્થૂલ દેહે વિદ્યમાન નથી, છતાં અક્ષર દેહે ભારતવર્ષમાં ઇતિહાસને પાને સદાય જીવંત રહેશે.

પૂજ્યશ્રીની સંઘમની આરાધના અને જ્યોતિષ તથા શિલ્પના અગાધ જ્ઞાનથી શિલ્પકળાના વિકાસમાં તેઓશ્રીનો ફાળો નાનોસૂનો ન હતો. મહુવાનાં ચાર-પાંચ ચાર્તુમાસ દરમ્યાન અમો પૂજ્યશ્રીના સમાગમમાં આવેલ અને એમના ચારિત્ર અને સંઘમના પ્રભાવે શ્રમણસમુદાયમાં પણ તેઓ આગવું સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શક્યા. આવા સમર્થ આચાર્ય આમ એકાએક આપણી વચ્ચેથી ચાલ્યા ગયા એ પણ સમાજનું કમનસીબ છે.

પરમકૃપાળુ પરમાત્મા પૂ. આચાર્યશ્રીના આત્માને ચિરશાંતિ બક્ષે એવી અમારી શાસનદેવને પ્રાર્થના. આ બધા ઉપર આવી પડેલ દુઃખમાં મહુવા જૈન સંઘ સમવેદના દાખવે છે.

ખોટાદ નગરપાલિકાની શ્રદ્ધાંજલિ

સમગ્ર જૈન સમાજના અગ્રગણ્ય તથા જૈન આચાર્યશ્રીઓમાં જ્યેષ્ઠ આચાર્ય પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ ગઈ કાલે તગડી મુકામે કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર મળતાં ખોટાદ નગરપાલિકા ઊંડા આઘાત સાથે દુઃખ વ્યક્ત કરે છે. સ્વર્ગસ્થ જૈન ઐશોનું અગાધ જ્ઞાન ધરાવતા મહાન આચાર્યવિભૂતિ હતા. સમગ્ર દેશમાં જૈન ધર્મના ઉત્કર્ષ માટે ખોતાનું સારુએ જીવન વ્યતીત કરી સમગ્ર જૈન સમાજને તેમ જ ભારત દેશને જૈન ઐશોનું તત્ત્વજ્ઞાન અર્પેલ છે, તે બદલ સમગ્ર રાષ્ટ્ર તેમનું ઋણી છે. સ્વર્ગસ્થના કાળધર્મ પામવાથી જૈન સમાજે તથા રાષ્ટ્રે એક મહાન વિભૂતિ ગુમાવી છે, જેની ખોટ વણપુરાયેલી રહેશે. સ્વર્ગસ્થના આત્માને ભગવાન મહાવીર પરમ શાંતિ અર્પે એવી અભ્યર્થના. સ્વર્ગસ્થના માનમાં ખોટાદ નગરપાલિકા કચેરીનું કામકાજ આજરોજ બંધ રહેશે.

શેઠ રતિલાલ વિહૂલદાસ ગોસલીયા ગઢડાનિવાસી શ્રી શ્વે. સ્થાનકવાસી જૈન
છાત્રાલય, ઘોટાદની અંબલિ

પ્રાતઃસ્મરણીય, જૈન શાસ્ત્રના ઊંડા જ્ઞાતા, પ્રવર્તમાન જૈન સમાજની સમર્થ
વ્યક્તિ, જૈન મુદૂર્તશાસ્ત્રના ઊંડા તજ્જ્ઞ અને નાની વયે ઝાઝું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી જૈન દર્શન
અને જૈન આચાર-વિચારનો પ્રચાર કરનાર આચાર્ય વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના
કાળધર્મથી અમે સૌ ઊંડા દુઃખની લાગણી અનુભવીએ છીએ. તેમના અવસાનથી જૈન
શાસ્ત્રને ભારે મોટી ઘોટ પડી છે. જૈન સમાજે એક અનન્ય વિભૂતિ ગુમાવી છે. અમે
પરમકૃપાળુ પરમેશ્વરને પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે પ્રભુ તેમના આત્માને શાશ્વત શાંતિ આપે.

મહાન પુરુષો કદી મરતા નથી. એ તો હંમેશા પોતાના વિચારો વડે જીવંત જ
હોય છે. એમનું મૃત્યુ મંગલકારી હોય છે. આપણે તેમના જીવનમાંથી પ્રેરણા મેળવીએ
અને તેમના ચીંધેલા રાહને અપનાવીએ એ જ મહાપુરુષને સાચી અંબલિ હોઈ શકે.

આચાર્ય વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના અવસાન નિમિત્તે ઘોડિંગના સૌએ પાંચ
મિનિટ સુધી મૌન રાખી તેમના આત્માને શ્રદ્ધાંબલિ સમર્પિત કરી હતી.

શિવગંગા સંગીત વિદ્યાલય, ઘોટાદની અંબલિ

સમગ્ર જૈન સમાજના અગ્રગણ્ય તેમ જ પ. પૂ. જૈન આચાર્યશ્રીઓમાં જ્યેષ્ઠ પ. પૂ.
આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ તગડી મુકામે કાળધર્મ પાચ્યાના સમાચાર
મળતાં જ શિવગંગા સંગીત વિદ્યાલયના ટ્રસ્ટીઓ અને વિદ્યાર્થીઓ ઊંડા આઘાત સાથે
દુઃખની લાગણી અનુભવે છે.

સ્વર્ગસ્થ શિલ્પ-સ્થાપત્ય તથા જ્યોતિષનું અગાધ જ્ઞાન ધરાવતી સમગ્ર ભારત
દેશની મહાન વિભૂતિ હતા. જૈન તત્ત્વજ્ઞાન દ્વારા જૈનધર્મનો સારાયે ભારત દેશમાં ફેલાવો
કરવા માટે પોતાના સારાયે જીવન પર્યન્ત લગીરથ પ્રયાસ કરનાર આ મહાન વિભૂતિને
અમારા કોટી કોટી વંદન હો.

સ્વર્ગસ્થના કાળધર્મ પામવાથી ભારત દેશને તેમ જ સમગ્ર જૈન સમાજને મહાન
વિભૂતિની ઘોટ પડી છે, જે વણપુરાયેલી રહેશે.

લગવાન મહાવીર સ્વર્ગસ્થના આત્માને પરમ શાંતિ અર્પે તેમ જ સ્વર્ગસ્થે પ્રેરેલ
ધર્મઉપદેશ દ્વારા જૈન સમાજને આપેલ આદેશ મુજબ ધર્મકાર્ય કરવાની આપણ સૌને
પ્રેરણા મળે તેવી અભ્યર્થના. ઝક શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:.

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન મોટી ટોળી, તથા રાયબહાદુર બાબુસાહેબ બુદ્ધિસિંહજી
જૈન પાઠશાળા, પાલીતાણાનો ઠરાવ

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન મોટી ટોળીની સભા ગચ્છાધિપતિ, શાસનનાયક, પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ. સાહેબના અચાનક કાળધર્મના સમાચારથી ઊંડા દુઃખની લાગણી વ્યક્ત કરે છે. પૂજ્ય આચાર્યશ્રીના દેહવિલયથી જૈન સમાજે મહાન શિટપશાસ્ત્રી અને જ્યોતીષમાર્તન્ડ ગુમાવેલ છે, અને સમાજમાં ન પૂરી શકાય તેવી મહાન ખોટ પડી છે. શાસનદેવ સદ્ગતના પવિત્ર આત્માને ચિર શાંતિ અર્પે ને તેમના અધૂરાં કાર્યો પૂર્ણ કરવા આપણને પ્રેરણા અર્પે એવી પ્રાર્થના.

શ્રી વીશા નીમા જૈન પંચ, વેજલપુર (જિ. પંચમહાલ)નો ઠરાવ

પરમશાસનપ્રભાવક, પ્રાતઃસ્મરણીય, પરમત્યાગી, પરમોપકારી, પરમપૂજ્ય, પરમ-કૃપાળુ, વિદ્વદ્ધર્મ ઇત્યાદિનેક સદ્ગુણાલંકૃત ગચ્છાધિપતિ પૂજ્ય આચાર્યદેવેશ શ્રી વિજય-નંદનસૂરીશ્વરજી સાહેબના સ્વર્ગવાસ (કાળધર્મ)થી ખૂબ જ આઘાત અને દુઃખ થયેલ છે. શ્રી જૈન સંઘમાં ઘેરી શોકની લાગણી છવાઈ ગઈ છે. જૈન સંઘમાં ન પૂરી શકાય તેવી ખોટ પડેલ છે. પૂજ્યશ્રીને સકળ સંઘની સભાએ મૌનપણે ત્રણ નવકાર ગણી ભાવ-ભરી શ્રદ્ધાંજલિ અર્પી છે. પૂજ્યશ્રીના માનમાં ષોષ શુદ્ધી ૧ ના બબ્બર બંધ રાખી પાળી પાળેલ છે. સવારે તથા બપોરે સ્નાન લણાવેલ છે.

બીકાનેર શ્રીસંઘની સભા

વિ. ૧૬-૨-૭૬ को रांगडी चौक उपाश्रय में पूज्य आचार्य श्री विजयइन्द्रदिन्न-सूरिजी की निश्रामे बिकानेर के समस्त श्रीसंघ की ओर से शोकसभा हुई। आचार्य श्री इन्द्रदिन्नसूरीश्वरजी महाराज, खरतरगच्छीय महासती श्री हेमप्रभाश्रीजी इत्यादिने स्वर्गस्थ गुरुदेव के प्रति भावभीनी श्रद्धांजलि समर्पित की। एवं रिटायर्ड स्टेशन जज श्री शिखरचन्द्रजी जैन, मस्तकवि श्री अक्षयकुमार यौधेय तथा अन्य अनेक विशिष्ट महानुभावोंने स्वर्गीय गुरुदेव को अपनी श्रद्धांजलि व्यक्त की।

શ્રી રાજકોટ જૈન તપગચ્છ સંઘનો ઠરાવ

પરમપૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મ. સાહેબ અચાનક હૃદયરોગના હુમલાથી તગડી મુકામે કાળધર્મ પામ્યાના માઠા સમાચાર જાણી અમારા શ્રીસંઘમાં ઘેરા શોકની લાગણી પ્રવર્તેલ છે. અને તેમની ખોટ કોઈ રીતે પુરાય તેમ નથી. શ્રી જૈન સમાજને આ સમાચારથી મહાન આઘાત લાગેલ છે. તેઓશ્રીનો ઉપકાર જૈન સમાજ કદી પણ ભૂલી શકે તેમ નથી. તેઓશ્રીએ પોતાની નાગુક તળિયત હોવા છતાં ગમે ત્યારે

શ્રીસંઘના કામ માટે મુહૂર્તો કાઢી આપવામાં તેમ જ દરેક પ્રસંગે માર્ગદર્શન આપવામાં કોઈ દિવસ પોતાની તબિયતની પરવા કરેલ નથી. તેઓશ્રીનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો ઓછો છે. તેઓશ્રીનો આત્મા તો અત્યારે દેવલોકમાં બિરાજમાન થઈ ગયો હશે, પણ આપણને તેમની મહાન ખોટ પડી છે. શાસનદેવ સૌને તેમની ખોટ સહન કરવાની શક્તિ આપે એ જ પ્રાર્થના.

અમોએ અત્રે તેમની પાછળ પૂજા-પ્રભાવના તથા જીવહયામાં સારી એવી રકમનો સદુપયોગ કરેલ છે.

શ્રી કોઠ જૈન સંઘનો ઠરાવ

જૈન શાસનના અણમોલ રત્ન, ગચ્છાધિપતિ, જ્યોતિષમાર્તંડ, શિલ્પવિશારદ, પરમ-પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના અચાનક કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર સાંભળી અત્રેના સંઘે ખૂબ જ આઘાત અનુભવ્યો છે અને સારાયે સંઘમાં શોકની તીવ્ર લાગણી પ્રસરી છે. સમગ્ર જૈન સંઘમાં ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે. શાસનદેવ તેમના આત્માને ચિર શાંતિ અર્પે એ જ પ્રાર્થના.

પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતના ગુણગાન ગાવાની અમારી શક્તિ નથી. ગુણોના સમુદ્ર સરીખા પૂ. ગુરુભગવંત હજુ છ દિવસ પહેલાં જ અત્રે પધારેલા અને અમારા શ્રીસંઘના દરેક પ્રશ્નમાં ઊંડો રસ લઈ અમોને માર્ગદર્શન આપેલ. તેઓશ્રી આમ અચાનક ચાલ્યા જશે તેવી કલ્પના પણ ક્યાંથી હોય? પૂજ્ય ગુરુ ભગવંતનો અમારા કોઠ સંઘ પ્રત્યેનો પ્રેમ અવહુનીય જ હતો. તેમનો ઉપકાર કેમ ભુલાશે?

પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતના માનમાં સમગ્ર ગામે પાખી પાળી હતી, અને શ્રદ્ધાંજલિ સમર્પી હતી.

શ્રી ગોધરા જૈન સંઘનો ઠરાવ

સમસ્ત ગોધરા વીશા નીમા જૈન સંઘ પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવેશ શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજીના અચાનક કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર જાણી આઘાત અને અત્યંત દુઃખની લાગણી અનુભવે છે. સદ્ગત આચાર્યશ્રીના આ સંઘ ઉપર અનંત ઉપકાર છે, એટલું જ નહીં પરંતુ, ભારતવર્ષની સમસ્ત જૈન જનતાના તે અનંત ઉપકારી હતા અને તેમના અવસાનથી કદાપિ પૂરી શકાય નહિ તેવી ખોટ જૈન સંઘ અનુભવે છે. અને શાસનદેવને અંતઃકરણ-પૂર્વક પ્રાર્થના કરે છે, કે, સદ્ગત આચાર્યદેવને ચિર શાંતિ અને સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય.

(શ્રી વિજયદેવસૂરિ જૈન સંઘ સ્થાપિત)

શેઠ દેવચંદ ધરમદાસની પેઠી, ડભોઈનો ઠરાવ

પરમોપકારી, પ્રાતઃસ્મરણીય, ગુરુદેવ શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના કાળધર્મના સમાચાર જાણી અમારો સંઘ અત્યંત શોકાતુર બની ગયો છે.

તા. ૨-૧-૬૬ના રોજ અત્રે સમસ્ત જૈન સંઘની શોકસભા સ. છગનલાલ છોટાલાલના અધ્યક્ષપદે સ્વર્ગસ્થ આચાર્યશ્રીને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પવા રાખવામાં આવી હતી, જેમાં શોક-પ્રસ્તાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો તથા સ્વર્ગસ્થના જીવનની ઝાંખી રજૂ કરવામાં આવી હતી.

શ્રી દાહોદ જૈન સંઘનો ઠરાવ

પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રી અગ્રાનક કાલધર્મ પામ્યા જાણી અત્રેના સંઘે ઘણું જ દુઃખ અનુભવ્યું છે. આચાર્ય ભગવંતના કાળધર્મથી સકળ સંઘને મહાન ખોટ પડી છે. આચાર્ય ભગવંત માયાળુ અને શાંતસ્વભાવી હોઈ આવનાર દરેકના મન હરી લેતા હતા અને તેમના હાથે લીધેલ વ્રત સૌ શાંત ચિત્તે અને નિર્વિદને પાર પાડી શકતા હતા. પ્રભુ તેમના પરમ આત્માને ચિર શાંતિ અર્પો એ જ અભ્યર્થના.

શ્રી થરા જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંઘનો ઠરાવ

પરમપૂજ્ય આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના કાળધર્મના સમાચાર જાણીને શ્રી થરા સંઘે તે દિવસે પાખી પાળી હતી અને પૂજા લખાવી હતી. તેઓના સ્વર્ગવાસથી શાસનને મોટી ખોટ પડી છે. અમારો શ્રીસંઘ સ્વર્ગસ્થ આત્માને ચિર શાંતિ ધરશે છે.

શ્રી ખરવાળા જૈન સંઘનો ઠરાવ

પરમપૂજ્ય, પરમોપકારી, પૂજ્યપાદ, જૈન શાસનના મહાન જ્યોતિર્ધર, તપાગચ્છાધિપતિ, સંઘનાયક આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના તા. ૩૧-૧૨-'૭૫ના રોજ થયેલ કાળધર્મથી શ્રી જૈન સંઘને, શાસનને અને સમાજને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે.

સ્વ. પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત અનેક ગુણોના ભંડાર હતા. શાન્ત સ્વભાવ, સરળતા, નિખાલસતા, દૂરદેશીપણું, સમચક્ષુતા, અસાધારણ વિદ્વતા અને સમ્યક્ચારિત્યના તેમના ગુણો અપૂર્વ અને મહાન હતા. તેઓશ્રીએ ૬૨ વર્ષનું દીર્ઘ અને નિરતિચાર સંઘમ પાળ્યું હતું. આચાર્ય પદવીની મહાન જવાબદારી તેઓશ્રીએ ૫૦ વર્ષ સુધી શોભાવી હતી અને તેઓશ્રીની ઉંમર ૭૮ વર્ષની હતી. એકદરે તેઓશ્રીનું જીવન પવિત્રતાથી ભરપૂર હતું. તેઓશ્રીના અમર અને ચરિત્રપૂત આત્માને ચિર શાંતિ મળે એમ ધરણીએ છીએ.

શ્રી વરતેજ જૈન સંઘનો ઠરાવ

શાસનસમ્રાટ, તપાગરજાધિપતિ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ-શ્રીના પદ્ધર, સ્વ. સિદ્ધાંતવાચસ્પતિ, ગીતાર્થશિરોમણિ, પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયોદય-સૂરીશ્વરજી મહારાજના પદ્ધર શાસ્ત્રનિષ્ણાત, ન્યાયવાચસ્પતિ, સિદ્ધાંતમાર્તંડ, કવિરત્ન, આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રી વી. સં. ૨૦૩૨ના માગશર વદી ૧૪ બુધવારે સાંજના ૫-૧૫ મિનીટે તગડી (ધંધુકા પાસે) ગામે સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામ્યા છે. તેથી જૈન શાસનને એક મહાન સમર્થ શક્તિશાળી સૂરીશ્વરજીની કદીય ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે.

શ્રી માંગરોળ જૈન યુવક મંડળનો ઠરાવ

પરમતારક, પરમવંદનીય, શાસનસમ્રાટ, મહાન જ્યોતિર્ધર, શ્રી આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ કાળધર્મ પામતાં સમસ્ત શ્રી જૈન મૂર્તિપૂજક સંઘને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે. જૈન જગતના મહાન જ્યોતિર્ધર, પરમવંદનીય, શાસનના મહાન યોગનિષ્ઠ આત્મા સમા પૂ. આચાર્યદેવે જૈન શાસનની મહાન અને અબોડ રીતે ધર્મપતાકા ફરકતી રાખી હતી. આવા શાસનના પ્રાણુ સમા આચાર્ય ભગવંત જતાં, આપણો જૈન સમાજ ખૂબ જ દુઃખની લાગણી અનુભવે છે અને અશ્રુભીની આંખે તેઓશ્રીને અંજલિ આપે છે. સદ્ગતના આત્માને પરમશાંતિ પ્રાપ્ત થાય, તે માટે જે મિનિટ મૌન યાગી અમે શાસનદેવને પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

પત્રો તથા તારસંદેશાઓ

શ્રમણુ સમુદાયના પત્રોમાંથી

પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયવ્રતાપસૂરીશ્વરજી મ. તથા પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મ.—માગશર વદી ૧૪ રાત્રિના નવ વાગ્યાનો એ અશુભ સમય હતો. પાક્ષિક પ્રતિક્રમણ પૂર્ણ થતાંની સાથે શેઠ વાડીલાલ ચત્રભુજ પાસેથી પ. પૂ. પરમ-કૃપાળુ આચાર્ય ભગવંત વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના અણધાર્યા આકસ્મિક કાળધર્મના ખબર સાંભળતાં વજ્રના આઘાતથી પણ વધુ આઘાત લાગતાં અમે બધાએ અત્યંત દુઃખ થયું. હૈયું અમે સહુ કોઈનું ભરાઈ આવ્યું, અને આંખોમાંથી અશ્રુપ્રવાહ શરૂ થયો. આખી રાત લગભગ એ સ્થિતિમાં પસાર થઈ. મારા ગુરુજી તથા અમે સહુના

હૈયામાં એક જ પ્રશ્ન વારંવાર શરૂ થયો કે હવે આપણો આધાર કોણ ? શાસનના ગહન પ્રસંગોનું સ્થિરતા અને ધીરતા તેમ જ ગંભીરતાથી નિવારણ કરનાર કોણ ? શાસ્ત્રોનાં સૂક્ષ્મ રહસ્યોનો ઉકેલ આપનાર કોણ ? જૈન શાસનની અને તેમાં પણ આપણા પ્રાચીન પરંપરાગત તપાગચ્છની મંગલમય અવિચ્છિન્ન પ્રણાલિકાનું પ્રાણની પણ પરવા કર્યા સિવાય રક્ષા કરનાર કોણ ? અંજનશલાકા, પ્રતિષ્ઠા વગેરે શુભ કાર્યો માટે સર્વોગશુદ્ધ અને સિદ્ધ મુહૂર્ત આપનાર કોણ ? એ પરમ કૃપાળુના અણુધાર્યો સ્વર્ગવાસથી વર્ષો સુધી ન પુરાય તેવી મહાન ખોટ જૈન સંઘને પડી છે. પત્રમાં વધારે શું લખું ? લખવા માટે કલમ કામ આપતી નથી. હૈયું ગદ્ગદ બની બચ છે.

તમો બધાયની પણ આવી જ અથવા એથી પણ વધુ ગમગીન પરિસ્થિતિ હશે. આજે 'જૈન' પત્રમાં સ્મશાનયાત્રાનો હેવાલ વાંચતાં અને સ્મશાનયાત્રા તેમ જ શિયિકાનો ફોટો નિહાળતાં એકદમ હૃદય ભરાઈ આવ્યું હતું.

સ્વ. એ પરમ કૃપાળુ આચાર્ય ભગવંતની સાથે અમો બધાયનો, જન્મ-જન્માંતરના ઋણાનુબંધના કારણે, એવો ગાઠ ધાર્મિક સંબંધ હતો કે, પ્રાયઃ એક અઠવાડિયું પણ પરસ્પર પત્ર વિના ખાલી જતું નહિ. છેલ્લા છેલ્લા ૨૩-૨૪મી તારીખના વિહારમાંથી લખેલા બંને પત્રો મળ્યા હતા અને એ પત્રોનો વિગતથી જવાબ લખવાની અમો તૈયારીમાં હતા, ત્યાં તો અત્યંત દુઃખદ, તેઓશ્રીના કાલધર્મના સમાચાર મળ્યા.

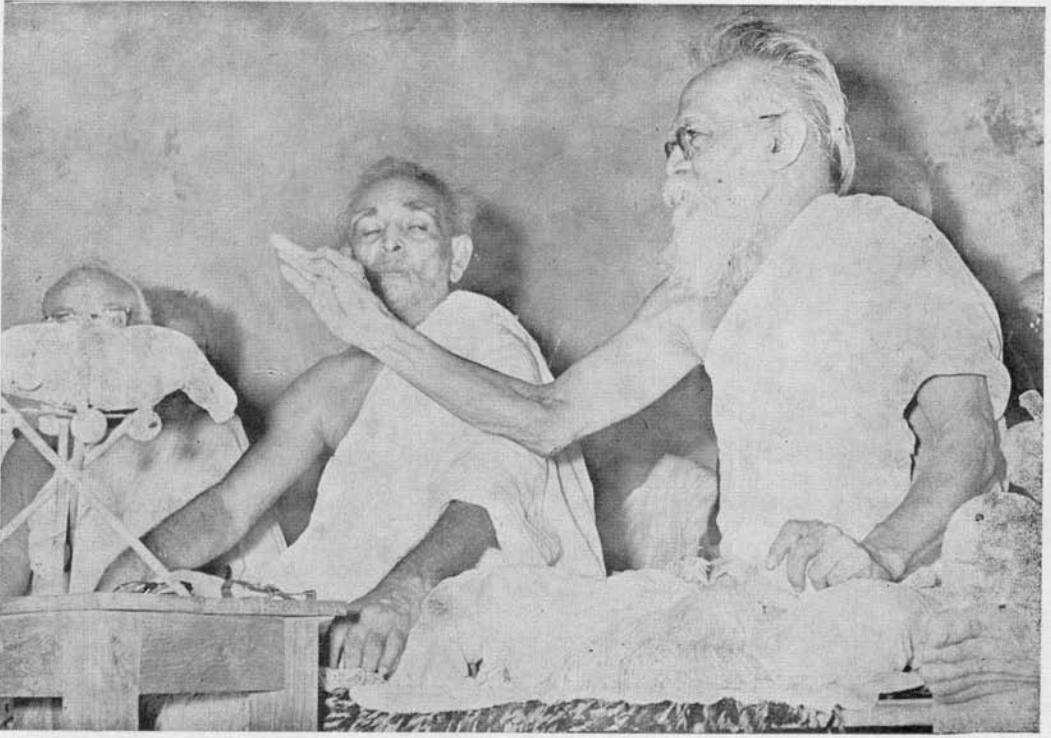
મારા ગુરુજીની સાથે તેઓશ્રીનો કોઈ અદ્ભુત નિખાલસ મૈત્રીભાવ હતો. એ પરમકૃપાળુ આચાર્ય ભગવંતના કાળધર્મથી મારા ગુરુજીના દિલમાં અપરંપાર વેદના થયેલ છે (-હું નિઃસહાય બની ગયો છું. લલિતવ્યતા. પ્ર.વિ.). મારા ઉપર એ પરોપકારી મહાપુરુષની અપ્રતિમ કૃપા હતી. કાળની ગહન ગતિ પાસે આપણા કોઈનો ઉપાય ચાલતો નથી. તમો બધાયને એ શિરછત્રના વિરહથી અત્યંત વ્યથા વર્તાતી હશે, પણ આત્માને સમતામાં રાખશો. અમાસની સવારે ઘાટકોપર સંઘ સમુદાય સાથે દેવવંદન કરેલ હતું. ૨૧ મોટા જીવોને અભયદાન આપવામાં આવેલ હતું. તેમ જ અમાસથી પોષ શુ. ૪ સુધી શાન્તિસ્નાત્ર મહોત્સવ પણ ઘાટકોપર સમસ્ત સંઘ તરફથી ઘણા ઉલ્લાસથી ઊજવાયો છે. સ્વિવારે ગુણાનુવાદની સભા અને અપોરે શાન્તિસ્નાત્ર હતું. (મુંબઈ, ઘાટકોપર, તા. ૫-૧-૧૯૭૬)

૫. પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મ.—વિદિત થાય કે, આજે સવારે અત્રેના છાપાઓ 'વીરપ્રતાપ' અને 'પંજબ-કેશરી' માં જણાવવામાં આવેલ કે અમદાવાદની નજીકમાં આ. શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મ. નો સ્વર્ગવાસ થયો. આ સાંભળીને સૌનાં હૃદયમાં શોક-દિલગીરીની લાગણી ફેલાઈ ગઈ. એકદમ અચાનક આ શું થયું ? પરંતુ

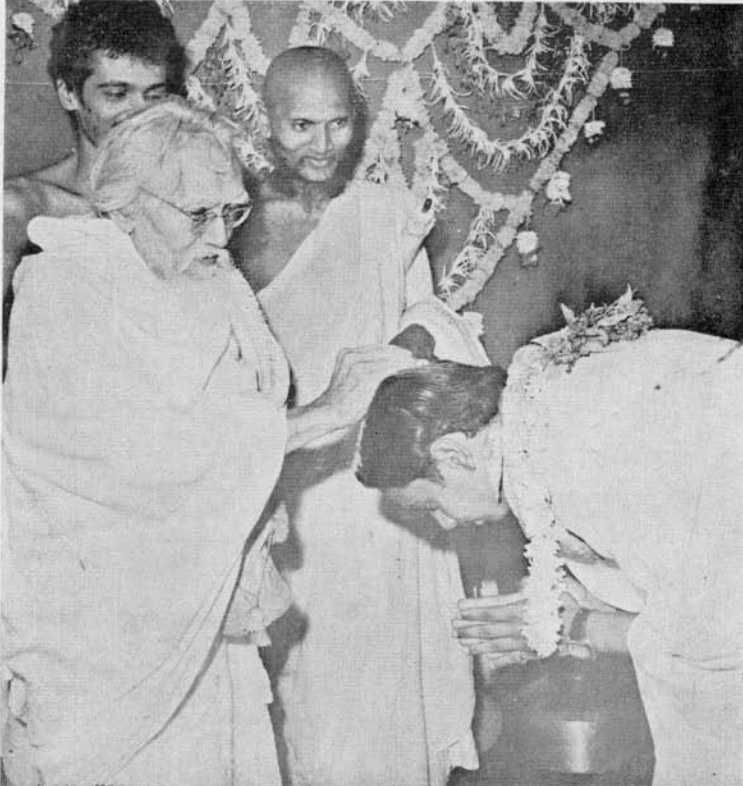
કાલચક્રની ગતિને કોણ જાણી શકે છે ? સૌએ શોક અને દિલગિરીની લાગણીથી દેવવંદન કર્યાં અને તેઓશ્રીજીના આત્માની શાંતિ ઇચ્છી. આ. દેવના જવાથી જૈન સંઘમાં એક ઘણી જ મોટી, ન પૂરી શકાય તેવી, ખોટ પડી છે. અમારા માટે તો એઓશ્રીજી ઘણી જ લાગણી ધરાવતા હતા. અને એઓશ્રીજીની અમારા ઉપર ઘણી જ કૃપાદષ્ટિ હતી. અમે પ્રતિષ્ઠા, દીક્ષા આદિનાં મુહૂર્તો મંગાવતા હતા, ત્યારે એઓશ્રીજી તરત જ ઉત્તમોત્તમ મુહૂર્તો કાઢી મોકલવાની કૃપા કરતા હતા. કેટલાક દિવસ અગાઉ એઓશ્રીજી પાસેથી વિનીત-યશાશ્રીજીની વડીદીક્ષાનું મુહૂર્ત મંગાવ્યું હતું. એઓશ્રીજીએ ત્રણ-ચાર મુહૂર્તો મોકલવાની કૃપા કરી હતી. એમાંથી પોષ વદ ૬નું મુહૂર્ત નક્કી કરી એનો સમય પૂછવા માટે પત્ર લખવાની તૈયારીમાં હતો, તેટલામાં આ વજ્રઘાત જેવા સમાચાર છાપાંમાંથી વાંચ્યા. આખરે ધૈર્ય રાખ્યા વગર છૂટકો નથી. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરજી, જેઓની સેવામાં કોટાનુકોટી દેવતાઓ અને ઇંદ્ર-ઇંદ્રાણીઓ હાજર રહેતાં હતાં અને ઉપાસના કરતાં હતાં, ત્યારે ઇંદ્ર મહારાજે વિનંતી કરી કે “આપ પર ભસ્મગ્રહ આવે છે, તો આપ એક ક્ષણ માત્ર આયુ વધારો”. પણ ભગવંતે તો ઉત્તર આપ્યો કે, “ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ” એક ક્ષણ માત્ર આયુ વધી-ઘટી શકે નહિ.” તો પછી આપણા જેવાની શું વાત ? આચાર્ય-દેવના ગુણાનુવાદ જેટલા કરીએ, એટલા ઓછા છે. આપ સૌ મહાત્માઓ પણ ધૈર્ય રાખી એઓશ્રીજીનાં પ્રતિષ્ઠા આદિના જે જે કાર્યો બાકી રહેલાં છે, તે પૂરાં કરાવશો. (લુચિ-યાના; તા-૧-૧-૭૬)

પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મ.—કલાકોના બનાવોએ હૈયાં હાથ રહેતાં નથી. વધુ શું લખીએ ? આપણે બધા તેઓશ્રીના ગુણોને યથાશકય જીવનમાં ઉતારીએ. તમોએ તો પૂજ્યશ્રીની પૂર્ણ કૃપા મેળવી અને ઝોટાદ લઈ જવાના નિર્ણયથી શાસનસમ્રાટની ઉજ્જવળ પરંપરાને વિશેષ ઉજ્જવળ બનાવી છે. આપણે માટે હવે તો આંસુ સારવા કરતાં ધીરતા એ જ એક આ કારમા ઘાને રૂઝવવાનો ઉપાય છે. તમોએ સમુદાયની ખૂબ ખૂબ શોભા વધારી છે. મહા દુઃખદાયી બનાવમાં ધૈર્ય ધરી શાંતિ રાખવી. બાલમુનિ વગેરેને શાંતિ આપવી. (અમહાવાદ; પોષ શુદ્ધિ ૧, સં. ૨૦૩૨)

પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયમેરુપ્રભસૂરીશ્વરજી મ. તથા પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયદેવ-સૂરીશ્વરજી મ.—માગસર વદિ ૧૪ ના સાંજે ચાલુ પ્રતિકમણમાં પૂજ્યશ્રીનાં સ્વર્ગવાસનાં વજ્રઘાત કરતાં પણ વધારે દુઃખદ આઘાતજનક સમાચાર સાંભળવા મળ્યા. ઘણું જ અણધાર્યું અને અણકલ્પ્યું, અઘટિત થઈ ગયું. સાંભળી ખુદ્ધિ બેચેન બની ગઈ. અને હૈયું વલોવાઈ ગયું. રહી રહીને આવતી તેઓની યાદ મનને વિહ્વળ અને આંખોને આંસુભીની બનાવી દે છે. આટલું જલદી આવું બની જશે એવું કલ્પ્યું નોંતું. તમોને પણ આનાથી ઘણો જ આઘાત અને દુઃખ થાય એ સ્વાભાવિક છે, પણ કર્મની અકળ કળા આગળ આપણે સૌ લાચાર છીએ એટલે આશ્વાસન પ્રાપ્ત કરજો. (સુંબઈ, ગોડીજી ઉપાશ્રય; પોષ શુદ્ધિ ૪, સં. ૨૦૩૨).

આ. પ્ર. શ્રી પુણ્યવિજયજીની ગુણાનુવાદ સભામાં (અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૨૭)

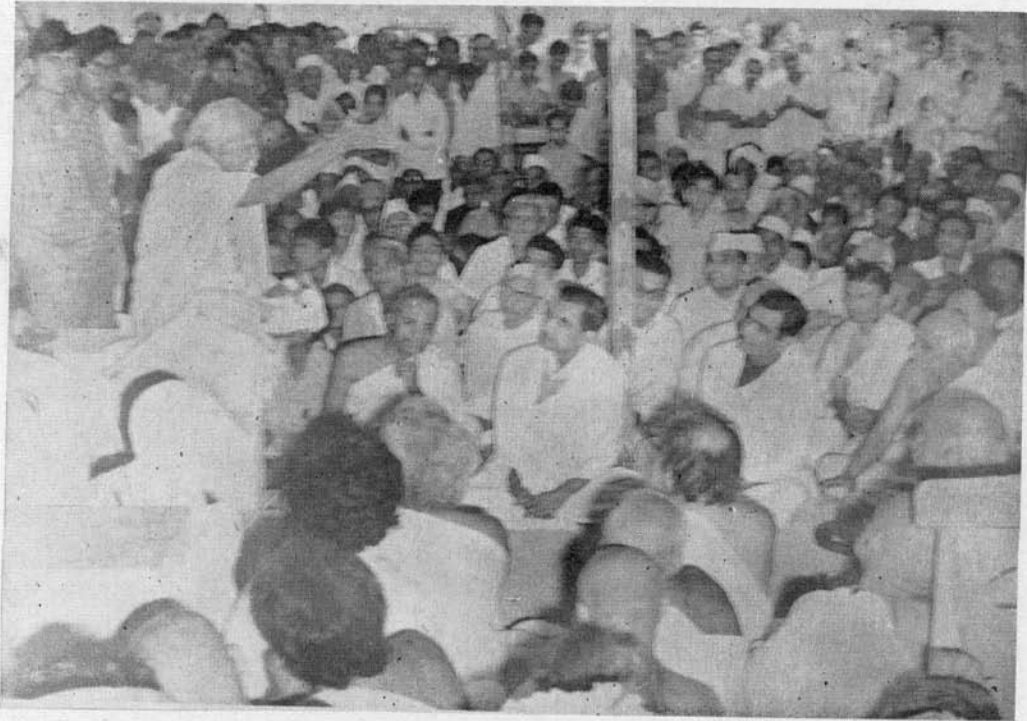
શ્રી પ્રબોધભાઈ વક્રીલને ત્યાં ચાતુર્માસ સંવિર્તાન પ્રસંગે (અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૨૮)

સારણગાંઠના ઓપરેશન પછી શ્રી ચીમનલાલ ગોક્ળદાસ શાહના બંગલે
(અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૨૮)

આ. શ્રી વિજયદેવસૂરિજી, શ્રી ચીમનભાઈ, શ્રી કુલચંદભાઈ વગેરે સાથે

આ. શ્રી વિજયોદયસૂરિજીના ગુરુમંદિરની પ્રતિષ્ઠા પછી (ભાવનગર, વિ. સં. ૨૦૨૮)

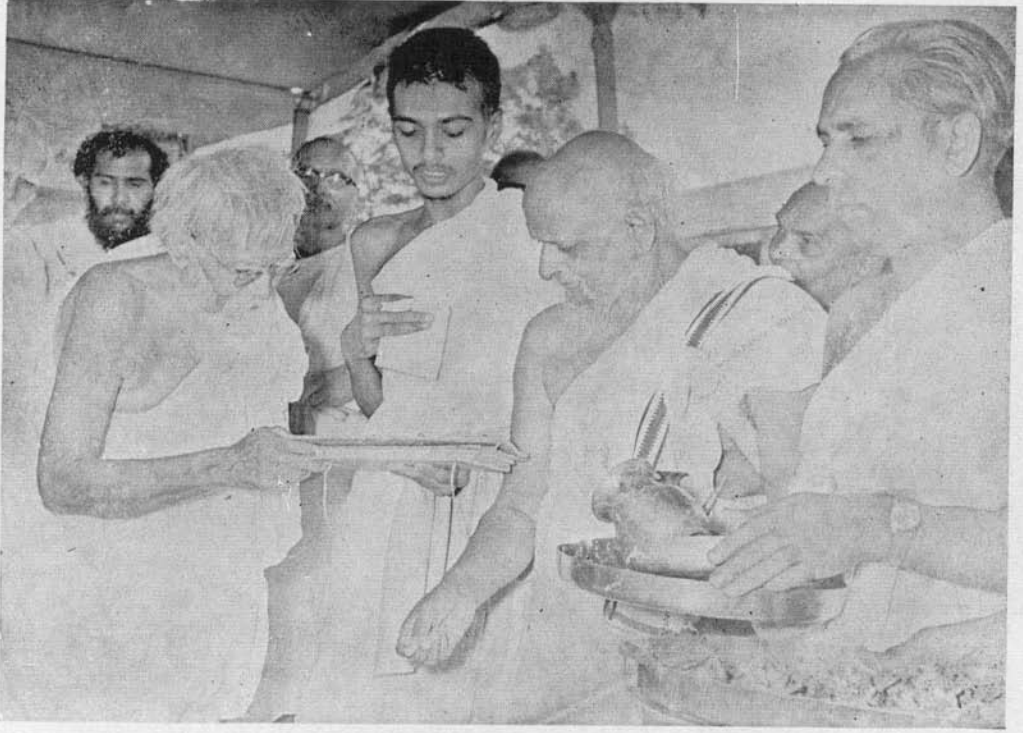
શેત્રુંજી ડેમની અંજનશલાકા - પ્રતિષ્ઠાની ઝલક (વિ. સં. ૨૦૨૮)

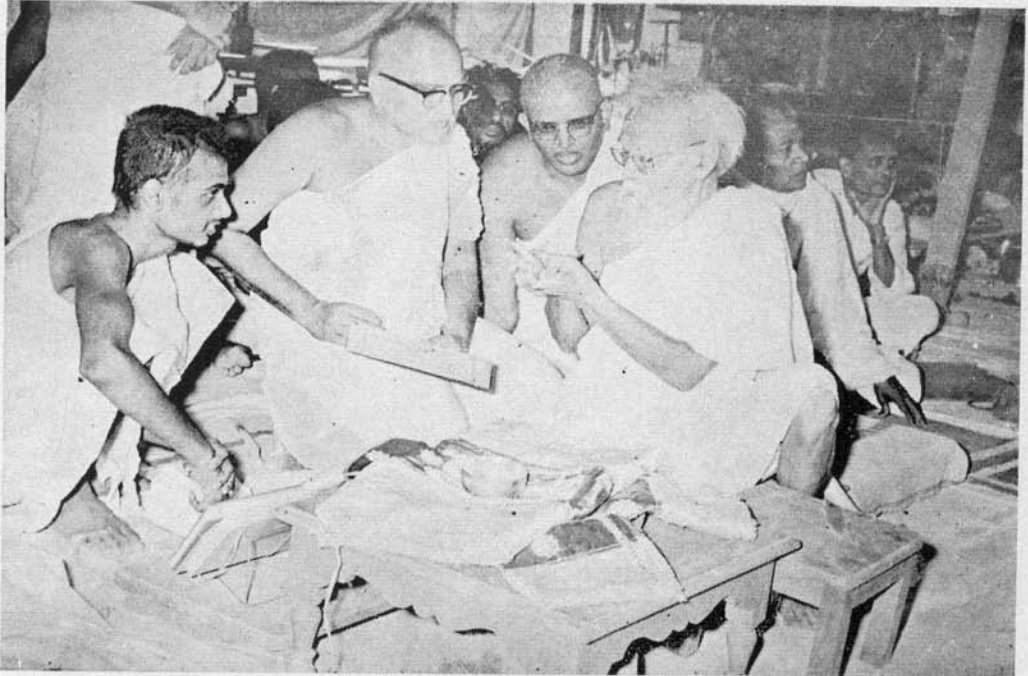
જગદુપકારી તીર્થંકર ભગવંતોનાં બિભોની વચ્ચે
ક્રિયાકારક શ્રી માણિકલાલભાઈ સાથે

આ. શ્રી વિજયકરનૂરસૂરિજી આદિની સાથે

આ. શ્રી વિજયકરનૂરસૂરિજી આદિની સાથે

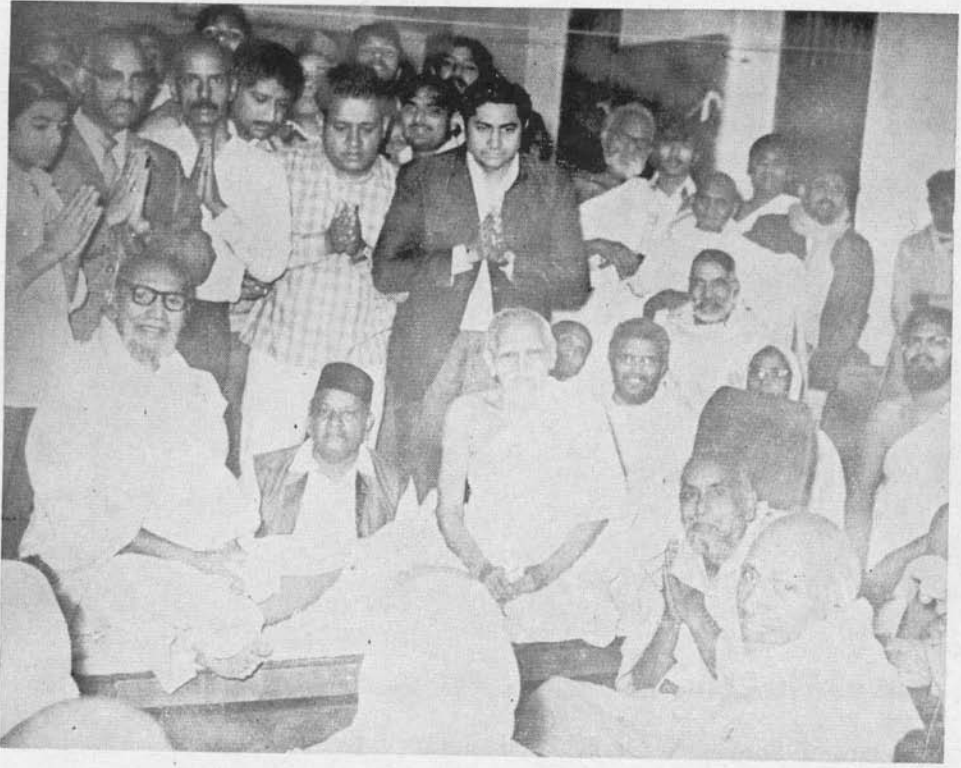
મુનિસમુદાયને વિધિ-મુદ્રા સમજાવે છે.
For Private & Personal Use Only

श्री लक्ष्मीमवल प्रकाशमवल समट्टियाग्ने कढेल भावनगरशी श्री शत्रुंजयना छ'री पाणता संघमां,
संघवीओ साथे (वि. सं. २०२८)

आ. श्री विजयमंगलप्रलभसुरिजनी आचार्यपदवी (अमदावाद, वि. सं. २०३०)

આ. શ્રી વિલ્લયસમુદસૂરિજી તથા પંજાબના ભાઈઓ વચ્ચે (અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૩૦)

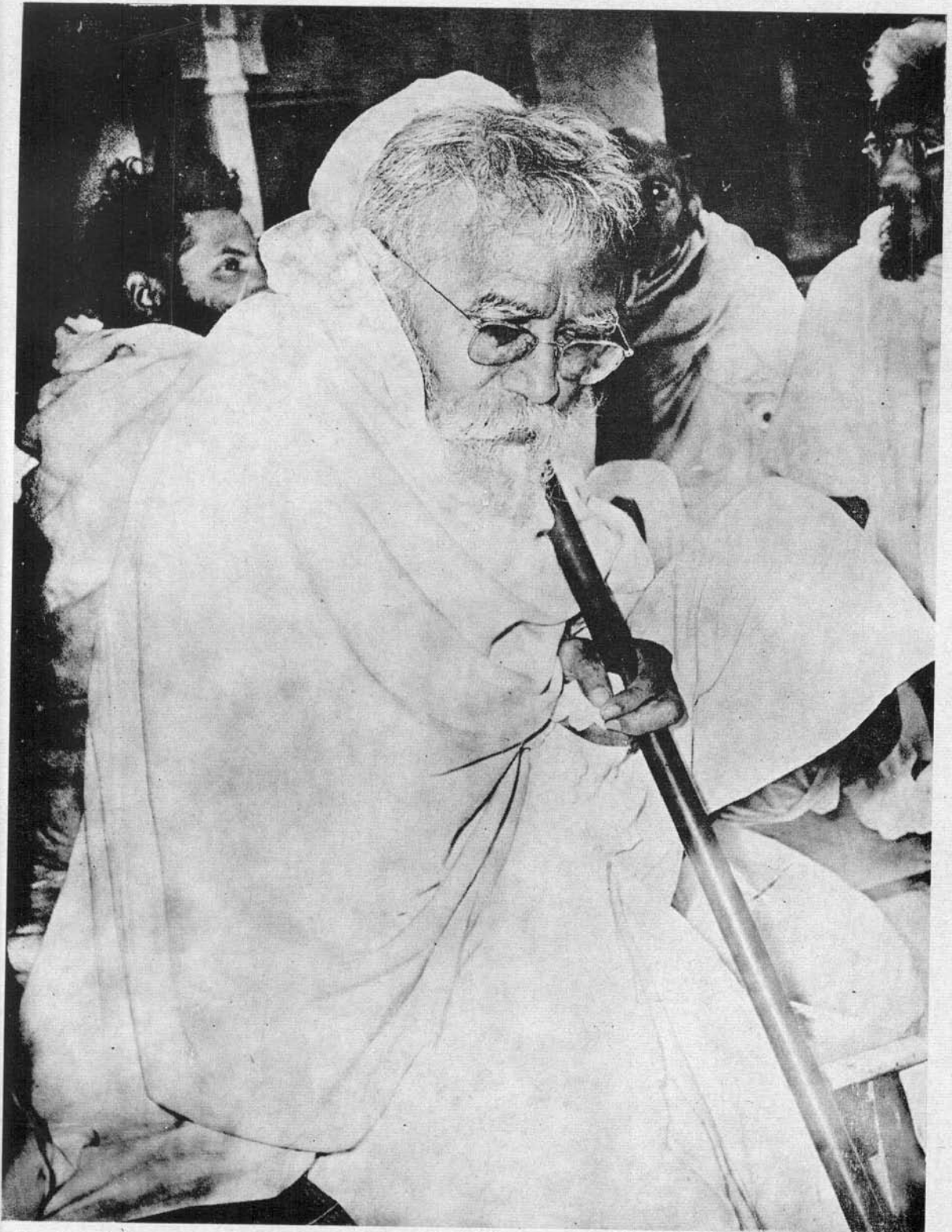
શ્રી મહુભાઈ સંઘવીના બંગલે એમને વાસતો પે નાખતા (અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૩૦)

श्री नटुभार्ति संघवीना भंगले, तस्वीरकारे दाभवेवी क्वासिदिः मुक्त डारय वेरना आयाय श्री

जेजुं डारय अेजुं व ध्यान (भांभात, वि. सं. २०२८)

ખંભાત, ઉપધાનતપ તથા માલાશેષભૂતો પ્રસંગ (વિ. સં. ૨૦૩૦)

ખંભાતમાં સૂરિસમ્રાટની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા તથા જન્મશતાબ્દિ હોલના નામકરણ પછી (વિ. સં. ૨૦૩૦)

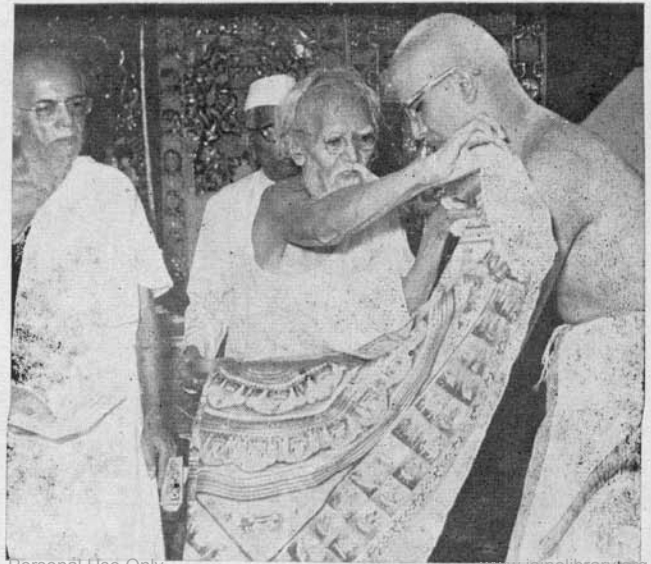

શાન્તિસ્નાત્ર ભણાવતાં

(ખંભાત, વિ. સં. ૨૦૩૦)

मुनि नंदीघोषविनयञ्जने दीक्षा (भं'लात, २०३०)
 आ. श्री विनयसुर्योदयसुरिनी आचार्य पदवी (अमदावाद, वि. सं. २०३०)

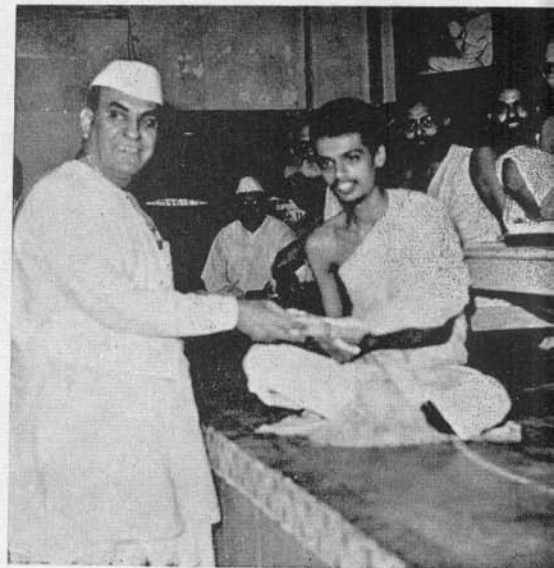
“शासनसम्राट” ग्रंथ-प्रकाशन समारोह (अमदावाद, वि. सं. २०३०)

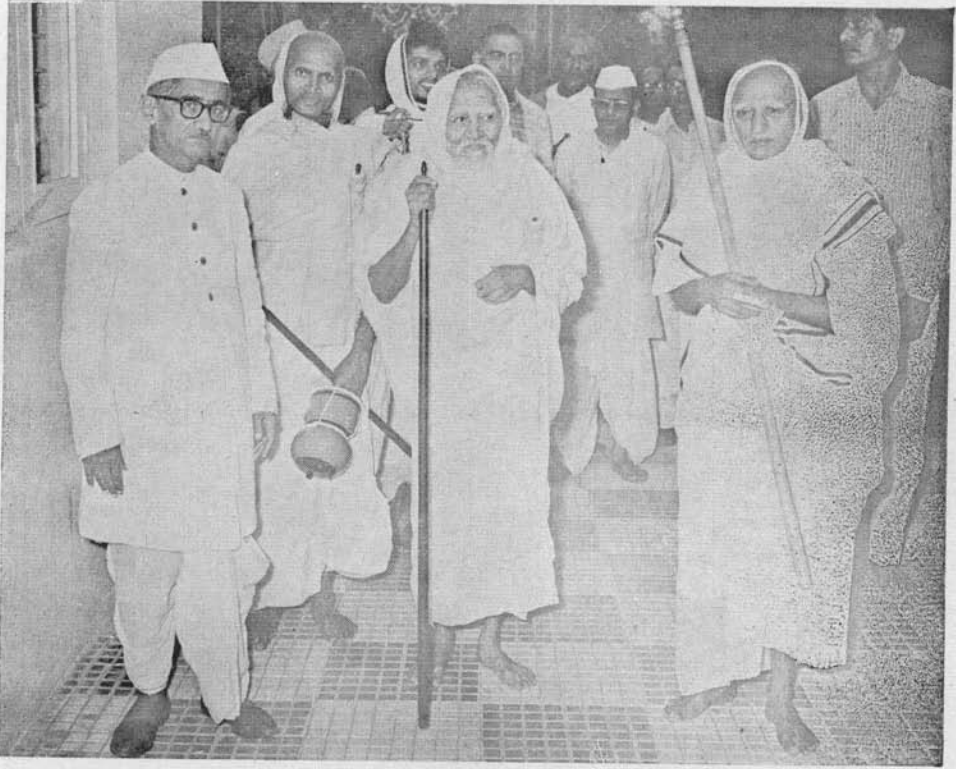
श्री कान्तिवाव धीया आचार्यश्रीने ग्रंथ अर्पण करे छे.

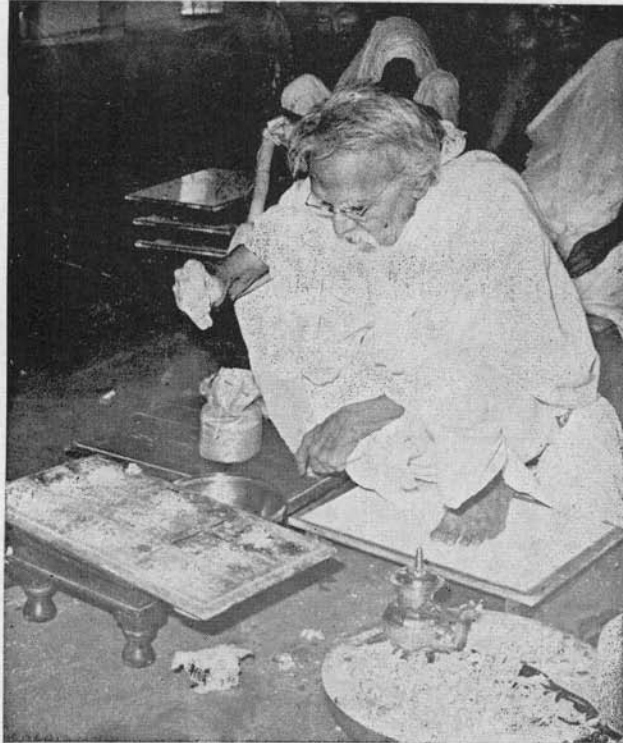
आ. श्री विनयअशोभद्रसूरिनुं प्रवचन

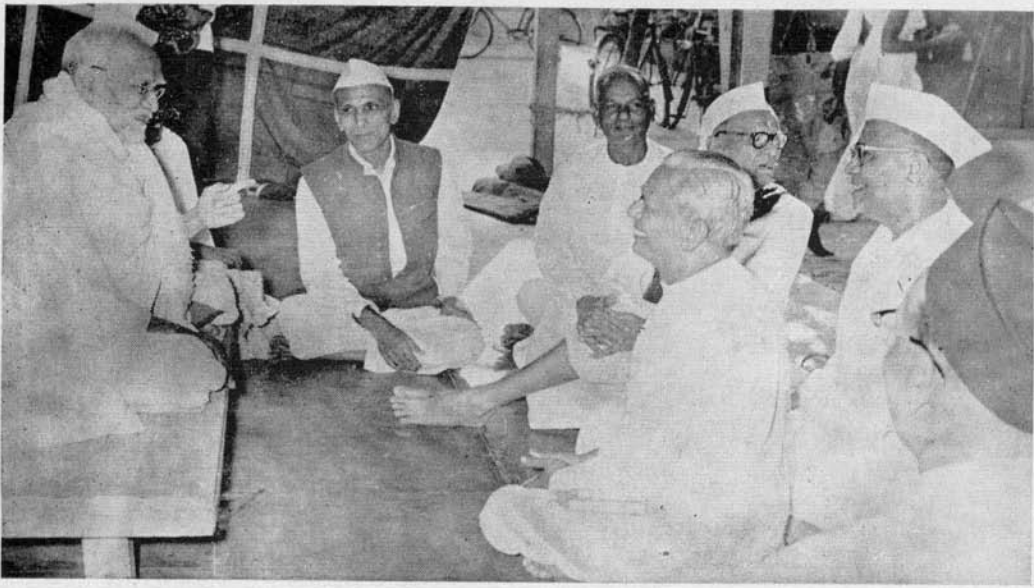

बेजक मुनि श्री शीलचंद्रविनयज्जने ग्रंथ अर्पण थाय छे

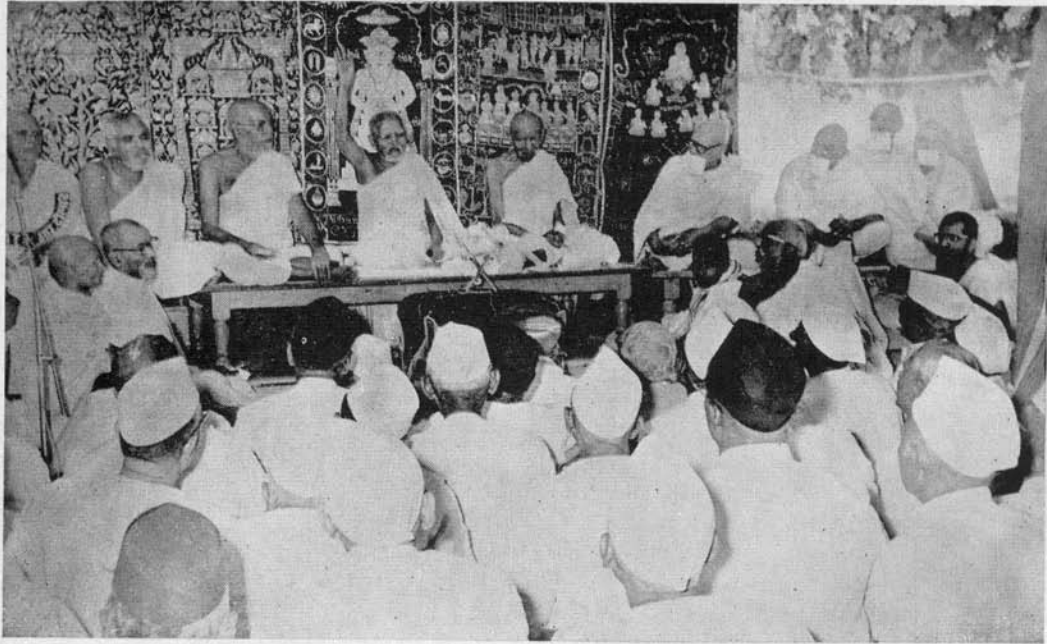

આ. શ્રી દેવેન્દ્રસાગરસૂરિજીની સાથે

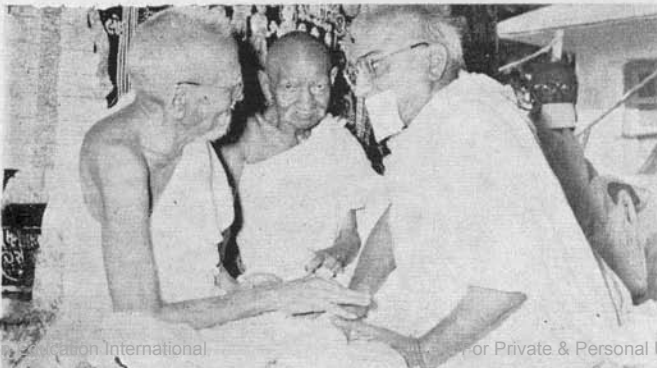

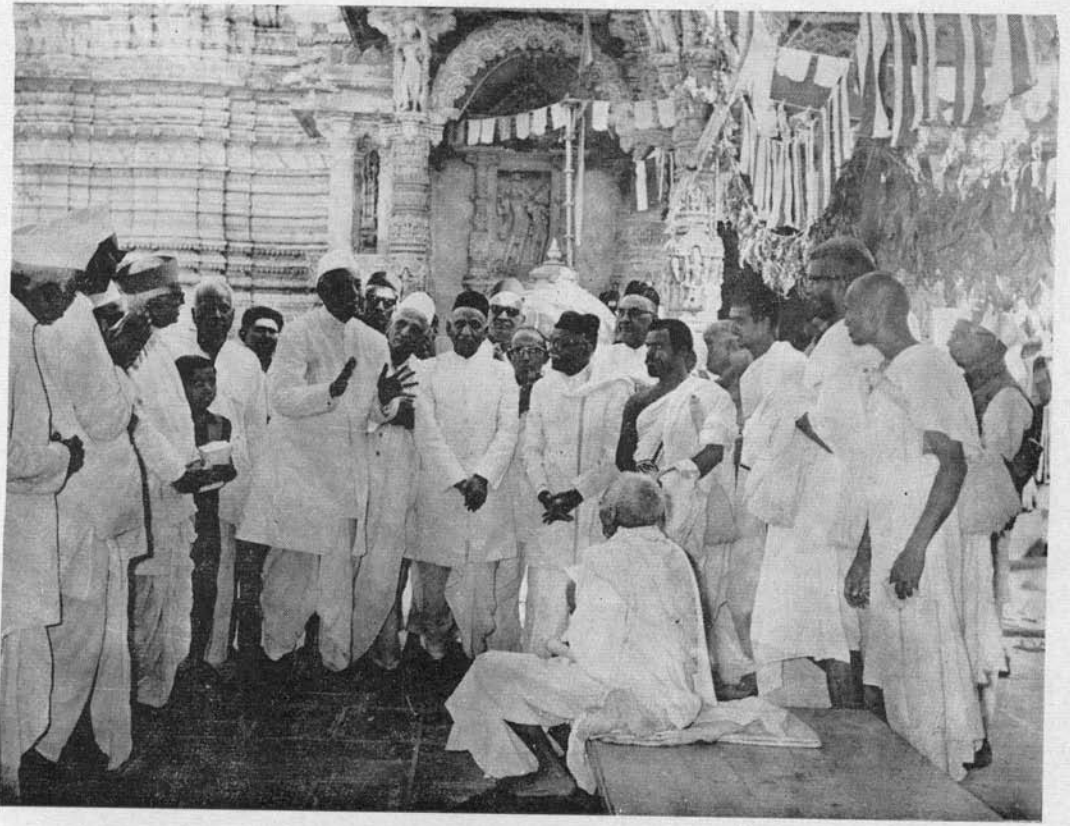
કેટલાક વિદ્વાનો
સાથે હાસ્ય-
વિનોદની પળોમાં

પ્રવચન પ્રસંગે

સ્થાનકવાસી મુ. શ્રી છોટાલાલજી તથા
આ. શ્રી વિજયમંગળપ્રભસૂરિજી સાથે

શ્રોધીવર્ષ કસ્તુરભાઈ, લાલભાઈ દિલ્હીની ઉગવણીનું બયાન આપે છે.

ઉગવણીના છેલ્લા દિવસે, જ્ઞાનપંચમીના પર્વદિને, સત્તરમેદી પૂજામાં
શ્રોધીવર્ષ કસ્તુરભાઈ, લાલભાઈ સાથે

એ જ પ્રસન્નતા અને એ જ હાસ્ય

વડીલ શ્રી કેશવલાલ વાડીલાલને આં તા.માર્ચ ૨૨૦૩૧ (અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૩૧)

પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયધર્મધૂરંધરસૂરીશ્વરજી મ.—દુઃખદ-અતિદુઃખદ સમાચાર મળ્યા. ક્ષણભર માનવામાં ન આવે, સાચા મનાય નહીં, ન જ બનવું જોઈએ, એવું ખરે ખની ગયું છે. સાંભળીને પણ ખૂબ દુઃખ થાય છે, તો ત્યાં શું નહીં થતું હોય ! એ કદપના બહારતું છે. છતાં ભાવી અન્યથા થતું નથી. આપણે આપણા સમુદાયનું શિરચ્છત્ર ગુમાવ્યું છે. તેમનો વિરહ ને તે પણ આવા સંયોગોમાં વિશેષ કપરો ખની રહે છે. તમો સર્વ આ પ્રસંગે ખૂબ ખૂબ સહનશીલતા રાખજો. આડી યોગ્ય કાર્ય જે કાંઈ હોય તે જણાવજો. (પાલીતાણા; માગસર વદિ ૧૪, સં. ૨૦૩૨)

પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયમંગળપ્રભસૂરીજી મ.—પૂજ્યપાદ, સિદ્ધાંતમાર્તંડ આદિ અનેક ગુણોના નિધાન ગરબાધિપતિ ભદ્રારકાચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજીના સ્વર્ગવાસ થયાના દુઃખદ સમાચાર જાણ્યા. સંઘમાં મોટી ખોટ પડી છે. ને તેમના બ્યૌતિષ આદિ શાસ્ત્રોમાં નિષ્ણાત થઈ હિંદુસ્તાનના સંઘમાં મંદિરના શિલ્પકાર્યોના તથા મુદૂર્તના મહાવેત્તા જેવા અનેક સદ્ગુણોથી સમસ્ત સંઘમાં ઘણાં હિતસ્વી કાર્યો થતાં હતાં, તે હવે તેમના પાછળ પાટપરંપરાના શિષ્યાદિ, શાસનસમ્રાટ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીની પાછળ મહાતપસ્વી ઉદય-સૂરીશ્વરજી તેમ જ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી શાસનસેવાભાવી થયા તેમ, તેમની પાટપરંપરા સાચવી રાખો તેમ ઇચ્છીએ છીએ. (પાલીતાણા; પોષ સુદ ૨, સં. ૨૦૩૨)

પ. પૂ. આ. શ્રી હેમસાગરસૂરીશ્વરજી મ.—જૈન શાસનના વર્તમાનના સ્તંભ સમાન આ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજીના અણુધાર્યો સમાચાર, ૧૪ રાત્રે તથા ખોટાદ શ્રીસંઘનો તાર મળવાથી, જાણીને ખૂબ જ દુઃખ-દિલગીરી થઈ છે. શાસન અને તમારા સમુદાયમાં ન પૂરી શકાય તેવી મહાન ખોટ પડી છે. પરંતુ આ વિષય દરેક માટે નિરુપાય હોવાથી કુદરત ઉપર જ છોડવું પડે છે. તેઓએ તો પોતાનું અપ્રમત્ત સંચમજીવન અનેકના ઉપકારમાં જ ખરચી શાસનની, સમુદાયની, સંઘની સેવામાં હરેક સમયે લોગ આપેલો છે. તમો સર્વ કાયમ સાંનિઘ્યમાં રહેનારા હોવાથી ખૂબ જ લાગી આવે. પરંતુ તીર્થંકર ભગવંતોએ સાચું જ કહેલ છે કે, જગતમાં દિવસ પછી રાત્રિ, અજવાળાં પછી અંધકાર, તડકો-છાંચડો, સુખ-દુઃખ, સંયોગ-વિયોગ માફક જન્મ તેનું મૃત્યુ નક્કી નિર્મોણ થયેલ છે જ, માટે આપણા આત્માને સંતોષ આપ્યા સિવાય છૂટકો નથી. નહિતર સિદ્ધાચ્યગ જેવા મહાન તીર્થની મૂળનાયકની ટૂંકમાં જ પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની મહાન ભાવનાથી જઈ રહેલા હતા. તેના જ પરિણામ સાથે પોતે નશ્વર દેહ છોડ્યો છે. તેઓ ઉત્તમ ગતિ પામી, ત્યાં રહી, શાસનકાર્યોમાં સહાયતા કરે તેવી અભ્યર્થના. (ભાવનગર; તા-૩-૧-૭૬)

પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી દેવેન્દ્રસાગરસૂરીશ્વરજી મ.—અનુવંદના પૂર્વક જણાવવાનું કે, શાસનપ્રભાવક આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના કાળધર્મના સમાચાર જાણી ઘણાં જ દિલગીર થયા છીએ. શાસનને મોટી ખોટ પડી છે. તેમના આત્માને શાંતિ

મળે એ શુભેચ્છા. આજે ચતુર્વિધ શ્રીસંઘની સાથે દેવવંદન કરી તાર કયો. તમોને મળ્યો હશે. સમુદાયમાં સર્વેને અનુવંદના જણાવવી. (દીગોઈ; પોષ સુદ ૧, સં. ૨૦૩૨)

પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયસુશીલસૂરીશ્વરજી મ.—અત્યંત દુઃખ સાથે જણાવવાતું કે, જૈન શાસનના મહાન જ્યોતિર્ધર, શ્રીસંઘના શિરછત્ર, વર્તમાન તપાગચ્છના સમ્રાટ, શાસનસમ્રાટ સમુદાયના નેતા, ન્યાયવાચસ્પતિ, સિદ્ધાન્તમાર્તંડ, શાસ્ત્ર-વિશારદ, કવિરત્ન, જ્યોતિષાદિશાસ્ત્રપારંગત, સર્વમાન્ય પ. પૂ. આચાર્યપ્રવર શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ. સા. શ્રી વીર સં. ૨૫૦૨, વિક્રમ સં. ૨૦૩૨, બુધવાર, તા. ૩૧-૧૨-૧૯૭૫ના દિવસે સાંજના ૫-૨૫ કલાકે, ધંધુકાથી સાત માઈલ દૂર આવેલા તગડી ગામમાં, ૭૮ વર્ષની વયે, આકસ્મિક સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામ્યાના સમાચારથી અમો સર્વને તથા ચતુર્વિધ સંઘને અસહ્ય અત્યંત દુઃખ થયેલ છે. શ્રી જૈન શાસનનો ઝગમગતો સિતારો અદશ્ય થયો છે. આપણા શાસનસમ્રાટ સમુદાયનો નેતા આલ્યો ગયો છે. શ્રી જૈન શાસનને, તપાગચ્છને અને શાસનસમ્રાટ સમુદાયને ન પુરાય તેવી તેઓશ્રીની ખોટ પડી છે. સ્વર્ગીય એ મહાન આત્મા ચિરશાંતિને પામે એવી શ્રી શાસવદેવ પ્રત્યે પ્રાર્થના. (બેધપુર; તા. ૮-૧-૭૬)

પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયપૂર્ણાનંદસૂરીશ્વરજી મ.—ધંધુકા સે આગે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રીજીકા સ્વર્ગગમન હો ગયા, વહ અકવાર મેં પઢકર મન મેં વહુત દુઃખ હુઆ. એક સૌજન્યમૂર્તિ, શાત્સલ્યવારિધિ આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી કે સ્વર્ગગમન સે શાસન મેં અપૂર્વેં સ્વોટ પઢ મઈ. કયા ક્રિયા જાવે? શાસનદેવ સે પ્રાર્થના હૈ કિ એસે ઉન્નતિશીલ આત્મા જહાં હોવે વહોં કલ્યાણ કા હેતુ હો.

પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયકીર્તિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.—પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ.ના કાળધર્મ પામ્યાનો તાર આજે મળ્યો, તે પહેલાં સમાચાર મળી ગયા હતા. સાધુ-સમાજમાં તેઓશ્રીનું વર્તમાનમાં અગ્રસ્થાન હતું. સુદીર્ઘ દીક્ષાઅવસ્થા-પર્યાય હતો. તેઓ ન્યાય-જ્યોતિષ આદિ શાસ્ત્રોમાં નિષ્ણાત હતા. આવા એક પ્રખર આચાર્યદેવની શાસનને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે. સ્વર્ગસ્થના આત્માને જ્યાં હો, ત્યાં શાંતિ મળે એ જ અંતરની અભિલાષા. (મુંબઈ; પોષ સુદ ૨, સં. ૨૦૩૨)

પ. પૂ. ઉપાધ્યાય શ્રી દર્શનસાગરજી મ.—પોષ સુદ ૨ ના કલ્પનામાં પણ ન આવે તેવા દુઃખદ સમાચાર પત્રો દ્વારા મળ્યા, વાંચ્યા, વજ્રઘાત જેવો આઘાત થયો. તુરત જ ચતુર્વિધ સંઘ સાથે દેવવંદન વ. કરીને તમોને તાર કરેલ. મળ્યો હશે. જૈન જગતમાં જાગતી જ્યોતિ સમાન પ. પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મ. સા. ના આલ્યા જવાથી શ્રી-સંઘમાં તેમ જ શ્રી શાસન પક્ષમાં જે ખોટ પડી છે, તે પુરાવી અશક્ય છે. તેઓશ્રીએ જૈન સમાજ ઉપર અનેક ઉપકારો કર્યા છે. તેઓશ્રીની પ્રીતિ આજે સર્વત્ર જાણ રહી છે.

तपागच्छ संघने तेम न आपणुने न्यारे तेमना मार्गदर्शननी तीव्र नइर डती, त्यारे न तेओः आपणुने मूकी च्याख्या गथा छे. पृथ्वीश्रीना परम पवित्र आत्माने चिरशांति प्राप्त थाय ते न शासनदेव प्रत्ये प्रार्थना. (जिवान्दी; ता. ८-१-७६)

प. पू. सु. श्री अक्षयसागर म. —वि. आणे सवारे दडेरारसरथी आव्या पछी पेढी परथी ओक लार्थ होडतो 'शुभरात समाचार' लार्थ ने आव्यो. पू. आ. श्री नंदनसूरी म. ना काणधर्मना समाचारतुं पातुं वंचायुं. वांची भूष आघात अनुलव्यो. शासनप्रभावक, धुरंधर मंडान आचार्यना स्वर्गवासथी डियुं धूळ ओडयुं! २५००मा वर्षनी मंगण कामनाओमां आवा धुरंधर आचार्यना स्वर्गवास लंगणु पाडे छे. अमारा शिरछत्र, गणनायक प. गच्छाधिपतिश्री पणु २०३१ चैत्र सुह ८ना काणधर्म पाभ्या. आ न सेरीसातीर्थे वर्षीतपतुं जेसणुं करी ओडयो ने समाचार मज्या. तुरत देववदन कर्था. आणे पू. गच्छाधिपतिना पणु समाचार वर्षीतपतुं जेसणुं करवा जेसतो डतो ने मज्या. आ न भूमिमां पू. गच्छाधिपतिनां देववदन करेव. आणे पणु लारे डैये आ न भूमिमां देववदन कर्था. शासननी प्रभावना लक्ष्मशाथी ब्रह्मना उतराणुथी थवानी शक्यताना प्रसंगे आवा धुरंधर आचार्य लंगवतनी विद्याथी डकीकतमां लावी डळ अंधकारमय लासे छे. शासन न्यवत छे. कोर्ष ने कोर्ष शासनप्रभावक मंडापुरुष प्रकाश पाथरवा आवशे न. पणु डाड तो अंधकार गाढ जनतो लासे छे. आप सहु पू. स्वर्गीय आचार्य-देवश्रीना धुरंधर वारसदार छे, ओटवे कंठक आशा रहे छे. (सेरीसातीर्थे; भागसर वहि अमास, सं. २०३२)

प. पू. आ. म. श्री विजयविजयचंद्रसूरीधर म. ना शिष्य पं. श्री गुणु-विजय म. —परमपूज्य आ. म. नंदनसूरी मंडारा न साडेजनां काणधर्म पाभ्यातुं वांची व्रणं न आघात साथे द्विदगीरी थर्ष छे. आणे आपना समुदायमां शुं परंतु साधु समुदायमां लारे ओट पडी. तेओ तपागच्छना स्तंभ डता. ने आणे ओक मोटो धडो लाग्यो छे. पणु, जनवा काणे जन्मा करे छे तेमां आपणु उपाय नथी. तेमना आत्माने शांति मणो जे न धंज्ज. (डोड; पोष सुह ३, सं. २०३२)

प. पू. अनुयोगाचार्य अरतरगच्छाक्षर सुनि श्री कान्तिसागर म. — आपका पत्र मिला । दिवंगत संघनायक अचार्यप्रवर श्रीमद् विजयनन्दनसूरीश्वरजी म. से हमारा करीबन ३० वर्षों से परिचय था । हमने उनको निकट से देखा है । उन के जैसा सरल, निष्कपट, महान समयज्ञ, शाश्वतिक महान ज्ञाता एवं किसी भी गच्छ या संप्रदाय वालों के ऊपर अमिट छाप डालनेवाले इस शताब्दी में कोई दूसरे हमारी दृष्टि में नहीं आये । छोटे से छोटा आदमी भी कोई मुहूर्त या प्रश्न पूछता तो उसका समाधान उसको तुरंत मिलता था । ऐसे अचार्य की पूर्ति होना असंभव नहीं तो अशक्य जरूर है । हमें दर्शन की एवं मिलने की बड़ी उत्कंठा थी, परन्तु अचानक ब्रह्माघात के

સમાન શોક-સમાચાર સુનકર દિલ એકદમ સ્તંભિત હો ગયા। ઉન કા વાત્સલ્યમય પ્રેમ બહુત હી પ્રશંસનીય થા। પૂરે ભારત કે જૈન સમાજ કો ઇસ શોક-સમાચાર સે હૃદયવિદારક દુઃખ હુઆ હૈ। આજ ચારોં તરફ યહી વાતાવરણ ફેલ રહા હૈ કિ અબ હમ મુહૂર્તોં કિસ કો પૂછેંગે? ઓર ઉસ ધન્ય માતાને ઘેસે પુત્રકો જન્મ દિયા જિસને શાસન કા સિરતાજ બનકર અવિલંબ સમાધાનકારક પ્રત્યુત્તર દેકર શાસન કી શોભા વઢાઈ। આજ જૈન સમાજ અપને કો નિર્નાયક યવં કિંકર્તવ્યવિમૂઢ અનુભવ કર રહા હૈ। દિવંગત આત્મા તો દીર્ઘ કાલ તક શુદ્ધ સંયમ પાલન કર ઓર શાસન કી પૂરી સેવા કર કે અપની આત્મા કા કલ્યાણ કર ગયે। સદ્ગત આત્મા કો ચિરશાંતિ મિલે, યહી શાસનદેવ સે પ્રાર્થના હૈ। આપ સે, સર્વ સમુદાય સે સંવેદના પ્રકટ કરતે હૈં। (પાલીતાણા; તા. ૮-૨-૧૭૬.)

પાર્શ્વચન્દ્ર ગચ્છાલંકાર પ. પૂ. સુનિરાજ શ્રી વિદ્યાચન્દ્રજી મ.—માગસર વહિ ૧૪ની સાંજે ૭ વાગે અચાનક અંધારી રાત હતી જ, છતાંય સર્વથા અંધારું ફેલાયું. દીવો બંધ થયાના સમાચાર સાંભળ્યા. પૂજ્ય ગુરુદેવને કાળરાજ્યે ત્યાં જ તગડી-મામૂલી ગામમાં રોકી પાડ્યા. પૂ. ગુરુદેવ! આપના અચાનક કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર સાંભળી ખૂબ જ દુઃખ થયું છે. આપના દરશન માટે મને આપે જ અમદાવાદ આવવા ન દીધો ને આપ પધાર્યો જ નહિ. ખૂબ દુઃખમય જીવન બન્યું. આ અચાનક સમાચારના શબ્દો સાંભળી મારી ઇચ્છા ને આશાને ભુલ્લો જ બની ગયો! મારો આસરો ગયો છે. પૂ. ગુરુદેવ! હું ગચ્છનો નહિ, પર હતો, છતાંય આપે કેંડ સુધી પર માન્યો જ નહિ, મારો માન્યો. તે ઉપગારી આત્માને શાંતિ થાવ. (પાલીતાણા; તા. ૨-૧-૭૬)

બોટાદ સંપ્રદાયના સ્થાનકવાસી પૂજ્ય સુનિરાજ શ્રી અમીચન્દ્રજી મ.—આપણા ધર્મના મહાન નેતા આચાર્ય ભગવંત પૂજ્યપાદ પરમપૂજ્ય વંદનીય ગુરુવર્ય પૂજ્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના કાળધર્મ પામ્યાના (તગડી મુકામે) સમાચાર બાણતાં પૂજ્ય મહારાજશ્રી-સર્વે ઠાણાંઓએ ખૂબ જ આઘાતની લાગણી અનુભવેલ છે. તેઓશ્રી લખાવે છે કે, પૂજ્ય ભગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરિ મહારાજશ્રીની અપાર કરુણા, વત્સલતા ને નિખાલસ પ્રેમ અત્યંત સ્મૃતિમાં રહે છે. અમારાં સ્થાનકવાસી ભાઈ-બહેનોની દીક્ષાનાં મુહૂર્તોં માટે બ્યારે બ્યારે અમારા શ્રાવકો તેમની પાસે ગયા હશે, ત્યારે તેઓની ગમે તેટલી અનુકૂળતા-પ્રતિકૂળતા હોય છતાં હાસ્યવદને અત્યંત લાગણીભાવે દીક્ષાર્થીનાં તે મહૂરતો બેઈ આપી, અનેક શુભેચ્છાઓ ને સુશિખામણો આપતા હતા. તે યાદ કરતાં અમારાં સૌનાં હૃદય ડ્રવી ઊઠે છે. આપણા દરેક સંપ્રદાયમાં તેઓશ્રી એક કરુણામૂર્તિ, વાત્સલ્યમય અને મહાન પુણ્યશાળી આત્મા હતા. તેઓશ્રીનો આત્મા, જ્યાં-જે ઉચ્ચતર ગતિમાં-હોય ત્યાં શાંતિને પામે તે જ અભ્યર્થના. (લિ. એન. ટી. શાહ; અમદાવાદ; તા. ૨-૧-૭૬)

પ. પૂ. પં. શ્રી ચંદનવિજયજી મ.—પરમપૂજ્ય ગરુડાધિપતિ આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજજીના સ્વર્ગવાસથી જૈન સમાજને જબરદસ્ત ખોટ પડી છે. આમાં આપણું ચાલે તેમ નથી. અત્રે દેવવંદન સંઘ સહ કરેલ છે. અમે ઘણા જ દિવસગીર થયા છીએ. (વડોદરા; તા.૧-૧-૭૬)

પ. પૂ. પં. શ્રી પૂર્ણાનંદવિજયજી મ.—શનિવારે સાંજે આપશ્રીનો તાર મળ્યો. વાંચીને ઘણું જ દુઃખ થયું છે. ગુરુવારે સવારે જ અમે સાંભળ્યું હતું. દેવવંદન કરીને યોગદ મુકામે તાર કર્યો હતો, જે મળી ગયો હશે. જૈન સમાજનો અમકતો સિતારો, વાત્સલ્યપૂર્ણ મહાપુરુષ અકસ્માત ચાલ્યો ગયો. ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે. તપાગરુદના આંગણે જ્યારે ચારે તરફ અંતરંગ તોફાન હતું, ત્યારે સફળ મુકાનીની રીતે તપાગરુદનો અને પરંપરાએ આખાયે જૈન શાસનનો દોર પોતાના હાથ લઈને તેઓ સમાજને સુરક્ષિત રાખી શક્યા હતા. શાસનદેવ તેમના આત્માને શાંતિ આપે એ જ પ્રાર્થના. આપશ્રી અધાં શોકમગ્ન હશે, તેમાં મારો ભાગ નોંધી લેશે. (મુંબઈ; પોપ સુદિ ૩, સં. ૨૦૩૨)

પૂ. મુનિરાજ શ્રી કીર્તિચંદ્રવિજયજી મ.—ગઈ કાલે રાતે અચાનક પૂ. આચાર્ય-દેવ શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ.ના કાળધર્મના સમાચાર જાણવા મળ્યા. અણુધાર્યું આમ બની ગયું તેથી સાંભળતાં જ આશ્ચર્ય અને આઘાતથી સૌ દિગ્મૂઠ બની ગયા. તમારા હૃદયને આ બનાવથી કેવો આઘાત પહોંચ્યો હશે તેની કંઈક કલ્પના તો કરી શકું છું. તમારી વેદનામાં એક મિત્ર તરીકે હું પણ મારી સમવેદના બ્યક્ત કરું છું. વધુ તો શું લખું? આજે સવારે નવ વાગે અત્રે બિરાજમાન ડેલાવાળા આચાર્ય શ્રી ભુવનચંદ્ર-સૂરીજી મ.ની નિશ્રામાં, શ્રાવક-શ્રાવિકા વર્ગની ઉપસ્થિતિમાં, પૂ. ભદ્રગુપ્ત વિ. મ. આદિ અમે સૌએ પણ દેવવંદન કર્યો છે. દેવવંદન બાદ પૂ. આચાર્યશ્રીએ અને પૂ. મુનિરાજ શ્રી ભદ્રગુપ્તવિજયજી મ. એ સ્વર્ગસ્થ પૂ. આચાર્ય ભગવંતના વિશિષ્ટ ગુણોનું વર્ણન કરીને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પી હતી. (પાલ્લી, મુંબઈ; તા. ૧-૧-૭૬)

પ. પૂ. મુનિરાજ શ્રી કેવલવિજયજી મ.—શાસન-સૌધનો એક મુગ્ધ સ્તંભ પડી ગયો. ગીતાર્થશિરોમણિ ઉચ્ચ આત્માનો વિયોગ અસહ્ય જ લાગે. ભાવીના આગળ શું થાય? તેઓશ્રીના આત્માને શાંતિ ઇચ્છીએ. (રાયચુર; તા. ૧૪-૧-૭૬)

શ્રમાણુ સમુદાયના પત્રોની યાદી

પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયદક્ષસૂરીશ્વરજી મ.
ભદ્રેશ્વર	પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયકુમુદચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.
સૂરત
પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયભદ્રકેરસૂરીશ્વરજી મ.
(આપજી મ. ના)	પ. પૂ. પં. શ્રી વિકાસવિજયજી મ. સાદડી
પૂ. ગણિવર્ય શ્રી જયચંદ્રવિજયજી મ. વડોદરા

પૂ. મુનિરાજ શ્રી પદ્મવિજયજી મ. મદ્રાસ
 પૂ. ગણિવર્ય શ્રી અજિતચંદ્રવિજયજી મ. પાનસર
 પૂ. પં. શ્રી સૂર્યસાગરજી ગણિવર્ય પાલિતાણા
 પૂ. પં. શ્રી કંચનસાગરજી ગણિવર્ય મુંબઈ
 પૂ. પં. શ્રી પ્રમોદસાગરજી ગણિવર્ય મુંબઈ
 પૂ. મુનિરાજ શ્રી કુંદકુંદવિજયજી મ. જેતપુર

પૂ. મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી મ. મુંબઈ
 પૂ. મુનિરાજ શ્રી નયકીર્તિવિજયજી મ.
 પૂ. મુનિરાજ શ્રી વિવેકચંદ્રવિજયજી મ. પાટણ
 પૂ. મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. જામનગર
 પૂ. મુનિરાજ શ્રી નરદેવસાગરજી મ. કપડવણજ

સાધ્વીજી મહારાજના પત્રોની યાદી

પૂ. સાધ્વી શ્રી કુસુદશીજી મ. ભાવનગર
 પૂ. સાધ્વી શ્રી કાંતાશીજી મ. ભાવનગર
 પૂ. સાધ્વી શ્રી પ્રમોદશીજી મ. મહુવા
 પૂ. સાધ્વી શ્રી લલિતપ્રભાશીજી
 પૂ. સાધ્વી શ્રી પદ્માશીજી મ. પાલીતાણા
 પૂ. સાધ્વી શ્રી સુશીલાશીજી મ. ખંભાત
 પૂ. સાધ્વી શ્રી જિનેન્દ્રશીજી મ. સૂરત
 પૂ. સાધ્વી શ્રી કંચનશીજી મ. અમદાવાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી દિવ્યશીજી મ. જોરસદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી પ્રવીણાશીજી મ. માતર
 પૂ. સાધ્વી શ્રી શ્રીપતિશીજી મ. રાજકોટ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી સૂર્યપ્રભાશીજી મ. સૂરત
 પૂ. સાધ્વી શ્રી પ્રવીણાશીજી મ. પેટલાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી પૂર્ણલદ્રાશીજી મ. પેટલાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી વિજયાશીજી મ. પેટલાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી પ્રવીણાશીજી મ. અમદાવાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી સૌમ્યલતાશીજી મ. જ્ઞેષપુર
 પૂ. સાધ્વી શ્રી પુષ્પાશીજી મ. આણંદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી ચંદ્રકાંતાશીજી મ. ગોધરા
 પૂ. સાધ્વી શ્રી રંજનશીજી મ. મુંબઈ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી ચારિત્રશીજી મ. અમદાવાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી ભક્તિશીજી મ. ખંભાત

પૂ. સાધ્વી શ્રી ઇન્દ્રશીજી મ. પાલિતાણા
 પૂ. સાધ્વી શ્રી સુશીલાશીજી મ. અમદાવાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી કાન્તિશીજી મ. ખંભાત
 પૂ. સાધ્વી શ્રી ચંદ્રપ્રભાશીજી મ. પાલિતાણા
 પૂ. સાધ્વી શ્રી પુષ્પપ્રભાશીજી મ. અમદાવાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી જ્યાશીજી મ. અમદાવાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી વિદ્યુતપ્રભાશીજી મ. સાવરકુંડલા
 પૂ. સાધ્વી શ્રી કમળપ્રભાશીજી મ. પાલિતાણા
 પૂ. સાધ્વી શ્રી સ્વયંપ્રભાશીજી મ. લુણાવાડા
 પૂ. સાધ્વી શ્રી સદ્ગુણાશીજી મ. ગાંધીધામ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી સુવર્ણપ્રભાશીજી મ. અમદાવાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી મણિશીજી મ. સુરેન્દ્રનગર
 પૂ. સાધ્વી શ્રી મંજુલાશીજી મ. ખંભાત
 પૂ. સાધ્વી શ્રી સુમનશીજી મ. કપડવણજ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી સુરેન્દ્રશીજી મ. ળીકાનેર
 પૂ. સાધ્વી શ્રી વિનયપ્રભાશીજી મ. અમદાવાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી કુસુમશીજી મ. અમદાવાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી મુક્તિશીજી મ. અમદાવાદ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી દિનમણિશીજી મ. હારિજ
 પૂ. સાધ્વી શ્રી તત્ત્વચશાશીજી મ. આઘોઈ (કરછ)
 પૂ. સાધ્વી શ્રી તત્ત્વગુણાશીજી મ. અમદાવાદ

केरलाक तार-सदेश

(1) Condolence on sad demise of Shri Nandansuriswarji Maharaj Saheb. God give us strength to bear unrepairable loss.

—Vijaya Meruprabhasuriswarji,
Vijaya Devsuriswarji, Vijay
Shubhankersuriswarji, Bombay

(2) Greatly shocked and deeply grieved at the sad demise of Shri Vijayanandansurishwarji. Shri Acharyaji has devoted his entire life for Shri Jain Shasan. The vacume created by the passing away of this great soul cannot be easily filled in. His unparalleled mission and pious memories are only left for us for guidance. May the departed soul rest in peace.

—Jain Sangh, Shegaon.

(3) Extremely sorry for sad demise of Acharya Maharaj Saheb Nandansuriswarji. Jain Samaj has lost a great saint. We pray emancipation to his soul.

—Batuk Gandhi and
Kaku Gandhi, Bombay.

(4) Most regretfully noted kaldharma of Acharya Shri Vijay Nandansurishwarji Maharaj. Pray Shashandev eternal peace to His Holiness great soul.

—Vijay Preamsuri, Vijay Subodhsuri,
Panyas Vibudhvijay, Kantilal
Gagalbhai, Kesrichand Javarmal,
Poona Sakal Sangh.

(5) Deeply grieved by sad demise of Acharya Shri Nandansuriswarji, great philosopher, unparalleled learned and staunch supporter of 2500 anniversary of Lord Mahavir. Entire Jain Samaj will miss him for centuries. May his soul rest in peace.

—Muni Shri Yashovijayji, Bombay.

(6) Shri Matunga Jain Sangh is deeply grieved of the sad demise of the great Acharya Shri Nandansurishwarji. It is a great loss to Jain Sangh of India.

—Shri Matunga Jain Sangh, Bombay.

શ્રમણ સમુદાયના તારોની યાદી

પૂ. આ. શ્રી વિજયપ્રતાપસૂરીશ્વરજી મ. મુંબઈ. પૂ. આ. શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મ. મુંબઈ. પૂ. આ. શ્રી વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મ. હુધિયાના. પૂ. આ. શ્રી હેમસાગર-સૂરીશ્વરજી મ. ભાવનગર. પૂ. આ. શ્રી દેવેન્દ્રસાગરસૂરીશ્વરજી મ. ઢીંટોઈ. પૂ. આ. શ્રી વિજયરામસૂરીશ્વરજી મ. (ડેલાવાળા) વર્ધા. પૂ. આ. શ્રી વિજયમોતીપ્રભસૂરીશ્વરજી મ. જામનગર. પૂ. આ. શ્રી વિજયમેરુપ્રભસૂરીશ્વરજી મ. મુંબઈ. પૂ. આ. શ્રી વિજયદક્ષસૂરીશ્વરજી મ. ભદ્રેશ્વર. પૂ. આ. શ્રી વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મ. પૂના. પૂ. આ. શ્રી વિજયસુબોધચંદ્ર-સૂરીશ્વરજી મ. પૂના. પૂ. આ. શ્રી વિજયદેવસૂરીશ્વરજી મ. મુંબઈ. પૂ. આ. શ્રી વિજય-સુશીલસૂરીશ્વરજી મ. જ્ઞેષપુર. પૂ. આ. શ્રી વિજયજ્ઞાનંદસૂરીશ્વરજી મ. ઢીંબડી. પૂ. આ. શ્રી વિજયશુભંકરસૂરીશ્વરજી મ. મુંબઈ. પૂ. આ. શ્રી વિજયમહિમાપ્રભસૂરીશ્વરજી મ. અમદાવાદ. પૂ. આ. શ્રી વિજયકુમુદ્યંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. સૂરત. પૂ. આ. શ્રી વિજય-મંગળપ્રભસૂરીશ્વરજી મ. પાલિતાણા. પૂ. આ. શ્રી વિજયરાજેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મ. ધાનેરા. પૂ. આ. શ્રી વિજયવિનયચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. ધ્રાંગધ્રા. પૂ. આ. શ્રી વિજયપ્રસન્નચંદ્રસૂરી-શ્વરજી મ. ખીમત. પૂ. આ. શ્રી સુબોધસાગરસૂરીશ્વરજી મ. નવસારી. પૂ. આ. શ્રી વિજયભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મ. સમી. પૂ. આ. શ્રી વિજયરાજતિલકસૂરીશ્વરજી મ. સમી. પૂ. આ. શ્રી વિજયભદ્રંકરસૂરીશ્વરજી મ. પાટણ. પૂ. ઉપાધ્યાય શ્રી સુન્દરમુનિજી મ. સોજત. પૂ. ઉપા. શ્રી સુરેન્દ્રવિજયજી ગણિ ખંભાત. પૂ. પં. શ્રી કાંતિસાગરજી મ. (ખરતરગચ્છીય) પાલિતાણા. પૂ. પં. શ્રી વિબુધવિજયજી ગણિ, પૂના. પૂ. પં. શ્રી ચંદન-વિજયજી ગણિ વડોદરા. પૂ. મુનિ શ્રી રામચંદ્રજી મ. (પાયચંદગચ્છીય) માંડલ. પૂ. મુનિ શ્રી જયચંદ્રવિજયજી ગણિ વડોદરા. પૂ. મુનિ શ્રી પ્રમોદ્યંદ્રવિજયજી ગણિ વડોદરા. પૂ. પ્રવર્તક શ્રી નિરંજનવિજયજી મ. મુંબઈ. પૂ. મુનિ શ્રી યશોવિજયજી મ. મુંબઈ. પૂ. મુનિ શ્રી સદ્ગુણવિજયજી મ. મુંબઈ. પૂ. મુનિ શ્રી પૂર્ણચંદ્રવિજયજી મ. ગાંધીવાડા. પૂ. મુનિ શ્રી અમરેન્દ્રસાગરજી મ. સૂરત. પૂ. મુનિ શ્રી અશોકસાગરજી મ. રતલામ. પૂ. મુનિ શ્રી સુધર્મસાગરજી, પૂ. મુનિ શ્રી દિવ્યોદયસાગરજી મ. જામનગર. પૂ. મુનિ શ્રી નયકીર્તિવિજયજી, વિવેકચંદ્રવિજયજી મ. પાટણ. પૂ. મુનિ શ્રી રત્નાપ્રભવિજયજી મ. ઝોડ. પૂ. મુનિ શ્રી આણંદવિજયજી મ. સૂરત. ખરતરગચ્છાધીશ ગણિવર્ધ શ્રી હેમેન્દ્ર-સાગરજી મ. સૂરત.

પૂ. સાધ્વીજી મહારાજના તારોની યાદી

પૂ. સા. શ્રી હસ્તીશ્રીજી મ.	અમદાવાદ	પૂ. સા. શ્રી ભક્તિશ્રીજી મ.	ખંભાત
” ” ” પુષ્પાશ્રીજી મ.	ખંભાત	” ” ” પદ્માશ્રીજી મ.	પાલીતાણા
” ” ” કાંતિશ્રીજી મ.	”	” ” ” પ્રમોદશ્રીજી મ.	મહુવા

પૂ. સા. શ્રી લલિતપ્રભાશ્રીજી મ.	મહુવા	પૂ. સા. શ્રી સુવર્ણપ્રભાશ્રીજી મ.	અમદાવાદ
” ” ” જિનેન્દ્રશ્રીજી મ.	સૂરત	” ” ” તીર્થોદયાશ્રીજી મ.	”
” ” ” સુશીલાશ્રીજી મ.	ખંભાત	” ” ” ચારિત્રશ્રીજી મ.	”
” ” ” કંચનશ્રીજી મ.	અમદાવાદ	” ” ” ચારિત્રશ્રીજી મ.	પાલિતાણા
” ” ” જયાશ્રીજી મ.	”	” ” ” શ્રીમતીશ્રીજી મ.	રાજકોટ
” ” ” પ્રવીણાશ્રીજી મ.	વડતાલ-માતર	” ” ” ચારુચશાશ્રીજી મ.	”
” ” ” પૂર્ણલદ્રાશ્રીજી મ.	માતર	” ” ” સ્નેહલતાશ્રીજી મ.	”
” ” ” કવીન્દ્રશ્રીજી મ.	ગોધરા	” ” ” જયાશ્રીજી મ.	પાલીતાણા
” ” ” કમળપ્રભાશ્રીજી મ.	ઉમરાળા	લાવણ્યશ્રીજી મ.	”
” ” ” વિદ્યુતપ્રભાશ્રીજી મ.	મહુવા	” ” ” મંજુલાશ્રીજી મ.	ખંભાત
” ” ” કાન્તાશ્રીજી મ.	ભાવનગર	” ” ” સુમંગલાશ્રીજી મ.	વાસદ
” ” ” વિજયાશ્રીજી મ.	પેટલાદ	” ” ” વિનયપ્રભાશ્રીજી મ.	અમદાવાદ
” ” ” સૌમ્યલતાશ્રીજી મ.	જેઘપુર	” ” ” કાંતિશ્રીજી મ.	પાલિતાણા
” ” ” ચંદ્રપ્રભાશ્રીજી મ.	પાલિતાણા	” ” ” તત્ત્વચશાશ્રીજી મ.	આઘોઈ-વાગડ
” ” ” હેમપ્રભાશ્રીજી મ.	”	” ” ” મણિશ્રીજી મ.	(સાયલાવાળા)
” ” ” સદ્ગુણાશ્રીજી મ.	ભદ્રેશ્વર		સુરેન્દ્રનગર

પત્રોમાંથી તારણ

શેઠ શ્રી સુધાકરભાઈ મણિભાઈ (હડીસિંહ કેસરીસિંહ)—પ. પૂ. આચાર્ય મહારાજ શ્રી શ્રી શ્રી ૧૦૦૮ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ, તગડી મુકામે, માગશર વહ ૧૪ ને બુધવારના રોજ સાંજના સવા પાંચ વાસપાસ, કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર સાંભળી મારા આત્માને ઘણો જ આઘાત પહોંચ્યો છે અને સર્વે કુટુંબીજનોને પારાવાર દુઃખ થયું છે. અમોને તથા શ્રી સકળ સંઘને ન પૂરી શકાય તેવી ખોટ પડી છે અને તે સહેજે સમજી શકાય તેમ છે. આપ તો જ્ઞાની છો એટલે આપને આ બાબતમાં મારે વધારે લખવાનું હોય જ નહિ. આપ હિંમત રાખશો અને સર્વેને હિંમત આપશો. આપણે તો એટલું જ હવે ઇચ્છવાનું રહ્યું કે પ. પૂ. આચાર્ય મહારાજ શ્રી શ્રી શ્રી ૧૦૦૮ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના આત્માને શાસનદેવો પરમશાન્તિ આપે. (અમદાવાદ; તા-૪-૧-૭૬)

પંડિતવર્ય શ્રી બેચરદાસ જીવરાજ દોશી—આપનો પત્ર મલ્યો, આચાર્યશ્રીના જવાથી અમને વિશેષ આઘાત થયો છે. હમણાં એક આઘાત થયો અને આ બીજો ભારે આઘાત થયો. સ્વ. પુણ્યવિજયજી ચાટ્યા ગયા પછી મને આ શ્રી મળવાનું અસાધારણ સ્થાનરૂપ મળ્યા, પણ અમારે અને ખાસ તો મારે કમનસીબે તેઓશ્રી પણ પ્રયાણ કરી ગયા.

તમારા ગયા પછી પાંજરાપોળને ઉપાશ્રયે અમે જઈ આવ્યા પણ વિશેષ સૂનકાર લાગ્યો. બેકે, આ. કસ્તૂરસૂરિજી તથા યશોભદ્રસૂરિજી વગેરેને અમે મળ્યા, પણ આ. શ્રી વિના અને તમારી હાજરી વિના અમારું દિલ નિરાશ થઈ ગયું. તમે વહેલાં વહેલાં અહીં પધારી જાઓ એમ અંતઃકરણથી વિનંતિ કરીએ છીએ. (અમદાવાદ; તા. ૧૨-૧-૭૬)

શ્રી રિખલદાસજી રાંકા—પૂજ્ય ગુરુદેવના સ્વર્ગવાસના સમાચાર મને આ પહેલાં જ મળી ગયા હતા, પરંતુ આપને કયાં કાગળ લખવો એની માહિતી ન હોવાથી હું આપને સંવેદનાનો કાગળ નહીં લખી શક્યો. આચાર્યશ્રીના જવાથી શ્યેતાંબર સમાજની બહુ મોટી ક્ષતિ થઈ, જે અપૂરણીય છે. પરંતુ મૃત્યુના આગળ કોઈનો ઉપાય નથી. આચાર્યશ્રીના જવાથી મને પણ દુઃખ અને આઘાત થયો. પરંતુ એમને સાચી શ્રદ્ધાંજલિ આત્મવિકાસ કરીને જ આપી શકાશે; શાબ્દિક શ્રદ્ધાંજલિથી શું વળવાનું છે ? (પૂના; તા-૨-૨-૭૬)

ડો. છોડુભાઈ એફ. શાહ—ગુરુજીની યાદ અથવા તો કોઈ સ્મૃતિ આવે છે ત્યારે હું રડવું શેકી શકતો નથી. તેઓશ્રીનો મારા તથા મારા આખા કુટુંબ પર એટલો બધો ઉપકાર હતો કે તેઓશ્રીની વિદાયથી અમો બધા અનાથ જેવા થઈ ગયા છીએ. આટલી જલદી તેઓશ્રીનો દેહવિલય થશે તે કલ્પનામાં પણ ન હતું. હજી તો કોઈ ગામમાં ગુરુજી કહેતા હતા કે રવિવારે વલ્લભીપુર અનુકૂળતા હોય તો આવશો અને પાલિતાણા પહોંચ્યા પછી અનુકૂળતા કરી થોડા દિવસ રોકાવાનું રાખશો. આ બધું તો હવે સ્વપ્ન જેવું થઈ ગયું. તેઓશ્રીની યાદ આવે છે અને હૃદય ભરાઈ આવે છે. તેઓશ્રી કેટલા પ્રેમાળ, લાગણીવાળા અને સાદા હતા તેનો ખ્યાલ કરું છું અને મારા જીવનના બધા પ્રસંગો તેઓશ્રીના સહવાસના યાદ આવે છે. બધા સાધુઓ અને સાધ્વી મહારાજો પ્રત્યે તેઓશ્રીની દેખરેખ અને બધાની જરૂરીઆતો પૂરી યાડવાની તેઓશ્રીની ચીવટ હજી હું યાદ જ કર્યા કરું છું. આટલા મોટા મહાન આચાર્ય હોવા છતાં મારા તરફની તેઓશ્રીની લાગણી હું જીવનપર્યાંત ભૂલી શકું તેમ નથી. તેઓશ્રીના જવાથી મને, મારા કુટુંબને, આખા સમુદાયને અને સમસ્ત જૈન સંઘને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે. તેઓશ્રીની શરીરની સુખાકારી સારી ન હોય અને હું કહું કે, ‘સાહેબજી ! આપ આરામ કરો.’ ત્યારે તેઓશ્રી એમ કહે કે, ‘બહુ દૂરથી મુહૂર્ત જોવરાવવા આવ્યા છે, તો તેમને તકલીફ પડે, તેથી તે કામ પતાવવું પડે.’ અને તેઓશ્રી તકલીફ ઉઠાવીને પણ શુભ મુહૂર્ત કાઢી આપે. આ શું બતાવે છે ? તેઓશ્રીની મોટાઈ, ઉદારતા અને દરેક જીવ પ્રત્યે સમભાવ અને સમદષ્ટિ.

પત્ર દ્વારા તેઓશ્રીનો ગુણાનુવાદ કરવા બેસું તો તેનો પાર આવે તેમ નથી. આટલું તો લખવાનું પ્રયોજન એ જ કે તેઓશ્રીની યાદ આવે છે ત્યારે લખવાનું શેકી શકતો નથી. ગુરુમહારાજની ભક્તિ કરવાનો મને મોકો મળતો હતો તે મારું અહોભાગ્ય

સમઘુ' છું. આપશ્રી મારા તરફથી ખાતરી સંખશે કે જેટલી ભક્તિ ગુરુજીની કરી, તેવી જ ભક્તિ આખા સમુદાયના સાધુઓ માટે કરતો રહીશ. (સાબરમતી (અમદાવાદ); તા. ૨૩-૧-૭૬)

૫. શ્રી ભાલચન્દ્ર દયાશંકર કવીશ્વર—આ પત્ર લખતાં હાથ, કલમ અને કાગળ એકીવખતે કંપી ઝડે છે, ઈન્દ્રિયો મૂર્છિત થઈ જાય છે, કયાં છીએ એનું ભાન રહેતું નથી. આપણે બધા બાણે નષ્ટસર્વસ્વ થઈ ગયા હોઈએ એવા બની ગયા છીએ. હું તો એજિનમાંથી છૂટેલા અને ગતિવાળા ડબ્બા જેવો જ થઈ ગયો છું. આ કાગળ પણ એ જ સ્થિતિમાં લખું છું. ફૂર કૃતાન્તને દયા હોતી નથી. 'તત્ તાદૃષ્ વ્યસન' વિધિઘટયતિ પ્રૂરાશયઃ પ્રાગ્ણનાં.' સમય સ્વ-પર શાસ્ત્રોનો સમુદ્ર સુકાઈ ગયો. જ્યોતિષશાસ્ત્રનો પ્રાણ ચાલ્યો ગયો. સાહિત્યશાસ્ત્રનું સરોવર અદશ્ય થઈ ગયું. આપણો તો આશ્વાસન, ધૈર્ય વગેરેનો બબ્બનો ખોવાઈ ગયો. આધ્યાત્મિક કલ્પવૃક્ષ ઊડી ગયું. સૂર્ય અસ્તંગત થઈ ગયો. હું આવો થઈ ગયો તો તમારી શી દશા હશે? અરે રે! આચાર્ય ભગવંત આપણને આકાશમાં અધધર છોડી દઈને બ્રહ્મલોકમાં ચાલ્યા ગયા. આશ્વાસન આપવામાં અત્યારે દર્શનશાસ્ત્રોનું ભયંકર દેવાળું દેખાય છે. ગૌતમસ્વામીજી સાંભરે છે. આચાર્ય ભગવંતની પ્રેમાળ મૂર્તિ નજર આગળ તર્યા કરે છે. આખા જગતનો આ જ રસ્તો છે. ભૌતિક શરીર તો જવાતું જ છે, પણ જીવનમાં કરેલાં સત્કર્મો, પુણ્ય કાર્યો અને પવિત્ર ધર્મકાર્યો જ જગતમાં અતિકાન્ત આત્માના યશઃશરીરને અમર બનાવે છે. એ શરીર સત્પ્રેરણા દ્વારા જગતનું કલ્યાણ કરે છે. આચાર્ય ભગવંતે આજીવન ધર્માચરણ કર્યું છે અને જીવનોત્તર સમયમાં પણ પોતાનાં કાર્યો દ્વારા જગતને સન્માર્ગદર્શન કરાવી રહ્યા છે. એમની તિરોધાનજન્ય ખોટ પુરાય એવી નથી જ. યોટાદ જન્મભૂમિ અને યોટાદ મહાભિનિષ્કમણભૂમિ!

દલતિ હૃદય' ગાદોદ્દેગ', દ્વિધા ન તુ મિચતે,
 વહતિ ત્રિકલઃ કાચો મોહ', ન મુચ્ચતિ ચેતનામ્ ।
 જ્વલયતિ તનૂમન્તર્દાહઃ, કરોતિ ન ભસ્મસાત,
 પ્રહરતિ વિધિર્મર્મચ્છેદી, ન કૃન્તતિ જીવનમ્ ॥

હવે તો કંઈ જ ગમતું નથી. ખાસ કરીને રાતે તો ગતિમાં અસ્થિરતાનો અનુભવ થાય છે. મારું અહોભાગ્ય કે પૂ. આચાર્યવર્યના મને છેલ્લે છેલ્લે (અમદાવાદમાં) દર્શન થયાં. નીકર તો હું જિંદગી હારી જાત. 'ન કિञ્ચિદપિ કુર્વાણઃ, સૌખ્યૈર્દુઃસ્વાન્ય-પોહતિ । તન્ તસ્ય કિમપિ દ્રવ્ય', યો હિ યસ્ય પ્રિયો જનઃ ॥' આ 'કિમપિ દ્રવ્ય' ગયું. હવે તો તમારું મ'ડળ જ એક આશ્વાસન રહ્યું. સૌને યથાયોગ્ય વંદન. (ખંભાત; તા. ૧-૧-૭૬)

સિવિલ હોસ્પિટલના સિવિલ સર્જન ડૉ. એચ. સી. શાહ—ઘણા જ આઘાત સાથે જણાવવાની રબ લઈ છું કે, પૂ. શ્રીમદ્ નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ તા. ૩૧-૧૨ના રોજ અપૂર્વ સમાધિ સાથે કાળધર્મ પામ્યા છે, તેવા સમાચાર પેપરમાં વાંચી અમોને ઘણું જ દુઃખ થયું છે. સારાયે જૈન સમાજમાં પૂજ્યશ્રીના અવસાનથી સન્નાટો છવાઈ ગયો છે, અને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે. અને જૈન સમાજ પાંગળો થયો છે. તેમનું સદા હસતું મુખારવિંદ તથા અલૌકિક પ્રલાવશાળી અક્રિતવ વર્ષો સુધી યાદ આવ્યા કરશે. તેમના જૈનધર્મ વિષે અપૂર્વ ઊંડા અભ્યાસ તથા તારણથી જૈનધર્મનું વધારેમાં વધારે વિસ્તરણ કરેલ છે અને અસંખ્ય જીવોનો ઉદ્ધાર કરેલ છે. પૂજ્યશ્રીના પરમપવિત્ર ચારિત્રપૂત મહાન આત્માને ચિરશાંતિ થાય તેવી પરમકૃપાળુ પરમાત્માને પ્રાર્થના કરી વિરમું છું. (ખેડા; તા. ૧૩-૧-૭૬)

પં. શ્રી મફતલાલ ઝવેરચંદ ગાંધી—પૂ. ગુરુદેવના નિર્વાણથી આપે તો શિરછત્ર, કહો કે સર્વસ્વ ગુમાવેલ છે. મેં પણ પૂજ્યસ્થાન અને વિશ્રામસ્થાન-બંને ગુમાવ્યાં છે. શાસને આધારસ્તંભ ગુમાવ્યા છે, પૃથ્ઠસ્થાન શાસનનું ખોવાયું છે. અમે ધંધુકા આવ્યા તેની પાછળ કોઈ સંકેત જ હશે કે છેલ્લે છેલ્લે તેમણે મારું લખાણ સાંભળી લીધું. અને અમદાવાદથી વિહાર કરતાં તેઓ મારે ત્યાં પધાર્યા પણ ખરા. (અમદાવાદ; તા. ૬-૧-૭૬)

શ્રી હડીચંદ જે. દોશી—પૂ. પ્રાતઃસ્મરણીય સ્વ. વિજયનંદનસૂરીશ્વરજીના દેહનિધન થવાનો વિગતવાર જાપેલ હેવાલ મળ્યો. વાંચી તે ક્ષણે ત્યાં હાજર હોઈ એ તેવો અનુભવ થયો. સદ્ગતના નિધનથી જૈન સમાજ, અનેક સંસ્થાઓ, સાધુસમુદાયો, આપણે બધા, અંગત રીતે વધતે-ઓછે અંશે રાંકે બન્યા છીએ. ખરું બેતાં, છેલ્લાં બે-ત્રણ વર્ષોથી તેમની તબિયતે ઘણી નોટિસો આપી હતી. એટલે અમુક અંશે આ બનાવનો આઘાત ઝીલવાની માનસિક ક્ષમતા અજાણપણે પણ આવી ગઈ હશે; નહિતર આવી જવી જોઈતી હતી. પણ, માનવીની સહનશક્તિ એટલી ઓછી છે કે આવા બનાવો જ્યારે બને ત્યારે આઘાત-અને તે અવર્ણનીય-ન આપે તો આપણે માનવ ન રહીએ. છતાં એ મનની દુર્બળતા ફેંકી દઈ, તેમના માર્ગે જવામાં, તેમનું જીવન ખૂબ પ્રેરણાદાયી હતું. આપણા આખા આયુષ્યમાં ન ખૂટે તેવી પ્રેરણાના ઝરણાં સમાન તેમનું જીવન હતું તેની ખાતરી જેમ જેમ વખત જશે તેમ તેમ થતી જશે. તેમના અનેક ઉપકારો યાદ કરીને ગદ્ગદ થઈ જવાય છે. પ્રભુ, તેમના આત્માને શાંતિ અર્પો અને તેમના ગુણુરાશિમાંથી કંઈક મેળવવાની લાચકાત અર્પો તે પ્રાર્થના. (ભાવનગર; તા. ૮-૧-૭૬)

શ્રી બાપાલાલ મનસુખલાલ શાહ—આજે સવારના 'મુંબઈસમાચાર' પેપર હાથમાં લેતાં જ પહેલાં પાના ઉપર પરમ ઉપકારી, પરમ કૃપાળુ, વાત્સલ્યમૂર્તિ આચાર્ય લગવંત

શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીને ફોટો જોતાં સમાચાર વાંચ્યા. હાર્ટએટેકથી તગડી મુકામે સ્વર્ગસ્થ થયાના સમાચાર વાંચીને બાણે વીજળી પડી હોય તેવો કારમો આઘાત લાગ્યો. શાસન-નભોમંડળમાંથી શું ચમકતો સિતારો વિલય પામ્યો ? સમુદાયના આધાર સમુદાયને નિરાધાર બનાવી એકાએક વિદાય થયા ? હજારોની સંખ્યામાં પ્રતિષ્ઠાના, જ્ઞાનબિંબપ્રવેશના, તીર્થમાળ-પરિધાનના, ઉપધાનતપપ્રવેશ અને માળપરિધાન આદિ અનેકાનેક શુભ અને મંગલ મુહૂર્તોના દાતા જ્યોતિષમાર્તંડ, સિદ્ધાન્તપારગામી, મહા-પુરુષ સિદ્ધાચલની વાટે જતાં સહજમાં જ કાળધર્મ પામ્યા ! આપણે લક્ષિતવશ રવડી પડ્યા ! (મુંબઈ; તા. ૧-૧-૭૬)

પ્રોફેસર કવિનચંદ એમ. શાહ—પૂ. શ્રીની ખરા ટાઈ મે જ એવી ખોટ પડી છે કે ઘડીલર શોકસંતપ્ત હૃદયથી વાણી મૂક બની નય છે, હૈયું અશ્રુઓથી લચી પડે છે, નયનનાં વહેણુ અવિસ્ત ગતિએ પ્રયાણુ કરે છે. વળી તેમની વાત્સલ્યભાવના સર્વ કરતાં અધિક હતી. આબાળ-ગોપાળ સૌને પ્રશાંત મુદ્રા ને વાત્સલ્યભાવથી વશ કરી લેતા હતા. અહીં એમના મિલન વખતે ગરીબ કે પૈસાદાર, બાળક કે યુવાન-વૃદ્ધ, શાની કે અજ્ઞાની—કોઈ જ ભેદ ન હતો. આ એમના જીવનની સૌથી મહત્ત્વપૂર્ણ નમ્રતા હતી, જે પ્રશસ્ય છે અને ચિરકાળ સુધી સ્મરણીય રહેશે. જ્ઞાન દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી નમ્રતા, વત્સલતા એ જ્ઞાન પચાવ્યાની, નિરભિમાનીપણાની ઉચ્ચ કક્ષાની ગુણવત્તા દર્શાવે છે. વિશેષ તો શું ? એમનાં આદર્શો અધૂરાં શાસનનાં હિતને લગતાં કાર્યો, એમની અદૃશ્ય અમીદષ્ટિ અને આપશ્રી જેવા વિદ્વાન આચાર્યોના પ્રયત્નોથી, પરિપૂર્ણ થાય એવી મંગળ કામના. (ખંભાત; તા. ૭-૧-૭૬)

શ્રી રમેશભાઈ એચ. શાહ (‘જનસત્તા’ દૈનિકના રિપોર્ટર)—ભારે દુઃખ સાથે આ પત્ર લખું છું. સદ્ગત આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના જવાથી મને-સૌને દુઃખ થાય એ સ્વાભાવિક છે; પરંતુ તેઓનો આપના પર જે પ્રેમ હતો, આપ તેઓને જે રીતે સાચવતા, એની કલ્પના કરતાં મારા જેવાને આપના દુઃખ-દર્દનો ખ્યાલ આવે છે. પ્રભુ આપને આ આઘાત સહન કરવાવી શક્તિ આપે એવી ઈશ્વરને પ્રાર્થના છે. અમદાવાદ છોડતાં પહેલાં છેલ્લે હું આપને અને મહારાજશ્રીને મળ્યો ત્યારે મેં આપ સૌની અને મહારાજશ્રીની પાલિતાણાની યાત્રા અંગે અનેક પ્રશ્નો કર્યા હતા. મહારાજ સાહેબની ઉંમર અને તબિયત જોતાં ઠંડીના દિવસોમાં ચિંતા ઊપજે એ સ્વાભાવિક હતું. પણ ન બનવાનું બન્યું. મારા જીવનમાં મહારાજશ્રીએ અને આપે મુકેલ સુવાસ કહી નહીં ભૂલું. (અમદાવાદ; તા. ૧૦-૧-૭૬)

શાહ ચીમનલાલ ફુલચંદ કોડવાળા—પ. પૂ. પરમ ઉપકારી આચાર્ય મહારાજશ્રી કાળધર્મ પામ્યા પછી એ-ત્રણ વખત પાંજરાપોળ ગયો, પરંતુ બિલકુલ ઊભા રહેવાનું પણ

દિલ માનતું નથી. આ ઘા પડ્યો છે એ, મને લાગે છે કે, જીવનપર્યંત ભુલાય તેવો નથી. મારી પુણ્યાર્થ કાચી કે હું ગુરુ વિનાનો થઈ ગયો. આપને તો પારવાર દુઃખ હોય જ. પરંતુ શાસનના કામ કરવા માટે મન મજબૂત કરવું જ પડે. (સાબરમતી (અમદાવાદ); તા. ૧૫-૧-૭૬)

માંડલ-તપગચ્છ જૈન સંઘ—વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના અકાળ અવસાનથી અમને જ નહીં, સકળ જૈન સંઘને ભારે આઘાત લાગ્યો છે. ગયા વર્ષે સમગ્ર ગુજરાતમાં ભ. મહાવીર ૨૫૦૦મા નિર્વાણવર્ષની ઉજવણીમાં એમણે જ નેતૃત્વ સંભાળી ચરસ્વી કાર્ય પાર પાડ્યું હતું. એમના જવાથી જૈન સંઘને ભારે મોટી ખોટ પડી છે. એમનું સ્થાન પૂરે એવી કોઈ વ્યક્તિ હાલ દેખાતી નથી. શાસનદેવ એમના આત્માને શાંતિ આપે એ જ પ્રાર્થના. હવે તો આપણે એમણે ખતાવેલા માર્ગે જવાનું છે. એ પુનિત પુરુષની યાદ કદી ભૂલાય નહીં. (તા. ૨-૧-૭૬)

સંગીતકાર શ્રી હીરાલાલ દેવીદાસ ઠાકુર—પ. પૂ. ગુરુદેવ આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરી-શ્વરજી મહારાજજીના કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર સાંભળી હૃદયને પારવાર દુઃખ થયું છે. શાસનના સ્થંભ સમા, ઉદારચરિત એક મહાન આત્માની વિદાયથી શાસને એક અણુમોલ રત્ન ગુમાવ્યું છે. અનેકના ઉપકારી હતા. છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષથી મારાં અહોભાગ્યે હું સમાગમમાં આવ્યો અને જ્યારે જ્યારે વંદનાર્થે આવ્યો હોઉં ત્યારે એમની પ્રેમભરી સુનજર, ‘કેમ ભાઈ?’ આ બહાલભયો શબ્દ યાદ કરું છું ત્યારે ગદગદ બની જાઉં છું. ખૂબ દુઃખ થયું છે. ત્યાં દોડી આવવા મન થયું, પણ બન્યું નથી. પણ મન મારું ત્યાં જ છે. આપને પણ લાગેલા આઘાતની કલ્પના કરું છું ત્યારે રોમાંચ અનુભવાય છે. ધર્મતીર્થની યાત્રા અને એ શુભ ભાવમાં એમનું જવું, એ પણ સૂચક છે. (મુંબઈ; તા. ૧-૧-૭૬)

પં. શ્રી અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજક—પૂજ્યપાદ આચાર્ય ભગવંત શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીવિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબજીના દેહવિલયના દુઃખદ સમાચાર છાપામાં વાંચીને ખૂબ જ આઘાતની લાગણી અનુભવી છે. આપણા સામાજિક અને શ્રીસંઘના વિષમ વાતાવરણમાં પૂજ્યપાદશ્રીના કાળધર્મથી શ્રીસંઘને અસાધારણ અને ન પૂરી શકાય તેવી ખોટ પડી છે જ. આથી તેઓશ્રીનો વિયોગ સવિશેષ સાલે છે. શાસનદેવ, દિવંગત પૂજ્યપાદ આચાર્ય ભગવંતના શુભાશીર્વાદથી અને શ્રીસંઘના પ્રબળ પુણ્યોદયથી, શાસનનાં સર્વ કાર્યોમાં અને સમાજનાં શુભ કાર્યોમાં આપ સૌ પરમપૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતોને અતૂટ શક્તિ આપશે જ. (અમદાવાદ; તા. ૨-૧-૭૬)

શ્રી લક્ષ્મણભાઈ હી. ભોજક—પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય-નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના કાળધર્મ પામ્યાના સમાચારથી ઘણું જ દુઃખ થયું છે. આપના માટે તો વજ્રઘાત જેટલું દુઃખ ગણાય. પૂ. આચાર્ય મહારાજનો વાસવ્યપૂર્ણ

સ્વભાવ કદાપિ ભૂલી શકાય તેમ નથી. તેઓશ્રીની ચિરવિદ્યાયશ્રી સમાજને મોટી ખોટ પડી છે. (અમદાવાદ; તા. ૩-૧-૭૬)

ક્રિયાકારક શ્રી ભાઈલાલભાઈ—દિલગીરી સાથે લખવાનું કે ગુરુદેવના વિરહથી આ આત્મા ભારે દુભાય છે. રાત-દિવસ એ થાય છે કે છેવટની ઘડીએ યાદ પણ ન આપી. જેની આપણે જરૂર છે તેની દેવલોકમાં પણ, એટલે પરલોકમાં પણ, જરૂર છે. અને તેમ છતાં, મને વિશ્વાસ છે કે, જ્યારે જ્યારે કોઈ ગૂંચ આવશે ત્યારે સ્વપ્નમાં પણ ગુરુ આવી જરૂર જવાબ આપશે. આપ સૌને ઘણો જ આઘાત થયો હોય તે તો સ્વાભાવિક છે. વળી તગડીથી ખોટાદ સુધી ડોળીમાં ગુરુજીને લઈ ગયા અને મુનિ શ્રી શીલચન્દ્રવિજયજી જેવા સુકલડી સાધુ તેમની સાથે પચીસ માઈલ જેટલો વિહાર કરીને સાથે ગયા તે જ દેખાડી આપે છે કે ગુરુ પ્રત્યે તેમની અણુનમ કેવી ભક્તિ અંતરમાં પડી હશે! હવે ગિરિરાજની પ્રતિષ્ઠા આપણે કરવાની રહી, અને માર્ગદર્શક ગુરુ વિના કરવી પડવાની. શાસન-દેવ આપણને સહાય કરશે અને આ કાર્ય નિર્વિઘ્ને પાર પડી જશે. (અમદાવાદ; તા. ૭-૧-૭૬)

વકીલ વીરચંદ ગોરધનદાસ—પરમપૂજ્યપાદ મહાન ઉપકારી ગુરુ મહારાજશ્રી આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના શ્રી તગડી મુકામે કાળધર્મ પામ્યાના અચાનક દિલગીરીભર્યા સમાચાર મળતાં અમો ખૂબ જ દિલગીર થયા છીએ. પૂજ્યશ્રીના ગુણો, તેઓશ્રીનો અમારા પ્રત્યેનો માયાળુ પ્રેમ, લાગણી સંભારતાં હૃદય ભરાઈ જાય છે. પૂજ્યશ્રીના સ્વર્ગવાસથી ન પૂરી શકાય એવી ખોટ આપણને પડી છે. (પાલિતાણા; તા. ૨-૧-૭૬)

પં. શ્રી છબીલદાસ કેસરીચંદ સંઘવી—પૂ. નેમિસૂરિ મ. સા. જતાં જે ખોટ નહોતી લાગી તે હવે પ્રતિદિન પ્રતિસમય ખોટ લાગ્યા જ કરવાની. તેઓશ્રીનું વાત્સલ્ય સામે તરવર્યા જ કરે; કદી ભુલાય તેમ નથી. (ખંભાત; તા. ૫-૧-૭૬)

શ્રી રસિકલાલ એન. કોરા—શાસનનાયક તપાગચ્છાધિપતિ સૌમ્યમૂર્તિ પ. પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર તા. ૩૧-૧૨-૭૫ ના રાતના બાણુવા મર્યા. દિગ્મૂઠ બની ગયો. મનની મનમાં રહી ગઈ. તા. ૧૫-૧૨-૭૫ના લુધિયાના આચાર્ય શ્રી વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજને મર્યા હોતો. તેઓએ સ્વ. ગુરુદેવને ખૂબ યાદ કરેલા, અને કહેલું કે, અમો પંજાબમાં દૂર રહ્યા પણ, તમે યુગદ્રષ્ટા આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજને મલતાં રહી માર્ગદર્શન મેળવો. હવે કોની પાસે માર્ગદર્શન લેવું? પાલિતાણામાં કોન્કરન્સને સાથ આપ્યો, ૨૫૦૦મા નિર્વાણ મહોત્સવ પ્રસંગે ખૂબ સમયસર માર્ગદર્શન આપ્યું. પાલિતાણાના પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગના તેઓ પથિક બન્યા. આવું સમયદર્શી માર્ગદર્શન હવે કોણ આપશે? (મુંબઈ; તા. ૮-૧-૭૬)

ગુહરથોના પત્રોની યાદી

શ્રી હીરાલાલ પાનાચંદ પેટલાદવાળા મુંબઈ	શ્રી નેનમલ શંકરલાલ	હુબલી
„ સલોત લલ્લુભાઈ સુખલાલ ખોટાદવાળા મુંબઈ, ઓરીવલી	„ હરિલાલ શામળ વેલળ	મુંબઈ
„ હિંમતલાલ વીરચંદ ચોકવાળા મુંબઈ	„ કાંતિલાલ શાંતિલાલ શાહ	„
„ પ્રવીણચંદ્ર એન. શાહ	„ શાંતિલાલ ચુનીલાલ	„
„ શા. કાંતિલાલ અમૃતલાલ ગોધરા	„ ધીરજલાલ સલોત	„
„ શ્રી સમરથએન વીરચંદ ભાવનગર	„ કાંતિલાલ વાડીલાલ શાહ	અમદાવાદ
„ માસ્તર ખંસીભાઈ ખંભાતવાળા ગોધરા	„ બી. એ. શાહ (તારાચંદ)	મુંબઈ
„ ગાંધી કાંતિલાલ વાડીલાલ કપડવંજ	„ વડવા જૈન સમુદાય	ભાવનગર
„ ચંપકભાઈ જે. શાહ મુંબઈ	„ હિંમતલાલ છોટાલાલ	ખંભાત
„ શા. અમૃતલાલ જીવજીલાલ કઠખગિરિ	„ રતિલાલ સલોત	મુંબઈ
„ શા. ગોપાળજી જીવરાજ ભાવનગર	„ શેઠ સુરેન્દ્રભાઈ સારાભાઈ	અમદાવાદ
„ મજલાલ કશલચંદ પૂના	„ માસ્તર શામળ ભાયચંદ	મુંબઈ
„ હસ્તીમલ જૈન મદ્રાસ	„ ચુનીલાલ મૂળચંદ	„
„ બાબુલાલ વી. શાહ બેંગલોર	„ નવીનચંદ્ર નવલચંદ બવેરી	„
„ નંદકિશોર-પ્રકાશ (ગારિયાધારવાળા)મુંબઈ	„ વોરા મજલાલ પાનાચંદ	પાલિતાણા
„ અંબાલાલ બી. મહેતા અમદાવાદ	„ મહેન્દ્રકુમાર ભીખાભાઈ	સૂરત
„ હર્ષદરાય તલકચંદ શાહ	„ રાયચંદ દલીચંદ	સાવરકુંડલા
„ હીરાચંદ મણિલાલ સુરેન્દ્રનગર	„ પ્રભાશંકર દુર્ગાશંકર જ્યોતિષી	મહુવા
„ બાબુભાઈ સંઘવી સૂરત	„ રસિકલાલ લાલભાઈ શાહ	અમદાવાદ
„ હરિલાલ વાડીલાલ શાહ અમદાવાદ	„ પોપટભાઈ નાગજીભાઈ શાહ	ભાવનગર
„ હિંમતલાલ ધરમશી વારૈયા	„ મનુભાઈ પાટણવાળા	મુંબઈ
„ કેલાસ એન્ડ કું. (પાંતિલાલ કાળીદાસ)	„ હિંમતસિંહજી ચૌહાણ	આફ્રિકા
„ જે. એચ. કાપડિયા પટણા	„ બાબુભાઈ વી. કાપડિયા	ખંભાત
„ સુરેન્દ્ર એમ. કાપડિયા અમદાવાદ	„ નગીનભાઈ એન. સંઘવી	ગોંડલ
„ રમણિકલાલ રતિલાલ ભાવનગર	„ નગીનદાસ જે. શાહ	મુંબઈ
„ જિનદાસ વાડીલાલ શાહ ગોધરા	„ પી. એલ. ખાવીશી	જેરાવરનગર
„ અનોપચંદ પી. શાહ મુંબઈ	„ શા. છનાલાલ દલસુખભાઈ	બેધપુર
„ સેવંતીલાલ નગીનદાસ અંઘવી	„ હિંમતલાલ શાસ્ત્રી	પાલીતાણા
„ હરગોવિંદદાસ શામળ બવેરી પાલીતાણા	„ ચંદનમલ નાગોરી	છોટી સાદડી
	„ હંસરાજ શાહ	ઔરંગાબાદ

શ્રી શા. મગનલાલ વીરચંદ વગેરે	સૂરત	શ્રી વિલેપાર્વે જૈન સંઘ	મુંબઈ
„ ડો. ચંદુભાઈ બી. શેઠ	અમદાવાદ	„ પ્રમોદભાઈ સોમચંદ યુનીલાલ	„
„ શા. છોટાલાલ ગીરધરલાલ	મુંબઈ	„ મહેતા નરોત્તમદાસ ડોસજીભાઈ	
„ મગેલાલ કોચર	જગદલપુર	„ પ્રેમચંદ મ. મહેતા	અમદાવાદ
„ શા. વાડીલાલ છગનલાલ શરાફ	ગોધરા	„ ખંભાત જૈન મિત્ર મંડળ	મુંબઈ
„ જસભાઈ લાલભાઈ શેઠ	અમદાવાદ	શ્રીમતી કડવીબહેન	ભાવનગર

શ્રીસંઘો તથા સંસ્થાઓના તારોની યાદી

મુંબઈના સંઘો—શ્રી દેવસૂર સંઘ ગોડીજી, માટુંગા, વિલેપાર્વે, ઘાટકોપર, મુલુંડ, આદીશ્વર ધર્મશાળા, શ્રી જૈન શ્વે. કેન્દ્ર-સ.

સૂરતના સંઘો—શ્રી ખરતરગચ્છ જૈન સંઘ, ગોપીપુરા, વડાચૌટા, તવાપરા, હરિપુરા.

શ્રી જૈન સંઘો—શ્રી સકલ સંઘ પૂના, વાસદ, પેટલાદ, કોંદ, સમી, ટીટોઈ, ખીમત, દાઠા, અમરેલી, શિહોર, માંગરોળ, કટક, શેગાંવ, રાંદેર, શ્રી દેવસૂર સંઘ ઉલોઈ, મામાની પોળ જૈન સંઘ વડોદરા, કોઠી પોળ જૈન સંઘ વડોદરા, ઝીના, સુરેન્દ્ર-નગર, મહુવા, જોધપુર, રાજકોટ, સાવરકુંડલા, ખુંટવડા, હળવદ, ગોધરા, વાંકાનેર, મૂળી, પ્રભાસપાટણ, આણંદમા, નડિયાદ, જેસર, ચોટીલા, વેજલપુર, લીંબડી, ઘોઘા, વેરાવળ, પાટણ, માંડલ, રામપુરા ભંકોડા, સોનગઢ, લોદરા, આરાધના ભવન જૈન સંઘ ભરૂચ, શેઠ દેવચંદ લક્ષ્મીચંદની પેઢી જૂનાગઢ, અ. પા. ધર્મશાળા જૈન સંઘ ખંભાત, સ્તંભતીર્થ તપગચ્છ જૈન સંઘ ખંભાત, તપગચ્છ અમર જૈન શાળા સંઘ ખંભાત, નાની ટોળી જૈન સંઘ પાલિતાણા, શેઠ મીઠાભાઈ કલ્યાણચંદની પેઢી કપડવંજ, વીસા ઓસવાળ શ્વે. મૂ. જૈન સંઘ વેરાવળ, શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી વીરમગામ, કૃષ્ણનગર જૈન સંઘ અમદાવાદ, જૈન શ્વે. ખરતરગચ્છ સંઘ જયપુર, શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી જૈન દેરાસર ટ્રસ્ટ સૂરત, શ્રી આત્માનંદ જૈન મહાસભા અમૃતસર, શ્રી વિજયવલ્લભ સ્મારક ટ્રસ્ટ વડોદરા, સુમતિપાર્શ્વ જૈન મિત્ર મંડળ વેરાવળ, મહાવીર મહિલા મંડળ વેરાવળ, શ્રી તપગચ્છ જૈન સંઘ નતમનગર, શ્રી જૈન બાલાશ્રમ પાલિતાણા, શ્રી જૈન શ્રાવિકાશ્રમ પાલિતાણા, શ્રી જૈન બાલમંડળ સોસાયટી ઉલોઈ, શ્રી ચારિત્ર રત્નાશ્રમ સોનગઢ, શ્રી આગમોદ્ધારક સંસ્થા સૂરત, શ્રી આત્માનંદ જૈન મહાસભા લુધિયાના, શ્રી તાલધ્વજ જૈન વિદ્યાર્થી ગૃહ તળાવ, શ્રી જૈન યુવક મંડળ મહુવા, શ્રી મોતીશા રિઢીજીયસ એન્ડ ચેરીટી ટ્રસ્ટ ભાયબલા-મુંબઈ, શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા દિલ્લી.

ગૃહસ્થોના તારોની યાદી

શેઠ મૂળચંદ બુલાખીદાસ	મુંબઈ	શ્રી શુભાબચંદ દેવચંદ શેઠ	ભાવનગર
„ પ્રવીણભાઈ હસમુખભાઈ	„	„ રતિલાલ અમરચંદ કામદાર	જેસર
„ કેશવલાલ બુલાખીદાસ	„	„ રમણુલાલ ચ. શાહ	અમદાવાદ
„ રતિલાલ મૂળચંદ બુલાખીદાસ	„	„ કાકુભાઈ બ્રહ્મભટ્ટ	પાલિતાણા
„ પ્રાગજીભાઈ ઝવેરચંદ	„	„ બાપાલાલ મનસુખલાલ	મુંબઈ
શ્રી બટુકભાઈ, કાકુભાઈ	„	„ પરમાણુદ મણિલાલ સલોત	„
„ ચંપકભાઈ, હીરાભાઈ ગાંધી	„	„ નરોત્તમદાસ	„
„ શામજીભાઈ ભાયચંદ માસ્તર	„	„ અમરચંદ ખીમચંદ દમણિયા	સૂરત
„ અમૃતલાલ કુબેરદાસ વેરા	„	„ શાંતિલાલ ગાંધી	પાલિતાણા
„ અમૃતલાલ મનસુખલાલ પરીખ	„	„ પ્રભાશંકર ઝોઘડદાસ સોમપુરા	અમદાવાદ
„ રમુભાઈ, નાનુભાઈ ભંડારિયાવાળા	„	„ દીપચંદ એસ. ગાર્ડી	મુંબઈ
„ મહાવીર ટ્રેડર્સ	„	„ કાંતિલાલ રાયચંદ	„
„ હરખચંદ વાલજી	„	„ શાંતિચંદ્ર ઝવેરી	સૂરત
„ મહેન્દ્ર રતનચંદ ઝવેરી	„	„ સંઘવી કુટુંબ	„
„ ચંપકલાલ મોહનલાલ પટણી	„	„ રાયચંદ મગનલાલ	મુંબઈ
„ જયસુખલાલ દાલચંદ કોળિયાકવાળા	„	„ સોમચંદ પોપટચંદ	ખંભાત
„ રસિકલાલ એન. કેરા	„	„ ચીનુભાઈ ઘડિયાળી	અમદાવાદ
„ હીરાચંદ પાનાચંદ પેટલાદવાળા	„	„ કેશવલાલ તારાચંદ	ખંભાત
„ રતનચંદજી સચેતી	અજમેર	„ કેશવલાલ ગિરધરલાલ	વેરાવળ
„ જિતેન્દ્રકુમાર કાપડિયા	પટણા	„ ઈન્દિરાબેન શાહ	મુંબઈ
„ દિનેશભાઈ, ગૌતમભાઈ, ઉદયનભાઈ	કોઈમ્બતૂર	„ વેણીબેન, જ્યાબેન	ભાવનગર
„ ચંદુલાલ જે. ખંભાતવાળા	વીરમગામ	„ અમુભાઈ	„
„ છોટાભાઈ નરશીદાસ ઘડિયાળી	અમદાવાદ	„ પ્રભુદાસ પી. શાહ	મુંબઈ
„ લક્ષ્મીમલ પ્રકાશમલ સમદહડિયા	મદ્રાસ	„ જટાશંકર લલુભાઈ	ખંભાત
„ તારાચંદ, ખંસીભાઈ	મુંબઈ	„ નગીનદાસ વાડીલાલ	વેજલપુર
„ બંખુવાળા કુટુંબ	સુરેન્દ્રનગર	„ શાંતિલાલ મૂળજીભાઈ	„
„ બાપુલાલ શુભાબચંદ કાપડિયા	ખંભાત	„ શાંતિભાઈ માસ્તર	„
„ મનસુખલાલ વાડીલાલ	મુંબઈ	„ નટવરલાલ રતનલાલ ખંભાતી	મુંબઈ
„ કીરચંદ જે. શેઠ	વઢવાણ	„ ચીમનલાલ ટી. શાહ	„
		„ જગજીવનદાસ કેશવલાલ	„

શ્રી બાબુભાઈ	ઉમરાળા	શ્રી નટવરલાલ કલકત્તાવાળા	ભાવનગર
„ મણિલાલ ગોકળદાસ	અમદાવાદ	„ રમણુલાલ વજ્રેચંદ	અમદાવાદ
„ શાંતિલાલ ઉજ્જૈનશી શ્રેઠ્ઠ	મુંબઈ	„ જીવતલાલ પ્રતાપશીભાઈ	„
નગરશેઠ વસંતલાલ હરિલાલ	મહુવા	„ ડી. સી. પ્રધર્સ	ભાવનગર
શ્રી અંબાલાલ ગાંધી	અમદાવાદ	„ જયસુખલાલ હિંમતલાલ ચોકવાળા મુંબઈ	
„ કાંતાબેન ગાંધી	અમદાવાદ	„ કાંતિલાલ લાલચંદ તળાબવાળા	„
„ ઠાકરશી છગનલાલ વરાળિયા	મુંબઈ	„ રતિલાલ જીવણુલાલ	વઢવાણ
„ નગીનદાસ ખાઠીવાળા	ખંભાત	„ નટવરલાલ વાડીલાલ	ખંભાત
„ ખીમચંદ ઉત્તમચંદ	પાલિતાણા	„ શનુભાઈ દીપચંદ	„
„ યુલાખીદાસ-આગમ મંદિર	„	„ હિંમતભાઈ	મુંબઈ
„ રતિલાલ ઝવેરી	„	નગરશેઠ ચુનીભાઈ	પાલીતાણા
„ જયંતીલાલ મારતર	„	શ્રી વ્રજલાલ પાનાચંદ વેરા	„
„ પ્રવીણચંદ્ર કુલચંદ	મુંબઈ	જૈન સેવા સમાજ ઢવાખાના	„
„ મૂળચંદ વિમળચંદ સાઢડીવાળા	„		

સ્વર્ગવાસ નિમિત્તે ઊજવાયેલા ધર્મેત્સવો

મુંબઈ : ઘાટકોપર, ઢોલતનગર, વિલેપાર્લે, વાલકેશ્વર, ગોડીજી (પાચધુની). શાંતાકૂબમાં નવાણું અલિષેકની પૂજા લણાવવામાં આવી હતી.

અમદાવાદ : શાંતિવન, પાંજરાપોળ, ગુસા પારેખની પોળ, સાબરમતી, પાડાપોળ, નવરંગપુરા, શાહપુર, ધનાસુથારની પોળ, હઠીસિંહની વાડી, શાન્તિનગર.

ખંભાત : સ્તંભતીર્થ તપગરૂઠ સંઘ, વીશા ઓસવાળ સંઘ.

ઉપરાંત, જામનગર, શ્રી શંખેશ્વર તીર્થ, સુરેન્દ્રનગર, ખોટાઢ, મદ્રાસ, ભાવનગર, સૂરત, ડભોઈ, વડોદરા, પેટલાઢ, પાલીતાણા (કેસરિયાજીનગર), વેરાવળ, મહુવા, વીંછીઆ તેમ જ ખીજાં પણ અનેક સ્થળોએ ઉત્સવો ઊજવાયા હતા, જેનાં નામો નોંધી શકાયાં નથી.

प्र श स्ति
ले ञ्जा तथा का व्यो
卐

अञ्जलि

सौराष्ट्रभूषणं सूरिः, सर्वानन्दकरः सुधीः ।
शास्त्राभ्यासी तपस्वी च, नन्दनो नाम नन्दनः ॥ १ ॥
स्याद्वादाचरणी शुद्धः, समभावपरायणः ।
शीलसंयमसंपन्नः, प्रतापी शीतलो गुणैः ॥ २ ॥
स्वस्य नियामको नित्यं, प्रेरकोऽध्यापको गणे ।
सद्गुणानां पक्षपाती, दोषाणां च निवारकः ॥ ३ ॥
मर्यादारोधको भक्त्या, जैनशासनघोषकः ।
महाव्रतधरो धीर-स्तपस्वी संयमी यमी ॥ ४ ॥
शुक्लपश्चिक्रियाशीलो, वर्धमानगुणाकरः ।
वर्धमानप्रभोर्भक्तो, गुरोर्नाम्नः प्रदीपकः ॥ ५ ॥
शिष्याणां च प्रशिष्याणां, शासकः शिक्षकः क्षमी ।
भव्यजनप्रतिबोधी, व्याख्यातृणां चूडामणिः ॥ ६ ॥
तीर्थभक्तो गुरुभक्तो, मितभाषी च निःस्पृहः ।
मुनिगुणगणाधारः, सूरिपदविभूषकः ॥ ७ ॥
सुवन्दितो मया भक्त्या, कृपावर्षी स्मिताननः ।
चिरं नन्दतु विश्वेऽस्मिन्, सूरिर्विजयनन्दनः ॥ ८ ॥

— पं. बेचरदास दोशी

ઉચ્ચ કોટિની ભાવનાવાળા જ્યોતિર્ધર

લેખક—પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ

શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ મહાન જ્યોતિર્ધર હતા; સાથેસાથે આગમોના ઊંડા જ્ઞાતા પણ હતા. પોતાનું વ્યક્તિત્વ અનોખું હોવા છતાં સરળતા, મધુરતા આદિ અનેક ગુણોથી તેઓનું જીવન ફૂલેલા ફૂલ જેવું સુગંધમય હતું.

ગુણાઃ મચ્છન્તિ વૃત્ત્વં વૃરેડપિ વસતાં સતામ્ ।
કેતકીગંધમાત્રાતું સ્વયં યાન્તિ હિ ષટ્પદાઃ ॥

ગુણો ફૂલનું જ કામ કરે છે; ભલે સંત પુરુષો દૂર હોય પણ કેતકીના ગંધને ગ્રહણ કરવાને માટે સ્વયં ભમરાઓ આવે છે તેમ, આ મહાપુરુષ ભલે આપણાથી દૂર બેઠા હોય, છતાં તેઓના ગુણોની સુવાસ ભારતના ખૂણે ખૂણે ફેલાયેલી હોય છે. કોઈ પણ પ્રતિષ્ઠા, દીક્ષા વગેરે ઉત્સવોનું શુભ મુહૂર્ત આ મહાપુરુષ કાઠે એટલે મહારજાપ મળી કહેવાય એવું એમનું વ્યક્તિત્વ હતું.

અમારા પંબજકેસરી શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી અને શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના સમુદાયમાં વાત્સલ્યભર્યું વાતાવરણ ચાલ્યું આવે છે, તેમાં કોઈ શંકા જેવું નથી. શ્રી વિજયનંદનસૂરિ મહારાજ અને તેઓના વડીલો સાથે લાંબા સમયનો સંપર્ક હોવાથી અમારા માટે આ મહાપુરુષનો ધર્મસ્નેહ ગાઠ હતો. સમાજનાં કોઈ પણ કાર્યોમાં ધૂંચ જેવું જણાય ત્યારે તેઓ એકબીજાની સાથે પરામર્શ કરી, જરૂરી સલાહસૂચના આપતા અને જટિલ પ્રશ્નોને ઉકેલી આપતા. તેઓએ પોતાના વડીલોની માફક, અમારા ઉપર ચાલુ સમયે પણ તેવો જ મીઠો સંબંધ જાળવી રાખ્યો હતો. આવા મહાન જ્યોતિર્ધર અમારી વચ્ચેથી વિદાય થયા તે ક્ષતિ ન પુરાય તેવી મોટી છે. આચાર્યો માટે ‘સંબોધ સત્તરી’ માં કહ્યું છે કે—

તિત્થયરસમો સૂરી સમ્મં જો જિણમયં પયાસેહ ।
આણાહ અહકંતો સો કાણુરિસો ન સપ્પુરિસો ॥

જે આચાર્ય જિનમતાનું સારી રીતે પ્રકાશન કરે તેમને તીર્થંકર સમાન કહ્યા છે અને જે આજ્ઞાનું ઉલ્લાંઘન કરે તેને સત્પુરુષ નહીં પણ કાપુરુષ જ સમજવો.

આ મહાન જ્યોતિર્ધર પણ જિનેશ્વરના શાસનને ઉન્નત કરવાની ઉચ્ચ કોટિની ભાવનાવાળા હતા, એમાં સંદેહ જેવું નથી—અમને તેઓના પરિચયથી આ વાત જણાય છે. તેમની સાથે અનેક વાર મધુર મિલન થયું છે. નાના-મોટા સૌને પ્રિય, મધુર, અર્થથી સંકલિત, શાસ્ત્રાનુસાર, આગમાનુસાર અને સમયને ઓળખીને વાત કરવાની આ

મહાપુરુષમાં આવડત હતી. તેઓ નીડર પણ હતા; કોઈની વાતોમાં આવીને દબાઈ જવાનું એમના સ્વભાવમાં જ ન હતું. સ્પષ્ટવક્ત્રા તરીકેના ગુણથી તેઓનું જીવન સભર હતું. તેઓની સાધના પણ ઉચ્ચ કોટિની જેવામાં આવતી હતી. બધા ઉપર એકસરખો પ્રભાવ અંત સમય સુધી ચાલુ રહ્યો હતો. અંતસમયે સિદ્ધાચલ બાગુ પ્રતિષ્ઠા માટે જતાં તગડી મુકામે આપણાથી સદાને માટે મુદ્દા થયા, પણ ગુણોની સુવાસ મુકતા ગયા. ચાલતા ચાલતા ચાલ્યા ગયા; પ્રયાણ પણ સિદ્ધાચલ બાગુનું હતું.

એકદું ડાલું ભરે, સિદ્ધાચલ સામે જોડ;

“સ્થમ” કહે ભવ કોટિનાં, કર્મ ખપાવે તેડ.

આ ઉક્તિને આ મહાપુરુષે સાચી પુરવાર કરી બતાવી એમ લાગે છે. એમનું આ પ્રયાણ મહાપ્રયાણ જ ગણાય. અને તેમાં પણ સોનામાં સુગંધ જેવું એ અન્યું કે શ્રી શત્રુઙ્ગ્ય ગિરિરાજના સોળમા ઉદ્ધાર પછી આશરે સાડા ચારસો વર્ષ બાદ દાદાની ટૂંકમાં અનેલ નૂતન જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા જેવા અર્પૂર્વ મહોત્સવની ઉજવણી કરાવવા તેઓએ પ્રયાણ કર્યું અને એવી ઉત્તમોત્તમ ભાવના ભાવતાં ભાવતાં જ મહાપ્રયાણ કરી ગયા, એમણે અનેક પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી, અનેક પ્રતિષ્ઠાનાં મુહૂર્તો આપ્યાં અને છેવટે પ્રતિષ્ઠાના પંથે જતાં જતાં જ ચાલ્યા ગયા, એ એક શુભ યોગ નહિ તો બીજું શું? આ તો અતિ શુભ યોગ જ કહેવાય !

એ મહાપુરુષ ભલે આપણી વચ્ચેથી ચાલ્યા ગયા, પણ તેઓનાં કાર્યોની સુવાસ મૂકતા ગયા; તે કાયમ અમર રહેશે, એમાં કોઈ સંશય જેવું નથી.

ચોરાશી બંદરનો વાવટો

લેખક— પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયયશોભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પરમ પૂજ્ય, પરમકૃપાળુ, આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ આજે સ્થૂલ સ્વરૂપે આપણી વચ્ચે નથી. તેઓ ચાલ્યા ગયા !

જ્યારે મહાપુરુષો—મહાન સાધુ પુરુષો—આપણી વચ્ચેથી આમ અચાનક ચાલ્યા જાય, ત્યારે આપણને એમની આવી વિદાય ખૂબ વસતી થઈ પડે છે, સહન કરવી ભારે થઈ પડે છે. અને જેની ખોટ સમાજને કે સમગ્ર સંઘને સાલે, જેની વિદાય સમાજ માટે એક ન પુરાય તેવી ખોટરૂપ અને, એનું જ નામ મહાપુરુષ.

આવા એક મહાપુરુષ હતા શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ. એમના ગયા પછી આપણે, સંઘે અને સમાજે બાર મહિનાના ટૂંકા ગાળામાં અનેક વાર એમની ખોટ અને એમના અભાવનાં પરિણામો અનુભવ્યાં છે. અને અનેક વાર મનમાં થઈ આવે છે કે, તેઓ હોત તો આ કાર્ય અવશ્ય થાત, તેઓ હોત તો આનું આવું પરિણામ આવી જાત.

આજે તો એમના ગુણો વિશેષ યાદ આવે છે. એમની ઉદારતા, એમની નિખાલ-સતા, એમની સહિષ્ણુતા આજે નજર સામે તરવરે છે. મારા-તારાનો એમની પાસે કોઈ દિવસ ભેદ નથી જોયો. મારા જેવા તો એમને 'ચોરાશી બંદરનો વાવટો' કહેતા. એમની પાસે એક તિથિવાળા આવતા, બે તિથિવાળા આવતા, તપગચ્છવાળા આવતા ને ખરતર-ગચ્છ ને અંચલગચ્છવાળા પણ આવતા. મૂર્તિપૂજક આવતા ને સ્થાનકવાસી ને તેરાપંથી પણ આવતા. જૈનો આવતા તેમ જૈનેતરો-બ્રાહ્મણ, પટેલ વગેરે-પણ આવતા. કોઈ મુદૂર્ત પૂછવા આવે, કોઈ સંસારથી ક'ટાળેલો જીવ સાંત્વન લેવા આવે, કોઈ કુતહલથી આવે, કોઈ જિજ્ઞાસાથી આવે, કોઈ સમાધાન મેળવવા આવે, ને કોઈ છિદ્રાન્વેષી પણ આવે.

પણ એ તમામ લોકોને, તેઓ જે કામે આવ્યા હોય તે અંગે પૂરો સંતોષ ધાય એવો સરલ અને ઉદાર વ્યવહાર શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ પાસે જોવા મળતો. એમના દિલમાં કોઈ દિવસ નાના-મોટાનો કે મારાં-તારાંનો ભેદભાવ નથી જોવાયો. એમની એક જ વાત હતી, જે સાચું હોય, હિતકારી હોય, તે કહી દેવું. કોઈનીયે શેઠમાં તણાયા વિના ખરી વાત કહેવી અને ખોટી વાતને ટાળવી: આ એમના યશસ્વી વ્યવહારની ચાવી હતી. અને છતાં કોઈ પ્રત્યે તિરસ્કારભયું વલણ નહિ, એ એમની વિરલ વિશેષતા હતી.

કોઈ તનથી, કોઈ મનથી કે બીજી રીતે દુઃખી હોય, પીડાતો હોય, અને એ નંદનસૂરિ મહારાજ પાસે આવે, તો એમની પાસે એને ખૂબ આશ્વાસન મળતું, આધાર સાંપડતો. એનું દુઃખ, એની પીડા, બધું ઘડીભર શમી જતું. અને એમના આધારે એ પુનઃ પોતાના માર્ગે આગળ વધી શકતો.

શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજમાં નિઃસ્વાર્થપણાની ભાવના અભેડ હતી. નામનાની કે પ્રતિષ્ઠાની વૃત્તિ એમનામાં કહી જોઈ નથી. એમના હાથે અનેક શુભ મહાન કાર્યો થયાં, અનેક પ્રતિષ્ઠા ને અંજનશલાકાઓ થઈ, પણ કયાંય એમણે પોતાના નામની અપેક્ષા સેવી નથી. કેટલીક વાર મારા જેવા કોઈક કહે પણ ખરા કે, 'સાહેબ! આ દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા આપના હાથે થનાર છે, તો એ તો આપણું જ છે, માટે ત્યાં શિલાલેખનું સૂચન આપવાનું રાખજો.' પણ એ મહાપુરુષ તો નિર્લેપ અને આવા સૂચનથી સદા દૂર જ રહેતા. તેઓ આ વાતનો સાક્ષ્ય ઇન્કાર કરી દેતા. કહેતા કે, 'એને લખવું હશે તે લખશે. આપણે એની કરી જરૂર નથી'.

આવા પૂજ્ય પુરુષ આજે આપણી વચ્ચે નથી એ જોઈ દુઃખની વાત નથી. પણ હવે તો એનું દુઃખ લગાડવા કરતાં પણ વધુ જરૂરની વાત તો એ છે કે એમના જેવા ગુણિયલ, જ્ઞાની, સરલ અને ઉદાર વૃત્તિવાળા મુનિઓને કેળવીએ ને એમના જીવનને અનુસરીએ. આમ કરીશું તો જ એમને સાચી શ્રદ્ધાંજલિ આપી શકીશું.

આચાર્યપ્રવર, ગુણસમુદ્ર, સંમાનનીય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી

લેખક—પંડિતવર્ય શ્રી જ્યેષ્ઠદાસ જીવરાજ દાશી

સૌરાષ્ટ્રની ભૂમિમાં અનેક મહાપુરુષો પેદા થયેલા છે. પૂ. ગાંધીજી પોતે જ સૌરાષ્ટ્રના નિવાસી હતા. સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતી જેવા મહાન કાન્તિ કરનારા ધુરંધર પુરુષો પણ સૌરાષ્ટ્રને જ પોતાના જન્મથી અલંકૃત કરેલ છે. અમેરિકામાં જઈને જૈન-ધર્મનો પ્રચાર કરનારા શ્રી વીરચંદ્ર રાઘવજી ગાંધી મહુવામાં જ પેદા થયેલ છે. આ સિવાય મહુવામાં બીજા પણ મહાપુરુષો જન્મેલા છે. શ્રી વિજયનેમિસૂરિજી, શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી વગેરેએ પણ પોતાના જન્મથી, સંચમથી અને સમાજમાં વિદ્યાપ્રચારના કાર્યથી મહુવાને જ પ્રતિષ્ઠા આપેલ છે.

માનનીય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીએ પણ ભાવનગર જિલ્લાના બોટાદમાં જન્મીને બોટાદને વિશેષ પ્રતિષ્ઠિત કરેલ છે. તેઓનું કુટુંબ જૈનધર્મનું આરાધક હતું, એટલે તેમને જન્મથી જ જૈનધર્મના સંસ્કાર મળે એ તદ્દન સ્વાભાવિક છે.

બોટાદમાં જૈન મુનિઓનું આવાગમન થયા કરતું. એને લીધે વિજયનંદનસૂરિના કુટુંબમાં જૈન મુનિઓનો સમાગમ, બ્યાખ્યાનવાણી દ્વારા અને સેવા-ભક્તિ દ્વારા, સતત વર્ધમાન રહેતો. આમ થવાથી તેમના ઘરમાં વૈરાગ્યનું વાતાવરણ પ્રાદુર્ભાવ પામે જ અને એ વાતાવરણની અસર ભાઈ નરોત્તમને થાય એમાં શી નવાઈ? મુનિરાજ શ્રી નેમિ-વિજયજી મહારાજનો અને તેમના મુનિમંડળનો પરિચય બોટાદને ઘણો વધારે રહેલ છે અને પરિણામે ભાઈ નરોત્તમના મનમાં દ્વીક્ષા લેવાનો ઉમંગ થયો જણાય છે.

તેઓ દ્વીક્ષિત થઈને શ્રી વિજયનેમિસૂરિના મંડળમાં પ્રવેશ પામ્યા અને શ્રી વિજયનેમિસૂરિજીની દેખરેખ નીચે જ તેમણે જૈન શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો. જૈન શાસ્ત્રો ઉપરાંત ષડ્દર્શનનો પણ તલસ્પર્શી અભ્યાસ કરવા સાથે અન્ય અન્ય જ્યોતિષ વગેરે શાસ્ત્રોનો પણ અભ્યાસ કરીને તેમાં પણ તેઓએ પ્રવીણતા મેળવી હતી. અને તેઓ કોઈ પણ ધાર્મિક પ્રસંગ અંગે મુહૂર્ત શોધી આપનાર તરીકે જૈન સંઘમાં વિશેષ પ્રતિષ્ઠા પામ્યા હતા. પ્રતિષ્ઠાનું મુહૂર્ત અથવા દ્વીક્ષાનું મુહૂર્ત વા ધ્વજદંડ વગેરે ચડાવવાનું મુહૂર્ત તેઓ જ મોટે ભાગે કાઢી આપતા.

તેમનો જૈન આગમોનો વિશેષ તલસ્પર્શી અભ્યાસ હોય તે તો સ્વાભાવિક છે. શ્રી વિજયનેમિસૂરિજીની કડક શિસ્તની નીચે તેમનું જીવન ઘડાયેલ હતું, અને એમ હોવાથી તેઓ સંચમના આરાધનમાં કે શીલ-સદાચાર-તપ વગેરેની પ્રવૃત્તિમાં પણ મોખરે જ હોય એમાં કોઈ વિવાદને અવકાશ ન જ હોય. શાસ્ત્રોનાં એટલે જૈન શાસ્ત્રો ઉપરાંત ખૌદ્ર, ન્યાય, વૈશેષિક, સાંખ્ય અને યોગ વગેરે શાસ્ત્રોના અભ્યાસમાં પણ તેમણે

સારી રીતે શ્રમ કરેલો અને એક વિશિષ્ટ વિદ્વાનને શોભે તેવી ખ્યાતિ પ્રાપ્ત કરેલી. તેમનો શાસ્ત્રાભ્યાસ તેમની સંયમની આરાધનાનો પરિપોષક બનેલો.

ઉપરાંત, મધ્યસ્થ વૃત્તિ, ધૈર્ય, સહિષ્ણુતા અને સર્વધર્મસમભાવની ભાવના વગેરે ગુણો તેમનામાં પ્રગટ થાય તે અર્થે શાસ્ત્રાભ્યાસ જ સંપૂર્ણ નિમિત્તરૂપ થયેલો. મારી સ્મૃતિ પ્રમાણે તેમણે સંપ્રદાયના કલહમાં કદી ભાગ લીધો નથી. તેમ જ કોઈ પણ સાંપ્રદાયિક વિચારનો એકાંતપણે આદર કરેલ નથી. વાણીમાં અને વર્તનમાં સ્વાદ્રાહ્યતા સિદ્ધાંતને તેમણે અચ્ચસ્થાન આપેલ છે.

પાંજરાપોષણના ઉપાશ્રયે હું કદી ગયેલો નહીં. મને સાધુઓની એકાંગી વૃત્તિની વિશેષ શંકા રહેતી અને વિચારભેદ અંગે સાધુઓની અસહિષ્ણુતાનો પણ ભય રહેતો. મારા મિત્ર પં. શ્રી દલસુખભાઈએ તથા શ્રી રતિલાલભાઈ દેસાઈએ મને ચોક્કસ કહેલ કે તમે શ્રી નંદનસૂરિને મળો તો તમને તેમની અનેકાંતવિચારશ્રેણિની અને મતસહિષ્ણુતાની ખાતરી થશે. જ્યારે હું તેમને પ્રત્યક્ષ મળ્યો ત્યારે જે વાત મારા મિત્રોએ મને કહેલી તેનો મને પ્રત્યક્ષ અનુભવ થયો.

૩૬ શ્રાવકો કરતાં મારી સાધુઓ પ્રત્યે વિનયભાવ બતાવવાની રીત બુદ્ધી છે; છતાં મારી એ રીત વિશે આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરિએ લેશ પણ અરુચિ ન બતાવતાં પહેલે જ સમાગમે તેમણે મને પોતાનો મિત્ર બનાવી દીધો.

આગમપ્રલાકર, શ્રુતશીલવારિધિ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ મારા સન્નિત્ર હતા જ, અને મારા કુશલકર એ મહાનુભાવ સાથે જેમ હું વિનયથી વર્તતો તેમ જ શ્રી નંદનસૂરિ સાથે પણ મેં વર્તવાનું શરૂ રાખ્યું; અને ધીરે ધીરે સમાગમ વધતાં અમારી વચ્ચે વિશેષ આદરપાત્ર મિત્રતા વધી. અને પછી તો હું તેમની પાસે વારંવાર જઈને તેમના સમાગમનો લાભ મેળવવા લાગ્યો.

મારા ભિન્ન વિચારોનો તેમને ખ્યાલ ન હતો એમ નહોતું; પણ કદી પણ તેમણે એ વિશે મારી સાથે ચર્ચા કરી જ નથી. જ્યારે જ્યારે તેમની પાસે ગયો છું ત્યારે તેમનું સુખદ સ્મિત જ અનુભવેલ છે.

તેમનો પરિચય થવાથી મુનિ શ્રી શીલચંદ્રજીનો પણ મને ઠીક ઠીક પરિચય થયો. અને મુનિ શીલચંદ્રજીને પણ ઉદાર વિચારવાળા અને સમભાવી વૃત્તિવાળા મેં બરાબર અનુભવ્યા. હું મૂળ વળા (વલ્લીપુર)નો છું અને તેઓ મૂળ ભાવનગરના છે; આમ ભૂગોળની દૃષ્ટિએ પણ અમારી એકતા બરાબર હોવાથી પારમાર્થિક દૃષ્ટિએ પણ એકતા જ સધાતી રહી છે, અને આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરિજી સ્વર્ગવાસી થતાં અમને બન્નેને તેમની ખોટ ઘણી જ સાલી રહેલ છે. પણ નિયતિ પાસે કોઈનું કશું જ ચાલતું નથી, એવી વિચારણા દ્વારા સમાધાન મેળવીને અમારી પરસ્પરની મિત્રતા આગળ વધી રહેલ છે.

મને મુનિ શ્રી શીલચંદ્રજીના શાસ્ત્રાભ્યાસમાં વિશેષ રસ છે. એથી સંયમની આરાધનાને પોષક એવા શાસ્ત્રાભ્યાસ તરફ તેમનું વિશેષ ધ્યાન ખેંચતો રહું છું. મુનિ શીલચંદ્રજીએ મને કહેલું કે, 'સ્વ. આચાર્યશ્રી તમને વિશેષ સંભારતા રહ્યા'—આ સાંભળીને સ્વ. આચાર્યશ્રીની ઉદારતા અને વિશાળતા અંગે મને વિશેષ સફલાવ પેદા થયો અને એ સફલાવ મારા મનમાં કાયમી થઈ ગયો.

એવા વિશેષ વિચારક, વિવેકી અને ગુણપક્ષપાતી આચાર્યશ્રીનો અકસ્માત વિયોગ થતાં મને તો ઘણું જ વસમું લાગ્યું, જેની અસર મારા મનમાંથી હજી ખસી નથી. પણ નિયતિને નામે મનને મનાવતો રહું છું.

છેલ્લે એક પ્રાર્થના શાસનદેવ પ્રત્યે છે કે, મુનિ શીલચંદ્રજી વિશેષ સંયમસાધના સાથે શાસ્ત્રોનો જીંડો માર્મિક અભ્યાસ કરે અને વધારે, જેથી સમાજમાં સમન્વયનું વાતાવરણ પેદા થાય અને દિવંગત આચાર્યશ્રી અમારા ઉપર તેમના શુભ આશીર્વાદ સદા વરસાવતા રહે.

પૂજ્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ

લેખક—ત્રેહીવર્ચ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ

આપણા સમયમાં જૈન શાસનતા પ્રભાવક જે આચાર્ય મહારાજને તથા શ્રમણ ભગવંતો થઈ ગયા, એમાં પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ આગળ પડતું સ્થાન ધરાવતા હતા. જૈન સંઘ તથા એમના પરિચયમાં આવનાર અન્ય સમાજોની વ્યક્તિઓ એમના તરફ ખૂબ આદર અને ભક્તિ ધરાવતાં હતાં, અને એનું કારણ, તેઓએ પોતાના ધર્મનાં શાસ્ત્રોનો તથા અન્ય ધર્મશાસ્ત્રોનો પણ તત્ત્વજિજ્ઞાસુ દષ્ટિથી પૂરી એકાગ્રતાથી જીંડો અભ્યાસ કર્યો હતો અને કોઈ પણ જાતનો પ્રમાદ સેવ્યા વગર ચારિત્રધર્મનું પાલન કર્યું હતું અને એમ કરીને પોતાની સંયમ-યાત્રાને સમભાવ, ધર્મસ્નેહ અને કરુણાપરાયણતાથી શોભાયમાન બનાવી હતી, એ હતું.

પણ એમણે મેળવેલી આવી સફળતાનો ખરો યશ એમના દાદાગુરુ અને જૈન સંઘના આ યુગના મોટા પ્રભાવક આચાર્યદેવ શાસનસમ્રાટ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજને ઘટે છે. જ્ઞાન અને ચારિત્રની આરાધનામાં પોતાના સસુદાયતા નાના કે મોટા બધા સાધુ મહારાજને બરાબર જાણત રહે, એનું તેઓ હમેશાં ધ્યાન રાખતા. જેમ કોઈ પણ સાધુ પોતાના અભ્યાસમાં ખેદરકાર રહે એ વાત તેઓ ચલાવી લેતા ન હતા, તેમ કોઈ પણ સાધુ પોતાના સાધુધર્મની ઉપેક્ષા કરીને લેશ પણ શિથિલતાનું પોષણ કરે એ

બાબતને પણ તેઓ મુદ્દલ સહન ન કરતા. તેમાંય આચારધર્મની ઉપેક્ષા તરફ તો તેઓને સખ્ત અણુગમો હતો, અને આવા પ્રસંગે કઠોરમાં કઠોર અનુશાસન કરતાં પણ તેઓ અચકાતા નહીં. પોતાના સાધુસમુદાયને સંઘમમાર્ગમાં સ્થિર કરવાની આચાર્ય મહારાજની આ દષ્ટિ આજે તો દાખલારૂપ બની રહે એવી છે.

જ્ઞાન અને ક્રિયાની બરાબર આરાધના કરવામાં ન આવે તો સાધુજીવન બિલકુલ નિષ્ફળ બની જાય, એ વાત તેઓ બરાબર સમજતા હતા. પોતાના સમુદાયના સાધુઓને આ રીતે કેળવવા માટેની તકેદારીને લીધે જ તેઓ અનેક વિદ્વાન અને ચારિત્રપાત્ર આચાર્યો જૈન શાસનને ભેટ આપી શક્યા હતા. અને પૂજ્ય વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ એમાંના એક હતા અને એમણે શાસનસમ્રાટ આચાર્ય મહારાજનો પૂરો વિશ્વાસ પ્રાપ્ત કર્યો હતો.

પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજના કાળધર્મ પછી મંદિર વગેરેના શિલ્પશાસ્ત્ર સંબંધી તથા ખાતમુદૂર્ત, પ્રતિષ્ઠા વગેરેનાં મુદૂર્તો મેળવવાની બાબતમાં સૌકોઈ આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજીની દોરવણી સ્વીકારતા.

વળી, પોતાની નિખાલસતા, શાસ્ત્રનિપુણતા, વત્સલતા વગેરે ગુણોને કારણે સાધુસમુદાયમાં પણ એમણે સારી ખ્યાતિ મેળવી હતી.

જેમ તેઓ ઊંડા શાસ્ત્રાભ્યાસને કારણે, શાસ્ત્રીય બાબતોને બહુ સારી રીતે સમજી શકતા અને એનું નિરાકરણ કરી શકતા, તેમ વ્યાપક વ્યવહારુ બુદ્ધિને કારણે શ્રીસંઘ કે ધર્મમાં ઊભા થયેલા પ્રશ્નોના મર્મને પણ સારી રીતે સમજી શકતા અને એનો ઉકેલ કેવી રીતે આવી શકે તે પણ બતાવી શકતા. આચાર્ય મહારાજે સારા પ્રમાણમાં મેળવેલી લોકચાહનામાં એમની આવી વ્યવહારદક્ષતાનો પણ મોટો ફાળો છે.

કોઈ પણ બાબતનો નિર્ણય પૂરી વિચારણા કર્યા પછી જ કરવાનો એમનો સ્વભાવ હતો. અને આ રીતે અમુક બાબતમાં નિર્ણય કર્યા પછી, ગમે તેવા વિરોધની સામે પણ પોતાની વાતને વળગી રહેવાની દૃઢતા અને નિર્ભયતા એમના જીવનમાં અનેક વખતે જોવા મળી હતી.

છેલ્લે છેલ્લે, ભગવાન મહાવીરના પચીસસોમા નિર્વાણ વર્ષની રાષ્ટ્રીય ઉજવણી સામે તથા ગયા વર્ષે શ્રી શત્રુંજય મહાતીર્થ ઉપર થયેલ પ્રતિષ્ઠાના આદેશોની આપવાની પદ્ધતિ સામે, આપણા સંઘના અમુક વર્ગ તરફથી, જે વિરોધ જગવવામાં આવ્યો હતો, તેથી તેઓ જરાય ચલાયમાન થયા ન હતા. અને તેથી જૈન સંઘના એમના તરફના આદરભાવમાં વધારો થયો હતો.

તેઓનો કાળધર્મ જ્યારે તેઓ ક્રીતિના ઉચ્ચ શિખરે હતા ત્યારે થયો હતો, એમ લાગે છે.

આચાર્ય મહારાજની ઉદારતા

લેખક—શેઠ શ્રી કેશવલાલ લલ્લુભાઈ ઝવેરી

પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજીને જૈન શાસ્ત્રોનો ઊંડો અભ્યાસ હતો, એટલું જ નહીં, પણ સાથે સાથે હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રોનો પણ સારો અભ્યાસ હતો. તેના પરિણામે જૈન દર્શનનો સ્વાદવાદનો સિદ્ધાંત, જે ધર્મના પાચાડપ છે, તે તેમના આચરણમાં તથા વાણીમાં એતપ્રેત ધર્મને ગૂંથાયેલ હતો. તેથી તેમની સમન્વય કરવાની શક્તિની, કેઈ ધર્મની અગર વ્યક્તિની નિંદામાં નહીં પડતાં ક્ષત ગુણની અતુમોદના કરવાની વૃત્તિની તેમ જ સરળતા તથા તત્વપ્રરૂપણની દષ્ટિની તેમનું વ્યાખ્યાન સાંભળનારાના મન ઉપર ઘણી ઊંડી અસર પડતી.

તેઓ કેઈની સાથે ખોટા વાદવિવાદમાં ન ઊતરતા. સામા પક્ષની વાલ ધીરજ અને શાંતિપૂર્વક સમજી, કેઈ પણ જાતના આગ્રહ વગર, પોતાની વાલ સામી વ્યક્તિને સમજાવતા અને એમ કરીને મતલેહના મૂળને શોધીને તેનું નિરાકરણ કરી આપતા. એમની આવી શૈલીથી મોટે ભાગે સમાધાન અને આનંદનું વાતાવરણ પ્રસરી જતું અને ક્યારેક આવું સમાધાન થવા ન પામે તોપણ સામી વ્યક્તિના મનમાં કેઈ જાતની કડવાશ ઊભી થવા ન પામતી. લગવાન મહાવીરસ્વામીએ પ્રરૂપેલી સ્વાદ્વાદશૈલી અને અનાગ્રહવૃત્તિના સારને સમજીને તથા પચાવીને તેઓશ્રીએ સાધેલ સમન્વયદષ્ટિનું જ આ પરિણામ હતું.

તેઓશ્રીનો ગુરુલક્ષિતનો ગુણ જૈન સંઘમાં સારી રીતે બાણીતો હતો. પોતે અનેક સ્વ-પર શાસ્ત્રોના ઊંડા અભ્યાસી હોવા છતાં પોતાને તેઓ પોતાના દાદાગુરુ, શાસનસમ્રાટ આચાર્ય લગવંત શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના તથા પોતાના ગુરુદેવ આ. મ. શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજના ચરણકિંકર જ લેખતા હતા; અને પોતાને જ્ઞાનની તથા ચારિત્ર્યની જે કંઈ પ્રાપ્તિ થઈ છે તે ગુરુવર્યોની સેવા લક્ષિતના જ પ્રતાપે થઈ છે એમ માનતા હતા. જિંદગીના અંત સુધી ટકી રહેલી તેઓશ્રીની ગુરુલક્ષિતની આ ભાવના બીજાઓ માટે દાખલારૂપ બની રહે એવી ઉત્તમ હતી.

તેઓ જૈન તથા જૈનેતર શાસ્ત્રોના ઊંડા અભ્યાસી હોવા સાથે શિલ્પશાસ્ત્ર અને જ્યોતિષશાસ્ત્રના મહાન જ્ઞાતા હતા. તેથી જિનમંદિર બનાવવાની બાબતમાં, એના જીર્ણોદ્ધારની બાબતમાં તથા એના દોષને શોધીને એનું નિવારણ કરવાની બાબતમાં તેઓનું માર્ગદર્શન ખૂબ ઉપયોગી નીવડતું. અને અંજનશલાકા, પ્રતિષ્ઠા, દીક્ષા, ઉપધાન વગેરે ધર્મક્રિયાઓ માટેનાં તેઓશ્રીએ આપેલાં મુદૂર્તો ખૂબ મંગલમય લેખાતાં. તેથી જૈન સંઘના ગુદા ગુદા ફિરકા અને ગચ્છો તરફથી આવાં મુદૂર્તો કાઢી આપવાની સતત

માગણી રહેતી. અને તેઓ પણ, પોતાની અસ્વસ્થ તબિયતની ચિંતા કર્યા વગર, પોતાનું ધર્મકર્તવ્ય ગણીને, એવાં મુહૂર્તો શાંતિ અને ઉદ્ધાસથી કાઢી આપતા અને આ બધો ગુરુકૃપાનો જ પ્રતાપ છે એમ માની પોતાની નમ્રતા બતાવતા.

તેમણે આપેલ સચોટ મુહૂર્તનો એક પ્રસંગ યાદ કરવા જેવો છે. જૂનાગઢમાં ગામ-દેરાસરની કેટલાંક વર્ષ પહેલાં પ્રતિષ્ઠા થવાની હતી. તેનું મુહૂર્ત તેમની પાસે નક્કી કર્યું. પરંતુ ત્યાર બાદ બીજા આચાર્ય મહારાજશ્રીએ આ મુહૂર્તથી સંઘમાં ઉત્પાત થશે તેમ જણાવેલું. પણ મહારાજશ્રીએ આપેલ મુહૂર્ત મંગલમય હોઈ તે ફેરવવું યોગ્ય લાગેલ નહીં અને તેમણે આપેલ મુહૂર્તે પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. પરિણામે સંઘમાં ઘણા વખતથી ચાલતા કલેષનું સમાધાન થઈ ઘણી જ સુંદર રીતે પ્રતિષ્ઠાની પૂર્ણાહૂતિ થઈ.

તેઓની ઉદાર અને વિશાળ દૃષ્ટિનો એક પ્રસંગ યાદ કરવા જેવો છે. જ્યારે પરમપૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ કાળધર્મ પામ્યા ત્યારે અમદાવાદમાં તેઓશ્રીની ગુણાનુવાદ સલા પૂજ્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજની નિશ્રામાં બોલાવવા તેમના સમુદાયના મુનિમહારાજે વિનંતિ કરતાં તેઓએ તે તરત જ કપૂલ રાખી અને તેઓશ્રીએ એ સલામાં કોઈ પણ બતના સંકેત વગર સ્વર્ગસ્થ આચાર્ય મહારાજના ગુણોની મુક્ત મને પ્રશસ્તિ કરી હતી. આવા પ્રસંગોએ તેઓએ કેળવેલી ઉદાર વૃત્તિ અને સમતાની ભાવનાનાં દર્શન થતાં.

એ જ રીતે તેઓ સ્વ-પર સમુદાયનો ભેદ ટાળીને બધા સમુદાયના મુનિરાજોને મમતા અને વાત્સલ્યથી આવકારતા, તેથી કોઈ પણ સમુદાયના મુનિવર તેઓની પાસે સંકેત વગર જઈને પોતાની વાત કરી શકતા અને જરૂરી સમાધાન મેળવી શકતા. તપગરૂઠ જૈન સંઘમાં તિથિચર્યાને કારણે બંને પક્ષના ગૃહસ્થો પૈકી કોઈ પણ ગૃહસ્થ એમની પાસે મુહૂર્ત માટે કે દેરાસર કે એવી બીજી બાબતમાં સલાહ લેવા જતા, તે તેઓ એમને પ્રેમભાવે આવકારતા અને નિખાલસપણે સલાહ આપતા.

તેઓને પોતાની વાચા તથા કલમ ઉપર ઘણો કાળૂ હતો. અને એમની વાચા તથા લખવાની શૈલી એવી ગંભીર હતી કે જેથી તેઓ પોતાને કહેવાની વાત બરાબર સચોટ-પણે કહી શકતા. કોઈ ખાસ પ્રસંગ કે મુદ્દાને ધ્યાનમાં લઈને જ્યારે તેઓ કોઈ લખાણનો મુસદ્દો તૈયાર કરતા ત્યારે એમાં સ્પષ્ટતા, દલીલો અને વસ્તુસ્થિતિની રજૂઆત જોઈને એમ જ લાગે કે સારા વકીલ-બેરીસ્ટર જેવા કાયદાના જાણકાર પણ આવું મુદ્દાસરનું અને સચોટ લખાણ ભાગ્યે જ લખી શકે. આ બાબત કોઈ પણ પ્રશ્નને સમજવાની તેઓ કેવી ઊંડી સૂઝ ધરાવતા હતા અને એના ઉકેલ માટે એમના મનમાં કેટલી સ્પષ્ટતા હતી તેનું સૂચન કરતી હતી. તેમના લખાણની તથા વ્યાખ્યાનની શૈલીની

તેમના પરિચયમાં આવેલ કાયદાશાસ્ત્રીઓ, જેરીસ્ટરો તેમ જ વકીલો પણ મુક્ત મને પ્રસંશા કરતા અને ઓધ પામતા.

આવા અનેક ગુણો અને આવી અનેક શક્તિઓ ધરાવતા એક જૈન આચાર્ય ભગવંતની શાસનમાં, એમના કાળધર્મ થવાથી, ખોટ પડી છે.

પૂજ્ય આચાર્યપ્રવર શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ

લેખક—પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયસુશીલસૂરીશ્વરજી મહારાજ

જેઓશ્રી—શાસનસમ્રાટ, સૂરિચક્રચક્રવર્તી, તપાગચ્છાધિપતિ, ભારતીય ભવ્ય-વિભૂતિ, અખંડ બ્રહ્મતેજોમૂર્તિ, મહાપ્રભાવશાલી, શ્રી કદમ્બગિરિ આદિ અનેક પ્રાચીન તીર્થોદ્ધારક, પંચપ્રસ્થાનમથસૂરિમંત્રના સમારાધક, ચિરંતનયુગપ્રધાનકલ્પ, ભૂરિભૂપાલ-પ્રતિભોધક, પરમપૂજ્ય, પરમોપકારી, પરમકૃપાલુ, આચાર્ય મહારાજાધિરાજ શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના પદ્માલંકાર, સિદ્ધાંતવાચસ્પતિ, ન્યાયવિશારદ, જ્યોતિષ-શિલ્પરત્નાકર, ગીતાર્થચૂડામણિ, બાલબ્રહ્મચારી, તપાગચ્છાધિપતિ, અદ્વિતીય ગુરુભક્ત, સ્વ. પૂ. આચાર્ય પુરંદર શ્રીમદ્ વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના પ્રધાન પદ્મધર હતા;

જેઓશ્રી—વીસમી-એકવીસમી સદીના જૈનશાસનના મહાન જ્યોતિર્ધર હતા;

જેઓશ્રી—બાલવયમાં ૧૫ વર્ષની વયે, પ્રવ્રજ્યાના પુનિત પંથે પ્રયાણ કરી, ૨૭-૨૮ વર્ષની વયમાં આચાર્યપદવીથી સમલંકૃત થયા હતા;

જેઓશ્રી—ગુજરાત-સૌરાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ બેટાદ નગરમાં જન્મ પામેલા પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ., પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયામૃતસૂરીશ્વરજી મ. તથા પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયલાવણ્યસૂરીશ્વરજી મ.—એ સમર્થ ધુરંધર વિદ્વાન્ ત્રિપુટી પૈકીના એક મહાપુરુષ હતા;

જેઓશ્રી—વર્તમાનકાલીન શ્રીસંઘની કુશળતાના આધારસ્થંભ સમા તપાગચ્છાધિ-નાયક હતા;

જેઓશ્રી—શાસનસમ્રાટના સમુદાયના નેતા હતા;

જેઓશ્રી—અંજનશલાકા, પ્રતિષ્ઠાદિ અનેક ધાર્મિક કાર્યો અંગે શ્રીસંઘને ૨૨,૦૦૦ મંગલ મુહૂર્તોના પ્રદાતા હતા;

જેઓશ્રી—શાસનસમ્રાટ, પૂજ્યપાદ, પરમગુરુદેવ, આચાર્યમહારાજાધિરાજ શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મ. શ્રીની વિદ્યમાનતામાં (૧) પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયદર્શનસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી, (૨) પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી, (૩) પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજય-

નંદનસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી, (૪) પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયવિજ્ઞાનસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી, (૫) પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયપદ્મસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી, (૬) પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયમૃતસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી, (૭) પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયલાવણ્યસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી, (૮) પૂ. આ. શ્રીમદ્ વિજયકસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મ. શ્રી—એ આઠ સૂરિરત્નો પૈકીના એક તૃતીય સૂરિરત્ન હતા;

જેઓશ્રી—ન્યાયવાચસ્પતિ, સિદ્ધાંતમાર્તંડ, શાસ્ત્રવિશ્વારૂ અને કવિરત્ન—એ ચાર પદવીથી સમલંકૃત હોવા ઉપરાંત જ્યોતિષ-શિલ્પાદિ શાસ્ત્રના પારંગત હતા;

જેઓશ્રી—ઔદાર્ય, ધૈર્ય અને ગાંભીર્યોદિ ગુણોના ખળના, સમચક્ષુ, સત્યવક્તા, નીકર, દીર્ઘદર્શી, વાત્સલ્યવારિધિ, પરોપકારી અને સૌને સાચી સલાહ આપનારા હતા;

જેઓશ્રી—ન્યાય, વ્યાકરણ, સાહિત્ય, આગમ આદિના તલસ્પર્શી જ્ઞાતા હતા;

જેઓશ્રી—દીર્ઘ કાળ પર્યંત શ્રી જૈન શાસનની અનેકવિધ પ્રશ્નાવલિમાં અંતિમ ઉત્તર સ્વરૂપ રહ્યા હતા;

જેઓશ્રી—વિ. સં. ૨૦૩૨ની સાલમાં વિશ્વવિખ્યાત તીર્થાધિરાજ શ્રી સિદ્ધગિરિ-રાજ ઉપર અંધારેલ નૂતન જિનમંદિરાદિમાં ૫૦૪ જિનચિંતોની, ૪૫૦ વર્ષ પશ્ચાત્, મહાપ્રતિષ્ઠા કરાવવા, ભારતના સકલ શ્રીસંઘ પ્રમાણિત શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીની આગ્રહભરી વિનંતીથી, ગુજરાતના પાટનગર અમદાવાદથી પાલીતાણા પધારતાં વયમાં ધંધુકા નિકટવર્તી તગડી ગામમાં માગશર વદ ચૌદશ, તા. ૩૧-૧૨-૭૫, બુધવારના દિવસે સાંજના ૫-૨૫ મિનિટે સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામ્યા હતા;

તેઓશ્રીના—અણુધાર્યા સ્વર્ગવાસથી જૈન શાસનમાં અને શાસનસમ્રાટના સમુદાયમાં એક મહાન સમર્થ, ધુરંધર વિદ્વાન અને વિચક્ષણ મહાપુરુષની દીર્ઘ કાળે પણ ન પૂરી શકાય તેવી મહાખોટ પડી છે.

સદ્ગતનો આત્મા પરમ શાન્તિસુખને પામે એ જ અભ્યર્થના.

ગુણોની સુવાસ

પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના સ્વર્ગવાસથી શ્રી જૈન શાસનને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે; કારણ કે તેઓશ્રી અપૂર્વ વિદ્વત્તા ધરાવતા હોવા છતાં પણ સ્વભાવે અત્યંત સરલ અને નમ્ર હતા. એમના હૈયાના ઝિંડાણમાં શાસનસેવાની ભાવના અપૂર્વ હતી, જેથી પર સમુદાયના કે સ્વ-સમુદાયના વડીલો-મુનિઓ સાથે બહુ જ આદરપૂર્વક નિખાલસતા, નિસ્વાર્થતા સાથેનો વર્તવ વારંવાર જોવામાં આવતો હતો. અને ખુલ્લા દિલે શાસનવિષયક ચર્ચાવિચારણા કરતા હતા. આવા ગુણોની સુવાસ આજે પણ ચાદ આવે છે.

— પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયરામસૂરીશ્વરજી મહારાજ (ડેલાવાળા)

હાર્દિક શ્રદ્ધાંજલિ

પરમપૂજ્ય, પરમશાસનપ્રભાવક ક્ષાન્ત્યાદિગુણાલંકૃત આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદન-સૂરીશ્વરજી મહારાજ કદી વીસરાય તેમ નથી. તેઓશ્રી સાથે ઘણી વખત મળવાનું થયું છે. અને તે તે વખતે તેઓશ્રીનું સૌજન્ય, સહૃદયીપણું દિલને આનંદ અને સંતોષ આપનાર બન્યું છે. જ્યારે જ્યારે ટપાલથી કે માણસ મોકલીને તેઓશ્રીને મુહૂર્તો પુછાવ્યાં ત્યારે ત્યારે તુસ્ત જ સુંદર મુહૂર્તો મોકલ્યાં છે. આ બાબતમાં તો હિંદલરના શ્રીસંઘને તેઓશ્રીની મહાન ખોટ પડી છે. મુહૂર્તો બાબતમાં તો સહુને તેઓશ્રી આધારભૂત હતા. એક વખત તો અમો કદંબગિરિ તળાબ થઈ ભાવનગર સુધી વિહારમાં તેઓશ્રી સાથે હતા ત્યારે પણ તેઓશ્રીની લાગણી ને પ્રેમ તથા શાસનનાં કાર્યો કરવાની ધગશ અમોએ અનુભવી છે. નાના મુનિઓ સાથે પણ તેઓશ્રી સહલાવ અને પ્રેમપૂર્વક વાર્તાલાપ કરતા અને પ્રશ્નોના જવાબો સંતોષકારક આપતા; સાથે રહેનાર અન્ય સાધુઓને કોઈ અગવડ ન પડે તેની પૂરી તકેદારી રાખતા. મંદિર અને મુહૂર્તોને લગતી બાબત તો તેઓશ્રીની મોટેલાગે આખરી ગણાતી. આવા સૂરિપ્રવરને હાર્દિક શ્રદ્ધાંજલિ સાથે અમારા કેાટીશઃ વંદન.

—પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયરાજેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ (ડેલાવાળા)

શાસન સ્તંભસૂરીશ્વરજી

સમતારૂપી દિવ્ય રસના સિંધુ સમાન, કનકાચલ જેવી અચલ અને સ્વર્ણિમ પ્રતિભાવાળા, વિવિધ અનુયોગાદિથી પરિપૂર્ણ, આગમશાસ્ત્રોરૂપ કલાથી યુક્ત એવા શાસન-પ્રાસાદના આધારસ્તંભ સમાન, ષડ્દર્શનાર્ણવ-પારગામી, ત્રહગોચર-વિજ્ઞાનના ધોરી, પરમપૂજ્ય, શાસ્ત્રવિશારદ, સ્વર્ગીય આચાર્ય ભગવંત, શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ, શ્રીસંઘના અદ્વિતીય ઉપકારી હતા. તેઓશ્રીની શાસનસેવા અજબ કેાટીની હતી. તેઓશ્રીના દીર્ઘ સંયમજીવન દરમ્યાન અનેક જીર્ણોદ્ધારો, પ્રતિષ્ઠાઓ, દીક્ષાઓ વગેરે ધર્મકાર્યો થયાં, કે જે શાસનની અનુપમ શોભામાં વૃદ્ધિ કરનારાં બન્યાં. પ્રૌઢ પાંડિત્યપૂર્ણ સ્વભાવવાળા હોવા છતાં તેઓશ્રીમાં સરળતા અને પ્રસંગોપાત્ત રમૂજપણાનાં પણ દર્શન થતાં હતાં. આવા મહાન સૂરિયુંગવના સ્વર્ગગમનથી શાસનને મહાન ખોટ પડી છે. તેઓશ્રીનો નિર્મળ આત્મા અખંડ શાન્તિનો અવિરત પથિક બની રહે એવી શાસનદેવને પ્રાર્થનાપૂર્વક અમો શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરીએ છીએ.

—પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મ.

—પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયસુબોધસૂરીશ્વરજી મ. તથા

—પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયલલિધસૂરીશ્વરજી મહારાજ

सादर श्रद्धांजलि

रचयिता—श्री गजाननभाई ठाकुर, अमहावाह.

महावीर गया महावीर गया केई रत्न शासननां गया,
 ज्ञानी कहे रे काणने ना'वे कही जरीये हथा;
 ओ काणने उज्ज्वण करंता आत्मसाधक जे थया,
 ओ अजरामर निष्कलंक केरा विजयध्वनि गाए रहा....

ओ तत्त्ववेत्ता बालसाधु पंथ महावती मुनिवरा,
 तपगच्छ अधिपति मुकुटमण्डि सम विजयनेमिसूरीश्वरा;
 तस अंग द्वय गुणगंग सम, ओक विजयउदयसूरीश्वरा,
 ओक प्रशिष्य दिनकर ज्ञानी-ध्यानी नमुं नंदनसूरीश्वरा....

जगज्ज्व लवतां लवन विषमय देभीने करुणा धरा,
 सहु लव पाभे जिनशासन लाव धरे गुरु गुणवरा;
 जस लवन तपसी संधमी सुज्ञानी वचने अभीकरा,
 ओ लोभिया लवसागरे तरी तारता शक्ति धरा....

शक्ति अपूर्व ज्ञानउद्दिधि शासने गुरु राजता,
 श्री विजयनेमि, उदयसूरी, नंदनतण्डा जय गाजता;
 शासन तण्डा आआल वृद्धो लवनचरणे गाणता,
 महासंत केरी चरचुरजथी कर्म मणने पाणता....

—भूकी लवे अमने गया !

जिन नंद नंदन करुं वंदन लवे रे भूकीने गया,
 दुःख थातुं अमने ओटलुं तमने न आवी अम हथा;
 अपराध ओयो शुं थयो अम मन वचन ने कायनो,
 के विरह पडीओ आज अमने आपनो रे सदायनो....

हसता हता रमता हता शीणी छांय हती शिर आपनी,
 आजे अचानक घडी आवी अम शिरे संतापनी;
 विहार हतो श्री सिद्धिगिरिवर शिष्ये जिनपिय स्थापवा,
 त्यां तो अचानक चाही नीकल्या सिद्धशिला पंथ कापवा....

ગુરુવિનયી ભક્ત સુસાધ્ય સાધક શાસ્ત્રવેત્તા રે થયા,
 મહાસંઘની રે સરલહૃદયી શિવપશાસ્ત્ર નિપૂણ જ્યા;
 દીક્ષા પછી અહો બાર વર્ષે કૃપા ગુરુવરની ફળી,
 વિસ્મય થયું જિન વિશ્વમાં આચાર્ય પદવી રે મળી....
 જ્યોતિષ તણા રે ગહન વિષયે દક્ષતા કેવી વરી,
 જિનજગતની મુહૂર્ત કાળે આંખડી તુજ પર ઠરી;
 શુભ મુહૂર્તમાં નિમગ્ન રહેતા જ્ઞાની ગુરુ વિપુલમતિ,
 કેઈ નાના હો કે મોટા હો શાતા સહુને રે થતી....
 હવે પૂછશું કોને જઈ ઉત્તર કહો કોણ આપશે ?
 સંશય ઊઠે જે ઉર, શમાવી શાંતિ કહો કોણ સ્થાપશે;
 ત્યાગી તમે રાગી અમે તમે વીતરાગ મુકાવતા,
 મહાસંત શ્રી ગુરુદેવચરણે શિર સહુ ઝુકાવતા....
 શ્રી જય શત્રુજય કેમ તીરથ કદમ્બગિરિ પાવન દીધાં,
 શું વાળશું બદલો અમે ઉપકારો જે જે રે ક્રીધા;
 કેમ ભૂલશે બાળક પિતાને જે જ્ઞાન સમ્યક્ આપતા,
 ધર્મ આપી કર્મ કાપી આપ સમવડ સ્થાપતા....
 પાવન થયું તગડી નાનકડું ગામ ખ્યાતિને વરી,
 અંત સમયે દેહ ગુરુએ પુણ્ય ભૂમિએ જઈ ધરી;
 ભુલાય કેમ સાબરમતી જે પ્રતિષ્ઠા પ્રેમે કરી,
 એ યાદી આવે હૃદયમાં ને આંખ વહે અશ્રુભરી....
 વીસર્યા નહીં વીસરાય વિજયી વિજયનંદનસૂરીશ્વરા,
 તગડી ગઈ અમ ભાગ્ય રેખા અહો તગડી ધન ધરા;
 વિલાપ કરતા પ્રિયંકરસૂરિ સૂર્યોદયાદિ સૂરીશ્વરા,
 છાયા સ્વરૂપ શીલચંદ્ર મુનિને ન ગમે જીવવું જરા....
 મહાજ્ઞાની કસ્તુરસૂરિજી-હૃદયે વેદના કેવી ભરી !
 ક્ષણ ક્ષણ સંભારી આપને અશ્રુ જતાં નયને સરી;
 ગુરુ વિનયવંત શ્રી ચંદ્રોદયસૂરિ દુઃખ કહી શકું ના જરી,
 પડી ખોટ અતુર્વિધ સંઘમાં પુરાય નહીં કેમે પૂરી....
 ખોટાદ બડભાગી થયું કે આદિ અંત ક્રિયા વરી,
 ગુરુદેવ તેં વડગુરુ પંથે અમાસને ઉજવવળ કરી;

થયા ધન્ય પિતા હેમચંદ માતાશ્રી જમના લવ ધરી,
 નિજ બાળ ઉત્તમ નરોત્તમને જિનોત્તમ શરણે કરી....
 ઓગણીસ પંચાવન સંવત પાવન જન્મ શુભ રેજે આપતી,
 ઓગણીસો બત્રીસ સંવત આજે મહા દુઃખે રે રડાવતી;
 જનમ્યા તેણે જાણું નકી વદી અતુર્દશી સમજાવતી,
 પોતે તરી તારી જતા દુનિયા ગુણો તસ ગાવતી....
 જુગ જુગ જીવો નંદનસૂરીશ્વર વંદના ભાવે કરું,
 શ્રદ્ધાંજલિ કરી અંજલિ તુમ અરણ્યકમલે રે ધરું;
 ક'ઈ દોષ મુજથી જો થયા મિરછામિ દુક્કડ' ઉચ્ચરું,
 આશિષ પામી આપની જિનભક્તિ એ લવથી તરું....

(તા. ૭-૧૨-૧૯૭૫ના રોજ, અમદાવાદ શ્રીસંઘની ગુણાનુવાદ સભામાં ગવાયેલ ગીત)

બહુશ્રુત આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરિજી

લેખક—પં. શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયા, અમદાવાદ

એ મારું દુર્ભાગ્ય જ ગણું છું કે પૂ. નંદનસૂરિનો સમાગમ, મને બહુ મોડો થયો. દૂરથી દર્શન તો કર્યો હશે, પણ પરિચયમાં આવવાનો અને નજદીકથી તેમને જાણવાનો અવસર ત્યારે મળ્યો જ્યારે તેમનું મૃત્યુ નજીક જ હતું. એટલે એમના પાસેથી જે લેવાનું હતું તે લેવાયું નહિ તેનો અસંતોષ રહી ગયો છે. આચાર્ય સૂરિસમ્રાટ શ્રી નેમિસૂરિનાં દર્શન તો નાનો હતો ત્યારે ધ્રાંગધ્રામાં તેમની વિશાળ વ્યાખ્યાનસભામાં, જ્યારે તેઓ સંઘચાત્રામાં જઈ રહ્યા હતા ત્યારે, કરેલાં. પછી તો એમનાં દર્શન કરવાનો અવસર ક્યારે પણ મળ્યો નથી. એમના તેજસ્વી વિરાટ વ્યક્તિત્વનું ચિત્ર આજે પણ સ્મૃતિમાં તાજું જ છે. પણ આચાર્ય નંદનસૂરિનું વ્યક્તિત્વ કાંઈક જુદાં જ પ્રકારનું હતું—તેજથી આંજી નાખે તેવું નહીં પણ સૌમ્ય અને ગરવું. તેમની પાસે ખેડા હોઈ એ તો કોઈ આત્મીય જન સમક્ષ ખેડા હોઈ એ એવો અનુભવ થતો અને આવી આત્મીયતા એ વિરલ છે, તેથી જ તો તેમના પ્રત્યે વિશેષ આકર્ષણ થયું હતું અને વારંવાર એમના દર્શન કરવાનું મન થતું.

તેમનું વ્યાખ્યાન મેં એક જ વાર સાંભળ્યું છે અને તે સાંભળી તેમની વિદ્રતા અને તાત્વિક સમજ પ્રત્યે જે બહુમાન મને થયું છે તે મારે માટે જીવનનો એક લહાવો માનું છું. જૈન સાધુસમાજમાં વિચારોની ઉદારતા, જે કેટલાકમાં દેખાઈ છે, તેમાં

આચાર્ય નંદનસૂરિને હું મહત્વનું સ્થાન આપું છું. નિર્ભય રીતે જૈન તત્ત્વની ઉદ્ધાર વ્યાખ્યા એક જૈન આચાર્યના મુખે મેં સાંભળી ત્યારે અહોભાવથી મારું મન ભરાઈ ગયું હતું અને તેમના પ્રત્યેની ભક્તિમાં વધારો થયો હતો.

ભગવાન મહાવીરના ૨૫૦૦મા નિર્વાણની ઉજવણીનો પ્રબળ વિરોધ કેટલાક જૈન આચાર્ય અને મુનિઓએ કર્યો ત્યારે તે ઉજવણીના સમર્થનમાં જે વક્ત્રુ આચાર્ય નંદનસૂરિએ પ્રારંભથી લીધું, તે જીવનનાં અંત સુધી ખરાખર બળવાળી રાજ્યું અને ઉજવણી સફળ કેમ થાય તેમાં જે પ્રકારે તેઓ પ્રયત્નશીલ થયા તે તેમના અંતિમ જીવનને શોભાવે તેવું જ હતું. એક વાર વિચારપૂર્વક નિર્ણય કર્યો પછી તેમાં અડોલ રહેવું એ સૌને માટે સહેલું નથી હોતું, પણ તેઓ તેમાં સફળ થયા તેના સૌ સાક્ષી છે, અને તે માટે જૈન સમાજની ભાવી પેઢી પણ તેમની ઋણી રહેવાની છે, કે ખરે વખતે સમાજને સાચે માર્ગે દોરવાનું કામ તે આચાર્યે કેવી કુશળતા અને નિર્ભયતાથી કર્યું હતું.

બિમાર હોવા છતાં પણ તેઓ અમારી સંસ્થામાં (લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિરમાં) ભ. મહાવીર નિર્વાણપ્રસંગે થોજેલ પ્રદર્શન જોવા પધાર્યા અને ફરી ફરીને એ પ્રદર્શન જોયું અને ખૂબ રાજી થયા. સૂરિમંત્ર આદિ જે કેટલીક આખતો વિષે હું બાણુતો જ ન હતો, તે બાણુવાનો અવસર તેમણે એ સમયે આપ્યો. પ્રદર્શન સમયે પણ જે કેટલીક આખતો વિષે તેમણે વિવેચન કર્યું, તે તેમની અહુશ્રુતતાનો પુરાવો હતો. અહુશ્રુત હોય પણ સ્મૃતિ તાજી રહે-અને તે પણ વૃદ્ધાવસ્થામાં-એ વિરલ વાત છે. આચાર્ય નંદનસૂરિમાં જે અદ્ભુત સ્મૃતિનાં દર્શન મેં કર્યાં છે તે વિરલ હતાં. અનેક શ્લોકો તેઓ સહજભાવે ઓઢી શકતા અને તે પણ પ્રસંગાનુસાર-માત્ર પોતાને શ્લોકો યાદ છે, આવડે છે એ બતાવવા નહીં; પણ શાસ્ત્ર અને ગ્રંથોમાંથી સ્મૃતિનો આધાર લઈ અવતરણો આપવાનું ઘણું અઘરું કામ પણ તેમને માટે સુસાધ્ય હતું.

એમના જ્યોતિષના જ્ઞાન વિષે તો એટલું જ બાણું છું કે સૌ કોઈ દીક્ષા, પ્રતિષ્ઠા જેવા પ્રસંગે તેમના આપેલા મુહૂર્તને વળગી રહેતા અને તેમના પાસેથી જ એવાં મુહૂર્ત લેવાનો આગ્રહ રાખતા : એમના મુહૂર્તના જ્ઞાન વિષે લોકોને એવો વિશ્વાસ હતો.

તેઓ સમજતા હતા કે ગરુડ, સપ્તઘાટ કે તિથિના અઘડા એ તત્ત્વના નથી પણ અહંના છે; સત્ક્રિયા એ જ ફળવતી છે, પછી તે ગમે ત્યારે કરવામાં આવે, ગમે ત્યાં કરવામાં આવે. તેથી તેઓ પોતાના જીવનમાં સમભાવ કેળવી શક્યા હતા અને સૌને ઉદ્ધારતાથી આવકારી શકતા હતા. તત્ત્વને પામવું હોય અને મોક્ષમાર્ગના યાત્રી બનવું હોય તો ગરુડ, તિથિ, ક્ષેત્ર આદિની જે મર્યાદા છે તે સમજી લેવી જોઈએ. અને ધર્મક્ષેત્રે કાંઈ પણ અંતિમ સત્ય હોય તો તે એ જ છે કે જે સત્ક્રિયાથી રાગ-દ્રેષ ઓછા થાય

એ જ ખરી સત્ક્રિયા છે; તેને દેશાતીત અને કાલાતીત ગણવી બેઠએ. તેને કોઈ દેશ કે કોઈ કાળ બાધક નથી; કદાચ દેશ-કાળ સાધક થાય તો થાય; પણ પારમાર્થિક સત્ક્રિયા હોય તો દેશ-કાળ બાધક તો બની શકતા જ નથી એ નક્કી વાત છે. આ સત્ય તેઓના સંયમજીવનમાં સાકાર થયેલું બોવા મળતું હતું અને એ એમની જીવનસ્પર્શી બહુશ્રુતતાની કીર્તિગાથા બની રહે એવું હતું.

“તમોને અંજલિ દઈએ આજ”

રચયિતા— શ્રી પ્રવીણ વી. દેસાઈ, બોટાદ.

(તર્જ : દેખ તેરે સંસારકી હાલત)

અંદન જેવું જીવન તમારું, નંદનસૂરિ ગુરુરાજ, તમોને અંજલિ દઈએ આજ.
વંદન કરીએ ભાવ ધરીને, શાસનના શિરતાજ ! તમોને અંજલિ દઈએ આજ.
જન્મ ધર્યો બોટાદ નગરમાં, દીક્ષા લીધી નાની ઉમરમાં;
મુક્તિમંજિલ રાખી નગરમાં, ઢોટ મૂકી સંયમની સફરમાં;
જ્ઞાન મેળવ્યું ગુરુ કનેથી ભવ તરવાને કાજ, તમોને અંજલિ દઈએ આજ.
સાધનાનાં સોપાન વટાવ્યાં, સાધુજીવનના શિખરે આવ્યા;
ઊંચાં સ્થાન તમે શોભાવ્યાં, રત્ન સમાં કિરણો ફેલાવ્યાં;
અળહળ અળહળ જ્યોતિ જેવા જૈન જગતના તાજ, તમોને અંજલિ દઈએ આજ,
વિદ્યા એવી કરી ઉપાર્જન, જ્યોતિષની દુનિયાના રાજન;
શિલ્પશાસ્ત્રમાં બન્યા મહાજન, નિષ્ણાતોના પ્રેમનું ભાજન;
વિદ્વાનોના હૈયા ઉપર તમે જમાવ્યું રાજ, તમોને અંજલિ દઈએ આજ.
આંટીઘૂંટી ઘણી ઉકેલી, શાસનની વિકસાવી વેલી;
સંપ અને સમજણની હેલી, સમાજમાં આપે સરજેલી;
બન્યો તમારે લીધે જગતમાં ઊજળો જૈન સમાજ, તમોને અંજલિ દઈએ આજ.
તમે વ્રતનનું નામ દીપાવ્યું, ગૌરવવંતું સ્થાન અપાવ્યું;
ભારતભરમાં ખ્યાત બતાવ્યું, દુનિયામાં સઘળે ચમકાવ્યું;
નહીં ભૂલીએ તમે કયું જે કાર્ય અમારે કાજ, તમોને અંજલિ દઈએ આજ.
આપતણા જે કામ અધૂરાં, અમે કરીશું એને પૂરાં;
ધર્મકાર્યમાં થઈશું શૂરા, કર્મશિલાના કરશું ચૂરા;
દેવલોકથી સદાય દેજો અમને આશીર્વાદ, તમોને વંદન કરીએ આજ,

આકાશેથી રોજ સિતારો, ધરતી ઉપર ખરે બિચારો;
આજ ક્યો ચક્કરનો આરો, આવ્યો છે ધરતીનો વારો;
પૃથ્વી પરથી એક સિતારો આજ ચડ્યો આકાશ. અમર હો નંદનસૂરી મહારાજ.

ચંદન જેવું જીવન તમારું....

દાર્દ્રદ્રષ્ટા, સર્વશ્રેષ્ઠ, સર્વજ્ઞયેષ્ઠ, દરિયાવદ્ધિલ, પરમપ્રભાવક આચાર્ય

લેખક—પં. શ્રી મફતલાલ ઝવેરચંદ ગાંધી, અમદાવાદ.

સ્વ. પં. પૂ. આ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ. નો પરિચય મને મારી ૧૬ વર્ષની ઉંમર હતી ત્યારથી છે. પરંતુ છેલ્લાં ૨૦ વર્ષથી તો હું તેમના ઘનિષ્ટ પરિચયમાં રહ્યો છું.

ગુરુમહારાજનો અપૂર્વ પ્રેમ—મેં તેમને 'નંદન' કહી ઉચ્ચારાતા શાસનસમ્રાટના મુખે સાંભળ્યા છે, અને સેંકડો કામ પડતાં મૂકી 'જી' કહી તેમના ચરણકમળને દબાવતા તેઓશ્રીને જોયા છે. શાસનના વિકટ પ્રશ્નોની ચર્ચા-વિચારણામાં 'નંદન'ને બોલાવો, તેવું શું માનવું છે તે બંધો-તેવો અપ્રતિમ ભાવ ગુરુમહારાજનો તેમની પ્રત્યેનો નિહાળ્યો છે; અને 'સાગરજી સાથે મારો નંદન શાસ્ત્રાર્થમાં રહેશે' તેવું વચન ભમનગરમાં સાંભળી ગુરુમહારાજના તેમના પ્રત્યેના અપાર વાત્સલ્યનાં દર્શન કર્યો છે.

શાસનરાગ—વિ. સં. ૧૯૮૩ માં પાટણ દોશીવટમાં, શ્રી સિદ્ધાચલની યાત્રા બંધ હતી તે વખતે, હબરોની મેદનીમાં, તેમની ૨૭ વર્ષની થનગનતી યુવાનીમાં, શત્રુજય માટે પ્રાણાર્પણ કરવા સુધીની ઝૂંબેશના પુરસ્કર્તા તરીકે તેમને સાંભળ્યા છે; અને શત્રુજયની યાત્રા બંધ રહે ત્યાં સુધી શ્રોતાઓમાંથી સેંકડો નરનારીઓને શત્રુજયના સ્મરણ માટે કોઈ વસ્તુના ત્યાગના પચ્ચક્ષ્ણાણુ આપતા જોયા છે.

નિખાલસ વૃત્તિ અને મિલનસાર સ્વભાવ—વિ. સં. ૧૯૬૦ માં, ઘણાં વર્ષે, મુનિસંમેલન મળ્યું. ૩૩ દિવસ સુધી ચર્ચાઓ ચાલી. તેના ફળસ્વરૂપે સર્વસંમત 'મુનિસંમેલન પટ્ટક' તૈયાર થયો. આ મુનિસંમેલન પટ્ટક તૈયાર કરવા માટે યુવાન મુનિમહાત્માઓ, પૂ. આ. નંદનસૂરીજી, પં. રામવિજયજી ગણિ, મુનિ શ્રી પુણ્યવિજયજી અને મુનિ શ્રી ચંદ્રસાગરજી પસંદ કરાયા. તેમાં અનેક મતભેદોને દૂર કરી સર્વસંમત મુનિસંમેલન પટ્ટક તૈયાર કરવામાં તેમની નિખાલસ વૃત્તિ, મિલનસાર સ્વભાવ, દીર્ઘ દૃષ્ટિ અને શાસ્ત્રાધ્યયન મુખ્ય હતાં તે જોયું છે.

અતિ ગાંભીર્ય અને ઊર્ધ્વગામી દષ્ટિ—યુવાનીના થનગનાટવાળા કાળમાં પણ અનુભવી વૃદ્ધ પુરુષને છાજે તે રીતે પરમાનંદ પ્રકરણ, વડોદરાનું દીક્ષા પ્રકરણ વગેરે

અનેક અંજાવાતોમાં અર્ધવંગામી દષ્ટિ રાખી, પરિણામનો વિચાર કરી, અતિ ગાંભીર્યથી, લોકોના અપવાદ સહન કરીને પણ, તેમણે સમતોલપણું રાખ્યું અને રખાવ્યું છે, જેના પરિણામે શાસનની ઊન્નતિનિન્નતા અટકાવવામાં તેઓ નિમિત્તરૂપ બન્યા છે, તે નિહાળ્યું છે.

દીર્ઘદષ્ટિ અને પારણામનો વિચાર—વિ. સં. ૨૦૧૩ માં ચંડાશુચંડુ પંચાંગમાં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમનો ક્ષય હતો. ગુરુમહારાજે વિ. સં. ૧૬૫૨, ૧૬૬૧, ૧૬૮૯ અને ૨૦૦૪ માં ભાદરવા શુદ્ધિ પાંચમના ક્ષયે અન્ય પંચાંગના આધારે ભાદરવા સુદ છઠ્ઠોનો ક્ષય કરી સંવત્સરી આરાધી હતી. ગુરુ પ્રત્યે અગાર ગ્રેમ ધરાવનાર અને દરેકને મંગલિક સંભળાવતાં 'નમો નમો શ્રી ગુરુનેમિસૂર્યે' ઉચ્ચારતા સૂરિયુંગવે શાસનનું હિત હંડે ધરી, દીર્ઘદષ્ટિથી, સૂરિસમ્રાટના સમુદાયની એકતા સાચવવાપૂર્વક, આરપવીની અખંડિતતા માનનાર વર્ગનું એકચપણું સાચવી બતાવ્યું છે.

શાસનના સર્વેસર્વા—વિ. સં. ૨૦૧૪નું બીજું મુનિસંમેલન થયું. બધા આચાર્યોદિ મુનિ ભગવંતો પધાર્યા. તેઓ એ વખતે પાલીતાણા હતા. નબળા સ્વાસ્થ્યને કારણે તેઓએ આવવાનો વિચાર માંડી વાળ્યો હતો, છતાં સૌને જણાવ્યું કે તેમની ગેરહાજરી શાસનને ભયંકર નુકસાનકર્તા નીવડશે; તેથી તેઓને આગ્રહ થયો. તેઓ આવ્યા. અને તેમની હાજરી શાસન માટે સર્વેસર્વા જેવી રહી. એમની આ પ્રભાવકતા તેમના સ્વર્ગવાસ સુધી શાસનમાં તે જ રીતે રહી છે, તે સૌ જોઈ શક્યા છે.

પૂર્વગ્રહ વિનાની વિચારસરણી—જૈન પ્રવેતાંબર કોન્કરન્સનું પાલીતાણામાં સંમેલન થયું. આ સંમેલનની પાછળની કાર્યવાહીનું તેમણે નિરીક્ષણ કર્યું અને એમને લાગ્યું કે આની પાછળ શુભાશયની વૃત્તિ છે, એટલે જરા પણ પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વિના, નીડરતાપૂર્વક, તેને ટેકો આપ્યો અને બલતે સંમેલનમાં પધારી આશીર્વાદ આપ્યા.

પ્રતિભારક્ષક આચાર્ય—૨૫મી નિર્વાણ શતાબ્દીના પ્રસંગે તેમની પરિપકવ વિચારધારા અને અમતુલનતાનાં વિશેષ દર્શન થયાં છે. પૂર્વોચાર્યોએ જુદા જુદા રાજ્ય-સંક્રાન્તિકાળમાં જે યોગ્ય નિર્ણય કરી જૈન શાસનની રક્ષા કરી, તેનું આજીવન દર્શન આપણને ૨૫મી નિર્વાણ શતાબ્દી પ્રસંગે તેમણે જે અગ્રગણ્ય ભાગ લીધો અને જૈન શ્રમણસંસ્થાની પ્રતિભાને સાચવી રાખી તેમાં થયું છે.

જૈન શાસનની સમગ્ર પ્રતિભાને પ્રશ્ન હોય તો ગચ્છલેહ અને વિચારલેહને ગૌણ કરી શાસનની પ્રતિભાને સાચવી રાખવી જોઈએ, જે સૌકોઈની ફરજ થઈ પડે છે, તેનો આદર્શ તેમણે તેમના તે વખતના અગ્રગણ્ય ભાગ દ્વારા આપણને પૂરો પાડ્યો છે.

શાસનના સર્વમાન્ય શિરોમણિ આચાર્ય—હેલ્લે શ્રી શત્રુંજય ગિરિરાજ

ઉપરની પ્રતિષ્ઠાનો પ્રસંગ આપણને શાસનના સર્વમાન્ય શિરોમણિ અને સર્વશ્રેષ્ઠ અને સર્વજ્યેષ્ઠ આચાર્ય તરીકે એમનાં દર્શન કરાવે છે.

આ પ્રતિષ્ઠા-પ્રસંગ જૈન સંઘમાં ત્રણસો-ચારસો વર્ષે આવ્યો હતો. શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી જૈન સંઘની સર્વમાન્ય પ્રતિનિધિ સંસ્થા છે; તેણે આ પ્રસંગે ચારે ખાગુ દષ્ટિ નાખી શાસનના સર્વજ્યેષ્ઠ આચાર્ય તરીકે તેમને પસંદ કર્યા અને તેમની નિશ્રામાં પ્રતિષ્ઠા કરાવવાનું નિર્ણય કર્યું. પણ કુદરતને તેમની સર્વતોચાહી પ્રતિભા વચ્ચે જ ઉઠાવી જવાનું મંજૂર હશે, એટલે તગડી મુકામે માગસર વઢી ચૌદસે તા. ૩૧-૧૨-૭૫ના રોજ, અચ્ચાનક તેઓ સ્વર્ગવાસી થયા.

અમદાવાદના સંઘની તેમની શોકાંજલિ સભામાં શ્રી કસ્તૂરભાઈ શેઠે સાચું જ કહ્યું હતું કે, પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજની, કેવળ અમદાવાદને જ નહીં પણ, સમગ્ર ભારતના સંઘને ન પૂરી શકાય તેવી ખોટ પડી છે.

શાસનના સુકાની તરીકે જે જે ગુણો જોઈએ તે સર્વ ગુણો તેમનામાં હતા. અખાર કરુણા, નિખાલસ સ્વભાવ, શાસન પ્રત્યેનો અવિહ્વલ રાગ અને પરિણામનો વિચાર.

કોટિ કોટિ વંદન હો તે સૂરિભગવંતને !

સમર્થ સંઘનાયક

લેખક—પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયેન્દ્રદિપ્તસૂરીશ્વરજી મહારાજ

જ્યોતિષ (મુદૂર્ત) અને શિલ્પશાસ્ત્રના વિશિષ્ટ જ્ઞાતા આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજનું જીવન એક આદર્શ ધર્મનાયકની લબ્ય છબી આપણી સામે ઉપસ્થિત કરે છે. અમારા વડીલ આચાર્ય શ્રી વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાથે તેઓનો સંબંધ ખૂબ નિકટતાભર્યો હતો. સંવત ૨૦૦૭માં શંખેશ્વરમાં મિલન થયું. એ પછી ભાવનગર, ખંભાત, ધંધુકા અને અમદાવાદમાં યુગવીર આચાર્ય શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજના જન્મશતાબ્દી પ્રસંગે મુંબઈ જતાં વિહારમાં મિલન થયેલ. અમોને તે સમર્થ સંઘનાયકનું માર્ગદર્શન પત્રવ્યવહાર દ્વારા હંમેશા ઉદારતાપૂર્વક મળતું હતું.

ભારત સરકાર દ્વારા અને જૈનો દ્વારા જ્યારે ભગવાન મહાવીરના ૨૫૦૦મા નિર્વાણવર્ષની ઉજવણી પ્રસંગે અમુક વર્ગે વિરોધ ચાલુ રાખ્યો હતો, ત્યારે આ આચાર્ય-શ્રીએ સ્પષ્ટ જણાવ્યું હતું કે, “૨૫૦૦મા વર્ષની ઉજવણી કરવી જ જોઈએ અને તેનો વિરોધ કરવો એ ગેરહાકાપણભર્યું કૃત્ય છે.” વિરોધીઓએ ઠેર ઠેર વિરોધ કર્યો, પણ આખરે ઉજવણી સારી રીતે ઊજવી શકાઈ છે.

ભારતભરમાં જૈન સંઘો દ્વારા થતાં ધાર્મિક શુભ કાર્યોનાં શુભ મુહૂર્તો પ્રાયઃ તેઓશ્રી પાસેથી જ લોકો મેળવતા હતા. અને સ્વર્ગીય પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ કોઈ પણ જાતનો ભેદભાવ રાખ્યા વિના દરેકને ઉદાર ચિત્તે મુહૂર્ત પ્રદાન કરતા હતા. મુહૂર્ત અંગેનો તાજે જ દાખલો જાણવા જેવો હોઈ અહીં રજૂ કરું છું. અજમેરના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠાનું મુહૂર્ત જોવરાવવા ત્યાંના આગેવાન શ્રી રતનચંદ સંચેતી સ્વ. આચાર્યશ્રી પાસે ગયા અને મુહૂર્ત માટે માગણી કરી. તે સમયે ગુરુનો અસ્ત હોઈ, આચાર્યશ્રીએ સંચેતીને કહ્યું : “ અત્યારે ગુરુનો અસ્ત છે, તેથી શુદ્ધ, સારું મુહૂર્ત આવશે નહિ.” સંચેતીએ મુહૂર્ત તે જ સમયે કાઢી આપવા આગ્રહ કર્યો ત્યારે આચાર્યશ્રીએ મુહૂર્ત કાઢી આપતાં પુનઃ જણાવેલ કે “ મુહૂર્ત તમારા આગ્રહથી આપું છું, પણ તુકસાનકારક છે.” તે પછી પ્રતિષ્ઠાના ઉત્સવનો પ્રારંભ થયો, તે જ દિવસે શ્રી રતનચંદ સંચેતીનું અચાનક અવસાન થયું ! મહાપુરુષનું અંતર પહેલેથી ભવિતવ્યતાને પારખી લે છે, એ આ પ્રસંગથી પુરવાર થયું.

૭૮ વર્ષની ઉંમરે, ૬૩ વર્ષનો દીક્ષાપર્યાય અને ૪૯ વર્ષ આચાર્યપદનાં પસાર કરી, ખીમાર તબિયતે સિદ્ધક્ષેત્રમાં શત્રુજય ઉપર પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે અમદાવાદથી વિહાર કરતાં તગડી મુકામે, નમસ્કારમંત્રનું શ્રવણ કરતાં, આચાર્યશ્રીનો આત્મા વધુ ઉચ્ચ સ્થાનને માટે વિદાય થઈ ગયો ! અને એક તેજસ્વી, સમર્થ સંઘનાયકનું માર્ગદર્શન શ્રીસંઘને મળતું અટકી ગયું !

મોટાં માનવનાં મોટાં મન

લેખક—પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયચંદ્રોદયસૂરીધરજી મહારાજ

વિ. સં. ૨૦૨૧ના ખંભાતના ચાતુર્માસ દરમ્યાન બનેલી, સાચા સાધકની કેવી જાગૃતિપૂર્વકની ખમીરવાંતી સાધના હોય છે, તેનો પરિચય કરાવતી આ એક સત્ય ઘટના છે.

વાત એમ બની કે, સ્વ. પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રીજી, નાદુરસ્ત શારીરિક પરિસ્થિતિમાં પણ, સ્વ-પરનાં હિત કાળે, શાસન અને સંઘને કાળે સદા જાગૃત અને કર્તવ્યસ્ત રહેતા. આપણે તેઓ પૂજ્યશ્રીની ભક્તિવશ, લાગણીવશ થતી તે તે ધર્મ-પ્રવૃત્તિમાં આધક તો ન બનીએ, પણ ધર્માધારભૂત દેહને સાચવવા વિનીતભાવે આગ્રહ સેવીએ એ તો સ્વાભાવિક ગણાય.

જે દિવસનો આ પ્રસંગ છે, તે દિવસે પૂજ્યશ્રીને હાઈ પ્લડપ્રેશર હતું. ચક્રી, અશક્તિ, આહારની અસુચિ, થાક વગેરેની ખે દિવસથી ફરિયાદ હતી. એ માટે ઉપચાર

તો ચાહુ જ હતા; અને એથી થોડીક રાહત પણ હતી. ડોક્ટરનું કહેવું હતું કે, આઠ દિવસ પૂર્ણ આરામ કરશો. અવારનવાર થઈ આવતી શરીરની પ્રતિકૂળતાના વાતાવરણમાં ડોક્ટરની આવી બધી સલાહ-સૂચના પૂજ્યશ્રી માટે નવી ન હતી.

પણ એ મહામના મહાત્મા, જ્યારે જ્યારે શાસનની નાની કે મોટી કોઈ પણ વાત આવે ત્યારે, શરીરની પણ પરવા કર્યા વિના, એ વાતોને એવી રીતે વિચારે, સમજે, સમજાવે અને એનો ઉકેલ બતાવે કે વાતના કરનાર અને સાંભળનાર સર્વને ગૌરવ સાંપડે. આ રીતે જગતના સર્વ જીવો જો પરસ્પર ગુણપદ્મપાતી અને કર્તાવ્યનિષ્ઠ બની જાય તો તો પૂછવું જ શું?

આપણી અજ્ઞાન અવસ્થા તથા અપૂર્ણ અને છત્રસ્થભાવ અનાદિ સંસારમાં કયાંય પણ સ્થિરતા, સ્વસ્થતા અને સ્વચ્છતા કયાં લાવવા દે તેમ છે? આ કારણે તો દૃષ્ટિનો વિષયાસ એટલી હદે થઈ જાય છે કે જેથી આવા વિષયાસનો લોગ બનનાર વ્યક્તિ ગુણવાનને નિર્ગુણી અને નિર્ગુણીને ગુણી સમજવા પ્રેરાય છે. અને આમ બનવાથી જીવો-માંથી મૈત્રી, પ્રેમોદ જોવા લાવો કયાં અલોપ થઈ જાય છે, તેનો ખ્યાલ સુધ્યાં એને આવતો નથી.

પૂજ્યશ્રી હાઈ વ્હાઇપ્રેશરને લીધે અસ્વસ્થ હતા એ દિવસે, આવા એક મહાનુભાવ ખરી બપોરે આચાર્યશ્રી પાસે આવ્યા, ત્યારે પૂજ્યશ્રી સંધારી ગયા હતા. આગંતુક મહાનુભાવ અને હું ધીમે સાદે વાતો કરતા હતા.

વાતની હકીકત એ હતી કે, આવનાર ભાઈ પોતાના સ્થાનમાં એક નૂતન જિન-મંદિર બનાવી રહ્યા હતા. તે અંગે એમને મુહૂર્ત તથા શિલ્પ અંગે ખાસ માર્ગદર્શનની જરૂર હતી. એ બાણીને મેં એમને કહ્યું કે, પૂજ્યશ્રીની નાદુરસ્ત તબિયતના કારણે આવતા અઠવાડિયે રાખો; દાકતરે અઠવાડિયા સુધી આરામ કરવાનું અને શ્રમ નહીં લેવાનું કહ્યું છે. અમારી ધીમી વાત પણ તેઓ સૂતાં સૂતાં સાંભળતાં હતાં, એટલે મારો આ જવાબ, જેકે ઉમરે અને નાદુરસ્ત શરીરે પણ, તેઓશ્રીને આંચકો આપી ગયો. તેઓ સક્ષાણા, વગર ટેકે, બેઠા થઈ ગયા. એમણે મને પૂછ્યું : “કોણ આવ્યું છે? તે શું જવાબ વાળ્યો?”

આગંતુક ભાઈ પૂજ્યશ્રીને વંદના કરીને એમના ચરણ પાસે બેસી ગયા.

પૂજ્યશ્રીએ એમની આંખ સાથે આંખ મિલાવી. જોયું તો વ્યક્તિ પરિચિત અને તે પણ સંઘમાં બાણીતી. એમણે આગંતુક શ્રાવકને પ્રેમથી ધર્મલાભ હઈ આવકાર આપ્યો; પૂછ્યું : “કેમ આવ્યા છો, ભાઈ?” પૂજ્યશ્રીના હૈયે અને હોઠે સદાય વાતસલ્ય નીતરતું નિહાળ્યું છે; કોઈની સામે અણગમાનું નામ નહીં. અને એ તો મોટા માનવના મનની નીપજ છે, નીપજ!

પછી તો એ ભાઈ સાથે જિનમંદિરની ચૂંચોની પ્રશ્નોત્તરી ચાલી, મુદૂર્તની ચકાસણી ચાલી. પૂજ્યશ્રીની તબિયતને કારણે મને ચકળામણ થતી હતી એટલે મેં એ મહાનુભાવને, આંખ અને આંગળીનો ઇશારો કરી, વાતને બંધ કરવા પાંચ-સાત વાર પ્રયત્ન કર્યો, કારણ કે, જો ચાલુ પ્રેશરમાં વિશેષ યોધરેશન થશે તો, માંડ માંડ થાળે પહેલી તબિયત ફરી કથળશે. પણ મોટા મનના એ સૂરિવરને શરીરની ક્યાં પડી હતી ?

વાત પૂરી થઈ. ચૂંચાચેકું કોકડું પૂજ્યશ્રીએ જ્ઞાન, અનુભવ અને ધીરજથી એ રીતે ઉકેલ્યું કે પૂછવા આવનાર પરમ સંતોષ પાગી જવા લાગ્યા. ત્યાં તો પૂજ્યશ્રીએ એમને પાછા યોલાવ્યા અને કહ્યું કે, “ માંગલિક સાંભળતા બન્યો.” પછી પ્રસન્નવદને માંગલિક સાંભળાવ્યું અને તે આગંતુક શ્રાવક ગયા.

મારાથી ન રહેવાયું. પૂજ્યશ્રી થોડા સ્વસ્થ દેખાતાં મેં પૂછ્યું કે, “ સાહેબ ! આ તો આપે સર્પને દૂધ પાવા જેવું કર્યું !” આ શબ્દો સાંભળી પૂજ્યશ્રીએ એકીટસે મારી સામે બોલ્યા કર્યું. મારી હૈયાની ભક્તિભરી વેદનાને તેઓશ્રીએ વાંચી લીધી. તેઓશ્રીને લાગ્યું કે, મેં શ્રમ લીધો એ વાત આને નથી રુચી. પણ પોતાની પ્રકૃતિ શેં બદલાય ?

અને એમણે મને પ્રેમભર્યાં શબ્દો ઠંઠાવ્યા : “ તને ખબર છે, શિદ્ધ અને જ્યોતિષના બહુકાર પુરુષોનો ભારતમાં ક્યાં તૂટો છે ? વળી આગંતુક ધનવાન, લાગવગવાળા તેમ જ લોકપ્રતિષ્ઠાને પામેલા છે. છતાં એ ળીબ બધાને મૂકીને મારી પાસે ખંભાત સુધી કેમ દોડી આવ્યા હશે ? હું તે ભાગ્યશાળીને સારી રીતે, નખશિખ ઓળખું છું. મારા માટે છતી-અછતી વાતો એમણે એ રીતે વહેતી મૂકી છે કે એક સુજન-સજ્જન માણસને તો ન છાજે, ત્યારે આ તો એક શ્રીસંઘમાં, કોકની અપેક્ષાએ, સંઘમાન્ય અને ગંભીર શ્રાવક ગણાય છે; શ્રાવક તો સાધુઓના પિતાતુલ્ય ગણાય; છતાં આ ભાઈ હીનજનોચિત કેવી પ્રવૃત્તિ કરી-કરાવી રહ્યા છે, તે મારા ધ્યાન બહાર નથી. પણ તને ખબર છે, એ દેવાધિદેવ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતના ચેત્ય માટે અને મુદૂર્ત માટે માર્ગદર્શન મેળવવા આવ્યા હતા ? એટલે મારી સામે એ તેં અને મેં માનેલ શ્રાવક ન હતાં, પણ પ્રભુ-દેવતા પવિત્ર ધામના સર્જન માટે પુરુષાર્થ કરનારા એક મહાભાગ હતા. ગુરુકૃપાએ અને તથાપ્રકારના ક્ષયોપશમના પરિણામે તેણે પૂછેલો ખુલાસો થયામતિ હું સ્પષ્ટ ન કરું તો, મારા સંયમ અને સમકિત બંનેને ધક્કો પહોંચે. તે તો મારા ઉચકારી ગણાય કે, દેવાધિદેવતા જિનાલયનું નિમિત્ત લઈ મારા સમ્યક્ત્વની દૃઢતા અને નિર્મળતા કરવાનું નિમિત્ત બન્યા. મારા પ્રત્યે તેને ભલે ને અપ્રીતિ અને અરુચિ હોય અને ગુણપક્ષપાત ન હોય, પણ પ્રસંગ પામી, તે સર્વને ગૌણ ગણી, પોતાની ફરજ ન ચૂકવી.” યોલતાં યોલતાં પૂજ્યશ્રીને શ્રમ લાગતો હતો, તે સ્પષ્ટ દેખાતું હતું. એટલે મેં વિનતી કરી : “ આપ હવે આરામ કરો.” અને પૂજ્યશ્રી તો નિરાતે સંધારી ગયા.

પા કલાક, અડધો કલાક, કલાક થયો, પણ હું એમની પાટ પાસેથી દૂર ન ગયો. મેં તે આંખો અંધ કરીને સૂતેલા પૂજ્યશ્રીની મુખમુદ્રા જોયા જ કરી, અને એમને અહો-ભાવે કોડ કોડ વંદના કરી. મારું 'મન કહેતું હતું', ધન્ય જિનશાસનને અને જિનશાસનની જ્યોતને ઝળહળતી રાખનાર સંઘનાયક પૂજ્યશ્રીના મનની મહાનતાને !

વાત્સલ્યવારિધિ-વિશ્વવન્દ્યાભિવન્દ્યાચાર્યવર્ય-શ્રીમદ્વિજયનન્દનસૂરીશ્વરાણાં ગુણાનુવાદઃ

રચયિતા—પ. પૂ. મુ. શ્રી વ.ચસ્પતિવિજયજી મહારાજ

(શાર્વલચિક્રીઢિતવૃત્તમ)

યત્સૂરેશ્ચ કૃપાલવોડપિ શિવદઃ પુણ્યપ્રકર્ષાયતે
યતપદ્મમ્બુજસેવના પ્રતિદિનં કલ્યાણમાલાયતે ।
યન્નામ્નઃ સ્મરણાત્ પ્રયાતિ દુરિતં સર્વશ્ચ પુણ્યાયતે
સ શ્રીનન્દનસૂરિરાઙ્ વિજયતે ત્રૈલોક્યચૂડામણિઃ ॥ ૧ ॥

મૂર્તિર્થસ્ય નિસર્ગતોડપિ રુચિરા પૂર્ણેન્દુપ્રસ્પર્દિની
કીર્તિશ્ચાપિ દિગન્તરાંગણગતા રાકામૃતસ્યન્દિની ।
વાણી યસ્ય સદા સુધાધિકલિતા વિદ્વજ્જનાનન્દિની
સ શ્રીનન્દનસૂરિરાઙ્ વિજયતે ગીતાર્થચૂડામણિઃ ॥ ૨ ॥

વાત્સલ્યામ્બુનિધિર્નિધિવતાં વિદ્યાનિધિશ્ચાર્થિનાં
કલ્યાણૈકનિધિઃ પ્રધીર્મુનિગણે શિક્ષાનિધિર્ધિમતામ્ ॥
સૌજન્યાવધિરેકવિશ્વનિલયે કારુણ્યદાનાવધિઃ
સ શ્રીનન્દનસૂરિરાઙ્ વિજયતે સૂરીન્દ્રચૂડામણિઃ ॥ ૩ ॥

યતપૂજ્યસ્ય કથાં સુધાધિકતરાં શ્રુત્વા સુધોર્ધ્વં ગતા
જ્ઞત્વા યસ્ય ચ ચણ્ડપણ્ડિતઘ્નંતિ વૃંગતા પણ્ડિતાઃ ।
જ્યોતિઃશાસ્ત્રનિવિષ્ટશિષ્ટમતિષં મત્વા ગતા હૌરિકા
સ શ્રીનન્દનસૂરિરાઙ્ વિજયતે વાદીન્દ્રચૂડામણિઃ ॥ ૪ ॥

યં વીક્ષ્યાડડશુ કુતીર્થકૌશિકગણા વૃંગતાસ્તત્વરા
યસ્યાકર્ણ્ય સતર્કશર્ષિકલિતાં વાચાં ચ નષ્ટા વુધાઃ ।
કેચિત્ સ્ખણ્ડિતમાનપણ્ડિતગણા યેનાશુ તે રણ્ડિતા
સ શ્રીનન્દનસૂરિરાઙ્ વિજયતે માનાર્હચૂડામણિઃ ॥ ૫ ॥

પ્રાગલભ્યં ભુવનત્રયેડપિ વિદિતં ષડ્દર્શનેચ્છન્દસિ
શિલ્પે જ્યોતિષિ ચાંકતસ્વવિષયે સ્વાભાવિકી દક્ષતા ।
મઘ્યાં વ્યાકરણાદિશાસ્ત્રનિચયે સાર્વજ્ઞભાવં ભજ્ન-
ત્રૈવૈકં વિત્રુધં વૃહસ્પતિરહો વીક્ષ્યાડડશુ વિસ્માયિતઃ ॥ ૬ ॥

यावन्नन्दनसूरिवाचकवरः संविद्यमानः क्षिती
 तावन्नैव मया क्षिती विहरणे त्वासाद्यते योग्यता ।
 इत्येवं परिचिन्त्य चेतसि कृतं लज्जास्पदं भावयन्
 मन्येऽहं गगने बृहस्पतिरहो नित्यं मुधा भ्राम्यति ॥ ७ ॥

यन्नाम्नस्स्मरणं मुदा महिचरैस्तूर्णं सदा क्लृष्टये
 स्वादृश्यं परिपूर्णतां गमयति स्पर्शस्य वार्ता च का ?
 स्वल्पैव क्षमता न दर्शनविधौ स्वप्नेऽपि संभाव्यते
 इत्थं स्पर्शमणिर्विचार्य रभसाल्लोकेऽस्मतामागतः ॥ ८ ॥

प्रशस्ति:

इत्येवं रचिता सीता सुललिता भक्त्या स्तुतिर्नन्दिनी ।
 स्फीतार्था परिशीलिता च विबुधैर्माङ्गल्यनिःस्यन्दिनी ।
 भक्त्यानामिह वाञ्छितार्थशिवदा भूयात् सदा श्रीमतां
 पादाब्जस्य परागरञ्जितमना वाञ्छामि “वाचस्पतिः” ॥ १ ॥

स्व. आचार्य विजयनन्दनसूरिजी

लेखक—श्री रिषभदासजी रांका

भगवान महावीर के शासन की यह विशेषता रही है कि, उनका श्रमणवर्ग आचार तथा त्यागमे' निष्ठा रखकर शासन तथा धर्म की सेवा को अपनी साधना का अंग मानता है; अपरिग्रही रहकर पदयात्रा द्वारा जनता मे' धर्म के संस्कार निर्माण करने का प्रयत्न करता है । जैनधर्म की विशिष्टता यह रही है कि, भगवान महावीर के बाद उनकी परंपरा को और उपदेशों को जन जन तक पहुंचाने का काम महान आचार्यों ने सतत चालू रखा है । इन आचार्यों की परंपरा मे' शासनसम्राट विजयनेमिसूरिजीका स्थान विशिष्ट रहा है, जिन्होंने तीर्थरक्षा के काम मे' महत्वपूर्ण योगदान दिया । उस परंपरा मे' उनके शिष्य विजयोदयसूरिजी और उनके शिष्य आचार्य नन्दनसूरिजी के कार्य भी तीर्थ-सेवा के क्षेत्र मे' महत्वपूर्ण रहे हैं ।

आणंदजी कल्याणजी की पेढी तथा सेठ कस्तूरभाई ने जो जीर्णोद्धार के महत्वपूर्ण कार्य किए, उसमे' आचार्य विजयोदयसूरिजी और नन्दनसूरिजीका सहयोग महत्वपूर्ण रहा है । राणकपुर, आवु तथा शत्रुंजय मे' जो भी जीर्णोद्धार के कार्य हुए, उसमे' शासन-सम्राट आचार्य विजयनेमिसूरिजी तथा उनके शिष्य-प्रशिष्यों का सहयोग प्राप्त न होता तो यह कार्य विधिपूर्वक होने मे' बड़ी कठनाई होती; हमारे प्राचीन शिल्प को यथावत् रखकर उसका भव्य दर्शन करानेका काम जो लाखों रूपया खर्चकर सेठ आणंदजी कल्याणजी की पेढी तथा सेठ कस्तूरभाई कर सके वह नहीं हो पाता ।

इन तीर्थों की शिल्पकला भारत ही नहीं, पर संसार में अद्वितीय है। उसके दर्शन आज जिस रूप में हो रहे हैं, वह ही नहीं पाते, क्यों कि मंदिर जीर्ण ही नहीं हुए थे, उसे श्रद्धालु भक्तोंने ऐसे बना दिए थे जिससे शिल्प की विशेषता दृष्टिगोचर नहीं होती थी। देवयोग से आणंदजी कल्याणजी पेढी को कस्त्रभाई जैसे शिल्पकला के मर्मज्ञ का नेतृत्व मिला था, उसका उपयोग समाज ले नहीं पाता, यदि शासनसत्ता का समर्थन और सहयोग न मिलता; धार्मिक भावनाओं और धार्मिक विधिविधानों को अक्षुण्ण रखते हुए जो काम इस दिशा में हुआ वह ही नहीं पाता।

आणंदजी कल्याणजी पेढी के इस महत्त्वपूर्ण कार्य को ही नहीं पर शासनप्रभावना के सभी कार्यों को आचार्य नंदनसूरिजी का सदा समर्थन रहा है। भगवान महावीर के २५००वें निर्वाण-महोत्सव का कार्य भारत ही नहीं, सारे संसार में जिस तरहसे हुआ, ऐसी धर्मप्रभावना शायद ही २५०० साल में हुई हो; संसार के लोग भगवान महावीर तथा उनके उपदेशों और तत्वों का सम्यक् परिचय पा सके। भगवान महावीर इनेगिने जैनों के ही नहीं, सारे संसार के पूजनीय बन गये। सारे जैन समाज ने यह उत्सव बड़े उल्लास के साथ मनाया, किन्तु श्वेताम्बर समाज के कुछ आचार्यों तथा संतोंने इस का विरोध किया था। किन्तु आचार्य विजयनन्दनसूरिजी महाराज ने अपना पूर्ण समर्थन देकर उत्सव मनाने में, अपने अहमदाबाद के निवास में उत्सव में योगदान देकर सक्रिय समर्थन किया था। उन्होंने २३-४-७५ को विशाल जनसमूह को संबोधन करते हुए कहा था: 'भगवान महावीरके २५००वें निर्वाण-महोत्सव के समय हम यहां थे नहीं, और २६००वां निर्वाण-महोत्सव अवगत तब तक हम यहां होंगे नहीं, इस लिये २५००वां निर्वाण-महोत्सव मनाना उचित है। जिस के भाग्य में हो वही इस अवसर का लाभ ले सकेगा।'

मेरा संपर्क, जब मैं पिछले वर्ष अहमदाबाद निर्वाण-महोत्सव समिति ने मुझे अहमदाबाद बुलाया था, तभी उनसे हुआ था। लेकिन मैंने देखा और अनुभव किया कि आचार्यश्री समयज्ञ थे, बड़े ही सरलस्वभावी किन्तु दृढ़ विचारवाले, शान्त किन्तु तेजस्वी थे, समत्वयुक्त साधुत्व किन्तु व्यवहारकुशलता उनमें थी। अपनी परंपरा में निष्ठा रखते हुए भी वे दूसरों के प्रति उदार थे। दूसरे संप्रदाय के साधुओं तथा आचार्यों के प्रति उदारतापूर्ण व्यवहार करते थे।

वे दीर्घदृष्टा तथा विवेकशील थे। उनके निर्णय अचूक होते और उन पर स्थिर रहने की उनमें दृढ़ता थी। कार्य का औचित्य व उपयोगिता जान लेने पर लिये हुए निर्णय में परिवर्तन नहीं होता। फिर उसमें चाहे जितने विघ्न आवे, वे उसका दृढ़तापूर्वक मुकाबला करते।

वे आगमों के तो ज्ञाता थे ही, किन्तु शिल्पशास्त्र तथा ज्योतिषशास्त्र में भी अद्भुत प्रगति की थी। केवल श्वेताम्बर ही नहीं, अन्य संप्रदाय के साधु-साध्वी मुहूर्त देखने के लिये उनके पास आते, और वे उदारतापूर्वक अपने ज्ञान का लाभ सभी को देते। ऐसे व्यापक दृष्टिकोण के आचार्य के संपर्क में आने तथा उनके विचारों को समझने का अवसर

मिला, जिस के लिए मैं अपने आप को भाग्यशाली मानता हूँ। उनके स्वर्गवास से जैन-समाजकी अपूरणीय क्षति हुई है, जिस की पूर्ति होना कठिन है।

हम उनके चरणों में श्रद्धांजलि अर्पण कर आशा करते हैं कि उनके चाहनेवाले तथा शिष्यगण उनके जानेसे हुई क्षति को दूर करने का प्रयत्न करेंगे। हमें आशा ही नहीं पर पूरा विश्वास है कि उनका शिष्यसमुदाय अपने गुरु की विशिष्टता अपनाकर शासनसेवा में अपनी शक्ति और बुद्धि का उपयोग कर उनके प्रति सच्ची भक्ति प्रकट करेंगे ॥

अनन्य गुरुभक्त अने असाधारण विद्वान

लेखक—श्री कान्तिदास कूलचंद धीया, अमदावाद

परमपूज्य आचार्य महाराज श्री विजयनंदनसूरीश्वरजी महाराजसाहेबना संपर्कमें आववानुं सौभाग्य मने प्राप्त थयुं छतुं। आस करीने छेदला सात-आठ वरस दरभ्यान हुं तेजोश्रीनी डीक डीक नजदीक आव्यो छतो। अने तेथी तेजोश्रीना अहुमुणी अने उन्नत व्यक्तित्वनां दर्शन करवानो अने साथे साथे जवनधउतरना धर्म-रसायणुने अल्प-स्वल्प प्रमाणुमां भेजवानो मने सुअवसर भज्यो छतो, जेम कडेवुं जेधजे.

ज्यारे जैन शासनना आ महान संधनायकना जवन संधी विचार कडुं छुं त्यारे, स्वाभाविक रीते ज, आवा श्रमणरत्ननुं धउतर करनार जेमना दादागुरु, आ युगना जैन संधना प्रलावक पुरुष अने आपणा परम उपकारक शासनसम्राट आचार्य लगवत श्री विजयनेमिसूरीश्वरजी महाराजश्रीनुं स्मरण थध आवे छे. केवण तेजोश्रीनां प्रत्यक्ष दर्शन करवानो ज नही पण तेजोनी मेधगंलीर अने अंतरस्पशी धर्मदेशना सांलगवानो तेम ज तेजोश्रीनां चरणे जेसी जवनना अमूल्य पाथेयइप धर्मोपधि जीववानो पण दाल वर्षो सुधी मने भज्यो छतो। अत्यारे भारा जवनमां धर्मलावना तथा आचार तरकनो ज अनुराग जेवा भजे छे, तेना पायामां आ महान सूरिसम्राट ज रडेला छे. आवा महान उपकारी महापुरुषनो उपकार केवी रीते वीसरी शकय ? आटआटलां वर्ष वीती गयां छतां, अमदावादमां, पांजरापोणनी ज्ञानशाणां गिराजती अने नजरमान व्यक्तित्वथी प्रलाव विस्तारती जेमनी छपी जणु नजर सामे ज भडी होय जेम लागे छे. आ अरसामां जमे श्री भूजेवा पार्थनाथनी भडकीमां रडेता छता, तेथी अनायासे ज तेजोश्रीना सतत समागमनो जमने दाल भगतो छतो. आ समय दरभ्यान ज परम पूज्य आचार्य श्री विजयनंदनसूरीश्वरजी महाराजनां संपर्कमां आववानुं सफलज्य मने सांपडयुं छतुं.

તે વખતમાં શાસનસમ્રાટ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ આખા જૈન શાસનના ચમકતા સિતારા હતા. અને શ્રીસંઘ ઉપર તેઓનું ભારે મોટું પ્રભુત્વ હતું. એ જ રીતે પોતાના સંઘાડા ઉપર પણ તેઓ અસાધારણ પ્રભુત્વ ધરાવતા હતા અને પોતાના સમુદાયના નાના-મોટા બધા સાધુઓ, જરાય આગસમાં પડ્યા વગર, જ્ઞાન અને ચારિત્રની બરાબર આરાધના કરતા રહે એ માટે સતત દેખરેખ રાખતા હતા. પોતાના શિષ્યો વિદ્વાન અને સંયમશીલ અને એ માટેનું તેઓશ્રીનું અનુશાસન આજે પણ દાખલારૂપ ગણાય છે. પણ આથી રખે કોઈ એમ માની લે કે આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ માત્ર કઠોર અનુશાસક જ હતા; પોતાના અંતેવાસીઓ તરફ તેઓના અંતરમાં મમતા અને હેતલરી લાગણીનું ઝરણું સતત વહ્યા કરતું હતું. પોતાની આવી કૂણી લાગણીનો દુરુપયોગ કરીને કોઈ સાધુ પોતાની સંયમસાધનામાં શિથિલ ન બની બંધ, એટલી જ તેઓ ચિંતા રાખતા હતા. તેઓ સંખ્યાબંધ વિદ્વાન શિષ્યો અને કેટલાક તો અસાધારણ કેટિના વિદ્વાન શિષ્યો જૈન શાસનને હેટ આવી શક્યા તે આવાં ચિંતા તથા પ્રયત્નને પરિણામે જ.

શાસનસમ્રાટની આવી વિદ્વાન શિષ્યપરંપરામાં પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ પ્રથમ પંક્તિમાં સ્થાન ધરાવતા હતા, એટલું જ નહીં પણ, પોતાની વિનમ્રતા, વિનયશીલતા અને અખંડ ગુરુભક્તિને પ્રતાપે તેઓએ પોતાના દાદા-ગુરુશ્રીનાં અસાધારણ વિશ્વાસ અને પ્રીતિ સંપાદન કર્યાં હતાં. પોતાના દાદાગુરુ પ્રત્યેની આવી વિરલ ભક્તિનાં પાયામાં પોતાના ગુરુવર્ચ પ્રશાંતમૂર્તિ આચાર્યપ્રવર શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની પોતાના ગુરુદેવ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ પ્રત્યેની સમર્પણભાવથી શોભતી અનન્ય ભક્તિમાંથી મળતો પ્રત્યક્ષ ઓધપાઠ તેમ જ પોતાના ગુરુમહારાજ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ તરફનો જિંઝો ભક્તિભાવ રહેલો હતો, એમ કહેવું જોઈએ. આ દૃષ્ટિએ વિચારતાં ‘ઉદય-નંદન’ની ગુરુશિષ્યની જોડી સૂરિસમ્રાટ આચાર્યશ્રીને માટે શ્વાસ અને પ્રાણ સત્તી પ્રિય બની ગઈ હતી.

તેમાંય કુશાય બુદ્ધિ, મર્મઝાહી વ્યાપક વિદ્વત્તા અને પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વ જેવી પોતાની અનેક શક્તિઓને આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજે પોતાના દાદા-ગુરુશ્રીની સેવાભક્તિમાં જે રીતે વિલીન કરી દીધી હતી, એ ખરેખર વિરલ હતી અને એને લીધે આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી તથા એમના પ્રશિષ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીજી વચ્ચે ભગવાન મહાવીર અને ગુરુ ગૌતમસ્વામી વચ્ચે હતો તેવો અકાલ્ય ધર્મદ્વેષ બંધાઈ ગયો હતો અને ધર્માનુરાગની પવિત્ર ગાંઠ બંધાઈ હતી. જ્યારે પણ સૂરિસમ્રાટ પોતાના આ પ્રશિષ્યને ‘નંદન’ ‘નંદન’ ના વહાલસોયા નામથી ઓલાવતા, ત્યારે જાણે હૃદય ઉપર પરમાત્મા મહાવીરદેવ, પોતાના પ્રથમ શિષ્ય ગૌતમસ્વામીને ‘ગોયમ’ ‘ગોયમ’ કહીને સંબોધતા હોય એવું પાવન ચિત્ર અંકિત થઈ જતું,

સ્વ. આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજે જૈન શાસ્ત્રોમાં જે પારંગતપણું મેળવ્યું હતું, તેથી વિના અતિશયોક્તિએ એમ કહી શકાય કે તેઓ જૈનોલોજી (જૈનવિદ્યા) ના જીવતાં-નગતાં એન્સાઇક્લોપીડિયા (જ્ઞાનકોષ) હતા. એમની આ જ્ઞાનસાધના એવી મૂળગામી હતી અને તેથી એમનું હૃદય એવું વિકસિત થઈ ગયું હતું કે જેને લીધે તેઓ કોઈ પણ શાસ્ત્રીય તેમ જ સામાન્ય વ્યવહારના પ્રશ્નોમાં પણ સ્પષ્ટ અને અસંદિગ્ધ ઉકેલ, માર્ગદર્શન તથા સલાહ, સાવ સહજભાવે, આપી શકતા. તેઓની આવી અદ્ભુત શક્તિનો મને જાતઅનુભવ થયો હતો અને તેનો મને અનેક વાર લાભ પણ મળ્યો હતો. એમ લાગે છે કે, ગમે તેવા અટપટા પ્રશ્નની બાબતમાં સરળ ઉકેલ બતાવવો એ એમના માટે જાણે રમતવાત હતી. અને મને જ્યારે પણ એમની સાથે ધર્મવાર્તા કરવાનો પ્રસંગ મળતો ત્યારે એમના બહુશ્રુતપણાનો અને જાગ્રત સ્મરણશક્તિનો અનુભવ થયા વગર ન રહેતો. કેટલીક વાર તો પોતાની વાતના સમર્થનમાં તેઓ મને પોતાના વિશાળ પુસ્તકાલયમાંથી પુસ્તકો પણ વાંચવા આપતા.

લગવાન મહાવીરના પચીસસોમા નિર્વાણ-વર્ષ જેવા અર્પૂર્વ પ્રસંગની ભારતમાં તથા ગુજરાત રાજ્યમાં સરકારી ધોરણે જે કાંઈ ઉજવણી કરવામાં આવી, તેની સામે જે કાંઈ થોડો વિવાદ ઊભો થયો હતો, તે બાબતમાં તેઓનું મંતવ્ય બહુ જ સ્પષ્ટ, સીધું અને અસંદિગ્ધ હતું. મારે કહેવું જોઈએ કે, આ બાબતમાં તેઓએ ભારતના આ બા જૈન સમાજને સ્પષ્ટ અને સફળ દોરવણી આપી હતી અને આ ઉજવણીને રાષ્ટ્રીય ધોરણે સફળ બનાવવામાં અસાધારણ કૃષો આપ્યો હતો. તેઓમાં રહેલ લાભાલાભને સમજવાની વિવેકબુદ્ધિ, દીર્ઘદષ્ટિ અને સમયજ્ઞતાના લીધે જ તેઓ આ પ્રમાણે કરી શક્યા હતા.

તેઓશ્રીની સાધુજીવનને શોભાવે એવી એક વિશેષતા એ હતી કે, અમુક બાબતમાં પોતે અમુક પ્રકારનો નિશ્ચિત અભિપ્રાય ધરાવતા હોય છતાં, પોતાથી જુદો, અભિપ્રાય ધરાવતી વ્યક્તિ પ્રત્યે પણ ક્યારેય દ્વેષ કે તિરસ્કારની ભાવના રાખતા ન હતા. ટૂંકમાં, દીક્ષાપર્યાય અને ચારિત્રના પાલનમાં આટલી ઉચ્ચ કોટીએ પહોંચેલ સાધુ લગવંતોમાં એમના જેટલી સમતા અને સહિષ્ણુતા મેં ભાગ્યે જ જોઈ છે. તેઓએ લગવાન મહાવીરની અનેકાંતવાદ અને સ્વાહવાદની શૈલીને પોતાના જીવનમાં ઉતારવાનો સતત પ્રયત્ન કર્યો હતો.

શાસન પ્રત્યેની ઢાઝ અને શાસનમાં એકરાજ અને સંપ વધે એ માટેની અંબના તેમ જ જૈન શાસન જીવમાત્રને માટે ગ્રાહ્ય અને તે બાબતની ચિંતા જીવનની અંતિમ ક્ષણ સુધી તેઓ ધરાવતા હતા, એ વાતનો હું પણ સાક્ષી છું. પાલીતાણામાં તીર્થોધિરાજ શ્રી શત્રુજય ઉપરનો પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ પૂરો થયા બાદ તેઓ આ દિશામાં કંઈક ચોક્કસ

અને નક્કર પગલાં ભરવા ઇચ્છી રહ્યા છે એવી છાપ તેઓશ્રી સાથેની મારી છેલ્લી મુલાકાત ઉપરથી મારા મન ઉપર પડી હતી, પણ જાણે કુદરતને એ મંજૂર ન હતું અને તેઓ પોતાના જીવનને ધન્ય બનાવીને મહાપ્રયાણ કરી ગયા. ખરેખર, તેઓના સ્વર્ગવાસથી જીન સંઘમાં ન પૂરી શકાય એવો અવકાશ ઊભો થયો છે.

શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ

રચયિતા—શ્રી શાંતિલાલ બી. શાહ, મુંબઈ

શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ, શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ;

લક્ષિત-ભાવ ભરી અંતરમાં, વંદન કરીએ આજ.

નંદનસૂરિ મહારાજ....(૧)

નામ નરોત્તમ સાર્થક કીધું, જીવન નિર્મળ ઉજ્જવળ કીધું;

શાસનના સમ્રાટની સન્મુખ, અસિખાંડા સમું સંયમ લીધું;

ગુરુદેવ છે ગૌરવવંતા ઉદયસૂરિ મહારાજ.

નંદનસૂરિ મહારાજ....(૨)

સંયમનો ઉલ્લાસ ભર્યો છે, ધર્મ તો શ્વાસેશ્વાસ ભર્યો છે;

અંદન સમા શીતળ કિચ્છોમાં, અંતરમાં ઉભસ ભર્યો છે;

રાત દિવસ છે જેને હૈયે શાસન કેરી દાઝ.

નંદનસૂરિ મહારાજ....(૩)

આગમ શાસ્ત્રોના એ જ્ઞાની, કિંતુ લેશ નહીં અભિમાની;

સહુને સુખશાતાદેનારી, કરુણાવંતી એમની વાણી;

સદાયે બદ્ધત-તત્પર રહેતા જીવન-સાધના કાજ.

નંદનસૂરિ મહારાજ....(૪)

ભક્તોને ભક્તિ સમજાવે, ભૂલેલાને માર્ગ બતાવે;

વિરોધીઓને વહાલ કરીને, અપનાવી લેતા સમભાવે;

હૈયું જેનું સાગર જેવું, રાખે સહુની લાજ.

નંદનસૂરિ મહારાજ....(૫)

સત્યના એ તો સદાયે પૂજારી, શ્રદ્ધાની છે ખરી ખુમારી;

ધર્મ વિહોણા કંઈક લોકોની, જીવન-નોકા લીધી ઉગારી;

मतलेहोना वमणोमांथी पार उतारे ळडाळ.
नंदनसूरि महाराळ....(६)

महावीरनी निर्वाण शताप्पटी, विशेधनी यडी आवी आंधी;
नंदनसूरिना मळ्ळम पगळे, समाळने होरवणी लाधी;
कोलाडलना होल कूट्या ने वाग्या मधुरा साळ.
नंदनसूरि महाराळ....(७)

एवत-संध्या आवी रडी, काणनी नोयत वागी रडी;
शत्रुंळ्यनी लव्य प्रतिष्ठा, मननी तो मतमां ळ रडी!
अस्त थयो शासननो सूरळ, पडी गध रे सांळ.
नंदनसूरि महाराळ....(८)

जैसा मैंने उन्हें देखा..... ।

लेखक—प. पू. अ. श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी महाराज

प्रज्ञावान आचार्यों की वर्तमान परंपरा में परम पूज्य आचार्यदेव श्री विजयनंदन-सूरीश्वरजी महाराज साहेब का व्यक्तित्व अत्यंत अचूक और तेजस्वी रहा है। मैं देखता हूँ तो मुझे एक बात सुनिश्चित मालूम होती है कि, कुछ मेरे पासमें था और खो गया है—कोई संपदा, कोई राज, कोई रहस्य, कोई कुंजी जो खो गई है!

सद्भाग्य से मुझे कई बार उनके निकट संपर्क में आनेका और उनके जीवन की गहराई में जाकर उन्हें देखने का सु-अवसर मिला हैं। वे सदा प्रकाशित रहे, उनके जीवन में कहीं पर मुझे अधिकार नजर नहीं आया। वे स्वयं एक तर्क थे, काव्य थे, जैन इतिहास के एक अध्याय थे और विचारों के मन्थन से प्राप्त नवनीत जैसे थे। उनका जीवन ही मुझे तो लयबद्ध सु-मधुर संगीत सा लगा।

मैंने उन्हें पूर्ण प्रवृत्ति में देखा, पूर्ण निवृत्ति में भी देखा, भ्रम व विश्राम की दोनों स्थिति में देखा, प्रशंसकों के मध्य में देखा, उनके विचारों से दूर रहनेवाले लोगों के वर्तुल में देखा। परंतु कहीं कटुता नहीं, शत्रुता नहीं, उनके शब्दों में अहं का दुर्गन्ध नहीं। दिल और दिमाग में पूर्ण संतुलन-संयम, व्यवहार में पूरी कुशलता, उनके तर्क में अपूर्व बौद्धिक प्रतिभा का तथा निर्मल क्षयोपशम का परिचय मिला। वे चाहे किसी भी स्थिति में हों, उन्होंने अपनी मर्यादा का और आचार्यपद के गौरव का कभी उलंघन नहीं किया।

उनका जीवन प्रवृत्तिप्रधान था, वे खूब व्यस्त रहा करते थे। मुझे आश्चर्य होता है कि फिर भी वे चिंतन व स्वाध्याय के लिये समय निकाल लिया करते थे।

संपूर्ण देश में से जैन संधी के प्रतिजिधि-आगेवान व्यक्ति जिनमंदिर आदि के निर्माण, प्रतिष्ठादि मुहूर्त के लिये आते-जाते रहते थे। अत्यधिक मानसिक व शारीरिक श्रम उन्हें पड़ता था, मैंने जब एक बार उन्हें कहा कि आपकी अवस्था और श्रम देखते हुए थोड़े-बहुत विश्राम की मैं आपसे अपेक्षा रखता हूँ। उन्होंने हंस कर कहा कि, "यह शरीर तो श्रम का चोर बना हुआ है, मुझे उसे चोरी नहीं करने देना है। मन मेरे अनुकूल है. शरीर में श्रम तुम्हें दिखेगा, किंतु मेरे मन में विश्राम छिपा हुआ है।"

एक बार जैन साहित्य मंदिर, पालीताणा में उनके पास मैं बैठा था, एक व्यक्ति आया, बैठा उनके पास, फिर अलग-अलग समुदाय के पू. आचार्यों-साधुजनों के विषय में इधर-उधर की बातें करने लगा। पूज्य आचार्यश्रीने उसे रोकते हुए कहा कि "तुम्हारे जैसा एक आदमी जो बैठा हुआ अपने दरवाजे पर दूसरे लोगों की जाती-आती गाय-भैंसों को गिनता रहता था कि, गांव में कितनी गायें, कितनी भैंसें हैं। सुबह गाएँ जाती जंगल की तरफ, सांझ को लौटती, वह सदा हिसाब रखता था; लेकिन एक रत्ती भी दूध हाथ नहीं आता था। तुम भी उस आदमी जैसी बात कर रहे हो। दूसरों की गाय-भैंसें गिनते-गिनते जीवन बीत जाये तो भी एक बूँद दूध की हाथ नहीं आयेगी।" वह चूपचाप चलता बना।

वे हमेशा परचर्चा से-विकथा आदि से-दूर रहा करते थे। लोग उनके पास समस्या लेकर जाते और समाधान पाकर के लौटते; संधर्ष लेकर जाते और वहां से समन्वय-शांति प्राप्त करके आते। एक तरह से उनका जीवन ही विश्वविद्यालय बना हुआ था। जो भी आता कुछ न कुछ जानकर, प्राप्त कर के जाता, प्रेरणा लेकर लौटता।

वे एक कुशल व्यवस्थापक-अनुशासक भी रहे, जब जब आवश्यकता उपस्थित हुई, संध की व्यवस्था दी, दीर्घ दृष्टीपूर्ण मार्गदर्शन दिया। वे अपने निर्णय में निष्पक्ष और निडर थे।

व्यवस्था और अनुशासन की दृष्टी से वे कठोर थे, परंतु उससे भी अधिक वे दिल से कोमल थे। स्वभाव से वे खूब उदारवादी थे. हर-एक के लिये उनके हृदय में स्थान रहता था। हर-एकके कार्य में वे सहायक बनते थे। वे सब के थे, उनके पास जो भी कुछ था वह सब के लिये था, सब का था, सब को दिया भी, उसमें उनका अपना कुछ नहीं था।

उनका जीवन-व्यक्तित्व प्रतिभा से परिपूर्ण था। वे मुझे परोपकारी प्याऊ (परब) जैसे लगे, जो भी ज्ञान-जिज्ञासा की तृषा-प्यास लेकर आया वह तृप्त होकर ही गया। संधम-साधना में भी वे पूर्ण अप्रमत्त-जाग्रत रहें, ज्ञान व क्रिया की उनकी साधना उज्ज्वल रही है, आचार-शुद्धि के वे आग्रही थे। उनका संधम उनके चहरे से ही प्रतीत हो जाता था। उनके हृदय की भाषा को उनके चहरे में पढ़ा जा सकता था। उनके अंदर विचारों की भीड़ नहीं थी, जीवन जंगल जैसा नहीं, किंतु न'दनवन जैसा आकर्षक था। ब्रह्मचर्य के ओज से प्रज्वलित उनका ज्ञान-दीप किसीसे छिपा हुआ नहीं था।

वे गये, किंतु उनकी पुण्य-स्मृति सदा के लिये भारतभरके जिनमंदिरों के साथ जुड़ी हुई रहेगी। प्रायः हर एक जिनमंदिर के निर्माण से प्रतिष्ठा तक में उनका कुछ न कुछ मार्गदर्शन तो रहा है। वे एक सर्वमान्य विद्वान्, ज्योतिष विषय के पूर्ण जानकार व शिल्पशास्त्र के अजोड-अद्वितीय ज्ञाता थे। जैन नयवाद-तर्क के अपूर्व विद्वान् थे। जीवन के अस्त तक उनके ज्ञान की उपस्थिति कायम रही।

श्री विजयदेवसूर तपागच्छीय अविच्छिन्न परंपरा के वे अग्रणी आचार्य और प्रवक्ता रहे। हमारी सर्वमान्य परंपरागत प्रणाली पर, जैन शासन पर आनेवाले वैचारिक आक्रमणों, सैद्धांतिक संघर्षों के समय उन्होंने कुशलतापूर्वक उसका रक्षण किया, सत्य का प्रतिपादन किया।

वे इस संसार से गये जरूर, क्यों कि यह एक निश्चित सत्य है, प्रकृति का स्वीकार करना ही पड़ता है, किंतु लोगों के हृदय से नहीं जा सकेंगे। हजारों-लाखों के हृदय-मनमंदिर में वे सदा के लिये प्रतिष्ठित हो गये।

मेरे उपर उनकी खूब कृपा रही, पूर्ण वात्सल्य रहा और मेरे लिये वे प्रेरक भी रहे। आज उनकी पुण्य स्मृति को स्मरण में लाकर मैं स्वयं को धन्य अनुभव करता हूँ।

ऐसे एक महामानव के प्रति, एक महान धर्माचार्य के प्रति, एक महान साधक आत्मा के प्रति मैं अपनी भावपूर्ण-हार्दिक कोटी-कोटी बंदनपूर्वक स्मरणार्जलि अर्पण करता हूँ। ॐ शान्तिः।

श्रद्धा-सुमन

लेखिका—प. पू. प्रवर्तिनी साध्वीजी श्री विचक्षणश्रीजी महाराज

भगवान महावीर की श्रमण परम्परा के महान श्रमण ज्योतिषाचार्य, शासन-प्रभावक, ज्ञानवारिधि, आचार्य श्री विजयनन्दनसूरिजी महाराज का जो अभिनन्दन-ग्रन्थ प्रकाशित किया जा रहा है इससे हार्दिक प्रसन्नता हुई।

आचार्य श्री श्रमण परम्परा के अनमोल मोती थे। उनके जीवनमें संयम-साधना, आत्म-आराधना एवं शासनप्रभावना रूप त्रिवेणीसंगम था। जिनशासन के प्रांगण में ऐसे महान शक्तिसंपन्न आचार्य समय समय पर होते रहे हैं, जिनकी शासनप्रभावना की सौरभ युगयुगान्त तक व्याप्त रहती है। आचार्यश्री की जीवनगत विशेषताओं का उल्लेख इस ग्रन्थ के माध्यम से व्यापक स्तर पर होगा ही।

मेरा भी आचार्यश्री से परिचय लम्बे काल से था। ज्योतिष का उनका विषय ही ऐसा था कि जब कभी कोई भी शुभ कार्य संपन्न कराने की कल्पना आती, उसी समय ध्यान आचार्यश्री की ओर जाता। इतने बड़े आचार्य होते हुए भी प्रत्येक प्रश्न

કા સમય પર ઉત્તર દેના વ પક મુહૂર્ત કે લિપ્ અનેક વાર વૂછને પર મી સદા સ્નેહ-માવપૂર્વક ઉત્તર દેના, યહ અનાનુકૂલ સ્થિતિ અતિ મહત્વપૂર્ણ થી । શબ્દશૂંખલા સે કમી ઁસા મહત્સૂત નહીં હોતા કિ અનેક વાર આવૃત્તિ (વૂછતાછ) કરને પર મી પરેશાની કા અનુભવ હો રહા હો । ઈસસે હી જ્ઞાત હોતા થા કિ, આચાર્યશ્રી કા માનસ કિતના શાન્ત હૈ । ઁસે અનેક ગુણો કે ઘર આચાર્યશ્રી થે, જિનકી કમી કી પૂર્તિ નિકટ ભવિષ્યમે પૂર્ણ હો, ઁસી આશા કમ હૈ; કિન્તુ યહ સશરીર સ્થિતિ કમી સ્થાઈ રહ હી નહીં સકતી, ઈસકા અન્ત સમી કે લિપ્ નિશ્ચિત હૈ, તો ફિર જિન શાસન કી અમૂલ્ય નિધિ આચાર્યશ્રી સર્વદા હમ સબ કે વીચ કૈસે રહતે ? કિન્તુ હમ અન્હે મૂલ નહીં સકેંગે । આજ હમ અનક્રે ચરણો મે સશ્રદ્ધ શ્રદ્ધાશ્ચલિ સમર્પિત કરતે હુપ શાસનદેવ સે પ્રાર્થના કરતે હૈ કિ અનકી ક્ષતિ પૂર્તિ કરે ।

ભાવાચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ

લેખક—પ. પૂ. પં. શ્રી પૂર્ણાનંદવિજયજી મહારાજ (કુમારશ્રમણ)

ચરાચર સંસારમાં પ્રત્યેક શતાબ્દી સારો-નરસો ઇતિહાસ મૂકીને વિદાય લે છે, તેમ વીસમી શતાબ્દીના ઉત્તરાર્ધનેા ઇતિહાસ ચિત્ર-વિચિત્ર હોવા છતાં, સુવર્ણાક્ષરે લખાય તેવો અમર પથ છે.

હુંડા અવસર્પિણી કાળનાં એંધાણ હશે, જેથી લક્ષ્મીહસ્વામી પછી, એક જ મગની એ ફાડની જેમ, મહાવીરસ્વામીના શિષ્યો બુદ્ધ પડયા, સર્વથા બુદ્ધ પડયા અને એમની વચ્ચે વૈર-વિરોધની અતૂટ ભીંત ચણાઈ ગઈ, જેને આજ સુધી કોઈ તોડનાર મળ્યો નથી; કદાચ મળ્યો હશે, તો એ તોડી તો ન શક્યો, વધારામાં એનો પથ નવો પંથ બુદ્ધ પડી ગયો ! એટલે કે સાંધવા માટે આવેલા પથુ સમાજને નવા પંથની ભેટ આપીને આડ્યા ગયા ! પરિણામે, હાસ્થાસ્પદ પ્રશ્નોને ઊભા કરીને ઉત્પન્ન થયેલા ચોરાસી ગરછોએ જૈન સંઘનું અને સમાજનું હીર લગલગ નિસ્તેજ કર્યું.

તેમાંના કેટલાયે ગરછો ચોમાસાના દેડકા જેવા પથુ થયા; અને એ પોતપોતાના અનુયાયીઓને ભાગલા પડાવવાની કલા પથુ શીખવતા ગયા. ક્ષણસ્વરૂપે જૈનધર્મને પાળનારી કેટલીયે મહાજન સત્તાઓએ આપણા વર્તુલમાંથી નીકળીને બીજાની કંઠી પહેરી લીધી; છતાં આપણે બધા ધર્મ, કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષને આગળ કરી પરસ્પર લડતા ગયા, ઝઘડતા ગયા અને સંઘસત્તાને પોતાના સ્વાર્થે તોડતા-ફોડતા ગયા !

જૈન શાસનના પુણ્યોદયે, સમયે સમયે, ભાવનિશ્ચયે મહાન, પવિત્ર આચાર્ય લગવંતો અને શ્રાવકો પથુ થતા રહ્યા; જેને લઈ સંઘ અને સમાજ જૈન ધર્મમાં સ્થિર રહ્યા છે.

અને તેથી ભૌતિકવાદે સર્જેલી ચડતી-પડતીના સમયમાં પણ જૈન શાસન જયવંતુ રહી શક્યું છે.

મહાન તપસ્વી યુદેરાચલ મહારાજના ત્રણ પ્રતાપી શિષ્યો તે ૧. શ્રી વૃદ્ધિચન્દ્રલ મહારાજ, ૨. શ્રી આત્મારામલ મહારાજ અને ૩. શ્રી મૂળચન્દ્રલ મહારાજ. આ ત્રણે ગુરુભાઈઓ ખૂબ જ સંપીને રહેતા. તેઓ એકબીજાના પૂરક હોવા સાથે જૈન શાસનને પૂર્ણ વફાદાર હતા.

આ ત્રણેમાંથી શ્રી વૃદ્ધિચન્દ્રલ મહારાજના ઘણા શિષ્યોમાંથી જે શિષ્યો ઘણા જ પ્રભાવશાળી હતા. એમાંના એક મહુવાનગરી (સૌરાષ્ટ્ર)ના રવાસા કુટુંબમાં જન્મીને જિન્દગીના છેલ્લા શ્વાસ સુધી જૈન શાસનની શોભામાં આદ્ય આદ્ય લગાડનારા શાસ્ત્રવિશારદ જૈનાચાર્ય શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરલ મહારાજ (કાશીવાળા) અને બીજા એ જ નગરીના પદ્મા તારાના કુટુંબમાં જન્મેલા અને તોફાનના રસ્તે ચઢી ગયેલા તપાગચ્છને એક સૂત્રમાં આંધવા માટે અથાક પરિશ્રમ લેનારા આચાર્યરત્ન, શાસનસમ્રાટ, સૂરિયકચકવર્તી શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરલ મહારાજ. આ બંને ગુરુભાઈઓ દ્વિગૂજ વિદ્વાન, શાસન અને સમાજના યોગક્ષેમ પ્રત્યે પૂર્ણ વફાદાર તથા શ્રમણ અને શ્રમણીઓને વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોષ, ન્યાય અને આગમોદિ સૂત્રોના નક્કર વિદ્વાન બનાવનારા હતા. આ બંને આચાર્ય ભગવંતોનો ઉપકાર કોઈ કાળે પણ ન ભુલાય તેવો છે.

શાસનસમ્રાટ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરલ મહારાજની નિશ્રામાં તૈયાર થયેલ અનેક વિદ્વત્શિરોમણિ આચાર્ય ભગવંતોમાંથી શ્રી વિજયનન્દનસૂરીશ્વરલ મહારાજ એક હતા અને તેઓ બાહ્ય તથા આંતર્ય એમ બંને શક્તિથી સમ્પન્ન હતા.

ચમકદાર હીરાની પરીક્ષા કરીને એમને ઝવેરી જ પાણીદાર કરી શકે છે, તેમ મોટાદની ભૂમિમાં જન્મેલા ઘણા હીરાઓને શાસનસમ્રાટે ઉત્તમમાં ઉત્તમ પાણીદાર બનાવ્યા છે. તેમાંના એક શ્રી વિજયનન્દનસૂરીશ્વરલ હતા, જે જૈન સમાજને માટે અનેક મહાન કાર્યો કરીને ચિરસ્મરણીય તથા પ્રશંસનીય બની ગયા છે.

તેઓ નાની ઉંમરમાં જ તેજસ્વી, બુદ્ધિશાળી, દીર્ઘદષ્ટા અને બહુ સંયમ ગ્રહણ કરવા માટેની ભાવના પૂર્વભવથી જ લઈને અવતરેલા હતા, તેથી દીક્ષિત થયા પછી તેઓ જ્ઞાનસાધનામાં ઘણા જ ખંતીલા, ગુરુસેવાપરાયણ, કર્મકંઠ અને અંતેવાસિત્વને સત્યાર્થ કરનારા બની શક્યા હતા.

વ્યાકરણ, કાવ્ય, ન્યાય, કોષ, શિલ્પ તેમ જ ન્યોતિષશાસ્ત્ર ઉપરાંત કર્મગ્રન્થો તથા આગમશાસ્ત્રોનાં રહસ્યોના પણ તેઓ મોટા વિદ્વાન હતા. એમનું બાહ્ય અને આંતર્ય

જીવન પવિત્ર, સરળ, સ્વચ્છ અને બ્રહ્મવ્રતપ્રધાન હોવાથી સમાજની કોઈ પણ સમસ્યાને ઉકેલવા માટેનાં શાણપણ, સૂઝ અને દૂરદેશી પણ તેઓ કેળવી શક્યા હતા. એમની દૃષ્ટિ નિર્મળ અને રાગદેષરહિત હતી. તેઓમાં ઉદારતા અને શાંત શૂરવીરતા હતી અને એમની જીલ હમેશાં સાચી સલાહ દેવાવાળી હતી.

શાસન અને સમાજનાં પવિત્ર કાર્યો માટે આચાર્યશ્રીનાં આપેલા મુહૂર્તો હમેશાં અચૂક જ સિદ્ધ થયાં છે. આ પ્રમાણે દિન-પ્રતિદિન ચન્દ્રમાની જેમ ચઢતી કલાને પ્રાપ્ત થયેલા શ્રી વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી એક દિવસ પોતાના જીવનના માલિક જેવા શાસન-સમ્રાટ તથા પોતાના દિલના સ્વામી તપોમૂર્તિ, જ્ઞાનવૃદ્ધ, અનુભવવૃદ્ધ તથા વયોવૃદ્ધ આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજની શીતલ છાયાથી વંચિત થયા. મહાવીર-સ્વામીના નિર્વાણ પછી ગૌતમસ્વામીએ જેવી અકળામણ અનુભવી હતી, તેવી જ અકળા-મણનો અનુભવ કરતા આચાર્યશ્રી અમદાવાદના આંગણે પધાર્યા. એમ લાગે છે કે, પોતાના શિરછત્રોના વિયોગ પછી જ આચાર્યશ્રીની જીવનસાધનાનો ખરો કસોટીકાળ શરૂ થયો હતો—જોકે એ બંનેની હયાતીમાં પણ તેઓએ અનેક અટપટા પ્રસંગોએ પોતાની દક્ષતા અને સૂઝનો પરિચય આપ્યો હતો.

દેવાધિદેવ, ચરમતીર્થ'કર, જીવમાત્રના મિત્ર, ભગવાન મહાવીરસ્વામીનો ૨૫૦૦મે નિર્વાણ મહોત્સવ મનાવવા માટેનો ઉત્સાહ ભારતના રાષ્ટ્રપતિ અને પ્રધાનમંત્રીથી લઈ નાનાં-મોટાં સૌનાં અંતરમાં ઉત્પન્ન થયો હતો. કોઈ પણ જાતની રાજકીય ખટપટ વિના ફેવળ આહંસાના પ્રચાર માટેની દેશવ્યાપી યોજનાનું અભૂતપૂર્વ આયોજન થયું હતું, જેમાં, જૈન સંઘના ચારે સમ્રહાયોના આતિપ્રાપ્ત આચાર્યભગવંતો તેમ જ કર્મઠ મુનિ-રાજોની કમિટિના આદેશાનુસાર કામ કરવા માટે ભાગ્યશાળી ગૃહસ્થોની કમિટિનું પણ નિર્માણ થયું હતું. પરંતુ આવા અપૂર્વ અવસરે પણ વિશાળ તપાગચ્છમાંથી સૌથી નાના પક્ષના પ્રમુખ આચાર્ય ભગવંત અને અધ્યક્ષદ્વાળુ અને રૂઢિચુસ્ત પંડિતોએ વિરોધની જ્વેરદાર જ્વાલાઓ ચાલુ કરી, જેમાં, સાંભળવા પ્રમાણે, વીશ લાખ રૂપિયાનો ધુમાડો કરીને, જે પ્રમાણે બની શક્યો તે બધી રીતે, સામ-દામ-દંડ અને ભેદની નીતિથી પણ, વિરોધ કરવામાં કયાંય કયાંય રાખી ન હતી!

જે ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ સૃષ્ટિના પ્રાણીમાત્રને અહિંસાનો સંદેશ આપ્યો, ભય'કર હિંસકોને પણ દયાદેવીના પાઠ ભણાવ્યા અને રાજ્યસત્તાના ધમ'ડમાં અકચૂર બનેલાઓને ન્યાય, નીતિ તથા ધર્મના પાઠ ભણાવ્યા તેવા ભગવાનનો મહોત્સવ રાષ્ટ્ર-વ્યાપી મનાવાય તેમાં પાપોની કલ્પના કરવી એ જ મહાપાપ છે, ખુદનો હાસ છે અને શ્રુતજ્ઞાનનો દુરુપયોગ છે. તેમનો આ વિરોધપ્રચાર એટલો જ્વેરદાર અને હિંસક અનૂ-નથી ભરેલો હતો કે જેને લઈને ભલભલા મહારથીઓ પણ ભય પામીને ડગી ગયા

હતા. પણ આવા આણીના વખતે કાર્યશક્તિના મહકમ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજનો શાંત પુણ્યપ્રકોપ એ વિરોધની સામે જાગી ઊઠ્યો અને શાસનના પ્રબળ પુણ્યપ્રભાવે આચાર્ય-શ્રીએ પોતાની કલમ હાથમાં લીધી અને પછી તે જોતજોતામાં કસ્તૂરભાઈ શેઠની સાથેના આખાએ તપાગચ્છ સંઘમાં અતૂટ શક્તિનો સંચાર થયો. અને, આપણે બધાએ જાણીએ છીએ તેમ, વિરોધીઓનો વિરોધ એકે ક્ષેત્રમાં કામ આવ્યો નહીં અને અદમ્ય ઉત્સાહ સાથે લગવાન મહાવીરનો નિર્વાણમહોત્સવ શાનદાર રીતે ઊજવાયો. આ ઉજવણી ખરેખર અદ્વિતીય, અભિનન્દનીય અને અભિવન્દનીય હતી.

આ પ્રમાણે ઊજવાઈ ગયેલા મહોત્સવનો યશ આચાર્યશ્રીના કાળે પણ જાય છે.

ફરી ફરીથી તેમના ચરણોમાં ભાવવન્દન કરતો ઇચ્છું છું કે, જૈન સમાજને એક પછી એક આવા જ ભાવાચાર્યો મળતા રહે.

સ્ફૂર્તિમતી મતિયૈષાં, તીક્ષ્ણા દક્ષા ચ સૌખ્યદા ।
 સામ્યસૌમ્યદયાલૂનાં, શાસ્ત્રાજ્ઞાબદ્ધચેતસામ્ ॥
 સમાજઘાતતત્સ્થાનાં, દાહૈ સામર્થ્યધારિણામ્ ।
 તેષાં નન્દનસૂરીણાં, વર્ણના ક્રિયતે મયા ॥

પ્રતિભાવંત સૂરિવર

લેખક—પ. પૂ. પ્રવર્તક શ્રી નિરંજનવિજયજી મહારાજ

અનંતઉપકારી શ્રમણુ લગવંત શ્રી મહાવીરસ્વામીજીની અવિચ્છિન્નપણે ચાલી આવતી પરંપરામાં અનેક મહાન આચાર્ય લગવંતો થયા છે. સંયમગુણે કરી શોભતા, તપગુણે શોભતા, અને જ્ઞાન-ધ્યાનપૂર્વક શાસનશોભાને દીપાવતા તેઓ આત્મકલ્યાણ કરી ગયા. જૈન શાસનમાં સિંહગર્જના કરતા શાસનધુરાને વહન કરતા, આજ સુધી એક પછી એક અનેક સૂરિ લગવંતો, પ્રચંડ શક્તિ ધરાવનાર વિરલ વિભૂતિઓ જેવા, થઈ ગયા.

એવા સૂરિવરોમાં વીસમી સદીમાં શાસનસમ્રાટ શ્રી નેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ અગ્રગણ્ય મનાયા. શાસનસમ્રાટનો સમુદાય બહોળો છે, અને એમાં વિશિષ્ટ શક્તિ ધરાવનાર મહાન ધર્મધુરંધરો પોતાનો પ્રભાવ દાખવે છે. શાસનસમ્રાટના પદ્મલંકારે જ્યોતિષ, શિલ્પ અને સિદ્ધાંતપારગામી, પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ સૂર્ય સમાન હતા. તેઓશ્રીની અનન્ય ગુરુભક્તિ અને સમર્પણભાવના અવિસ્મરણીય હતી. ગુરુઆજ્ઞા એ જ તેમનું જીવન હતું.

આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરિજી મહારાજે પૂજ્યપાદ આચાર્ય લગવંતની પુનિત નિશ્રામાં સમક્રિતના રંગે રંગાઈને અને બાલ્યવયે દીક્ષા અંગીકાર કરીને શાસ્ત્રમાં નિપુણ બની, યોગોદ્ધવહન કરી સાચા શિષ્યભાવની પ્રશંસનીય આરાધના કરી હતી, જેથી તેઓ નાની ઉંમરે આચાર્યપદ પામ્યા હતા. પરમપૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજે અનુપમ ધર્મકરણી, સાધુ-સાધ્વી તેમ જ સંઘ સમુદાયને વ્યવસ્થિત રીતે બાળવવાની અર્પૂર્વ કુનેહ તેમ જ પોતાની અજ્ઞેડ પ્રતિભાનાં દર્શન કરાવી તપગચ્છનાયક અને જૈનશાસનશાણુગારની વિરલ પદવી પ્રાપ્ત કરી હતી.

આચાર્યશ્રી ન્યાયશાસ્ત્રના અજ્ઞેડ વિદ્વાન હતા, તેથી તેઓશ્રી ન્યાયવાચસ્પતિ અને સિદ્ધાંતમાર્તંડ ગણાયા, તેઓશ્રી કવિરત્ન હતા, સંસ્કૃત ભાષામાં પણ અસ્ખલિત-પણે અદ્ભુત કાવ્યો રચી શકતા. ગુજરાતી ભાષામાં પણ તેઓશ્રીએ કેટલીક કૃતિઓ રચી છે, જે પુસ્તકાકારે પ્રગટ થઈ છે. આચાર્યશ્રીની અદ્ભુત કાર્યશક્તિનાં દર્શન શ્રીસંઘના નેતાઓને વિ. સં. ૧૯૯૦માં રાજનગર (અમદાવાદ) મધ્યે ભરાયેલ અખિલ ભારતીય ટ્રવે. મૂર્તિપૂજક શ્રમણ સંમેલન પ્રસંગે થયાં હતાં. વિ. સં. ૨૦૧૪ના દ્વિતીય સંમેલન પ્રસંગે તો તેઓ પોતાની કાર્યવાહી દ્વારા શાસનના સમર્થ સુકાંતી મનાયા.

આચાર્યશ્રીના અધ્યયન અને પરિશીલનના નિયોડરૂપે અનેક સંસ્કૃતગ્રંથો વિશિષ્ટ શૈલીએ આલેખાયા છે. એમાં ‘જૈનમુક્તાવલી’, ‘જૈનતર્કસંગ્રહ’, ‘સમુદ્ધાતતત્ત્વ’, ‘કર્મગ્રંથની નૂતનટીકા’ અને ‘કદંબગિરિ સ્તોત્ર’નો ઉલ્લેખ કરી શકાય. તેઓનું પ્રગટ થયા વિનાનું વિપુલ સાહિત્ય પણ મોજૂદ છે.

સદા પ્રસન્ન મુખમુદ્રા ધરાવતા એ હેતાળ સૂરિવર પાસે મંદિરો, સંઘચાત્રાઓ, પ્રતિષ્ઠાઓ વગેરેનાં શુભ મુહૂર્તો કઠાવવા માટે દેશના ખૂણે ખૂણેથી લોકો આવતા અને સંતોષ પામીને તેમ જ પ્રશ્નો કે શંકાઓનાં ઉત્તરો તથા સમાધાન મેળવીને જતા. આવા મહાનુભાવો, એમની સરળતા અને નમ્રતાને જોઈને, કહેતા કે, આટલું બધું જ્ઞાન હોવા છતાં છે કોઈ જાતનો ગર્વ? ખીબને સાચી વાત સમજાવવાની એમની કળા કેવી અદ્ભુત છે! આજ સુધી આવી વિદ્વતા અને છટા જોવા મળી નથી. વર્તમાન જૈન શાસનમાં તેઓની બરાબરી કરી શકે એવું કોઈ નથી, તેથી તો તેઓ અજ્ઞેડ કહેવાયા.

તેઓશ્રીની જ્યોતિષશાસ્ત્રોમાં બહુમુખી પ્રતિભા હતી. અનેક ગ્રંથોના મૂળ સિદ્ધાંતોને તેના સંબંધિત શ્લોકો જ્યારે તેઓશ્રીના મુખકમલથી સ્પૂ થતા ત્યારે વૃદ્ધ અને પ્રકાંડ જ્યોતિષીઓ પણ આશ્ચર્યચકિત થઈ જતા ને તેઓને અજ્ઞેડ માનતા. જૈન શાસનના સર્વ સમુદાયના સંઘો અને આચાર્ય લગવંતો એમણે આપેલાં મુહૂર્તોને માન્ય રાખતા. જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં આટલા નિપુણ હોવા છતાં અને હજારોની સંખ્યામાં મુહૂર્ત કાઢી

આપેલ હોવા છતાં તેઓ કોઈ પણ વ્યક્તિને પૂર્વગ્રહરહિત નિહાળતા, જે એક વિશિષ્ટ પ્રકારનો મહાન ગુણુ લેખાય.

તેઓશ્રીનું હસતું મુખડું આબાલવૃદ્ધ, શિક્ષિત કે અશિક્ષિત સહુને સદાય ખીલેલા કમળ સમ લાગતું હતું. વર્ષોનાં વહેવા સાથે તેઓશ્રી શરદી, ગેસ આદિ વ્યાધિથી ઘેરાયેલા રહેતા, કિંતુ તેઓશ્રી તેની પરવા કર્યા વગર સંઘ-સમુદાયના કોઈ પણ કાર્ય પ્રસંગે સદાય માર્ગદર્શક અને રાહબર બની રહેતા. શાસનસમ્રાટની વિચલિતતામાં તેમ જ એમનો પડયો બોલ ઝીલવામાં તેઓએ જે ગુરુલક્ષિ દાખવી હતી અને ગુરુવર્ધના આશીર્વાદ મેળવ્યા અને પચાવ્યા હતા, તે જૈન સમાજ માટે તથા શ્રમણુ સમુદાય માટે આજે પણ અદ્વિતીય, આદરણીય અને અનુકરણીય મનાય છે. તેઓશ્રીનો વાતસલ્યગુણુ અનેશો હતો. નાના-મોટા સહુને તેઓશ્રી હેતથી સત્કારતા. આવો વાતસલ્યભાવ ખંડુ જ દુર્લભ હોય છે.

જન્મે છે તેનું મૃત્યુ અવશ્ય થાય છે; તેને રોકવાનો કોઈ ઉપાય શોધાયો નથી. મહાન ગુણુકારી અને હિતસ્વી વડીલની છત્રછાયા આદી જ્ય ત્યારે જરૂરી શોક અને સંતાપ લાગે. પરંતુ તેમના ઉચ્ચ આદર્શોને ગ્રહણુ કરી એમણે ચીંધેલા પાવનકારી માર્ગે ચાલવાથી તેમની સ્મૃતિ અખંડિત રાખી શકાય.

તારક સૂરીશ્વરજીને જેને વાંધા છે, સાંભળ્યા છે અને સેવ્યા છે, તે જ જાણી શકે કે, તેમના ગુણો વચનથી કેમ કથાય? તેઓ તત્ત્વની વાત અને કોઈ પણ વાદ માટે સદા તત્પર હતા, પણ વિવાદ જગાડી કપાય વધારવા માટે તેઓની કદી તૈયારી નહોતી. એવા પ્રતિભાવંત સૂરીશ્વરજીની જૈન શાસનને ન પુરાય એવી ખોટ પડી છે.

તેમના ચીંધેલા માર્ગે ચાલી આત્મકલ્યાણુ સાધી સૌ આરાધનામાર્ગે તત્પર થાઓ એ જ શુભેચ્છા.

ગુણુ-સ્તુતિ-ગીત

રચયિતા—શ્રી લક્ષ્મીબેન મેઘજી ગઢા, ઘાટકોપર, મુંબઈ

મને સાંભરે રે મને સાંભરે રે, નંદન ! તારી નિર્મોહી મુદ્રા;
કેમ વીસરે રે, કેમ વીસરે રે.... સૂરીશ્વર ! ઉપકાર અનેરા.

પ્રેરણાની પરબ મીઠી એક વીરડી,

જેતાં જડે ના તારી સાધુતાની જ્વેડલી,

આજ અંતર રડે રે, અંતર રડે રે....સતસંત તારા આદી જવાથી. મનેન્દ્રી

પુષ્પશું કોમળ હૈયું તમારું,
નિદોષ નિરુપૃહી જીવન તમારું,
વલાલપ અરે રે, વહાલપ અરે રે.... ભગવંત ! તારી અવિકારી આંખે. મને૦....

શાસનની સેવા વિરાટ બળવી,
ધર્મની ધ્વજા ખંતે લહેરાવી,
નયને તરે રે, નયને તરે રે.... જ્ઞાનવંત ! તારી સૂરત ન્યારી. મને૦....

કેમ ચાહ્યા રે તમે આટલા ઉતાવળા,
આશ્રિતો તુમ વિણ આજ ઓશિયાળા,
કોણ ખોટ પૂરે રે, કોણ ખોટ પૂરે રે....ગુણવંત તારા ગુણે નિરાળા. મને૦....

બવા નિકળ્યાતા ગિરિરાજને ભેટવા,
મૂટવ્યા કળિ કાળે બાણીને એકલા,
(પણ) તુમ મૃત્યુ મરે રે, તુમ મૃત્યુ મરે રે....પરમપંથી ! અમર સદાયના. મને૦....

ખબર વાંચી પડ્યો અંતરમાં ધ્રાસકો,
માન્યા નાંવે લાગ્યો તોય આંચકો,
કેમ બતા રહ્યા રે, બતા રહ્યા રે,....શાસનનાં રહ્યાં કાર્ય અધૂરાં, મને૦....

આટલી ઉતાવળ શી હતી તમોને ?
બણે કો સ્થાન ઉન્નત મદ્યું તમોને,
(પણ) અહીં સૂનકાર થયો રે, અંધકાર થયો રે....પ્રકાશપુંજ પાથરનારા ! મને૦....

દેવદુલારા તમને થોડું રહેવું તું,
શત્રુજય પરની પ્રતિષ્ઠાથે થોભવું તું,
નહોતું જવું રે, નહોતું જવું રે....પ્રજ્ઞાવંત ! અપૂર્વ અવસર તજીને. મને૦....

ખરે ટાણે ચિરવિદાય લીધી,
કૃપાવંત થઈ કૃપા ન કીધી,
ઝૂરી અંખું રે, ઝૂરી અંખું રે....સમયજ્ઞ તમે ચાહ્યા વિઠોહી, મને૦....

નિત્ય લહેરાતા શાસન સલુણા,
ધર્મોશિષ વળી વાણીની વીણા,
કોટી વંદના રે, કોટી વંદના રે....પુણ્યવંત ! તારા પાવન ચરણોમાં. મને૦....

“વિસાર્યા ન વીસરાય”

રચયિતા—પ. પૂ. સા. શ્રી તિલકત્રલાશ્રીજીનાં શિષ્યા

પ. પૂ. સા. શ્રી અનંતપૂર્ણાશ્રીજી મહારાજ

(રાગ—ક્રમ વિસારુ’ આદીશ્વરને જ્યાં લગી શ્વાસોશ્વાસ)

વિસાર્યા ન વીસરાય, સૂરિજી દર્શન ઘો એક વાર,
જૈન શાસનના જ્યોતિર્ધર, એવા શ્રી નંદનસૂરિરાય;
બોટાદ ગામમાં જન્મભૂમિ, નામે શ્રી નરોત્તમરાય. વિ૦ (૧)

જન્મદાતા માત-પિતાજી, ધર્મ-સંસ્કાર આપે;
અસાર સંસાર સમજી મનડું, સંઘમ રંગે રંગાય. વિ૦ (૨)

વિવિધ શાસ્ત્રો શીખી લીધાં, જ્યોતિષ મંત્ર ને ન્યાય;
તાત્ત્વિક સાહિત્ય સર્જન કીધું, ઉપદેશ દાતા સોહાય. વિ૦ (૩)

આબાલ વૃદ્ધ સૌનાં હૈયે, લક્ષ્મિ-લાવ જીલરાય;
શાન્ત નિખાલસ ઉદાર દિલડું, અભિમાન નહિ જરાય. વિ૦ (૪)

જ્ઞાનની રૂડી પરબ માંડી, પ્રેરણા પીચૂષ પાય;
ધ્યાનમાં મગ્ન સદાયે રહેતા, જીવનદીપ જુગાય. વિ૦ (૫)

લવિજનતારક સૂરિજીએ લીધી, સ્વર્ગની વાટે વિદાય;
આઘાત લાગ્યો સંઘ સકળને, આંખડીઓ ભીંજાય. વિ૦ (૬)

અંતિમ ક્રિયામાં દૂરથી આવી, લક્ષ્મિજનો જીલરાય;
જય જય નંદા ! જય જય ભદા ! ઘોષ ગગનમાં ગુંજાય. વિ૦ (૭)

ગદ્ગદ કંઠે ‘તિલક’ના હૈયાં, ‘અનંત’ ગુરુગુણ ગાય;
સ્વર્ગમાં રહીને આશિષ દેજો, પ્રેરણા દેજો આપ.

વિસાર્યા ન વીસરાય સૂરિજી. (૮)

અપ્રતિમ જ્યોતિર્ધરની સ્મૃતિ

લેખક—પંડિત શ્રી છબીલદાસ કેશરીચંદ સંઘવી, ખંભાત

ઉત્તરાધ્યયન, આવ્યારાંગ, ભગવતીજી આદિ પિસ્તાલીસે આગમનું જીવતુંબગતું સ્વરૂપ
નિહાળવું હોય—

શ્રુતિ, સ્મૃતિ, વેદ, ઉપનિષદ આદિ જૈનતર ગ્રંથોની સ્વાદ્રાદશૈલી-તુલનાત્મક દષ્ટિને ધારાપ્રવાહ પ્રલોકોની પરંપરામાં સાંભળવી હોય—

મુહૂર્ત, શિક્ષ્ય અને વિધિવિધાનોની ખાખતમાં દરેક સંપ્રદાયના મહાનુભાવોને મીટ મોંડતાં જોવાં હોય—

અને વાત્સલ્યના અવિરત પ્રવાહનો અનુભવ કરવો હોય—તો આપણને ખરેખર અપૂર્વ જ્યોતિર્ધર, પ્રકાંડ વિક્રતાપૂર્ણ, તાકિંકશિરોમણિ પરમપૂજ્ય આચાર્ય લગવાન શ્રીમદ્વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજસાહેબમાં એનાં દર્શન થતાં.

આ મહાપુરુષે અનાદિ-અનંત, પ્રાયઃ શાશ્વત શ્રી શત્રુંજય મહાતીર્થની શીતળ છાયામાં ખિરાજમાન ધન્યતમ ધરણી સૌરાષ્ટ્ર પ્રદેશમાં અનેકવિધ વાણિજ્યક્ષેત્રે ધમધમતા ઓટાદ નગરમાં જન્મ ધારણુ કરી જન્મભૂમિ ઓટાદનગર અને ધન્યતમ માતા-પિતા શ્રી જમના-બહેન અને હેમચંદલાઈને ધન્યતા અને પ્રસિદ્ધિ અપાવી છે.

જે સ્થાનમાં દેહરચના તે જ સ્થાનમાં દેહનો અગ્નિસંસ્કાર, એ પણ એક કુદરતી સંકેતરૂપ બન્યું !

સ્વાતિનક્ષત્રમાં પોતાના મુખમાં પડેલા જળબિંદુને છીપ મોતીરૂપે બનાવીને લેટ ધરે તેમ સુવર્ણ સમાન હેમચંદલાઈ અને યમુનાબેને પોતાની માટીમાંથી પેદા કરેલા નરોત્તમની-ઉત્તમ નરની-શાસનને એવી અણમોલ લેટ આપી, કે જેમણે જીવનમાં અનેક-વિધ અજવાળાં ફેલાવી કેટલાય માનવીઓના આદર્શોને કલામય બનાવવામાં કલાધર બની શાસનની અપૂર્વ સેવા બજાવી છે.

માતા-પિતા અને કુટુંબ તરફથી વારસાગત ઉત્તમ સંસ્કારોને પામી, ૧૫ વર્ષની વયરૂપ ઊગતી યુવાનીમાં શાસનના મહાન સુકાની શાસનસમ્રાટ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજસાહેબરૂપ સુવર્ણનો સંસર્ગ મળતાં અપૂર્વ તેજ અને પ્રકાશ પામ્યા.

પ. પૂ. શાસનસમ્રાટશ્રીના પદ્મધર સિદ્ધાંતમહોદધિ, પરમ ગાંભીર્યોદ્ધિ અનેક ગુણાલંકૃત પ. પૂ. આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજસાહેબના શિષ્ય તરીકે નરોત્તમમાંથી નંદનવિજયરૂપ ઉત્તમ નર બન્યા !

પછી તો નવનવોદ્ભેગશાલિની પ્રજ્ઞા, ઉત્તમોત્તમ ગુરુશુશ્રૂષા અને અનુપમ આત્મ-સાધનાના બળે દિનપ્રતિદિન ફૂદકે ને ભૂસકે અભ્યુદય સાધીને ૧૦ વર્ષની સંયમસાધનામાં પંચાસપદ અને ૧૩ વર્ષની સંયમસાધના અને ઉંમરના ૨૮મા વર્ષે આચાર્યપદ પ્રાપ્ત કર્યું, જે છેલ્લાં કેટલાંય વર્ષોમાં આટલી નાની વયમાં આચાર્યપદ મળ્યું હોય અને ૫૦ વર્ષ જેવા દીર્ઘ કાળ સુધી આચાર્યપદ પર રહ્યા હોય તે આ મહાપુરુષ માટે જ બન્યું છે.

જૈન દર્શનમાં આગમશાસ્ત્ર મહાન આલંબનરૂપ છે. મહાન આગમો શ્રી ભગવતીજી, આચારાંગ, ઉત્તરાધ્યયન આદિ આગમો, પ્રકરણો, કર્મસાહિત્ય વગેરેમાં તેઓશ્રીએ અબેડ વિદ્યતા પ્રાપ્ત કરી હતી. એટલે તેઓશ્રી બધું જીવતું-જાગતું આગમ જ ન હોય એ રીતે કોઈ પણ આગમવિષયક પ્રશ્ન ક્યારેય પણ આવે ત્યારે સચોટ રીતે હૈયામાં ઊતરી જાય એવી દલીલપૂર્વક આગમના આધારે જવાબ આપવામાં તેઓ પ્રત્યુત્પન્નમતિ હતા.

જૈન શાસ્ત્રોને વિશિષ્ટ પ્રકારે જાણવાં હોય તો જૈનતર શાસ્ત્રોના પણ જ્ઞાતા બનવું જ જોઈએ. આ મહાપુરુષે, શ્રુતિ, સ્મૃતિ, વેદ, ઉપનિષદ, પુરાણ, સાંખ્ય દર્શન, નૈયાયિક દર્શન અને વૈશેષિક દર્શનના ગ્રંથો તેમ જ અન્ય દાર્શનિક ગ્રંથોમાં પણ વિદ્યતા પ્રાપ્ત કરી હતી, કે જેથી અન્ય દર્શનના ચર્ચાસ્પદ વિષયોને પણ, જૈન દર્શન અને ઈતર દર્શનની તુલનાત્મક દષ્ટિ રાખી, ધારાપ્રવાહ સ્વોકોની પરંપરા આપી, દાર્શનિક વિદ્વાનોનાં હૈયામાં પણ સ્યાદ્રાદ સિદ્ધાંતનો ચમત્કાર ઉપજાવી શકતા હતા. અને દાર્શનિક વિદ્વાનો એ અમૃતમય વાણીને શ્રવણ કરીને નતમસ્તક બનતા હતા. વળી, આ બધી ચર્ચા સાંભળનાર ત્યાં બેઠેલા બીજા ભાવુકોને પણ એમ જ થયા કરતું કે ગુરુભગવંતે કેટલું બધું મુખપાઠ રાખ્યું હશે !

પૂજ્યશ્રીની બુદ્ધિમત્તાનું તો શું વર્ણન કરીએ ! કોઈ પણ અટપટો કે ગૂંચવણ-ભર્યો પ્રશ્ન હોય, તેમાંથી રસ્તો કેમ કાઢવો તે બાબતમાં તેઓશ્રી અપૂર્વ બુદ્ધિમત્તા ધરાવતા હતા. આ જ કારણે શ્રમણભગવંતોના સંમિલન પ્રસંગે, વિષય વિચારિણી સમિતિમાં તેઓશ્રીનો નંબર મોખરે હતો. વળી કેટલીક બાબતોમાં બીજાઓનો વિરોધ હોય તો પણ જો એ વાત શાસનના હિતમાં જણાતી હોય તો તેના માટે તેઓ અફર નિર્ણયવાળા રહેતા હતા.

અકચની બાબતમાં પૂજ્યશ્રી ઘણા જ ઉદાર હતા. તિથિચર્ચાની એકતાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો ત્યારે, પૂજ્યશ્રીએ પાંચમના ક્ષયે ત્રીજનો ક્ષય કરનાર, ચોથનો ક્ષય કરનાર, પાંચમનો ક્ષય કરનાર અને છકુનો ક્ષય કરનાર એમ ચાર મત હોવા છતાં, ચારેયને માટે એક નિવેદનમાં જણાવેલ કે, ચારેય મતવાળાઓએ પોતે જે કરેલ છે તે શાસનને સામે રાખીને, ભવભીરુતા રાખીને કરેલ છે, એટલે ચારમાંથી કોઈનેય ખોટા કહેવા યોગ્ય નથી. પણ બધા મતોમાંથી શાસનહિત ખાતર, શાસનની અવિચ્છિન્ન પરંપરા ચાલે તે રીતે, એક મતમાં આવી જવું તે પણ શાસ્ત્રસંમત અને શાસનની વફાદારીરૂપ છે.

મુદ્દૂર્ત, શિલ્પ અને વિધિવિધાનોની બાબતમાં તો કોઈ પણ જાતનો સંપ્રદાયભેદ રાખ્યા સિવાય તેઓ દરેકને પૂરો સંતોષ આપતા હતા. ધાર્મિક ક્રિયાઓનાં—પ્રતિષ્ઠાઓ, અંજનશલાકા, શાન્તિસ્નાત્ર, અષ્ટોત્તરીસ્નાત્ર, સિદ્ધચક્રમહાપૂજનાદિ અનેક મહાપૂજનો,

દ્વીકાપ્રસંગો, યોગોદ્વહનપ્રસંગો, ઉપધાન, ઉજ્જમણાં વગેરે અનેકવિધ ધાર્મિક પ્રસંગોનાં —મુહૂર્તો, વિધિવિધાનને લગતાં માર્ગદર્શન, શિલ્પની સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ ખાળતો વગેરેમાં સહુ જિજ્ઞાસુબુદ્ધિથી તેઓશ્રીની પાસે આવી અનેરો સંતોષ મેળવીને જતા.

આ પ્રસંગે એક વાત ખાસ યાદ આવે છે : એક વખત પૂજ્યશ્રી પાસે અમો કેટલાક ભાઈઓ એકેલા હતા. પૂજ્યશ્રીની તબિયત જરા અસ્વસ્થ હતી; તાવ આવ્યો હતો. વળી તેમનો કાયમી રહેતો પાંસળીનો દુઃખાવો પણ ચાલુ હતો. ગમે તે, ગમે ત્યારે આવે તો વિરામ લીધા સિવાય અવિરત કાર્યશીલ રહેવાના કારણે શ્રમિત પણ હતા અને તે કારણથી થોડો આરામ લેવાની જરૂર જણાતાં આરામ લેવાની વિચારણા કરતા હતા. તેવામાં એક ભાઈ, કે જેઓ પક્ષીય શ્રદ્ધાનાં કારણે પૂજ્યશ્રી માટે અનેક સ્થળે યત્ન તદ્દા બોલનારા હતા, છતાં પણ જિનાલયના શિલ્પ અને મુહૂર્તની જૂંચ ઉકેલવા પૂજ્યશ્રી પાસે આ વિષયોના ઉત્તમોત્તમ જ્ઞાતા તરીકેની શ્રદ્ધા રાખી દોડી આવ્યા અને પૂજ્યશ્રીને જૂંચ ઉકેલી આપવા જણાવતાં પૂજ્યશ્રીએ, પોતાની નાદુરસ્ત તબિયત અને અતિ શ્રમની ગણના કર્યો સિવાય, દોઢથી એ કલાક સુધી તેમની વિગતો શાંતિથી સાંભળી અને તેમને યથાસ્થિત સંપૂર્ણ વિગતવાર માર્ગદર્શન આપ્યું, જેથી આવનાર ભાઈ ખૂબ સંતોષ અનુભવીને ગયા.

તે ભાઈ ગયા પછી અમોએ પૂજ્યશ્રીને કહ્યું કે, “સાહેબજી! આ શું? આવા માણસ માટે આપશ્રીએ આટલી અસ્વસ્થ તબિયતે પણ આટલી તકલીફ લીધી?” ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે, “ભાઈ! એ ભાઈ શ્રદ્ધા રાખી, બીજને છોડી, મારી પાસે આવે અને હું જે વ્યવસ્થિત સંતોષ ન આપું તો હું શાસનને બેવફા બનું, એટલું જ નહીં, આત્મિક દષ્ટિએ ગુનેગાર ગણાઉં. વળી એ ગમે તેમ કરે પણ આપણાથી શાસનને બેવફા કેમ બનાય!”

કેટલી પૂજ્યશ્રીની સ્થિરતા, ગંભીરતા, ઉપકારિતા અને શાસન પ્રત્યેની વફાદારી!

પૂજ્યશ્રીનું વાત્સલ્યનું ઝરણું તો એટલું વહેતું હતું કે, નાનામાં નાનો માણસ આવે, ગમે તે સંપ્રદાયનો આવે, ખાળક આવે કે વૃદ્ધ આવે, ધનપતિ આવે કે નિર્ધન આવે, સત્તાધીશ આવે કે સેવક આવે બધા ઉપર એકસરખું વાત્સલ્યનું ઝરણું વહેતું જ હોય. બધાંને પૂજ્યશ્રી માત-પિતાના સ્થાનની ગરજ સારતા. અને તેઓશ્રીની વાસક્ષેપ નાખવાની અને માંગલિક સંભળાવવાની પદ્ધતિનું તો શું વર્ણન કરીએ! આશીર્વાદો વ્યક્તિની આંખમાં આંખ પરોવી હૈયામાં વાત્સલ્યનો ઘોઘ ભરી દેતા. આ વાત્સલ્યનો આપણે સાક્ષાત્કાર કરી શક્યા છીએ કે, તેઓશ્રીના મૃતદેહની પાલખી ૨૪ માઈલ (તગડીથી બોટાદ) સુધી ડોળી ઉપાડનારાઓ, કે જેઓ અણુબાણ અને જૈનેતર હોવાં છતાં, એમણે

જમીન ઉપર મૂકી ન હતી. એ સૂચવે છે કે, તે પૂજ્યશ્રીએ દરેક આલમ ઉપર કેટલું વાત્સલ્ય વહાવ્યું હશે !

આવા મહાપુરુષ માટે તો તેઓશ્રીના ધન્યતમ જીવનનાં એકેએક પાસાં વિચારાય અને તે પ્રમાણે પ્રકાશિત કરાય તો જનતાને તેમાંથી પોતાના જીવન માટેની અનેકવિધ પ્રેરણાઓ મળે.

આવા એક મહાન જ્યોતિર્ધરની શાસનને ન પુરાય તેવી મોટી ખોટ પડી છે. વર્તમાનમાં તો તેઓશ્રીની સ્મૃતિ જ કરવી રહી, છતાં તેઓશ્રી અનેક મહાન ગુણોરૂપે જગતમાં જીવંત છે. અને ઊર્ધ્વગતિગામી તેઓશ્રી આપણા ઉપર-શાસન ઉપર-અમીઝરણાં વરસાવતા રહો, એવી ભાવના ભાવતાં, ક્ષતિ માટે ક્ષમાચાચના સાથે, એ મહાપુરુષને કોટિ કોટિ વંદન હો !

પ્રાતઃરમરણીય ગુરુદેવને કોટી વંદન

લેખિકા—કુમારી નિર્મળા આર. પરમાર, ભુજ

પાંચ પાંચ વર્ષથી ભૂખી ભૂમિ ઝાંડી આંખે એક જ મીટ માંડી ખેડી હતી—ગગન તરફ—ક્યારે મેહ વરસે ને ક્યારે ભૂમિ તૃપ્ત થાય, તેવા સમયમાં પાંચ વર્ષ પડેલી વર્ષાએ કચ્છની વિશાળ ભૂમિને સંતુષ્ટ કરી. મનરૂપી મોરલો નાચવા લાગ્યો, તે જ સમયે અનાદિથી રખડી રહેલા મારા આત્માને જાણે કુદરતે પડોશમાં ઉપકારી સદ્ગુરુઓનો સંયોગ કરાવ્યો. સત્સંગથી આત્માઓ કલ્યાણ સાધી જાય છે, તેમ મને પણ આવા આત્માઓનો સત્સંગ થવાથી આ મહાન વિરલ વિભૂતિની યોગબાણ થઈ.

વર્ષગાંઠ નિમિત્તે થયેલ ઓરછવની પત્રિકા વાંચી. આવા મહાન આત્માઓ માટે તો જન્મ અને મરણ બંને મહોત્સવરૂપ હોય છે. ત્યારે, તે ઓરછવની અનુમોદના નિમિત્તે, મારે હાથે કરેલ તારે મારા હૃદયના સિતારાને અમકાવ્યો; ને મારા જીવનનો પલટો થયો.

‘વહેતાં પાણી નિર્મળાં’ના નિયમ મુજબ વિહાર થયો. અમે કચ્છની સરહદે પહોંચ્યાં. આઘોઈ ગામે કોમળ હૃદયને વજ ઘા થયો. કાન માનવા તૈયાર ન હતાં. સમાચાર લઈને હું જ ગઈ. દરેકનાં નયનો અશ્રુથી ભરાયાં. સૌ મૌન હતાં. દરેકના મુખ ઉપર અજબ દુઃખ જણાતું હતું. પામર જેવી મને દર્શન ન મળ્યાં ! ખૂબ રડી. અફસોસ કે મેં દર્શન કરી મારા આત્માને ધન્ય ન બનાવ્યો ! પણ હવે એક તક મળી છે એટલે મન ભરીને એ મહાન વિભૂતિના યશોગાન ગાઈને મારા આત્માને ધન્ય બનાવું.

માણસ નંદનવનમાં જાય; ત્યાં રહે ત્યાં સુધી એ સુવાસની સૌરભ અનુભવે છે. એકાદ ફૂલ લઈને બહાર નીકળે તો કેટલાય વખત સુધી સુવાસની લિજ્જત મેળવી શકે છે. નંદનવનનું એક ફૂલ જે સુવાસ ફેલાવી લિજ્જત આપી શકે છે, તો શું, આ પાંચમા આરામાં સાક્ષાત્ નંદનવનરૂપ મહાન આત્માઓનાં જીવનમાંથી આપણને ગુણરૂપી ફૂલ મેળવવાનું ન અને? મહાપુરુષો ગુણોનું નંદનવન છે. નામે નંદન છે, ગુણે નંદન છે. એમના સાંનિધ્યમાં રહીએ ત્યાં સુધી આપણે એમના ગુણોના અનુમોદન અને અનુકરણની મધમધતી સુવાસ મેળવી શકીએ છીએ. કિંતુ એમના વિયોગ પછી શું? એમના જીવનમાંથી એકાદ પણ ગુણપુષ્પનું આલંબન લઈએ તો એમની અનુમોદના આપણા મનને મધમધતા નંદનવન જેવું ગુણસંપન્ન બનાવે છે.

ગરબાધિપતિ આચાર્ય નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ ગુણોના નંદનવન સમા આવા જ મહાપુરુષ હતા. જગતના ઉપકાર માટે જ એમનું જીવન હતું. દીક્ષાની ખાણ સમી ખોટાદની ભૂમિમાં જન્મ લીધો અને બાળવયમાં સંયમ સ્વીકારી, નાની વયમાં ગુરુનિશ્રામાં સર્વ શાસ્ત્રમાં પારંગતપણું મેળવીને સર્વનો આદરભાવ મેળવ્યો. પોતાની અબ્બેડ જ્ઞાન-શક્તિને લીધે અનેકના જટિલ પ્રશ્નોનો ઉકેલ તેઓ ક્ષણમાત્રમાં કરી સંતોષ આપતા હતા. એમના ઉદાર મનને બધા ગરબો સમાન હતા.

પોતાની વફૂત્વ શૈલીથી તથા જૈન ધર્મના અધ્યયન-આચરણથી તેઓ જૈન-જૈનેતર સૌને પ્રિય થઈ ગયા. સૌરાષ્ટ્રમાં બાણે એમણે સામ્રાજ્ય જમાવ્યું ન હોય એવું હતું. તેઓ શાસનસમ્રાટનો જમણો હાથ અને જ્યોતિષ-શિલ્પ શાસ્ત્રના બાણકાર પૂ. આ. ઉદયસૂરીશ્વરજી મહારાજનો ડાબો હાથ હતા. આવા મહાન આત્માઓના અસંખ્ય ગુણની પ્રશંસા કરવા માટે શબ્દો ઓછા પડે છે. તેઓ નાના-મોટા, ઊંચા-નીચા, જ્ઞાની-અજ્ઞાની દરેકની પ્રત્યે વાત્સલ્યથી વર્તતા. એટલે સમસ્ત સંઘ એમના એક એક ગુણને યાદ કરી આસુ સારે છે. સૌનાં દિલમાં થાય છે, પિતાની જેમ હવે દિલનું દર્દ કોની પાસે વ્યક્ત કરીશું? મહાપુરુષો તો આરાધકને પણ તારે અને વિરાધકને પણ આશ્વાસન આપે.

શાસનનાં કાર્યો કરતાં તેઓ જે આનંદનો અનુભવ કરતા તે અલૌકિક હતા. છેલ્લાં કેટલાંક વરસોથી તબિયત નાદુરસ્ત હતી, છતાં શાસનનાં કાર્યો તેઓ અપ્રમત્તભાવે ઉલ્લાસ-પૂર્વક કરતા. દરેક ગરબ, સમુદાય, સંઘ વગેરેને કૃણીભૂત મુહૂર્ત આપી સંતોષતા હતા. કદમ્બગિરિ-ડેમ પાસે પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું નવનિર્મિત ગગનચુંબી જિનાલય એ તો એઓશ્રીનું જીવંત સ્મારક છે.

પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરિજી મહારાજ એટલે શાસનવિરોધીઓ સામે શાસ્ત્રનો ટંકાર કરનાર શાસનના અબ્બેડ યોદ્ધા. દીર્ઘ ચારિત્રપર્યાયમાં તેઓશ્રીએ કમોની નિર્જરા

થાય એવાં અનેક મહાન કાર્યો, જેવાં કે અંજનશલાકા, પ્રાણુપ્રતિષ્ઠા, દીક્ષાઓ, વડીદીક્ષાઓ વગેરે કર્યાં હતાં. એમની ખોટ પૂરી શકાય તેમ નથી.

આંતમાં, સ્વ. સૂરિદેવશ્રીના ભવ્ય જીવન-બાગમાંથી એકાદ પણ ગુણુરૂપી પુષ્પ ચૂંટી લઈ આપણે આપણા જીવનને ધન્ય બનાવીએ એ જ મંગલ કામના.

સર્વતોમુખી દિવ્ય પ્રતિભા

લેખક—શ્રી ભાલચન્દ્ર દયાશંકર કવિ, ખંભાત.

સમાજની ઇમારતના બે મુખ્ય ટેકા છે : એક કર્મક્ષેત્ર અને બીજું ધર્મક્ષેત્ર. કર્મક્ષેત્ર નિયમ્ય છે. ધર્મક્ષેત્ર નિયામક છે. કર્મક્ષેત્રના વ્યવસ્થાપકો સમાજપુરુષો છે અને ધર્મક્ષેત્રના વ્યવસ્થાપકો ધર્માચાર્યો છે. બંનેનાં કર્તવ્યોનો આત્મા નિષ્કામ કર્મયોગ છે.

ધર્મનો આત્મા તો એક જ છે, પણ ભિન્ન ભિન્ન સંપ્રદાયો અનેક છે. ધર્મનાં મૌલિક તત્ત્વોને સમજીને આચારમાં મૂકનાર અને સમાજ પાસે તે આચારમાં મુકાવનાર વ્યક્તિના ઉપદેશમાં સમગ્ર ધર્મોનું અથવા સમગ્ર સંપ્રદાયોનું અમોઘ ઉપજીવ્ય તત્ત્વ સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિબિંબિત થયેલું પ્રત્યક્ષ થાય છે. ભારતના વિદેહ તેમ જ સદેહ સમગ્ર ધર્માચાર્યોમાંથી જેમના ઉપદેશમાં આ ઉપજીવ્ય તત્ત્વનું દર્શન થાય છે, એવા આચાર્યોમાં આપણા લોકાભિવન્ધ સ્વ. આચાર્યપ્રવર શ્રી નન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજનું નામ પ્રથમ ઉપસ્થિત થાય છે.

સુખ-દુઃખ-મોહાત્મક સંસારમાં અનુરક્ત વ્યક્તિ ઇષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે સમગ્ર સાધનોનો મનગમતો ઉપયોગ કરે છે; અને કદાચ ઇષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ પણ કરે છે, છતાં પરિણામે તો નક્કી દુઃખ જ પ્રાપ્ત થાય છે. આ કારણથી સંસારનો અનુરાગ ત્યાગ્ય ગણ્યો છે. એ અનુરાગ પુનરપિ જનન, પુનરપિ મરણમ-ની સ્થિતિનો નિર્માતા છે માટે ત્યાગ જ મુખ્યત્વે ઉપાદેય છે. ત્યાગનૈકેને અમૃતત્વમાનશુઃ । આપણા આચાર્યપ્રવર શ્રી નન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજના જીવનના આરંભની આધારશિલા આ ત્યાગ જ છે.

બલવત્તર પ્રાકૃત સંસ્કાર, નિતાંત ધર્મનિષ્ઠ કુટુંબમાં જન્મ, સાત્ત્વિક માતા-પિતા તરફથી જૈનધર્માચરણનો મળેલો સુંદર વારસો, સંસાર તરફ સાહજિક નિવેદ, તબ્બજન્ય વૈરાગ્ય અને તેમાં શાસનસમ્રાટ જેવા આચાર્યચક્રેશ્વરનો સ્પર્શમણિસમાગમ—આ બધા પ્રાપ્ત થયેલા અત્યંત દુર્લભ સંયોગોના પરિણામે મળેલી ભાગવતી દીક્ષા : આવો અદ્વિતીય યોગ તો આપણા નન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજને જ મળે ને !

શાસનસમ્રાટ પાસે બે મુખ્ય પંડિતો કાયમ રહેતા : એક તો ષડ્દર્શનવેત્તા નૈયા-

ચિક પંડિત શશિનાથ ઝા, અને ળીજ વ્યાકરણાચાર્ય મુકુન્દ ઝા. આ બન્ને પંડિતો પાસે આચાર્યમહારાજે સમગ્ર શાસ્ત્રોનો અને વ્યાકરણનો સંપૂર્ણ અભ્યાસ કર્યો અને એમના ગુરુવર્થ શ્રી ઉદયસૂરીચરણ પાસે એમણે જ્યોતિષ અને શિલ્પશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો. આ આકર પાંડિત્ય પ્રાપ્ત કર્યા પછી નાની ઉંમરમાં જ એ આચાર્ય થયા.

અર્પૂર્વ પાંડિત્ય, ઉત્તમ દાર્શનિકતા, જ્યોતિષશાસ્ત્ર અને શિલ્પશાસ્ત્રનું આશ્ચર્યજનક તલસ્પર્શી જ્ઞાન, અપ્રતિમ વકતૃત્વ છટા, પીયૂષપ્રસ્થન્દિની વાણી, અસાધારણ કવિત્વશક્તિ, અદ્વૈતપૂર્વવત્સલભાવ, નિરભિમાનિતા, ઉદારતા, અનાગ્રહ, વ્યાખ્યાનમાં સમગ્ર ધર્મોની શાયક, તાર્કિક, ધ્યાનગમ્ય, સાધક, વિધાયક અને સર્વને નતમસ્તક કરનારી સમન્વિત સમીક્ષા, વિદ્યાપ્રિયતા, ગુણુજ્ઞતા, મર્મજ્ઞતા અને સાથે સાથે જ્ઞેનધર્મનાં સનાતન તત્ત્વોની હૃદયગમ છણાવટ—આ બધી સંપત્તિ આપણા આચાર્યપ્રવરના પ્રતિભાસંપન્ન વ્યક્તિત્વની અસાધારણ લોકપ્રિયતાના મૂળમાં હતી અને આ કારણથી જ્ઞેન તેમ જ જ્ઞેનતર જનતા એમ સર્વનું એમના તરફ અભૂતપૂર્વ લક્ષિતમ્મ આકર્ષણ હતું.

આમ સર્વોત્તમ સાત્ત્વિક સંપત્તિની અને આકર પાંડિત્યની પ્રાપ્તિની સાથે સામા માણુસના મનને અને તેમાં ચાલી રહેલા વિચારોને સંપૂર્ણ રીતે આરપાર સચોટ સમજ લેવાની પ્રજાવત્તા અને તે વિચારોને સુધાશીતલ વિધાયક તાર્કિક ભક્ટીમાં શુદ્ધ કરીને તે માણુસને વાત્સલ્યમાં તરબોળ કર્યા પછીથી જ તે વિચારો તેને સોંપી દેવાની અને તેને અનુકૂળ કરી લેવાની વિરલ રચનાત્મક લૌકિકતા આપણા આચાર્યવરેણ્યમાં પદે પદે પ્રત્યક્ષ થતી હતી. ખરેખર, એ તો અલિનવ શાસનસમ્રાટ જ હતા. આવી હતી એમની સર્વ-દિગ્ગામિની વિજયવતી દિવ્ય પ્રતિભા.

તીર્થોનો ઉદ્ધાર અને ઉપધાનાદિક અનેક ત્રતોનાં સકૂળ આયોજનો—આ બધાં કર્તાવ્યો તો એમને સહજસિદ્ધ હતાં. અર્પૂર્વ ગુરુભક્તિ, ધર્મભિવૃદ્ધિ, સમુદાયમાં જ્ઞાન-ચિનયાધાન, જિનેશ્વરોના ચરણારવિન્દોમાં ભ્રમરાચિત અવસ્થા—આ સર્વનું અધિકરણ એટલે આપણા આચાર્યપ્રવરનું જીવન. છેવટે, એમની જીવનયાત્રાનો ઉપસંહાર પણ મોક્ષ-લક્ષી અદ્ભુતતાનું આશ્ચર્યજનક અર્પૂર્વ દષ્ટાન્ત છે.

ચિત્તમેવ હિ સંતારસ્તસ્માત્ તત પરિશોધયેત્ ।

યચ્ચિત્તસ્તન્મયો મર્ત્યો ગુહ્યમેતત્ સનાતનમ્ ॥

—આ ઉક્તિને આધારે કેવળ સાત્ત્વિક ધર્મના જ ઉપાદાનમાંથી એમના વિશુદ્ધ ચિત્તનું નિર્માણ થયેલું હતું એ વાતની પ્રતીતિ તો એ પ્રસંગ ઉપરથી થાય છે કે, અમદાવાદથી પાલીતાણા તરફ પ્રયાણ કરતી વખતે એમના નિતાન્ત નિર્માણ માનસમાં દ્વક્ત જિનભિષ્મોની પ્રતિષ્ઠાના જ નિદિધ્યાસનનો ધારાગ્રહ અવિરિઠ્ઠન પ્રવાહ ચાલ્યા કરતો હતો. અને એ જ અવિરિઠ્ઠન પ્રવાહમાં ને પ્રવાહમાં જ તગડી મુકામે એમણે જીવનયાત્રાનો ઉપસંહાર કર્યો.

आवी भोक्षीलक्षी अभोध समाधि प्राप्त थवी अति विरल छे.

कुलं पवित्रं जननी कृतार्था, वसुन्धरा पुण्यवती च येन ।
अपारसंसारसमुद्रमध्ये, लीनं परे ब्रह्मणि यस्यचेतः ॥

अमना आत्माने विनम्र वंदन.

“वात्सल्य-सरिता वहावी गया”

रथयित्री—“यारित्रिशिशु”

(राग—ज्योतसे ज्योत जगते थलो)

शासन हीप भूआर्ध गयो, सूरिण स्वर्गे सिधावी गया;
सौने नोंधारा भूडी गया, वात्सल्य-सरिता वहावी गया.

धन्य सौराष्ट्र धरणी अमां, जन्म भूमि छे ओटाहनी;
शासनसआटना उपदेशे, लगनी लगाडी संधमनी;

नरोत्तम मठीने नंदनसूरिण अन्या. वात्सल्य० १

आत्मकल्याणना पथे जेजे, लवननैया जुकावी;
गुरुआज्ञाभां रहीने निशहिन, निःस्पृह सेवा भलवी;

नंदनसूरिण नाम सार्थक कथां. वात्सल्य० २

उम-कहंनो उद्धार करी, स्थलनपुरने गणव्युं;
तपागरधीय श्रमण संधमां, प्रमुणपद शोलाव्युं;

वीरनां परथीशो वर्षं विजव्यां. वात्सल्य० ३

ज्योतिष शास्त्रना अपूर्व ज्ञाता, शिल्प शास्त्रमां पणु विख्याता;
अजय गजयनी विद्वत्ता धरतां, लारतलरमां पंकाता;

धर्मनो ध्वज इरकावी गया. वात्सल्य० ४

सिद्धक्षेत्रनी वाटे जतां, तगडी गामे मुकाम कथ्यो;
मागशर वही यौदशना द्विसे, आतम दीने देह तज्यो;

सौ संधनां डियां कथावी गया. वात्सल्य० ५

मुष्तां अम हिलडां हुलायां, अरे आंसुडांनी धारा;
अम लवनना ज्योतिषर सूरिण, हरिशन घो अकवार;

“यारित्रिशिशु” गुण गाई रह्यां. वात्सल्य० ६

ગુરુદેવનું ગીત

રચયિતા—શ્રી આદિનાથ જૈન મહિલા-મંડળ, બેંગલોર

(રાગ—આવો રૂડો રે મળતો અવસર)

શાસન સ્તંભ ગુરુજી, સ્વર્ગ સિધાવી ગયા;

છોડી સર્વ સમુદાય, મૂક્યા શિષ્યો પરિવાર,

આ હા હા, ઓ હો હો, સ્વર્ગ સિધાવી ગયા !

શાસનસંપ્રાટની પાટ દીપાવી, “નેમિના” “નંદને” કીર્તિ બઢાવી;

“ઉદ્દય”ના હંતા ભાણુ, મીઠી મધુરી જેની વાણુ. આ હા હા, ઓ હો હો. સ્વ૦

જ્યોતિષવિશારદ ક્રિયાકાંડના ધારક, શાસનસિતારા સર્વના ઉદ્ધારક;

લીધી વસમી વિદ્યાય, કેમ કરીને ભુલાય. આ હા હા, ઓ હો હો. સ્વ૦

સારાયે સંઘના પૂરા હિતચિંતક, શિષ્યરત્નોના ખરા ઉપકારક;

ધીર વીર ગંભીર, સમભાવનાં નીર. આ હા હા, ઓ હો હો. સ્વ૦

ઘેરાં દરદોષે ઘેરી લીધા'તા, આતમચિંતનથી જરા ન હંઠતા;

જેનાં મુખડાં હસતાં, સર્વની વાતો સુણતા. આ હા હા, ઓ હો હો. સ્વ૦

ઘોર ઘટામાં ચમકતો ચાંદલીયો, સંખ્યાતા તારામાં એક ઝગમગીયો;

ઘાટા ઘનમાં છુપાયો, આતમ ઉજ્જવળ બનાયો. આ હા હા, ઓ હો હો. સ્વ૦

સૂર્યોદયસૂરિજીએ ખૂબ સંભાળ રાખી, ક્ષણે ક્ષણે શીલચંદ્રને ઝોલાવી;

લીધા શરણુ સ્વીકારી, અરિહંત ધુન લગાવી. આ હા હા, ઓ હો હો. સ્વ૦

બાળ શિશુઓએ સેવા બજાવી, હિતશિક્ષા આપી આશીર્વાદ વરસાવી;

જેનાં મૂલ્ય નવી અંકાય, બન્યા અમરતામાં મહાનૂ. આ હા હા, ઓ હો હો. સ્વ૦

શાસનનાયકની જોડી ન મળશે, સંઘને શીળી છાયા ન મળશે;

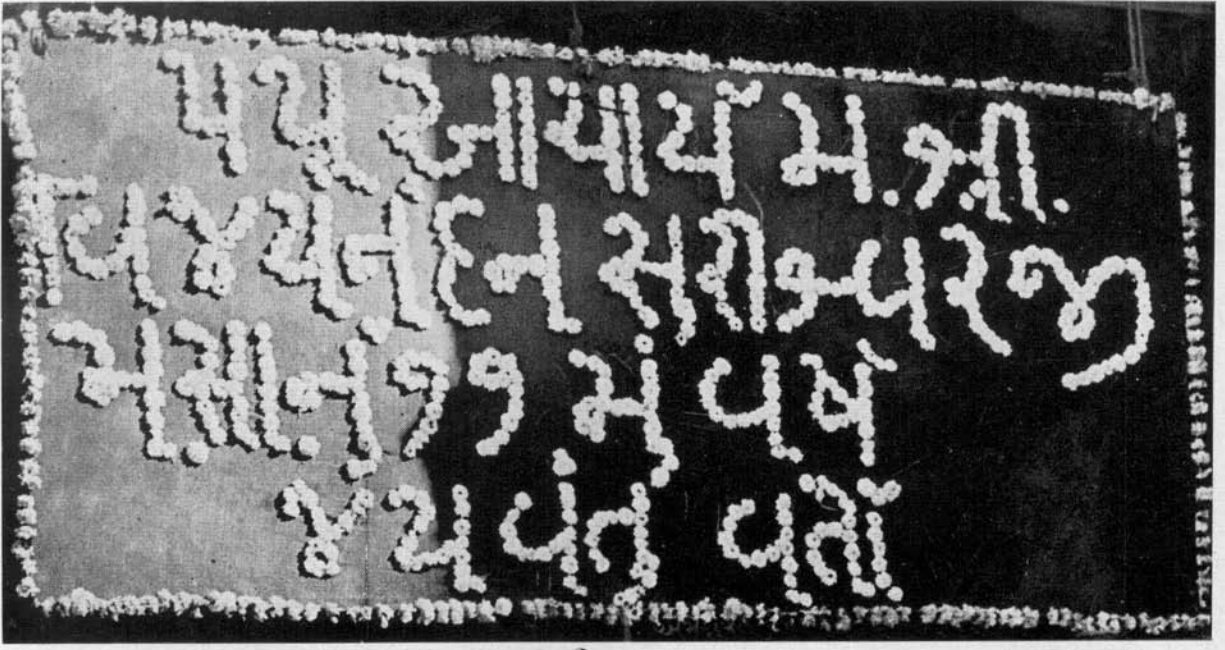
તગડી ગામમાં પ્રયાણુ, નહિ મળે આપની વાણુ. આ હા હા, ઓ હો હો. સ્વ૦

જે હંજર ને બત્રીશ સાલે, માગશર વદી ચૌદશ પુષ્કવારે;

ઝોટાદના કોહીનૂર, હીરલા ઝગમગે શૂર. આ હા હા, ઓ હો હો. સ્વ૦

શ્રી આદિનાથ મંડળની બાળા, ગુરુવર કેરી અનુમોદના કરતા;

કરે કોટીશઃ વંદન, આપશો સ્વર્ગથી સહાય. આ હા હા; ઓ હો હો. સ્વ૦

૭૭મા વર્ષના પ્રવેશનો મહોત્સવ (અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૩૧)

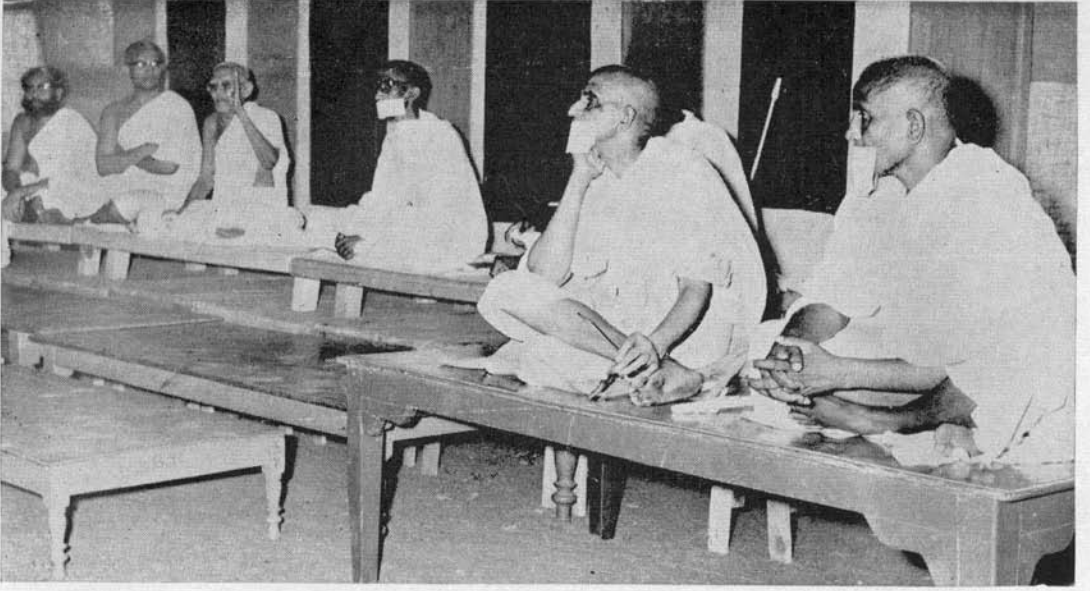
આ. શ્રી દુર્લભસાગરસૂરિજીને આચાર્ય પદવી

(અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૩૧)

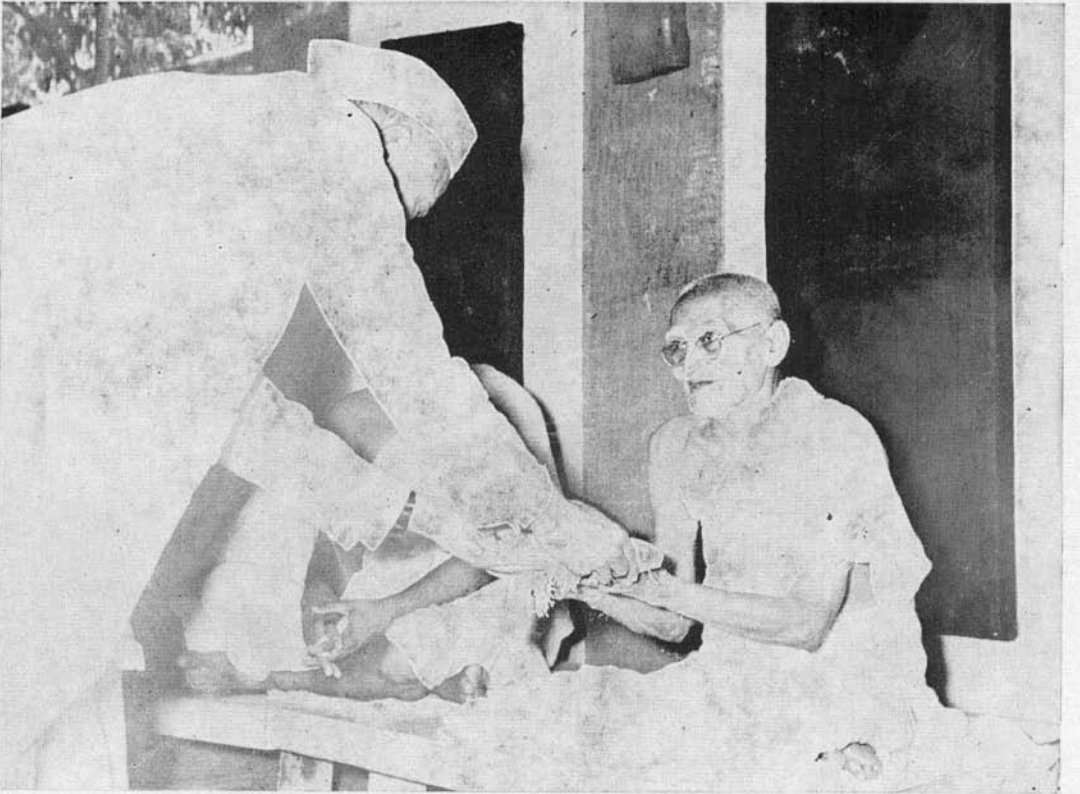
શ્રી સુરેન્દ્રભાઈ ચીમનલાલના બંગલે

ઉત્સવ પ્રસંગે

પચીસસોમા નિર્વાણકલ્યાણક વર્ષમાં મહાવીર જન્મ કલ્યાણકની ઉજવણી
(અમદાવાદ, હઠીભાઈની વાડી, ચૈત્ર, ૨૦૩૧)

ભગવાન મહાવીરનો મહિમા વર્ણવતા — અન્ય ફિરકાના મુનિવરો સાથે

શ્રેઠશ્રી કરનુરભાઈ લાલભાઈ 'સમણસુત' ગ્રંથ અર્પણ કરે છે.

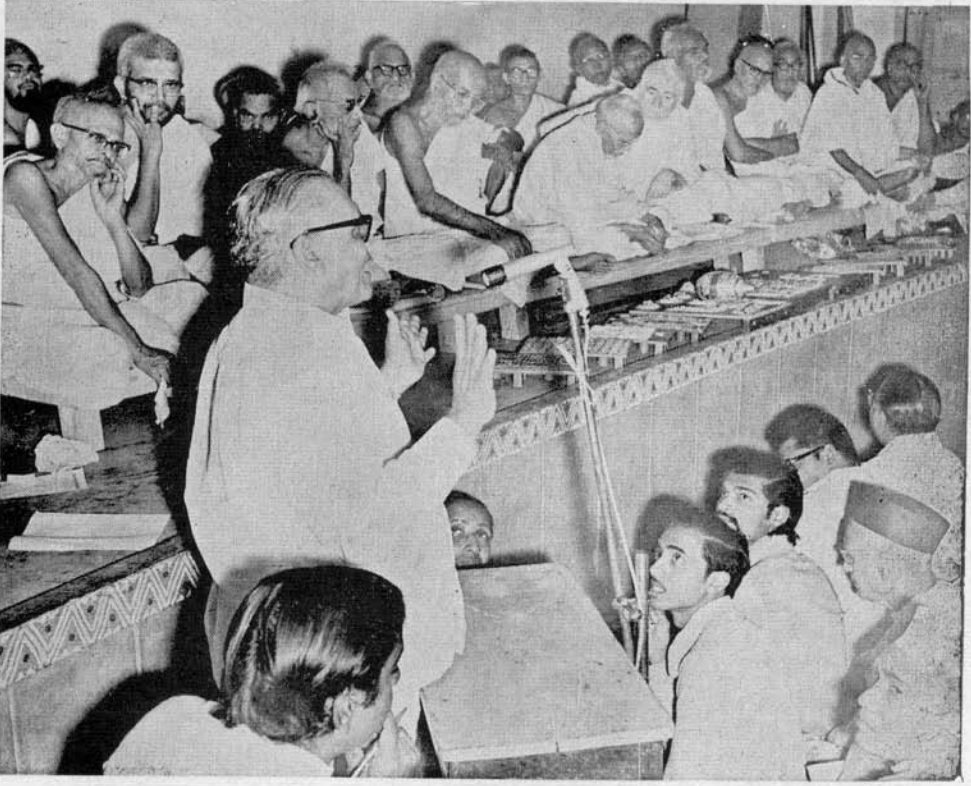
આ. શ્રી વિજયમહિમાપ્રભસૂરિ જ્ઞાનમંદિરના જિનાલયનો પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ
(અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૩૧)

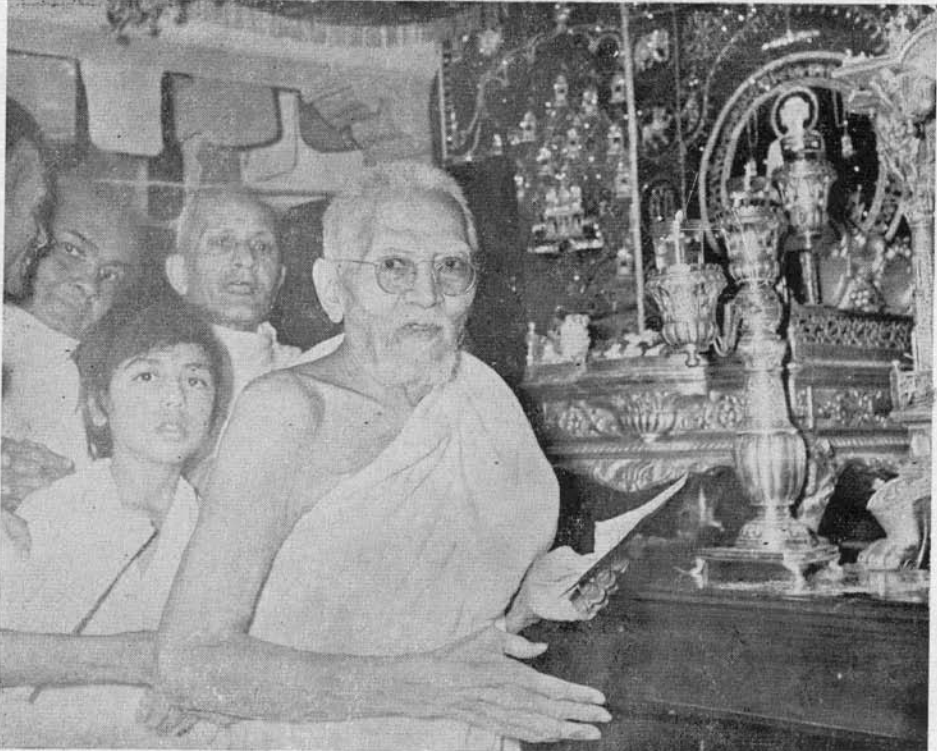
મુક્તાશુકિત મુદ્રામાં

આ શ્રી વિજયમહિમાપ્રભસૂરિજી સાથે

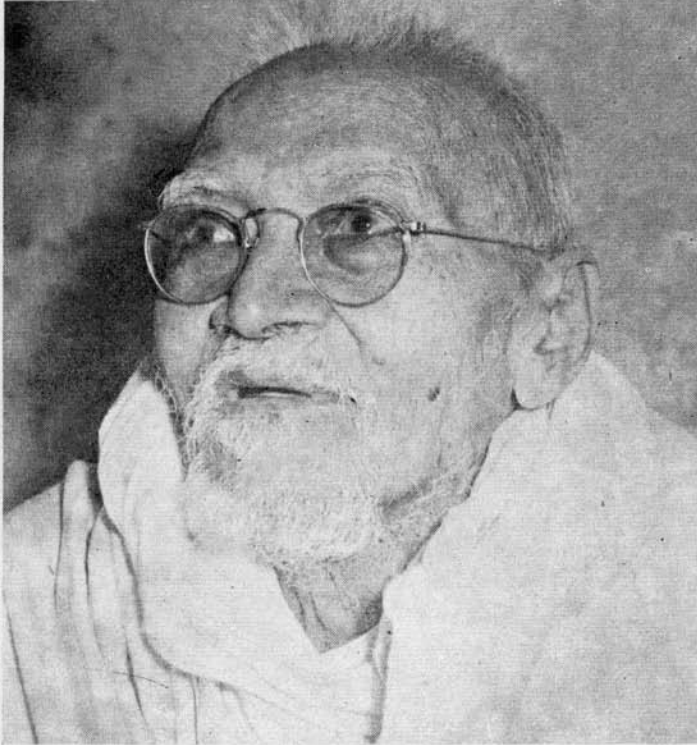

મુખ્ય સમારોહમાં પ્રિન્સીપાલ યશવંત શુક્લ પ્રશસ્તિ કરે છે.

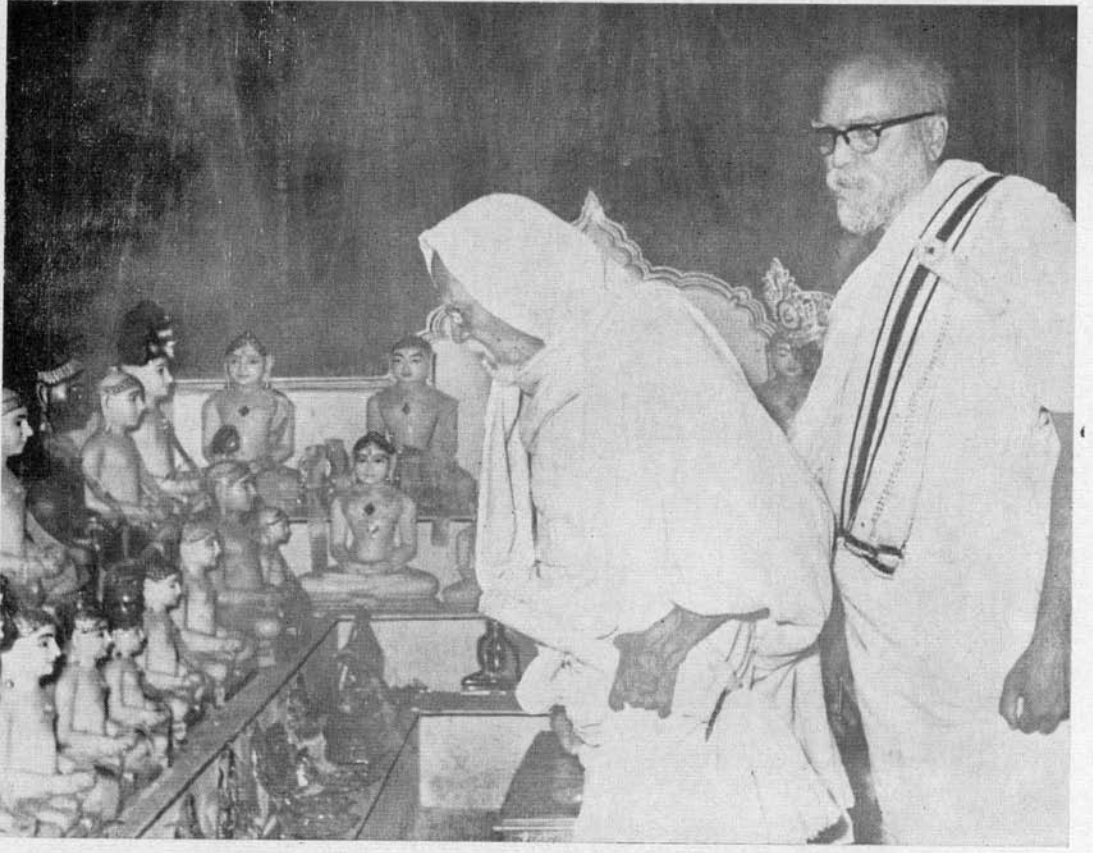

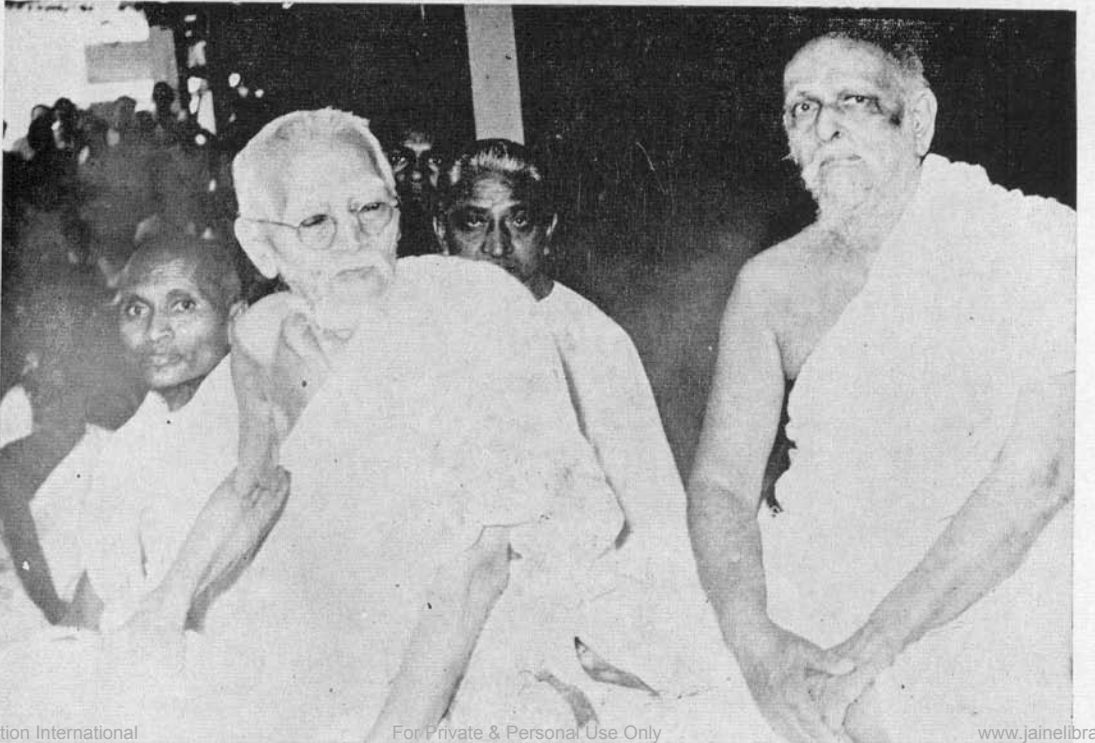
ડો. સી. એફ. શાહ સાથે એમના બંગલામાં (અમદાવાદ, વિ. સં. ૨૦૩૨)

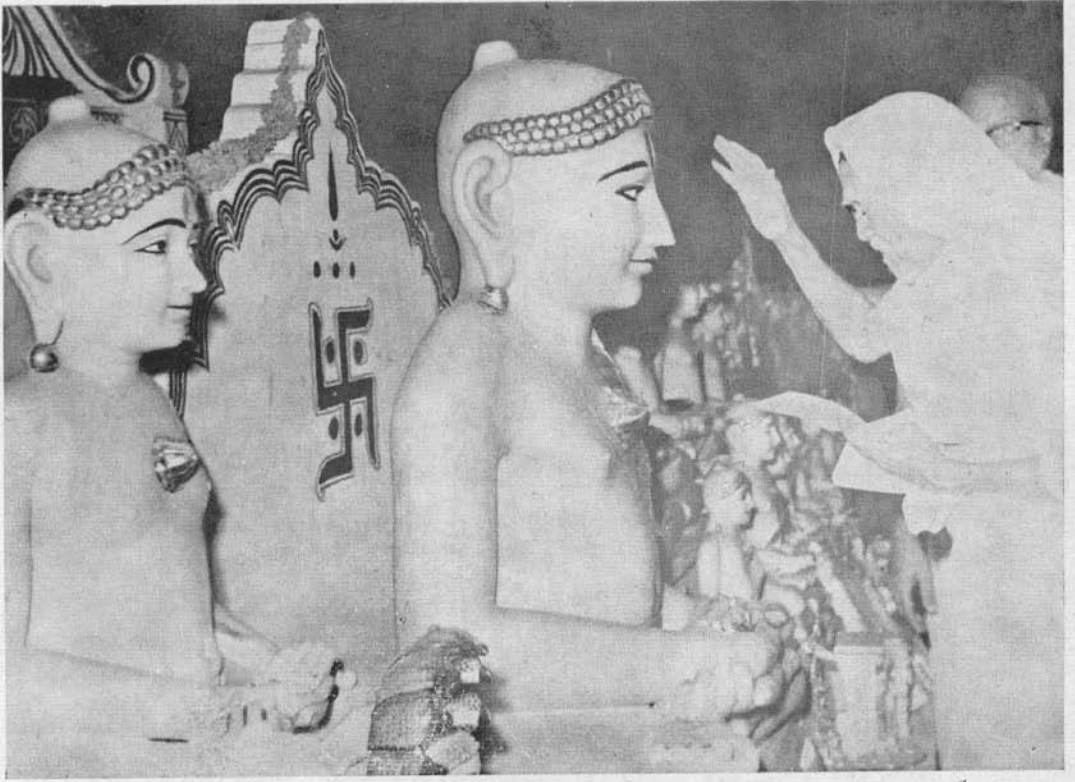

બંગલામાં લેવામાં આવેલી છબી
આચાર્યશ્રી શુ. વિચારતા હશે ?

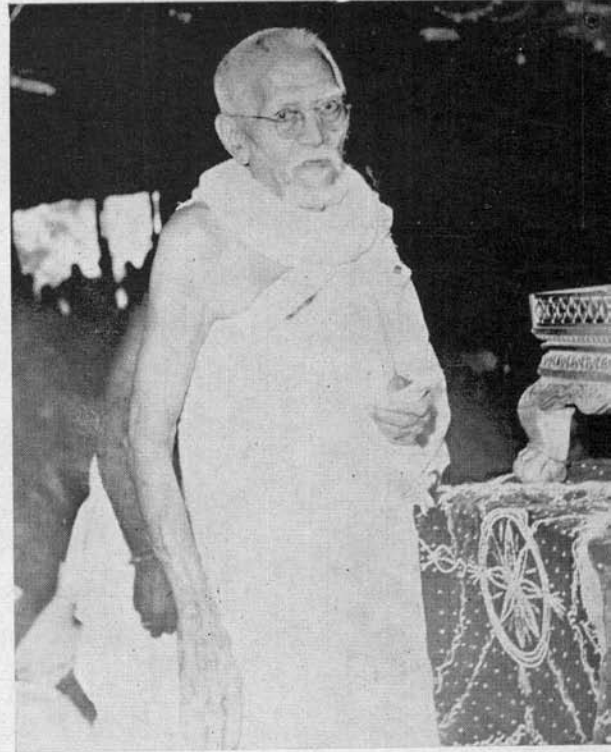

આ. શ્રી વિજયચંદ્રોદયસૂરિજી સાથે જિનપ્રતિમાઓનું નિરીક્ષણ

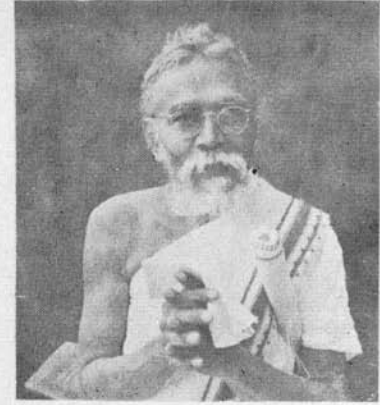
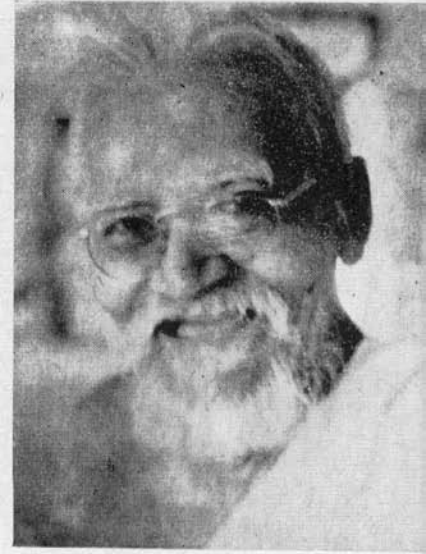

અઢાર અભિષેક વખતે આહવાન

જુદા જુદા સમયની મુખમુદ્રા

બોટાદમાં પોતાના બીમાર સંસારી ભાઈ શ્રી હરજીવિદદાસભાઈને વાસક્ષેપ કરે છે.

વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ જય પામો !

લેખક—પ. પૂ. સુ. શ્રી ભદ્રસેનવિજયજી મહારાજ

વિનય એ તેઓશ્રીના જીવનમાં અમૂલ્ય ગુણ હતો, સાથે સાથે તેઓ પ્રબલ વિવેક-શીલ પણ હતા, તથા વિધિ-વિધાનનાં કાર્યોમાં અપૂર્વ રસવાળા હતા. જ્યારે તેઓ કોઈ પ્રસંગે નાનું-મોટું વિધિ-વિધાન કરાવતા ત્યારે તેઓ તન અને મનને એકાકાર કરી દેતા.

જય તેઓશ્રીએ પોતાના જીવનમાં બાહ્ય અને અભ્યંતર એમ બંને રીતે મેળવ્યો હતો. પોતાના પ્રેમાળ સ્વભાવથી સૌનાં મનને જીતી લીધાં હતાં. પૂ. સૂરિજીએ અભ્યંતર જય કઈ રીતે મેળવ્યો હતો ? સમતા વડે સૂરિજીએ ક્રોધને ખુઝાવી દીધો હતો. નમ્રતારૂપી અંકુશ વડે માનરૂપી હાથીને વશ કર્યો હતો. સરળતારૂપી તીક્ષ્ણ કુકાર વડે માયારૂપી વેલડીનું ઉન્મૂલન કર્યું હતું. અને લોભરૂપી સમુદ્રને પીવા માટે તેઓ અગસ્ત્ય ઋષિ જેવા હતા; અને વર્ણી નિઃસ્પૃહતા જેવાં ઉચ્ચ કિરણો વડે લોભરૂપી સાગરને શોષવનારા પણ હતા. આ રીતે આપણા વહાલા સૂરિજીએ બંને રીતે જય મેળવ્યો હતો.

યમ એટલે નિયમમાં રાખવું, કાબૂમાં રાખવું. તપ વડે તેઓશ્રી ઇન્દ્રિયોને અંકુશમાં રાખતા હતા. પોતાની શારીરિક શક્તિ હતી ત્યાં સુધી તેઓશ્રી પાંચ તિથિ ઉપવાસ કરતા હતા. અત્યાર સુધી પણ તેઓ જ્ઞાનપંચમી વગેરે પર્વના દિવસોમાં ઉપવાસ કરવાનું ચૂકતા ન હતા.

નંદનવન સમા સૂરિજી હતા. કેવી રીતે ? જેમ નંદનવનમાં અનેક પ્રકારનાં વૃક્ષો, ફૂલો, ફળો, જિનમંદિર વગેરે શોભારૂપી સંપત્તિ હોય છે, તેમ આપણા સૂરિજી પાસે આંતરિક એવી સુંદર સંપત્તિ હતી. તેઓશ્રીની મનરૂપી શુદ્ધ ભૂમિમાં સુંદર ધર્મરૂપી વૃક્ષ ઊગ્યું હતું. તે વૃક્ષને દાન, શીલ, તપ અને ભાવરૂપી ચાર ઉત્તમ શાખાઓ હતી. તે શાખાઓ પર ‘અભયદાન’ વગેરે પાંદડાં હતાં, કે જે કોઈ પણ વખત સુકાય નહીં તેવાં હતાં. તેઓના હાથે થયેલાં જીવહયા વગેરેનાં કાર્યો તે ઉત્તમ જાતિનાં ફૂલો જેવાં હતાં અને તે કાર્યોથી ચારે દિશાઓમાં ફેલાયેલો યશ તે ચિત્તને આનંદ પમાડનારી શ્રેષ્ઠ સુવાસ હતી. ફૂલના સૌંદર્ય અને સુવાસથી તો ફક્ત આંખ, નાક અને મન પવિત્ર થાય છે, પણ આ સુવાસ અને સૌંદર્ય એવાં અગોચર હતાં કે તેની મહેક અને સૌંદર્યથી કાન, આંખ, જીભ અને મન એમ બધું જ પવિત્ર થતું હતું. વૃક્ષ જેમ ખીજને ફળ આપે છે, તેમ સૂરિજી ‘વિરતિ’ રૂપી ફળો આપતા હતા, કે જે ફળો લઈને મનુષ્યો આત્મિક શાંતિને પ્રાપ્ત કરતા હતા. નંદનવનમાં જેમ ગગનવિહારી જિનચૈત્યો

શોભે છે, તેમ સૂરિજીના મુહૂર્તના પ્રભાવથી ચારે દિશા અને વિદિશાઓમાં વિશાળ જ્વલનશીલ શોભી રહ્યાં છે.

દયા તો પૂજ્યશ્રીના રોમેરોમમાં ક્ષીરનીરની જેમ એકમેક થઈ ગઈ હતી. તેઓ દયાનાં ભંડાર હતા. તેઓના જીવનમાં જીવદયા પ્રત્યે રસ ધરાવનારાં દર્શાવતાં જોકે દેખાતાં છે, તોપણ આહીં આપેલા એક-બે દર્શાવતાં પરથી આપણને જણાશે કે, પૂ. સૂરિજીને જીવદયાનાં કાર્યોમાં કેટલો રસ હતો : (૧) શેત્રુંજી ઉમની નહેરમાંથી માછલાં અન્ય લોકો તરફથી પકડવામાં આવતાં હતાં. આ સમયે પૂ. સૂરિજી ઉપાશ્રયે બિરાજમાન હતા. તેઓશ્રીને આની જાણ થઈ. તેઓએ વિચાર્યું કે જીવહિંસા થાય એ તો ઘણું અનુચિત કહેવાય. એટલે પૂ. સૂરિજીએ ઉમ ખાતાના અધિકારીઓને જણાવ્યું. પૂ. સૂરિજીના ઉપદેશના પ્રભાવથી ત્યારથી હંમેશ માટે માછલાં પકડવાનું બંધ થઈ ગયું. (૨) વિહારમાં ન્યારે સાથે ગાડું હોય ત્યારે પોતાના માણસોને પૂછપરછ કરીને બળદને બંધરાવવા-પીવરાવવા સંબંધી ખાસ પ્રેરણા કરતા. આ એક-બે નાના દાખલા પરથી આપણને સમજાશે કે સૂરિજી કેટલા દયાળુ હતા. ગરજની સારસંભાળ રાખવાનો ગુણ પણ એમનામાં ખૂબ સારો હતો.

નય એટલે ન્યાયનીતિ. આ ગુણ તેઓના જીવનનું લૂખણ હતો. પોતાનો વિરોધી હોય છતાં ન્યારે તે સલાહ લેવા આવે ત્યારે કોઈ પણ જાતના પક્ષપાત વિના સામી વ્યક્તિનું હિત થાય તે રીતે તેઓ સલાહ આપતા હતા.

સૂર્ય જેવા પ્રતાપી આપણા સૂરિજી હતા.

રિપુ એટલે દુશ્મન (બાહ્ય અને અભ્યંતર). પૂ. સૂરિજી અંદરના અને બહારના શત્રુઓને જીતવા હંમેશા જાગ્રત રહેતા હતા અને એ માટે ચાર ભાવનાઓનું આચરણ કરવા માટે પ્રયત્નશીલ રહેતા હતા. આ ચાર ભાવના એટલે (૧) મૈત્રી—જગતના જીવમાત્રને તેઓ મિત્ર માનતા હતા અને બધાં જ મનુષ્યો તેઓશ્રીને પૂજ્ય માનતા હતા. એટલે મહારાજશ્રીને સૌ પ્રત્યે મૈત્રીભાવ જ હતો. (૨) પ્રમોદ—પૂ. સૂરિજીને દરેક વ્યક્તિમાંથી કેવળ ગુણગ્રહણ કરવાની જ દૃષ્ટિ હતી અને ગુણ જોઈને તેઓશ્રીના હૃદયમાં ખૂબ જ આનંદ થતો હતો. (૩) કારુણ્ય—હુઃખી જીવોનું હુઃખ દેખીને પૂજ્યશ્રીનું હૃદય દયાથી પીગળી જતું હતું. અને તેના હુઃખને દૂર કરવા પોતાથી ખવતો પ્રયત્ન કરતા હતા. (૪) અને માધ્યસ્થ્ય—કદાચ કોઈ દુર્ગુણી આત્મા તેઓના જીવામાં કે જાણવામાં આવે તોપણ તેઓને ન તો તે વ્યક્તિ પ્રત્યે તિરસ્કાર થતો કે ન તો તેઓ એના તરફ દ્રેષભાવ ધરતા. આ દરેક ભાવનાઓને પૂ. સૂરિજી લગભગ દરેક વ્યાખ્યાનમાં રસપૂર્વક પીર-સતાં હતા.

જીવનસરિતા અનીરસથી ભરપૂર હંમેશાં વહેતી રહી હતી. ચતુર્વિધ સંઘ તે સરિતામાં અમૃતરસનું સ્નાન-પાન કરી આત્મશુદ્ધિ અને મનશુદ્ધિ કરતો હતો.

મહાન સિદ્ધાંતરૂપી સાગરને પાર પામેલા સૂરિજી સ્વદર્શન અને પરદર્શનનાં શાસ્ત્રોના મહાન જ્ઞાતા હતા.

હાસ્ય એ તો તેઓશ્રીના મુખકમળ ઉપર હંમેશા ખીલેલાં પુષ્પની જેમ વિલસી રહેતું હતું. કાળધર્મ પામ્યા પછી પણ પૂજ્યશ્રીનું મુખ સ્મિત-હાસ્ય કરી રહ્યું હતું.

રાજ સમાન પૂજ્ય સૂરિજી હતા. એટલે કે બધા જ સમુદાયોમાં તેઓ મોટા હતા. પણ આટલા મોટા હોવા છતાં પણ, તેઓ નિરભિમાની અને ગંભીરતાના દાખલારૂપ હતા. બ્યારે બ્યારે કોઈ તેઓશ્રીના સત્કાર્યોની પ્રશંસા કરે ત્યારે સૂરિ ભગવંતના મુખ-કમલમાં આ એક જ શબ્દ સૂત્રરૂપે ઉચ્ચારતો હતો કે, “દેવ, ગુરુ, ધર્મના પસાયથી નેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજની કૃપાદષ્ટિથી જ આવાં શુભ કાર્યો થાય છે.”

જગતમાં મહાપુરુષો જ્યાં જ્યાં જન્મે છે, ત્યાં ત્યાં સ્વ-પર આત્માનું કલ્યાણ કરે છે. આ સૂરિભગવંતે આ પૃથ્વી પર જન્મ લઈ ને, પોતાનું અને બીજાનું કલ્યાણ કર્યું છે. પૃથ્વી પર તેઓ એક નરરત્ન હતા. શ્રીસંઘનું એ રત્ન છિનવાઈ ગયું અને આપણે અનાથ જેવા બની ગયા !

જરા એટલે જેઓને વૃદ્ધાવસ્થા નથી એવા સ્વર્ગના દેવ. આવા ધર્મપ્રભાવક મહાપુરુષની કીર્તિને જરા કે મરણનો ભય હોતો નથી.

યશરૂપી દેહ તેઓનો અદૃશ્ય હોવા છતાં પણ પ્રત્યક્ષ અને ઉજ્જવળ છે. આ દેહનું એક આશ્ચર્ય એ છે કે, તેણે પોતાની અનુપમ ઉજ્જવળતા વડે દશે દિશાઓને પ્રકાશિત કરી છે.

પારલૌકિક અને ઉત્તમ સુખ પામેલા પૂ. સૂરિજીની શુભ પ્રેરણાઓ વડે જીવમાત્રનું સદા કલ્યાણ થતું રહે એવી ભાવના અમારા અંતરમાં જાગતી રહે એવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

મોતી જેમ સમુદ્રની અંદર ખૂબ જ ઝેંડાણમાં છીપતી અંદર પડેલું હોય અને એ છીપને કોઈ ભાગ્યશાળી જીવ સમુદ્રમાંથી બહાર કાઢીને એમાંથી મોતીને મુક્તિ આપાવે છે, તેવી રીતે પૂજ્યપાદ નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ, સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ડૂબેલી કર્મરૂપી છીપની અંદર બંધિયાર થયેલા આપણા આત્માને મુક્ત કરવાનું સામર્થ્ય આપણામાં પ્રગટાવે એ જ અર્થઘટના.

“ સુંદર કાયા છોડ ચલ્યો વણુઝારો ”

લેખક—પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયરામસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય
પ. પૂ. સુ. શ્રી અભયચંદ્રવિજયજી મહારાજ

સામાન્ય ખીના હોત તો આટલો બધો ખેદ ન થાત, મુખ સ્થાન ન બનત, ઉરમાં ઉદ્વેગનાં આંસુ ન ઊભરાત, પણ જે છત્રની છાયામાં રહીને શૂન્યમાંથી સર્જન કરવાનો, અને સાધનામાં આગળ વધવાનો પુણ્યયોગ પ્રાપ્ત થયો હતો, તેવા ટાંણે એ છત્ર છિનવાઈ ગયું, અને પ્રગતિની આગેકૂચમાં અવરોધો ઊભા થયા. અમૂલ્ય ચીજ ખોવાયાના ખેદમાં સૂતમૂત બનેલી અને ઊભરાયેલાં આંસુવાળી આંખો છત્રના ખાલીખમ પડેલા સ્થાનમાં ટગમગ બોચા ફરતી હતી. અને એક ઊંડો નિઃશ્વાસ નંખાઈ ગયો : રે કાળ ! હવે તો તને ઠપકો દેવા માટે શબ્દો પણ નથી મળતા !

જેમનાં તપ-ત્યાગ-જ્ઞાન-ધ્યાનરૂપી પુષ્પોની સુગંધદાર હવા ચારે તરફ પ્રસરતી હતી; અને એવા સુગંધમય ખુશનુમા વાતાવરણમાં અનેક પુણ્યાત્માઓ જીવનને સૌરભ-મય બનાવતા હતા, એમના ઉપર કાળનાં વાદળો, અંજાવાતની સેનાને લઈને, ધસી આવ્યાં; અને એ જોરદાર વટોળિયામાં, ખીલીને સ્મિત વેરતું, સુગંધ પ્રસરાવતું એ પુષ્પ ઊખડીને તણાઈ ગયું—ખીલ્યોને માટે વિલાપના વલોપાત મૂકીને !

શોક અને વેદનાને પ્રસરાવતા એ દિવસે શાસનના જ્યોતિર્ધર, પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીનો અનંત શક્તિનિધાન આત્મા પોતાની કાયાની માથાને છોડીને અનંતની યાત્રાએ ચાલ્યો ગયો, અને ભક્તિથી ભાવિત બનેલા ભક્તોનાં હૃદયને ભગ્ન બનાવતો ગયો !

મહાપુરુષોનું જીવન જ નિરાળું હોય છે. તેમના જીવન ઉપર પ્રકાશ પાથરવાની કોઈ આવશ્યકતા રહેતી નથી. તેઓ સ્વયં તેજપુંજ હોય છે અને તે તેજપુંજમાંથી નીકળતાં કિરણોના પ્રકાશમાં આપણું આત્મધન આપણે ખોજવાનું હોય છે.

મારા પૂજ્ય ગુરુદેવની સાથે પૂજ્યશ્રીનાં દર્શનાર્થે—વંદનાર્થે જવાનું બનતું ત્યારે, તેઓશ્રીના સ્વભાવની સૌમ્યતા, નિખાલસતા, જિનેશ્વર પરમાત્માના શાસનની સેવા અને પ્રભાવનાની ઉત્કટ મનોકામનાની ઊભરાતી ઊર્મિઓ જોઈને મન પ્રકુદ્ધિત બની જતું હતું.

પૂજ્યશ્રીનો આત્મા અગાધ જ્ઞાનસરોવરમાં ડૂબેલો હતો. તેઓશ્રીના જ્ઞાન દ્વારા અનેક જ્ઞાનપિપાસુ આત્માઓ પોતાની જ્ઞાનપિપાસાને દૂર કરતા હતા; અનેક ધાર્મિક કાર્યોમાં એ જ્ઞાનનો લાલ ઉઠાવતા હતા. સારાંશમાં, પૂજ્યશ્રીનો પવિત્ર આત્મા શાસનની જળ-

डगती न्येति समान डतो. ते न्येति सदाकाणने माटे पुआई गई अने, उरना जेडाणु-
मांथी उडलवेला शब्दो सरी पड्या—

“पूरी गयुं तेल ने पुअ गई अत्तीयां, मंहरिमां पडयुं अंधारुं.”

सुंहर काया छेड यट्यो वणुआरो....

पूज्यश्रीना पतितपावन आत्माने शुभ शुद्ध लावथी डोटडोटि वंदना.

सच्चे सन्त

लेखिका—प. पू. साध्वीजी श्री निर्मलाश्रीजी महाराज, एम. ए., साहित्यरत्न.

इस विशाल भूमण्डल पर अनेकानेक पुष्प खिलते हैं, जिनमें से कुछ तो खिलने से पूर्व ही विदा हो जाते हैं। कुछ खिलते ही कराल काल की चपेट में आ जाते हैं। कुछ विशिष्ट आत्माएं ही ऐसे फूल बनकर खिलती हैं, जो अहिंसादि ब्रतोंके पथ पर चलते हुए स्वयं सुगंधित होती ही हैं, और दूसरों को भी अपनी ज्ञानादिरूप सौरभ प्रदान करती हैं।

जैन समाज के उद्यान में एक पुष्प खिला। वह अनवरत अपनी महक दूसरों को देता रहा। उसने आगंतुकों को अपनी ओर आकर्षित किया। सद्गुणरूप सुवास की-पिपासु भक्तमंडली भ्रमरवत् वहां मंडराती रही। एक दिन काल ने आकर उस फूल को तोड़ा। फूल अपनी सौरभ लुटाकर मस्तीसे चला गया। फिर भी उद्यान का वातावरण उसी सुगंध से आंतर्प्रोत था।

परम श्रेष्ठ आचार्यदेव पू. नंदनसूरीश्वरजी म० सा० ऐसे ही एक सुगंधित पुष्प थे। आपके दीर्घकालीन चारित्र्य पर्याय से, ज्ञान-ध्यान की अविरत आराधना से समाज को सही मार्गदर्शन मिला। आपके अनुभवरूप परागकण से जनसमूह सुवासित रहा। आपके नेतृत्व में शिष्यसमुदाय को नवचेतना एवं नवजागृति मिली।

भारतीय संस्कृति में त्यागी सन्त का महत्त्वपूर्ण स्थान है। सन्त अपने जीवन में सद्गुणों का संचयकर स्व-कल्याणपूर्वक विश्व का कल्याण करते हैं। इसी श्रमण-शृंखला में आचार्यश्री का नाम भी अविस्मरणीय रहेगा। आपने श्रीसंघ के प्रति जो जो उपकार किया है वह चिरस्मरणीय बना रहेगा। आपकी अवसरोचित निडरता, शास्त्रविशारदता और मुहूर्तादि विषयक ज्योतिष-शिल्पशास्त्र की पारंगतता सबके लिए श्रद्धा का केन्द्र थी।

शरीर विनश्वर है। इस अकाट्य सिद्धान्त पर हजारों दार्शनिकों, वैज्ञानिकों, धर्मधुरंधरों एवं चिकित्सकों ने अपने ढंग से प्रयोग किये। परन्तु कोई भी इस सिद्धान्त को अन्यथा सिद्ध नहीं कर सका।

जिस प्रकार पानी में बुलबुले बनते हैं और नष्ट होते हैं, उसी प्रकार जीव जन्म लेते हैं और मरते हैं। संध्या होने के पश्चात् गगनमंडल में तारों का आविर्भाव होता है, किन्तु प्रभात में सूर्य की प्रथम किरणों के साथ वे निस्तेज होकर छिप जाते हैं। यही क्रम संसार के जीवों का है। इस नश्वर देह का कोई भरोसा नहीं है। जो जीव जन्मा है वह अवश्य ही मरेगा, क्योंकि “जन्मिनां प्रकृतिमृत्युः।” मरण का कोई मिटा नहीं सकता। मृत्यु न किसी का पक्षपात करती है और न ही यह प्रतीक्षा भी करती है कि किसीने अपना कार्य पूर्ण कर लिया है या नहीं। संयोगकी बात है कि आचार्यश्री के सम्बन्धमें भी यही घटा। आपने अहमदाबाद से पालीताणा की प्रतिष्ठा के लिये प्रयाण किया, पर विधि की वक्रता कैसी कि, उनकी मन की भावना मन में ही रह गई और प्रतिष्ठा कराने से पूर्व ही तगडी गाँव में आचार्यश्री कालधर्म पाये।

सच्चा संत एक व्यक्ति नहीं, एक संस्था होता है। वह एक संघ का सदस्य नहीं अपितु प्राणी-जगत का सदस्य होता है। वह मरकर भी अमर होता है।

आपके बतलाये सुमार्ग से जनजन को प्रेरणा मिलती रहे, इसी भावना के साथ— मैं उन स्वर्गस्थ आत्मा के प्रति अपने श्रद्धा-सुमन अर्पित करती हूँ।

नेपुं नाम तेवा गुणो।

लेखिका—प. पू. सा. श्री नरेन्द्रश्रील मडाराज तथा

प. पू. सा. श्री विद्युत्प्रलाश्रील मडाराज

अमारा नेवा पामर लुवे आवा मडान पुरुषने कर्ष रीते अंजलि आपी शके? तोपणु तेओश्रीना गुणो प्रत्यक्ष नेया-अनुलब्धा छे, तेथी जे शब्दो लणवा मन थर्ष आवे छे, कारणु, जे गुणीना गुणोतुं वर्णन न करीअे तो आपणु कृतघ्न कडेवाधेअे.

परम पूज्य, द्विवंशत, आचार्य लगवंत श्री नंदनसूरीश्वरल मडाराजश्री तगडी गामे काणधर्म पाभ्याता समाचार वायुवेगे प्रसरी गया हुता, अे सांलणतां लारे आंजके अनुलब्धे. आने (वि. सं. २०३२ना नेठ वड १४ता रोज) अे वातने छ भास पूरा थाय छे.

पू. नंदनसूरि मडाराजतुं नाम कोणु नथी नणुतुं? सभअ नैन समाजमां तेओ-श्रीतुं, अअ स्थान हुतुं अने सौनां हृदयमां तेओ वसी गयेदा हुता. अेटवे अेमणु पोताना नामने यथार्थ कथुं कडेवाध. सौने आनंद पमाडवाने गुणु तो तेओमां गणथुथीथी न प्रगटेदो हुतो. तेओ न्यां गिराजता डोय त्यां, आनंदनी ङिर्मिओ ङिछणती न डोय, नथनेमांथी दागणीतुं अमृत वरसतुं देणातुं न डोय; अंतरात्मा-मांथी वात्सल्यनां उरणांओ वडेतां न डोय. आछुं स्मित वेरतुं अेमतुं मुअकमव

સદાય ખીલેલું જ બેવા મળે. સવારે બઝો, સાંજે બઝો, નાના બઝો, મોટા બઝો, પોતાના બઝો, પરાયા બઝો—સદા સૌના માટે પોતાપણાનો એક જ ભાવ, એક જ દષ્ટિ; એમાં કેઈ પરાયું લાગે જ નહિ. આવા આવા તો અનેક ગુણો તેઓશ્રીને વરલા હતા. તેમાંથી અનુભવેલા થોડાક પ્રસંગો ઉપરથી ખ્યાલ આવી જશે.

સૌથી પ્રથમ અમારું ચોમાસું પાણીતાણામાં હતું ત્યારે સં. ૨૦૧૭માં તેઓશ્રી ત્યાં બિરાજમાન હતા. અમારી પાસે એક બાલિકાની દીક્ષા થવાની હતી, તેથી તેઓશ્રી પાસે અમે વંદન કરવા ગયાં ને વાત કરી, તો તરત જ હા કહીને દીક્ષા સારી રીતે કરી આપી. સાથે એક પ્રૌઠ બહેનની પણ દીક્ષા થઈ હતી. તે પછી તો પરિચય વધતો ગયો, કારણ, અમારા સંસારી ભાઈ પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી યશોભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ તેઓશ્રીના સમુદાયમાં જ છે. અને તેઓશ્રીના ગુરુદેવ, પરમપૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મહારાજ સોજીયા મુકામે કાળધર્મ પામ્યા તે વાતને આજે એક મહિનો થયો. પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી કસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મહારાજ તો ચોથા આરાત્મ માનવીના નમૂનારૂપે પ્રશાંતમૂર્તિ અને પ્રાકૃતના વિશારદ હતા. તેઓશ્રીના ગુણોનું વર્ણન થઈ શકે તેમ નથી. એ બેઉ પૂજ્યશ્રીઓનો પાંચ મહિનામાં દેહવિલય થયો અને શાસન, સંઘ ને સમુદાય માટે ન પુરાય તેવી જખ્ખર ખોટ આવી ગઈ. તેઓશ્રી તો બ્યાં હશે ત્યાં આનંદમંગળ જ હશે, પરંતુ તેઓશ્રીના ગુણોમાંથી આપણા જીવનમાં જે એકાદ ગુણ પણ આવી બંધ તો આપણું કલ્યાણ થઈ બંધ અને એમને ખરેખરી અંબલિ આપી કહેવાય.

વચ્ચે વિષયાંતર થવાથી કદાચ વાંચવામાં તકલીફ પડશે, પરંતુ ‘કારણે કારજ નીપજે’- એ ન્યાયે સંયુક્ત લખાય છે. કુદરતે કેવો સયોગ નિર્માણ કર્યો કે, પૂ. નંદનસૂરીશ્વરજી-એ સિદ્ધગિરિના પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ માટે પ્રયાણ કર્યું! અને તેઓએ અડધે અટકીને પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું! તે કાર્યને પૂર્ણ કરવા પૂ. કસ્તૂરસૂરીશ્વરજી પ્રધાર્યા અને ભવ્ય પ્રતિષ્ઠા કરાવી રાજનગર પાછા ફરતાં, પોતે પણ બાણે તેઓશ્રીને મળવા ઇચ્છતા ન હોય તેમ, તેઓએ એ જ તિથિએ (વદિ ચૌદશે) પરલોક પ્રયાણ કર્યું. આ છે સંસારની વિચિત્રતા અને અસારતા !

પૂ. નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજસાહેબમાં વાત્સલ્યના ગુણ સાથે હૃદયની વિશાળતા કેવી હતી, તે એક દાખલાથી સમજાઈ જશે.

પોતાના ગરબમાં સૌથી મોટા ગણાતા અને સંપૂર્ણ આસ્થા ધરાવતા હોવા છતાં પર ગરબના પૂર્વાચાર્યોમાં જે બેયું ને બાણ્યું તે એમણે જગતની પાસે બહેર કરી ખતાવ્યું હતું. સં. ૨૦૨૬માં રાજનગર-અમદાવાદની માંડવીની પોળમાં લાલાભાઈની

પોળે વિમળનાથ પ્રભુના જિનાલયનો જીર્ણોદ્ધાર થયા પછી એની પુનઃપ્રતિષ્ઠા થઈ, ત્યારે જે આમંત્રણ-પત્રિકા છપાવેલ, તેમાં શ્રી મૂળનાથક દાદા વિમળનાથ પ્રભુની ભવ્ય મૂર્તિની અંજનશલાકા અંચળગરૂઠના આચાર્ય ભગવંત શ્રી ધર્મમૂર્તિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબે પંદરમા સૈકામાં પોતાના હાથે કરાવેલ, તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. આ ઉલ્લેખ વાંચતાં લાગ્યું કે, આવા ગુણવાન આચાર્યદેવે આવી સત્યપ્રિયતા અને ઉદારતા દાખવીને ખરેખર, પોતાનું મહત્ત્વ વધાર્યું હતું. નહિતર, એમનામાં એવાં શક્તિ અને અધિકાર હતાં કે જેથી ફેરફાર કરીને લખી શકત. આવી વિશાળતા આજે ક્યાં જોવા મળશે ?

અંચળગરૂઠનાં સાધ્વીજી મહારાજનેની દીક્ષાઓ પણ તેઓશ્રીના હાથે થઈ છે. કેટલાંક સાધ્વીજીઓએ માસક્ષમણનાં પારણાં તેઓશ્રીની નિશ્રામાં કર્યાં છે. કેટલાંકને દરે મહિને વાસક્ષેપરૂપે મળતી એમની શુભાશિષથી સારી આરાધનાઓ પ્રાપ્ત થતી. કચ્છમાં કેટલાંક નૂતન જિનાલયોનાં ખાતમુહૂર્તો, શિલારોપણો, પ્રવેશનાં મુહૂર્તો, અંજન-શલાકા તથા પ્રતિષ્ઠાઓનાં શુભ મુહૂર્તો તેઓશ્રીના જ સ્વહસ્તે અપાયાં હતાં. ગમે તેવી નાણુક તબિયત છતાં કચ્છની કોઈ પણ વ્યક્તિ જાય તો તરત કાર્ય પતાવી તેમને રજા આપી દેતાં. કચ્છ સિવાયના ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર, મારવાડ કે મહારાષ્ટ્રથી આવેલા લાઈન-અંધ માણસો એમની પાસે આવા ધર્મકામ માટે ઝેઠેલા જ જોવા મળતા—કોઈ દીક્ષા માટે, કોઈ ઉપાશ્રય માટે, કોઈ જિનાલય માટે તો કોઈ અંજનશલાકા કે પ્રતિષ્ઠાદિ માટે મુહૂર્તો પુછાવવા ને વાસક્ષેપ લેવા માટે આવેલા મહાનુભાવોને આપણે જ્યાં જ કરીએ, ત્યારે એમ જ લાગે કે આવા મહાન પુરુષોનું જીવન તો ખરેખર, પર ઉપકાર માટે જ સન્નિયેલું હોય છે. એ જીવનમાંથી આપણે કંઈ મળવીએ તો તે આપણું સફલાગ્ય ગણાશે. બાકી તો વિશેષ અમારા જેવા પામર શું લખી શકે ? ‘સાગરના ગુણે ગાગરમાં શું સમાય ?’

અંતમાં, ફરી ફરી તેઓશ્રીના પવિત્ર ગુણોને યાદમાં લાવી વંદન કરી વિરમીએ છીએ.

તા. ક. તેઓશ્રીમાં જે જોયું છે તે લખાયું છે. અંશમાત્ર અતિશયોક્તિથી નથી લખાયું. અંજલિ કેટલી હોય ? અલ્પ. બાકી તેઓશ્રીના ગુણોના વર્ણન માટે તો મોટો અંધ પણ ઓછો પડે. આવા મહાન ઉચ્ચ આત્માનો વિરહ કેમ કરી સહેવાય કે ભુલાય ?

મહાન જૈનાચાર્યનાં થોડાંક સંસ્મરણો

લેખક—શ્રી બાલાભાઈ વાડીલાલ કાપડીઆ, અમદાવાદ

(૧)

ચૈત્ર મહિનાના દિવસો. પ્રભાતનો સમય. અમદાવાદ એટલે જૈનપુરી. તેમાં પાંજરા-પોળનો ઉપાશ્રય એટલે જૈન સંપ્રદાયની પ્રવૃત્તિનું કેન્દ્રસ્થાન. ઉપાશ્રયમાં પાટ પર એક પ્રતિભાસંપન્ન આચાર્ય બિરાજેલા છે. બાળક-બાળિકાઓ આચાર્ય મહારાજને વંદન કરવા આવતાં હોય છે. વાર્ષિક પરીક્ષાના દિવસો હોય છે. આચાર્ય મહારાજ તેમને સહુને ભાવપૂર્વક વાસક્ષેપ નાંખે છે. વિદ્યાર્થીઓની દૃષ્ટિએ વાસક્ષેપચૂર્ણ મહાત્માના હાથે મસ્તક પર પડ્યો એટલે પરીક્ષામાં સિદ્ધિ. કેવી અનન્ય શ્રદ્ધા ! કેવો બાળકો પ્રત્યે મહાત્માનો પ્રેમભાવ ! આ દશ્ય સ્મૃતિપટમાંથી કેમ કરીને ખસે ? આવી હતી પૂજ્ય નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજની બાળકો પ્રત્યે પ્રીતિ !

(૨)

પિસ્તાલીસ વર્ષ પહેલાંની વાત છે. બી. એ.ના વર્ગમાં સંસ્કૃત મારો વૈકલ્પિક વિષય. મીમાંસાનો એક ગ્રંથ લખવાનો. પુસ્તકતું નામ ‘અર્થસંગ્રહ’. ભારે કઠણ. ગુરુ-મહારાજને વિનંતિ કરી : “સાહેબ, આ ગ્રંથ મને સમજવયો ? હું રોજ નિયમિત આપની પાસે આવીશ.” જવાબમાં “હા” મળી. ઉપાશ્રયમાં રોજ પાઠ લેવાનું શરૂ કર્યું, ગુરુ મહારાજે બધા મુદ્દાઓ વિશદતાથી સમજાવ્યા. તેઓશ્રીમાં મને એક વિદ્વાન પ્રોફેસરની છટા અને ઊંડાણ માલૂમ પડ્યાં. તર્ક અને તત્ત્વજ્ઞાનના અઘરા વિષયને ઘણી જ સરળતાથી સમજાવ્યા. આ ગુરુમહારાજ તે વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી. ભલે સદેહે આપણી વચ્ચે ન હોય, પણ એમની સમજાવવાની શક્તિ અને ઊંડાણ કેમ કરી વીસરી શકાય ?

(૩)

પાંજરાપોળનો ઉપાશ્રય. જ્ઞાનશાળામાં એક આચાર્ય પાટ પર બિરાજતા. બપોરનો ૩ થી ૪ વાગ્યાનો સમય. પાટની આસપાસ શિષ્યવૃન્દ પાઠ લેવા બેસતું. સાધુસમુદાયને ગુરુ પ્રત્યે અનન્ય ભક્તિભાવ. ગુરુ પણ ખૂબ હૃદયની લાગણીથી પાઠ આપે. દરેક શાસ્ત્રમાં ગુરુ નિષ્ણાત. ભાષા પર પણ અદ્ભુત કાબૂ. શિષ્યોને વચ્ચે વચ્ચે પૂછે : “કેમ, સમજ્યો ને ?” જો શિષ્યો બરાબર ન સમજ્યા હોય તો બીજાં દૃષ્ટાંત આપી શાસ્ત્રના સિદ્ધાંત કરીથી સમજાવે. શિષ્યોને લખાવી તૈયાર કરવા એ ગુરુનું જીવનસૂત્ર હતું. કેવો અદ્ભુત ગુરુ-

શિષ્ય વચ્ચે મીઠા સંબંધ! ઘડીભર વેદકાળના આશ્રમમાં ગુરુની નિશ્રામાં લાગતા શિષ્યોનું સ્મરણ થઈ આવે. આવી હતી આચાર્યદેવ નન્દનસૂરીશ્વરજીની અધ્યાપનની ધગશ.

(૪)

પર્વાધિરાજ પર્યુષણના પવિત્ર દિવસો હતા. ગણધરવાદનો દિવસ આન્યો. પાંજરા-પોળના ઉપાશ્રયે બરાબર બપોરના ત્રણ વાગે આચાર્ય મહારાજ પાટ પર બિરાજ્યા. આખી સલા જૈન અને જૈનેતર શ્રોતાગણથી ચિકાર હતી. ગણધરવાદ એટલે ભગવાન મહાવીર અને ઇન્દ્રભૂતિ આદિ અગીઆર વિદ્વાન વિપ્ર વચ્ચે જીવનના ઊંડા દર્શનનો સંવાદ. પ્રવચન શરૂ થયું. ગુરુ મહારાજે વિશ્વભરનાં દર્શન અને દાર્શનિકોના આધારે જીવ, કર્મ, પુણ્ય, પાપ, ઇલોક, પરલોક વગેરેની અને જીવનનાં ગૂઢ તત્ત્વોની વિશદતાથી સ્પષ્ટતા કરી. શ્રોતાગણ મંત્રમુગ્ધ બની ગયો. અનેકનાં હૃદયમાં રહેલી શંકાઓનું નિવારણ થયું. શ્રોતાઓ કહેવા લાગ્યા, “ ગણધરવાદના પ્રવચનમાં આચાર્ય મહારાજે કેવી મજાની જ્ઞાનની રસલહાણી પીરસી! શું તલસ્પર્શી જ્ઞાન! કેવી વાકપટુતા! એક વાર ગુરુમુખે ગણધરવાદનું શ્રવણ કર્યું હોય તે એને કદી ન ભૂલી શકે. ખરેખર, પૂજ્ય નન્દનસૂરીશ્વરજીની તત્ત્વના ગૂઢ વિષયને અન્ય શાસ્ત્રો અને દર્શનના આધારે સમજાવવાની શક્તિ કદી મનમાંથી ભૂંસાશે નહીં.

(૫)

પાંજરાપોળના ઉપાશ્રયમાં જૈનાચાર્ય વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીનું ચાતુર્માસ હતું. તેઓશ્રી જૈન આલમમાં ‘શાસનસમ્રાટ’ તરીકે ઓળખાતા. તેમનો અવાજ એટલે સિંહની ગર્જના. વાર્ધક્યના આરે આવેલા એટલે તબિયત નાદુરસ્ત રહેતી. જે શિષ્યો જે પડખે અનન્ય ભાવથી ખડેપગે રહેતા. શિષ્યો ન જીએ તરસ કે ન જીએ ભૂખ, ન જીએ ઊંઘ કે ન જીએ આરામ. જીવનનું એક જ જાણે કે ધ્યેય : ગુરુમહારાજની સેવાશુશ્રૂષા. આ જે શિષ્યોમાં એક પૂ. ઉદયસૂરીશ્વરજી અને ખીજા પૂ. નન્દનસૂરીશ્વરજી. ગુરુના મુખેથી ‘નન્દન’ શબ્દ ઉચ્ચારાય કે તરત જ શિષ્યના મુખેથી ‘જી, સાહેબ’ જવાબ હોય જ. કેવી અનન્ય સેવા! ગુરુની વિનયપૂર્વક સેવા કરવી એ જ જાણે કે તેમનું જીવનધ્યેય હોય! આવા વિનયજીણસંપન્ન પૂ. નન્દનસૂરીશ્વરજીને કેમ ભુલાય ?

(૬)

પાંજરાપોળના ઉપાશ્રયે ગુરુમહારાજનું ચાતુર્માસ હતું. ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે માગશર મહિનામાં ગુરુએ વિહાર આરંભ્યો. શુભ ચોઘડિયે વહેલી સવારના પ્રયાણ. અનેક શિષ્યો વિહારમાં સાથે. રસ્તાને છેડે એક શાળાના પ્રાંગણમાં ગુરુમહારાજે સહુ કોઈને મંગલિક સંભળાવ્યું. મંગલિકનો પ્રલોક પણ કેટલો કલ્યાણકારી :

दिने दिने मंगलमंजुलावलि, सुसंपद्मः सौख्यपरंपरा च ।
इष्टार्थसिद्धिः बहुला च बुद्धिः, सदा सुधर्मः सृजतां नराणाम् ॥

વિદાય વખતની આ હતી આચાર્યશ્રીની કલ્યાણુકારી શીખ : “ ધર્મ આરાધન કરજો. તમારે આંગણે સુખની પરંપરા આવીને ઊભી રહેશે ! ” સાધુસમુદાય આગળ પ્રયાણ કરે. વસમી વિદાયના ભાર સાથે જનસમુદાય શીખ લઈ પાછો ફરે. પણ શ્લોકમાં શુંજતી કલ્યાણુભાવના કેવી રીતે ભુલાય ? આવી હતી સહુકોઈને માટે કલ્યાણુભાવના પૂ. આચાર્ય વિજયનંદનસૂરીશ્વરજીની.

(૭)

ગિરિરાજ શત્રુંજય પર, ૪૫૦ વર્ષે, મહાપ્રતિષ્ઠાનો પ્રસંગ આવ્યો. આણંદજી કલ્યાણુજીની પેઠીના વહીવટદારોએ પૂ. આચાર્યશ્રીને પ્રતિષ્ઠા કરાવવા શત્રુંજય પધારવા વિનંતિ કરી. આચાર્યશ્રીએ તરત જ સંમતિ આપી—તખિયત બેકે કંઈક કથળેલી હતી. નશ્વર દેહની નબખાઈ અને તીર્થસેવાની ઝાંડી ભાવના વચ્ચે મનમાં ઢંઢ વાલ્યું. આખરે તીર્થસેવાની ભાવના વિજયી બની. આચાર્યશ્રીએ સંકલ્પબળના આધારે પાલીતાણા તરફ પ્રયાણ કર્યું, વિહાર આરંભ્યો.

ભાવિના ગર્ભમાં શું છુપાયું છે તે કોણ જાણી શકે ? ધંધુકા પાસે તગડી મુકામે આચાર્યશ્રીની એકાએક તખિયત ખગડી, દેહવિલય થયો. ભારતભરના જૈન સંઘમાં શોકની ઘેરી લાગણી પ્રસરી ગઈ. તેઓશ્રીનો અગ્નિસંસ્કાર તેઓની જન્મભૂમિ ખોટાદમાં થયો. આખાથે નગરની જનતાએ જાણે કે કોઈ પ્રિયજન ગુમાવ્યા હોય તેમ સહજભાવથી શોકની ઘેરી લાગણી પ્રદર્શિત કરી. નાદુરસ્ત શરીરમાં રહેલા ભાવનાશીલ આત્માએ તીર્થપ્રતિષ્ઠાની ઉદ્ઘાત્ત ભાવનામાં રમણ કરતાં નશ્વર દેહ છોડયો. કેવી ઉદ્ઘાત્ત ભાવના ! કેવી ઉચ્ચ ગતિ ! શું આ શોક-પ્રસંગને નજરે જોનાર એને કદી ભૂલી શકે ? પૂ. નન્દન-સૂરીશ્વરજીએ મરીને અમર બનવાનો મંત્ર આપ્યો.

“ અખંડ એ જ્યોત ખુજાણી ”

રચયિતા—શ્રી રસિક દેસાઈ, ખોટાદ.

(રાગ—અમારી વાદ બે આવે)

ખુજાથો દીપ શાસનનો, જગતની જ્યોત ખુજાણી;

તૂટ્યો જ્યાં તાર આયુષનો, અખંડ એ જ્યોત ખુજાણી. ૧

- પિતા હેમચંદના જ્યા, જમુનાની કૂખે આયા;
નરોત્તમ નામ સોહાયા, અખંડ એ જ્યોત ખુઝાણી. ૨
- લીધું સંચમ લઘુ વયમાં, સૂરિ પદવી યુવાવયમાં;
લીધાં સૌ શાસ્ત્ર પિછાણી, અખંડ એ જ્યોત ખુઝાણી. ૩
- સૂરિસમ્રાટના સ્થાને, હતા ગુરુમાન્ય બહુમાને;
હતા શિરતાજ સહુ ગણુમાં, અખંડ એ જ્યોત ખુઝાણી. ૪
- પ્રતિષ્ઠા કાર્ય કરવાને, જતા સિદ્ધાયણે કામે;
આબ્યું જ્યાં ગામ એક તગડી, અખંડ એ જ્યોત ખુઝાણી. ૫
- હતો પરિવાર સંગાથે, કરે જ્ઞાન-ધ્યાન ગુરુ સાથે;
પડી ત્યાં રાડ એક એવી, અખંડ એ જ્યોત ખુઝાણી. ૬
- ગયા સહુ શ્વાસલેર દોડી, ઊભા જઈ હાથ ખે બોડી;
ફરી દષ્ટિ અરે છેલ્લી, અખંડ એ જ્યોત ખુઝાણી. ૭
- પૂછે સહુ વૈદ્ય-ડૉક્ટરને, થયું છે શું ગુરુવરને ?
નથી કંઈ આશ લવવાની ? અખંડ એ જ્યોત ખુઝાણી. ૮
- દીધું અરિહંતનું શરણું, દીધું ત્યાં સિદ્ધનું શરણું;
દીધું જિનધર્મનું શરણું, અખંડ એ જ્યોત ખુઝાણી. ૯
- કરે ઉપચાર કરનારા, વહે ત્યાં અશ્રુની ધારા;
ઊડયું ત્યાં પ્રાણપંખેરું, અખંડ એ જ્યોત ખુઝાણી. ૧૦
- પડ્યાં ચંદન તણાં છાંટા, શુકન શુભ સામટાં થાતાં;
લીધે આદેશ થઈ તાની, અખંડ એ જ્યોત ખુઝાણી. ૧૧
- મળ્યા કંઈ ગામના સંઘા, 'રસિક' સૌ સાથ લે જંઠો;
થયો સંસ્કાર અહીં છેલ્લો, વતનભૂમિ કરી ખારી. ૧૨

પુષ્પાંજલિ

લેખક—શ્રી કૃલચંદ હરિચંદ દોશી, “મહુવાકર,” સુખઈ

જૈન શાસનના મહાપ્રભાવક જ્યોતિર્ધર શાસનસમ્રાટ આચાર્યપ્રવર શ્રીમદ્ વિજય-
નેમિસૂરીશ્વરજીના વિક્રાન પ્રશિષ્ય તથા જ્યોતિષમાર્તંડ આચાર્ય શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વર-
જીના શિષ્ય આચાર્યપ્રવર શ્રીમદ્ વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજ ચિરશાંતિમાં પોદી
ગયા, ચમકતા સિતારા અસ્ત થયા !

તેઓ જ્યોતિષશાસ્ત્રના નામાંકિત જ્ઞાતા હતા. જૈન સંઘના યોગક્ષેમ તથા સમાજના સમુત્થાન અને કલ્યાણના સાચા માર્ગદર્શક હતા. પ્રતિષ્ઠાઓ, અંજનશલાકાઓ, પૂજનો આદિના મુહૂર્ત આપનાર મહાન પ્રભાવક હતા. તેમનાં મુહૂર્તો એવાં તો મંગળમય હતાં કે, બધે શાસનનો જ્ય જ્યકાર થતો અને આનંદની લહેર લહેરાતી; સુખ-શાંતિ અને સમૃદ્ધિના ધોધ વહેતા અને સંઘ દિન-પ્રતિદિન નવનવાં પ્રસ્થાન કરવા ભાગ્યશાળી બનતો.

તેઓ તપગરહતા અધિપતિ અને શાસનના શિરતાજ હતા. તિથિચર્યાતું સમાધાન કરવાની તેમની ઝંખના તેઓશ્રીના હૃદયમાં હતી, એટલું જ નહિ, સુખદ સમાધાનની ફેર્યુલા પણ તેઓએ તૈયાર કરી હતી. પૂ. આચાર્ય વિજયરામચંદ્રસૂરિજીને પણ સંતોષ થાય એવી ફેર્યુલાના તેઓ ધડવૈયા હતા, પણ તપગરહ સંઘની એકતાતું એમતું સ્વપ્ન સાકાર થઈ શક્યું નહિ તેતું તેમને ભારે દુઃખ હતું.

અનેક આચાર્યો, પદસ્થો, મુનિવરોના તેઓ સાચા સલાહકાર હતા અને સંઘના મહાન નાયક હતા.

તેઓશ્રીના સ્વર્ગગમનથી જૈન સંઘો, જૈન જગત, જૈન સમાજ, જૈન સંસ્થાઓ, જૈન તીર્થો અને હબરો ગુરુભક્તોને તેઓના માર્ગદર્શન આશીર્વાદ અને પ્રેરણાની ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે. રાત-દિવસ જૈન સંઘ અને શાસનના શુભ અને કલ્યાણની ચિંતા કરનાર મહારથી મહાત્માના ચાલ્યા જવાથી જૈન સંઘ નિરાધાર બની ગયો છે.

કુદરતની પાસે મનુષ્ય લાચાર છે. આપણે સૌ તેઓશ્રીના પરમ પવિત્ર આત્માની શાંતિ માટે પ્રાર્થના કરીએ.

એ ઉચ્ચ શાસનપ્રભાવક આત્માનાં સમાધિમંદિર તો થશે, પણ આ જ્યોતિર્ધરના અમર સ્મારક તરીકે મંદિરોના નગર પાલીતાણામાં સાધુ-વિદ્યાપીઠ સ્થપાય તો આપણને વિદ્વાન વક્તા, ઉત્તમ લેખક અને સમાજકલ્યાણના પ્રેરક મુનિરત્નો મળે અને શાસનનો જ્ય જ્યકાર થઈ રહે.

આપણા જ્ઞાનવારિધિ પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયધર્મધુરંધરસૂરીશ્વરજી આ સાધુ-વિદ્યાપીઠના કુલપતિ બને અને જૈન સમાજને વિદ્વાન સાધુઓની ભેટ આપે. પૂજ્ય ગુરુદેવના પરિવારના આચાર્યશ્રીઓ અને પદસ્થો દાનદાતાઓને આ માટે પ્રેરણા આપે અને ભક્ત દાતાઓ દાનની વર્ષા વરસાવે તો આવું એક અમર અને ઉત્તમ સ્મારક સહેલાઈથી બની રહે.

આ રીતે શ્રીસંઘ તેઓશ્રીને શ્રદ્ધાંજલિ આપે એ જ અર્થથના.

પ્રતિભાસમ્પન્ન પૂ. આચાર્યદેવ

લેખક-પં. શ્રી કપૂરચંદ રણછોડદાસ વારૈયા, પાલીતાણા

પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજસાહેબ પાસે અધ્યયન પ્રસંગે પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતાં જ શરીર અને લવ્યશરીર એટલે શું?—એ અંગે વાતચીત કરતાં પૂ. આચાર્યદેવે નંદીસૂત્ર ઉપર ચાર નિક્ષેપા ઘટાવી સુદ્ધર રીતે સાદી ભાષામાં તેનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું હતું. તે અંગેની નોંધ તે વખતે જ મેં કરી લીધી હતી. તે આ સાથે આપી છે. આથી પૂ. આચાર્યદેવશ્રીની સમજાવવાની અજોડ શક્તિ જણાઈ આવે છે.

પ. પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબની અમૃતવાણીમાંથી આગમથી-નોઆગમથી જ શરીર, લવ્યશરીર, તદ્વ્યતિરિક્ત શરીરની સમજણ આ પ્રમાણે પ્રાપ્ત થાય છે—

૧. નામનન્દી—કોઈ જીવ કે અજીવનું નામ નન્દી. એટલે નન્દી એવું નામ રાખ્યું હોય તો તે વ્યક્તિ નામનન્દી કહેવાય. જેમાં નન્દી ન અ ન દ્ વે એ પ્રમાણે અક્ષરાવલી એ પણ નામનન્દી કહેવાય.

૨. સ્થાપનાનન્દી—નન્દીના અર્થને જાણનાર વ્યક્તિની જે સાકાર સ્થાપના હોય, એટલે તેની મૂર્તિ હોય, અથવા અક્ષ-વરાટક વગેરેમાં જે નન્દીની, એટલે નન્દીના અર્થને જાણનાર વ્યક્તિની, અનાકાર સ્થાપના હોય, અથવા ઢાલ, મૃદંગ વગેરે વાજિંત્રની જે સ્થાપના ચિત્રો વગેરે હોય તે સ્થાપના નન્દી કહેવાય.

૩. દ્રવ્યનન્દી—૧ આગમતઃ, ૨ નોઆગમતઃ. આગમથી દ્રવ્યનન્દી : નન્દીના અર્થને જાણનાર-જાણનાર હોય, પણ અત્યારે તેમ ઉપયોગ ન હોય, તે આગમથી દ્રવ્યનન્દી કહેવાય. નોઆગમથી દ્રવ્યનન્દીના ત્રણ પ્રકાર છે : જશરીર, લવ્યશરીર અને તદ્વ્યતિરિક્ત.

(અ) જશરીર દ્રવ્યનન્દી—આ જીવે જે શરીરથી નંદીનો અર્થ જાણ્યો હતો તે જીવ મરી ગયા પછીનું જે શરીર, તે શરીરના જે પુદ્ગલસ્કંધો જ્યાં જ્યાં હોય, યાવત્ ઉપર સિદ્ધશિલાના ભાગમાં ગયેલા હોય, તે તમામ તે શરીરના પુદ્ગલસ્કંધો જશરીર દ્રવ્યનન્દી કહેવાય.

(આ) લવ્યશરીર દ્રવ્યનન્દી—આ જીવ વર્તમાન કાળે બાળક અવસ્થામાં રહેલો છે. અને અત્યારે વર્તમાન કાળે આ બાળક શરીરથી નન્દીનો અર્થ જાણતો નથી, પણ ભવિષ્યમાં પ્રવળ્યા લેવાનો છે અને નન્દીનો અર્થ જાણવાનો છે અને આ

શરીરથી જ નન્દીનો અર્થ લવિષ્યમાં જરૂર જાણવાનો છે, એટલે વર્તમાન જે બાળકનું આ શરીર તે ભવ્યશરીર દ્રવ્યનન્દી કહેવાય.

(૬) જ્ઞશરીર અને ભવ્યશરીર તે બન્નેથી વ્યતિરિક્ત એટલે બન્નેથી ભિન્ન જે દ્રવ્યનન્દી—એટલે વર્તમાન કાળે વગાડાતાં આર્ય પ્રકારનાં વાજિત્રો, જે મંગળરૂપ છે, તે નન્દી કહેવાય. અને જે ભાવરૂપ નથી એટલે તે દ્રવ્ય કહેવાય. અને તે વાજિત્રોમાં નન્દીના અર્થનું જ્ઞાન ભૂતકાળમાં થયું નથી અને ભવિષ્યમાં થવાનું પણ નથી એટલે વગાડવાની ક્રિયાવાળાં વાજિત્રો જ્ઞશરીર-ભવ્યશરીરથી વ્યતિરિક્ત દ્રવ્યનન્દી કહેવાય.

૪. ભાવનન્દી ૧ આગમથી, ૨ નોઆગમથી.

(અ) આગમથી ભાવનન્દી—નન્દીના અર્થને જાણનાર તથા નન્દીના અર્થના જ્ઞાનમાં ઉપયોગવંત જે વ્યક્તિ હોય, જે સાધુ-સાધ્વી મહારાજ હોય તે આગમથી ભાવનન્દી કહેવાય.

(આ) નોઆગમથી ભાવનન્દી—નોઆગમથી ભાવનન્દી પાંચેય જ્ઞાન તે નોઆગમથી ભાવનન્દી કહેવાય અથવા પાંચેય જ્ઞાનના સ્વરૂપને પ્રતિપાદન કરનાર જે આ અધ્યયનરૂપ નંદીસૂત્ર તે પણ પાંચેય જ્ઞાનના સ્વરૂપને જાણવાનાર હોવાથી જ્ઞાપકનો ઉપચાર કરવાથી નન્દીસૂત્ર પણ નોઆગમથી ભાવનન્દી કહેવાય.

ભાવનન્દી, જે પાંચેય જ્ઞાનને પ્રતિપાદન કરનાર હોવાથી ભાવનન્દી કહેવાય. નન્દીસૂત્ર સર્વ જે આગમો તેનો એક દેશ છે, એટલે એક વિભાગ હોવાથી નોઆગમ કહેવાય. અહીં આગમનો એક ભાગ તે નોઆગમ અર્થ થયો.

ઉપર પ્રમાણે નંદીના આર્ય નિક્ષેપ સમજવાથી નોઆગમ જ્ઞશરીર, ભવ્યશરીરનો અર્થ અને સ્વરૂપ સમજાઈ જશે.

“શ્રી નંદનસૂરિવર ચરણે વંદન હો....”

રચયિતા—પ. પૂ. સા. શ્રી પૂર્ણભદ્રાશ્રીજી મહારાજ

જ્ઞાની ધ્યાની ત્યાગી ગુરુવર અમ હૈયાં કેરા હારા,
વાત્સલ્યધારિ પર ઉપકારી વળી કરુણાના અવતારા;
ભવોભવ મળ્યો એ ગુરુરાજ મુજ આતમના ઉજારા,
પૂર્ણ ભાવે નંદન સૂરિવર ચરણે વંદન હો મારાં.૧

(રાગ : ઐ મેરે વતનકે લોગે)

એ જ્ઞાની મસ્ત ગુરુવર એની યાદ આવે પળપળ,
શ્રી નંદનસૂરિ ગુરુરાયા વંદન કરુ' શિશ નમાયા;
અમ આતમના ઉદ્ધારા ઉપકારી ગુરુવર ખ્યારા,
અકલંક ચારિત્ર ધરનારા એ તરણુતારણુહારા;
ગુરુ શાસનના શણુગારા ખતલાવ્યાં મુક્તિ મિનારા....શ્રી નંદનસૂરિ

બોટાદની ભૂમિ રસાળી જન્મ્યા ગુરુજી પુન્યશાળી,
હેમચંદ ભાઈ કુલ સોહાયા જમનામા કુક્ષિ દીપાયા;
નરોત્તમભાઈનામ ધરાયા નામ સાર્થક કરવા આવ્યા....શ્રી નંદનસૂરિ

બાહ્યવચમાં વૈરાગ્ય રંગ લાગે એનો ઉત્તમ આતમ જાગે,
શાસનસમ્રાટની પાસે દીપ્તે સંયમ મન ઉલ્લાસે;
શ્રી ઉદયસૂરિ ગુરુરાયા સ્વીકારી શીળી છાયા....શ્રી નંદનસૂરિ

શાસનમાં કોહીનૂર હીરા વાદી જીતવામાં શૂરા,
એ અડગ નીડર ગુરુરાયા ભારતભરમાં પંકાયા;
ગરબધોરી જેહ કહાયા ધર્મના ધ્વજ ફરકાયા....શ્રી નંદનસૂરિ

શાસનનો ડંકો ખબવી જીવન આદર્શ વિતાવી,
ડેમ-કદંબને વિકસાવી શ્રી સ્થંભનપુરને ગબવી;
વીરના પરચીસો ઉજવાવી રાજનગરની ભૂમિ શોભાવી....શ્રી નંદનસૂરિ

શાસનની સેવા કરીને નવકારને હૃદયે ધરીને,
બે હબર બત્રીસ વરસે માગશર વદિ ચૌદસ દિવસે;
તગડીમાં સ્વર્ગે સિધાવ્યા ભારતમાં શોક ફેલાયા....શ્રી નંદનસૂરિ

સુષુતાં અમ દિલડાં દુભાયાં “પૂણું” ભાવે ગુરુગુણ ગાયા,
ગુરુ પ્રાણ થકી છે ખ્યારા ઝરે આંસુડાંની ધારા;
હેયુ' રહે સહુનું આજ ક્યાં મળશે એ ગુરુરાજ ?....શ્રી નંદનસૂરિ

वात्सल्यभूति' गुरुदेव

लेखिका—श्री रंजनभट्टेन तथा श्री रेभाभट्टेन नटवरदास, कलकत्तावाणी

अमे कलकत्ता रहीं, पणु न्यारे गुजरात तरई जई अे त्यारे प. पू. नन्दनसूरी-
धरलु मडाराज साडेभना दर्शन-व'दन माटे अमहावाद अमारुं स्टेशन होय ज; पछी ज
पीले प्रयाणु.

अेक समयनी वात छे. अमेो आ ज प्रमाणे अमहावाद पांजरापोण उपाश्रये
पूज्यश्रीनां दर्शन-व'दन माटे गयां. आचार्य मडाराजना सुकोमल देहमां ड'मेश गेस वगेरेनी
तकडीई होय, छतांय तेओश्रीनुं कार्य तो आल्या ज करतुं होय. अमारा जेवा केटलायने
प्रेमपूर्वक स्नेहथी जवाभ देवाना होय. तेओश्रीनी आवी नम्रता लललला साधु म.
साधवीलु म. के गृहस्थाना मस्तक अनायासे नमावी हे. तपागच्छना सहुथी मडान
ज्ञानवृद्ध, संधमवृद्ध, आचार्य म. पणु जाणक सामे जाणक जेवा लागे. अमेोअे जेयुं
के, अमहावाद, मुंजई वगेरेना मोटा शेडियाओो भूण गहन वातो करी रह्या डता, त्यारे
पूज्यश्रीनी तभियत सारी नहोती. अमे अेक तरई जिलां रह्यां. यथा विचारणा करी
आल्या गया. अमेोअे कहुं के, "साडेभल, आप आराम तो करो. तभियत केवी छे ?"
त्यारे पूज्यश्रीअे निआलस हास्य साथे कहुं के, "मने सारुं छे, क'ई नथी." इरी अमे
कहुं, "साडेभ, आप घडीने पणु आराम नथी करता. थोडी वार आराम-करो." तो कडे,
"आलो त्यारे. आराम करुं"ने कामणी ओडीने संधारी गया.

अमेो उपाश्रयनी जडार नीकण्यां, इरवान नलुक गयां, त्यां सामेथी जीलं शेडि-
याओो आओ्या. उपाश्रयना पगथियां यदतां पूज्यश्रीने संधारेला जेई तेओो विचारमां
पडी गया. अमे जिलां रहीं गयां ने जेई रह्यां. त्यां तो पूज्यश्री तरत ज पाट पर गिरालु
गयां ने पाछा शेडियाओोनी साथे कार्य माटे वातो करवा लाग्या. आवा मडान गुरुदेवनी
मडानतामां पणु केटली नम्रता !

तेओोश्रीना पवित्र हस्ते मडान कार्य उम उपर श्री शत्रुंजय पार्थनाथनुं थयुं.
जंगलमां मंगल अनाओ्युं. २०२८मां श्री शत्रुंजय पार्थनाथलुना नूतन लव्य जिना-
लयनी प्रतिष्ठा-अंजनशलाकानो महोत्सव आडे. अमेो सवारथी सांज सुधी पूज्यश्रीनी
निश्रामां थतां विधि-विधानो आनंदथी निडाणतां. अमे कलकत्तामां इर रहीं अेथी लयन-
मां कही नडि जेथेखुं ते जेईने हिल जडु पुश थाय. आ शुल असंगे गामेगामथी
लोके आवेला. त्यारे अमेो शेज व'दन करवां जतां, ते समये आचार्य मडाराजनी
मडानता, विशाणता, नम्रताने भूण अनुभव कर्यो. पिता जेयुं प्रेमाण वात्सल्य तेमनी
दिव्य आंजोमां जेयुं. मुग्ध हास्य अने निआलसता तेओोश्रीना कथनमां जेवा मणी.

એક દિવસ અમોએ કહ્યું કે, “ ગુરુદેવ ! આ મહાન તીર્થની આપે સ્થાપના કરી. લગ્ન જિનાલય આપશ્રીની શુભ પ્રેરણાથી તૈયાર થયું. છતાં કયાંય આપશ્રીનું નામ કેમ નથી ? ” અમે પ્રશ્નલરી નજરે બેઠાં રહ્યાં, તો જવાબમાં પૂજ્યશ્રી કહે કે, “ જ્યાં જ્યાં નામ ન હોય, ત્યાં મારું નામ સમજી લેવું. ” કેવી હૃદયની ઉદારતા અને વિશાળતા ! પોતે બધું કરે, છતાં નામની તો કોઈ કામના નહિ ! કેટલા મહાન જ્ઞાની, ધ્યાની, તપાગચ્છતા સર્વોપરી આચાર્ય મ. કે જેમના ગુણોનું વર્ણન કરવાની આપણી શક્તિ નથી. વામન વિરાટના સ્વરૂપનું શું વર્ણન કરી શકે ?

પણુ રે કૂર કાલ ! સંઘના તારણહાર, કૌશલ્યાધાર, પ્રભાવશાળી અમારા ગુરુદેવને અમારી વચ્ચેથી તેં શા માટે લઈ લીધા ? અમોને પૂછવું તો હતું. અમારું આયુષ્ય આપી દેત, કારણ, અમારી અહીં શું જરૂર હતી ? આવા મહાન પુરુષની દુનિયા આપીને જરૂર હતી. સુંદર પિતા જેવું વાત્સલ્ય ગુમાવ્યાનું મહાન દુઃખ. અંતમાં, પૂજ્યશ્રી જ્યાં હોય ત્યાંથી આશિષવર્ષા વરસાવે એ જ અલિલાષા. સાથે અજ્ઞાની બાળાઓનાં પૂજ્ય વાત્સલ્યવારિધિ ગુરુદેવેશના ચરણસરોજમાં લાવલયાં કોટીકોટી વંદન.

ગુરુરાજને વંદન

રચયિતા—પ. પૂ. મુ. શ્રી ધર્મધેવજવિજયજી મહારાજ

વાણી મીઠી ગુરુ ! તુજ તણી તત્ત્વ વર્ષાવનારી,
ને શ્રોતાને શ્રવણ કરવા સર્વદા પ્રેરનારી;
સિદ્ધાંતોના ગહન વિષયો જાણનારી પ્રભાવી,
નંદનસૂરીશ્વર-ચરણમાં વંદના હો અમારી. (૧)

જેની કૃપા સકલ જનનાં વિઘ્નને છેદનારી,
જેના પુણ્યે ભવિકજન સૌ પામતાં સુખ ભારી;
જેના નામે પરમ પુરુષો પુણ્યને ધારનારા,
નંદનસૂરીશ્વર-ચરણમાં વંદના હો અમારી. (૨)

જેની મુદ્રા અધિક જનને તોષને આપનારી,
જેની દષ્ટિ ભવિકજનને સુપથે લાવનારી;
જેની સ્મૃતિ અધિકતર છે સ્વાન્તને ખેંચનારી,
નંદનસૂરીશ્વર-ચરણમાં વંદના હો અમારી. (૩)

જેઓ વિદ્યાવિહિત થઈ ને લગ્નને ખોધ દેતા,
મુક્તિપથે ગમન કરવા શુદ્ધ આશિષ દેતા;

જેની શૈલી સકળ જનના આત્મ-ઉદ્ધારનારી,
નંદનસૂરીશ્વર-ચરણમાં વંદના હો અમારી. (૪)

જેનું દર્શન સુજન જનને શાંતિને અર્પનારું,
જેના કાર્યે નિકટવર્તી પરમ આનંદ પામે;
જેના મુહૂર્તે ભગતજન સૌ કાર્યને શીઘ્ર સાધે,
નંદનસૂરીશ્વર-ચરણમાં વંદના હો અમારી. (૫)

જેઓ નાની વય મહીં સદા જ્ઞાનયોગે વિરાળે,
જેની બુદ્ધિ પ્રતિવિષયમાં સમ ભંગે પ્રકાશે;
જેની શક્તિ સ્વપર સમયે પૂર્ણતા યુક્ત સોહે,
સૂરિનન્દન-પદકમલમાં વંદના હો અમારી. (૬)

જેની કીર્તિ વિમલ ગગને પૂર્ણ ચન્દ્ર શી ઓપે,
જેનાં કાર્યો ત્રિભુવન મહીં સર્વમાં પ્રેમ રોપે;
જેના ત્યાગે ભવિકજન સૌ ધર્મને શુદ્ધ પામે,
નંદનસૂરીશ્વર-ચરણમાં વંદના હો અમારી. (૭)

“ પ્રેમે પ્રણમું નંદનસૂરીશ્વર ”

રચયિતા—પ. પૂ. મુ. શ્રી ભદ્રસેનવિજયજી મહારાજ

શાસનસમ્રાટના પટ્ટધારી, વિજયોદયસૂરિ સૌભાગ્યશાળી;
તેહના છે પટ્ટપ્રભાવક, શાસનશિરોમણિ પ્રતિભાશાળી.
પ્રેમે પ્રણમું નંદનસૂરીશ્વર. (૧)

નિજ ને પરના કલ્યાણકારી, સકળ સંઘના છે ઉપગારી;
આબાહબહાતેજોધારી, શાસનના આધાર સૂરીશ્વર. પ્રેમે (૨)

પરમ દયાળુ, ગુણવારિધિ, જ્ઞાનતણા છે અક્ષય નિધિ;
અનુપમ ભક્તિરસના સાગર, શાસનના શિરતાજ સૂરીશ્વર. પ્રેમે (૩)

તપ, જપ, જ્ઞાન, ક્યાને વિલાસી, પરમપદના જે અભિલાષી;
ગુણગ્રાહી વળી ગૌરવવંતા, શાસનરક્ષણકારી સૂરીશ્વર. પ્રેમે (૪)

વચનસિદ્ધિ નિકટમાં વસતી, ઘડીભર પણ અળગી ના ખસતી;
ઉપદેશધારા અમીરસ ઝરતી, પુણ્યકારજ નિતનિત કરતી. પ્રેમે (૫)

કર્મ-દાવાનલ ખુઝાવવાને, શીતળ જળની ઉપમાધારી;
અગાધ લજ્જલ તરવાને, ખ્યારી સંઘમ નૌકાધારી. પ્રેમે૦ (૬)

દુર્જય મોહરિપુને હણુવા, અપ્રમત્તા શસ્ત્રધારી;
સવિજન-મન-આનંદદાયક, ચિત્તે સદા દિલદારી. પ્રેમે૦ (૭)

વિકટ ભવ-વન-મારગ-જ્ઞાતા, સ્વપર શાસ્ત્રના જેહ સુજ્ઞાતા;
ગચ્છનાયક યશસ્વી રે, જયવંતા વરતો સૂરીશ્વર. પ્રેમે૦ (૮)

ધન્ય માતા જેણે ઉદરે ધરીયા, ધન્ય પિતા જેને કુલે અવતરીયા;
ધન્ય ગુરુ જેનું શરણુ ઝાડીયા, ઇહલવ પરલવ સદૈલ કરીયા. પ્રેમે૦ (૯)

માનવલવના પંથને છોડી, હંસલો ચાલ્યો સહુ તરછોડી;
વિનતિ કરીએ બે કર જોડી, દરિશન દેજો રે! સૂરીશ્વર! પ્રેમે૦ (૧૦)

ત્રિકરણુ ભાવે તુમ સ્તુતિ કરીએ, ઘ્રદાંજલિ ગુરુચરણે ધરીએ;
આશિષ કોટી સૂરિની વરીએ; ભાવ થકી સૂરિપદ જાપીએ. પ્રેમે૦ (૧૧)

અનેક પાસાંઓથી ભરપૂર જીવન

લેખક—શ્રી હડીચંદ જીવનલાલ દોશી

૧૯૭૪નું વર્ષ, અમદાવાદ, પ્રકાશ હાઈસ્કૂલનો મધ્યસ્થ ખંડ; જુદા જુદા વક્તાઓ, એક આચાર્યની ૭૭મી વર્ષગાંઠ નિમિત્તે, ગુણાનુવાદ કરી રહ્યા છે. વક્તાઓ જૈન કોમના જ ન હતા, પણ જૈનતર પણ હતા અને તે પણ સમર્થ વિચારક, શિષ્ટાચારને ન ગાંઠે તેવા પ્રિન્સિપાલ યશવંત શુક્લ જેવા પણ હતા, મધ્યસ્થ ખંડ આબાલવૃદ્ધાથી ભરચક ભરાઈ ગયો હતો. એ ગુણાનુવાદ બીજા કોઈના નહિ પણ સ્વ. પૂજ્ય વિજયનંદન-સૂરીશ્વરજીના હતા. આ દૃશ્ય વિરલ અને અવિસ્મરણીય હતું. પણ કેને અમંગળ કલ્પના આવે કે આ લહાવો આપણા માટે છેલ્લો છે!

મને પૂ. વિજયનંદનસૂરીશ્વરજીનો પરિચય ૧૯૨૯ની સાલથી થવા માંડ્યો. તેમના પ્રચુર વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી પોતાની માતૃભૂમિ-મહુવામાં ચોમાસું હતા. મારી જ.મભૂમિ પણ મહુવામાં. હું કોલેજનું વેકેશન કાઢવા મહુવામાં હતો. પૂ. નેમિસૂરીજી જોડે સંસારી સંબંધને લીધે તેમના શિષ્યસમુદાય સાથે સહજ રીતે આત્મીયતા અનુભવી શકતો. તે ઉપરાંત ૧૯૩૨થી ૬૮ સુધી મારી કર્મભૂમિ અમદાવાદ રહી. પાંજરાપોળ ઉપા-

અચથી મારું રહેઠાણ, અવેરીવાડ, પટણીની ખડકી, દૂર ન હતું. તેથી તેમની કૃપા, આશીર્વાદ, વિદ્વાનો લાભ મેળવવાની અનેક તકો મળ્યા જ કરતી.

પૂજ્ય નેમિસૂરિજી સૂઠને ગાંગડે ગાંધી થનારને આચાર્યપદવી આપે તેવા ન હતા; એટલું જ નહિ, પણ પોતે સમર્થ વિદ્વાન આચાર્ય હોવાથી, તેમની કસોટી જેવી તેથી ન હોય. આ હકીકત, પૂજ્ય નંદનસૂરિજીની વિદ્વત્તા ઉપર મહોર મારવા પૂરતી છે; તેમના તે વખતનાં વ્યાખ્યાનો સાંભળનારાઓને તે બાબતની પ્રતીતિ અનાયાસે થઈ જતી. ખંભાતમાં 'નંદીસૂત્ર' ઉપર આપેલાં વ્યાખ્યાન પૂરવાર કરે છે કે એ વિદ્વાનો પ્રવાહ દેહના અંત સુધી પહેલાંના જેવો જ વહેતો રહ્યો હતો.

મહાવીરે તથા બુદ્ધે પોતાને લાઘેલું આત્મજ્ઞાન સર્વ કોઈને સુલભ બને અને જલદી પથે તે માટે શિષ્ટ સમાજની સંસ્કૃત ભાષાને બદલે લોકોની બોલીમાં તે વિષે ઉપદેશ આપ્યો. આજના યુગમાં પરંપરાગત ભાષા, કથા, દાખલા ધારી અસર નથી ઉપજાવી શકતા. એટલે વિજ્ઞાનની ભાષામાં મહાવીરના આત્મજ્ઞાનની વિશિષ્ટતા વારંવાર સમજાવવામાં આવે તો તે સમાજ ઉપર વધારે અસર કરી શકે એમ હોવાથી એમ કરવાની ખાસ જરૂર છે. મતલબ કે, આજે જ્યારે વિજ્ઞાનના વિકાસને લીધે world culture-જગતસંસ્કૃતિ-જેવું કંઈક બધાવા માંડ્યું છે ત્યારે તો આની ખાસ અને તાતી જરૂર છે.

અલબત્ત, આમ કરી શકવા માટે વિજ્ઞાનના પૂર્વગ્રહ વિના કરેલ તલસ્પર્શી અભ્યાસની અપેક્ષા રહે છે. અને મહાવીરના કથન અને વિજ્ઞાને મેળવેલા જ્ઞાનનું પર્યાયપણું સમજાવી શકવા માટે અંગ્રેજી ભાષા ઉપરનું પ્રભુત્વ પણ હોવું જોઈએ. પ્રથમ વાત તો એ છે કે, વિજ્ઞાનનું જ્ઞાન મેળવવું જ રહ્યું અને તેના ઠાંચામાં આત્મજ્ઞાન રેડીને પ્રબલ-ખાસ કરીને ઊગતી પ્રબલ-આપણું જોઈએ, તેવું સ્વીકારવા આપણે તૈયાર છીએ? ઊગતી પ્રબલની અવગણના કરીશું તો જૈનધર્મ અને સંસ્કૃતિને, તેની તાજગી અને વેધકતા સહિત, ટકાવી રાખવાં અશક્ય નહિ તો અધરાં થઈ પડશે. આજે આપણા ઘણા સાધુઓ અને આચાર્યોના જ્ઞાનના સીમાડા ઠીકઠીક વિસ્તરેલા દેખાય છે, એટલે ઉપસો વિચાર આવે છે. ધારે તો આજના બધા નહીં તો કેટલાક સાધુઓ અને આચાર્યો આ કામ સહેલાઈથી કરી શકે તેવા છે.

મેં પૂ. નંદનસૂરિજીને મારા પચાસ વર્ષના નિકટના સંબંધને લીધે અનેક રૂપે-શિષ્ય તથા ગુરુરૂપે, વ્યાખ્યાતા, સમાજના નેતા વગેરે રૂપે-જોયા છે. શિષ્ય તરીકે શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલાં બધાં ગુણો તેમણે જીવનમાં ઉતારેલા. ગુરુને સવારમાં નોકારસીના પચ્ચક્ષુખાણુ છોડાવે, માંદા પડ્યા હોય ત્યારે પોતાનો દીકરો પણ ન કરે તેવી સેવા કરે, આવાં દર્શ્યો

મારી આંખ સમક્ષ આજે પણ તરે છે. ‘ઉદય-નંદન’ એમ ગુરુમુખેથી શબ્દો નીકળે અને અંને એક જ ક્ષણે તેમની આજ્ઞાની રાહ જોતાં જિભા રહી ગયા હોય એવાં પ્રેરણા પામવા જેવાં દશ્યો મેં જોયાં છે. આ દશ્યો સવારમાં પણ જોવાય અને રાત્રીના કોઈ પણ સમયે પણ જોવાય. હું ઘણી વાર તેમની પાસે રાત્રે સૂતો તેથી ઉપર પ્રમાણે લખું છું.

ઉદય-નંદન અંને ગુરુના alter-ego (પર્યાયરૂપ) જેવા થઈ ગયા હતા. દા.ત. ગાંધીજી અને મહાદેવ દેસાઈની સહી ન હોય તો લખાણ કોતું છે તે કહેવું મુશ્કેલ પડે. તેવી રીતે ગુરુ જે કહે તે જ ઉદય-નંદન કહે અને એથી ઊલટું પણ સાચું હતું. અલખત્ત, alter-ego બની શકે તેવો વિશાળ શિષ્ય સમુદાય પૂ. નેમિસૂરીશ્વરજી પાસે હતો. પણ આ અંને આત્મા ઋણાતુબંધ પ્રમાણે તે સ્થાન પ્રાપ્ત કરવાને લાગ્યશાળી બન્યા અને છેવટ સુધી સાચવી શક્યા.

એક ન ભુલાય તેવો પ્રસંગ યાદ આવે છે : ગુરુજીની તબિયત ખૂબ લથડી ગઈ છે. સાવચેતીથી વિચાર કરવાનો છે. જે માણસના ટેકા વિના ડગલું ભરી શકતા નથી. છતાં ચાલીને વિહાર કરવાની જીદ લીધી છે. પૂ. નંદનસૂરિજી વગેરેએ ડાળીનેા ઉપયોગ કરવાની વારંવાર વૃથા વિનતી કરી, કાકલૂદી કરી, રડયા. અને માંડમાંડ ડાળી વાપરવાની હા પાડી. આ દશ્ય માનવજીવનની સાર્થકતા કેને કહેવાય તે બતાવવા ઉપરાંત અનેક ઊર્મિઓને જગાવી જતું હતું.

એક બીજી વાત પણ જાણવા જેવી છે : પૂ. નંદનસૂરિજી પિત્તાશયના પથરીના દર્દથી વર્ષોથી પીડાતા હતા. ડૉ. કુક અને બીજા સર્જનોનેા અભિપ્રાય હતો કે ઓપરેશન કરી પિત્તાશયની કોથળી કાઢવા સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય નથી. છેલ્લાં ત્રીસેક વર્ષથી આ દર્દ સહન કર્યું; પૂરું બવાય નહીં, અપચો રહ્યા કરે અને તેથી ગેસ થાય, તે હૃદય ઉપર અસર કરે. ઓપરેશન ન કરાવવાનું કારણ ગુરુ ન છૂટકે દવા લેવાના હિમાયતી હતા, તે હતું. ઓપરેશનમાં તેઓ લાલ કરતાં અલાલ-સાચી કે ખોટી રીતે -માનતા. પણ ગુર્વોક્તા શિરસાવંધ તે આનું નામ.

ઉંમર વધતાં અને શિષ્યસમુદાય આખ્યાનની જવાબદારી સ્વીકારી શકે તેવો હોવાથી પોતે તે કામ ઓછું કરેલ. પણ ધાર્મિક વિધિ-વિધાનો કરવા માટે મુહૂર્ત જોઈ દેવાની તેમની ફાવટ કહેવતરૂપ બની ગઈ હતી. સવાર, બપોર, સાંજ—ગમે તે વખતે જાઓ અને મુહૂર્ત જોઈ આપવાની વિનંતી કરે તો કાઢે પંચાગ. ગામનું નામ, કરાવનારનું નામ શું ? અને ચંદ્ર વગેરેની સ્થિતિ-ગતિનેા આંગળીને ટેરવે હિસાબ મૂકી કહી દે મુહૂર્ત. પછી પૂછવાનું જ નહિ. આ નામના તેમની એટલી બધી ફેલાણી હતી અને સિદ્ધ થઈ હતી કે કોઈ આડે દિવસે પાંજરાપોજ ઉપાશ્રયે નહિ ચડનાર પણ આવા કામ

માટે (મુહૂર્ત માટે) અચૂક અહીં જ આવતા. ન્યોતિપશાસ્ત્રનો કેવો અભ્યાસ ! આ પણ વિરલ સિદ્ધિ ગણાવી જોઈએ. પણ મુહૂર્ત જોનાર તરીકે જ તેમનું મૂલ્યાંકન થતું ન રહે તે જોવું જોઈએ.

એમણે જેવો આદર્શ શિષ્ય તરીકે ભાગ લજવ્યો હતો, તેવો જ ગુરુ તરીકે પણ ભાગ લજવ્યો હતો. જિંદગીના છેલ્લા વર્ષ સુધી પોતાના શિષ્યોને ઉમંગથી, ઉત્સાહી જ્ઞાતા ગુરુની માફક શીખવતા મેં એમને જોયા છે. કેટલું બધું જ્ઞાન તેઓને કંઈસ્થ હતું તે જોઈ મને આશ્ચર્ય થયેલું.

હું જેમ જેમ પૂ. નેમિસૂરિજીના સહવાસમાં આવતો ગયો તેમ તેમ મને થયું કે તેઓશ્રીના જીવનની વિકાસકથા શબ્દદેહે બદ્ધ કરી દેવી જોઈએ. મેં પૂ. નંદનસૂરિજી પાસે એ વિચાર મૂક્યો. તેમણે તે કામ મારે કરવું તેવી પ્રેરણા આપ્યા કરી, કારણ કે, મહારાજસાહેબ (પૂ. નેમિસૂરિજી) સ્વમુખે પોતાના વિષે વાત નહિ કરે તેવી એમને ભીતિ હતી. પણ મને તેઓ પોતાની વાત કહે તો ના નહિ તેવું તેમનું કહેવું હતું. હું શનિ-રવિ અપોરના સામાયિક લઈ એમની પાસે બેસતો. હું સવાલો પૂછું અને તેઓ જવાબ આપે અને હું ટૂંકમાં ઉતારી લઉં. કોઈક એવી વાત નીકળે અને હું લખવા બઉં કે રોકે અને કહે કે આ તને સમજવા ઉપયોગી થાય માટે કહી છે, એ લખાય નહિ; off the record રાખવી. તે રીતે પ્રાથમિક તૈયારીરૂપે મેં નોંધો તૈયાર કરી. હું તે નોંધનો ઉપયોગ કરવા ભાગ્યશાળી ન થયો, કારણ કે, મારો ખ્યાલ એવો છે કે મહાન પુરુષને સમજવામાં આપણામાં મહાનપણું સુષુપ્ત હોવું જોઈએ. ટાગોરનું જીવનચરિત્ર લખવું હોય તો તમે કોઈક દૃષ્ટિબિંદુથી છોટા ટાગોર હોવા જોઈએ. હું એવો નથી તેની મને ખાતરી હતી. ખીચું, આવી મહાન વિભૂતિને ખરેખરા અર્થમાં સમજવી, એ માટે પૂરતી તૈયારી કરવી, તે પાછળ વખત અને સાધનનો ભોગ આપવો વગેરે માટે મારી પાસે સગવડ ન હતી. ત્રીચું કારણ એ હતું કે આજે Validity of language વિષે વિચારકો શંકામાં પડ્યા છે. દા. ત. આપણે બે મિનિટ યોલીએ કે લખીએ. તેમાં અમુક શબ્દ, દા.ત. ‘ધર્મ’ શબ્દ, બે-પાંચ વાર વાપરીએ. પણ દરેક વખતે આપણા મનમાં ‘ધર્મ’ શબ્દનો અર્થ જુદો હોય. એટલે શબ્દનો content (અર્થ) બદલ્યા જ કરતા હોઈએ છીએ. આપણે ભાવાને વર્ણનાત્મક રીતે વાપરીએ છીએ; Definitive (શબ્દ એક જ અર્થમાં વાપરવો) નહીં. જે કહેવું હોય તે જ અર્થ સિવાય ખીચું કાંઈ ન કહી જવાય તેટલી હદ સુધીની ભાષા ઉપરની પ્રભુતા આજે પણ મારી પાસે નથી. આ બધું હું Defence Mechanism તરીકે તો નહિ લખતો હોઉં? જે હોય તે ખરું; પણ એ નોંધો પૂ. શ્રી શીલચંદ્રવિજયજીને કામ લાગી અને શ્રી વિજયનેમિસૂરિજીનું ચરિત્ર લખવાનું ભગીરથ કામ તેમણે પૂરું કર્યું તેથી Vicarious (second hand) જ્ઞાનદની લાગણી મેં અનુભવી છે.

મારી દષ્ટિએ પૂ. નંદનસૂરિજીનું છેલ્લું કાર્ય એમના જીવનની કલગીરૂપ બની રહેશે. શ્રી મહાવીર ભગવાનની પચીસમી નિર્વાણ શતાબ્દી ઉજવવામાં સરકારી રાહે જે સમારભો થાય તેમાં ભાગ લેવો ઉચિત ગણાય કે નહિ તે વિષે સંઘમાં ભારે ઊડાપોહ થયેલ. ઊડાપોહ કરનારાની દલીલ-જે પ્રમાણે હું સમજી શક્યો છું તે પ્રમાણે-એ હતી કે, જૈનધર્મ બીજા ધર્મોથી સૂક્ષ્મ રીતે કયાં જુદો પડે છે તે જૈનેતર-non-Jain-ન પકડી શકે અને તેથી જૈનધર્મની લાક્ષણિકતા ભુલાઈ જાય કે તેની અવગણના થાય. અને તે સાચું હોય તો, આવી ઉજવણીથી લાભ કરતાં ગેરલાભ વધારે થાય. તેના જવાબમાં એમ કહી શકાય કે કેટલીક અગત્યની બાબતો-મોક્ષ, સ્વર્ગ વગેરે-બધા ધર્મોમાં સરખી હોય છે. તે પામવા માટે જુદા જુદા ધર્મપ્રવર્તકો જુદા જુદા રસ્તા બતાવે છે. તે તરફ ધ્યાન દોરવાનું અને તેના ઉપર ભાર મૂકવાનું કાર્ય આપણે એ સમારભોમાં ભાગ લઈને વધારે સારી રીતે કરી શકીએ. આજે કોઈ માનવી island નથી, કોઈ દેશ isolationમાં રહી શકતો નથી; તો સ્થળ-કાળનો વિચાર કરી, ધર્મને જરા પણ હાનિ થવા દીધા વિના, એમાં ભાગ લેવો જોઈ એ તેમ કહી પૂ. નંદનસૂરિજીએ લીલી ઝંડી બતાવીને, મારા મતે, યોગ્ય કાર્ય છે. તેથી આપણે ગુમાવ્યા કરતાં વધારે મેળવ્યું હશે. શ્રી વિનોબા ભાવે એવું જોલ્યાનું સ્મરણ છે કે, મારી કેટલીક શકાઓનું સમાધાન મને જૈનધર્મ-માંથી મળ્યું છે. સ્વામી આનંદે પણ શું કહ્યું હતું તે સૌએ વારંચું હશે.

એ પ્રસંગે આચાર્યશ્રીએ જે ટૂંકું પ્રવચન કર્યું તેનું મહત્ત્વ જેટલું ગણીએ તેટલું ઓછું છે. આજે આપણે સપાટી પર જીવનારા જીવો છીએ એટલે પરંપરા પ્રમાણે વિધિ-વિધાનો, પૂજા વગેરે કરીને સંતોષ માનીએ છીએ. ધાર્મિક પુનરુત્થાનના ગાતાનો જરૂર છે. તે તેમણે અમુક અંશે કર્યું ગણાય; અથવા એ તરફ આંગળી ચીંધી ગણાય. મૂર્તિ આરસ, કાળ, અરે, ચિંથરાની બનાવીને પૂજે છે તેમાં મૂર્તિ અગત્યની નથી, ભાર પૂજા ઉપર મૂકવાનો છે. પૂજા કેસર, ચંદન કે સિંદૂર વડે કરો છો તે મહત્ત્વનું નથી, કયા ભાવથી કરો છો તે અગત્યનું છે. સાધનને ગૌણ ગણો; સાધ્ય નિરંતર નજર સમક્ષ રાખો. તેમનો કહેવાનો હરગિજ એવો આશય નહિ હોય કે સાધન-સામગ્રી પ્રમાણે પૂજાનાં સાધનો કલાત્મક, સુંદર ન કરવાં; એ જરૂર કરો. પૂજાનાં ભાવને પુષ્ટિ આપે તેવું બધું કરો, ઉપયોગી કરો; પણ સાધન-સામગ્રીને અભાવે રખે પૂજારહિત રહેતા. આ વાત આજે નહિ તો કાલે આપણે બરાબર સમજવી પડશે જ. એ રીતે એ વ્યાખ્યાન બહુ અગત્યનું હતું.

અનેક પાસાંઓથી ભરપૂર જીવન પૂ. નંદનસૂરિજી જીવી ગયા. યોગદર્શમાં તેમના નશ્વર દેહને અગ્નિસંસ્કાર થતો હતો ત્યારે લોકો કંઈક નીચેનો ભાવ પ્રદર્શિત કરતા હતા :

As long as he lived we honoured and respected him; now we almost worship him.” તેઓ જીવતા હતા ત્યારે અમે એમને બહુ માનથી જોતાં; હવે તો અમે લગભગ પૂજાએ છીએ તે આત્માને !

જ્ઞાનસ્ય ફલં વિરતિ ॥

લેખક—પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરજી મહારાજના શિષ્ય
પ. પૂ. મું. શ્રી નંદિવોષવિજયજી મહારાજ.

“Knowing is not enough, we must apply;
Willing is not enough, we must do.”

દુકમાં, આપણે જેને જ્ઞાનની પરિણતિ—Application of knowledge—કહીએ છીએ તે આચાર—Behavior—મને પ. પૂ. વાત્સલ્યવારિધિ, આચાર્ય મહારાજ શ્રીમદ્વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજમાં સવિશેષપણે જોવા મળ્યો. આ પંચમ કાળમાં પણ મન, વચન અને કાયાની એકાગ્રતા પૂજ્યશ્રીમાં જોવા મળી. તેઓશ્રી જે કાંઈ વિચારતા, તે જ પોતે કહેતા, એટલું જ નહીં પણ તે જ પ્રમાણે વર્તતા પણ ખરા; પોતાને જે કાંઈ જ્ઞાન મળ્યું, એ જ્ઞાનને પોતે અમલમાં મૂક્યું અને પોતાના જીવનનાં કાર્યોમાં કાપડના તાણાવાણાની માફક એકરૂપ કરી દીધું. આવી વિશિષ્ટતાથી ભરેલું નિર્દોષ, માયા અને કપટરહિત ચારિત્રનું યથાર્થ રીતે અને તેમાં પણ વ્યવહારક્ષતા સાથેનું પાલન તો કોઈકે વિરલા જ કરી શકે.

પૂજ્યશ્રીમાં જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, ગુરુભક્તિ, વિનય, ક્રિયાશુદ્ધિ, સહિષ્ણુતા, વત્સલતા, સમતા, નિરભિમાનતા વગેરે અગણિત ગુણો હતા. તેઓની વાત્સલ્યભાવ અને અનેકાંતવાદપદ્ધતિથી વિચાર કરી, ખૂબ જ વિશાળતાભરી દૃષ્ટિ રાખી અને હિતાહિતનો દીર્ઘદૃષ્ટિપૂર્વક વિચાર કરી નિર્ણય લેવાની અનેખી રીત વિદ્વાનોને તથા સામાન્ય જનને પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે પૂજ્યભાવ, આદરભાવ કેળવવા પ્રેરે તેવી હતી. તેઓશ્રી—

“શમે ના વેરથી વેર, ટળેના પાપથી પાપ;
ઔષધ સર્વ દુઃખોનું, મૈત્રીભાવ સનાતન.”

—એ ભાવનાને ખરાબર સમજતા હતા. માટે જ તેઓએ પોતાના વિચારના કોઈ પણ વિરોધીનો પ્રતિકાર કર્યો નથી. કારણ, માત્ર એટલું જ કે તેના પ્રતિકારથી માત્ર દ્વેષ તથા વેરભાવને જ પોષણ મળતું હતું. આ રીતે રાગ-દ્રેષને પોષણ આપી, સ્વ-પર ઉભયનું

લેશ માત્ર અકલ્યાણ થાય એમ પૂજ્યશ્રી કચારેય ઇચ્છતા ન હતા. પૂજ્યશ્રી તો સૌને વારંવાર યાદ કરાવતા કે—

“જેવું આહે અવરનું, તેવું પોતાનું થાય;
ન માનો તો કરી જુઓ, જેથી અનુભવ થાય.”

આ રીતે પૂજ્યશ્રી બીજાનું કલ્યાણ કરવા વડે પોતાનું પણ કલ્યાણ કરવા હરહંમેશ કટિબદ્ધ રહેતા. પૂજ્યશ્રીની આ ભાવનામાંથી જ તેમની સૌકોઈ ઉપરની વાત્સલ્યભરી અમીદંદિષ્ટિએ જન્મ લીધો હતો.

પૂજ્યશ્રી નાનાં નાનાં ભૂલકાં સાથે કે ૮૦ વર્ષના વૃદ્ધ સાથે, ગરીબમાં ગરીબ માણસ સાથે કે કોડપતિ સાથે, સૌ સાથે, એકસરખી વાત્સલ્યભરી અમીદંદિષ્ટિને ધોધ વરસાવી વાત કરતા. જે રીતે પૂજ્યશ્રીને શેઠશ્રી કરતુરભાઈ લાલભાઈ સાથે વાતો કરતા જેવા કે સાંભળવા તે એક જીવનનો લહાવો હતો, તે જ રીતે પાંચ-સાત વર્ષનાં નાનકડાં ભૂલકાં સાથે, બપોરના આરામના સમયે, નિરાંતે વાત્સલ્ય અને પ્રેમાળતાથી વાતો કરતા જેવા અને એ નિર્દોષ વાતો સાંભળવી એ પણ જીવનનો લહાવો હતો. પૂજ્યશ્રી કોઈ પણ વ્યક્તિ, પછી ભલે તે પોતાના વિશે બહારમાં કે ખાનગીમાં ગમેતેમ બોલતી હોય કે લખતી હોય, છતાં તેની સાથે પણ એ જ વાત્સલ્ય અને પ્રેમાળતાથી વાત કરતા. એ વિષે પૂછતાં તેઓશ્રી માત્ર એટલું જ જણાવતા કે આપણને તે વ્યક્તિના વિચાર, મત કે માન્યતા સાથે વિરોધ છે, નહીં કે તે વ્યક્તિ સાથે કે તેના આત્મા સાથે. આમ પૂજ્યશ્રી સૌકોઈ ઉપર એકસરખો વાત્સલ્યભાવ રાખતા.

પૂજ્યશ્રી જે રીતે તિથિચર્યાના ગહન પ્રશ્નો અંગે સંઘના આગેવાનો કે સંઘનાયકોને સમજાવતા, તે જ રીતે તેઓશ્રી એક નાના બાળકના સામાન્ય પ્રશ્નોને પણ તેને સંતોષ થાય એવો પ્રત્યુત્તર આપતા. આ રીતે પોતાની તીવ્ર, કુશાચ્ર બુદ્ધિથી ગમે તેવા ગહન કે વિકટ પ્રશ્નોને બાળકના પ્રશ્નની માફક સાવ સરળ બનાવી તેનો સંતોષકારક ઉત્તર આપવો એ તો એમને મન ડાબા હાથનો ખેલ હતો. આ રીતે પૂજ્યશ્રી, “જોરાક પીઓ, દૂધ ચાવો” ની માફક ગહન પ્રશ્ને શ્યાદ્રાહના માળખામાં મૂકી અતિ સરળ બનાવી તેનો ઉકેલ લાવતા અને દેખીતી રીતે જ સાવ સરળ પ્રશ્નો અને નાના બાળકના પ્રશ્નોને પણ એ જ ગંભીરતાપૂર્વક વિચાર કરી, એને પણ એટલો જ મહત્વનો ગણી ઉત્તર આપતા. પૂજ્યશ્રીની આ અનેરી વિશિષ્ટતા હતી.

પૂજ્યશ્રીએ કોઈ દિવસ કોઈના પણ કાર્યનો બહારમાં વિરોધ કર્યો નથી. કારણ, વિરોધ કરવાથી પરસ્પર વ્યક્તિઓ, સમુદાયો, ગરબો કે ફિરકાઓ વચ્ચેનું અંતર અને દ્રેષ તથા વૈરભાવ ઘટવાને બદલે વધતાં બંધ છે, તે પૂજ્યશ્રી ધરાબર જાણતા હતા.

માટે જ તેઓશ્રી, સામા પક્ષે વડીલ હોય તો એમને બાતે મળી અથવા બોલાવી, પ્રેમથી, એકબીબના વિચારની આપ-લે કરી, પોતાનું દૃષ્ટિબિંદુ સમજાવી, પોતાની ભૂલ હોય તો તે પણ સ્વીકારી, શાસ્ત્રપાઠો આપી સમાધાન કરતા. પૂજ્યશ્રી એકલા શાસ્ત્રપાઠો જ ન આપતા, પૂર્વે થયેલ મહાન આચાર્ય ભગવંતો કે મહાન પુરુષોએ કરેલ નિર્દેશ અને કાર્યનાં પણ ઉદાહરણ આપતાં. આમ તેઓશ્રી પ્રેમથી સૌને જીતી લેતા. માટે જ કોઈ પણ ગરબ, સમુદાય કે ફિરકાનાં સાધુ-સાધ્વી અને શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ પૂજ્યશ્રી પાસે આવતાં ડર, ક્ષોભ કે સંકોચ અનુભવતા નહોતા. આમ પૂજ્યશ્રીનું સમગ્ર જીવન જ પ્રેમમય-વાત્સલ્ય-મય હતું. હવે એ વાત્સલ્યમય, પ્રેમભર્યા સ્મિત અને હાસ્યથી છલોછલ આશીર્વાદ કથાં મળવાના છે !

પૂજ્યશ્રી કોઈ પણ બાબતનો નિર્ણય કરતાં પહેલાં સ્યાદાદની દૃષ્ટિએ સંપૂર્ણ વિચાર કરી, તથા એનાં દૂરગામી પરિણામોનો પણ દીર્ઘદૃષ્ટિપૂર્વક વિચાર કરી નિર્ણય કરતા. આથી જ દરેક બાબતોમાં પૂજ્યશ્રીના નિર્ણયો આખરી અને સર્વોપરી ગણાતા હતા. વળી તેમની વિલક્ષણ વિશિષ્ટતા તો એ હતી કે, આ રીતે લીધેલ નિર્ણયમાં તેઓ અંત સુધી અડગ રહેતા. પૂજ્યશ્રીનો આ પ્રકારનો અનુભવ છેલ્લાં બે વર્ષોમાં બે નિર્ણયો માટે તો સમગ્ર જૈન સમાજને ધરાધર થઈ ગયો છે.

પ્રથમ નિર્ણય પૂજ્યશ્રીએ ભગવાન મહાવીર પરમાત્માની ૨૫મી નિર્વાણ શતાબ્દીની રાષ્ટ્રિય સ્તરે થનાર ઉજવણી અંગે લીધો હતો. પૂજ્યશ્રી પોતે લીધેલ નિર્ણયમાં છેક સુધી અડગ રહ્યા. પરિણામે શ્રી ચતુર્વિંધ સંઘે પૂજ્યશ્રીના માર્ગદર્શન હેઠળ, નેતૃત્વ નીચે, ભગવાન મહાવીર પરમાત્માની ૨૫મી નિર્વાણ શતાબ્દીની સારી રીતે ઉજવણી કરી હતી.

બીજો નિર્ણય પૂજ્યશ્રીએ, શ્રી શત્રુઙ્ગ ગિરિરાજ ઉપર તૈયાર થયેલ નૂતન જિન-મંદિરમાં જિનપ્રતિમાજીને ગાદીનશીન કરવાના આદેશો શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીએ નકરા પદ્ધતિથી આપ્યા હતા, તેને ટેકો આપવાનો લીધો હતો. અને તેમાં પણ પૂજ્યશ્રી જીવનના અંત સમય સુધી-છેક છેલ્લા દિવસ સુધી-અડગ રહ્યા હતા.

જેમ પરમાત્માની અને એમની મૂર્તિની ભક્તિ અને પૂજા કરવાથી આપણને તેમના જેવા થવાનું મન થાય છે, અને આપણામાં એવા ગુણો અને શક્તિનો થોડો-ઘણો પણ અંશ આવે છે, તેવી જ રીતે આપણે ગુણવાન બનવા માટે મહાન પુરુષોની ગુણ-સ્તુતિ કરીએ છીએ. એ પ્રમાણે આપણે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રીમદ્વિજયનંદનસૂરો-શ્વરજી મહારાજના ગુણોની સ્તુતિ કરવાની સાથે સાથે તે ગુણોને આપણા જીવનમાં ઉતારવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જો તે ગુણોને આપણા જીવનમાં ઉતારવા કોશિશ કરીશું તો જ આપણે તેમને સાચી શ્રદ્ધાંબલિ અર્પી ગણાશે.

वर्तमान जिनशासन के कर्णधार

लेखक—श्री नेमि-लावण्यचरणोपासक प. पू. मु. श्री मनोहरविजयजी गणि

निष्कारण जगद्वन्धु समस्त जीवों के परमोपकारी करुणानिधान परमतारक भगवान् श्री जिनेश्वर देव सत्सार के दुःखविदग्ध समस्त जीवों के उद्धार व कल्याण हेतु शासन की स्थापना करते हैं। इस प्रभुशासन की धुरा के समय के सुज्ञाता, प्रभावक, धर्मप्रचारक संयमनिष्ठ आचार्य भगवन् वहन करते हैं। शासन के सामने आनेवाले आन्तर-बाह्य तूफानों का सामना आचार्य करते हैं। और उन सभी को शांत कर के शासन की नैय्या के खेवैय्या बन कर शासन के ध्वज को सदैव ऊँचा ऊँचा लहराते रहते हैं; शासन को गति-प्रगतिशील रखते हैं एवं थामी हुई शासन की बागडोर को सफलतापूर्वक सम्हालते हैं।

वर्तमान काल के सभी आचार्यों में अपनी प्रचण्ड बुद्धिप्रतिभा, दीर्घवृष्टि, सच्ची सुज्ञबुद्धि, बहुश्रुतता, स्वपरशास्त्रपारगामित्व, समय के प्रत्येक प्रसंग के ध्येय व लाभालाभ को तत्काल परखनेवाले, यथासमय निडरतापूर्वक शासन को सही मार्गदर्शन देनेवाले, शासन के हित हेतु किसी की भी परवा न करके स्पष्ट निर्णय लेकर उस अनुसार सफल कदम उठाकर इच्छित परिणाम लानेवाले, शासन की रक्षा हेतु सदैव सजग रहनेवाले, शासन हेतु अपने शरीर की कतई परवा न करनेवाले, सदा अप्रमत्त कार्यरत रहनेवाले और पैनी बुद्धि के धनी प. पू. आचार्य भगवन् श्रीमद् विजय-नन्दनसूरीश्वरजी म. सा. अक मात्र बेजोड सर्वप्रिय आचार्यश्रेष्ठ थे जिनका मार्गदर्शन प्रायः सभी सानंद स्वीकार करते थे। इस महामना महापुरुष के मन में सभी के प्रति सदैव सद्भाव ही रहता था; किसी के प्रति अभाव का नाम भी उन्होंने में नहीं था।

प्रायः प्रत्येक गच्छवाले-स्थानकवासी, तेरापंथी या दिगंबर-इस उदारचेता सूरिदेव से अपनी समस्या का हल पाने को सूरिदेव के पास आते, आचार्य श्री उन्हें बिना किसी भेदभाव अपना ही समझकर सही मार्गदर्शन देते। वे समस्या लेकर आते व उसका हल पाकर जाते। और वह हल भी शास्त्रनिर्दिष्ट ही रहता। शास्त्र से परे जानेका विचार भी आचार्यश्री को कभी नहीं आता। दूसरों को प्रसन्न रखने हेतु या अपना बनाने हेतु शास्त्र व परंपरा से परे जाना आचार्यश्री के स्वभाव में ही न था। आचार्यश्री व्यवहारविज्ञ हेने पर भी शास्त्रीय मार्ग के ही सदैव प्रस्तौता रहे।

आचार्यश्री कभी भी कुमताग्रही नहीं रहे। सत्य का पक्ष सदा लेने पर भी यदि दूसरा न माने तो वाद-विवाद का झमेला खड़ा करके पक्षवाद को प्रबल करना व शासनसंघ में अशान्ति की होली जलाये रखना आचार्यश्री के स्वभाव से विरुद्ध था। उन के निर्णय पर कभी कभी अपना अलग अड्डा चलानेवाले कूदते थे, खिजते थे; फिर भी शासनसंघ को आचार्यश्री का निर्णय ही सदा मान्य रहता था!

आचार्यश्री जितने कोमल थे उतने ही कर्तव्यपथमें कठोर थे। आचार्यश्री का व्यक्तित्व जहां हिमालय के शिखर से कई गुना उंचा था, वहां छोटे-से-छोटे व्यक्तित्व से भी आत्मीय वृत्ति से होती मधुर बातें उन की निरभिमानी सरल वृत्ति व नम्रता को बतानी थी !

तीर्थरक्षा हेतु किसी भी चीज का त्याग करना या कष्ट सहना उन के लिए आसान बात थी !

आचार्यश्री अत्यंत कुशल प्रशासक व संगठक थे। साधु-साध्वीओं का प्रशासन एक अत्यंत कठिन कार्य है। आचार्यश्री की पद्धति इतनी सुंदर व वात्सल्यभरी थी कि, साधु-साध्वी स्वयं आचार्यश्री की आज्ञा के पालन में अपने जीवन की सुरक्षा मानते थे। साधु-साध्वीओं के संयम-जीवन के रक्षण की ओर आचार्यश्री का हमेशा ध्यान रहता। प्रत्येक साधु-साध्वी के साथ उन का व्यवहार इतना मधुर रहता कि, अपने गच्छ-समुदाय का तो क्या, पर किसी भी समुदाय या गच्छ के साधु-साध्वी बेझिझक आचार्यश्री के पास आकर अपनी बात प्रस्तुत करते, आचार्यश्री धीरज व शांति से उन्हें सुनते, प्रेम, वात्सल्य व शांति से उन्हें मार्गदर्शन देते व उनके मददगार बनते। प्रत्येक संयमी के लिए आचार्यश्री की उदारता बेजोड़ थी। बाल साधु को देखकर आचार्यश्री प्रसन्नता से झुम उठते। उसे पढ़ाने के लिए स्वयं वाचना देने को भी सदा तत्पर रहते।

आचार्यश्री की वाचना भी स्व-पर शास्त्रज्ञान, अनुभवज्ञान व व्यवहारज्ञान के अपूर्व संगम जैसी रहती थी। किसी भी प्रश्न को समझाने की उन की शैली ऐसी सुंदर थी कि बालक भी सरलता व सहजता से तत्काल पदार्थ को ग्रहण कर ले। उन के प्रतिपादन में क्लिष्टता न होकर सरलता रहती थी। कठिन से कठिन पदार्थों को सरलता के साथ समझाना आचार्यश्री का नैसर्गिक गुण था। आचार्यश्री प्रत्येक साधु-साध्वी के साथ ऐसे तादात्म्य से बात करते व उनकी बात सुनते कि, प्रत्येक यह ही समझता कि आचार्यश्री बस मुझे ही चाहते हैं, मेरे उपर ही पूज्यश्री की कृपा है।

आचार्यश्री को पूछे गये प्रश्नों का प्रत्युत्तर इतना स्पष्ट रहता कि, जिसमें शंका की कोई गुंजायश नहीं रहती थी। मसले के जवाब के साथ उन पहलुओंको भी वे स्पष्ट कर देते जो आपने पूछे न हो, पर मसले के साथ संबंधित हो।

आचार्यश्री की निरभिमानवृत्ति भी आदर्श थी। जब कोई भी महानुभाव उन के सामने उन की प्रशंसा या अनुमोदना करता, तो आचार्यश्री तत्काल कह देते, “भाई ! यह तो गुरुमहाराज की कृपा है, इसमें अपना कुछ नहीं।” बस तत्काल बोज से हलके हो जाते।

साक्षात् गुरुकृपा का दण्ड लेकर ही उस के सहारे सर्वतोभावेन समर्पित होकर चलना आचार्यश्री की सहज प्रवृत्ति बनी थी। इस प्रवृत्ति के कारण अपने भवेदधितारक

पू. गुरुभगवंत को वे सदा अपने पास ही समझते—माने कि प्रत्येक कार्य गुरुनिष्ठा में व गुरुदृष्टिमें ही रहा हो। आचार्यश्री ने अपने जीवन में अपने नाम से ज्ञानभण्डार अथवा अपना कोई स्थान कभी खड़ा नहीं किया। आचार्यश्री ने न कोई अपना पक्ष खड़ा किया, न कोई अपना केन्द्र खड़ा किया। उन की नजरों में जिन-शासन का प्रत्येक स्थान अपना निजी स्थान था। वर्तमान कालमें, गुरु से सामान्य विचारभेद या कहा-सुनी हो जाय तो झटपट अपना निजी अड्डा खड़ा करने पर जल्दी उतार हो जानेवाले ठेकेदारों के सामने आचार्यश्री का जीवन एक अनुपम आदर्श है।

शिल्प और मुहूर्तों के लिए सभी समझदार जैनी आचार्यश्री के निर्णय या मार्गदर्शन को जैन शासन की सुप्रिम कौर्ट का निर्णय या मार्गदर्शन कहते थे व मानते थे—ज्योतिष व शिल्पशास्त्र के आचार्यश्री इतने प्रतिष्ठित विद्वद्भ्रष्ट, अनुभवज्ञानी व मर्मज्ञ थे। ऐसी ही स्थिति थी आगमिक ज्ञान के बारे में।

वर्तमान शासनपति भगवान् श्री महावीर देव का २५०० वा निर्वाणोत्सव राष्ट्रीय स्तर पर मनाना, पालिताना सिद्धक्षेत्र की वर्तमान ऐतिहासिक प्रतिष्ठा का निर्णय व पथदर्शन, वि. सं. २०१४ के मुनिसम्मेलन के अवसर पर लिए गये निर्णय इत्यादि प्रसंग जब जब शासन के सामने आये तब आचार्यश्री ने स्पष्ट निर्णय दिये। वस्तु-स्थिति के सही हार्द का समझकर स्पष्ट निर्णय लेना व उस पर से कभी न हटना, आचार्यश्री के जीवन का मुद्रालेख था।

इतने मूर्धन्य महापुरुष होने पर भी गुरुभक्ति का गुण आचार्यश्री में ठंस ठंस कर भरा हुआ था। इस काल के महान् ज्योतिषी, 'नेमियुग' के जनक, शासनसम्राट् पू. आचार्य भगवंतश्री की सेवा किस एकाग्रता से आचार्यश्री करते थे वह असंख्य महानुभावों की देखी हुई बात है। आचार्यश्री का जीवनमंत्र था, प्रथम गुरुभक्ति व उस में से बचे उस समय अध्ययन। इस गुण के कारण गुरुकृपा का अपूर्व वरदान आचार्यश्री को मिला था। आचार्यश्री की योग्यता के कारण केवल १६ वर्ष की वय में दीक्षा पाकर २७-२८ वर्ष की उम्र में तो पू. शासनसम्राट्श्री ने इन्हें आचार्यपद पर प्रतिष्ठित किया था।

इसी सुयोग्य प्रशासन व संगठनशक्ति के कारण शासन-सम्राट्श्री ने अपने समुदाय की जिम्मेदारी आचार्यश्री के कंधों पर डाली थी, जिसे आचार्यश्री ने जीवन की आखिरी सांस तक बखूबी निभायी थी, और शासनसम्राट्श्री की संघकल्याणकारी प्रणालिका को रोशन किया था।

आचार्यश्री के स्वर्गवास से एक ऐसी सर्वग्राही रिक्तता जैन शासनमें पैदा हुई है, कि जिसकी पूर्ति कब होगी यह केवलज्ञानी भगवान ही जाने। आज तो आचार्यश्री की अनुपस्थिति के कारण जैन शासन के समाधानोंका केन्द्र रिक्त हुआ है, वह दूसरे सर्वमान्य महापुरुष की प्रतीक्षामें है।

कोटी कोटी वन्दन हो इन समर्थ युगपुरुष, वर्तमान शासन के सेनापति पू. आचार्य देवेशको।

લાખ લાખ વંદન

રચયિતા—પ. પૂ. સા. શ્રી યશોદાશ્રીજી મહારાજ

(રાગ—દ્વન્દ્વા સંભારો ખમ્મા)

ગુણ ગાઓ રે ખમ્મા સંત પુરુષના સહેવાસમાં;

એ....સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં ઝોટાદ ગામ છે, જ્યાં જન્મ લીધો છે, શુભ સ્થાનમાં હોજી રે (૨);

માત-પિતાના લાડકવાયા નામ હતું નરોત્તમ ભવિ આતમા;

એય રે બાલ્યવય જેની પૂરી થવા આવતાં ને સંયમનાં સોણલાં ત્યાં આવીયાં... ગુણ૦ [૧]

કેવા કેવા ગુરુવર મળીયા, સંયમ સુકાન માટે, એક રે જાણે છે મારો આતમા હોજી રે (૨);

આ રે જનમનાં શાસનસમ્રાટ સૂરિ નેમિ-ઉદય જેને મળીયા ભવિ આતમા;

એય રે ગુરુજીની સેવા કરતાં રે કરતાં વર્ષોનાં વર્ષો વીત્યાં સંયમ પંથમાં... ગુણ૦ [૨]

મીઠી મીઠી લહેરો લેતી, આનંદે ઉભરાતે, દેવો આવે છે, નંદનવનમાં હોજી રે (૨);

તેવા તેવા પ્રેમે ભરીયા, માનવના થોક આવે, નંદન ગુરુજીની પાસ ભવિ આતમા;

એય રે જીવનમાં જે શાસ્ત્રવિશારદ મહાન જ્યોતિર્ધર કહેવાયા.... ગુણ૦ [૩]

કેવાં કેવાં સાહસો કરતાં, આગમને ક'ઠે ધરતાં જીવન વીતાવ્યું જ્ઞાન-ધ્યાનમાં હોજી રે (૨);

વિકરાલ રૂપ કરીને 'કાલ' આવ્યો ત્યારે ક્ષણમાં હયાં છે તેના પ્રાણ ભવિ આતમા;

એય રે ગુરુજીને લાખ લાખ વંદન જીહાં રે ગયો છે એનો આતમા,

એય રે ગુરુજીને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પું છું, જીહાં રે ગયો છે એનો આતમા;

ગુણ ગાઓ રે ખમ્મા સંત પુરુષના સહેવાસમાં [૪]

જૈન શાસનના મહાન જ્યોતિર્ધર

લેખિકા—પ. પૂ. સા. શ્રી ઓંકારશ્રીજી મહારાજ

આપણે એવી દુનિયામાં વસીએ છીએ કે જે દુનિયા દુઃખ અને અજ્ઞાનતાની સાથે બાહ્ય આડંબરોથી ભરપૂર છે. આધુનિક ભૌતિકવાદના જમાનામાં અધ્યાત્મિકવાદ કેમ ટકાવવો ? કેમ વિકસાવવો ?—તે કોયડો અતિ કપરો છે. છતાં આધ્યાત્મિક જીવનને ટકાવવા તથા વિકસાવવા માટે સંત-મહંત પુરુષોની જીવનરેખા ફીવાદાંડી જેવી ગણાય છે. તે કારણથી સંત પુરુષોનાં જીવનચરિત્રો વાંચીને તેમના જીવનમાં તાણવાણાણરૂપે વણાયેલી ઉચ્ચ ભાવનાઓમાંથી પ્રેરણા લેવી જોઈએ. સંતોનાં જીવનચરિત્રો ઉચ્ચ ચિંતનની જ્યોતનો પ્રકાશ પાથરે છે.

જૈન શાસનની પ્રભાવનાની સુવાસ મહાન પ્રભાવશાળી વિચક્ષણ ધૂરંધર આચાર્યોએ જ પોતાના કાર્યક્ષેત્ર અને ઊર્દ્ધભળથી ચોમેર ફેલાવી છે.

સૌરાષ્ટ્રની પવિત્ર ભૂમિમાં ઓટાદ ગામમાં જન્મના માતાની કુક્ષિમાં, છીપને વિષે સ્વાતિ નક્ષત્રના ઊંદુ તુલ્ય, પ. પૂ. નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજજીનો વિ. સં. ૧૯૫૫માં જન્મ થયો. માતા-પિતાના પવિત્ર સંસ્કારસિંચનથી તેઓશ્રીનો જીવનરૂપી ખગીચો નવ-પલ્લવિત થયો. સાચાં માતા-પિતા તો તે જ કહેવાય કે જે પોતાના સંતાનને ધર્મનો અણુમોલ વારસો આપે.

આ મહાન વિભૂતિએ બાલ્યાવસ્થા વટાવીને યુવાવસ્થાના પ્રારંભમાં ધર્મની બાલ્યાવસ્થાને ત્યાગી ધર્મની યુવાવસ્થામાં પ્રવેશ કર્યો. કુમળી વયમાં ચારિત્રના પંથે વિચરવા જીવનનૌકાને વહાવી અને પૂજ્ય શાસનસમ્રાટ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મ.ના વચનામૃતના પાનથી જીવનને સંચમના રંગે રંગી લીધું. સં. ૧૯૭૦માં શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મ. ના ચરણે જીવન સમર્પણ કરી, એમના અન્તેવાસી બની, રત્નત્રયીને સાધવા લાગ્યા; શ્રી નંદનવિજયજી મ.ના નામે વિજયાત થયા. ચારિત્ર સ્વીકાર્યો બાદ તેઓ જ્ઞાનોપાસનામાં ખૂબ લીન રહેતા હતા. એક સમયની વાત મને યાદ આવે છે કે, પ. પૂ. સ્વર્ગસ્થ આગમપ્રભાકર શ્રી પુણ્યવિજયજી મ. કહેતા હતા કે, આપણા સાધુ સમાજમાં પ. પૂ. વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ.ને આગમો કંઠસ્થ છે. આ ઉપરથી આપણને બાણવા મળે છે કે તેઓશ્રી જ્ઞાનોપાસનામાં કેટલા બધા રત હતા.

તેઓશ્રીને સં. ૧૯૮૦માં પંચાસ પદવી આપી. સં. ૧૯૮૩માં આચાર્યપદથી વિભૂષિત થયા. આ મહાન વિભૂતિનું નામ 'નંદન', એટલે ખરેખર નંદનવન જેવો આનંદ દેવાવાળા હતા; સૌને પોતાની મીઠી-મધુરી વાણીનું પાન કરાવીને આનંદગંગામાં મગ્ન બનાવતા હતા. બ્યારે પણ દર્શન-વંદન માટે જઈએ ત્યારે તેમનું મુખારવિંદ ખૂબ સૌમ્ય અને આનંદિત દેખાતું.

પૂ. આચાર્યશ્રી મહાન જ્યોતિર્ધર હતા. જૈન સમાજના પ્રત્યેક કાર્યનાં શુભ મુહૂર્તો તેઓ ગમે તેવી પ્રતિકૂળતામાં પણ કાઢી આપતા હતા. ગમે તેટલા માનવીઓ આવે તોપણ પૂજ્યશ્રી કંટાળતા નહિ. પરંતુ બધાને શાંતિપૂર્વક મુહૂર્ત કાઢી આપતા હતા. ખરેખર, તે જ જ્ઞાન કહેવાય કે જે જ્ઞાન બીજને શાંતિ આપે. તેમનામાં નિરભિમાનતા એ મોટામાં મોટો ગુણ હતો.

સમુદાયના કે ગરબના કોઈ પણ ભેદ વિના નાનાં સાધુ-સાધ્વી સાથે નાનાંની રીતે અને મોટાની સાથે મોટાની રીતે રહીને દરેકની યોગ્ય જરૂરને તેઓ સહર્ષ પૂર્ણ કરતા.

જે વર્ષ પહેલાંની વૈશાખ મહિનાની વાત છે. મુંબઈમાં રહેતા એક ભાઈને માતર-

શંખેશ્વરજીનો સંઘ કાઢવો હતો. તે ભાઈને મુહૂર્ત કઢાવવા માટે અમદાવાદ પૂ. આ. શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મ. પાસે જવું હતું. પૂ. આચાર્ય લગવંતનો તે ભાગ્યશાળીને કોઈ પરિચય ન હતો. તે કારણથી અમોએ તે ભાગ્યશાળીને પૂ. આચાર્ય મહારાજ ઉપર ચિઠ્ઠી લખીને આપી. આ ભાગ્યશાળી ચિઠ્ઠી લઈને અમદાવાદ આચાર્ય મહારાજ પાસે ગયા. ચિઠ્ઠી વાંચીને તેઓ ઓલ્યા કે, “ભાગ્યશાળી! તમારે કોઈની ચિઠ્ઠી લાવવાની આવશ્યકતા નથી. હું કોઈ વ્યક્તિનો નથી, પરંતુ સમાજનો છું. સમાજને માટે તો મારા પ્રાણ છે. શ્રમણ તો નિઃસ્પૃહ હોય છે. તેઓ કોઈની સ્પૃહા રાખતા નથી. નિઃસ્પૃહાથી શાસનનાં કાર્યો કરે છે. તમો ચિઠ્ઠી ન લાવ્યા હોત તો પણ કાર્ય પૂર્ણ થાત.”

આ રીતે તેઓએ નિર્મોહભાવે, કેવળ ધર્મકર્તાવ્યની બુદ્ધિથી, કર્મોની નિર્જરા કસ્ત્રાની વૃત્તિથી, શ્રીસંઘ અને સમાજની સેવા કરી. શ્રમણ લગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીની રૂપમી નિર્વાણ શતાબ્દીના સમયે રાજનગરના આંગણે સેંકડો આક્ષેપો સહન કરી તેઓશ્રી સ્વસ્થ અને અડગ ઊભા રહ્યા હતા. તેમ જ ગિરિરાજ ઉપર જિનેશ્વર લગવંતનાં ૫૦૪ ઝિંબોની પ્રતિષ્ઠા સમયે જાગેલ વિરોધ સામે પણ ખૂબ દૃઢ રહ્યા હતા. આ બે દાખલા ઉપરથી તેઓશ્રીમાં દૃઢતા અને સહનશીલતાનો ગુણ કેટલો વ્યાપક હતો, તે જણાય છે.

૫. પૂ. આચાર્ય લગવંત શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મ. રાજનગરથી વિહાર કરીને પોતાના સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં દાદાની પવિત્ર છાયામાં વિહાર કરી રહ્યા હતા ત્યાં તગડી મુકામે સમાધિપૂર્વક, સંઘ્યા સમયે, પોતાના પ્રાણને છોડી, સૌની વચ્ચેથી દેહની મમતા છોડી, તેમણે સંઘમની સાધના સાધી લીધી. કાળે વિકરાલ બનીને સંત પુરુષના જીવનને ભરખી લીધું!

અમારે જ્યારે પણ દીક્ષા, પ્રતિષ્ઠા વગેરે પ્રસંગ માટે મુહૂર્ત કઢાવવું હોય ત્યારે અમે પૂજ્ય શાંતમૂર્તિ શ્રી વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મ. ને પૂછાવતાં, ત્યારે તેઓ ફરમાવતાં કે “તમારે કોઈ પણ મુહૂર્ત કઢાવવું હોય તો ૫. પૂ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ. પાસે કઢાવવું. તેઓશ્રી ખૂબ ઉદાર દિલના છે, વાત્સલ્યમૂર્તિ છે. હું પણ પૂ. નંદનસૂરીશ્વરજી મ.ને લખી દઈશ.” આ પ્રમાણે આચાર્યલગવંત કહેતા હતા. અમારા ગુરુવર્યો તો પંબળ-મારવાડમાં હોય, એટલે અમારે કોઈ પણ મુહૂર્ત કઢાવવું હોય તો અમે તેઓશ્રીને જ પુછાવી લેતાં હતાં. આજે અમારે પણ મોટામાં મોટી ખોટ પડી ગઈ.

આજે આપણા સમાજમાં એ મહાન ન્યૈતિર્ધર આચાર્યશ્રીની મોટામાં મોટી ખોટ પડી ગઈ છે. આપણે એક અણમોલું રત્ન ગુમાવ્યું છે. મહાન પુરુષોના જીવનનો એકેએક પ્રસંગ પ્રેરણારૂપ હોય છે. મહાન પુરુષોના ગુણાનુવાદ કરવાનો પ્રસંગ પણ જીવનમાં મહાન પુણ્યોદયે જ મળે છે. આજે હું પણ મહાન ન્યૈતિર્ધર ગુરુજીના યત્કિંચિત્ ગુણગાન કરીને મારા આત્માને ધન્ય માનું છું.

वंदन सह समर्पण

रचयिता—श्री अंसीलाल रतिलाल शाह, गोधरा

प. पू. सुविशुद्ध गरुडाधिपति ऋथोतिष-शिष्यशास्त्रनिष्ठात श्री विजयनंहनसूरी-
धरल मंडाराल साहेब !

मन धरछे भेणापने, दर्शन धरछे नेणु;
कान थारहे सुणुवा, हे सूरिल ! तुम वेणु.

जेथो महान गणुधारी, अमृतना उरणानी जेम भूतलना मानवीनु' निरंतर सिचन-
पालन करे छे, ते नवरसना सारथि आचार्यश्रीने कोटिकोटि वंदना.

गीत

(राग-रघुपति राधव राज राम)

श्री नंहनसूरिल गुरु थारया गया, लक्ष्म-नयनमां आंसु सखां;
सहु संधमां शोक छवारि गया, स्तंभ शासन केशे तूठी पडयो.
हाथथी डीचे जोवारि गया. (१)

गुरु वात्सल्यनिधान हता, वणी धीर, वीर, गंभीर हता;
गुरु स्व-पर शास्त्रना जणु हता, वणी व्याख्यानमां अजेड हता. (२)

मुअमुद्रा शांत प्रभावी हती, वणी जाणक जेवी सरणता हती;
सूरि शिष्य-प्रशिष्योनी जेड हती, ऋथोतिषमां जेनी जेड न'ती. (३)

शासनना ध्वज इरकावी गया, कीर्ति जगमां प्रसरावी गया;
गोधरा नगर अंजलि अपे, "अंसी" लक्ष्म अंजलि अपे. (४)

शासन के नन्दन को शत शत वंदन

लेखक—श्री हीराचन्द्रजी वैद्य, जयपुर

जैन शासन की नींव तो भगवान महावीर ने घुड बना दी, सारी व्यवस्था अमण संघ के हाथो मे' सौंप कर । गत २५०० वर्षो मे' अनेकानेक अमण संघ के आगेवान आचार्यो ने अपने ज्ञान, ध्यान, तप, जप व साधना से जैन शासन की ध्वजा को फरकाये रखा । वह परम्परा अबाध गति से चालू है ।

गत २५-५० वर्षो मे' अनेक प्रतिभाशाली, समर्थ और महान चितकों ने जैन शासन

की अभूतपूर्व सेवा की है, साथ ही जैन शासन को यशस्वी बनाने में भी उनका महत्वपूर्ण योगदान रहा है।

आ० विजयानन्दसूरीश्वरजी, आ० विजयनेमिसूरीश्वरजी, आ० विजयनीतिसूरीश्वरजी, आ० बुद्धिसागरसूरीश्वरजी, आ० सागरानन्दसूरीश्वरजी, आ० विजयकल्लभसूरीश्वरजी आदि ने विभिन्न क्षेत्रों में जो महत्वपूर्ण भूमिकाये प्रस्तुत की है, वे हमारी पीढ़ी के लिये अत्यधिक गौरव की अनुभूति है। “विषम काल जिन विम्ब, जिनागम, भवियनको आधार” को मूर्तरूप में जन २ में अधिष्ठित करने में इन आचार्यदेवों ने जो कार्य किये हैं, आज उस ही का परिणाम है कि पंजाब, गुजरात, गोडवाड, मारवाड व मेवाड प्रदेश में जिनशासन का डंका बज रहा है, साहित्य की ओर अभिरुचि जागृत हुई है, सुपुत्र जैन शासन ने करवट बदली है और एक बार फिर आज उस के तीर्थों एवं गगनचुम्बी देरासरों, आराधनास्थलों, उपाश्रयों, पाठशालाओं, शास्त्रभण्डारों ने सारे शासन में नई आस्ता पैदा कर दी है।

आचार्य भगवन्तों की यह परम्परा निर्बाध गति से प्रवाहित है। आचार्य विजयनेमिसूरीश्वरजी महाराज तो जैन शासन के लोह-पुरुष ही ही गये हैं, पर अपने पीछे शिष्य-समुदाय की इतनी उन्नत शृंखला छोड़ गये हैं, कि जो आज भी सारे देश में जैन शासन के साथ ही उनकी कीर्ति को चार चांद लगा रहे हैं।

आचार्य विजयदर्शनसूरीश्वरजी, आचार्य विजयोदयसूरीश्वरजी, आचार्य विजयपद्मसूरीश्वरजी आदि आज हमारे बीच विद्यमान नहीं रहे, तो भी जैन शासन के प्रति उन सब की महान सेवाये स्वतः ही हम को नतमस्तक होने को प्रेरित करती हैं।

उसी भव्य एवं महान शृंखला में दो आचार्यदेव और अभी अभी स्वर्गस्थ हुये हैं, जिन को कभी भूलाया नहीं जा सकता : आचार्य विजयनन्दनसूरीश्वरजी एवं आचार्य विजयकस्तूरसूरीश्वरजी महाराज।

आचार्य नन्दनसूरीश्वरजी महाराज सारे श्रमणसमाज में सब से वृद्ध, ज्ञानी और बहुश्रुत रूप में जाने जाते थे। उन की सौम्यता, वाणी में मधुरता, शान्तचित्तता एवं गम्भीरता से प्रत्येक मिलने वाला प्रभावित हुये बगैर रहता नहीं था।

गत वर्षों में अनेक बार पालीताना और खंभात में आपथ्री के दर्शनों का सौभाग्य प्राप्त हुआ। कितने ही प्रश्नों पर चर्चा भी हुई। उन की सुलझी हुई विचारधारा, तुरंत निर्णय लेने की सुझबुझ ने सब के दिलों में जो स्थान बनाया वह कभी मिट नहीं सकता। ७८ वर्ष की आयु में भी कार्य में जुटे रहने, हर पत्र का जवाब देने, आज्ञे वाले सब भाई-बहनों के प्रश्नों का समाधान करने जैसी प्रवृत्ति युवकों को भी शर्माये बगैर रहती नहीं थी।

अभी कुछ समय पूर्व ही जब आपथ्री का चातुर्मास खंभात में था, हम जयपुर से करीब ३०० भाई-बहनों का संघ लेकर पहुंचे थे। आचार्य भगवंत उस वक्त अस्वस्थ

थे। जैसे ही संघ के यात्री भाई उपाश्रय पहुंचे, आपश्री एकदम बैठे हो गये। साथ के मुनिराजों ने आपश्री को लेट जाने को कहा, पर वे बोले, 'ये सब भाई इतनी दूर से आये हैं उज्ज्वल भावना के साथ, और मैं लेटा रहूँ?' उन्होंने ने सब से बातचीत की और तुरंत समीप ही उपस्थित मुनि श्री सूर्योदयविजयजी महाराज (अब आचार्य) को मंगल प्रवचन करने का कहा। आप प्रवचनकाल तक बैठे ही रहे। जयपुर की धार्मिक, सामाजिक स्थिति के बारे में भी आपने जानकारी प्राप्त की। उन के स्वर्गवास का समाचार जान कर यात्री संघ के भाईयों को जयपुर में बहुत दुःख हुआ; कारण, वे उन की मृदुता और सौम्यता से अत्यधिक प्रभावित हुये थे।

पालीताना की प्रतिष्ठा उनके हाथों नहीं हो सकी, और मार्ग में ही उन की आत्मा नश्वर शरीर को छोड़ कर चली गई। उन का नाम नन्दन था, वे वास्तव में जैन शासन के नन्दन ही थे। १५ वर्ष की आयु में वि. स. १९६९ में खेडा में आचार्य विजयनेमिसूरीश्वरजी महाराज के श्रीचरणों में वे समर्पित हो गये थे; और तब से ही वे नरोत्तमभाई के स्थान पर नन्दनविजय कहलाये थे।

१४ वर्ष के दीक्षा-पयार्य के बाद ही जैनपुरी अहमदाबाद में गुरुदेव ने, अपने ज्ञानचक्षु से उनकी योग्यता परख कर, उन्हें आचार्यपद से विभूषित किया था। महावीर के शासन में यह सर्वोच्च सम्मान है, जो उन्होंने केवल २८ वर्ष की उम्र में प्राप्त किया था। अब वे सिद्धान्तमार्तंड, कविरत्न, न्यायवाचस्पति, शास्त्रविशारद जैनाचार्य विजयनन्दनसूरीश्वरजी बन चुके थे।

अपने गुरु भगवंत की तरह ये भी अनेक जिनमंदिरों एवं तीर्थों के प्रेरणास्रोत रहे। महुआ में अपने गुरुदेव के जन्म एवं स्वर्ग स्थल पर चार मजिला भव्य शिखर युक्त देरासर आपश्री की ही भक्ति का प्रतीक है।

शत्रुंजय महातीर्थ के निकट कदम्बगिरितीर्थ की प्रतिष्ठा का सारा भार आप के गुरुदेव ने आप पर ही डाला था; और जिस शालिनता से वह कार्य सम्पन्न हुआ था, उस से आप की कीर्ति सारे देश में फैल गई थी।

सम्बत १९९० में अहमदाबाद में आयोजित साधु-सम्मेलन में, ३४ दिवस की लम्बी विचारणा के बाद, ११ प्रमुख विषयों पर पट्टक तैयार करने का दायित्व जिन चार सन्तों पर डाला गया था उनमें आपश्री प्रमुख थे। आपके साथ अन्य तीन सन्त—श्री पं० रामविजयजी म०, श्री पुण्यविजयजी म० एवं श्री चंद्रसागरजी म० थे। सं. १९९२ में दो तिथि के समाधान हेतु जो वार्ता आचार्य विजयनेमिसूरीश्वरजी व आचार्य विजयलब्धिसूरीश्वरजी में हुई थी उसका सारा संचालन भी आपश्री के हाथ था।

अपने गुरुदेव के अन्तिम वक्त तक ये उनके साथ रहे। आचार्य भगवंत का उन पर अपार स्नेह था; अन्तिम वक्त में भी उनके ये शब्द थे: "नन्दन! तू मारी पासे बेस, अपने गोठतुं नथी"।

जैसा उन का नाम था वैसा ही गुण भी उन में था; और उन के गुणों में उन को सब का—“प्यारा” बना दिया था। वे आज नहीं रहे, उन के जाने से शासन की अपार क्षति हुई है। जैन शासन का एक संवेदनशील नेतृत्व उठ गया है। आज गच्छ, संघाडे और समुदायों को सर्वमान्य मोहर्त देने वाला व्यक्तित्व चला गया है। उन का उदार वृष्टिकोण महावीर भगवान के २५०० वे निर्वाण कल्याणक पर सारे ही जैन शासन को स्पष्ट वृष्टिगोचर हुआ था। प्रगति के लिये किये जाने वाले हर कार्य में उन का आशीर्वाद था। ऐसे थे वे “नेमि के नन्दन” जो बन गये सारे शासन के नन्दन और जिनको कर रहा सारा जगत वन्दन।

जयपुर का सारा संघ नतमस्तक है उस महामानव के चरणों में।

शासनदेव उनके बताये मार्ग पर चलने की शक्ति व प्रेरणा दे हम सबको।

पुन शत शत नमन व शत शत वन्दन।

नंदनमां नंदनवन

लेखिका—प. पू. सा श्री सूर्यप्रभाश्रीलु मडाराल

‘नंदन’ नाम जे डैवाने डर्षविलोार यनावे जेवुं आनंददायी छे.

सुरगिरितुं नंदनवन तो देवाने माटे जे डीडांगलु; ज्यारे आ तो लावनंदन! लव्यलुवोने-धर्मीजनोने दर्शनमात्रथी जे लावनंदननी प्रसाही आपे.

गमे त्यारे जेधने सूरीश्वरने निडाणो, जेवी जे अपूर्व प्रसन्नतासरी मुणमुद्रा! सर्व साथे जेवो जे आत्मीयलाव—ज्जणे जीलेखुं पुण्ण जे जेध ले! गमे तेदलां शासन-काथीमां प्रवृत्त होय, छतां आगतुक प्रति धर्मलासनी मंगण सुधा वर्षावतो ममतालु वात्सल्यलथी पुनित कर प्रसारे.

चित्तमणि तो तेने मणे जे लाज्यवत होय; प्रभुशासन तो तेने जे संपादन थाय जे आसन्नसिद्धि होय; सत्यकृत्वनी प्राप्ति तेने जे संलवे जेनी लवस्थिति परिपक्व जनी होय; तेम जन्मजन्मान्तरनी अपूर्व साधना द्वारा प्रकृत पुण्यवत आत्माने जे आवा सर्वोत्कृष्ट मडान शासनप्रलावक सूरिपुंगवनां दर्शन थाय.

वि. स. १९५५मां गेटाह नगरमां तेमने जन्म थयो छतो. स्वाति नक्षत्रनुं पाणी सीधुं जिलाय तो मोती पाके, तेम आद्वयवथी जे नरेशमलाधना लवनमां माता जमनाजडेन अने पिता डेमजदल्लाध जे धर्मसंस्कारोना जीजनुं वावैतर कयुं. पुण्यना परिपाकडेपे पू. पा. शासनसम्राटना परिचयमां आवतां अने पू. पा. आचार्य उदय-सूरीश्वरलु म. सा.ना उपदेशापी अभीवर्षाथी तेमां त्याग-वैराज्यना अंकुर कूट्या अने लावना पुष्ट थतां लोगविलासना क्षेत्र सभी १६ वर्षनी युवान वये लागवती दीक्षा अडलु करी पू. पा. आ. विजयोदयसूरि म. सा.ना शिष्य नंदनविजयलु तरीके जडेन थया.

દૂંક સમયમાં જ, પોતાના તીવ્ર ક્ષયોપશમથી, શાસ્ત્રનો ઊંડો અભ્યાસ કરીને અનેક શાસ્ત્રોના પારગામી થયા અને સિદ્ધાંતમાર્તંડ, ન્યાયવાચસ્પતિ, કવિરત્ન અને શાસ્ત્ર-વિશારદ ઇત્યાદિ ઊરુદ્દેશી અલંકૃત બન્યા. જ્યોતિષ-શિલ્પમાં પણ પૂજ્યશ્રી અગ્રેડ હતા. બાવીસ હજાર મંગળ મુદૂર્તોના વિતરણથી પૂજ્યશ્રીએ ભારતભરના સંઘોમાં પ્રસિદ્ધિ મેળવી હતી.

સાથે સાથે ગુરુભક્તિ-ગુરુસમર્પણભાવ એવો જ પ્રશંસનીય હતો. વિનય-વૈયાવ-ચ્યાદિ કાર્યોમાં પણ એવા જ સજગ રહેતા. શાસનસમ્રાટશ્રી જ્યારે જ્યારે બોલાવતા ત્યારે 'ઉદય-નંદન' એ બે નામે મુખમાંથી નીકળતાં અને તરત જ એ ગુરુ-શિષ્યની બેલડી પૂજ્યપાદશ્રીની સેવામાં હાજર થતી. શાસનસમ્રાટશ્રીએ અત્યુત્તમ ગુણોથી પૂજ્યશ્રીમાં શાસનોન્નતિનાં કાર્યોની યોગ્યતાનાં દર્શન કર્યાં. અને ૧૩ વર્ષનાં સંયમપર્યાયમાં જ એમને આચાર્યપદવીથી વિભૂષિત કર્યાં.

જ્યારે જ્યારે પૂજ્યશ્રી વ્યાખ્યાન આપતા ત્યારે ત્યારે ન્યાય, તત્ત્વ અને સિદ્ધાંતનાં રહસ્યો અને અનુભવો શ્રોતા સમક્ષ સુંદર શૈલીમાં એવા રજૂ કરતા કે, એના શ્રવણ-માત્રથી જીવો પોતાના જવાબ મેળવી લેતા; કેટલાક અનુભોદનાથી સમ્યગ્દર્શન પામતા; કેટલાક ભદ્રિક પરિણામી થતા, તેો કેટલાક અણગાર બનવા પ્રેરાતા.

પૂજ્યશ્રીએ શુદ્ધ વિધિ-વિધાન સાથે સુખ્યવસ્થાપૂર્વક તીર્થોદ્ધાર, અંજનશલાકા, પ્રતિષ્ઠા તેમ જ અન્ય પણ અનેક શાસનકાર્યો કરાવીને શાસનની મહાન સેવા બજાવી હતી. ક્યારેક કોઈ મહાન કાર્યમાં સંકટોચ આવતાં, પણ તે સર્વનો પોતાની અપૂર્વ શક્તિ અને કાર્ય-કુશળતાના પ્રભાવથી સામનો કરી, રાત-દિવસ અથાગ પરિશ્રમ ઉઠાવી, જંગલમાં પણ મંગલરૂપ તીર્થો ઊભા કર્યાં છે. શાસનસેવા એ તેો એમના જીવનમાં તાણા-વાણાની જેમ વણાઈ ગયેલ મંત્ર હતો. પૂજ્યશ્રીના હાથે અનેક મુમુક્ષુઓની દીક્ષા-વડી-દીક્ષા-પદવીપ્રદાન મહોત્સવો ઊજવાયા છે. તેમના વરદ હસ્તે દીક્ષા કે પદવીની પ્રાપ્તિ થવામાં જીવો પોતાનું સૌભાગ્ય માનતા.

જ્યારે જઈ એ ત્યારે, દૂર દૂરથી મંગળમુદૂર્ત માટે આવેલા લોકો તે સૂરીશ્વરને વલયાકારે વીંટળાઈને બેઠેલા જ હોય. તેઓ સૌને શાંતિથી જવાબ આપતા અને સંતોષતા— ભલે પછી એમ કરતાં આરામ માટે જરાય અવકાશ ન રહે. પૂજ્યશ્રીને શાસ્ત્રાભ્યાસ ઉપરાંત વાચનાનો પણ ખૂબ રસ હતો. એમની પાસે રહેનાર સાધુને તેઓશ્રી ન્યાય અને સિદ્ધાંતની વાચના આપતા હતા. શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી મ. સા. ને અવારનવાર સૂરીશ્વરજી પાસે અભ્યાસ કરતા નિહાળ્યા છે, એ પણ વાચના પ્રત્યેનો તેમનો અનુરાગ સૂચવે છે.

સ્વગરજ કે પરગરજ—ગમે તે ગરજનાં સાધુ હોય કે સાધ્વી, શ્રાવક હોય કે શ્રાવિકા

હોય, કે પછી જૈનેતર હોય, સૌની નાની નાની વાતો પણ શાંતિથી ધ્યાનપૂર્વક સાંભળતા અને તેની પરિસ્થિતિનો વિચાર કરી ઉચિત સલાહ આપી માર્ગ બતાવતા. એટલા માટે તો સૂરીશ્વર 'વાત્સલ્યવારિધિ' કહેવાયા.

શાસનનાં અનેક મહાન કાર્યો કરાવવા સમર્થ છતાં તેઓ સ્વકીર્તિની અપેક્ષાથી રહિત હતા. શાસનસમ્રાટના નામે તેમનાં અધૂરાં કાર્યો પૂર્ણ કરાવ્યાં, પણ પોતાના નામે-સ્વકીર્તિ કાળે-પોતાનું જુદું કરાવવાની ઇચ્છા પૂજ્યશ્રીએ સ્વપ્નેય સેવી ન હતી. આ યુગમાં સર્વસામાન્ય આ દોષ સર્વાત્ર નજરે પડે છે, જે પૂજ્ય સૂરીશ્વરજીમાં અશેષ જોવામાં નહોતો આવ્યો. મહેલના કાંગરા બનવા કરતાં પાયાની ઈંટ બનવાનું તેઓ વધુ પસંદ કરતા.

આથી જ પૂજ્યશ્રી જૈન શાસનમાં લાડીલા મહાપુરુષ હતા; ઔદાર્ય, ઘેર્ય અને ગાંભીર્યના નિધાન હતા; પ્રૌઢપ્રતિભાથી ભાસુર હતા. સામર્થ્ય છતાં પારકાના ઉપદ્રવ સામે મૌન રહી, મૌન ભાવે જ એનો પ્રતિકાર કરતા—તેઓશ્રીની આ વિશિષ્ટતા જેથી તેવી ન હતી.

આ રીતે પૂજ્યશ્રીનો દર વર્ષનો સુદીર્ઘ સંઘમપર્વાય સકલ જનને પ્રશંસનીય અને આદરણીય હતો. “જે યોગજે તાપી, તે થાય પાપી” એ શાસનસમ્રાટની ઉક્તિને આજીવન પૂજ્યશ્રીએ અપનાવી હતી. મુ'બઈ-સુરતવાળા ભાવિક જનો ઘણી વિનંતી કરતા કે, “અમારા મહાન કાર્યો આપશ્રી પધારો તો પૂર્ણ થાય.” છતાં પણ સ્વપ્રશંસાની ઉપેક્ષા કરી તેઓએ કદીયે એ તરફ જવાનો વિચાર કર્યો ન હતો, એટલું જ નહીં પૂજ્યશ્રીને પૂછનારને પણ તેઓશ્રીએ કદી આજ્ઞા આપી નથી; મૌન રહ્યા હશે.

તેઓ આજીવન શાસ્ત્રને અને ગુરુઆજ્ઞાને વક્ષાદાર રહ્યા, અને અંતસમયે પણ શાસનસેવા કાળે પૂજ્ય સૂરીશ્વરે આત્મભોગ આપ્યો. સાડા ચારસો વર્ષે ગિરિરાજ ઉપર દાદાની ટૂકમાં થનાર પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ પ્રસંગે જવાની પૂજ્યશ્રીની ભાવના થતાં, નાદુરસ્ત સ્વાસ્થ્ય છતાં, વિહાર કર્યો. સહવર્તીઓને કહેતા કે—“શાસનકાર્યો કરતાં દેહનો વિચાર એ તો પામર જીવોની કુચેબટા છે, આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં સંજોગોને બનાવનાર અને બગાડનાર આપણે જ છીએ. પ્રાણના ભોગે પણ શાસનકાર્યો તો પહેલાં જ કરવાં ઘટે.” છેવટે અમદાવાદ-પાટીતાણાની બરાબર અઘવચમાં ઘંધુકાથી તગડી ગામે પધારતાં સૂરીશ્વરે એકાએક પૂર્ણ સમાધિપૂર્વક આ પાર્થિવદેહનો ત્યાગ કર્યો—એમનો આત્મા વિરાટના માર્ગે આલી નીકળ્યો! એમની આ વિહારયાત્રા તે અંતિમ યાત્રારૂપે ફેરવાઈ ગઈ!

અંતમાં પ્રાર્થના, કે તેઓશ્રીની પુણ્યસ્મૃતિ આપણને શાસનને માટે સમર્પિત થવાની પ્રેરણા આપે. એ પરમોપકારી પ્રભાવક મહાપુરુષને અનેકાનેક વંદન.

વાત્સલ્યવારિધિ

લેખિકા—પ. પૂ. સા. શ્રી પ્રવીણાશ્રીજી મહારાજનાં શિષ્યા

પ. પૂ. સા. શ્રી વિનીતયશાશ્રીજી મહારાજ

આ ભારતભૂમિ હંમેશા પુનિત સંતોના ચરણ-કમલોના આસેવનથી ઉન્નત અને અતી રહી છે. સંતમહાત્માઓ ધર્મના ધોરી ઉન્નત માર્ગને બતાવતા હોય છે. એવા એક જ્યોતિર્ધર સંતની વાતો આપણા દિલ-દિમાગને રંજિત કરે તેવી છે. ગુણીના ગુણો તો લખ્યા લખાય કે ગાયા ગવાય તેવા હોતા નથી, છતાં ઉપકારી મહાન સંતોનું અલ્પ ઋણ વાળીએ, એમ માની કાંઈક લખવા કલમ લેખનકળા શરૂ કરે છે.

ગોટાદની પવિત્ર ભૂમિમાં સં. ૧૬૫૫માં એક સંતનો આવિર્ભાવ થયો. જૈનધર્મના સંસ્કારો એને કુળપરંપરાથી પ્રાપ્ત થયા હતા. પિતા હેમચંદલાઈ તથા માતા જમનાબહેનના કુળમાં ભવિષ્યના મહાન શાસનનેતાનો જન્મ થયો. “વાણી ગોલાવે જાણી” એ અનુસાર ભાવિનો કોઈ અગમ્ય સંકેત હોય એમ તે સુપુત્રનું નામ નરોત્તમ પાડ્યું. સંસાર એ ઘોર સળગતી ખાઈ છે, એમાં પડવાથી ચોરાશીના ફેરા ફરવા પડે છે; આત્મા ઘણું ગુમાવે છે, આ બીજરૂપે પડેલા વિચારોને પૂ. શાસનસમ્રાટ શ્રી નેમિસૂરીશ્વરજી મ. સાહેબના સાંનિઘ્યથી વેગ મળ્યો. સંસારની અસાર અવસ્થા તેમના હૃદયકમલમાં શલ્યની જેમ ભેંસાઈ ગઈ હતી. પણ એ શલ્યથી ઊગરી જઈને મુક્તિના પથે પ્રયાણ કરવા નરોત્તમે સં. ૧૬૭૭માં પૂ. નંદનવિજય તરીકે—નવે અવતારે—અનન્ય આરાધક પૂ. આ. ઉદયસૂરીશ્વરજી મ. સાહેબની મીઠી ગોદમાં આવી, આરાધનાની પગદંડીએ પ્રયાણ કર્યું.

મતિજ્ઞાનના તીવ્ર ક્ષયોપશમના પ્રસાદથી ઘણા ટૂંકા સમયમાં દરેક શાસ્ત્રમાં પારંગત બન્યા. જ્યોતિષ વિષે તેઓશ્રીનું જ્ઞાન અજોડ હતું. પૂજ્યશ્રીનાં નયનોમાંથી અને વાણીના પૂરમાંથી અવિસ્ત વાત્સલ્યની ધારા વહેતી હતી. યોગોદ્ભવહન કરી તેઓ સં. ૧૬૮૩માં આચાર્યપદવી પામ્યા. અગમ્ય જ્ઞાનગરિમા, અજોડ ધૈર્ય, અદ્વિતીય વાત્સલ્ય-ભાવ, જ્યોતિષમાં નિપુણતા, શિલ્પમાં વિચક્ષણતા આદિ ગુણોનો કમે કમે વિકાસ થયો. અને ફક્ત ૧૩ વર્ષના દીક્ષિત સમયમાં આચાર્યપદવી પ્રાપ્ત કરી.

માનવની મહાનતા જન્મમાં નહીં પણ મૃત્યુમાં હોય છે; જીવવામાં નથી હોતી, સંઘર્ષમાં હોય છે. સંયમજીવનના મહાન આદર્શોને પૂજ્યશ્રીએ જીવનમાં સાકાર કરી ખતાવ્યા હતા. અજોડ વિભૂતિએ ગ્રીષ્મકાળના મધ્યાહનના સૂર્યના પ્રકાશથી ન ભેદાય તેવા ચૌવનકાલીન મોહરૂપી અંધકારને અંતસ્થશુના દ્વારોદ્ઘાટનથી ભેદી નાંખ્યો હતો. આ સંઘર્ષે તેઓશ્રીને મહાન બનાવ્યા હતા; આ મહાનતાને પ્રશમભાવે પચાવીને તેઓ મહાનતાના શિખર ઉપર પહોંચ્યા હતા; અને ત્યાં પણ અડગ-અલિપ્ત રહ્યા હતા.

આ મહાત્માનો પ્રશમરસનો જે પ્રવાહ હતો તેમાંથી નિર્બ્યાજ વાત્સલ્યનો ઝરો વહ્યા જ કરતો હતો. વર્ષા તો ચોમાસા પૂરતી જ સીમિત હોય છે, પણ પૂજ્યશ્રીની વાત્સલ્યવર્ષા તો દરેક ઋતુમાં એ જ પ્રવાહે, એ જ ગતિએ વરસ્યા કરતી હતી. છતાં આશ્ચર્ય એ હતું કે આ વાત્સલ્યવર્ષામાં ભીંજતા મુનિવરગણ ક્યારેય તૃપ્તિ અનુભવતા ન હતા. પૂજ્યશ્રીએ પ્રેમ આપીને પ્રેમ મેળવ્યો હતો; પ્રેમાળ હૃદય દ્વારા મુનિવરો ઉપર કામણ કર્યું હતું. વળી એમના દ્વારા મળતી પ્રેરણા પણ કેવી ! આત્મનિધિના નિમીલિત દ્વારને ઉન્મીલિત કરે એવી. આવી પ્રેરણા તેઓ જ્ઞાનપિપાસુ સાધુઓને જ અર્પતા હતા એમ નહિ, પણ જેણે જ્યારે માગ્યું ત્યારે તેને જ્ઞાનગંગાનું પ્રેરણાનું પાણી પાચું હતું. અનેક મુનિવરોને પોતાના વરહ હસ્તે તૈયાર કર્યા હતા.

જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં તેઓશ્રી સર્વમાન્ય વિદ્વાન હતા. કર્મક્રિલાસોક્તીના પ્રાથમિક જ્ઞાનથી માંડી કર્મપ્રકૃતિ વગેરે તમામ ઉપલબ્ધ પ્રવેતાંબર પરંપરાના અર્થોનું તેઓ અદ્વિતીય જ્ઞાન ધરાવતા હતા. આચારાંગ, ભગવતી, ઉત્તરાધ્યયન આદિ પિસ્તાલીશે આગમોનું જીવતું-જાગતું સ્વરૂપ દર્શાવવામાં તેઓશ્રીનું દીર્ઘદર્શીપણું હતું. શ્રુતિ, સ્મૃતિ, ચાર વેદ, ઉપનિષદ આદિ જૈનેતર અર્થોની તુલનાત્મક દષ્ટિને ધારાપ્રવાહ એમની મીઠી વાણીથી જાણવા મળતો હતો. મુહૂર્ત, શિલ્પ, વિધિ-વિધાનોની ખાખતમાં જે કોઈ શ્રીસંઘના સભ્યો આવતા તેઓ ખૂબ સંતોષ અનુભવતા હતા.

પૂજ્યશ્રીની માંગલ્યમયી પ્રભાવકતા જ્યારે એમના ચિંતનશીલ ચિત્તમાંથી મધુર વાણી-રૂપે વહેતી ત્યારે એમની વાણી અને સુખમુદ્રા એમની આંતરિક પ્રતિભાની પ્રતીતિ કરાવતી હતી. ભારતીય આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિને જીવન સાથે જડી લેવાનો એમનો આદર્શ પણ એમણે મૃત્યુને મિટાવવા માટે જ અપનાવ્યો હતો. તીર્થોધિરાજ શત્રુજયના ભવ્ય મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવા શ્રેષ્ઠી શ્રી કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈના આગ્રહે વચનબદ્ધ થયા. કાયા કામ ન આપી શકે એવી હોવા છતાં, એની પરવા કર્યા વિના, શાસનની ખાતર તેઓશ્રીએ શત્રુજય તરફ શુભ દિને પ્રયાણ શરૂ કર્યું. અને આ વિહાર કરતાં કરતાં જ પૂ. આચાર્યશ્રી તગડી મુકામે સ્વર્ગના વિહારે સંચરી ગયા ! આજીવન શાસનની સેવા બજાવનાર અતે પણ શાસનની સેવા બજાવી કૃતાર્થ થઈ ગયા !

પૂજ્યશ્રીજીને કોણુ યોગાખતું ન હતું ? હસતું સુખડું, ક્ષણવારમાં સામાના દિલને જીતી લે એવી વાક્યપટુતા, હળવી રમૂજભરી વાતચીતની છટા, સહુ કોઈને આંજી શકે એવો બુદ્ધિ વૈભવ-આવા આવા અનેક ગુણોરૂપે આજ પણ તેઓશ્રી જન-ગણ વરચે જીવંત છે. જીર્ઘગામી બનેલા તેઓશ્રી આપણા ઉપર અને શાસન ઉપર અમીઝરણાં વરસાવતાં રહો !

જીવનગાથા

રચયિતા—શ્રી નટવરલાલ એસ. શાહ, મુંબઈ

ભૂમિ ઉજ્જવળ ભારતની પુનિત સંત પ્રતાપે,
ધર્મના ધોરી ધૂરંધર સહુને ઉન્નત રાહ બતાવે;
કર્મ કષાયો હરતા ખૂદ આત્મરમણમાં રમતા,
ભવસાગરથી પાર કરાવા અદ્ભુત જ્યોત જગાવે.
શીતલ ગુણ જેમાં રહ્યો એવા પ્રભુ શીતલનાથ,
સહાય કરો મુજને તમે આપો શક્તિ અમાપ;
દેવી સરસ્વતી મુજ પરે દયા કરજો આપ,
નંદનવન સમા ગુરુદેવની ગાથા સુણાવું આજ. હું ગાથા સુણાવું આજ.

સુણજો સર્વે હોંસથી ભવ્ય ભાવ ભરપૂર;
મહાન સંતની જીવનગાથા, ઝળકાવે છે નૂર. ઝળકાવે છે નૂર.

ધન્ય સૌરાષ્ટ્ર ધરણી એમાં ધન્ય ગામ ઘોટાદ,
સિત્યોતેર વર્ષ અગાઉનો વાંચી રહ્યો ઇતિહાસ;
વણિક કોમમાં નરસિંહ સમા હેમચંદ શામજી શાહ,
જન્મનાખેત ભાર્યા જેની ઉજ્જવળ ઉભયના રાહ,
ઓગાણીસેને પંચાવનમાં ચરિત્રનાયકનો જન્મ થયો,
નરમાં ઉત્તમ એવા નરોત્તમનો સંસારે સંચાર થયો. સંસારે સંચાર થયો.

નામ નરોત્તમ દીપાવે,
માઆપની સેવા કરતાં, સમય વીતાવે, નામ નરોત્તમ દીપાવે;
ખંત અને સુસંસ્કારથી જ્ઞાનપિપાસા છિપાવે, નામ નરોત્તમ દીપાવે;
જ્ઞાનગંગાના વારિ પીને અંતરને મલકાવે, નામ નરોત્તમ દીપાવે;
ભવ્ય ભાવિના ભણકારે જીવનજ્યોત જગાવે, નામ નરોત્તમ દીપાવે.

બાદ્ય વયમાં ખીજ વવાયું, સમકિતના કૂટયા અંકુરો;
વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીના સાનિધ્યે ઊમટયો ધર્મકુવારો. ઊમટયો ધર્મકુવારો.
ચાર વર્ષની સાધના ફળતાં સિત્તેરમાં દીક્ષા લીધી;
નંદનવિજય ઉદ્યને મળીયા, સકળ સંધે સમ્મતિ દીધી.

સંજમ પંથ નિરાળો, સમજીને ના જો ચાલો (તો);
નિષ્ફળતામાં મહાલો (ને), બાદ થઈ જાયે સરવાળો. સંજમ પંથ નિરાળો.

નંદન જેતું નામ, કામ કુંદન સમ કરતા,
 ઉચ્ચ વિહાર ને શાસ્ત્રતું પઠન અનેડું કરતા;
 દસ વર્ષના સમયમાં ક્ષીધું શાસ્ત્રજ્ઞાન સંપાદન,
 યોગોદ્ધવહન ધરીને એંસીમાં પદ પંચાસને વરતા. કામ કુંદન સમ કરતા.

પંચાસ પદવી પામ્યા પછી ત્રણ વર્ષનો કાળ વહ્યો;
 આસીમાં આચાર્યપદવી અર્પતા સકળ સંઘ હરખ્યો.

પંદર વર્ષની વયે જેમણે સંજમ પદ સ્વીકારીને દ્વીપાવ્યું,
 સોળ વર્ષની દીક્ષિત વયમાં આચાર્યપદ જેણે સોહાવ્યું;
 નંદનવિજય ખન્યા વિજયનંદનસૂરીશ્વર નિરહંકારી,
 સારા જગને પંડે દેખાડી છે ગુરુભક્તિની રૂડી કચારી;
 ગુરુ ભગવંતને સ્મરણ કરીને અંતરમાંહે એતું ધ્યાન ધરે,
 શુભ કાર્યમાં સરળ ભાવથી દિન-રાત ગુરુતું સ્મરણ કરે.
 દિન-રાત ગુરુતું સ્મરણ કરે.

નંદનસૂરીશ્વરજીના નામને કોણ ભલા ના પિછાણે ?
 નાના, મોટા, સકળ સંઘના વંદે છે જેને હરેક ઠેકાણે.

જેતું હસતું મુખડું, કૃપાતું ઝરણું ખળખળ વહાવે છે,
 તપાગચ્છીય શ્રમણ સંઘમાં જે પ્રમુખપદ સોહાવે છે;
 જ્યોતિષશાસ્ત્રના જ્ઞાતા અને શિદ્ધપશાસ્ત્રે વિખ્યાત,
 જેની કરુણામય અમી દૃષ્ટિ મંગલમય કાર્ય કરાવે છે.
 જે ભક્તોના સ્મરણમાં નિત્યે આવે છે.

ઉન્નત કાર્યતાં મહાન શુભગાની દૂર દૂર ઝળકી રહી છે જ્યોતિ,
 રાજનગર સ્થંભતીર્થ સહુ ભારતવાસીની અણુમોલ હતી એ શક્તિ;
 કર્મ રાજની અદ્ભુત કરામત ને પૂર્વ કર્મની અજબ અતિ,
 નંદનસૂરીશ્વર પરમ પંથે વિચરે ને મૂંઝાઈ જાયે સહુની મતિ.
 મૂંઝાઈ જાયે સહુની મતિ.

સિદ્ધક્ષેત્રના પંથે જતા તગડી ગામે સુકામ કરતા;
 છોડી ગયા અધવચ સહુને સકળ સંઘમાં શોક વ્યાપે.

માગશર વદ ચૌદસનેા દિન દેહ છોડયો રહી આતમલીન;
 નંદનસૂરીશ્વર અમોને મૂકી આપે નવલી વાટ જ લીધી.

શાસન નાયક સંત શિરોમણિ

હવે માત્ર સ્મૃતિની સરવાણી;

વિરહવેદના ઊરમાં અપાર નયનેથી વહે છે અશ્રુધાર;

પંથ પ્રદર્શક ચાલ્યા ગયા તટસ્થ નિરીક્ષક કાં દૂર થયા ?

કાં દૂર થયા ?

નમન નમન, ગુરુ ભગવંત, તુજને સ્મરું હે કરુણાવંત;

નમન નમન ગુરુ ભગવંત.

તારી કૃપાનો પામું એક તંત, મારા દુઃખનો આવતો અંત;

નમન નમન ગુરુ ભગવંત.

ધીર વીર પાવનકારી સંત, શાસનશિરોમણિ ગુણવંત;

નમન નમન ગુરુ ભગવંત.

અંતિમ પ્રતિષ્ઠા કે અનંતની મંજિલ ?

લેખિકા—પ. પૂ. સા. શ્રી રાજપ્રજ્ઞાશ્રીજી મહારાજ (“શશિરાજ”, બી.એ.)

સુકાયેલી ધરતીને મહેકાવવા જેમ વર્ષા આવે છે, શિયાળાની ઠૂંઠવાઈ ગયેલ વન-રાજીઓને નવપલ્લવિત કરવા જેમ વસંત આવે છે, નિસ્તેજ અનેલી માનવતાની હૃદય-કુંજોને પ્રકૃષ્ટિત કરવા પથંગબરો જન્મે છે, તેમ સોહામણા સોરઠ દેશમાં આવેલ અદ્ભુત શોભાને ધારણ કરતા, શૂસ્વીરતા, દાનવીરતા ને ધર્મવીરતાભર્યા ઇતિહાસની ગાથા ગાતા એવા બોટાદ શહેરમાં વિરલ એક વ્યક્તિનો જન્મ થયો. છોડને જેમ વાળીએ તેમ વળે, તે જ રીતે માતા-પિતાના ધર્મસંસ્કારોના સિંચનથી બાળપણથી જ નરોત્તમ ધર્મમાર્ગે વળ્યા. શૈશવના શણગાર હજી શરીર પર ચડે તે પહેલાં જ એણે અણગાર જીવનની અંખના પોતાની માતા પાસે રજૂ કરી અને સંઘમની આરાધના ને શ્રુતની ઉપાસના એ તેમનો જીવનમંત્ર બન્યો. જનમજનમના આ જ્ઞાનયોગીએ સંઘમસાધનાની કેડી પર ચઢી જ્ઞાનની અખંડ ધૂણી ઘખાવી. જે વિષયને એમની પ્રજ્ઞા અને કલમનો સ્પર્શ થયો, એ વિષય ચળકી ઊઠ્યો અને આગમ, ન્યાય, વ્યાકરણ, કાવ્ય, સાહિત્ય, શિલ્પ, જ્યોતિષના ક્ષેત્રમાં એમણે આગવી સિદ્ધિ મેળવી અને અનુક્રમે એક એકથી મોટી પદવીઓ પ્રાપ્ત કરી. સંઘમ અને સરસ્વતીના સંગમે એમના જીવનને તીર્થ-સ્વરૂપ બનાવી દીધું હતું “યથા નામ તથા ગુણ” એ પ્રમાણે એમણે પોતાનું જીવન નંદનવન સમ મહેકતું કર્યું.

તેમનાં રૂંવાડે રૂંવાડે, હૈયાના ખૂણે ખૂણે ને આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશે અનેકાંતવાદનો નાદ હતો. પૂજ્યશ્રીના હૈયામાં શાસન માટેનો તરવરાટ હતો, અર્પૂર્વ તમન્ના હતી, વાણીની મધુરતા હતી, હૈયામાં કલ્યાણની ભાવના હતી, જ્ઞાનની વિશાળતા હતી. શિદ્ધ-કળા ને જ્યોતિષના તેઓ અગ્રણી બન્યા. એમનામાં લોકૈષણીની લાલચ ન હતી, સ્વાર્થની ગંધ ન હતી, ને પ્રમાદની પામરતા ન હતી. પૂજ્યશ્રી અંદર જેવા નિર્મળ, હંસ જેવા ઉન્નવલ, વૃષભ જેવા બળવાન, સિંહ જેવા દુર્ધર્ષ, કાચલા જેવા ગુપ્તોન્દ્રિય અને ભારંડપક્ષીની જેમ અપ્રમત્ત હતા. તેમનું નેત્રયુગલ પ્રશમરસમાં નિમગ્ન હતું, વદનકમળ સદાને માટે પ્રસન્ન હતું.

પૂજ્યશ્રીના જીવનમાંથી અનેક ગુણોરૂપી રુપો ચૂંટવા જેવાં છે. શ્રાવક-શ્રાવિકા પરનો નિઃસ્વાર્થ પ્રેમ, પ્રત્યેક સાધુ-સાધ્વી પ્રત્યેનો સદ્ભાવ તથા લાગણી અનોક હતાં. સારાયે ભારતમાં ધર્મના અનેક કાર્યનાં શુભમુહૂર્તો પૂજ્યશ્રીનાં હાથે નીકળતાં હતાં. તેઓશ્રીનું મુહૂર્ત શ્રેષ્ઠ ગણાતું હતું. અનેક આત્માઓને તેમણે દીક્ષાનું દાન આપ્યું છે. પૂજ્યશ્રીની સ્મરણશક્તિ એટલી તીવ્ર હતી કે દરેક નાના-મોટા સાધુ-સાધ્વીજનાં નામો પણ એમને યાદ હતાં. શાસનનાં અનેક શુભ કાર્યો-જેવા કે જીવોદ્ધાર, તીર્થોદ્ધાર, પ્રતિષ્ઠા-ઓ-તેઓશ્રીના વરદ હસ્તે થયેલાં છે. રાજનગરના પાંજરાપોળના ઉપાશ્રય પર તેઓશ્રીનો અનન્ય ઉપકાર છે, અનેક મુનિમહારાજઓ પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં રહેતા હતા.

અનંત સિદ્ધાંતોના પવિત્ર તીર્થસ્થાનમાં છેલ્લી પ્રતિષ્ઠાનાં વાળં વાગવા લાગ્યાં. એ અંતિમ પ્રતિષ્ઠા પણ આગમવાચનાદાતાર શ્રી પૂજ્યપાદ ગરબાધિપતિ નંદનસૂરીશ્વરજી મ. સા. ના વરદહસ્તે થશે, એ સમાચાર સાંભળતાં હૈયાં આનંદના હિલોળે ચઢ્યાં. તખ્ત-ચતની અસ્વસ્થતા છતાં પણ અમદાવાદથી પાલીતાણા તરફ મંજળ પ્રસ્થાન કર્યું. વિહારનાં ગામો પુણ્યશાળીના ચરણસ્પર્શથી પાવન થતાં હતાં. પૂ. આચાર્યદેવ તગડી મુકામે આવ્યા. એ ગામની ભૂમિ એક બાગુ સંતના પાદાગમનથી પવિત્ર બની તો બીજી બાગુ એ જ ભૂમિ પર કાળ ત્રાટકી પડ્યો અને એમનો જીવનદીપક એલવાઈ ગયો ! ક્ષણ પહેલાંનું શુંજતું વાતાવરણ શોકમય બની ગયું. કેવો છે કુદરતનો ન્યાય—નીકળ્યાં હતા અંતિમ પ્રતિષ્ઠા કરાવવા ને વિદાય થયા અનંતની મંજિલે !

જાણે સ્વપ્ન ઊડી ગયું, એની સ્મૃતિ રહી ગઈ. વિશ્વવિભૂતિ અલોપ થઈ ગઈ.

કેટકેટલા મુમુક્ષુઓને આપે દીક્ષિત બનાવ્યા છે ! કેટકેટલાં જીવોદ્ધાર, અંજનશલાકા, પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી શાસનની શાન વધારી છે ! કદમ્બગિરિ તથા ડેમ આજે તીર્થધામો બની ગયાં છે. ધન્ય છે આપના એ અથાગ પરિશ્રમને. અમારી ભાવભરી સ્મરણાંજલિ આપના પદપંકજમાં અર્પણ કરીએ છીએ. આપના નોધારા બાલશિષ્યોને આશીર્વાદ આપતા રહેશે ને અમીદષ્ટિ વરસાવતા રહેશે. ખરેખર—

અપની યાદથી ભીનાં હજી ચક્ષુ અમારાં છે;
અંજલિ નહીં પણ એકાદ-એ અશ્રુ અમારાં છે !

નંદનવનનો પરિમલ

લેખિકા—પ. પૂ. સા. શ્રી પૂર્ણભદ્રાશ્રીજી મહારાજ

પૂજ્યપાદ વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજ એક શાસનપ્રભાવક આચાર્ય હોવા છતાં, ગુરુઆરા એ એમનો જીવનમંત્ર હતો; અને ગુરુભક્તિમાં જરા પણ ખામી આવવા પામે નહીં એની તેઓ હમેશાં જાગૃતિ રાખતા. સં. ૨૦૦૧માં મેં મારી સોળ વર્ષની વયે જ્યેલ એક પ્રસંગ પૂજ્યશ્રીનો ગુરુ પ્રત્યેનો સમર્પણભાવ કેવો હતો તેનું પ્રેરક દર્શન કરાવે છે.

ત્યારે અમારે અમદાવાદમાં શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના જોગ ચાલતા હતા. એક દિવસ અમે નીચે પાંજરાપોળ ઉપાશ્રયમાં ક્રિયા માટે બેઠાં હતાં. પૂ. શાસન-સમ્રાટશ્રીજીની પાટ ખાસ પાસે જ હતી. ત્યાંથી ઉપર પુસ્તક માટે ગયેલા આ નંદન-સૂરિજીને મહારાજજીએ ધૂમ મારી : “ નંદન ! ” આ સાંભળી, ખવાં કામ પડતાં મૂકીને, દાદર તો એવી ત્વરાથી ઊતર્યા કે જોનારને લાગે કે જાણે ઉપરથી પડતું મૂક્યું કે શું ! મને લાગ્યું, પૂજ્યશ્રી, ‘નંદન’ શબ્દ સાંભળતાંની સાથે જ કેવી રીતે નીચે આવી ગયા ? આવી તો જેમનામાં ગુરુવચન ઝીલવાની તમન્ના હતી ! કેવો સમર્પણભાવ ! તેવી જ રીતે વિનય-વૈયાવચ્ચમાં પણ સદા ખડે પગે તૈયાર !

શાસનસમ્રાટશ્રીજીએ કદમ્બગિરિના ઉદ્ધારનું કાર્ય શરૂ કર્યું. ત્યારે તેઓશ્રી કાયમ મોરસુપણા સુધી ગોચરી માટે જતા. કામરોલમાં અધ્યયન માટે શાસનસમ્રાટશ્રી-જીએ સ્થિરતા કરી, ત્યારે પણ કામરોલથી તલાબ ગોચરી માટે જતા. તેવી જ રીતે ખંભાતથી દોઢ માઈલ પર સકરપુરામાં જિનમંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર ચાલતો ત્યારે પણ સકરપુરાથી કાયમ ખંભાત સુધી ગોચરી આવતા ને જતા. રોજના બે ઘડા પાણી લાવવું ને એક વખત ગોચરી જવું—આ નિયમ તેઓએ વર્ષો સુધી જાળવ્યો હતો. સાથે વીસ સ્થાનકનો તપ પણ ચાલતો હતો. ગરબના સુકાની તરીકેની જવાબદારી ઘણા જ ઉદાર હૃદયે ઉઠાવી હતી.

સ્વ સમુદાય, અન્ય સમુદાય કે અન્ય ફિરકાના કોઈ પણ સાધુ મ. કે સાધ્વીજી મ. હોય તે દરેકને સંયમોપયોગી ઉપકરણ માટે પૂછે. જેને જે જરૂર હોય તે ઉદાર અને પ્રેમાળ હૃદયે પૂરી પાડતા. પાંજરાપોળે તેઓશ્રીનાં વંદનાર્થે આવતાં સાધ્વીજી મ. સોસાયટીમાંથી આવ્યાં હોય તેમને પૂછે, ‘ક્યારે નીકળ્યાં ? ક્યાં વાપરવાનું છે ? પાછાં

ક્યારે જવાનું છે ?' બધી જ ખબર રાખે. અન્ય સમુદાયનાં શ્રમણીઓ પ્રત્યે પણ એટલો જ વાત્સલ્યભાવ. થોડા જ સમય પહેલાંનો એક પ્રસંગ. પૂ. વલ્લભસૂરિ મ.ના સમુદાયનાં નાની ઉંમરનાં બે સાધ્વીજી મ. વિહાર કરીને અમદાવાદ આવ્યાં હતાં. તેમનાં ગુરુજી કાળધર્મ પાઠ્યાં હતાં. તેમને હર જવાનું હતું. તેમનાં બીજાં વડીલની પાસે જતાં અમદાવાદ આવ્યાં હતાં. અમે પાંજરાપોળે પૂજ્યશ્રીના વંદનાથે જતાં હતાં. મને પાંજરા-પોળની બહાર મળ્યાં, પૂછ્યું કે, "પૂ. આ. મ. શ્રી નન્દનસૂરિ મ. રહે છે તે ઉપાશ્રય ક્યાં છે ?" મેં કહ્યું, "ચાલો બતાવું", પણ તમારે બિતરવાનું સ્થાન વાઘણ પોળમાં શેઠના ઉપાશ્રયે છે." તે કહે, "લલે, પણ અમારે તો પહેલાં આચાર્ય મ. પાસે જવું છે." મારી સાથે તે બંને સાધ્વીજી મ. પાંજરાપોળ ઉપાશ્રયે આવ્યાં. પૂજ્ય ગુરુદેવે વિહારની વિગત તથા સુખશાતા પૂછી. પછી સમીચાજીને કહ્યું, "ભાઈ, આ સાધ્વીજી મ. ને શેઠના ઉપાશ્રયે મૂકી આવ; ત્યાં તેમના વડીલ સાધ્વીજી મ. ને બરાબર સોંપજે." સાધ્વીજી વચમાં બાળ હતાં, મારા ખ્યાલ પ્રમાણે એકની વય તેર વર્ષની અને એકની પંદર વર્ષની હશે. તે કહે કે, "બાપજી ! અમને અહીં આપની નજીકના ઉપાશ્રયમાં સ્થાન મળે તો સારું." મહારાજજી કહે, "હાલ તમને સમીચાજી તમારે જ્યાં જવાનું છે તે સ્થાને મૂકી જાય, ત્યાં જવ. હું તમારી બરાબર સંભાળ રાખીશ." આ પ્રસંગ જોતાં મને લાગ્યું કે, જેણે, પૂ. ગુરુ-દેવેશને પ્રાયે જોયા પણ નથી એવાં સાધ્વીજી મ. ને મહારાજજી ઉપર કેટલી શ્રદ્ધા અને કેટલો વિશ્વાસ છે !

આવો જ એક બીજો પ્રસંગ. છેલ્લે પાલિતાણા પ્રતિષ્ઠા માટે પૂજ્યશ્રી જઈ રહ્યા હતા ત્યારે ચાંગોદરમાં સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના સાધ્વીજી, પાંચ ઠાણાં વિહાર કરતાં આવેલાં. તેમના માટે પણ ઉચિત ભલામણ શ્રાવકોને કરી. પૂજ્યશ્રીની વાણીમાં અમૃત અને હૈયામાં વાત્સલ્ય હતું. તેઓશ્રીની પાસે આવનાર નાનાં-મોટાં, ગરીબ-શ્રીમન્ત, મૂર્ખ-પંડિત-બધાં જ એકસરખી શાન્તિ અને સંતોષ લઈ જતાં.

ખુદ્ધની પ્રતિભા પણ અજબની. પાસે આવનાર વ્યક્તિને પગમાંથી જ પારખી જતાં; છતાં ગંભીરતા પણ ગજબની. પ્રથમ વાર જ તેઓશ્રીના પરિચયમાં આવનાર વ્યક્તિ પણ મંત્રમુગ્ધ બની જતી. અનેરું આકર્ષણ કરવાની શક્તિ તો તેઓશ્રીની જ ! એ વિશાળ દિલના મહાપુરુષ પાસે તો જાણે જેનાં ઘૂંટડાને અમૃત બનાવવાની આવડત હતી. વળી સરળતા, નિખાલસતા અને નિરભિમાનતા એ ત્રિવેણી સંગમનું સ્થાન એટલે પૂ. આચાર્ય મ. શ્રી નન્દનસૂરીશ્વરજી મ.

સં. ૨૦૨૬ના ખંભાતના ચાતુર્માસનો એક પ્રસંગ. એ વર્ષનું ચાતુર્માસ ખંભાતમાં ખૂબ જ ધર્મરાધના કરાવવાપૂર્વક આનંદ-ઉત્સાહથી કર્યું, જેના ફળરૂપે ખંભાતમાં શ્રી લાડવાડા સંઘે પૂજ્યશ્રીની પાવન નિશ્રામાં ઉપધાન તપ કરાવવાનો નિર્ણય કર્યો.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે ગુરુદેવ શ્રી ચંદુલાલ વાડીલાલ છગનલાલનાં ધર્મપત્ની શ્રીમતી નિર્મળા-બહેનને ત્યાં મહોત્સવ પ્રસંગે, તેઓની આગ્રહ ભરી વિનંતિથી, અમદાવાદ પધાર્યો. ત્યાં મહોત્સવ વગેરે શાસનપ્રલાવનાનાં કાર્યો કરાવી પૂજ્યશ્રી પાછા ખંભાત પધાર્યો. તેઓ-શ્રીની પુણ્ય નિશ્રામાં શ્રી ઉપધાન તપની આરાધના ઉત્સાહપૂર્વક નિર્વિદને પૂર્ણ થઈ અને માળાશેપણુ પ્રસંગ અનેરા ઉલ્લાસથી ઊજવાયો.

ત્યાર પછી પ્રભુ શ્રી મહાવીર પરમાત્માના ૨૫૦૦મા નિર્વાણ વર્ષની ઉજવણીના કાર્ય માટે વિ. સં. ૨૦૩૦નું ચાતુર્માસ અમદાવાદ કરવાનું હતું. જેઠ શુદ્ધ ૬નો વિહારનો દિવસ હતો. કોઈ પણ કારણે પૂજ્યશ્રીના મનમાં ખંભાત ચાતુર્માસ કરવાની ભાવના થઈ. આ વિચાર પોતે કોઈને જણાવ્યો પણ ન હતો. જેઠ શુદ્ધ પના પૂ. શ્રી સૂર્યોદયસૂરિજી મ.ના શિષ્ય મુનિ શ્રી નંદિઘોષવિ. મ. ની વડી દીક્ષા પૂજ્યશ્રીના વરદ હસ્તે થઈ. વડીદીક્ષા પૂર્ણ થયા બાદ, સંઘના આગેવાન સેક્રેટરી શ્રી ચીમનલાલ ચોકસી પૂજ્યશ્રીના વિહાર અંગેની બહેરાત કરવા માટે ઊભા થયા. તેમની ભાવના એવી હતી કે, પૂજ્યશ્રી તો શાસનના કાર્ય માટે અમદાવાદ પધારે છે; આપણે અહીંના ચાતુર્માસમાં ધર્મોપદેશ કરાવવા માટે જે મુનિ ભગવંતને પૂજ્યશ્રી મૂકીને જાય તેવી વિનંતિ કરવી. ચોકસી ઊભા થયા, પણ તેઓ યોગ્યતાની શરૂઆત કરે તે પહેલાં જ ગુરુદેવ યોદ્યા કે, “ચોકસી ! ક્ષેત્રસ્પર્શનાએ હું અહીં ચોમાસું કરું તો કેમ ? તમારા બધાંની શું ભાવના છે ?” આ સાંભળતાં જ શ્રીસંઘ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો. અને ચીમનભાઈ તો આનંદવિભોર બનીને યોદ્યા કે, “ગુરુદેવ ! ધન્ય લાગ્ય અમારાં અને આપ-શ્રી અહીં ચોમાસું રહો તે અમારા માટે ખૂબ હર્ષની વાત છે. અમારા શ્રીસંઘની સંપૂર્ણ ભાવના છે કે આપશ્રી અહીં ચાતુર્માસ કરો.”

વ્યાખ્યાનમાં બેઠેલા સમસ્ત સંઘને લાગ્યું કે, આ પૂજ્ય ગુરુદેવેશની કેટલી બધી સરલતા ને નિખાલસતા છે ! અભિમાનનો તો અંશ પણ નહિ ! વિનંતિ કે માનપાનની કોઈ જરૂર નહિ. આવા સમર્થ શક્તિશાળી મહાન આચાર્ય મહારાજને તો કેટકેટલી વિનંતિ કરવી પડે ! તેના બદલે પૂજ્યશ્રી જેવું મનમાં છે, તેવું સરલ ભાવે, નિખાલસતાથી સંઘ સમક્ષ રજૂ કરે છે. આવા સરલ, સૌમ્ય, વાત્સલ્યમૂર્તિ ગુરુદેવ તો આ કાળમાં વિરલ જ બનેલા મળે. આજે પણ ચીમનભાઈ ચોકસી આ પ્રસંગને યાદ કરી અશ્રુભરી આંખે કહે છે, “આ પ્રસંગ મારી સ્મૃતિમાં જડાઈ ગયો છે.”

ભવિતવ્યતાના યોગે વિ. સં. ૨૦૩૦નું ચાતુર્માસ અનિવાર્ય કારણે અમદાવાદમાં થયું. શેઠશ્રી કસ્તૂરભાઈ નો સંદેશો લઈ ફૂલચંદલાઈ આવ્યા કે, “પ્રભુ શ્રી મહાવીર પરમાત્માના ૨૫૦૦મા નિર્વાણ વર્ષની ઉજવણી ભારતભરમાં થાય તો ઉત્તમ અને તે કાર્ય માટે આપશ્રી અમદાવાદ પધારો. પૂજ્યશ્રી લાલાલાલનો વિચાર કરી, ખંભાતના સંઘની

રજા લઈ, વિ. સં ૨૦૩૦ના ચાતુર્માસ માટે અમદાવાદ પધાર્યા. ત્યાં પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશ મુજબ ભારતભરમાં ૨૫૦૦મા નિર્વાણ વર્ષની ઉજવણી થઈ. રાજનગરના ઇતિહાસમાં પણ અનેરું પ્રભાત ઊગ્યું.

જાણે ભવિષ્યવેત્તા હોય એમ તેઓશ્રી ક્યારેક કહેતા કે, “મને તો શાસનસમ્રાટ પૂ. ગુરુદેવ જેટલાં-૭૭ વર્ષ થવાના છે.” બન્યું પણ તેવું જ. ૭૮મા વર્ષની શરૂઆતના દોઢ મહિનામાં જ તેઓશ્રી આપણી વચ્ચેથી વાલ્યા ગયા ! જ્ઞાનીની અગમ્ય વાણીને કોઈ સમજી શકતું નથી.

તેઓશ્રીની અગાધ કાર્યશક્તિ, અકાટ્ય તેજસ્વી દલીલો, શાન્ત અને સ્મિતભરી પ્રસન્ન મુખમુદ્રા, શાસન પ્રત્યેની સંપૂર્ણ વફાદારી, શાસનપ્રભાવનાનાં સંગીન કાર્યો, અનેક મુહૂર્તોની સૂક્ષ્મ ઝીણવટભરી છણાવટ, સરળતા, નીડરતા, સ્પષ્ટવાદિતા વગેરે કયા-કયા ગુણોને યાદ કરીએ ?

તેમનો નાણુક દેહ શક્તિઓનો ભંડાર હતો. વિવિધ સ્વરૂપે એ શક્તિઓ પ્રગટ થઈ હતી. એ શક્તિથી તેઓએ જેમ અનેક રીતે શાસનની સેવા કરી, તેમ જ્ઞાન, દર્શન, આરિત્રની નિર્મળ આરાધના કરી જીવન ધન્ય બનાવ્યું, અને આત્મપ્રેય સાધી લીધું. વિ. સં. ૨૦૩૨ના માગશર વદિ ચૌદસે કાળે એમના પર વિજય મેળવ્યો; પણ હારમાંય એમની તો જીત જ હતી. જેના મૃત્યુથી હૃદયને વેદના થાય છે તેવું મૃત્યુ મંગલ ગણાય છે. આ મહાન સંતની ચિરવિદાય સારાય જૈન સમાજને માટે વેદના-કારક અને વસમી બની છે.

દિવસના અજવાળામાં ખીલતાં અને સુવાસ આપતાં ફૂલો તો લોકનજરમાં સતત રમતાં હોય છે, પણ રાતરાણીનું ફૂલ તો, કોઈ પણ જાતની પ્રશંસાની આકાંક્ષા રાખ્યા વિના, સુવાસ આપે જ જાય છે. એવા હતા વાત્સલ્યવારિધિ પ. પૂ. આચાર્યદેવેશ શ્રીમદ્ વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મ. નન્દનવન જેવી પરિમલથી મહેકતા પોતાના જીવનની સુવાસ દૂર-સુદૂર સુધી વિસ્તારી, સમાધિપૂર્વક જીવન વિતાવી, સહુને રેતાં મૂકી પોતે સ્મિત વેરી વાલ્યા ગયા ! અંતમાં, પરમ કૃપાળુ, વાત્સલ્યવારિધિ ગુરુદેવેશના ચરણસરોજમાં અગણિત વંદન.

જૈન શાસનનો એક તેજસ્વી સિતારો

લેખક—શ્રી ભદ્રિક જે. કાપડીયા, ખંભાત

સંવત ૨૦૩૨ની માગસરવદી ૧૪ની કાળરાત્રી શરૂ થાય તે પહેલાં કાળદેવનો

કારમો પંજે જૈન શાસનના એક તેજસ્વી સિતારા ઉપર પડ્યો અને ગગનગોખેથી એક ચમકતો સિતારો ખરી પડ્યો! અને એક પુણ્યવંતા કામ માટે તીર્થધામ પાલી-તાણા જઈ રહેલા પૂજ્ય આચાર્યલગવંતનો જીવનદીપ રસ્તામાં જ તગડી ગામે બુઝાઈ ગયો! જૈન સમાજના એ તેજસ્વી ચમકતા તારા એમની અનેખી તેજલેખા મૂકી ખરી ગયા!

માનવીનો દેહ નાશ પામે છે, પણ તેના જીવનકાળ દરમ્યાન થયેલાં કાર્યો-કીર્તિનાં કોટડાં-કાળાંતરેય નાશ પામતાં નથી! પૂજ્ય આચાર્ય લગવંતનો જીવનદીપ લલ્લે બુઝાઈ ગયો, પણ તેમણે દીર્ઘ જીવનકાળ દરમ્યાન કીર્તિની જે કિલ્લેખધીઓ રચી છે તેના કાંગરા કદી ખરે તેમ નથી જ!

જન્મે તેનું મૃત્યુ નિશ્ચિત, એ ન્યાયે મૃત્યુનો શોક પણ શો કરવો? અને તેથી જ જૈન શાસનના આ તેજસ્વી તારલાએ જે રીતનું જીવન જીવી બાણ્યું તેનું આજ અભિવાદન કરું છું—અલખત, જૈન શાસનને એમની વિદાયથી એક મોટી ખોટ પડી છે, એક મહામૂલી મૂડી ગુમાવી હોય તેવું દુઃખ આપણે અનુભવીએ છીએ.

પવિત્ર ભૂમિ સૌરાષ્ટ્રના ખોટાદ ગામમાં સંવત ૧૯૫૫માં જન્મ ધારણ કરી તેઓ એક એવું ઉત્તમ જીવન જીવી ગયા કે જેનાં સંસારણાં ચિરકાળ સુધી આહુ રહેશે!

આલ્યકાળથી અનેખા સંસ્કાર તેમને સાંપડ્યા હતા અને જીવનને ધર્મમય માર્ગે આગળ ધપાવ્યે રાખ્યું હતું. શાસનસમ્રાટ શ્રી નેમિસૂરીશ્વરજીના ઉપદેશામૃતનું તો બાણ્યે તેમણે અખંડ પાન કરી લીધું હતું. અને તેથી એમનું જીવન તેમના ચરણોમાં ઝૂકી ગયું હતું. શાસનસમ્રાટના સંદેશને એમણે જીવનમાં મૂર્ત કર્યો હતો અને એને લીધે તેઓશ્રી સૌકોઈના આદરને પાત્ર બની ગયા હતા. માત્ર ૨૮ વરસની ઉંમરે તો તેઓશ્રી આચાર્યપદવી પામ્યા હતા.

પૂજ્ય આચાર્ય લગવંત શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજીને કોણ નહીં જોળખતું હોય? તેમનું હસતું પ્રેમાળ મુખ, પળવારમાં સામાનું દિલ જીતી લે એવી વાકપદ્ધતા, તેમનો વિવેકશીલ સ્વભાવ, તેમનું સૌજન્ય, તેમની હળવી રમૂજભરી વાતચીતની છટા, સૌકોઈને આંજી શકે તેવો બુદ્ધિવૈભવ—આવા આવા ગુણોને લીધે એક વખત પણ તેમના પરિચયમાં આવનાર કદી પણ તેમને ભૂલી શકે તેમ નથી જ!

જૈનધર્મના ઉત્કર્ષ માટે તેઓશ્રી ખૂબ જ લાગણી અને ધગશ ધરાવતા હતા અને તે માટે તેમણે તેમના જીવનકાળ દરમ્યાન કરેલી કાર્યવાહી ચિરસ્મરણીય બની રહે એવી છે. જ્યોતિષશાસ્ત્ર માટે તો તેમની ખ્યાતિ ભારતભરમાં પ્રસરી હતી અને મુહૂર્ત માટે પૂજ્ય આચાર્ય લગવંત શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી શું કહે છે, તે બાણ્યવા ઉચ્ચ કક્ષાના જ્યોતિષીઓ પણ આતુર રહેતા હતા,

ગઝાલિપતિ બન્યા પછી, શારીરિક રીતે થોડા અશક્ત બન્યા હોવા છતાં, તેમની પાસે જનાર કે ખત્રો લખી તેમનું માર્ગદર્શન મેળવનાર કદી નિરાશ થયો નથી, અને તે કારણે તો સૌકોઈના પૂજ્યશ્રી પ્રીતિપાત્ર બનેલા હતા. ૭૭ વરસની ઉંમરે પણ યુવાનને પ્રેરણા આપે એવી સ્ફૂર્તિથી તેઓ સતત પ્રવૃત્તિશીલ રહ્યા હતા.

પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતે એમના જીવનકાળ દરમ્યાન જીવતરના અનેક ખંડો અજવાળ્યા છે. વિવિધ ક્ષેત્રે અનેક કળીઓને એમણે સુગંધિત કુસુમમાં પલટી છે. અનેકની ભાવનાઓના પૂજ્યશ્રી શિલ્પી છે. કંઈકના આદર્શોના એ કલાધર છે. એમનું જીવન જીવન-સાધનાની કળાથી કૃતાર્થ બન્યું હતું. એમની જિંદગી યોગસાધનાના આદર્શરૂપ હતી.

જીવનસાધનાના કલાધર, કર્મયોગી અને ભાવનાઓના મહાન શિલ્પી પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજીને વંદન હો !

સૌના તારણુહાર

રચયિતા—શ્રી ભાલચન્દ્ર દયાશંકર કેવીશ્વર, ખંભાત

(રાગ-દેશ)

નંદનસૂરીન્દ્રેશ્વર સૌના તારણુહાર છે રે,
 સનાગાર છે રે....નંદન૦
 વત્સલતાના એ તો સાગર, શીતલતામાં અપર સુધાકર;
 સારસ્વત વૈભવના એ અવતાર છે રે....નંદન૦ ૧
 ધરે સમસ્ત ઉપર એ સમતા, લોક બધા આવે છે નમતા;
 અપૂર્વ શાન્તિતણા એ તો આગાર છે રે....નંદન૦ ૨
 રાજસ, તામસ ને સાત્ત્વિક ગણુ, દંદાતીત બને ત્યાં એ પણુ;
 હૃદયઅનિલેહનતા ભારોભાર છે રે....નંદન૦ ૩
 હિત મિત પ્રિય અમૃત સમ મીઠી, વાણી એ અન્યત્ર ન હીઠી;
 નયન વિષે પ્રેમામૃત પારાવાર છે રે....નંદન૦ ૪
 એ સૂરીન્દ્રતું દર્શન એવું, ચિત્તસમાહિતતાના જેવું;
 શાસનનો અદ્વિતીય હીરક હાર છે રે....નંદન૦ ૫
 સૂરિવરૈણ્ય-સમાગમ સિદ્ધ, કલ્પવૃક્ષની ત્યાં છે રિદ્ધિ;
 મોક્ષમાર્ગમાં ત્યાં સૌનો સંચાર છે રે....નંદન૦ ૬

કૌશલ્યાધાર ગુરુદેવ

લેખિકા—પ. પૂ. સા. શ્રી પ્રમોદશ્રીજી મહારાજ

શ્રી શંત્રુજય, શ્રી ગિરનારજી જેવાં તીર્થોથી પવિત્રિત સોરઠ દેશની ભૂમિનું ઘોટાદ નગર આપણા ગુરુભગવંતની જન્મભૂમિ. પિતા હેમચંદલાઈ તથા માતા જમનાબહેનની કુક્ષિએ વિ. સં. ૧૯૫૫ના કાર્તિક સુદિ ૧૧ના દિવસે જન્મ થયો. કોણ જાણી શકે કે ભાવિ શાસનનું રત્ન ઉત્પન્ન થયું? નામ એતું નરોત્તમ. કુટુંબના ધર્મસંસ્કારોનું સિંચન તેમ જ ભવાન્તરની આરાધનાના પરિણામરૂપે સંસાર પ્રત્યેની ઉદ્ધાસીનતા તેમ જ વૈરાગ્ય પ્રત્યેની મમતાનાં બીજ નરોત્તમના આત્મારૂપી ઉદ્ધાનમાં વવાયાં. પૂ. ગુરુદેવના વૈરાગ્યના બીજને પાણી અને ખાતર સમી શાસનસમ્રાટશ્રીની અમૃતમય વાણીએ સિંચન કર્યું, જેના ફળરૂપે નરોત્તમમાં સંયમપ્રાપ્તિની તમન્ના જાગી. વયમાં સંસારના કેટલાક અવરોધો આવતા રહ્યા, પણ છેવટે આત્મશ્રદ્ધા, રત્નત્રયીની આરાધનાની અદ્વય ભાવના તેમ જ શાસનની સેવાના મનોરથને પરિપૂર્ણ કરવા માટે એમણે અમદાવાદ પાસે વળાદ મુકામે શાસનસમ્રાટશ્રીના પટ્ટાલંકાર પૂ. ઉપાધ્યાય (પછી આચાર્ય) ઉદ્વવિજયજી મહારાજના શિષ્ય તરીકે દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને નરોત્તમ મુનિ નંદનવિજયજી બની ગયા.

કિશોરાવસ્થામાં પ્રાપ્ત થયેલાં રત્નોના વિકાસ માટે તેઓશ્રી સતત જ્ઞાનાભ્યાસ, ક્રિયા, તપ, સ્વાધ્યાય, ગુરુભક્તિ, વિનય, વૈયાવચ્ચ જેવા ગુણોને આત્મસાત્ કરવા લાગ્યા. પૂ. ગુરુભગવંતોના હાર્દિક આશીર્વાદથી, પોતાના ક્ષયોપશમથી, તેમ જ શાસ્ત્રાભ્યાસની તમન્ના, ન્યાય, વ્યાકરણ, આગમ, ષડ્દર્શન તેમ જ જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં તેઓ પારંગત બની શક્યા. ધન્ય છે ગુરુદેવની જ્ઞાનાભ્યાસની તમન્નાને તેમ જ ગુરુભક્તિને. અદ્ય સમયમાં પ્રાપ્ત કરેલ ગુરુભગવંતોની પ્રીતિ તેમ જ વિદ્વત્તાને પરિણામે શાસનસમ્રાટશ્રીએ માત્ર ૧૩ વર્ષના દીક્ષાપર્યાયમાં એમને વિ. સં. ૧૯૮૩માં આચાર્ય પદ પર આરૂઢ કર્યા હતા.

અદ્વિતીય ક્ષયોપશમના કારણે પૂજ્યશ્રી અનેક ગ્રંથોના રચયિતા બન્યા. શાસનસમ્રાટશ્રીજીના જાજરમાન વારસાને જાળવવાનું સૌભાગ્ય તેઓશ્રીના ક્ષણે અધિક આવ્યું. આશરે ૫૦ વર્ષ જેટલા દીર્ઘ આચાર્ય પદ અને ૬૨ વર્ષના સંયમ પર્યાયમાં તેઓશ્રીએ સંખ્યાબંધ અંજનશલાકાઓ, પ્રતિષ્ઠાઓ, ઉદ્ધાપનો, ઉપધાન-તપ, દીક્ષાદાન વગેરે દ્વારા શાસનની ઘણી સેવા બજાવી હતી. જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં પ્રાપ્ત કરેલી વિદ્વત્તાના પરિણામે શાસનના પ્રાયઃ બધાં જ પવિત્ર કાર્યોનાં શુભ મુહૂર્તો મેળવવા માટે તેમની પાસે અસંખ્ય લોકો આવતા હતા. એમની પ્રેમાળતા દાખલારૂપ બની રહે એવી હતી. શાસન અને સંઘોની મોટામાં મોટી મુશ્કેલીઓનું નિવારણ કરવા તેઓ સદા સજ્જ રહેતા હતા. ધન્ય છે શાસનના જાળવણતા એ સિતારાને !

વૃદ્ધાવસ્થાને કિનારે આવેલા આ મહાપુરુષ અંતિમ ચાતુર્માસ રાજનગરમાં વ્યતીત કરી મહાન પવિત્ર ગિરિરાજ ઉપર સે'કડો પ્રતિમાજીઓની પ્રતિષ્ઠા નિમિત્તે, સંઘના અને શ્રાવકવર્ગના અતિ આગ્રહને વશ થઈ, તખિયત નાદુરસ્ત હોવા છતાં પણ, ઘણા ઉત્સાહ અને અનેરા ઉમંગથી પાદલિપ્તપુર તરફ પ્રયાણ કરી રહ્યા હતા. પણ કાળ, કુદરત અને કર્મસત્તા પાસે પરમાત્માનું પણ કાંઈ ચાલી શકતું નથી, તેો આપણા જેવા પામર પ્રાણીની શી વાત ? ધંધુકા પાસે તગડી મુકામે ગુરુદેવ અચાનક હૃદયરોગના હુમલાથી સ્વર્ગપુરીમાં પધારી ગયા ! નાયક વિનાના સૈન્યની જેમ જૈન સમાજ નિરાધાર બની ગયો. તેઓશ્રી તેો આ જીવનની સાર્થકતા સાથે મહાન આરાધક અને પ્રભાવક બની ગયા, પણ એમના ગુણોની સુવાસ ચિર કાળ સુધી વીસરાય તેમ નથી. એમના આશીર્વાદ શાસન ઉપર સદા વરસતા રહો !

સ્તુતિ-એકવીશી

રચયિતા-શ્રી અમરચંદ માવજી શાહ, તળાબ

ઝૂલણા છંદ

- સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં અનેક સંતો, ઇતિહાસના પાને પંકાય;
શાસનસમ્રાટ નેમિસૂરીશ્વર, મહુવાના એ રત્ન ગણાય. (૧)
- તીર્થોદ્ધારક શાસનપ્રભાવક, અનેક તીર્થ ઉદ્ધાર કરાય;
કદંબગિરિ, વલ્લીપુર, મહુવા, યાત્રાધામો બહુ વળણાય. (૨)
- વચનસિદ્ધ સૂરીશ્વરની, સિંહનાદ શી ગર્જના થાય;
રાબ-રજવાડાં ને શ્રીમંતો, ગુરુવર્ધનાં પાય વંદાય. (૩)
- અનેકશિષ્ય રત્નોથી શોભે, સૂરિચક્રચક્રવર્તી ગણાય;
જૈન શાસનમાં જેની આજ્ઞા, કોઈ થકી ના કદી લોપાય. (૪)
- તસ પટ્ટધર વિજયોદસૂરિ, શાસ્ત્રવિશારદ સંત ગણાય;
તસ પટ્ટધર વિજયનંદનસૂરિ, શાસ્ત્રોમાંહી નિપુણ કહાય. (૫)
- શાસનસમ્રાટના મુળમાં રમતી, 'ઉદય-નંદન'ની જોડી સદાય;
તીર્થોદ્ધારનાં મહાન કાર્યો, ત્રિપુટીના સંગમથી થાય. (૬)
- જ્યોતિર્વિદ નંદનસૂરીશ્વર, મુહૂર્તમાં એ અન્નેડ ગણાય;
જૈન શાસનનાં શુભ કાર્યોમાં, એમનું મુહૂર્ત પ્રમાણિત થાય. (૭)

- નિરહંકારી, સરળ સ્વભાવી, પ્રતિભાસંપન્ન એ સૂરિરાય;
હિતશિખામણ સલાહ લેવા, મહાનુભાવો આવે સદાય. (૮)
- કોઠાસૂઝ, વ્યવહારકુશળતા, નિર્ણયશક્તિ અજબ ગણાય;
ધાર્મી કાર્યના કરવૈયા એ, નિર્ભયતાનો ગુણ વખણાય. (૯)
- સ્પષ્ટવક્તા સાહસશૂરા, કર્તાવ્યનિષ્ઠ જીવન જિવાય;
દ્રવ્યક્ષેત્ર ને કાળ-ભાવથી, આગમને અનુસરે સદાય. (૧૦)
- સાચો માર્ગ ખતાવે સહુને, દીર્ઘદૃષ્ટિવંત ગુરુરાય;
નય-ચાચુને સ્યાદ્વાદથી, સમય પારખી કરતા ન્યાય. (૧૧)
- તપગરહતા શ્રમણસંઘમાં, નાયક પદવીથી સોહાય;
સકળ સંઘમાં સૂરીશ્વરની, સૌરભ ચોદિશે પસરાય. (૧૨)
- સંઘ-શાસનના મતલેદોમાં, તટસ્થતાથી આપે ન્યાય;
લીધેલ નિર્ણયને દઢતાથી, વળગી રહેતા એ સૂરિ સદાય. (૧૩)
- ગુરુદેવનાં અપૂર્ણ કાર્યો, ભાવ-ભક્તિથી પૂર્ણ કરાય;
ગુરુભક્તિના સ્મારક રૂપે, ગુરુજનાં મંદિરો બંધાય. (૧૪)
- શાસનસમ્રાટ નેમિસૂરીશ્વર, 'નંદન' 'નંદન' કહે સદાય;
ઉપકાર તેમને! પણ પણ સમરે, નંદનસૂરિ જીવનમાંય. (૧૫)
- સિદ્ધક્ષેત્ર-શત્રુજય ઉપર, નૂતન આવન જિનાલય થાય;
પ્રતિષ્ઠા તેની મહાસુદ્ધિ સાતમ, મુહૂર્ત આપે શ્રી ગુરુરાય. (૧૬)
- શેઠ આણુંદણ કલ્યાણજીની, પેઢી ભારતમાં પંકાય;
ભારતભરના શ્રીસંઘોની, એ તો પ્રતિનિધિ લેખાય. (૧૭)
- પ્રતિષ્ઠા માટે આચાર્યશ્રીને, વિનંતી પેઢીની થાય;
સંઘ-સુકાની કસ્તુરભાઈ, સંઘતાણા શિરછત્ર ગણાય. (૧૮)
- વિહાર કરતા તગડી મુકામે, પહોંચ્યા શ્રી નંદનસૂરિરાય;
હૃદયથંભનો હુમલો થાતાં, સ્વર્ગગમન વચ્ચે થઈ બાય; (૧૯)
- અચાનક આ બતાવ બનતા, સંઘોમાં હાહાકાર થાય;
ઉલ્લાસ સ્થાને ઉદ્દાસીનતા, સકળ સંઘમાં વ્યાપી બાય. (૨૦)
- ઠેર ઠેર ગુરુભક્તિ માટે, નાના-મોટા ઉત્સવ થાય;
ધર્મપ્રભાવક નંદનસૂરિની, ખોટ પડી તે શેં પુરાય? (૨૧)
- એકવીસ કડીમાં ઝૂલણા છંદમાં, ઊર્મિઓને વ્યક્ત કરાય;
“અમર” કહે કર બેડી ભાવથી, અંજલિ સ્વીકારશે ગુરુરાય!

સિતારો ખરી પડ્યો !

લેખિકા—પૂ. સા. શ્રી તિલકપ્રભાશ્રીજીનાં શિષ્યા

પૂ. સા. શ્રી અનંતપૂર્ણાશ્રીજી મહારાજ

શ્રી જૈન શાસનમાં અનેક નરરત્નો પાક્યાં કરે છે. આણું જ એક અમૂલ્યું નરરત્ન પૃથ્વી પર પ્રકાશ પાથરી આપણી વચ્ચેથી વિદ્યાય થઈ ગયું. એ ચમકતો સિતારો લાખોનો લાડકવાયો હતો. પૂજ્યશ્રી જૈન શાસનના મહાન સ્તંભરૂપ હતા; સમર્થ વ્યાખ્યાનકાર, જ્યોતિષવિશારદ, વાત્સલ્યવારિધિ, સાહિત્યનિષ્ણાત અને સમર્થ કોટિના વિદ્વાન હતા. જૈન શાસનમાં ભાગ્યે જ કોઈ એમના નામથી અનબ્ધન હશે.

તેઓશ્રીનું વકતૃત્વ અત્યંત પ્રભાવશાળી હતું. ભલભલા કંઠોર માનવીને કોમળતામાં, કૃપણ માનવીને ઉદારતામાં અને કુટિલ જનને સરળતામાં પલટવાની અપૂર્વ શક્તિ તેઓ ધરાવતા હતા. એમનું વ્યક્તિત્વ ભલભલાને આકર્ષે તેવું હતું. ભારે જિભારીમાં પણ આત્મીય શક્તિ ન વર્ણવી શકાય તેવી હતી. તેઓ પોતાના સિદ્ધાન્તમાં એટલા બધા અડગ હતા, કે કોઈની તાકાત ન હતી કે એમને ડગાવી કે ડરાવી શકે. એમને ભેતાં જ મસ્તક નમી પડે તેવા તે મહાન પુરુષ હતા. તેઓ તદ્દન નિખાલસ, નિર્દોષ અને સ્વભાવે શાન્ત હતા. વિહાર કરતા તેઓ ગામડે ગામડે ફરી વળતાં અને ગામે ગામ મોટો જનસમૂહ એકત્ર થતો. એમનાં દર્શન અને ઉપદેશથી માનવો અને ધરતી પાવન થતાં.

આણું પ્રકાંડ પાંડિત્ય હોવા છતાં તેઓ એકદમ સરળ અને નિરાભિમાની હતા. આખાલવૃદ્ધ અને વિરોધી સાથે પણ તેઓ હસીને વાત કરતા હતા. ગમે તે વ્યવસાયમાં બેઠા હોવા છતાં કોઈ પણ તત્ત્વજિજ્ઞાસુ શંકાનું સમાધાન મેળવવા આવે તો તુરત જ અત્યંત વાત્સલ્યભાવથી તે આવનાર વ્યક્તિને સંતોષજનક ખુલાસો આપતા. ગમે તેવો કંઠોર સ્વભાવી કે કુતર્કવાદી હોય તોપણ તે તેઓશ્રીની પ્રભાવશાળી મુખમુદ્રાથી શાન્ત બની જતો. તેઓશ્રીની વિરુદ્ધ બોલનાર પ્રત્યે પણ તેઓશ્રી ક્યારેય કષાયભાવ ન રાખતા : આણું દરિયાવ દિલ સ્વર્ગસ્થ ગુરુદેવ ધરાવતા હતા.

કોઈની એવી દિવ્ય શક્તિ નથી કે જન્મને સ્થિર બનાવીને મૃત્યુને ખાળી શકે. આત્મા અમર છે, શાશ્વત છે, પણ જન્મવું, જીવવું અને મરવું તે તો કુદરતનો અકર ક્રમ છે. જન્મીને જીવી જાણીને મરણને મહોત્સવ બનાવનાર આવા વિરલ પુરુષો જ હોય છે. સંયોગ પછી વિયોગ આવે જ છે. પણ આ વિયોગથી તો એમ જ ધાય છે કે, શાસનનો એક તેજસ્વી સિતારો ખરી પડ્યો !

એ સિતારાનું સ્મરણ આપણા અંતરમાં ધર્મનો પ્રકાશ પાથરે એ જ અભ્યર્થના.

પૂજ્ય ગુરુદેવ

લેખિકા—પ. પૂ. સા. શ્રી રવીન્દ્રશ્રીજી મહારાજ

જગત આખું જ અનાદિકાળથી ચાલતા અને અંતકાળ સુધી ચાલુ રહેનાર નાટકની રંગભૂમિ જેવું છે. તેના પર અનેક પાત્રો આવે છે અને પોતપોતાનો પાઠ ભજવી ચાલ્યા જાય છે. આ નાટક એવું છે કે જેનો પડદો કદાપિ પડવાનો નથી, અને જે કદાપિ પૂરું થવાનું નથી. એવા આ નાટકને વિષે આ જગતરૂપી રંગમંચ ઉપર અનેક આવી ગયાં. પણ એમાં કેટલાંક વિરલ પાત્રો એવાં આવે છે કે જેઓ પોતે ભજવેલ પાઠ ખીલ્યોને માટે પ્રેરણારૂપ અને યાદગાર બનાવી જાય છે.

એવા મહાત્માઓ અને સંતોનાં પાત્રો પૈકી પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવ આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ પણ એક હતા. તેઓએ પોતાનું સમગ્ર જીવન પરોપકારમાં જ વ્યતીત કર્યું હતું. જેવી રીતે પુષ્પ ખીલે છે પણ તે જાણે ખીલના મનને જ પ્રકુલિત કરવા માટે ખીલ્યું ન હોય તેમ પોતાની સુવાસ ચોતરફ ફેલાવી મુરઝાઈ જાય છે, તેમ મહાન ધર્મોત્તમાઓનું જીવન પણ તેવું જ હોય છે. તેઓ જન્મે છે ત્યારથી જીવનના અંત પર્યંત પોતાથી બને તેટલાં સહકારી કરીને સુકૃતરૂપી પુષ્પોની સુવાસ ચોતરફ ફેલાવતાં જાય છે. સાચું જ કહ્યું છે કે—

“ જલ્દી જલ્દી છો ને, જીવન-ધૂપસળી મહેંકતી મહેંકતી આ.”

પૂજ્યશ્રીનું જ્ઞાન અજોડ હતું. કોઈને કંઈપણ શંકા થઈ હોય, કોઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યા હોય, તો તેઓ શાન્ત ચિત્તે પોતાના જ્ઞાનથી શંકાનું સમાધાન કરતા. તેઓશ્રી શાસનનાં મહાન કાર્યોમાં રોકાયેલા હોવા છતાં કોઈપણ સાધુ, સાધ્વી કે જ્ઞાનના પિપાસુ આવે તો તેમને આગળ વધારવામાં સતત મહેનત કરતા અને પ્રેરણા આપતા. સ્વર્ગસ્થ પૂ. ગુરુદેવના અનેક જીવનપ્રસંગો સ્મૃતિપથ ઉપર પવનની લહેરખીની જેમ એક પછી એક પસાર થઈ જાય છે. તેઓશ્રીના કયા જીવનપ્રસંગને યાદ કરીએ અને કયાને ન સંભારીએ તે સમજતું નથી.

તેઓની સ્મરણશક્તિ પણ તેવી જ તીવ્ર હતી. ગમે તેટલાં વર્ષો પહેલાંની વાત હોય, અથવા તો તેઓશ્રીની હાજરીમાં એવો કોઈ પ્રસંગ બન્યો હોય, તો તેની યાદ તેઓશ્રીના હૃદયપટ પરથી ભૂંસાતી જ ન હતી; કોઈપણ સમયે યાદ કરીને કહેતા હતા. એક પ્રસંગ મને યાદ આવે છે. પૂ. શાસનસમ્રાટ અમદાવાદ પાંજરાપોળે બિરાજમાન હતા. તે સમયે અમારા દાદીશુરુ સાથે, પ્રાયે સં. ૨૦૦૧માં, અમે વંદનાર્થે ગયાં હતાં. ત્યાર પછી લગભગ ૧૫ વર્ષ સુધી તેઓશ્રીનાં દર્શન-વંદનનો લાભ મળ્યો ન હતો.

તેથી અમારા પૂ. ગુરુજીને દર્શન-વંદનની ભાવના થઈ. ત્યારે તેઓશ્રી દાદાજીની શીતળ છાયામાં સિદ્ધક્ષેત્રમાં બિરાજમાન હતા. તેથી અમોએ અમદાવાદથી પાલીતાણા તરફ વિહાર કર્યો. અમે સણેસરા ગામમાં આવ્યા ત્યાં સુધી અમોને ખબર ન હતી કે, પૂ. ગુરુદેવ આજે અહીંયા પધારવાના છે. અનાયાસે દર્શન-વંદનનો લાભ ત્યાં જ મળી ગયો અને અમારી ભાવના પરિપૂર્ણ થઈ. ઘણાં વર્ષે અમોને જોયા, છતાં પણ અમારે પરિચય આપવો ન પડયાં તેથી અમારા આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. ખરેખર, ત્યારે અમોને થયું કે, તેમની સ્મરણશક્તિ કેટલી જાગ્રત છે. તેઓશ્રીની વાણીનું ગુંજન અત્યારે પણ જાણે મનમાં થાય છે. મને લાગે છે કે, આવી બેજોડ સ્મરણશક્તિ પ્રાપ્ત કરવા માટે તો ભવોભવની જ્ઞાનસાધના જ જોઈએ; તે વગર આવી સ્મરણશક્તિ પ્રાપ્ત ન થઈ શકે. જીવનમાં એમને કેવળ જ્ઞાનનો જ વ્યાસંગ હતો એવું પણ ન હતું; ધર્મક્રિયા, પ્રભુભક્તિ, બિમાર હોય તેને ધર્મશ્રવણ કરાવવું વગેરે દરેક કાર્યમાં તેઓશ્રીને ઊંડો રસ હતો.

પૂજ્યશ્રી વાસક્ષેપ નાખતા કંટાળતા જ નહીં. તેઓશ્રી કહેતા, ‘આપણા વડે કોઈ ધર્મ પામતો હોય કે ધર્મ પ્રત્યેની કોઈની શ્રદ્ધા વધુ દૃઢ થતી હોય તો આપણે શા માટે પ્રમાદ કરવો જોઈએ? કારણ, એ ધર્મ પામે કે એની ધર્મ પ્રત્યેની આસ્થા વધે એમાં આપણને પણ મોટો લાભ છે. લોકોપકાર, પરોપકાર અને પરકલ્યાણની એમની ભાવના આવી સુંદર હતી. ખરેખર, તેઓ અલૌકિક અને અનોખી વ્યક્તિ હતા.

શાસનનો હીરો આપણી નજર સમક્ષથી જતો રહે તો કેને દુઃખ ન થાય? તેમના અવસાનથી અત્યારે જૈન શાસનમાં મોટી ખોટ પડી ગઈ. દીર્ઘાયુ હોત તો ઘણાં શાસનનાં કાર્યો કરત. ખેર! ભાવી આગળ કોઈનું ચાલતું નથી. હવે તેઓશ્રીનાં દર્શન અશકય છે. છતાં પણ તેઓ સંઘરૂપી વાડીમાં એવાં બીજ રોપતા ગયા છે કે આપણી સંઘરૂપી-વાડી હરહંમેશ હરિયાળી રહેશે. અને ભવિષ્યમાં એનાં મીઠાં ફળ આપણને મળશે.

તેઓશ્રીનો મહાન આત્મા જ્યાં બિરાજમાન હોય ત્યાંથી પરોક્ષરૂપે દરેકને સત્કાર્યો કરવાની પ્રેરણા આપે અને અમે પણ ધર્મના સાચા રાહે પ્રયાણ કરીએ એ જ અભિલાષા.

વંદના

લેખક—શ્રી મફતલાલ સંઘવી, ડીસા

જ્યવંતા શ્રી જૈન શાસનના નિર્મળ ગગનમાં ઝળહળતા તારક શા પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયનંદનસૂરીધરજી મહારાજ આજે સદેહે આપણી વચ્ચે વિદ્યમાન નથી એ

હકીકતનું સ્મરણ ઘણા શાસનપ્રેમી આત્માઓને વ્યથિત કરે તે સાચું હોવા છતાં, તેઓશ્રીની આત્મસાધનાનું જે સૂક્ષ્મ બળ આજેય આપણી વચ્ચે વિદ્યમાન રહીને આપણને ગુરુલક્ષિતની અનન્ય પ્રેરણા આપી રહ્યું છે, આપણા જીવનની પળેપળ શાસન કાળે સાર્થક કરવાનું ભાન આપણને કરાવી રહ્યું છે, તે પણ ઓછા આશ્વાસનની વાત નથી.

ઉપકારી ગુરુમહારાજની બેનમૂન લક્ષિતનો જન્મવલ્લભાને જે આદર્શ તેઓશ્રીએ પોતાના જીવનમાં સ્થાપ્યો તેમ જ તેને અભિશુદ્ધપણે દીપાવ્યો તે આજના વિષમય વાતાવરણ વચ્ચે આપણા માટે પથપ્રદર્શક દીપક સમાન છે. ઉપકારી વડીલોની આશિષમાં જે અમોઘ શક્તિ છે, તેની ઉપેક્ષા કરીને આપણે દુર્ભાગ્યના શિકાર બનીએ છીએ, અમંગળના ચક્કરમાં ફસીએ છીએ અને પછી તેના દોષનો ટોપલો બીબ્બને માથે ઢાળી પણ દઈએ છીએ. જ્યારે દિવંગત આચાર્યદેવે તો સ્વ-ઇચ્છા જેવું કશું રાખ્યા સિવાય “ગુર્વાજ્ઞા સર્વેસર્વા”નો મંત્ર જબ્બીને આપણને આશ્ચર્યચકિત કરી મૂક્યા છે.

સદૈવ સત્ત્વવંતા વહન પર નિહાળવા મળતી એ સમતાનું દર્શન, આજેય દિલમાં ડહાપણના દીવા પેટાવે છે, વિષય-કષાયના વાવાઝોડાને ઝબ્બે કરવાનું પવિત્ર બળ પ્રાણમાં પ્રગટાવે છે.

પરમતારક શ્રી વીતરાગ પરમાત્માના શાસન કાળે શ્વાસોચ્છ્વાસ લેનારા મહાત્માઓ કેવા હોય તેનો જ્વલંત આદર્શ સ્થાપીને જેઓશ્રીએ કાળને એનો ધર્મ બજાવવા દીધો, તે પ. પૂ. આચાર્યદેવનો જન્મ વિક્રમ સંવત ૧૯૫૫માં ઘોટાદમાં હેમચંદ્રશાને ત્યાં થયો હતો. ત્યાગ-વૈરાગ્યસમૃદ્ધ જીવનનું જબ્બનું આકર્ષણ બાલ્યકાળથી જ તેમના અંતઃકરણમાં હતું.

કાળ પાકતાં, ૧૫ વર્ષની વયે ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરીને, તેઓશ્રી શાસન-સમ્રાટશ્રીના પરમ વિનેય પદ્મધર પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય બન્યા. અને જોતજોતાંમાં એવા તો આગળ વધી ગયા કે મત પૂછો વાત. ન્યાય, વ્યાકરણ, આગમ સાહિત્ય આદિનું તલસ્પર્શી જ્ઞાન તેઓશ્રીએ દીક્ષા પછીનાં ૧૨ વર્ષમાં જ, સમ્યક્ પ્રકારે ઉપાર્જન કરી લીધું. છતાં એ જ્ઞાનનો મુદ્દલ અહીં તેઓશ્રીને હતો નહિ, પણ ફળભારે નમતા આમ્રવૃક્ષની જેમ યથાર્થ વિનમ્રતા તેઓશ્રીમાં સ-રસ રીતે પુષ્ટ થઈ.

આચાર્યપદની સઘળી યોગ્યતાઓ માત્ર ૨૭ વર્ષની નાની વયે તેઓશ્રીમાં પ્રગટ-પણે વર્તાતાં, ૨૭-૨૮ની વયમાં તેઓશ્રી આચાર્યપદ પર પ્રતિષ્ઠિત થયા. આ પ્રતિષ્ઠાએ તેઓશ્રીની શાસનપ્રભાવક ક્ષમતામાં ઘણો વધારો કર્યો. સંઘ, શાસન, શાસ્ત્રો અને તીર્થોનાં ઊંડાં મૂળને વધુ દઢ, અસરકારક તેમ જ આત્મોન્નતિપ્રદાયક બનાવવામાં તેઓશ્રીએ

પોતાની આગવી સૂઝ, પ્રતિભા, મેધા તેમ જ શક્તિનો સફળ સદુપયોગ કર્યો. આચાર્ય-પદની જવાબદારીના પાલન વચ્ચે, દૈનિક જીવનની આરાધનાનું અપ્રમત્તપણે પાલન કરવામાં તેઓશ્રીએ જે વીર્ય ફેરવ્યું, તેની જેટલી અનુમોદના કરીએ તેટલી ઓછી.

પ્રભુના શાસનમાં પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતાદિના શિરે શ્રીસંઘનાં વિવિધ ક્ષેત્રોની જવાબદારીનો ભાર રહેતો હોવા છતાં તેના વડે ઘેરાઈ જઈને આત્મસાધનાને ગૌણ ન જ કરી શકાય, એ સત્ય પૂજ્યશ્રીએ ખરેખર દ્વીપાવ્યું. પડતા આ કાળમાં, ચઢતા પરિણામે પ્રભુશાસનને સમર્પિત થઈને નિજ જીવનની પ્રત્યેક પળનો સ્વ-પર હિતાય જે સદુપયોગ દિવંગત આચાર્યદેવ કરી ગયા તે આપણને કહી રહ્યો છે કે, “ઉંઘ, આહાર અને વિષય-કષાય પાછળ સમય ન વેડફો.”

આવા અપ્રમત્ત આચાર્યદેવ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ, ગર્ભ સાલે અમદાવાદથી વિહાર કરી શ્રી સિદ્ધગિરિજી મહાતીર્થ ઉપર ૫૦૪ ભવ્ય જિનખિંખોની પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે પધારી રહ્યા હતા. જ્યણાપૂર્વક વિહાર દ્રમવાતા ધંધુકા તજીક આવેલા તગડી મુકામે પધાર્યા ત્યાં કાળનો ઘંટ વાગ્યો. અને આરાધનામય જીવનના આસ્માનમાં ઝળહળતા એ આચાર્ય ભગવંતે સ્વ-સ્થતાપૂર્વક કાળને એનો ધર્મ બજાવવા દીધો; વિ. સં. ૨૦૩૨ના માગસર વદ ૧૪ ને સોમવારે તેઓશ્રી સ્વર્ગવાસી થયા. અનન્ય ઉપકારી આચાર્યદેવની વસમી આ વિદાયનો કારી ઘા આપણા કાળજે કંપ પેદા કરે તેની ના નહિ, પરંતુ તેનો સચોટ ઇલાજ તો તેઓશ્રીએ દ્વીપાવેલા ત્યાગ-વૈરાગ્ય-સમૃદ્ધ જીવનની ત્રિવિધ આરાધનામાં રહેલો છે.

‘સમયને સાધે તે સાધુ’ એ ઉક્તિને સાર્થક કરી જનારા પ. પૂ. આચાર્યદેવના અસીમ ઉપકારોને સાચી અંજલિ ત્યારે અર્પી કહેવાય, જ્યારે આપણે સહુ શ્રી જિનેશ્વરદેવની તારક આજ્ઞાના અજવાળે જીવન જીવવાનો પ્રારંભ કરીએ, સંસારરસિકતાને ફગાવી દઈને શાસનરસિકતાને અંગીકારી કરીએ, વિષય-કષાયના ભયંકર વાવાઝોડાને પરાસ્ત કરનારી પ્રચંડ પાપપ્રતિકારશક્તિ ખીલવીએ.

પ્રભુમું છું, પૂરા ભાવે દિવંગત આચાર્યદેવને.

ઉપકારીનું સ્મરણ

લેખિકા—પ. પૂ. સા. શ્રી રત્નભાલાશ્રીજી મહારાજ (‘રવિન્દુશિશુ’)

પૂજ્યપાદ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ જૈન શાસનરૂપી માનસરોવરમાં હંસ સમાન હતા. તેઓ જ્ઞાનશુભના ધામ, કામદેવના અભિમાનને તોડનારા, ધર્મની ધુરાને

વહન કરનારા, સઘળા દોષરૂપી દાવાનળને શાંત કરનારા, અષ્ટ પ્રવચનમાતાનું સમર્થ રીતે પાલન કરનારા અને આચાર્યપદના છત્રીશ ગુણોથી વિભૂષિત હતા. અને આવી ગુણ-સંપત્તિ અને શક્તિના બળે એમણે ૨૮ વર્ષની નાની ઉંમરમાં આચાર્યપદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તેમનો ગુરુ-સમર્પણભાવ એવો હતો કે, જે વિચાર શાસનસમ્રાટ સૂરિભગવંતને આવે તે જ વિચાર ઉદયસૂરિ મહારાજ સાહેબને તથા નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબને આવે !

કોઈ પણ શંકાશીલ વ્યક્તિ આવે તો ગુરુદેવ સુમધુર વાણીથી, શાસ્ત્રને અનુલક્ષીને, તેની શંકાને દૂર કરતા. સરળ કે અટપટા દરેક પ્રશ્નોને સહેલાઈથી ઉકેલવા એ એમની ખુદ્ધિનું મનપસંદ કાર્ય હતું. તેઓ સુખાકૃતિ ઉપરથી પળવારમાં દરેકને પારખી લેતા. નીડરતા, નિઃસ્પૃહતા, નિર્દાલતા અને સરળતા-એ ગુણો એમના સ્વભાવમાં પરિણમેલા જ હતા. માત્ર માનવ પ્રત્યે જ નહીં પણ, કીડીથી કુંવર સુધીના સર્વ જીવો પ્રત્યે નિષ્કારણ કડુણાભાવ અને વાત્સલ્યભાવ એમને આત્મસાત્ થયેલો હતો. ધર્મગુરુપદને છાજે તેવા બધા ગુણો તેમણે મેળવેલા અને કેળવેલા, તેથી જ તે એક અદના સાધુમાંથી જૈન સમાજમાં મોટા જૈનાચાર્ય બન્યા અને તપાગચ્છાધિપતિ કહેવાયા.

કોઈ પણ કાર્ય કરવાનું હોય ત્યારે પહેલાં પૂરા વિચાર કરે અને શરૂ કર્યા પછી, વિદ્વેનો કે અડચણો આવે તોપણ, મક્કમતા અને કુશળતાપૂર્વક એને પૂર્ણ કરે. ભણવા અને ભણાવવાના ઉપયોગમાં આવે એવા વિશિષ્ટ ગ્રંથો પણ તેમણે બનાવ્યા હતા, તેમ જ જ્યૈતિષ-શિલ્પશાસ્ત્રના તેઓ પારગામી હતા. અંજનશલાકા, પ્રતિષ્ઠાદિ શાસનનાં અવનવાં કાર્યો તેમના આપેલાં મુદૂતોંથી થતાં; અને તેથી આવાં કાર્યો નવપદ્ધિવિત થતાં.

પૂજ્યશ્રીનું જીવન નદીના નિર્મળ નીરની જેમ પ્રગતિશીલ હતું. પૂજ્યશ્રીને ગેસનો વ્યાધિ છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોથી હોવા છતાં પણ પોતે જરા પણ પ્રમાદ ન કરતા. ગમે તે વ્યક્તિ ગમે તે સમયે મુદૂતોં કઢાવવા આવે તો કાઠી આપતા અને કોઈ નેચ નારાજ ન કરતા. જૈન શાસન તરફની ભક્તિ તેમની રજેરગમાં વ્યાપ્ત હતી. તેથી જૈન શાસનના પ્રશ્નોને પ્રાણપ્રશ્નો માનીને એને પૂરી મહેનત લઈ ઉકેલતા. પૂજ્યશ્રીના સંચમની સુવાસથી તેમના મોટા ભાઈએ પણ દીક્ષા લીધી હતી, અને ઉપાધ્યાય સુમિત્રવિજયજી બન્યા હતા.

આમ અનેકાનેક ગુણોથી પૂજ્યશ્રીનું જીવન અદ્વિતીય અને આશ્ચર્યકારક બન્યું હતું. જૈનશાસનરૂપી નભમંડળમાં દિનકર સમાન અને જીવોના આધાર સમાન ધીર, વીર ને ગંભીર સૂરીશ્વરજીના ગુણોનું વર્ણન કરવા માટે માનવીએ સદ્ગુણના ભંડારની શ્રેણીએ ચડવું જોઈએ. જે પોતાના જીવનમાં સૂર્ય-ચંદ્ર જેવી પ્રતિભા પ્રગટે તો જ એ મહાપુરુષનું જીવન આલેખી શકાય.

જેમ ગુજરાતના મહામંત્રીશ્વર દાનવીર શ્રી વસ્તુપાલ પવિત્ર તીર્થાધીરાજ શત્રુજય મહાતીર્થનો છ'રી પાળતો સંઘ લઈને નીકળેલા અને અકેવાળીઆ ગામે સ્વર્ગવાસ

પામ્યા, તેમ તપાગચ્છાધિપતિ, સંઘકૌશલ્યાધાર, પરમપૂજ્ય, આચાર્યલગવંત શ્રી નંદન-
સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ, સંઘના પ્રમુખ શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈ આદિ જૈન સંઘના આગ્રહ-
થી શત્રુજય મહાતીર્થ ઉપરના નૂતન જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા માટે નીકળેલા અને નેમિ-
સંવત ૨૭ અને વિક્રમ સંવત ૨૦૩૨ના માગશર વદ ચતુર્દશીની સાંજે, તગડી મુકામે,
એકાએક હૃદયરોગનો હુમલો થવાથી નવકારમંત્રની ધૂનમાં કાળધર્મ પામ્યા ! સાંભળનાર
દરેકના દિલમાં કારમો ઘા લાગે તેવી અઘટિત ઘટના બની ગઈ !

હે જ્ઞાનસાગર ગુરુદેવ ! આપની સાધના અજબ કોટિની હતી. આપનું આરિત્ર
સ્પૃહણીય હતું. આપ પરમ વંદનીય વિભૂતિ હતા. પરમાત્માના શાસન માટેની આપની
ધગશ અને લાગણી અપૂર્વ હતી. આપ અનેક લવ્યાત્માઓના હૃદયકુંજમાં જ્ઞાનનો દિવ્ય
પ્રકાશ પાથરનારા હતા. શાસન ઉપર આપે કેટલા બધા ઉપકાર કર્યા છે ! આપના એ
ઉપકારોનું અને આપના પવિત્ર જીવનનું સ્મરણ એ જ અમારું શરણ હો !

કોટિ કોટિ વંદન

લેખિકા—પ. પૂ. સાધવીજી શ્રી રાજેન્દ્રપ્રભાશ્રીજી મ. નાં પ્રશિષ્યા
પ. પૂ. સાધવીજી શ્રી હર્ષરેખાશ્રીજી મ.

ધૂપસળી બળીને પણ સુવાસ આપે છે,

દીવો સ્વયં બળીને પણ ઉજ્જશ આપે છે,

એમ મહાપુરુષો પોતાના જીવનના ભોગે પણ પરોપકાર અને પરમાર્થ કરે છે.

જૈન શાસનમાં આવા જ પરોપકારી મહાપુરુષ હતા આચાર્ય લગવંત શ્રી નંદનસૂરી-
શ્વરજી મહારાજ.

એમના પરોપકારી સ્વભાવનું વર્ણન મારા જેવી પામર અને અબુધ ક્ષર્ધ રીતે કરી
શકે ! એક સંસ્કૃત સુભાષિતમાં કહ્યું છે કે—

વિદ્યાવાન મહાન પુરુષોના જીવનની બધી વાતો લોકોત્તર-અલૌકિક જ હોય છે.
એમનું મન હંમેશા જગતના હિતનો જ વિચાર કર્યા કરે. એમનાં વચનો પણ લોકોને
આનંદ આપે તેવાં અને લોકોને કલ્યાણમાર્ગે લઈ જનારાં હોય છે. એમનો પુરુષાર્થ
પણ બધા જીવોના કલ્યાણ માટે જ થાય છે. અને એમનું દર્શન કરીને પણ દુઃખી જીવોના
સંતાપ નાશ પામે છે.

આ બધી વાતો પૂજ્ય નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબને બરાબર લાગુ પડે છે. એમનાં
તન અને મન રાત-દિવસ પરોપકાર અને પરમાર્થમાં જ પ્રવૃત્તિવાળાં હતાં.

અમારા જેવા અનેક જીવોના તેઓશ્રી મહાન ઉપકારી હતા. અમને સંસાર-માંથી ઉગારીને, અમારા ભાવપ્રાણનો ઉદ્ધાર કર્યો, અમને સ્વહસ્તે ભવોદ્ધિ તારિણી દીક્ષા અર્પણ કરી, અને અમારા પર અખંડ કૃપાની વૃષ્ટિ કરી. એ પૂજ્ય ગુરુદેવના આ અલૌકિક ઉપકારનું વર્ણન શબ્દોમાં કઈ રીતે હું કરું ?

એમના અંતરમાં માતા સમે વાતસલ્યભાવ હતો, ગુલાબના પુષ્પ જેવી એમના ચરિત્રની સુવાસ હતી.

જિનશાસનની આરાધના અને પ્રભાવના માટે એ ગુરુદેવે એમનું જીવન સમર્પિત કરી દીધું હતું.

આવા એ ગુરુદેવની અંતરતમની વાણી જેણે સાંભળી છે, તેવા જીવો એમના પરમ પવિત્ર જીવનના પ્રબળ પુરુષાર્થને કદાપિ નહિ ભૂલી શકે.

વધુ લખતાં આવડતું નથી. શબ્દો ખૂટી જાય છે. આવા મહાન આત્મા માટે શું લખવું એની મૂંઝવણ થાય છે, એટલે છેલ્લે અંતરની પ્રાર્થના કરું છું કે, હે ગુણનિધિ સૂરિદેવ ! આપ જ્યાં હો ત્યાંથી અમારા પર અમીદષ્ટિ વર્ષાવતાં રહેજો અને અમારાં જીવન ઉજમાળ બને તેવા આશીર્વાદ પાઠવજો.

આપના ચરણે કોટિ કોટિ વંદન !

એક પવિત્ર સંસ્મરણ

લેખિકા—પ. પૂ. સા. શ્રી મૃગાવતીશ્રીજી મહારાજ

પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજનાં દર્શન એક વાર પાલીતાણામાં કર્યાં હતાં. ખાસ કંઈ વાતચીત થઈ નથી. વિશેષ પરિચય નથી. શું લખું ? વળી લખતાં આવડે નહીં, મોટી વાત આ છે. સ્મારકઅંથમાં વંદનારૂપે નીચેની થોડીક લાઈનો લખવી યોગ્ય લાગે તો આપશો. આ વાત એક પવિત્ર સંસ્મરણરૂપ મનમાં સંચકાઈ ગઈ છે અને તે સ્વ. પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજના મનની વિશાળતાની સાક્ષી પૂરે છે.

પાલીતાણામાં જાહેર વ્યાખ્યાનનો એક પ્રસંગ આવ્યો. નગરશેઠ શ્રી ચુનીભાઈ વગેરેને મેં કહ્યું કે, “અહીં પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી નંદનસૂરિજી મહારાજ આદિ અનેક મહાન આચાર્ય મહારાજો, મુનિભગવંતો તથા સાધ્વીજી મહારાજો બિરાજે છે, તો હું વ્યાખ્યાન આપું તે બરાબર નથી.” આ ઉપરથી શ્રી ચુનીભાઈ એ પૂ. આચાર્ય મહારાજને કહ્યું કે, “સાધ્વીજી આમ કહે છે.” આમ કહીને નગરશેઠે આજ્ઞા પણ માગી; તો પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ સાહેબે કહ્યું કે, “સાધ્વીજી સુખેથી વ્યાખ્યાન આપે; અમારી

આશા છે.” આ પછી પાલીતાણામાં શેઠ મોતીશાની ધર્મશાળામાં તથા ચાર-પાંચ સ્થાનો-માં જાહેર વ્યાખ્યાનો થયાં હતાં.

આ પ્રસંગ ઉપરથી પૂ. આચાર્ય મહારાજ સમયના કેવા પારખુ હતા તે અમને પ્રત્યક્ષ અનુભવવા મળ્યું. તેઓની સમયગતતાની તથા ઉદારતાની જાંડી છાપ અમારા મન ઉપર પડી છે. આ વાત સને ૧૯૬૪ની છે; અને એ વર્ષે અમે ૨૨ વર્ષ પછી ગિરિરાજની યાત્રાએ ગયાં હતાં.

જેઓશ્રી સમયના આવા જાણકાર અને ઉદાર હતા અને જેમણે જૈન શાસનની અનેક વર્ષો સુધી ઘણી સેવા કરી હતી, એવા મહાન આત્માની ખોટ પુરાવી મુશ્કેલ છે.

એ મહાન શાસનપ્રભાવક આચાર્યશ્રીના ચરણોમાં અમારી ભાવભીની શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરવા સાથે એમને અમે સવિનય, સખડુમાન અનેકાનેક વંદના કરીએ છીએ.

ગુરુસ્તુતિ

રચયિતા—શ્રી જયંતીલાલ મોહનલાલ ઝવેરી, અમદાવાદ

રે, કાળ તારી ગતિ ન્યારી, નંદન ગુરુ ચાલ્યા ગયા;
યોગસાધક બની આત્મા, જગમાં અમર બની ગયા. (૧)

આત્મા ગયો ચાલી છતાં, ઉત્તમ સુવાસ મૂકી ગયા;
ભક્તિભાવે સ્મરી સૂરિને, સૌ શોકાતુર થઈ ગયા. (૨)

નિર્મળ હૃદયના સ્વામી તેઓ, નયને અશ્રુ વહાવી ગયા;
શાસનના શિરછત્ર ગુરુજી, પળમાં ઘાયલ કરી ગયા. (૩)

સિદ્ધગિરિનું સ્મરણ કરતાં, તગડીમાં કાળ કરી ગયા;
તીર્થોના ઉદ્ધાર કરીને, નિજ આત્માને તારી ગયા. (૪)

શાસનસમ્રાટ નેમિસૂરિ, ઉદયસૂરિ પણ ચાલ્યા ગયા;
નંદનસૂરિજી પણ એ જ માર્ગે, કલ્યાણને સાધી ગયા. (૫)

પાવકપંથપ્રદર્શક

લેખક—શ્રી નટવરલાલ એસ. શાહ, મુંબઈ

માનવીના મનમાં જ્યારે વિચારના વંટોળ જાગે, એનું અંતર જ્યારે અકથ્ય મૂંઝવણ અનુભવે અને જ્યારે ચિત્ત ચંચળ બનીને વિચાર-વંટોળમાં અટવાઈ જાય, ત્યારે એને

કોઈ નિર્ભય, અનુભવી અને દૃઢનિશ્ચયી વ્યક્તિના સાથ અને સહકારની જરૂર રહે છે. એવા સમયે કોઈ ધીર, વીર, ગંભીર, જ્ઞાની, ધર્મના જ્ઞાતા, પરમ ઉપકારીનો મેળાપ થાય ત્યારે એને સાચો માર્ગદર્શક સાંપડે છે, એની મૂંઝવણ દૂર થઈ જાય છે અને અસ્વસ્થ મનને શાંતી મળી રહે છે. આવી વ્યક્તિ પુણ્યોદયે પ્રાપ્ત થાય છે.

સત્સંગનો મહિમા અનેરો છે. સત્સંગથી માનવી દુઃખ, કે જે મનની એક સ્થિતિ છે, તેને વિસારે પાડીને અનન્ય ભક્તિમાર્ગે વળે છે. સંસારમાં રહીને પણ વિરક્ત અને વિશુદ્ધ ભાવે આત્માના રંગે રંગાઈને આગળ વધે છે.

દેવ-ગુરુ-ધર્મને પિછાણનારાઓ અનુભવે છે કે, મહાન ગુરુ પ્રત્યેની શ્રદ્ધા-ભક્તિ માનવીને સંકટ સમયના રક્ષણની ગરજ સારે છે. દૂર હોવા છતાં પણ ગુરુનું નામરમણ અનેરી શાંતિ અર્પે છે, વિચાર, વર્તન અને વાણીમાં અબજ પરિવર્તન આણે છે. જે વાત માનવી માટે કહી શકાય એ જ સંઘ અને સમાજ માટે પણ શક્ય છે. દૂરદર્શી અને ચારિત્ર્યશીલ સદ્ગુરુ સંઘ અને સમાજને દોરવાણી આપે છે, આવતાં એંધાણને પારખે છે અને મુસીબતમાંથી માર્ગ કાઢે છે. એમની આંતરસ્કુરણા છૂપા આશીર્વાદ “Blessings in disguise” જેવી હોય છે. મહાન સંતના મનમાં એ જ ભાવના હોય છે કે—

સર્વથા સહુ સુખી થાઓ, સમતા સહુ સમાચરો;
સર્વત્ર દિવ્યતા વ્યાપો, સર્વે કલ્યાણ મેળવો.

પરમ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ પોતાની કાર્યકુશળતા, તેજસ્વિતા, અવર્ણનીય દૃઢ શક્તિ, અનન્ય સદ્ભાવ અને સરળતાથી સંતશિરોમણિ સંઘનાયક બન્યા અને પથપ્રદર્શક બન્યા હતા. તેઓ હતા ત્યાં સુધી સહુ નિર્ભય હતા. શિરછત્ર સલામત હોય અને બાળક બેકિંકરાઈથી હરીફરી શકે તેવી સંઘ અને સમાજની સ્થિતિ હતી. શત્રુજયગિરિ ઉપર પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ પ્રસંગે પાલીતાણા તરફ વિહાર કરતાં, સંવત ૨૦૩૨ના માગસર વદ ૧૪ના દિવસે, તગડી મુકામે સહુ સાધુસમુદાય અને ભક્તોને છોડી એ વિરલ વિભૂતિ દૂર વહી ગઈ! વાતસલ્યના અવિરત પ્રવાહનું એક ઝરણું લુપ્ત થઈ ગયું! મહાન જ્યોતિર્ધરની શાસનને ન પુરાય એવી મોટી જોટ પડી. મુહૂર્ત, શિલ્પ અને વિધિ-વિધાનેની બાબતમાં દરેક સંપ્રદાયના મહાનુભાવો તેઓશ્રીને પૂછતા હતા, તે સર્વેને તેમ જ નાના-મોટા સહુને તેઓશ્રીની ગેરહાજરી સાલશે.

શ્રી નંદનસૂરિજી કુંદન સમું કામ કરતા હતા અને અનેક કપરી કસોટીમાંથી કુંદનની માફક આણીશુદ્ધ પાર ઊતરતા હતા.

આ આચાર્ય મહારાજ એમનાં અગણિત સત્કાર્યોથી આજે પણ વિખ્યાત છે. તેઓશ્રીનું હસતું મુખડું આજે પણ નજર સમક્ષ તરવરે છે. તેઓશ્રીની કરુણામય

અમીદષ્ટિ જાણે મંગલમય માર્ગ ચીંધતી રહે છે. તેઓશ્રી પાર્થિવ દેહે અત્યારે વિદ્ય-
માન નથી, છતાં તેઓશ્રી અનેક પાવનકારી મહાન ગુણોથી જીવંત છે. સમયના સતત
વહેતા પ્રવાહમાં અનેક પ્રિયજનો દૂર દૂર વહી જઈને અદૃશ્ય થાય છે, પરંતુ ચિત્ત-
ફલક ઉપર અંકાયેલી તેમની મૂર્તિ લોપાતી નથી. ગુરુવર્ચના જવાથી અનેકોએ મહામૂલી
મૂડી ગુમાવી હોય અને વડીલની છત્રગચ્છા સરી ગઈ હોય તેવી પ્રતીતિ થાય છે. કિંતુ
તેમનો વિવેકશીલ સ્વભાવ, હળવી રમૂજભરી વાતચીતની છટા અને રાહુ કોઈને આંજી
શકે તેવો ખુદ્ધિવૈભવ આજે પણ માર્ગદર્શક ભોમિયાની ગરજ સારે છે. તેઓશ્રીનાં
સંભારણાં આ સંસારરણમાં મીઠી વીરડીની જેમ સાંત્વન અને શાંતિ આપે છે.

અપ્રતિમ જીવનકલાધર, કર્મયોગી અને ભાવનાઓના મહાન શિક્ષી પરમ પૂજ્ય
ગુરુ ભગવંત વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજને કોટી કોટી વંદન.

પ્રતિષ્ઠાનું પ્રસ્થાન કે અનંતની મંજિલ ?

લેખિકા—પ. પૂ. સા. શ્રી શશિપ્રભાશ્રીજી મહુવાવાળાં

વર્ષા સમયે કાળાં ધનધોર વાહણો અને વીજળીની ચમકદમકથી આકાશ ઓપી ઊઠે,
મોરલા મધુર ટહુકાર કરવા લાગે, વર્ષાની ખુદો રિમઝિમ રિમઝિમ વરસવા લાગે ને લોકો
આનંદથી નાચી ઊઠે, તેમ અનંત સિદ્ધોના પવિત્ર ધામમાં પ્રતિષ્ઠા થવાનાં વાજાં વાગવા
માંડયાં. પ્રતિષ્ઠા પણ શિક્ષણાસ્ત્રી. મહાન જ્યોતિર્ધર, ધર્મશાસ્ત્રજ એવા પરમપૂજ્ય શાસન-
સમ્રાટના પદ્મપ્રભાવક પૂજ્યપાદ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજના પદ્મધર પૂજ્યપાદ શ્રી
નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજના વરહ હસ્તે થશે એ સમાચાર સાંભળતાં સૌનાં હૈયાં આનંદના
હિલોળે ચઢયાં. જેઓએ પોતાના લોહીનું ટીપેટીપું શાસન કાળે ન્યોચ્છાવર કર્યું હતું,
જીવનના ધબકારે ધબકારે વીતરાગની આજ્ઞા ઘૂંટી હતી ને જીવનની પળેપળ શાસનસેવાની
ભાવનાથી ઓતપ્રોત બનાવી હતી, એવા પૂ. આચાર્યદેવશ્રીએ શરીરની અસ્વસ્થતા છતાં
પ્રતિષ્ઠા માટે હા પાડી, અને અમદાવાદથી પાલીતાણા તરફ મંગલ પ્રસ્થાન પણ કર્યું.
પણ વચમાં માગસર વહી વજના રોજ સાંજના, તગડી મુકામે, પૂજ્યશ્રી શ્રીસંઘને શોકઝસ્ત
બનાવી સદાને માટે વિદાય ધઈ ગયા—એમની સિદ્ધગિરિ તરફની યાત્રા જીવનની મહા-
યાત્રા (સમાપ્તિ) રૂપ બની ગઈ! નીકળ્યા હતા પ્રતિષ્ઠાના મંગલ પ્રસ્થાન માટે ને ઊપડી
ગયા અનંતની મંજિલે ! પૂ. શાસનસમ્રાટનો સમુદાય નિરાધાર બની ગયો.

જેમના હૈયામાં શાસન માટેનો તરવરાટ હતો, અર્પૂર્વ તમન્ના હતી, સર્વના
કલ્યાણની ભાવના હતી, જ્ઞાનની વિશાળતા હતી એવા પૂજ્ય ગુરુદેવ સંઘમની સુવાસ ફેલાવી

ચાલ્યા ગયા. તેમના જીવનમાં ઇચ્છા, આસક્તિ કે આશા-તૃષ્ણા-સ્પૃહાની પામરતા કે લોકૈષણ્યાની લાલચ ન હતી, સ્વાર્થની ગંધ ન હતી. તેઓશ્રી ચંદ્ર જેવા નિર્મળ, હંસ જેવા ઉજ્જવલ, વૃષભ જેવા બળવાન ને ભારંડ પક્ષીની જેમ અપ્રમત્ત હતા. તેમનું નેત્રયુગલ પ્રશમરસમાં નિમગ્ન હતું. વહનકમળ સદા માટે પ્રસન્ન હતું. ખરેખર, પૂજ્યશ્રી જૈન સંઘના એક સમર્થ સુકાની, પાલક પિતા અને હૃદયના સ્વામી તરીકેનું ગૌરવ પ્રાપ્ત કરી સ્વર્ગના માર્ગે પ્રયાણ કરી કૃતાર્થ બની ગયા.

અંતમાં, પૂજ્ય સ્વર્ગસ્થ આચાર્ય મહારાજના પુણ્યાત્માને ભાવપૂર્વક ભૂરિભૂરિ વંદના સૂત્રે પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે, શ્રીસંઘમાં એ મહાન પુરુષના પગલે ચાલવાની શક્તિ ને સદ્બુદ્ધિ પ્રગટે. ખરેખર, હૃદય મૂક રુદન કરીને પોકારે છે કે તેઓશ્રી તો—

શૂન્યમાંથી સૃષ્ટિ સર્જી પરમ તેજને પામી ગયા;
જન્મ એવો ધારણ કરી જીવનને દીપાવી ગયા.
ધર્મ શું? પ્રેમભાવ શું? સૌને એ સમજાવી ગયા;
અરે પ્રભુ, તુજને ગમ્યા, ભલે લઈ લીધા.
પરંતુ અમને સૌને રડાવી ચાલ્યા ગયા !

શાસનરત્ન સૂરિજીને અંજલિ

લેખિકા—શ્રી ‘પ્રિયકલ્પ’

શાસનસમ્રાટનાં લાડકવાયા સ્વ. પૂ. પા. આચાર્ય વિજયનંદનસૂરિશ્વરજી મહારાજ સાહેબ હતા, એટલું જ નહિ, શાસનનાં મહામૂલા રત્ન હતાં. વર્તમાનકાલીન શ્રીસંઘના આધારસ્થંભ હતા.

સને ૧૮૯૮માં ઓટાદનગરમાં માતા જમનાબહેને, પૂર્વદિશાના સૂર્યની જેમ, આ પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. પિતા હેમચંદલાઈના કુલદીપક એવા તે બાળકનું ક્ષેત્ર એ “નરોત્તમ” એવું ગુણગ્રાહી નામ પાડ્યું—જાણે ભાવિમાં પુરુષોમાં ઉત્તમ થવાનો ન હોય ! અને બન્યું પણ એવું જ.

નરોત્તમભાઈ શૈશવકાળથી એવા સુસંસ્કાર પામ્યા કે તેમના જીવનમાં આત્મિક ભાવનું કલ્પવૃક્ષ ઊગી નીકળ્યું.

રત્નને તો ઝવેરી જ પારખે અને મૂલવે. આ તેજરત્નને પારખનાર શાસનસમ્રાટ કંઈ જેવા તેવા ન હતા. જગતમાંથી રત્નો વીણી વીણીને એમણે શાસનને સમર્પિત કર્યાં હતાં. ત્યાગ-તપ-સંયમ અને જ્ઞાનના નિધાન પૂ. પા. આ. વિજયોદયસૂરિ જેવા ઝવેરીએ એમનું મૂલ્ય કયું અને મુનિ નંદનવિજયજી તરીકે એમના શિષ્ય બહિર કર્યાં.

ત્યારે પૂજ્યશ્રીની ઉંમર ૧૬ વર્ષની. ટૂંક સમયમાં તો ત્રિવ ક્ષયોપશમથી ન્યાય, વ્યાકરણ તેમ જ સિદ્ધાંતોનો તલસ્પર્શી અભ્યાસ કર્યો અને યોગ્ય જણાતાં ૧૩ વર્ષનાં સંઘમીને સૂરિસમ્રાટે આચાર્યપદથી વિભૂષિત કર્યાં.

ન તો પુષ્પની સુગંધ, ન ચંદનની સુગંધ કે ન ગુલાબ કે ચમેલીની સુગંધ પવનની વિરુદ્ધ દિશામાં જાય છે. પરંતુ સરપુરુષની સુગંધ વિરુદ્ધ દિશામાં પણ જઈ શકે છે. અર્થાત્ તેઓ સર્વ દિશામાં પોતાની સૌરભ ફેલાવે છે.

સૂરિદેવે શાસનસમ્રાટના પૂર્ણ કૃપાપાત્ર બની, તેમની નિશ્રામાં અને સ્વશક્તિથી, અંજનશલાકા, તીર્થોદ્ધાર, પ્રતિષ્ઠા, ઉદ્યાપન, ઉજમણાદિ અનેક શાસનકાર્યો ભગીરથ પ્રયાસે કરાવી, અપૂર્વ શાસનસેવા આપી છે, એથી જ તેઓ જગપ્રસિદ્ધ થયા છે.

રીતભાત તો પૂજ્યશ્રીની એવી હતી કે પોતાની પાસે આવનારને પ્રસન્નતાથી બોલાવે; ધ્યાનપૂર્વક તેની વાત સાંભળીને ઉચિત માર્ગદર્શન આપે. તેઓ આબાલવૃદ્ધ સૌના પ્રીતિપાત્ર હતા; સૌને આત્મીય ભાવે જોનાર હતા; એથી જ વાત્સલ્યવારિધિ કહેવાયા.

જીવનનાં છેલ્લા શ્વાસોશ્વાસ સુધી તેઓ શાસનસમ્રાટનાં સ્વપ્નેને સાકાર બનાવવામાં અને શાસનસેવામાં નિમગ્ન રહ્યા હતા.

નેમિસૂરીશ્વરજી મ. સા. ના લાડકવાયા સૂરિદેવે માગસર વહ ર ને શનિવારે, અમદાવાદથી પાલીતાણા તરફ, ૪૫૦ વર્ષે ગિરિરાજ પર, દાદાની ટૂકમાં થનાર, ૫૦૪ જિનજિંબોનો ભવ્ય પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવપ્રસંગ પોતાના વરહ હસ્તે કરાવવાની શુભ ભાવના સાથે ઉલ્લાસપૂર્વક વિહાર કર્યો.

અંજળ અને ભવિતવ્યતાએ જીદ્દ જ વિચાર્યું હતું. જો મનુષ્યની બધી ધારણાઓ સિદ્ધ થતી હોય તો તો પછી ધર્મ અને મોક્ષનો પુરુષાર્થ કરે જ કેણુ? કર્મની વિશ્વ-વ્યાપી સત્તા નીચે ફળાયેલા જીવોની ધારણાઓ અધૂરી રહી જાય છે. પૂજ્યશ્રીતું પણ એમ જ થયું, અને તેઓ સાવ અણુધાર્યા સ્વર્ગે-પરલોક સિધાવી ગયા!

જન્મવુ, જીવવુ અને મરવુ એ તો બાજીગરના ખેલ જેવી સર્વસામાન્ય ઘટના છે. તોપણ તે માનવ સંસારને માટે મહાપુરુષ બની જાય છે, જે પોતાના ઉદાત્ત ગુણો અને આચરણથી આદર્શરૂપ બની જીવનતું લક્ષ્ય સમજાવી દે છે.

દ્વિપ્સાથી મુક્ત એ મહાપુરુષે “લીધેલા કાર્યને આત્મભોગે પણ પાર પામવું,” એ સિદ્ધાંતને સ્વજીવનમાં અપનાવ્યો હતો. ઉત્સાહભેર ગિરિરાજ તરફ પધારતાં પૂજ્યશ્રીને ધંધુકાથી તગડી આવતાં હાર્ટના હુમલાએ ઘેરી લીધા અને ત્યાં જ માગસર વહ ૧૪ના કારમા દિને તેઓ સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પારખ્યા! સંઘના કૌશલ્યાધાર સૂરીશ્વરના વિયોગે સમગ્ર જનતામાં ઘેરો શોક વ્યાપી ગયો! અને છતાં અમારા સૂરીશ્વરજી આજેય અમર છે, અને અમર રહેશે!

અમારાં કોટી કોટી વંદન હો એ વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબને!

પ્યારે નંદન સૂરિ જી

રચયિતા—શ્રી વાલચંદ્ર, સંભાત

જુગ જુગ જીવો પ્યારે, નંદનસૂરિજી અમર રહો રે.

બોટાદ ગામે જન્મ લિયા ઓર પ્રકાશ ફેલાયે,
ચમકે થે જગમે' જૈસે ચાંદ સિતારે;
ચાંદ સિતારે-સે હો નંદન પ્યારે. અમર રહો રે...૧

નેમિસૂરિ કે તુમ થે પ્રાણ પ્યારે,
હમ સચકે હો આંખોં કે તારે;
આંખોં કે તારે નંદન જગસે હો ન્યારે. અમર રહો રે...૨

જગકો તુમને સચ્ચા માર્ગ દિશ્વાયા,
જ્ઞાનકો વઢાયા અજ્ઞાન હટાયા;
અજ્ઞાન હટાયા સચ્ચા માર્ગ દિશ્વાયા રે. અમર રહો રે...૩

સ્થંભતીર્થ કે સામૈયેમે' ધર્મી જનોંકો આનંદ હોવે;
ઉપધાન કરાકર શાન વઢાઈ, જયનાદ સ્ત્રવ ગજાયે. અમર રહો રે...૪

ઉદયસૂરિજીકે સ્મારક હેતુ, માર્ગદર્શન કિયે નિરાલે;
ગુરુજીકે થે શિષ્યવર પ્યારે, વાલજીવોંકો રાહ બતાયે. અમર રહો રે...૫

જવ માગસર વઢી ચૌદસ દિન આયા;
તથ અલિયોંને આંસુ બહાયા;
આંસુ બહાયા 'નંદન' તેરી યાદ આયે રે. અમર રહો રે...૬

કળિકાળના વીર

લેખક—પ્રાધ્યાપક શ્રી કવીન શાહ, ખંભાત

જૈન શાસનનો એક તેજસ્વી સિતારો માગસર વહ ૧૪ના દિવસે ખરી પડયો. ઘડીભર અ'ધકારનું' આવરણ છવાઈ ગયું—બળે કે, પ્રકાશ આ અવનિ પરથી અદશ્ય થઈ ગયો! અતુર્દશીના દિવસે પ્રતિકભણના સમયે પૂજ્યશ્રીના કાળધર્મના સમાચાર સૌકાઈ જૈન ભાઈઓને માટે હૃદયદ્રાવક અને આશ્ચર્યમુગ્ધ કરી દે તેવા હતા. આંસુભીની આંખોએ આ દશ્ય નિહાળ્યું.

પૂજ્યશ્રીના જીવનની વિવિધતા ભરેલી વાતોને શબ્દોમાં શું લખવી! 'શ્રોડામાં ઘણું' એ ન્યાયે પૂજ્યશ્રીના જીવનને સમજવા 'કળિકાળના વીર' એ નામ એમને માટે ઐતિહ્યપૂર્વક મૂકી શકાય તેમ છે.

મનુષ્યજીવનમાં ચાર પુરુષાર્થોની સાધના કરવી જોઈએ. તેમાંય ધર્મ અને મોક્ષ-પુરુષાર્થ સાધનારા લબ્યાત્માઓ વિરલા જ હોય છે. ધર્મ-પુરુષાર્થની વરસોની સાધના દ્વારા મોક્ષમાર્ગને પંચ દિનપ્રતિદિન ચઢતે પરિણામે પૂજ્યશ્રીએ જે આરાધના કરી છે, તે અવિસ્મરણીય છે.

પૂજ્યશ્રી દાનવીર હતા. દાનવીર એ અર્થમાં કે પોતે અખંડ જ્ઞાનોપાસના કરીને તેઓએ, પોતાની નિશ્રામાં રહેલાં સાધુ ભગવંતો અને સાધ્વીજીઓને જ્ઞાનની ખક્ષિસ આપી હતી. વિદ્યાદાન એ શ્રેષ્ઠ દાન છે અને તેના દ્વારા જ્ઞાનદીપક પ્રગટાવીને જિન-શાસનના અનુયાયીઓને પ્રગતિનાં શિખરો સર કરવામાં તેમ જ ધર્મના માર્ગે સ્થિર થવામાં તેઓશ્રીએ અનન્ય પ્રેરણા આપી હતી, જેના પરિણામે સૌએ પોતપોતાની રીતે આધ્યાત્મિક માર્ગે પ્રગતી સાધી હતી. લક્ષ્મીદાન તો આ જીવનમાં મળ્યા પછી ખર્ચાઈ જાય છે, જ્યારે અપૂર્ણ એવું વિદ્યાદાન લવાંતરમાં પણ લબ્ય જીવોને ઉપયોગી નીવડે છે. આ અર્થમાં પૂજ્યશ્રી ખરેખર દાનવીર હતા.

પૂજ્યશ્રી એટલે દયાના સાગર, દયાવીર ! મોક્ષમાર્ગની આરાધનામાં ઉપકારક એવું ચારિત્ર અંગીકાર કરીને તેઓએ જીવોને અભયદાન આપ્યું હતું, પાંચ મહાવ્રતો ચંદ્રજી કરીને, પ્રાણતિપાત વિરમણવ્રત દ્વારા, સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ જીવોની રક્ષા કરી હતી; અને અહિંસા પરમો ધર્મના વિશ્વવિખ્યાત સૂત્રની સાર્થકતા સિદ્ધ કરી બતાવી હતી. સૌની સાથે સહજ સરળતા અને દયાના ભાવોથી વર્તન કરીને તેઓ સૌને નતમસ્તક કરી દેતા. વિરોધી વિચારસરણીવાળાને પણ ઘડીભર મૈત્રી અને દયાના પવિત્ર ઝરણામાં વિશુદ્ધ કરી દેતા હતા. પૂજ્યશ્રીના ઓજ્ઞસ્વી વ્યક્તિત્વની છાયા ને દર્શનથી જીવનને ધન્ય ગણુતાં નર-નારીઓને આ વાતનો સાક્ષાત્ અનુભવ થતો હતો.

જીવન એ એક સંગ્રામ છે. હરપળે વ્યક્તિને વિવિધ પ્રકારના સંઘર્ષમાં ઊતરવું પડે છે. પૂજ્યશ્રીએ સંસારરૂપી દાવાનળમાંથી છૂટવા માટે ચારિત્ર અંગીકાર કરીને કર્મ-રૂપી શત્રુઓની મહાન સેના સામે યુદ્ધ આદર્યું હતું. વળી તેમાં જ્ઞાન, ધ્યાન, ઉપાસના, તપ અને જપની ઉત્કૃષ્ટ આરાધનાથી ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાનના પરિણામ દ્વારા કર્મશત્રુઓને સાખત પરાજય આપ્યો હતો. આત્માના મૂળભૂત સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવા માટે જન્મજન્માંતરનાં કર્મોની નિર્જરા કરવાનું ભગીરથ કાર્ય પૂજ્યશ્રીએ પોતાના જીવનમાં કર્યું હતું. સંયમ-જીવનમાં આ પ્રમાણે કર્મો સામે યુદ્ધ કરીને તેઓશ્રી ‘યુદ્ધવીર’ના બિરુદને વર્ધા હતા. એટલે કર્મના અત્યંત ભારથી લદાયેલો એમનો આત્મા હળુકર્મી પણાનો અનેરો આહ્લાદ અનુભવી શક્યા હતા.

આ રીતે અનેક પ્રકારના વીરત્વને વરેલા પૂજ્યશ્રીએ ‘ધર્મવીર’નું બિરુદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. સર્વવિરતિ ધર્મનો સ્વીકાર કરીને જ્ઞાનોપાસના દ્વારા પોતાની અસાધારણ ખુદી,

શક્તિ ને પ્રતિભાનો જૈન સમાજને ઉચ્ચતમ પરિચય કરાવ્યો હતો. તેઓશ્રીનું તર્ક, ન્યાય, ધર્મશાસ્ત્રો, જ્યોતિષ અને શિલ્પનું જ્ઞાન પ્રવર્તમાન વિદ્વાનોની સરખામણીમાં ઉચ્ચ કોટિનું હતું. તેમાં પણ ન્યાય, શિલ્પ અને જ્યોતિષમાં તો તેઓ અબ્બેડ સ્થાન ધરાવતા હતા. ગમે ત્યાં મુહૂર્ત કઢાવો, પણ છેલ્લે તો પૂજ્યશ્રી પાસે આવીને જ નક્કી કરવું પડતું. તેઓએ તપનાં ઉજ્જમણાં, પ્રતિષ્ઠા, ઉપધાન તપ અને જિનાલયોની રચના, પુનરુદ્ધાર, દીક્ષા, સાધુ-સાધ્વીઓને વાચના આદિ કાર્યો કરીને પોતે વિચરેલાં ક્ષેત્રોમાં જિન-શાસનની ઘણી પ્રભાવના કરી હતી અને પ્રતિષ્ઠા વધારી હતી. ખરેખર, સાચું જ કહ્યું છે કે, ' ધન ધન શાસનમંડન મુનિવરા ! '

મહારાજશ્રી સતત પ્રવૃત્તિશીલ રહેતા હતા. તેઓના નામશ્રવણમાત્રથી અંતરત્મા જ્વલત બનીને નમસ્તક થઈ જતો અને મનોમન સાક્ષાત્ દર્શન કરી ' મત્યેષુ વંદામિ ' જેવાં વાક્યાં સહજ નીકળી પડતાં. સંવત ૨૦૩૨ની સાલમાં ખંભાતના નિવાસ દરમ્યાન એક પછી એક ઉપધાન તપ, શાંતિસ્નાત્ર, સિદ્ધચક્રપૂજન પૂજા-ભાવના, વ્યાખ્યાન આદિ ધર્મકરણીઓની જે હેલી વરસી હતી, તે તો ખંભાતના ઇતિહાસમાં સુવર્ણ અક્ષરે અંકિત થઈ રહે એવી અને ખંભાતના જૈન અને જૈનેતર ભાઈઓના સ્મૃતિપટ પર સદાને માટે કોતરાઈ રહે એવી છે.

છેવટે, એક જ વાક્યમાં કહીએ તો, પૂજ્યશ્રી ધર્મવીર હતા; પોતે ધર્મને વરીને ધર્મમય બન્યા હતા અને લોકોને ધર્મમય બતાવ્યા હતા. આવી આવી અનેક ચિરંજીવ સ્મૃતિઓનો વિશાળ સમૂહ છોડીને તેઓએ વિદ્યાય લીધી અને ' સવિ જીવ કરું ' શાસન-રસી 'ની ભાવનાને સ્વ-પરના ઉપકાર માટે અરિતાર્થ કરી બતાવી.

આ રીતે આચાર્ય મહારાજના જીવનની વીણેલાં મોતી જેવી વાતો અજરામર છે. તેઓનો ભૌતિક દેહ આપણી સમક્ષ નથી, પણ એમનો પવિત્ર આત્મા અને તેના આજુઓ જ્યાં હોય ત્યાંથી સકળ જૈન સંઘને પુનિત છાયા દ્વારા અદૃશ્ય પ્રેરણા આપીને મંગલમય બનાવે, એ જ અભ્યર્થના. આવા ઉપકારી મહાપુરુષના ઉપદેશને આચરણ દ્વારા આપણે આપણા જીવનમાં ' ચત્ કિંચિત્ ' સાર્થક કરીએ તો એ કળિકાળવીર પુરુષને સાચી શ્રદ્ધાંજલિ આપી ગણાય.

પૂજ્યપાદ સૂરીશ્વરનું પ્રથમ દર્શન અને થોડુંક રમરણ

લેખિકા—શ્રી “ સૂર્યરેણુ ”

સ્મૃતિઓને વાગોળવી, ભૂતકાળમાં ભમવું એ માનવજીવનની એક ખાસિયત છે. તેમાં અનેરો આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. મારા ટ્યુકડા જીવનને ભવ્ય ભૂતકાળ તો ક્યાંથી હોય !

મારા જીવનનો હજુ ઉષાકાળ છે; મધ્યકાળ અને સન્ધ્યાકાળ હજુ આક્રી છે. હું ન્યારે સ્મરણ કરું છું ત્યારે મારા માનસપટ પર અનેક સ્મૃતિઓની હારમાળા ઊપસી આવે છે અને વિલીન થઈ જાય છે, પણ પરમોપકારી સૂરીશ્વરની સ્મૃતિ તો ચિરસ્થાયી જ બની રહેવાની છે.

વિ. સં. ૨૦૦૪ના એ પુણ્ય દિવસો ! શાસનસમ્રાટ અતિમ ચાતુર્માસ કરવા મહુવા પધાર્યા. પૂ. આચાર્ય વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મ., પૂ. આચાર્ય વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મ., પૂ. આચાર્ય અમૃતસૂરીશ્વરજી મ. આદિ સુવિશાળ મુનિમંડલ સાથે તેઓ પધારેલા. દરમ્યાન પાકિસ્તાનના ભાગલા પડતાં, અમારું કરાંચીથી મહુવા આવવું થયું. મુનિભગવંતોનાં એ પ્રથમ દર્શન હતાં એમ કહું તો ખોટું ન કહેવાય. ત્યારે જ સ્વ. પૂ. પા. આચાર્યશ્રી નંદનસૂરીશ્વરજી મ. સા.નાં પુનિત દર્શનનો પ્રથમ લાભ મળ્યો હતો.

તેજસ્વી નાગુક દેહ, પ્રસન્ન મુખમુદ્રા, કુશળ બુદ્ધિ અને એવી જ વાણીની વિચક્ષણતા. શાસનસેવાનાં કાર્યો કરતા જાય અને શાસનસમ્રાટની એવી જ અદ્વિતીય વૈચાવચ્ચ પણ કરતા રહે. ન્યારે ન્યારે સૂરિસમ્રાટશ્રી અસ્વસ્થ થતા ત્યારે ત્યારે ‘ઉદય-નંદન’ના સૂરો એમના મુખમાંથી સરતા અને જોતજોતામાં ગુરુ-શિષ્યની બેલડી આચાર્યશ્રી પાસે આવી પહોંચતી, અને વૈચાવચ્ચમાં લાગી જતી. એ ધન્ય દિવસો સ્મૃતિપટ પર ચલચિત્ર બનીને આજે પણ હૈયાને હરિયાળું બનાવી જાય છે. તેઓ નાની સરખી ઓરડીમાં પાટ પર બેસતા, પણ આખોયે દિવસ શાસનસમ્રાટની છાયામાં જ. જોતાં હૈયાં ઝૂકી જાય એવી કેવી નમ્રતા ! ગુરુજન પ્રતિ કેવાં આદર અને બહુમાન !

વિ. સં. ૨૦૧૪માં સ્વ. પૂ. આચાર્યદેવેશતું મહુવામાં ચાતુર્માસ હતું. જ્ઞાનાભ્યાસની અવારનવાર પૃચ્છા કરતાં એક દિવસ ‘વૈરાગ્ય શતક’ અને ‘દેવ-સૌભાગ્ય’ એમ બે પુસ્તકો અભ્યાસ અર્થે આપ્યાં. “મારગમે તારણહાર મિલે” એ ન્યાયે તે પુસ્તકો જ મારા માટે આશીર્વાદરૂપ બની રહ્યાં, અને જીવનમાં ત્યાગ-વૈરાગ્યનું ઝરણું વહાવવાનું નિમિત્ત બન્યાં.

વિ. સં. ૨૦૧૬માં સંયમ ગ્રહણ કરવાની પૂર્વતૈયારી ચાલતી હતી. દરમ્યાનમાં પાલીતાણા યાત્રા કરવા ગયેલ, ત્યારે પૂજ્યશ્રી સાહિત્યમંદિરમાં ધિરાજમાન હતા. મુમુક્ષુ એવા અમને (અને બહેનોને) શુભાશિષ વર્ષાવતા મંગલમય વાસકેપથી પુલકિત કર્યા હતા. સાહિત્યમંદિર જોતાં એ સ્મૃતિ આજે પણ મનને પ્રસન્નતાથી ભરી દે છે. વડીલીક્ષા પણ પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં જ થયેલ.

વિ. સ. ૨૦૧૬માં અમારે પાંચને વર્ષીતપનાં પારણાં હતાં. પૂજ્યશ્રી સ્વ. પૂ. પા. વિજયોદયસૂરિ મ. સા. સાથે ચતુર્વિંધ સંઘ સહિત પંજળી ધર્મશાળામાં પધારેલ;

મંગલિક અને વ્યાખ્યાનથી સૌને તપનું માહાત્મ્ય સમજાવ્યું હતું અને અમને પાંચેયને સ્વનિશ્રામાં પારણું કરાવેલ.

વિ. સં. ૨૦૨૨માં પૂજ્યશ્રી અમદાવાદમાં ધિરાજમાન હતા. અમે કચ્છ બાબુથી વિહાર કરીને આવ્યાં હતાં. અંચલગચ્છના પૂ. સા. વિદ્યપ્રભાશ્રીજી. મ. પણ અમારી સાથે આવ્યાં હતાં. તેઓશ્રી પણ સૂરીશ્વરનાં દર્શનથી ખૂબ પ્રભાવિત થયાં અને કહેતાં કે—“ પૂજ્યશ્રીની ચર્ચા અને સ્વભાવ કેવો નિખાલસ અને વાત્સલ્યભર્યો છે.....! ” પૂજ્યશ્રી સ્વગચ્છ કે પરગચ્છ—સર્વ સાથે એવા જ આત્મીયભાવે વાત કરતા—પછી તે સાધુ હોય, સાધ્વી હોય કે ગૃહસ્થ હોય! તેના મનની ગૂંચવણ ધ્યાનથી સાંભળી તેઓ અનેાખું માર્ગદર્શન આપતા. એકવાર સમાગમમાં આવતારને પૂજ્યશ્રીની બુદ્ધિપ્રતિભાનું એવું તો ચુંબકીય આકર્ષણ થતું કે એ આત્મા પ્રસંગ મળતાં સૂરિપુંગવનાં દર્શન કરવાનું ક્યારેય ન ચૂકે.

વિ. સં. ૨૦૨૩માં અમદાવાદ પાઠશાળાએ લખવા જવાનું રહેતું એટલે સમુદાય સાથે નિયમિત વંદન કરવા જવાનું અશકય થઈ જતું; રજના દિવસે જઈ શકાતું. એક દિવસ પૂજ્યશ્રીએ પૂછ્યું : “ તું આહીં જ છે ? ” તરત જ વંદન કરવા નહીં આવવાની મારી ક્ષતિ મને સમજાઈ ગઈ અને મેં મારી ક્ષતિનું કારણ જણાવ્યું. આટલા શબ્દોએ મને નિયમિત વંદન કરવા આવવાની પ્રેરણા સાથે નિશ્ચય કરાવ્યો.

વંદન કરવા જતાં એક દિવસ પૂછ્યું : “ તું શું લાણે છે ? ” મારા વિષયો અને મારી પ્રગતિ-પ્રવૃત્તિ મેં નિવેદન કર્યાં; એટલે નોટ લાવવાનું પૂજ્યશ્રીએ ફરમાવ્યું. બીજે દિવસે હું ‘ કરમપચડી ’ અને ‘ મુક્તાવલી ’ની નોટો લઈને ગઈ. તેઓશ્રીએ વાંચી અને તેના પૃષ્ઠ પર પ્રસન્નતાથી આઠ-દસ પંક્તિમાં શુભાશિષ લખી; સાથે અભ્યાસ અંગે અમુક સૂચનો પણ કર્યાં.

શાસનનાં અનેક કાર્યોમાં શોકાયેલ મહાપુરુષને અન્ય પ્રવૃત્તિ તરફ ડોકિયું કરવાને જરાય અવકાશ પણ ન હોય, તોપણ તેઓ આટલી ઊંણવટથી જ્ઞાનાભ્યાસની પૂછપરછ કરતા અને ધ્યાન આપતા એ જ એમના સ્વભાવની નિખાલસતા અને મમતાભાવનું દર્શન કરાવે છે. પૂજ્યશ્રીના મહામૂલા, દુર્લભ એવા હસ્તાક્ષરોથી અંકિત એ નોટ જોતાં આજે પણ શોકમિશ્રિત હૃષં અનુભવું છું.

પૂજ્યશ્રીનું કાચિક સ્વાસ્થ્ય તો ઘણા વખતથી એવું જ રહેતું. ગ્યાસની દૂબલ તો તેઓશ્રીને અવારનવાર રહેતી. તોપણ શાસનનાં કાર્યોમાં અવિરત લાગેલાં રહેતા. અરે! મુહૂર્ત જોવડાવવા માટે તો દૂરદૂરથી ભાવુકો આવી આવીને વલયાકારે વીંટળાયેલા જ હોય, છતાં આરામ કર્યા વિના સૌને ત્વરિત અને શાંતિપૂર્વક જવાબ આપતા અને આનંદિત કરી સંતોષતા. આ એમની વિશિષ્ટતા હતી.

વિ. સં. ૨૦૨૩માં જેઠ સુદ પના દિવસે મારાં ગુરુબહેનની દીક્ષા અને વડી-દીક્ષાનો પ્રસંગ પૂજ્યશ્રીના વરદ હસ્તે થયેલ. શાસનપ્રભાવનાના આવા પ્રસંગો પ્રાપ્ત થતાં આપણાં શાસનપ્રભાવકને હૈયે આનંદનો અવધિ ઊછળી ઊઠતો. પાટ પરથી ઊતરીને તેઓ અવારનવાર અભિનવસંધર્મીને વાસક્ષેપ કરતાં—જાણે પોતાનું સ્વજન ન હોય ! કેવો આત્મીયભાવ !

એ વખતે મારે લઘુવૃત્તિનો અભ્યાસ ચાલતો હતો. તેમાં કેમે કરી જોઈ એ તેવી ગતિ થતી ન હતી. ભણું પણ મનમાં અનેક મથામણ રહ્યા કરે; કરવું શું ? એવામાં પૂજ્યશ્રીએ ૧૦ અધ્યાયપૂર્ણ ‘લઘુવૃત્તિ’ મને ભણવા આપી. અને પછી તો આચાર્યશ્રીના પ્રભાવે મારી પ્રગતિ સરળ બની ગઈ. મહાપુરુષોનો પ્રભાવ અચિન્ત્ય હોય છે, તે આ વખતે પ્રત્યક્ષ અનુભવ્યું.

વિ. સં. ૨૦૩૧માં વીર-નિર્વાણ ૨૫૦૦ વર્ષની ઉજવણીનો મહોત્સવ સર્વ ગરજોના સમન્વયપૂર્વકનો અમદાવાદમાં પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં ઊજવાયેલ. સામર્થ્ય છતાં પારકા ઉપદ્રવને ખમવા, વિદ્વાન હોવા છતાં ગર્વરહિત પ્રવર્તના અને અર્પૂર્વ બુદ્ધિમત્તા છતાં મૌન રહી, મૌનમાં જ વિરોધીઓનો પ્રતિકાર અને પરાભવ કરવાની આવડત અને પ્રભાવ પૂજ્ય-શ્રીનો અસાધારણ હતો. તે વખતે દિવાળીને દિવસે નીકળેલ વીરનિર્વાણકલ્યાણકના વરઘોડામાં પાંજરાપોળથી માંડીને આખા શહેરના વિસ્તારમાં ફરવા સાથે યાવત ખડારની વાડી સુધી તેઓ પધાર્યા હતા. આવી રીતે તબિયતનો વિચાર કર્યા વિના શાસન-ઉન્નતિનાં કાર્યમાં તેઓ ઝુકાવતા.

જ્યારે જ્યારે સંઘનો કોઈ પ્રશ્ન ચૂંચવાતો ત્યારે સૂરીશ્વરજી પોતાના ક્ષયોપશમથી એવો ઉકેલ રજૂ કરતા કે સાંભળનારા ચકિત થઈ જતા. શાસનસમ્રાટ સાથે રહીને તેઓશ્રીના પ્રત્યેક જીવનમંત્રોને સૂરીશ્વરે આજીવન અપનાવ્યા હતા, અને તે અનુસારે, એક પણ આદર્શને લોખ્યા વિના, છેલ્લા શ્વાસ સુધી અર્પૂર્વ શાસનપ્રભાવના કરી હતી. શાસનસમ્રાટનાં અધૂરાં રહેલાં કાર્યોને પૂજ્યશ્રીએ સ્વ. ગુરુદેવ આચાર્યશ્રી વિજયોદયસૂરિ મ. સા.ની સહાયતાથી અને સ્વશક્તિથી પરિપૂર્ણ કર્યા હતાં. કદંબગિરી, ડેમ, મહુવા વગેરે તીર્થોને જીવનના છેલ્લા શ્વાસ સુધી સુરક્ષિત અને સુવ્યવસ્થિત કર્યા હતાં. આટલું સામર્થ્ય છતાં સ્વ-કીર્તિ કે પ્રશંસાની મહત્ત્વાકાંક્ષા તો એમને જરાય ન હતી; જે કંઈ ક્યું તે ગુરુજનોની કૃપાથી અને ગુરુજનોનાં નામે. આ કાળમાં આવા મહાપુરુષો વિરલ હોય છે.

વિ. સં. ૨૦૨૮માં પૂજ્યશ્રીએ શત્રુજય વિહારમાં ખૂબ ઠાઠમાઠપૂર્વક અંજન-શલાકા મહોત્સવ કરાવેલ અને ત્યાર પછી કરાવેલ ડેમનો અંજનશલાકા-પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ;

તે પણ એવા જ સુવ્યવસ્થિત વિધિ-વિધાન અને સુંદર વ્યવસ્થા સાથે ! ‘ જંગલમાં મંગલ ’ જેવું ‘ ઝેમનું ’ મહાન તીર્થ તેઓએ અથાગ પરિશ્રમ વેઠી તૈયાર કરાવ્યું હતું. આવા તો અનેક સ્થળે તીર્થોદ્ધાર, અંબનશલાકા, પ્રતિષ્ઠા, પૂજનો, ઉજમણાં, ઉદ્યાપનાદિ અનુષ્ઠાનો વિધિપૂર્વક કરાવ્યાં હતાં. પૂજ્યશ્રી દ્વારા થતી ક્રિયાઓ અને એ માટેનો એમનો ઉત્સાહ જોઈ જૈનેતરો પણ મંત્રમુગ્ધ બનતા અને જૈન શાસનથી પ્રભાવિત બનતા.

શાસનસમ્રાટના આશીર્વાદ કહો કે વારસો ગણો, એમનો સમુદાય વિધિ-વિધાનની શુદ્ધતા અને વ્યવસ્થિતતા માટે ખૂબ પ્રસિદ્ધ છે.

સર્વ શુભ અનુષ્ઠાનોનાં મુદૂર્ત માટે તેઓશ્રી અનન્ય ગણાતા હતા. કહેવાય છે કે, પૂજ્યશ્રીએ ૨૨,૦૦૦ મંગળ મુદૂર્તોના વિતરણથી ભારતભરના સંઘોમાં જ્યજ્યકાર પ્રવર્તાવેલ છે.

વિ. સં. ૨૦૩૧નાં પોષ, વદ, ૧૧ના દિને મારા ૫૫૧ આચંબિંદનાં પૂર્ણાહુતિ-પારણા નિમિત્તે, સંસારી સ્વજનોના આગ્રહથી, અમારે મહુવા (સૌરાષ્ટ્ર) તરફ જવાનું થયું. સૂરીશ્વરનો મંગલમય વાસક્ષેપ અંગીકાર કરી વિહાર કરીને દશા-પોરવાડ સોસાયટીમાં ગયા. બીજે દિવસે સંદેશો આવ્યો કે, “ તમને સૌને શહેરમાં બોલાવ્યાં છે. આચાર્ય-શ્રીની તબિયત ગંભીર છે; અને પૂજ્યશ્રીનાં કહેવાથી જ તમને બોલાવ્યાં છે.” તરત જ અમારાં પૂજ્ય ગુરુણીજી મહારાજ સાથે અમે સૌ પાછાં આવ્યાં; પાંજરાપોળ વંદનાથે ગયાં. પૂજ્યશ્રીની આંખો તો બંધ હતી. ઘણી અસ્વસ્થતા હતી. આટલી અસ્વસ્થતામાં પણ એમણે અમારી જે સંભાળ અને સ્મૃતિ કરી તેથી અમે ધન્યતા અનુભવી. જે દિવસ બાદ કંઈક સ્વસ્થતા થઈ. શ્રીસંઘના ભાગ્યોદયે ન્યુમોનિયાના હુમલામાંથી વળતા ભાવ થયાં. હજુ પણ ડો. ની સલાહ મુજબ તેઓ સંપૂર્ણ આરામ કરતા અને જરૂર પૂરતું જ બોલતા; સામે ઉભેલા અમારા ગુરુદેવશ્રીને જોયાં અને વાણીનો પ્રકાશ પાથર્યો : “ સૂર્યા ! મેં તમને પાછા બોલાવ્યાં હતાં. હવે મને સારું છે.” પૂ. ગુરુદેવશ્રીએ તરત પ્રત્યુત્તર આપ્યો : “ સારું થયું. આપશ્રીની કૃપા કે અમે આવી પહોંચ્યાં.” તબિયત સુધારા પર આવતાં બીજું મુદૂર્ત કાઢી આપ્યું અને અમને વિહારની અનુજ્ઞા આપી. અમે પણ વંદન-વાસક્ષેપ મંગલિક શ્રવણ કરી વિહાર કર્યો. ત્યારે પૂ. આચાર્ય-મહારાજશ્રીનાં ‘ આ અંતિમ દર્શન છે ’ એવી સ્વપ્નેય કલ્પના ન હતી.

શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીની વિનંતિનો સ્વીકાર કરી આચાર્યશ્રી ગિરિરાજ પર દાદાની ટૂકમાં થનારી, ૫૦૪ જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કાળે અમદાવાદથી પાલીતાણા પધારી રહ્યા હતા. સાડાચારસો વર્ષે જીવવાતો આ પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં જીવવવાના ભવ્ય સ્વપ્ના સેવતા પાલીતાણાનાં નગરજનો અને શ્રીસંઘ અભૂતપૂર્વ તૈયારી કરતાં હર્ષાન્વિત જણાતાં હતાં. દુપમકાળે ઉદ્ધાર સમી પ્રતિષ્ઠા કરાવવાનું સૌભાગ્ય

પ્રાપ્ત થતાં આચાર્ય શ્રીમાનને હૈયે પણ અનેાખી હોંશ હતી. રોજ રોજ સંદેશા આવતા કે, 'આજે આ મુકામે આચાર્યશ્રી છે, કાલે અમુક ગામ પધારશે.' આથી ચોમેર હર્ષતું વાતાવરણ પ્રસરી રહેતું હતું અને આચાર્યદેવની પાલીતાણામાં પધરામણી થાય એની સૌ ઉત્સુકતાથી રાહ બેઠી રહ્યાં હતાં.

એવામાં આ વિહાર દરમ્યાન ધંધુકાથી તગડી મુકામે આવતા પૂજ્યશ્રીને હાટ્ટોનો હુમલો થયો. અને તેઓએ પાર્થિવ દેહનો સમાધિપૂર્વક ત્યાગ કરી સ્વર્ગમાં પ્રયાણ કર્યું. બધા બેવા અવર્ણનીય હર્ષોદલાસમાં હતા એવા જ ગહન શોકમાં કાળરાત્રએ સૌને મૂકી દીધા ! સૌને થયું, શાસનનાં સિદ્ધતાં કાર્યો હવે કોણ પાર પાડશે ? ગૂંચવાતા પ્રશ્નો અને અણ ઉકેલ્યા કોયડામાં મૂંઝાયેલ, શ્રીસંઘને હવે કોણ મુક્ત કરશે ? વાત્સલ્ય-ભર્યા હૈયાથી એને કોણ ટેકો કરશે ? કોણ આવકારો આપશે ? સંઘ સૂનો બની ગયો, પણ સૂરિરાજ અમર થઈ ગયા.

સ્ત્રી જાનેવાલી આત્મા

સ્વયં' કી અનુભૂતિયોં કી સ્ત્રી જાને વાલી આત્માઓં મેં આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજ કી ખી ગણના હોંતી હૈ । મુજે કઈં બારે ઇન કે દર્શન કરને કા સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત હુઆ થા । જબ ખી મૈને દેખા, ઇન્હોં કે મિલને મેં સૌજન્યતા ઇવં સરલતા અપની કલાઓં કી વૃદ્ધિ પર થી । ઇસી સૌજન્યમયી સરલ આત્મા કે પ્રતિ શુભ કામનાઇં હૈં ઓર ડનકે પાર્થિવ દેહ કે પ્રતિ ભાવખીની શ્રદ્ધાઞ્જલિ હૈ ।

—જિનશાસનરત્ન પ. ધ. આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયસમુદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ કે પ્રશિષ્ય પ. ધ. મુ. શ્રી જયાનંદવિજયજી મહારાજ

વીસર્યા ન વીસરાય

લેખિકા—શ્રી “ ચારિત્રશિશુ ”

જગતના ચોકમાં જીવો ઉદય પામે છે અને અસ્ત પામે છે. પણ જન્મ અને મરણ તેનાં જ સંકળ થાય છે કે જેને જીવન જીવતાં આવડ્યું હોય ! ધૂપસળી બાતે બળીને બીબના જીવનમાં સુગંધ પ્રસારવે છે. યુષ્કળી ચીમળાઈ જતાં પહેલાં પમરાટને મૂકી પોતાના નાનકડા જીવનની સાર્થકતા મેળવીને જ વિદાય લે છે. એવી જ રીતે ગરબ-ધિપતિ સ્વર્ગસ્થ સૂરિદેવનો સ્થૂલ દેહ ભલે આપણી વચ્ચેથી વિદાય થયો, પણ તેમના પુનિત દીર્ઘ સંઘની જીવનની સુવાસ તો જૈન તેમ જ જૈનેતર સમાજમાં ચિરકાળ સુધી પ્રસરી રહેશે. ખરેખર, એ પુણ્ય પુરુષના જીવનના એકેક પ્રસંગ ભવસાગરમાં ઝોલા

ખાતી આપણી જીવનનૌકાને દીવાદાંડી સમ બની આપણને ભવસાગરથી પાર ઊતરવાની દિશા બતાવે એવા છે.

તેઓશ્રીએ સત્યોત્તર વર્ષની જિંદગીમાં અનેક ખંડો અજવાળ્યા છે. એમનાં શુભાનુષ્ઠાનોશી વિધવિધ ક્ષેત્રમાં ખુશબો ફેલાઈ છે. અનેકની ભાવનાઓના શિલ્પી બની પૂજ્યશ્રીએ તેમની જિંદગીનું સુંદર ઘડતર કર્યું હતું. એ શાસનપ્રભાવક મહાપુરુષના પરિચયમાં આવનાર વ્યક્તિ કદી પણ તેમને ભૂલી શકે તેમ નથી. જ્યોતિષશાસ્ત્ર અને ખાસ કરીને મુહૂર્ત માટે ભારતભરમાં તેઓ બાણીતા બન્યા હતા. ખરેખર, વાદીઓને જીતવામાં શૂરવીર, તાર્કિકશિરોમણિ એ ગુરુદેવની શાસનને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે. અમારા પરમ ઉપકારી અને માર્ગદર્શક આચાર્ય ભગવંતનો આત્મા અમારા સૌના ઉપર આર્શિવાદ વરસાવીને અમને આત્મકલ્યાણના મંગલમય માર્ગે પ્રેરતો રહે એવી અંતિમ પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

નંદનવન સુકાયું

લેખિકા—પ. પૂ. સા. શ્રી મુશીલાશ્રીજી મહારાજ, ખેડાવાળાં

સોરઠ દેશની પવિત્રભૂમિ બોટાદ ગામે શ્રી હેમચંદ્રભાઈ શામજીને ત્યાં જન્મના બહેનની રત્નકુલિએ એક રત્નનો જન્મ થયો. જગતમાં ઘણા જન્મો છે અને મરે છે, પણ જન્મ ધારણ કરી જેઓ જગતમાં ઉચ્ચ કોટીનું જીવન જીવે છે, પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરે છે અને જગતના જીવો પર પણ ઉપકાર કરે છે, એણે જ જીવી અને મરી જાણ્યું ગણાય છે. એ રત્નનું નામ નરોત્તમ. એ કેવું સાર્થક થયું!

બાલ્યકાળ એટલે રમતગમતનો સમય. પણ નરોત્તમ બાલ્યકાળથી જ ધાર્મિક સંસ્કારો મેળવવા ત્યાગી ગુરુ ભગવંત પાસે જવા લાગ્યા. ભાવિ ઉજ્જવળ હોય તેમ ધીમે ધીમે સંસ્કારો ગાઢ થતા ગયા. અને છેવટે શાસનસમ્રાટ શ્રીમદ્ વિજયનેમિ-સૂરીશ્વરજી મહારાજ પાસે ૧૫-૧૬ વર્ષની નાની વયે દીક્ષા લીધી અને પૂજ્યપાદ આચાર્યશ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજના શિષ્યરત્ન બન્યા. જ્ઞાન, ધ્યાન, ક્રિયા, ભક્તિ-ભાવ, વેદાવચ્ચ વગેરેથી સંયમ માર્ગમાં આગળ વધ્યા, અને નાની ઉંમરમાં જ સંયમ લઈને થોડાં વર્ષમાં-વિ. સં. ૧૯૮૩માં-આચાર્ય પદથી વિભૂષિત થયા. પછી તો જિંદગી સુધી, ગુરુદેવના પગલે ચાલી, શાસનની એકસરખી સેવા કરી. મુહૂર્ત માટે જે કોઈ આવતા એમનું કાર્ય પૂજ્યશ્રી સારી રીતે કરી આપતા.

સમય તણી કેવી બલિહારી કહેવાય કે પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત સંવત ૨૦૩૨માં પાલિતાણાં મુકામે ગિરિરાજની ઉપર શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીના પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવમાં

પધારી રહ્યા હતા અને વચમાં તગડી મુકામે કાળધર્મ પામ્યા ! પોતે જીવી જાણ્યું
અને જગતને ધર્મમાર્ગે વાળી જાણ્યું. ધન્ય છે ગુરુદેવને ! તેઓનો ઉપકાર જગતમાં
અનેરો હતો. આવા મહાપુરુષને અમારી કોડ કોડ વંદના હો !

કોટિ કોટિ વંદના !

રચયિતા—શ્રી ચીમનલાલ એમ. શાહ, 'કલાધર', પાલીતાણા

અરે, આઘાતજન્ય બની ગઈ ઘટના,
નંદનસૂરિના દેહવિલયથી વિસ્તરી સ્તબ્ધતા;
પ્રચંડ, પ્રકાંડ પ્રખર હતા જ્યોતિષવેત્તા,
કવિરત્ન ને ન્યાય-વ્યાકરણના અજોડ દ્રષ્ટા. (૧)

શાસનરત્ન, શાસ્ત્રવિશારદ ને હતા સંઘનાયક,
સમભાવી, સંયમી ને હતા વચનસિદ્ધ;
અનેક ઉપકારી યુગદ્રષ્ટા, પુણ્યપ્રલોકી,
તવ નામરુમરણથી વાઘશે ધર્મજ્યોતિ. (૨)

યુગ યુગ સુન્દરી તમ નામ ના ભુલાશે,
તવ શાસનસેવા અમ હૃદયથી કેમ વીસરાશે ?
કૂટચાં અમારાં ભાગ્ય ખરેખર રત્ન ખોયું,
આજીવન સંતની અમે છાયા ખોઈ. (૩)

ખોટાદ નગર જન્મ આપી કૃતાર્થે બન્યું,
તગડી મુકામ સ્વર્ગગમનથી ધન્ય બન્યું;
તુજ દેહવિલયથી આજ શાસન રંક બન્યું,
ભીંજાય નયનો ધર્મ-પ્રતિભા તણું તેજ ખોયું. (૪)

ઉદયસૂરિ દાદા તણા શિષ્ય સવાયા,
સૂરિસઆટની શાનને સાચવનારા;
ધર્મતેજ સર્વત્ર વધારનારા,
કોટિ કોટિ વંદન હો અમર આત્મા. (૫)

પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબને સ્મરણાંજલિ

લેખક—શ્રી દત્તાત્રય સોમેશ્વર કેળકર, શિક્ષક, અમદાવાદ

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબનો પરિચય મને ઘણું વર્ષોથી હતો—લગભગ પાંત્રીસ વર્ષ થયાં હશે. શ્રી મોટા મહારાજ સાહેબ તથા આચાર્યશ્રી ઉદયસૂરિ મહારાજ સાહેબ, આ બધા આચાર્ય સાહેબોનો પરિચય મને સારો હતો. મને એમની સેવા કરવાનો લાલ સારો મળ્યો છે. એમનો મારા ઉપર અગણિત પ્રેમ હતો. વિશેષમાં, કોઈ પણ કારીગર, પછી તે પેઈન્ટિંગ કરનાર હોય કે પછી મૂર્તિ ઘડનાર હોય, તેને તેઓ એકસરખી ઉત્તેજના આપતા હતા. શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબ મારા ગુરુ તરીકે જ હતા અને આજે એમના સ્વર્ગવાસથી મને તો ઘણું જ દુઃખ થયું છે.

એક જૂનો પ્રસંદ ચાદ આવે છે : જ્યારે હું ઘણું વરસ પહેલાં કદમ્બગિરિમાં શ્રી મોટા મહારાજ સાહેબ તથા શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબ સાથે બે-ત્રણ મહિના રહેવા ગયો ત્યારનો પ્રસંગ છે. ગુરુ અને શિષ્યનો સંબંધ અને ગુરુસેવા અને ગુરુભક્તિ શું, તે મને ત્યાં પ્રત્યક્ષ જોવા મળ્યું. એક વખત એવો પ્રસંગ જોવા મળ્યો કે, શ્રી મોટા મહારાજ સાહેબ, નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબ શ્રી ઉદયસૂરિ મહારાજ સાહેબ અને અમે બધા સેવકો રાતના નવ વાગ્યાથી વાતો કરતા બેઠા હતા. તે વખતે આચાર્યશ્રી ઉદયસૂરિ મહારાજ સાહેબ ખડે પગે, પંજો લઈ, શ્રી નેમિસૂરિ મહારાજ સાહેબની સેવા કરવામાં એકલીન થઈ ગયા હતા. એ વખતે બધા જ નિદ્રાવશ થઈ ગયા. એકલા શ્રી ઉદયસૂરિ મહારાજ સાહેબ બરાબર બે વાગ્યા સુધી હાથમાં પંજો લઈને પૂજ્ય શ્રી મોટા મહારાજ સાહેબને પવન નાખતા હતા. પંજો જરા પણ બંધ કર્યો નહિ અને પોતે એક સેકંડ પણ આરામ લીધો નહિ. લગભગ રાતના બે વાગ્યા પછી હું અચાનક જાગી ગયો. અને મેં શ્રી ઉદયસૂરિ મહારાજ સાહેબને કહ્યું કે, “તમે ઊભા ને ઊભા છો, એટલે હવે મને પંજો આપો અને તમે આરામ કરો.” એટલામાં શ્રી મોટા મહારાજ સાહેબ જાગ્યા અને મોટેથી બોલ્યા, “અરે, ઉદયસૂરિ, તું નવ વાગ્યાથી અત્યાર સુધી ઊભો ને ઊભો છું! જા, હવે આરામ કર.” શ્રી મોટા મહારાજ સાહેબની આજ્ઞા થયા બાદ એમણે (શ્રી ઉદયસૂરિ મહારાજ સાહેબે) આરામ કર્યો. ગુરુ પ્રત્યેનો કેટલો પ્રેમ! અને ગુરુ પ્રત્યેની કેટલી અઠળક શ્રદ્ધા! આવા તો અનેક દાખલાઓ મને જોવા મળ્યા છે.

મોટા આચાર્યો સાથે રહેવાના મારે અનેક પ્રસંગો બન્યા છે. તેમાં પૂજ્ય શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબ ખૂબ જ પ્રેમાળ હતા. આ બધા આચાર્યોના મને આશીર્વાદ મળ્યા છે અને આજે હું તેનાથી સુખી થયો છું.

શ્રી મોટા મહારાજ સાહેબ તથા પૂ. શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબે મને કામ કરવાની ખૂબ છૂટ-સ્વતંત્રતા આપી હતી. મહુવામાં મારા હાથે ઘણાં કામો થયાં છે; ધાતુની મૂર્તિઓ અને ધાતુના સ્ટેચ્યુઓનાં અનેક કામો મેં મહુવામાં કર્યાં છે. મને મારા મનમાં જે ધૂન, જે વિચાર આવે, તે પ્રમાણે કામ કરવાની સંપૂર્ણ છૂટ હતી. મહુવાના ગુરુમંદિર સામે એક મોટી એકવીસ ફૂટની મૂર્તિ સિમેન્ટ કોંક્રીટમાં બનાવેલ છે. છ ફૂટની તે ભગવાનની મુખાકૃતિ છે. આ અને આવા બધાં કામ કરવા માટે શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબે મને વારંવાર પ્રેરણા આપી છે.

તેમનો પહેલો પરિચય મને ઈ. સ. ૧૯૩૫માં, બાબુભાઈ મગનલાલ ભાવનગરી, ફોટોગ્રાફર દ્વારા થયો હતો. એમણે મને મોટા મહારાજ સાહેબના ફોટાઓ આપ્યા અને એમનું પહેલું સ્ટેચ્યુ મેં બનાવ્યું. તે પાસ થયા પછી તે મને અવારનવાર એકસરખું કામ મળ્યા જ કર્યું છે. અને લગભગ તે પછી તે ઘણાંબરા આચાર્યોની મૂર્તિનાં કામ મને મળ્યાં છે અને હજી પણ જૈનોનું કામ ચાલુ જ છે. સોનગઢમાં શ્રી ચારિત્ર રત્નાશ્રમમાં શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ સાહેબનું ધાતુનું સ્ટેચ્યુ મારા હાથે જ થયું છે. એટલું જ નહિ, મારા દીકરાને પણ જૈનોનાં કામનો સારો લાભ મળે છે. મારો ચિ. રમેશ દ. કેલકર કાચ ઉપર ઉપસાવેલા દરેક જાતના પટ, ગમે તે સાઈઝમાં, કરી શકે છે. મને આનંદ થાય છે કે, મારી પાછળ, અમારા વારસામાં, મારા દીકરાને પણ કામ કરવાની તક મળ્યા કરે છે, અને મારો દીકરો તે આનંદથી કરે છે. જૈન સમાજ પણ એને માટે લાગણી ધરાવે છે. શ્રી મોટા મહારાજ સાહેબ તથા શ્રી નંદન-સૂરિ મહારાજ સાહેબે મારા માથા ઉપર વાસકોપ નાખીને મને આશીર્વાદ આપ્યા કે તારું કલ્યાણ થશે.

કેવો ઋણાનુબંધ હોય છે ! હું મહારાષ્ટ્રીયન (દક્ષિણી), વડોદરાનો વતની, મુંબઈમાં શિલ્પકલાનું જ્ઞાન લઈ પોતાના સ્થાને રહી શિલ્પનું કામ કરું છું. અહીંની (અમદાવાદની) બહુભીતી સંસ્થા શ્રી સી. એન. કલામહાવિદ્યાલયમાં શિલ્પકલાના મુખ્ય અધ્યાપક તરીકે ૧૦ વર્ષ સુધી સેવા આપીને ઈ. સ. ૧૯૬૪માં નિવૃત્ત થયો. હવે ઘરે આરસ તથા દરેક જાતના સ્ટેચ્યુનું કામ કરું છું. આમાં જૈન સમાજ સાથે કેટલો સંબંધ આવે ! પણ આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરિ મહારાજ સાહેબ અને એવા જ બીજા જૈનાચાર્યો સાથેના સંબંધો ઋણાનુબંધને કારણે જ બંધાયેલા છે, એમ હું માનું છું. અત્યારે પણ બહુ તેમની છત્રછાયામાં જ કામ કરતો હોઉં એમ લાગે છે. પ્રભુ એમના આત્માને શાંતિ આપે એ જ એક માત્ર અપેક્ષા અમે રાખીએ છીએ.

પરમ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રીનું જીવન-જ્યોતિષશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ

લેખક—પં. શ્રી અમૃતલાલ લક્ષ્મીચંદ શાહ

(ભૂતપૂર્વ સહસંપાદક : “જન્મભૂમિ ખગોળશિક્ષક પંચાંગ,” મુંબઈ)

પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજીનો જન્મ ઈ. સ. ૧૯૨૮ના નવેમ્બરની

૬	૩	૪	૫
૭	૮	૯	૧૦
૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
૧૫	૧૬	૧૭	૧૮

૨૪ તારીખ ને ગુરુવાર, વિ.સં. ૧૯૫૫ કાર્તિક શુકલ એકાદશીના દિને અશ્વિની નક્ષત્રમાં થયો હતો. જન્મ-લગ્ન સિંહ રાશિનું હોઈ તે નેતા તરીકે દોરવણી આપવાનું શક્તિસામર્થ્ય, પડછંદ જીવો ખાંધો, પ્રભાવશાળી ચહેરો, લાંબું આયુષ્ય અને નેતાગીરી દર્શાવે છે. ચંદ્ર ભાગ્ય-ભુવનમાં ભાગ્યેશ મંગળ સાથેના પરિવર્તન-

યોગમાં મેષરાશિમાં રહેલો હોઈ દૈ નિશ્ચયબળ, લીધેલું કાર્ય કોઈ પણ ભોગે પૂરું કરવાની તમન્ના, મુશ્કેલીથી કઠી પણ ન ડરનાર, હઠીલા સ્વભાવના બનાવે. અહીં ચંદ્ર પર ગુરુની દૃષ્ટિ હોવાથી દેખાવે ઉચ્ચ હોવા છતાં હૃદયમાં વાત્સલ્ય અને પ્રેમ કાયમ રહે. આ લેખકને તેમના સ્વભાવ સંબંધી અને સ્વભાવની ઉચ્ચતા સંબંધી વાતો સાંભળવા મળી હતી. પરંતુ અમદાવાદમાં પાંજરાયોગ ઉપાધ્યયમાં તેમના પ્રથમ દર્શનનો લાભ મળતાં અને તેમની સાથે કલાકો સુધી જ્ઞાનચર્ચા થતાં તેમનાં પ્રેમ અને વાત્સલ્ય પ્રત્યક્ષ અનુભવવા મળ્યાં. વજ જેવા કઠણ દેખાવા છતાં પુખ્તથી પણ કોમળ હૃદય તેઓ ધરાવતા હતા.

લગ્નેશ સૂર્ય સુખસ્થાનમાં શનિયુક્ત હોઈ પ્રગતિના સરળ માર્ગમાં અવરોધો ઓળંગવાનું સૂચન કરે છે. જન્મકુંડલીના ચાર ત્રિકોણો-ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારેમાં આ કુંડલીમાં મોક્ષ ત્રિકોણ કે જે ચતુર્થ, અષ્ટમ અને દ્વાદશમ દર્શાવે છે, તે બળવાન બન્યો હોઈ અર્થ અને કામ ત્રિકોણ નબળા બન્યા છે. મોક્ષ ત્રિકોણ બળવાન બનતાં તે માર્ગે પ્રયાણ કરવા, તે માર્ગેનાં સાધનો આવશ્યક હોય છે. ભોગનો ત્યાગ અને ત્યાગનો સ્વીકાર, એ માર્ગેનાં મુખ્ય સાધનો બની રહે છે.

આ કુંડલીમાં ચતુર્થ સ્થાનમાં ચાર ગ્રહો શનિ સહિત હોવાથી પ્રવ્રબ્ધ્યાયોગ અને છે, કે જે યોગને કારણે તેઓ સંસારત્યાગ કરી સમર્થ ગુરુદેવ પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી ત્યાગમાર્ગના પંથે આગળ વધ્યા. અહીં આ ત્યાગમાં રાજ્યયોગ પણ થતો હોઈ સાધુ સમુદાયમાં પણ તેઓ નેતાગીરી પ્રાપ્ત કરી પોતાની વિદ્યાથી યશ-કીર્તિ પામ્યા. વિદ્યા

માટેનું સ્થાન પાંચમું અને વિદ્યાનો કારકચંદ્ર બુધ અહીં પાંચમ સ્થાનમાં આવતો હોઈ, તેમ જ પાંચમ સ્થાનમાં ધનુ રાશિ, જે ગુરુના આધિપત્યની રાશિ છે તે, ગૂઢ શાસ્ત્ર, જ્યોતિષ, મુહૂર્ત વગેરે વળખેડાયેલાં શાસ્ત્રોમાં ઊંડા ઊતરી સંશોધનકાર્યમાં સફળતા અપાવનાર બનેલો હોઈ, મુહૂર્તશાસ્ત્રમાં આચાર્યશ્રી સમસ્ત જૈન સમાજમાં અજોડ રહ્યા. લેખકને મુહૂર્ત વિષયનું માર્ગદર્શન તેમના તરફથી કાયમ મળતું રહેતું; એટલે એ વિષયનો તેમનો ઊંડો અભ્યાસ તેમ જ ઉત્તમ પ્રકારની યાદદાસ્ત-એ ખરેખર અજબ જેવાં હતાં. પ્રતિષ્ઠા તેમ જ દેરાસરોના નિર્માણ માટેનાં દરેક મુહૂર્તો સંપૂર્ણપણે દોષરહિત હોવાં જ જોઈ એ એવો તેમનો કડક આચંદ્ર રહેતો હતો. મંદિરોનાં ખાતમુહૂર્તોમાં તથા પ્રતિષ્ઠામુહૂર્તોમાં જે એકવીસ મહાદોષો ત્યાગવાના હોય છે, તેમાં એક પણ મહાદોષ રહેતો હોય તો તેવું મુહૂર્ત કદાપિ ચલાવી લેતા નહિ. તેઓનું એ સ્પષ્ટ માંતવ્ય હતું કે, દેવમંદિરો એ શકવતી મંદિરો છે, એટલે સૈદ્ધાંતો સુધી પણ તે ટકી રહે તેવાં શુદ્ધ અને શુભ મુહૂર્તો જ તેના આરંભ માટે આવશ્યક બને. સમસ્ત જૈન સમાજનાં આગેવાનો પ્રતિષ્ઠા આદિ મુહૂર્તો તેમની પાસેથી જ મેળવી તે મુજબ અમલ કરતાં હતા. તેઓના જવાથી જૈન સમાજને આ બાબતમાં તેમની મોટી ખોટ જણાય છે.

લેખકે તાજેતરમાં એવું અનુભવ્યું છે કે, દીક્ષા, અંજનશલાકા, પ્રતિષ્ઠા આદિ મુહૂર્તોમાં સંઘ અને સમાજની સગવડ મુજબનાં દોષયુક્ત મુહૂર્તો પણ આજે લેવાઈ રહ્યાં છે અને ધીમે ધીમે સંપૂર્ણ શુદ્ધ, એકવીસ દોષો ટાળીને મેળવેલા મુહૂર્ત સંબંધી આચંદ્ર હવે ગૌણ બનેલો જાય છે, કારણ કે નમ્ર સત્ય કે શાસ્ત્રના આધારે કડવું સત્ય કહેનાર, નીડર અને નિઃસ્વાર્થી વ્યક્તિઓ આ ક્ષેત્રની અને ખાસ કરીને મુહૂર્ત વિષયની બહુ ઓછી સંખ્યામાં જોવા મળે છે.

તેમનું અવસાન હૃદયરોગના હુમલાથી એટલે કે હાર્ટફેઈલથી થયું. આ લેખકે સ. ૨૦૨૫ના 'જન્મભૂમિ પાંચાંગ'માં સંશોધન-વિભાગમાં હૃદયરોગ પર જે લેખ આપેલ છે, તેમાં દર્શાવેલ છે કે મુખ્યત્વે હૃદયરોગનો વિચાર બીજા ટ્રેન્કોણ વિભાગથી વિચારી શકાય. અહીં લગ્નમાં બીજું ટ્રેન્કોણ હૃદય પામે છે. વધારામાં સિંહ રાશિ લગ્ને અને પાંચમ સ્થાનમાં ધનુ રાશિ છે. અહીં સિંહ રાશિ લગ્નમાં છે. તેમાં પાપચંદ્ર શનિની દષ્ટિ છે. પાંચમ સ્થાનમાં ધનુ રાશિ છે. અને તેમાં પાપચંદ્ર રાહુ રહેલો હોઈ હૃદયરોગનો સંભવ દર્શાવે છે. પરંતુ હૃદય બંધ પડવાથી મૃત્યુ થવાના યોગોમાં મુખ્યત્વે સ્થિર રાશિ સિંહ તથા કુંભ પાપચંદ્રોની યુતિ કે દષ્ટિથી દૂષિત બનેલી હોય તો તે હાર્ટફેઈલ થવાથી જીવનનો અંત થવાનું સૂચન કરે છે. અહીં લગ્નમાં સ્થિર રાશિ સિંહ પાપચંદ્ર શનિથી દષ્ટ છે તેમ જ કુંભ રાશિ પાપચંદ્ર મંગળથી દષ્ટ હોઈ દેહ-ત્યાગનું કારણ હાર્ટફેઈલ બને છે.

આ લખતી વખતે, પ. પૂ. આ. સાથે થયેલી મુલાકાત અને તેમણે ખૂબ જ પ્રેમપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા અને દેવાલય-નિર્માણ સંબંધીના જૈન સિદ્ધાંતગ્રંથોમાં આલેખાયેલા મુદ્દત્ માટેના નિયમો સમજાવ્યા હતા, તે આજે પણ દ્રષ્ટિ સમક્ષ તાબાં છે. પ. પૂ. ગુરુદેવ આ. શ્રી વિજયપ્રતાપસૂરિનું ચાતુર્માસ મુંબઈમાં થતાં તેમના દ્વારા આચાર્યશ્રીનો પરોક્ષ પરિચય થયો હતો. અને ત્યારથી તેમની પાસે પત્ર દ્વારા મુદ્દત્ સંબંધી શાસ્ત્રીય નિયમો અને પ્રમાણોનું શિક્ષણ મેળવવાનું સફલાગ્ય મને પ્રાપ્ત થયું હતું— હું પાંચ વર્ષ અમેરિકા રહ્યો ત્યારે પણ. હવે હું નિવૃત્ત થયો હોઈ ભારત પાછા ફર્યા બાદ સતત પ. પૂ. આ. શ્રી નંદનસૂરીશ્વરજીની સેવામાં રહી મુદ્દત્ શાસ્ત્ર સંબંધી તેમના માર્ગદર્શન વડે વધારે સંશોધન કરવાની મારી ઇચ્છા હતી. પરંતુ મનની મનમાં રહી ! તેજ પ્રસારતો દીપક ખુઝાઈ ગયો અને મારી સાધના અધૂરી રહી ! ઘણું ઘણું તેમના વિષયમાં લખવાનું મગજમાં ભર્યું છે, પરંતુ હાટની તકલીફ અને અન્ય શૈગોથી ઘરાયેલું શરીર તેમ થવા દેતું ન હોઈ આ ટૂંકા લખાણથી જ સંતોષ માનવાનો રહે છે.

પ. પૂ. આચાર્યદેવની કુંડલીમાં બુધ ચતુર્થ સ્થાનમાં વૃશ્ચિક રાશિના ૨૮ અંશે લખાયેલ છે તે ગણિત મુજબ ખરાબર છે. મૂળ કુંડલીનો ધનુ રાશિમાં લખાયેલ બુધ ગણિત મુજબ ખરાબર નથી.

નંદન

લેખક—શ્રી “જિનેન્દ્રશિશુ” (“કીર્તિરાજ”)

સારાયે જનસમૂહનાં વંદન સ્વીકારનાર ઓ નંદન ! સ્વલોગે, ચંદનથીયે અધિક શીતલતા અર્પનાર ઓ નંદન ! કેવળ કલ્યાણની જ કામનામાં મનને રંજન રાખનાર; ઓ નંદન ! તને આ શું સૂઝ્યું ?

શું વીતરાગ દેવની સ્થાપના કાળે સંચરતાં સંચરતાં જ તેં તારું ચિરસ્થાન નક્કી કરી લીધું હતું ?

શું વિહારની વાટે વિચરતાં વિચરતાં જ તેં અનંતની વાટે વિહરવાનું વિચારી લીધું હતું ?

શું જંગલમાં મંજલ કરવાની કામનાએ જ તગડી મુકામે આવવાની ઇચ્છા કરી હતી ?

અરે, આકંઠન કરતાં અનેક અંતરો આપે ન નિહાળ્યાં, છાના સંવેદનભર્યાં દિલોનાં

દર્દોય ના પિછાન્યાં; અરે ! નેહનીતરતાં નયનો નીરનીતરતાં બન્યાં એ પણ ન જોયું અને અણુધાર્યાં, એ ચીંતા, એકાકી ચાલી નીકળ્યા !

પુખ્ત શી પુનિત પરિમલ ધ્યારા પરિવાર પર પ્રસરાવનાર એ ધ્યારા નંદન ! સૌરાષ્ટ્રના બાળશિશુ જેવા ઊંટાદંતું બહુમૂલું રત્ન બનીને એને બધે ખ્યાત બનાવનાર એ જૈનધર્મના જ્વલંત દીપકની ઝળહળતી જ્યોત બનનાર એ જગતનન્દન ! સૂરિસન્નાટશ્રીને સર્વસ્વ સ્વાર્પણ કરી, શાસનની શાન બનનાર, એ શાસનનન્દન ! વિરાટ વિશ્વના, અખિલ ભારતના, સારાથે ધર્મો પર સ્યાદ્રાદ દૃષ્ટિથી સમભાવ રાખનાર એ સૂરીશ્વર શ્રી નન્દન ! આપ તો અમને નિરાધાર મૂકીને ચાલી નીકળ્યા, માયા-મોહ-મમત્વ વિસારી વિદાય થયા, પરંતુ આપની અંદન શી શીળી છાયા, વાત્સલ્યભરી મનડાની માયા, અને ગુણ-ગૌરવ ભરેલી, આતમના રંગે રંગાયેલી એ પરમપાવની કાયા અમારાથી શે વીસરાય ? ના-ના-ના, કદાપિ નહિ વીસરાય !

મહેક મહેક થતી એ ગુણપુષ્પોની પરિમલ, સૌમ્ય ને શાંત મુખમુદ્રા, અપૂર્વ વત્સલતા, સ્વમાં સૌને સમાવવાની અચિંત્ય શક્તિ, એ બધાંનું માપ કાઢવાનું અમારા જેવા અલ્પજ્ઞનું શું ગળું ? છતાં એ વિપુલ વત્સલતાનો વિરાટ ગુણ અહર્નિશ અંતર-પટ પર અંકિત થાય છે, અને આ નાનકડી જીભ ગુરુગુણસ્તુતિ કરવા તૈયાર થાય છે. નન્દન ! જેવું તારું રળિયામણું નામ એવું જ તારું રળિયામણું કામ અને એવું જ તારું હરિયાણું સ્થાન !

જે કોઈ તારી પાસે આવીને બેસે તેને શીળી છાયા મળે—જાણે છાયાનું નન્દનવન.

જે કોઈ તારી વત્સલવાણી સાંભળે તેને શીતલતા મળે—જાણે અંદનનું નન્દનવન.

જે કોઈ પર તારી દૃષ્ટિ પડે, તેને મીઠું અમૃત મળે—જાણે અમૃતનું નન્દનવન.

જે કોઈ તારા હૈયાની હરિયાળી ભૂમિને નિહાળે, તેને અપૂર્વ શાંતિ મળે—જાણે શાંતિનું નન્દનવન.

અને જે કોઈ તારા આત્માની અચિંત્ય શક્તિ નિહાળે, તેને તો આત્મકલ્યાણની કેડી મળી જાય—જાણે કલ્યાણનું નન્દનવન !

શાસનના ઝળહળતા રત્ન સમાન ગુરુવર ! સ્વ-જન્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન થયેલ અમારા જેવા બાળકો ઉપર અત્યંત આત્મીયતા રાખી, પિતૃવાત્સલ્ય દર્શાવી, મીઠો ઠપકો આપી, પ્રેરણા-પીયૂષનાં પાન પાઈ, સુહિત શિક્ષાનાં દાન દઈ અને મુક્તિ-મંજિલનાં સોપાન બતાવી, અમારા સંયમજીવનના આપ રખવાળ બન્યા, અમારા શિરછત્ર બન્યા, અમારા પરમ આધાર બન્યા. આજે આપ અમોને નિરાધાર મૂકી ચાલી નીકળ્યા, પરંતુ આપના અમૂલ્ય ગુણોનો વારસો અમને આપતા ગયા છે, એનું સતત સ્મરણ-ચિંતન-મનન

કરીને ચત્કિચિંત્ ગુણો મેળવીશું, અને શાસનસેવાનાં અધૂરાં કામ પૂરાં કરવાનો નમ્ર પ્રયત્ન કરીને કાંઈકે ઋણુ અદા કરીશું.

વિશેષ તો આ મહાપુરુષના મહાન ગુણોનું વર્ણન હું શું કરી શકું ?

મહાપ્રભાવક આચાર્ય

લેખક—શ્રી કેશવલાલ વાડીલાલ શાહ, વકીલ, અમદાવાદ

પરમ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ આપણા જૈન શાસનમાં અને તપાગચ્છમાં પ્રગટેલી શક્તિશાળી અને તેજસ્વી આચાર્યોની હારમાળાના એક મહાપ્રભાવક આચાર્ય મહારાજ હતા. પરમપૂજ્ય શાસનસમ્રાટે જે આશા અને શ્રદ્ધાથી એમનું ઘડતર કર્યું હતું. તે આશા અને શ્રદ્ધાને એમણે સંપૂર્ણપણે સફળ બનાવી હતી—હું તો ત્યાં સુધી કહું કે નંદનસૂરિ મહારાજ પૂજ્ય શાસનસમ્રાટની નાની આવૃત્તિ જ હતા ! શાસનસમ્રાટની દીર્ઘદર્શિતા, અસાધારણ કેટિની બુદ્ધિપ્રતિભા, ગૂંચોનો ઉકેલ લાવવાની આગવી કોઠાસૂઝ, માણસની પરખ અને વિદ્વત્તા વગેરે અનેક ગુણો પૂજ્ય નંદનસૂરિ મહારાજમાં બરાબર ઊતર્યા હતા, અને એ બધાનો પરિચય અમને તથા શ્રીસંઘને અનેક પ્રસંગોએ થયો છે.

જૂની પેઢીનાં ઉદાત્ત આદર્શો અને ઉચ્ચ મૂલ્યોનો આજના યુગ તથા પેઢીના હિતમાં ઉપયોગ કરવો, એ માટે પૂજ્ય નંદનસૂરિ મહારાજ વિખ્યાત હતા. એમની આવી શાળી સમજણ અને દીર્ઘદષ્ટિનો પરિચય ભગવાન મહાવીર પરમાત્માની રખમી નિર્વાણ શતાબ્દીના અવસરે વિશેષ પ્રકારે થયો હતો. તેઓ એકતાના આહક હતા અને ક્યારેય સંઘર્ષને ઈચ્છતા ન હતા. એમણે સ્વાદ્વાદના સિદ્ધાંતનો સાર બરાબર પચાવીને જીવનમાં ઉતારી બાણ્યો હતો.

આવા મહાન શક્તિશાળી આચાર્ય ભગવંતની ખોટ આપણા જૈન સંઘને તેમ જ સમાજને ઘણાં લાંબા કાળ સુધી સાલશે, એ નિઃશંક વાત છે. એમના પવિત્ર આત્માને વંદનાંજલિ હો !

અંજલિગીત

રચયિતા—પ. પૂ. સુ. શ્રી નયકીર્તિવિજયજી મહારાજ

(રાગ—જનારુ' બધ છે જીવન, એ ગજલનો)

શ્રદ્ધાંજલિ અર્પતા આજે, કરું ગુણુગાન સૂરિવરનાં;

પુણ્યાત્મા સૂરિવરજીની, પડી ગઈ ખોટ શાસનમાં. (૧)

અમકતા જૈન શાસનના, હતા એ ક્રીમતી હીરા;
સિધાવ્યા સ્વર્ગમાં સહસ્રા, મૂકી સંઘને નિરાશામાં. (૨)

હતા એ સંઘના નાયક, દ્વિર્ઘદષ્ટિ તણા સ્વામી;
વસમી વિદાય વેળાએ, ખોવાયું મહામૂલું એ રત્ન. (૩)

વાત્સલ્ય કરુણા મૈત્રીનું, સદા વહેતું હતું અરણું;
ગુઓ જ્યારે ગમે ત્યારે, હતું હસતું સદા મુખડું. (૪)

અનેકોને પ્રતિબોધ્યા, કીધાં કાંઈ કામ શાસનનાં;
સદાયે માન કે નિંદા, હસીને એ સહી લેતા. (૫)

ન લખતાં પાર કો' પામે, હતા એવા ગુણી ગુરુવર;
હૃદયની ઊર્મિનાં યુષ્ણો, વીણી લઈ ને ગૂંથી માળા. (૬)

સંવત એ હજાર બત્રીસના, માગસર વદી ચૌદશે સાંજે;
તગડીમાં સ્વર્ગની પામ્યા, ઝૂંટવાયું રત્ન કલિકાલે. (૭)

છવાયું શોકતું વાદળ, સકળ શ્રીસંઘમાં ત્યારે;
ખરેખર જ્ઞાની સૂરિવરની, પડી ગઈ ખોટ શાસનમાં. (૮)

જન્મેલાતું મરણ નહી, ફરે છે કાળની ચક્કી;
રહે છે નામ અમર તેતું, જીવન પંકજ સમું જેતું. (૯)

સમર્થું ભાવથી આજે, હું આ અંજલિ ભાવે;
પુણ્યાત્મા તંદનસૂરિવરને, કરું હું વંદના કોડો. (૧૦)

નેમિ-વિજ્ઞાન સૂરીશ્વર, પટ્ટધર કસ્તૂરસૂરિવર;
કૃપા કીર્તિચન્દ્રસૂરિની, રચે “ નયકીર્તિ ” રહી પાટણ. (૧૧)

મારી દ્રષ્ટિએ પૂજ્ય સુરિવર

લેખિકા—સ્વ. પ. પૂ. સાધ્વીજી શ્રી જસવંતશ્રીજી મહારાજનાં શિષ્યા
પ. પૂ. સા. શ્રી જ્યોતિરત્નાશ્રીજી મહારાજ

ધન્ય છે એ ભૂશિને, એ નગરને, એ ગૃહને, કે જ્યાં આ મહાપુરુષે દેહ ધર્યો. ધન્ય છે એ માતાને કે જેની કુક્ષિએથી આ મહાપુરુષે જન્મ લીધો. મહાભાગ્યવાન એ પિતા કે જે પિતાના એ કુલદીપક થયા. એ માતપિતાને પણ ધન્યવાદ ઘટે છે કે જેમણે પોતાના આ પનોતા પુત્રરત્ન નરોત્તમને જિનોત્તમને ચરણે અર્પણ કર્યો. આ સમયે એ

મહાપુરુષનું પણ સ્મરણ કરવું યોગ્ય જ છે કે જેમણે સમાજરૂપી કાચા હીરાની ખાણમાંથી આવા અનેક નર-હીરલાઓને શોધી, પોતાના કડક અનુશાસનમાં રાખી, જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, સંયમ, સમતા, વિનય, વૈયાવચ્ચતાં પહેલ પાડી, ઝળહળતા હીરા બનાવી જૈન સમાજને અર્પણ કર્યાં. એ મહાપુરુષનું નામ હતું 'પરમપૂજ્ય શાસનસમ્રાટ આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ અને એમના જ આ પ્રશિષ્યનું નામ હતું 'પરમપૂજ્ય તપાગચ્છનાયક આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ. એ મહાપુરુષનાં પુણ્યદર્શનથી દરેક માણસ પોતાને કૃતકૃત્ય માનતો. એ એમના ચક્ષુને પ્રભાવ હતો. એ ચક્ષુઓમાં સદા પ્રેમ છલકાતો હતો. એમનામાં સ્નેહ હતો, વાત્સલ્ય હતું, આશીર્વાદ હતા. અને ભલાની ભલાઈ, પુરાની પુરાઈ, કપટીના કપટ અને સન્નજનની સન્નજનતાને પારખવાની તીક્ષ્ણ દષ્ટિ એમનામાં હતી. એમનાં લોચનમાંથી વહેતા વાત્સલ્યઝરણાના અમૃતનો સ્વાદ જેણે માણ્યો છે, તે ધન્યતા અનુભવે છે.

એ મહાપુરુષની સ્મરણશક્તિ તથા સમજશક્તિ બેજોડ લેખાતી. એમની દષ્ટિ સમક્ષ બનેલા બનાવો અને વાર્તાલાપોને તેઓ અક્ષરશઃ સ્થાનનાં વર્ણન સાથે છેલ્લી ઉંમરે પણ કહી શકતા હતા. એમની એ જ સ્મરણશક્તિએ “શાસનસમ્રાટ” જેવા ઐતિહાસિક જીવનચરિત્રગ્રંથનું નિર્માણ કરાવ્યું હતું. એ જ મગજમાં જૈન દર્શન, વેદાન્ત, ઉપનિષદ, પુરાણો, મહાભારત, ગીતા, કર્મપ્રકૃતિ, જૈન આગમો અને એના પાઠો અકબંધ સચવાઈ રહેતા અને જ્યારે તેનો ઉપયોગ કરવો હોય ત્યારે શૂંબલાબદ્ધ રીતે એ સંભળાવી શકતા. ખરેખર, અદ્ભુત હતી એમની યાદદાસ્ત.

માટે જ ધણા પંડિતો, આચાર્યો એમને જીવંત જ્ઞાનભંડાર કહેતા હતા. ૭૫ વર્ષની વૃદ્ધાવસ્થાએ પણ એ જ્યારે વ્યાખ્યાન આપતા ત્યારે ટ્રેણીબદ્ધ શાસ્ત્રપાઠો અને પ્રલોકો બોલ્યે જતા હતા. તેમનું એક પણ વાક્ય આધાર રહિત નહોતું આવતું, તે એમની વ્યાખ્યાનશૈલીની અનોખી વિશિષ્ટતા હતી.

આવા વિરલ મહાપુરુષ આપણી વચ્ચેથી ગયા એ વિચારથી હૈયું કંપી ઊઠે છે અને સવાલ થાય છે કે, શું આ ખોટ હંમેશાને માટે વણપુરાયેલી રહેશે? તે ખોટ જેમ બને તેમ જલદીથી પુરાય એ જ શુભેચ્છા અને એ જ શ્રદ્ધાંજલિ સ્વર્ગસ્થને અર્પીને વિરમું છું.

એક અદ્ભુત વ્યક્તિત્વ

લેખક-પ. પૂ. સુ. શ્રી સદ્ગુણવિજયજી મહારાજ

કેટલીક વિરલ વ્યક્તિઓનું વ્યક્તિત્વ જ એવું અદ્ભુત હોય છે કે, તમે તેની યાસે જાઓ એટલે તમારું પોતાપણું ભૂલી જાઓ અને એમની જ દષ્ટિએ નિહાળતા

થઈ જાયો. તમોને એ સમયે એમ જ લાગે કે મનુષ્ય પોતાની દષ્ટિ છોડીને આવા મહા-પુરુષની દષ્ટિથી જુએ તો સર્વ કોયડા ક્ષણવારમાં ઉકેલાઈ જાય. કોઈ પણ જાતના કોયડાને—દેશના, શાસનના, સમાજના કે વ્યક્તિના કોયડાને—જરાય ગૂંચાયા વિના, ધીરજ, ખંત, સ્વસ્થતા અને સચોટ સમજણપૂર્વકની પ્રજ્ઞાથી ઉકેલવો અને શુદ્ધ માર્ગદર્શન આપવું, એમાં જ્ઞાનની પીઠતા અને વર્ષોના અનુભવની મૂડીની જરૂર પડે છે. એવી અદ્ભુત પ્રજ્ઞાના સ્વામી હતા પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ. એમની પાસે તમે જાયો એટલે તમારા હૃદયનો ભાર હળવો થઈ જાય અને એક સચોટ ઉકેલ લઈને તમે, પ્રસન્ન મને, તેમનો આભાર માનતા, પાછા ફરો.

સમાજના અનેક પ્રશ્નો હોય કે જ્યોતિષના મુહૂર્તના વિવાદો હોય, સૌ એ જ પ્રશ્ન પૂછે કે આમાં 'પૂજ્યપાદશ્રીનું' શું મંતવ્ય છે? પૂજ્યશ્રીને તમે જોયા છે? મુનિ-મંડલની મધ્યમાં, નાની પાટ પર બિરાજમાન! નાની વૃદ્ધ કાયા છતાં પૂર્વના મહર્ષિઓના ગૌરવથી ઓપતા બેઠેલા પૂજ્યશ્રી સમાજના અનેકવિધ પ્રશ્નોનો ઉકેલ લાવવા માટે હિમાલય શા ઉત્તુંગ છતાં સરિતા જેવા નિર્મળ અને સૂર્ય જેવા તેજસ્વી છતાં ચંદ્ર જેવા શીતલ હતા. ખરેખર, પૂજ્યશ્રીની બહુમુખી પ્રતિભાનાં દર્શન જેણે કર્યાં હોય તે એનું થોડાંક વાક્યોમાં કેવી રીતે વર્ણન કરી શકે? ગાઢ તિમિરને ભેદતી ચમકતી વીજળીની જેમ ઘણી વાર તેઓ ગાઢ અંધકારમાં તેજરેખા દોરતા હોય, તો કોઈ વાર સ્થિર, શાંત અને સ્વસ્થ જ્ઞાનનો દીપ બની મધુર મધુર પ્રકાશ રેલાવતા હોય; તો કોઈ વાર ખડખડાટ મુક્ત હાસ્યથી સારોય ઉપાશ્રય ગળવતા હોય! વિશાલ વડલાની છાયા જેવા વાતસલ્યમૂર્તિ, તો કોઈ વાર દોષને દૂર કરવા તીક્ષ્ણ કઠોર મૂર્તિ! ખરેખર, એમના અવનવા રૂપની જ્યોતિ અને આત્માના તેજનાં મોતીની જેને જેને પ્રસાદી મલી છે, તે તો એક જ વચનમાં કહેશે કે એ તો સિદ્ધ પુરુષ હતા, આપણા આત્મીય હતા, આપણા ગુરુદેવ હતા, આપણા વિશાલ પરિવારના છત્ર હતા.

તેઓ શું ન હતા? એમની કૃપાદષ્ટિ જેણે પ્રાપ્ત કરી છે, તેને પૂછશે તો કહેશે કે એ તો અમારા સ્વજન, માતા-પિતા અને સર્વસ્વ હતા. અને કોઈ વિદ્વાનને પૂછશે તો એ કહેશે કે તેઓ બહુમુખી પ્રતિભાના ધામ હતા.

પૂજ્યશ્રીની આ સર્વ માન્યતાનું અસાધારણ કારણ શું? એક જ કે, તેઓશ્રીનું જીવન ઉદાર અને વિશિષ્ટ હતું. હિતચિંતા અને પરોપકાર તો એમના જીવનના તાણા-વાણા હતા.

આજે તેઓશ્રી નથી. શાસનને આજે મહાન ખોટ પડી છે, પણ અમારા જેવા નાના મુનિઓને તો ન પુરાય એવી મોટી ખોટ પડી છે.

જ્યાં સુધી સૂર્યની ઝોળખાણુ ન થાય ત્યાં સુધી એનો મહિમા ન સમજાય અને જ્યારે ઝોળખાણુ થાય ત્યાં અચાનક અસ્તાચળે પહોંચી જાય, ત્યારે મનની કેવી સ્થિતિ થાય ? ખરેખર, એવી અમારા મનની પરિસ્થિતિ છે. અમારી જન્મભૂમિની ધર્મયાત્રાની વિનંતીનાં સમયે તેઓએ આપેલ મુહૂર્ત અને સહયોગ—એ ઉપકાર કદાપિ ન વીસરાય તેવો છે.

આજે એમના અગણિત ગુણોની યાદ અને એમની રચેલી હીવાદાંડીઓ આપણને માર્ગદર્શક બની રહી છે. એ પૂજ્ય મહર્ષિનાં કાર્યોને આગળ વધારી આપણે પણ એ અદ્ભુત વ્યક્તિત્વના સ્વામીને અંજલિ આપી શાસનના રથને આગળ વધારીએ તો જ એ મહારથીનું સાચું સ્મરણ કયું ગણાશે.

મારાં સંસ્મરણો

લેખક—બ્રજપતિ ચમનાજી દેવાજી (સમિયાજી)

વિ. સં. ૨૦૦૬ની સાલમાં પરમ પૂજ્ય આચાર્ય લગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ સાહી (રાજસ્થાન) મુકામે પધાર્યા હતા. સાહીના શ્રી જૈન સંઘના આગેવાનોની—શેઠ ચંદનમલજી ભંડારી, શેઠ મીઠાલાલજી પૃથ્વીરાજ નવલાજી, શેઠ દીપચંદજી સજમલજી, શેઠ ચંદનમલજી, શેઠ સૌભાગ્યચંદજી પંડ્યા, શેઠ ગુલાબચંદ કાપડીયા, શેઠ ચંદનમલજી સોનાની ઈંટવાળા, એ બધાની—આગ્રહભરી વિનંતિનો સ્વીકાર કરીને શ્રી રાણકપુરજી મહાતીર્થની પ્રતિષ્ઠા કરાવવા તથા તે પછી શ્રી સાહી ગામમાં ચોમાસું કરવા માટે પોતાના પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ સાથે તેઓશ્રી પધાર્યા હતા.

સાહી પધાર્યા પછી પૂજ્ય મહારાજ સાહેબને લાગ્યું કે, આપણી પાસે એક વિશ્વાસપાત્ર સારો માણસ હોય તો સારું. એમણે આગેવાન શ્રાવકોને આ વાત કરી. આગેવાનોએ સારા માણસની તપાસ આદરી. એ વખતે હું સાહીના જૈન શેઠ મીઠાલાલજી પૃથ્વીરાજને ત્યાં નોકરી કરતો હતો. એ શેઠને અને તેમના કુટુંબને મારા પર ઘણો વિશ્વાસ અને ભાવ હતો. એ કારણે ગામના બીજા શેઠિયાઓ પણ મને ઝોળખતા હતા. મારી ઉંમર તે વખતે તેર વર્ષની હતી.

સાહીના આગેવાનોને લાગ્યું કે, આ ચમનાજીને (મને) મહારાજ સાહેબની સેવામાં રાખીએ તો ઠીક પડશે. છોકરો હુશિયાર છે. સાહેબની સેવા સારી કરશે—આવો વિચાર કરીને એમણે શેઠ મીઠાલાલજીની રજા લીધી. પછી મને પૂછ્યું કે, “છોકરા ! તું અમારા મહારાજ સાહેબ પાસે રહીશ ? એમની સેવાભક્તિ કરીશ ?”

મેં કહ્યું : “ હા, શેઠજી ! હું ખુશીથી રહીશ. પણ મારા બાપાની રજા લેવી પડશે. ”

એટલે શેઠિયાઓએ મારી મારફતે મારા ગામ ‘ માંગલિયોંકા ગુડા ’ થી મારા બાપા પ્રજાપતિ દેવાજી ઈંદાજીને બોલાવ્યા, અને પૂછ્યું : “ દેવાજી ! તમારા છોકરા ચમનાને અમારા મોટા ગુરુમહારાજ પાસે રાખવાનો વિચાર છે. એ સાધુપુરુષની સેવા કરવા માટે એને રાખવાનો છે, જો તમારી રજા હોય તો એ રહેવા તૈયાર છે. તમે રજા આપશો ? ”

આ સાંભળીને મારા બાપાએ મહારાજ સાહેબનાં દર્શન કરવાની ઇચ્છા જણાવી. એમને લઈને બધા ન્યાતી નૌહરાતા ઉપાશ્રયે ગયા. ત્યાં પૂજ્ય મહારાજ સાહેબ બિરાજતા હતા. એમનાં દર્શન કરીને મારા બાપા ખૂબ રાજી થયા. એમણે તરત જ આગેવાનોને કહ્યું કે, “ મારા છોકરાને ઘણી ખુશીથી આ મહારાજની સેવામાં રાખો ! આવા મહાપુરુષની સેવા કરીને મારો છોકરો પણ સુખી થશે. ”

પછી મને પણ કહ્યું : “ અલ્યા ચમના ! આ સાધુ પુરુષની બરાબર સેવાચાકરી કરજે. એમ કરવાથી તું ને હું બંને સુખી થઈશું. ”

મેં મારા બાપાનું વચન માન્યું અને તે જ દિવસથી મહારાજ સાહેબની સેવામાં રહી ગયો.

શરૂઆતમાં હું ઉપાશ્રયમાં કાબો કાઢવો, મહારાજ સાહેબની ભક્તિ કરવી, કામ હોય ત્યારે શેઠિયાઓને બોલાવી લાવવા, ટપાલ નાખી આવવી—આવાં બધાં નાનાં-મોટાં કામ કરતો ને શેઠિયાઓને ત્યાં જમી લેતો ને રાત-દિવસ ઉપાશ્રયમાં રહેતો. મહારાજ સાહેબ પણ મને ખૂબ સાચવતા અને કામકાજની વિગત પ્રેમથી સમજાવતા.

(૧) એક દિવસ સાંજે પાંચ વાગ્યાના સુમારે ન્યાતી નૌહરામાં મહારાજ સાહેબ બેઠા હતા. એમની સામે હું બેઠો હતો. બીજું કોઈ ત્યાં નહોતું. એ વખતે, મહારાજ સાહેબે પૂછ્યું : “ અલ્યા ચમના ! તને ટપાલ નાખતા આવડે છે ? ”

મેં કહ્યું : “ હા સાહેબ. ”

“ રસ્તામાં કોઈ વ્યક્તિ તારી પાસે ટપાલ માગે તો તું આપી દે ખરો ને ? ”

“ ના, સાહેબ. ”

“ અલ્યા ! કેમ ન આપે ? ”

“ સાહેબ ! કોઈની ટપાલ મને નાખવા આપી હોય તો મારાથી વંચાય પણ નહિ, અને મોટા શેઠનો દીકરો માગે તોપણ હું આપું નહિ. ”

આ સાંભળીને મહારાજ સાહેબ થોડી વાર સુધી કશું જોત્યા નહિ. પાંચન્દસ મિનિટ પછી કહે: “ચમના, તારી વાત ખરાબર છે. કોઈની ટપાલ વંચાય નહિ અને કોઈને અપાય પણ નહિ.”

(૨) હવે રાણકપુરજીની પ્રતિષ્ઠાની તૈયારીઓ શરૂ થઈ. મારવાડી સમાજમાં જાજમ પાથરવાની મહત્તા ઘણી. સારા ચોઘડિયે જાજમ પાથરે, તો ઘીની ઊપજ ઘણી સારી થાય અને કામ નિર્વિઘ્ને સફળ થાય, એવી શ્રદ્ધા. રાણકપુરજીના કાર્ય માટે પણ સાદડીના સંઘે પૂજ્ય ઉદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા પૂજ્ય મહારાજ સાહેબ (નંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ)ની પાસેથી શુભ મુહૂર્ત લઈને ત્યાં ન્યાતી નૌહરાના મોટા ખંડમાં જાજમ પથરાવી ને મીટિંગ ભરી. રાતનો સમય હતો. થોડી વાતો-વિચારણાઓ થઈ ને, ગમે તે કારણે, શેઠિયાઓમાં મતભેદ પડ્યો. ઝોલાચાલી થવા માંડી. રાતના બાર વાગવા આવ્યા, પણ ઉગ્રતા ઘટવાને બદલે વધી ગઈ. એટલે મહારાજ સાહેબે મને સૂચના કરી કે, આ લોકો ભલે ત્યાં બેઠા, તું બહારથી દરવાજો બંધ કરી દે, અને તાળું મારી દે. ઉગ્રતા ઓછી થશે, એ લોકો થાકશે, ત્યારે ખોલજે. મેં એ પ્રમાણે કરી દીધું. સવારના ચાર વાગ્યા સુધી સંઘની મીટિંગ ચાલી. છેવટે એ લોકો થાક્યા, શાંત થયા, ને દરવાજો ખોલવા જણાવતાં મેં દરવાજો ઉઘાડ્યો. બધા મહારાજ સાહેબ પાસે આવ્યા, બેઠા ને વાત કરી કે “આવું બન્યું છે, કાંઈ નક્કી કરી શક્યા નથી.”

મહારાજ સાહેબે કહ્યું: “આપણે હમણાં પ્રતિષ્ઠા કરવી જ નથી. હવે તો તમારે જે વિચાર કરવા હોય તે કરી લો. અને છેવટે બધા એકમતના થઈને આવો, ત્યારે જ વિચાર કરીશું.”

શેઠિયાઓએ કહ્યું: “સાહેબ! હવે અમે બધા એકમત થઈને જ આવ્યા છીએ. આપ ફરમાવો તેમ જ કાર્ય કરવાનું છે. હવે અમે ફરી વિનતિ કરીએ છીએ કે, અમને જાજમનું બીજું શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ મુહૂર્ત કાઢી આપો. અમને લાગે છે કે અમે રાતનાં મુહૂર્તનો સમય ચૂકી ગયા છીએ, માટે જ આમ બન્યું.”

મહારાજ સાહેબે બીજું શ્રેષ્ઠ મુહૂર્ત અને ચોક્કસ સમય કાઢી આપ્યો. એ પ્રમાણે બીજી મીટિંગ મહારાજ સાહેબની સામે જ મળી, અને કલ્પનામાં ન આવે એવી ઝોલાઈ ઝોલાઈ. બધાએ એકમત થઈને નિર્ણયો લીધા.

(૩) આ પછી એક વાર સાદડી સંઘના આગેવાનોની વિનતિથી તેમની સાથે પૂજ્ય મહારાજ સાહેબ રાણકપુર પધાર્યા. ત્યાં પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ અંગેની બધી પૂર્વતૈયારી કરાવવા માટે જગ્યા વગેરેનું નિરીક્ષણ કરવાનું હતું. હું પણ સાથે હતો.

મંડપ કયાં અને કેવો બાંધવો, રસોડું કયાં રાખવું, જમવા માટેની વ્યવસ્થા

વગેરે બધી જગ્યાઓ મહારાજ સાહેબની દૃષ્ટિમાં લાવીને તેઓશ્રીનો વાસક્ષેપ એ ભૂમિ પર કરાવ્યો, અને કામકાજ શરૂ કરવાનું શુભ મુહૂર્ત લઈ લીધું.

એ વખતે મહારાજ સાહેબે શ્રાવકોને કહ્યું : “ભુઓ, તમે લાખો માણસને જમાડવાની, રહેવાની, પાણીની ને બીજી બધી વ્યવસ્થા ભલે કરો, પણ એક ધ્યાન રાખજો કે, અહીં તો અઢારે વર્ણની પ્રજા આવશે. એ બધાંને માટે ખાવા-પીવા ને રહેવાની છૂટ રાખવી પડશે; તો જ પ્રતિષ્ઠા સારી થશે ને અમને પણ પ્રતિષ્ઠા કરવાની મળ આવશે.”

શ્રાવકો કહે : “બાપજી ! આપની વાત બરાબર છે. અમે બધા લોકો માટે પૂરી વ્યવસ્થા કરીશું.”

આ પછી વ્યવસ્થાનું કામ જોશલેર શરૂ થયું. આટીશ હબર માણસો જેસી શકે તેવો વિશાળ મંડપ બંધાયો. લાખ માણસને જમાડવાનો પ્રબંધ થયો. પાણી માટે નજીકની એક વાવ ઉપર મશીન ગોઠવ્યું. એ પાણી પીવા અને નહાવાના ઉપયોગમાં આવતું. જ્યારે પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ પૂરા થયો ત્યારે વીશ દિવસે એ વાવમાંથી એક પગથિયા જેટલું પાણી ઓછું થયેલું. રોજ પંચોતેર હબર જેટલું માણસ એના પાણીનો નહાવા અને પીવા માટે ઉપયોગ કરતું.

રસોડા માટે પણ મોટો, પાકો માંડવો બંધાયો. મુખ્ય મોટી બે ચૂલો ખોદાવી. એમાં એક ચૂલમાંથી એક મોટો, નાના કાચબા જેવો વીંછી-કાગોતરો વીંછી-જીવતો નીકળ્યો હતો. આ બે મોટી ચૂલો ઉપર બે મોટા કડા ગોઠવાયા. મહારાજ સાહેબે એકતું નામ શ્રાવણ ને બીજાનું નામ ભાદરવો પાડ્યું. એમાં શીરો-લાપસી બનાવવામાં આવતાં. રોજ હબરોની સંખ્યામાં લોકો સંઘજભણમાં જમતાં. શાકના વધારમાં રોજ અઢાર ડબ્બા ચોખ્ખા ધીના વપરાતા.

પૂજ્ય સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજે માટે પણ તંબૂઓ, રાવટીઓ વગેરેનો સુંદર બંદોબસ્ત કરવામાં આવ્યો. જ્યારે પ્રતિષ્ઠા-પ્રસંગે સેંકડો સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજે પધાર્યાં, ત્યારે પૂજ્ય મહારાજ સાહેબે સૌથી પહેલાં આવીને એક રાવટીમાં પોતાનો ઉતારો રાખ્યો. એ જોઈને આગેવાનોએ ખૂબ વિનતિ કરી કે, “સાહેબ ! આપ તો મોટા આચાર્ય મહારાજ છો, અને અહીં આવી રાવટીમાં રહો, તે ઠીક ન લાગે. આપ ઉપાશ્રયમાં પધારો.”

ત્યારે મહારાજ સાહેબે ફરમાવ્યું : “આપણા હબરો સાધર્મિકો અને લોકો આવશે, એ બધા તંબૂ-રાવટીઓમાં કે બહાર રહે, અને હું ઉપાશ્રયમાં જઈને બેસું, એ શોભતું નથી. મને તો અહીંયા લોકોની વચમાં જ રહેવું ફાવશે.”

પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે હનરો લોકો-પુરુષો અને સ્ત્રીઓ-આવ્યાં હતાં. એમાં સ્ત્રીઓના શરીર પર હનરો રૂપિયાની કિંમતના સોના-ચાંદીના ઢાગીના હોય. એ પહેરીને પણ એ લોકો નિર્ભયપણે ખુલ્લા મેદાનમાં ને મંડપમાં રહેતાં ને સૂઈ જતાં. સાદડીગામ આખું ઘરબાર બંધ કરીને રાણકપુરમાં ઠલવાયું હતું.

આ બધું જોઈને મહારાજ સાહેબને સતત ચિંતા રહેતી કે, આ મંગલ પ્રસંગ નિર્વિઘ્ને પતી બચ, અને કોઈને ઊની આંચ પણ ન આવવી જોઈ એ. આ માટે તેઓશ્રી સતત શ્રી આદીશ્વર પ્રભુનું અને શાસનસમ્રાટ ગુરુદેવનું ધ્યાન ધરતા.

દરમિયાન, એક દિવસ પદોદિયે સવા પાંચ વાગે, શેઠ છગનલાલજી ઘાણેરાવવાળા, જેઓ રાણકપુર તીર્થના બંધાવનાર શેઠ ધનાશાના વંશજ છે, તેમને સ્વપ્નું આવ્યું. એમાં એમણે જોયું કે, ઉદયપુરથી મહારાણા પ્રતાપસિંહજી, ઘોડેસવાર થઈ ને અને પાંધે ઠાલ, હાથમાં ભાલો ને માથે મુગટ ધારણ કરીને, રાણકપુરજીના દેરાસરના આખા યોગાનમાં ચક્કર મારીને આદીશ્વર ભગવાનના મુખ્યદ્વાર પર આવ્યા, અને ઘોડા પરથી નીચે ઉતરી પગથિયાં ચઢે છે, એટલામાં જ ત્યાં એમણે પૂજ્ય શાસનસમ્રાટ ગુરુદેવને ઊભેલા જોયા. રાણાજીએ એમને દંડવત્ પ્રણામ કર્યાં, ને ઊભા રહ્યા. એ જ વખતે દેરાસરમાંથી હાથીની સવારી ઉપર કોઈ મહાન દેવતાઈ સ્ત્રી ત્યાં આવી પહોંચી. હાથી પરથી નીચે ઊતરી એ પણ શાસનસમ્રાટની પાસે ઊભાં. એ પછી તરત જ દેરાસરમાંથી ઇન્દ્રરાજ જેવા કોઈ મોટા દેવ આવ્યા. એ પણ પ્રણામ કરીને શાસનસમ્રાટની સામે ઊભા. પછી એ ત્રણેએ પૂછ્યું: “શાસનસમ્રાટ! આપે એમને કેમ ઊભાવ્યા છે?” શાસનસમ્રાટે જવાબમાં કહ્યું: “નંદનસૂરિજીએ આપણને યાદ કર્યાં છે. એમના પર પ્રતિષ્ઠાનું મોટું કામ આવ્યું છે. જંગલમાં મંગલ કરવાનું છે. પ્રબને બધી રીતે સાચવવાની છે. રાણા પ્રતાપને તો વંશપરંપરાથી આ ભૂમિનું રક્ષણ કરવાનું છે જ; અને એમ ત્રણે જણ પણ અહીં અમીદિષ્ટિ રાખીશું.” આટલી વાત કરીને ચારે જણા અદશ્ય થઈ ગયાં.

એની સાથે જ ક્યાંકથી એક માતાજી (સ્વપ્નમાં જ) આવ્યાં. એ કહેવા લાગ્યા: “અરે છગનલાલજી! તમારે હવે કેટલી વાર સૂવું છે? તમે જલદી ઊઠો અને નંદનસૂરિજીને કહી આવો કે તમે રાણકપુરના પ્રતિષ્ઠાનાં મુહૂર્તો કાઢ્યાં છે, તે સોનાના અક્ષરે લખાઈ ગયાં છે, તમારા લેખો ફરશે નહીં. અને હું નદીની વચમાં રાણકપુરના બંધ પાસે બેઠી છું. નંદનસૂરિજીને કહેજો કે મને ભૂલે નહિ. એમને ગોઠે એવી ચુંદડી મારે માટે મોકલી આપે.”

આવું સ્વપ્નું જોઈને છગનલાલજી શેઠ બગ્યા, અને તરત જ મહારાજ સાહેબ પાસે આવીને વાત કરી. એટલે મહારાજ સાહેબ અને શેઠ છગનલાલજી બન્ને જણા

નદીમાં બંધ પાસે ગયા. તપાસ કરીને ઇગનલાલજીએ એક માતાજીની મૂર્તિ શોધી કાઢી. એ મૂર્તિ રેતીમાં દટાયેલી હતી, તેને ખુદ્દલી કરાવી. પછી વિધિપૂર્વક શેઠજીએ એક એટલા બેવું બનાવીને તેમાં એ મૂર્તિને સ્થાપી. અને પહેલાં જમણવારના દિવસે ઇગનલાલજી, પોતાના દીકરા-દીકરીઓને લઈને, વાજતે ગાજતે ત્યાં ગયા, ને નૈવેદ્ય તથા ચુંદડી વગેરે સમર્પણ કર્યું. પછી તો દરરોજ નિયમિત રીતે ત્યાં નૈવેદ્ય વગેરે ધરાતું હતું.

(૪) સાદહીમાં એક શ્રાવિકા બહેન રહે. પાનીબાઈ નામ. સ્થિતિએ સાધારણ હોય એવું લાગે. એમના પતિ ગામમાં વાસણની ફેરી કરે. ચોમાસામાં પાનીબાઈ કાયમ વ્યાખ્યાનમાં આવે અને ગહુંદી ગાય. વ્યાખ્યાન પછી મહારાજ સાહેબને વાંદવા આવે ત્યારે રોજ કામકાજતું પૂછે અને કહે: “બાપજી, કાંઈ સેવાભક્તિ બતાવો.” અને મહારાજ સાહેબ કહે: “બહેન, અત્યારે કાંઈ નથી. હશે તો બતાવીશું.”

આમ ને આમ ચોમાસું પૂરું થવા આવ્યું ને મહારાજ સાહેબે કાંઈ કામકાજ ન ચીંધ્યું, એટલે એક દિવસ પાનીબાઈ પોતાના અમુક દાગીના એક પોટલીમાં બાંધી ઉપાશ્રયે આવ્યાં. મહારાજ સાહેબને પૂછે: “બાપજી, સમિયા કયાં છે? મારે એને આ પોટલી આપવી છે.”

મહારાજ સાહેબે મને સાદ પાડીને બોલાવ્યો. એમને એમ કે આ બહેન સમિયા માટે કાંઈ નાસ્તો લાવ્યાં હશે. હું ગયો તો મને કહે કે, “આ પાનીબાઈ તારા માટે કાંઈક નાસ્તો લાવ્યાં છે, લઈ લે.”

પાનીબાઈ એ મને પોટલી આપીને કહ્યું: “ચમનાજી! આ પોટલી તમારે બાપજીની ભક્તિમાં વાપરવાની છે.” મેં પોટલી હાથમાં લીધી ત્યાં જ મહારાજ સાહેબે ફેરી કહ્યું: “સમિયા! પોટલીમાં શું છે એ જોઈ લે.” મેં ‘હા જી’ કહીને પોટલી ખોલી તો તેમાં સોના-ચાંદીના દાગીના! મેં તરત જ મહારાજ સાહેબને કહ્યું: “સાહેબ! આમાં નાસ્તો નથી, આમાં તો ઘરેણાં છે.” આમ કહીને મેં તેઓશ્રીને એ પોટલી દેખાડી.

તેઓશ્રીએ તરત જ પાનીબાઈને કહ્યું: “બહેન, આવું કેમ કર્યું? આ દાગીના શું કામ લાવી?” પાનીબાઈ કહે: “બાપજી! મોટા શેઠિયાઓ આપની ઘણી ભક્તિ-સેવા કરે છે. અમે તો આપની શું સેવા કરી શકીએ? છતાં મને ખૂબ ભાવના હતી કે આપની શ્રાદીક સેવા કરવી, એટલે આ લાવી છું. આપને જ્યાં ઠીક લાગે તે ક્ષેત્રમાં આનો ઉપયોગ કરાવજો.” એ ઘરેણાં પાછાં લઈ જવા પાનીબાઈને ઘણું સમજાવ્યાં, પણ તેઓ એકનાં બે ન થયાં. ત્યારે છેવટે મહારાજ સાહેબે રસ્તો કાઢવા કે, “જ્યારે

તમે પાલિતાણા જાત્રા કરવા આવો, ત્યારે આ ઘરેણામાંથી એક હાર ખનાવીને ત્યાં લાવજો. ત્યાં આદીશ્વર દાદાને પહેરાવજો.”

આ વાત પાનીબાઈએ સ્વીકારી. તેઓ દાગીના પાછા લઈ ગયાં. પણ તે પછી તેઓ ખૂબ સુખી થયાં ને જ્યારે મહારાજ સાહેબ પાલિતાણા ખિરાજતા હતા, ત્યારે તેઓ હાર લઈને ત્યાં આવેલાં. એ હાર મહારાજ સાહેબની પાસે રજૂ કર્યો એટલે મહારાજ સાહેબે પેઢીના મુનીમ સાહેબને બોલાવીને હાર પેઢીમાં પાનીબાઈના નામે જમા કરાવ્યો, અને ખીબત દિવસે મહારાજ સાહેબ પાનીબાઈની વિનંતિથી ડુંગર ઉપર જાત્રાએ પધાર્યા, ત્યારે તેઓશ્રીની રૂબરૂમાં શ્રી આદીશ્વર દાદાને તે હાર પાનીબાઈએ પહેરાવ્યો. પછી નીચે આવીને મને કહે : “સમિયાભાઈ! આવા મહાન ગુરુદેવની સેવા-લક્ષિત જિંદગી સુધી છોડશો નહિ.”

(૫) સાદીનાં ચોમાસામાં આસો મહિને શ્રી જીરાવળા પાર્શ્વનાથ તીર્થના દ્રુષ્ટીઓ પેઢીના ખટારામાં આવેલા. એમને રાણકપુરજીથી ભગવાનની મૂર્તિઓ જીરાવલાજી લઈ જવાની હોઈ તેનું મુહૂર્ત પૂછવા આવેલા. એમની ઈચ્છા એવી હતી કે, ચોમાસું ઊતર્યા પછી પ્રભુજી લઈ જવા. એમણે મહારાજ સાહેબને મુહૂર્ત કાઢી આપવા વિનંતી કરી. મહારાજ સાહેબે દિવસો જોયા તો તેમને તે જ દિવસ સૌથી ઉત્તમ જણાયો. એમણે દ્રુષ્ટીઓને પૂછ્યું : “તમે મુહૂર્ત લેવા આવ્યા છો કે વાતો કરવા આવ્યા છો ?” દ્રુષ્ટીઓ કહે : “સાહેબ! અમે મુહૂર્ત માટે જ આવ્યા છીએ. આપ ફરમાવો એ પ્રમાણે કરીશું.”

એટલે મહારાજ સાહેબે કહ્યું : “તો આજનો દિવસ જ ખૂબ સારો છે. તમે જાવ ને મૂર્તિઓ લઈ આવો.”

દ્રુષ્ટીઓ કહે : “પણ ખાપજી! હાલ તો ચોમાસું છે રાણકપુરજી જતાં પાંચ વાર નદી ઓળંગવી પડે છે. નદીઓ ભરેલી છે, એટલે અત્યારે કેમ જવાય ? દિવાળી પછી રસ્તા રિપેર થાય ત્યારે જવાય.”

મહારાજ સાહેબે એમને ઉત્સાહ ચડાવતાં કહ્યું : “અધ્યા ભાઈ! હિંમતે મહો તો મદદે ખુડા. તમે ડરો છો શું કામ ? તમારે જરૂર હોય તો સાથે મારા માણસ સમિયાને લઈ જાવ. આકી મને આજનો દિવસ ઘણો ઉત્તમ લાગે છે. તમે અત્યારે જશો તો સાંજે અહીં મૂર્તિઓ લઈને આવી જવાશે.”

દ્રુષ્ટીઓ પણ ઉત્સાહમાં આવી ગયા; ‘તહત્તિ’ કહીને રવાના થયા. ખટારામાં મને પણ સાથે લીધો. ત્રણેક માઈલ ગયા પછી નદી આવી. ખટારો પાણીમાં ઊતર્યો તો ખરો, પણ વચમાં થંભી ગયો. દસાઈ ગયાની બીક સૌને લાગી. સૌના કહેવાથી ઠું નીચે ઊતર્યો. જોયું તો એક મોટો પથ્થર આડો આવતો હતો. મહેનત કરીને તેને દૂર ખસેડ્યો. એ

પછી તરત ખટારો નહીં પાર કરી ગયો. રાણકપુરજી જઈ પ્રતિમાજી લઈને સાંજના છ વાગતામાં પાછા સાદવી ઉપાશ્રયે પહોંચી ગયા. પછી ટ્રસ્ટીઓએ મહારાજ સાહેબને જીરાવળા જવાનો સમય પૂછ્યા, તો મહારાજ સાહેબ કહે : “ શી ઉતાવળ છે અત્યારે જવાની ? હવે રાત પડવાની તૈયારી છે. આરામ કરો. મને ઠીક લાગશે ત્યારે કહીશ.”

ટ્રસ્ટીઓ તો “ જી સાહેબ, જેવો આપનો હુકમ ” કહીને ન્યાતિ નૌહરામાં જ સૂઈ ગયા. મહારાજ સાહેબ પ્રતિક્રમણ વગેરે ક્રિયા કરીને બેઠા, ને મને બેસાડીને તરેહતરેહની વાતો કરવા લાગ્યા. નવ વાગ્યાના વાતોએ ચડ્યા, તે એક વાગ્યા સુધી વાતો ચાલી. હું ‘હાજી હાજી’ કર્યા કરું ને વચ્ચે વચ્ચે ઓકાં ખાધાં કરું ! એક વાગ્યાના સુમારે ન્યાતિ નૌહરાના ડેલાની સામે જમણા હાથે આવેલા શંકર ભગવાનનાં મંદિર પાસેના પીપળાના ઝાડ ઉપર ‘લૈરવ’ (ચીબરી) પક્ષી બોલવા માંડ્યું. એટલે તરત મહારાજ સાહેબ બોલ્યા : “ સમિયા ! આ પંખી જમણે હાથે બોલ્યું છે, ખરું ? તું એની બોલી જાણે છે ? ” મેં ના કહી તો કહે, “ એ અત્યારે ખૂબ સુંદર વાણી બોલ્યું છે. અત્યારે જ જો કોઈ માણસ કાર્ય કરે તો તે સફળ થાય. એને વેરી-દુશ્મન ન પજવે. તું જાણો થા. પેલા જીરાવળાજીના શેઠિયાઓને બોલાવી લાવ.” હું દોડતો જઈને બધા ટ્રસ્ટીઓને બોલાવી લાવ્યો.

એ લોકો આવ્યા કે તરત મહારાજ સાહેબે કહ્યું : “ તમે પાંચ મિનિટમાં તૈયાર થઈ જાવ, અત્યારે ખૂબ સારાં શુકન થાય છે, તમે પ્રભુજી લઈને રવાના થાવ.”

શ્રાવકો તરત સ્ફૂર્તિબંધ તૈયાર થઈ ગયા, ને ખટારામાં બેસીને રવાના થયા.

પછી મને કહે : “ અલ્યા, આજે તારે ખૂબ જાગવું પડ્યું, ખરું ? ” મેં કહ્યું : “ સાહેબ, આપ જાણો તો મારે થોડું સૂઈ જવાય ? ” પછી દોઢ વાગે અમે સૂતા.

(૬) મહારાજ સાહેબ, ચોમાસા દરમ્યાન, ન્યાતિ નૌહરાના વ્યાખ્યાન-ખંડમાં સૂતા, અને પૂ. ગુરુમહારાજ શ્રી ઉદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ ડેલાના ખારણા પાસે સંથારો કરતા. હું રાતના કાયમ મહારાજ સાહેબની સેવા કરવા જઉં, તો મને પૂછે કે, “ ગુરુ મહારાજ પાસે જઈ આવ્યો ? એમની સેવા કરી આવ્યો ? ” હું ના કહું તો તરત કહે : “ જા, પહેલાં ત્યાં જા. ગુરુમહારાજની સેવા કરીને પછી જ અહીં આવવું.” હું ઊડીને ગુરુમહારાજ પાસે જાઉં ને સેવા કરવા માંડું, તો ગુરુમહારાજ પૂછે : “ કોણ ? ચમનો ? નંદન-સૂરિજીની સેવા કરી આવ્યો.” હું ના કહું તો તેઓશ્રી કહે : “ જા, એમની તબિયત નરમગરમ રહ્યા કરે છે, પહેલાં એમની સેવા કરી આવ.”

આમ ઘણીવાર મારે ચાર-પાંચ વાર આંટા થાય. ખંને ગુરુ-શિષ્યનો એકબીજા ઉપર કેવો પ્રેમભાવ હોતો, તે મને આવી રીતે જોવા મળતો.

વળી, ઘણી વાર મહારાજ સાહેબ રાતના વખતે ગુરુમહારાજ પાસે બેસતા ને મહારવની વાતો કરતા. ઘણી વાર એમને ગેસનો ઉપદ્રવ થઈ આવે ત્યારે તેઓશ્રીના આસને ગુરુ-મહારાજ પધારે, બેસે, ખબર પૂછે, હીંગ, નીલગીરી તેલ વગેરે લગાડવાતું સૂચન કરે, ને મોડી રાતે પાછા આસને પધારે.

(૭) સાદહીનું ચોમાસું પુરું થયા બાદ અમદાવાદ તરફ વિહાર કરવાનો હતો, એટલે તે પહેલાં એક વાર રાણુકપુરજીનાં દર્શન કરવાની ભાવના મહારાજ સાહેબને થતાં તેઓશ્રી મને લઈને ત્યાં જવા નીકળ્યા. એમનું આસન વગેરે મેં લીધું ને એમણે ઠાંડો હાથમાં લીધો. ગુરુમહારાજને કહીને નીકળી ગયા. સાંજે જ પાછું આવવું તું એટલે બીજું કશું ન લીધું.

સવારનો સમય હતો. ચારેક માઈલ ચાલ્યા ત્યારે માર્ગમાં એક ધર્મશાળા અને વાવ આવી. ત્યાં દશેક મિનિટ વિસામો લઈ થોડા આગળ વધ્યા, ત્યાં જ સામેથી પાંચેક ભીલ જાતિના માણસો આવતા જણાયા. એમના હાથમાં તીર-કામઠાં હતાં. શિકાર કરવા જતાં હોય એવું લાગ્યું. મહારાજ સાહેબને દૂરથી જોઈને એ લોકો ઊભા રહ્યા. અમે નજીક ગયા તો એ લોકો પાંચે જણા પ્રણામ કરવા લાગ્યા. અને એમની ભાષામાં બોલ્યા કે “હે બાવજી, અમારું ભલું કરજો.”

હતા તો એ શિકારી. પણ એમનું લોભું ને ભલું વર્તન જોઈને મહારાજ સાહેબે પણ એમને ધર્મલાભ આપ્યા ને ગામડી ભાષામાં કોઈ જીવની હિંસા ન કરવાનો, દારુ નહિ પીવાનો ને બીજાં કોઈ ખરાબ કામ ન કરવાનો બોધ આપ્યો. એ લોકોને આ વાત જાણી ગઈ હોય કે ગમે તેમ, એમણે-એ પાંચે ભીલોએ-મહારાજ સાહેબને વચન આપ્યું કે “આજથી જ અમે શિકાર-દારુ બંધ કરીએ છીએ. તમે અમારું ભલું કરજો.”

મહારાજ સાહેબે કહ્યું ‘લગવાન તમારું ભલું કરશે.’ પછી અમે આગળ ચાલ્યા, ત્યારે એ લોકો ઘણું દૂર સુધી અમને મૂકી ગયા.

(૮) આ પછી સાદહીથી અમદાવાદ તરફ વિહાર થયો. બંને આચાર્ય મહારાજને તથા મુનિમંડળ વિહાર કરતાં કરતાં આખૂરોડ થઈ દેલવાડા પધાર્યા. આખૂરોડથી દેલવાડા જતાં વચમાં બે મુકામ કરેલા. પહેલો મુકામ ડુંગરની તલાટી ઉપર ધર્મશાળામાં ને બીજો મુકામ ડુંગરની અધવચ્ચે સરકારી ગેટમાં કર્યો. ત્યાં હિંસક જનાવરનો ભય હતો, તેથી શિરોહીના શેઠ અચલમલજી મોદીએ રાજ્ય તરફથી પાંચ પોલીસમેનોનો બંદોબસ્ત કરાવ્યો હતો. દેલવાડાની જાત્રા કરીને બીજે દિવસે સવારે અચળગઢ જવાને વિહાર કર્યો. મહારાજ સાહેબ ડોળીમાં વિહાર કરતા હતા. આજે સવારે નીકળતી વખતે મને કહ્યું કે, “સમિયા આજે તું મારી સાથે ચાલજે. થાકે ત્યારે વાહન મળે તેમાં જતો રહેજે.”

હું સાથે રહ્યો. બે-ત્રણ માઈલ પંથ કપાયા પછી રસ્તાની બંને તરફ ખૂબ ઝાડી ને હરિયાળી આવી. એક કેડી પાસે મહારાજ સાહેબે ડોળી નીચે મુકાવી ને મને કહ્યું : “સમિયા, તું મારી સાથે ચાલ. ડોળીવાળા અહીં બેસે.”

હું એમની સાથે પેલી કેડી પર ચાલવા માંડ્યો. રસ્તા પરથી ૨-૩ ફ્લાઈંગ અંદર ગયક, ત્યાં એકાએક મારી નજર, સામેથી આવી રહેલા એક સંત પુરુષ ઉપર પડી. ખૂબ રૂપાળા, સફેદ કપડા પહેરેલ, માથે ને દાઢીએ સફેદ વાળવાળા એ સંતને જોઈ ને હું ખૂબ આશ્ચર્ય પામ્યો. ત્યાં તો એ સંત પુરુષે આપણા મહારાજ સાહેબને હાથ જોડીને પ્રણામ કર્યા ને ‘પધારો, પધારો’, કહીને આવકાર આપ્યો. એ પછી હું પણ એ સંતને પગે લાગ્યો.

પછી એ સંત પુરુષ મહારાજ સાહેબને તથા મને બસો-ત્રણસો ડગલાં દૂર આવેલા એમના એક ગુફા જેવા સ્થાનમાં લઈ ગયા, ત્યાં એક ચોટલા જેવા સ્થાન પર બંને ધિરાળ્યા, ને વાતોએ વળગ્યા. હું આસપાસનું વાતાવરણ જોવામાં મશગૂલ બન્યો.

એકાદ કલાકે વાતો પૂરી થઈ, એટલે પેલા સંત પુરુષે મને જોલાવીને કહ્યું : “અમના-જી, તમે નંદનસૂરિજી મહારાજની સેવા બરાબર કરજો; તમે ઘણા સુખી થશો.” આ પછી એમણે એક ગ્લાસ ભરીને દૂધ આપ્યું. મેં તે લીધું. એ જ વખતે ક્યાંકથી એક દશેક વર્ષની રૂપાળી કન્યા આવી અને મને પ્રસાદ આપી ગઈ.

એ પછી મહારાજ સાહેબ અને હું પાછા જવા નીકળ્યા, ત્યારે પેલા સંત પુરુષ અમને થોડે સુધી વળાવવા આવ્યા ને અમે થોડેક આગળ ગયા પછી મેં પાછળ જોયું તો કોઈ દેખાય નહિ ! મને અચંબો થયો. મેં મહારાજ સાહેબને પૂછ્યું : “સાહેબ ! આ કયા મહારાજ હતા ? એ કયાં ગયા ?”

ત્યારે સાહેબે કહ્યું : “હવે તારે ફરી અહીં આવવું નહિ. આવીશ તો કાંઈ જોવા નહિ મળે. આ વાત તારે કોઈને કહેવાની નહિ.”

મેં મૂંગા મોંએ સ્વીકાર કર્યો.

અમે જ્યારે સડકે પહોંચ્યા, ત્યારે ખુબ મોડું થયું હતું, એટલે મહારાજ સાહેબને ઝટઝટ ડોળીમાં બેસારીને વિહાર શરૂ કરી દીધો.

પૂજ્ય મહારાજ સાહેબની સેવા મેં લગભગ ત્રેવીસ વર્ષ કરી. એમના જીવનનાં, એમની તબિયતનાં અને બીજાં કેટલાંયે પ્રસંગો ને ઘટનાઓમાં હું હાજર રહ્યો છું; મેં ભાગ લીધો છે. એમની સેવાનો એ વખતે થોડો ઘણો મેં લાભ લીધો છે. આ બધા પ્રસંગો હું એમની પાસે રહ્યો તેના પ્રારભનાં વર્ષોના છે. આ લખવા પાછળ મહારાજ

સાહેબનું જીવન કેટલું બધું મંગલમય હતું તે ખતાવવાનો જ મારો આશય છે. એમના આશીર્વાદ સદાને માટે મળતા રહે એવી શુભેચ્છા સાથે પૂરું કરું તે પહેલાં મારે એક ફરજ બજાવવાની છે, એટલે મારી એ વાત અહીં રજૂ કરવાની રજા માગું છું.

અમે બંને ભાઈઓ (હું અને મારા મોટા ભાઈ રામાજી) જૈનેતર કુટુંબમાં જન્મ્યા હોવા છતાં, અમારા પુણ્યયોગે અમને નાની ઉંમરથી જ પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ, પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયપદ્મસૂરીશ્વરજી મહારાજ — એ પૂજ્ય મહારાજ સાહેબોની સેવા-ભક્તિ કરવાનો લાલ મળ્યો છે. આજે ૨૩ વર્ષથી આ લાલ અમને અખંડ મળતો રહ્યો છે. અને એ પૂજ્ય મહારાજ સાહેબોના આશીર્વાદથી અને પુણ્યપ્રતાપથી અમે ખૂબ સુખી છીએ. એ પૂજ્ય મહારાજ સાહેબોના આશીર્વાદના ફળસ્વરૂપે અમને બંનેને, પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજની પ્રેરણાથી, નીચે જણાવેલા સફળહસ્થોએ ટીપ કરીને, ૩. ૬૫૦૧૫ ની રકમ બક્ષીસ આપી છે—

૧. ગોધરા, શ્રી જૈન સંઘના ભાઈઓ, ગોધરા.	૧૩. શ્રી રમણભાઈ ડાહ્યાભાઈ શાહ, મુંબઈ
૨. શાહ ખાતે, પ. પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી, મહારાજની પ્રેરણાથી, મુંબઈ.	(પાલાં.)
૩. શ્રી હનુમાનચંદ મિશ્રીમલ ચોપરા, અમદાવાદ.	૧૪. શ્રી મહાસુખલાલ હીરાચંદ શાહ, ભાવનગર.
૪. શ્રી જ્ઞેશીંગભાઈ રતનચંદ શાહ, ,,	૧૫. શ્રી પનાલાલ લલ્લુભાઈ પટ્ટણી, ,,
૫. શ્રી રસિકલાલ લાલભાઈ શાહ, ,,	૧૬. શ્રી નિરંજનભાઈ ચુનીલાલ રાયચંદ, ,,
૬. શ્રી વિનોદચંદ્ર એન્ડ કું., ,,	૧૭. શ્રી મંગળદાસ ગિરધરલાલ શાહ, ,,
૭. શ્રી રમણલાલ ચંદુલાલ ગાંધી, ,,	૧૮. શ્રી ખીમચંદ પરશોત્તમદાસ શાહ, ,,
૮. શ્રી બાબુભાઈ મોહનલાલ પટ્ટણી, ,,	૧૯. શ્રી પ્રકૃષ્ણચંદ્ર રમણિકલાલ શાહ, ,,
૯. શ્રી પ્રકાશમલજી સમદહિયા, મદ્રાસ.	૨૦. શ્રી રસિકલાલ કેશવલાલ શાહ, ,,
૧૦. શ્રી પ્રવીણચંદ્ર નંદલાલ ભોગીલાલ, ખંભાત.	૨૧. શ્રી નરોત્તમદાસ મોતીચંદ શાહ, ,,
૧૧. શ્રી વાડીલાલ ખુશાલદાસ, હ. કાંતિભાઈ, ખંભાત.	૨૨. આર. પ્રતાપરાય વાસણવાળા, ,,
૧૨. શ્રી કાંતિલાલ મોહનલાલ શાહ, મુંબઈ.	૨૩. રાકેશ સ્ટોર્સ, ,,
	૨૪. શ્રી છગનલાલ રતનશીભાઈ, ,,
	૨૫. શ્રી મનસુખલાલ પરશોત્તમભાઈ, હ. ચંપકભાઈ, ,,
	૨૬. શ્રી ગિરધરલાલ વેલચંદ, હ. જસુભાઈ, ,,

૨૭. શ્રી અમૃતલાલ જેઠાલાલ,	લાવનગર	૨૬. શ્રી જેઠાલાલ દીપચંદ ઉમરાળાવાળા,	
૨૮. શ્રી ધનવંતરાય રતિલાલ,	"		લાવનગર
૨૯. શ્રી વ્રજલાલ ભગવાનદાસ		૩૭. શ્રી લહેરચંદ સૌભાગચંદ મહેતા	
ઉમરાળાવાળા,	"	કુંભલુવાળા, "	
૩૦. શ્રી મોહનલાલ મેઘજીભાઈ ચૌરા,	"	૩૮. શ્રી અમરચંદ દીયાળજી,	
૩૧. શ્રી ચંદ્રકાંત કાંતિલાલ શાહ,		હ. જયસુખલાલ લાલચંદ	
હેતલ કલોથ સ્ટોર્સ,	"	કોળિયાકવાળા, "	
૩૨. શારદા સાચકલ સ્ટોર્સ, હ. પ્રતાપભાઈ	"	૩૯. શ્રી જયસુખલાલ લાલચંદ	
૩૩. શ્રી ભોગીલાલ મારતર,	"	કોળિયાકવાળા,	"
૩૪. શ્રી ખાલુભાઈ પ્રેમચંદ શાહ,	"	૪૦. શ્રી ભૂપતરાય હરગોવિંદદાસ,	"
૩૫. શ્રી રતિલાલ જદવજીભાઈ,	"	૪૧. શ્રી મીઠાલાલ અશોકકુમાર, અમદાવાદ.	
		૪૨. શ્રી શાહ ખાતે....	

પૂજ્ય મહારાજ સાહેબો તરફની ભક્તિથી પ્રેરાઈને આ સદ્ગૃહસ્થોએ અમારી બંને ભાઈઓની આ કહર કરી છે, તે બદલ અમે તેઓના ખૂબ ઋણી બન્યા છીએ.

પૂજ્ય મહારાજ સાહેબના ચરણે વંદન કરીને એમના આશીર્વાદ અમારા પર વરસતા રહે તેવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

બહુમુખી પ્રતિભાના ધામ સમા સૂરીશ્વરજી

લેખક—પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયહેમચંદ્રસૂરજી મહારાજ.

પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજનું નામ લેતાં એક બહુમુખી પ્રતિભા ને પ્રચંડ તાકાત ધરાવતી વ્યક્તિ આંખની સામે ખડી થાય છે. આવા પુરુષો સ્વરૂપથી ભલે સર્વજન-સામાન્ય જણાતા હોય, પણ તેઓની વિલક્ષણતા તે તેઓમાં રહેલા આગવા ગુણવૈભવના કારણે જ હોય છે.

જૈન શાસનમાં વીસમી સદીમાં જે અનેક મહાન સૂરીશ્વર શાસનની પ્રભાવના-ઉન્નતિ કરનારા થયા, તેમાં આ સૂરીશ્વરજી ગણનાપાત્ર સ્થાન ધરાવતા હતા. તેઓનું જીવન અનેકવિધ વિશિષ્ટતાઓના સુભગ સમન્વયરૂપ હતું.

તેઓનું જન્મસ્થાન સૌરાષ્ટ્રમાં પંકાચેલું બોટાદ ગામ, જેના કણ કણમાં સતો, મહંતો ને કવિઓને પેદા કરવાની તાકાત છે.

વિ. સં. ૧૯૫૫માં પિતા શ્રી હેમચંદલાઈ ને માતા શ્રી જમનાબહેનની કુક્ષિએ જન્મ

ધરનાર બાળકનું, ભાવીના કોઈ અગમ્ય સંકેતે જ, નરોત્તમ એવું નામ પાડવામાં આવ્યું. ત્રણ ભાઈઓમાં સૌથી નાના, પણ પૂર્વના પ્રબળ સંસ્કારે બધા કરતાં જુદા તરી આવતા.

શાસનસમ્રાટશ્રીજીનું આગમન ઊંટાદમાં થયું ત્યારે તેમની વય ફક્ત અગિયાર વર્ષની. પણ તે વયમાંય ચાતુર્માસ દરમિયાન પૂ. શાસનસમ્રાટશ્રીના સમાગમ ને ઉપદેશે તેમનામાં વૈરાગ્યના અવન્ધ્ય બીજનું વાવેતર કર્યું. આ સમય પછી એમને પોતાના જીવનને સંયમના માર્ગે લઈ જવાની તાલાવેલી લાગી. આવરણ અને અંતરાયો તે ઘણાં હતાં, પણ તે બધાંનેા સિંહવૃત્તિથી સામનો કરી, સં. ૧૬૭૦માં વળાદ મુકામે સંયમના પુનિત પંથે સંચર્યા—ભાઈ નરોત્તમમાંથી મુનિ શ્રી નંદનવિજયજી બન્યા. નૂતન મુનિ ગુરુવર શ્રી પૂજ્ય ઉદયવિજયજી (ઉદયસૂરીશ્વરજી)મ. તથા પરમગુરુ શાસનસમ્રાટશ્રીની અવિરત સેવા-ઉપાસના કરીને, સમર્પણ ભાવથી, તેઓના હૃદયમાં આગવું સ્થાન પામ્યા. ગુરુવરોની કૃપા ઊતરે પછી આક્રી શું રહે ?

બહુ ઓછી મહેનતે ને ઓછા પરિશ્રમે તેઓ ન્યાય, વ્યાકરણ, સાહિત્ય અને સ્વાદ્વાદ દર્શનના હાર્દ-મર્મને પામી શક્યા. તેલમાં પહેલા પાણીના બિંદુની જેમ તેમની બુદ્ધિમાં તે તે પદાર્થો ખૂબ વિસ્તાર પામ્યા. યોતે જે ગ્રંથ જે રીતે લખ્યા હોય તેના કરતાં ઘણી વિશદતા ને સ્પષ્ટતાથી તેઓ લખાવી શકતા.

વર્ષો સુધી શાસનસમ્રાટશ્રીની અખંડ સેવા બળવી, અને, તે ગુરુકૃપાના યોગે જ, સં. ૧૬૮૦માં ગણિ-પંચાસપદ અને સં. ૧૬૮૩માં આચાર્યપદ જેવા મહાન પદની જવાબદારી તેમના શિરે મૂકવામાં આવી.

અપૂર્વ વિદ્વત્તા ને વ્યાખ્યાનશક્તિ હોવા છતાં, વર્ષો સુધી વાયુ-ગેસ-શરદી વગેરેના કારણે, તેઓની તબિયત નાદુરસ્ત રહેતી અને તેથી જ શાસ્ત્રોતું પ્રગાઠ પાંડિત્ય છતાં તેઓ એકધારે વ્યાખ્યાનનેા શ્રમ લઈ શકતા નહીં, પણ આચાર્યપદારૂઢ થયા પછી જૈન વિદ્યાશાળામાં ચાતુર્માસ દરમિયાન તેઓએ જે વિદ્વત્તાપૂર્ણ પ્રવચનો આપ્યાં તેથી તે વખતના પીઠ જાણકાર ગણાતા શ્રાવકો તેમની વિદ્વત્તા ઉપર અને પૂજ્ય શાસનસમ્રાટશ્રીની પરબશક્તિ ઉપર આક્રીન પોકારી ઊઠ્યા.

દીક્ષાપર્યાયનાં શરૂઆતનાં વર્ષોમાં જ તેઓએ જે ગ્રંથરચના કરી છે તે અત્યારે પણ લલલલાને મુગ્ધ બનાવે તેવી છે. સૂરિશતક અને સ્તોત્રભાતુની રચના તેા તેમણે દીક્ષા પછી એ-ત્રણ વર્ષે જ કરી છે. બીજા પણ સમુદ્ઘાતતત્ત્વ, જૈન મુક્તાવલી, જૈન તર્કસંગ્રહ, કદંબગિરિ સ્તોત્ર, દ્વિતીય કર્મગ્રંથની સંસ્કૃત ટીકા વગેરે તેઓના પ્રકાશિત ગ્રંથો તેમનામાં રહેલા મૌલિક સૈદ્ધાંતિક જ્ઞાનની સાક્ષી પૂરે છે. હજી તેા તેઓના કેટલાક ગ્રંથો અપ્રગટ છે. તે જ્યારે પ્રગટ થશે ત્યારે તે જૈન સાહિત્યના અલંકારરૂપ બની રહેશે.

તેમની દૃષ્ટિ ઘણી વેધક અને સૂક્ષ્મ હતી. વિ. સં. ૧૯૯૦ ને સં. ૨૦૧૪માં અમદાવાદ ખાતે ભરાયેલા ઐતિહાસિક મુનિસમ્મેલનમાં તેઓએ ઘણો મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો હતો.

શિષ્ય અને જ્યોતિષ વિષયનું તેઓનું જ્ઞાન અગાધ હતું, છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોમાં ભારતભરમાં થયેલા પ્રતિષ્ઠા, અંજનશલાકા, દીક્ષા જેવાં માંગલિક પ્રસંગોનાં મુહૂર્તો તેઓ પાસેથી મેળવવામાં આવતાં હતાં.

પૂજ્ય હરિભદ્રસૂરિજી મ., પૂ. ઉપા. શ્રી યશોવિજયજી મ.ના પોડશક, અષ્ટકજી, યોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય અને અધ્યાત્મસાર તથા જ્ઞાનસાર વગેરે ગ્રંથો વારંવારના ચિંતન-મનન દ્વારા તેમણે આત્મસાત્ કર્યા હતા. તેની સાથે સાંખ્યકારિકા અને પંચદશી તથા પંડિત-રાજ જગન્નાથના ભામિનીવિલાસના ઘણાંખરા શ્લોકો તેઓને કંઠસ્થ હતા અને તેનો ઉપયોગ તેઓ આખ્યાનમાં તેમ જ વાતચીતમાં બહુ સરસ રીતે કરતા.

શાસનમાં ઉપસ્થિત થતા તે તે પ્રશ્નોમાં તેઓ જે વલણ અપનાવતા તે બહુજન-માન્ય ને શિષ્ટજનસમ્મત બનતું. કેટલાક પ્રસંગોમાં તેઓના દીર્ઘદૃષ્ટિભર્યાં યુક્તિયુક્ત વિચારો સાંભળી શાણા પુરુષો પણ માથું હલાવતા.

પૂજ્ય શાસનસમ્રાટશ્રીના સમુદાયમાં જ નહીં, પણ સમસ્ત શ્રમણસંઘમાં છેલ્લાં સાતેક વર્ષ દરમિયાન તેમણે ‘સર્વશ્રેષ્ઠ’ તરીકેની જ સફળ કામગીરી બજાવી હતી એ અવિસ્મરણીય રહેશે.

આ પૂજ્ય પુરુષના સાંનિઘ્યમાં રહેવાનો ને વર્ષો સુધી નિકટતમ પરિચયમાં આવવાનો ને તેઓના વાત્સલ્યપ્રવાહમાં નિરંતર નહાવાનો જે લહાવો મળ્યો છે એ તો વીસર્યો વીસરાય એવો નથી.

વિ. સં. ૨૦૨૦માં, શ્રી કદંબગિરિ તીર્થના શાંત ને પવિત્ર વાતાવરણમાં, શ્રી નન્દી-સૂત્રની વાચના તેઓ આપતા હતા ત્યારે તેમાં, શરૂઆતમાં, ન્યાયની શૈલિથી કરવામાં આવેલી આત્મસિદ્ધિ તથા આગમના અપૌરુષેયપણાનું ખંડન સામાન્ય બુદ્ધિથી અગ્રાહ્ય હોવા છતાં તે વિષયને પણ તેઓ એવી સરળતાથી સમજાવતા કે વગર મૂંઝવણે તે પદાર્થો બુદ્ધિમાં સ્થિર થઈ જતા.

શુકલ પક્ષના પાછલા એવા કેટલાય દિવસો યાદ છે કે જેમાં સાંજે પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી તેઓશ્રી પાસે બેઠા હોઈએ ને વાતચીતમાં તેઓ સુંદર શ્લોકો બોલે ને તે જ વખતે ચાંદનીના પ્રકાશમાં તે શ્લોકો કાગળમાં ઉતારી લઈએ.

તેઓશ્રી ઉપર અનેક સંસ્કૃત ગદ્ય-પદ્ય પત્રો લખ્યા હતા, તે પૈકી વિ. સં. ૨૦૨૮ના

દોલતનગરના ચાતુર્માસ દરમિયાન તેઓશ્રી ઉપર પાલીતાણા લખેલ એક પ્રલોકબદ્ધ પત્ર પ્રસ્તુત કર્યો છે તે વાચકોને વાંચવો અવશ્ય આનંદદાયક નીવડશે. *

તે હિ નો દિવસા ગતા:

લેખક—પરમપૂજ્ય સુનિરાજ શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી મહારાજ

ગમે તેમ, પણ એમનાં દર્શન મને થયાં, ત્યાર પહેલાં જ મને એમના સંબંધી વાતો સાંભળવી ગમતી. એમના સ્વભાવની, એમની બુદ્ધિપ્રતિભાની વાતો સાંભળવી હું કદી ચૂકતો નહીં. જેમ જેમ એ વાતો સાંભળવા મળી, તેમ તેમ એમનાં દર્શનની ઝંખના વધતી ગઈ.

એ ઝંખના સં. ૨૦૨૦માં ફળી. ત્યારે મારી ઉંમર ચૌદ વર્ષની અને તીક્ષ્ણ લીધે બે વર્ષ થયેલાં. મારા પૂજ્ય ગુરુમહારાજ સાથે અમે સાત સાધુઓ મુંબઈથી વિહાર કરીને પાલીતાણા આવ્યા, ત્યારે એમનાં પ્રથમ દર્શન પામ્યો. વૈશાખ શુદ્ધ બીજનો એ ધન્ય દિવસ આજેય મને બરાબર યાદ છે.

અમે ત્યાં પહોંચ્યા, ને તરત જ એમના વાત્સલ્યનો રોમાંચક અનુભવ મને થયો. વિહારમાં મારા ડાબા પગે કાંટો વાગ્યો હોઈ, ચાલવામાં તકલીફ પડતી હતી. એ વાતની ખબર એ પૂજ્યવરને મળી ગયેલી, એટલે અમે બધા એમને વંદન કરતા હતા, એમાંથી મારું નામ લઈને મને આગળ બોલાવ્યો, પાસે બેસાડી પ્રેમથી માથે હાથ ફેરવીને ખબર પૂછ્યા. મારું હૈયું એ વખતે હર્ષથી ભરાઈ ગયેલું.

પછી તો, અમે એક મહિનો પાલિતાણા રહ્યા તે દરમિયાન, ગોચરી વખતે, મને પોતાની પડખે જ બેસાડે ને પ્રેમથી વપરાવે. રાત્રે કાયમ બોલાવે, અભ્યાસ અને આવડત વિષે પૂછે, ભણેલાં સૂત્રો, અમરકોષ, વ્યાકરણ, પ્રકરણાદિ બોલાવે. સાથે આનંદ-ગમ્મતની વાતોય કરતા બંધ.

એક વાર મેં એમની પાસે માગણી કરી: “મારે આપના નાના નાના ફેટાઓ જોઈએ છે.” મને એમ કે, તેઓ ભૂલી જશે. મોટા પુરુષને આવી વાત ક્યાંથી યાદ રહે? પણ મારી ધારણા બુઝી ઠરી. ત્રણ-ચાર દિવસ પછી મને બોલાવીને કવર આપ્યું. કહે: “આમાંથી જોઈએ એટલા ફેટા લઈ લે.” હું રાજીનો રેડ થઈ ગયેલો.

એક સાધ્વીજી મહારાજને વર્ષોત્પત્તું પારણું હતું. એ વૃદ્ધ હતાં, એટલે એમની વિનતિથી ત્યાં વાસક્ષેપ કરવા પધારેલા. એ સાધ્વીજીએ એક વાટવો એમને આપ્યો.

* સંસ્કૃત ભાષામાં લખાયેલ આ પત્ર પરિશિષ્ટમાં આપવામાં આવ્યો છે.

—સંપાદક.

એમણે એ મને આપી દીધો. વાટવો મળ્યો એટલે મારો લોભ વધ્યો. મેં સાહિત્યમંદિરે જઈ ને કહ્યું, “ સાહેબજી! આમાં આપનો મંત્રેણો વાસક્ષેપ ભરી આપો.” આ સાંભળીને હસતાં હસતાં મને કહે: “ તું તો જબરો નીકળ્યો ! ” અને તરત પ્રેમથી એ વાટવો વાસક્ષેપથી ભરીને મને આપ્યો. એ વાટવો આજે પણ હું સાચવીને રાખું છું.

મહિના પછી અમે પાલિતાણાથી વિહાર કર્યો, ત્યારે એમનાથી છૂટા પડવું મને ખૂબ વસમું લાગ્યું હતું.

આ પછી, ભાવનગરમાં પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયશોભદ્રસૂરિજી મહારાજ તથા પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયદેવસૂરિજી મહારાજની આચાર્યપદવી વખતે તેઓ વૈશાખ વદમાં ભાવનગર પધારેલા. વૈશાખ વદ અચારશના આચાર્યપદવીપ્રદાન વેળાએ અભિનવ આચાર્યોને હિતશિક્ષા આપતા શ્લોકો બોલીને તે પર એમણે ખૂબ વિશદ અને હૃદયંગમ વ્યાખ્યાન કરેલું. એમની બોલવાની અને સમજાવવાની પદ્ધતિ સૌ કરતાં નિરાળી-આગવી હતી, એમ મને તે વખતે, બાળક હોવા છતાં, લાગેલું. જોકે, એ વખતની સમજણ અવ્યક્ત હતી, પણ એ વ્યાખ્યાન તો મને એટલું ગમ્યું કે તેઓ પાલીતાણા ગયા પછી મેં એમને પત્ર લખ્યો કે, “ મને હિતશિક્ષાના એ શ્લોકો અર્થ સાથે લખી મોકલવા કૃપા કરો.” બીજા મુનિઓને વિશ્વાસ નહોતો, પણ મને પૂરા વિશ્વાસ હતો કે તેઓ શ્લોકો મોકલશે જ. અને એમણે એ મોકલ્યા ત્યારે પેલા મુનિવરો આગળ હું ખૂબ ખૂબ ખીલીને એ દેખાડવા માંડેલો.

ભાવનગરના ચોમાસા પછી અમે મહુવા ગયા, ને ત્યાંથી કદમ્બગિરિ ગયા. ત્યાં એ પૂજ્યવર ધિરાજતા હતા. એમના સાંનિધ્યમાં નવ દિવસ રહ્યા. કદમ્બગિરિની યાત્રા મારે એ વખતે પહેલી જ વાર કરવાની હતી. મેં એમની પાસે લાડમાં હઠ કરી: “ આપ પધારો મારી સાથે, તો જ મારે જાત્રા કરવી છે; બીજાની સાથે નહિ.” મને યાદ છે કે તેઓ મારા સંતોષને ખાતર કદમ્બગિરિ ઉપર પહેલી ટૂંકે તેમ જ વાવડી પ્લોટે પધારેલા, અને મને ખૂબ શાંતિથી ને ગમ્મત સાથે બધું દેખાડેલું ને સમજાવેલું.

એમની સાથે પસાર કરેલા એ દિવસો અને અનુભવેલા પ્રસંગોને જીવનનાં અમૂલ્ય સંભારણાં બનાવીને સાચવી રાખ્યા છે. એ યાદ આવે છે ત્યારે થાય છે: “ તે हि नां दिवसा गता: ”

આ પછી સં. ૨૦૨૨માં એમની નિશ્રામાં ખંભાતમાં ચોમાસું રહેવાનું થયું. ત્યાં તેઓ લાડવાડે અને અમે એસવાળ ઉપાશ્રયે હતા. ચોમાસાના દોઢેક મહિના પૂર્વે પૂ. મુનિશ્રી પ્રબોધચંદ્રવિજયજી મહારાજ વગેરે ત્રણેક મુનિઓએ શંખેશ્વરની યાત્રાએ જઈ આવવાનું નક્કી કર્યું. એમાં હું પણ એક હતો. નક્કી થઈ ગયું. વડીલોની રજા-આજ્ઞા

મળી ગઈ. પૂજ્યવરની પણ સંમતિ મેળવી. પણ, વિહારની આગલી રાત્રે નવેક વાગે પૂજ્યવરે કહાવ્યું : “ નાના સાધુને લઈને આ ઉનાળામાં ક્યાંય જવું નથી, રહેવા દો.” આ પ્રસંગે એમના નાનામાં નાના મુનિની ઝીણી-ઝડી પ્રવૃત્તિ તરફ વાત્સલ્યપૂર્ણ લક્ષ્ય આપવાના સ્વભાવનાં મને દર્શન થયાં.

એમની પાસે લગભગ કાયમ સાંજે વંદન કરવા જવાનું થતું ત્યારે મને યોલાવે, રઘુવંશ, કિરાતના શ્લોકો પોતે યોલે, ક્યારેક મારી પાસે યોલાવે, અને પછી કાંઈ કામ હોય તો કહેવાનું ફરમાવે. આમ એમની પાસે જતો ત્યારે, સાથેસાથ, લાગણીના અમી-કૂંપા પાસે ગયાનો અવર્ણ્ય આનંદ હું પામતો.

ચોમાસા પછી સં. ૨૦૨૩માં બધા અમદાવાદ આવ્યા. ત્યાં એક મહિનો રહ્યા. એ દરમિયાન, મેં એક પંડિતજી પાસે તર્કસંગ્રહનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો. રોજ રાત્રે પૂજ્યવર પાસે જઈને બેસું. તેઓ મને રોજરોજનો પાઠ પૂછે, સમજાવે. એક દહાડો એમણે મને બે વાર આ શ્લોક યોલાવ્યો :

વાયોર્નવૈકાદશ તેજસો ગુણા, જલક્ષિતિપ્રાણમૃતાં ચતુર્દશ ।
દિક્કાલયો પશ્ચ ષટેવ ચામ્વરે, મહેશ્વરેડ્યૌ મનસસ્તથૈવ ચ ॥

ત્રીજી વાર મને આપમેળે યોલવા કહ્યું. હું યોલી ગયો. ખૂબ ખુશી વ્યક્ત કરી; કહે : “ કાલે ફરી યોલાવીશ. યાદ રહેશે ને ! ” મેં હા કહી, ને બીજે દિવસે રાત્રે યોલી પણ ગયો. પછી તો તેઓ મને કાયમ નવું નવું સમજાવતા રહ્યા.

મારા પૂ. ગુરુમહારાજની ગણિપદવી ખંભાત અને પંચાસપદવી અમદાવાદ એમના પાવન હાથે થઈ હતી. તે પછી અમારે એક કુમારિકા બહેનને દીક્ષા આપવા વેળાપુર (પંચમહાલ) જવાનું હતું. તેનું મુહૂર્તાદિ બધું કાઢી આપ્યું; પછી કહે : “ સૂર્યોદય-વિજયજી ! મારી ભાવના આ વખતે પાંજરાપોળે ચોમાસું રહેવાની છે. જો તમે સાથે રહો તો મને અનુકૂળતા અને આનંદ આવશે.”

મારા ગુરુમહારાજે પોતાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરતાં કહ્યું : “ સાહેબ ! આપની ભાવના શિરોધાર્ય. મારી ઇચ્છા પણ છે કે આપ પોતે શીલચંદ્રને ભણાવો તો સારું.”

ત્યારે કહે : “ એમાં તમારે કહેવાનું હોય જ નહિ, મેં પહેલેથી જ એ મનમાં ધાર્યું છે; મારે જ એને ભણાવવાનો છે.” વાત નક્કી થઈ ગઈ.

આ પછી અમે વિહાર કર્યો તેની આગલી રાત્રે હું એમની પાસે ગયો. મેં કહ્યું : “ સાહેબ ! આટલા દિવસોમાં મારો અવિનય થયો હોય તો માફી માગવા આવ્યો છું.” એટલે કહે : “ તારે વળી માફી કેવી માગવાની ? એવું બધું વિચારવાનું જ નહિ. તારે જલદી

જલદી અહીં આવી જવાનું છે ને મારી પાસે લાવવાનું છે.” અને મારા મસ્તક પર પ્રેમાળ હાથ ફેરવ્યો.

અમે વેજલપુર ગયા. ત્યાં ઊંઝાના સંઘે મારા ગુરુમહારાજને ચોમાસાની વિનંતિ કરી. એમણે પૂજ્યવરને એ વાત લખી જણાવી. એ વખતે હુંય તેઓશ્રીને પત્ર લખતો. મોટા પર કેમ પત્ર લખાય, તેની હજી મારી બાળકબુદ્ધિમાં સમજણ ન હતી, પણ એમણે મને લખેલા શબ્દો મને અક્ષરશઃ યાદ છે. એમણે લખેલું : “ તમારા નિઃસ્પૃહતા, સર-જતા અને વિનય વગેરે ગુણો મને બહુ ગમી ગયા છે. હવે તમારે ઊંઝા કે બીજે કયાંય જવાનો વિચાર કર્યા વિના અહીં જ આવવાનું છે, ને રહેવાનું છે. તમારા ગુરુમહારાજ-ને પણ આ માટે પત્ર લખ્યો છે.”

અને અમે કયાંય ન જતાં સીધા અમદાવાદ ગયા; ત્યાં એમના અમૃતમય પુનિત સાંનિધ્યમાં સ્થિર થયા. એમની નિશ્રામાં સતત દસ વર્ષ રહેવાનો અર્પૂર્વ અવસર મળ્યો.

મને યાદ છે ત્યાં સુધી, જેઠ વદિ બીજથી એમણે મને તર્કસંગ્રહ લખાવવો ચાલુ કરેલો. સાથે પૂ. મુનિ (હાલ પંચાસ) શ્રી વિકાસવિજયજી તથા પૂ. મુનિશ્રી કુંઠકુંઠ-વિજયજી પણ બેસતા. બપોરે કલાક-બે કલાક પાઠ ચલાવતા. એમની પાસે જ્યાં સુધી અમે પાઠ લેતા હોઈએ, ત્યાં સુધી ગમે તે શ્રાવકાદિ આવ્યા હોય, તો એમના તરફ એમનું ધ્યાન જતું નહિ; આવનારને કામ હોય તો બેસી રહે, જવું હોય તો ખુશીથી જાય, પણ પાઠમાં ખલેલ પાડીને પૂજ્યવર એમની સાથે વાત કરતા નહિ. અમને લખાવતી વખતે તેઓ આવા તનમય થઈ જતા, અને ક્યારેક અમે થાકીએ, પણ તેઓ તો જરાય થાક્યા કે કંટાળ્યા વગર, ચાલુ વિષય કે પદાર્થ પૂરો કરીને જ છોડતા.

તર્કસંગ્રહ પછી કારિકાવલી કરાવીને મુક્તાવલી કરાવી. ઈશ્વરવાદ, મંગલવાદ વગેરે દિવસોના દિવસો સુધી સમજાવ્યા. દિવસે તો બે કલાક પાઠ ચાલે, પણ રોજ રાત્રેય અચૂક જવાનું. રાતનાં આઠથી દસ-અગિયાર વાગ્યા સુધી અવિરત સમજાવે, સાંભળે. તર્કસંગ્રહ મૂળ, કારિકાવલી અને મુક્તાવલી આખી મને મેઢિ કરાવેલી. એ રોજ કલાક કલાક સાંભળે અને એમાં કયાંય પણ કોઈ શબ્દ કે ફકરો કે કારિકા ભૂલી જઈએ, તો તરત પુસ્તકી કરે. એમને મુક્તાવલી છેક સુધી યાદ હતી.

કોઈ પણ વસ્તુ કે પદાર્થ સમજાવવાની એમની પદ્ધતિ એટલી સરળ અને સ્વસ્થ હતી કે મેં મોટા મોટા પંડિતોમાં પણ એવી શક્તિ ને પદ્ધતિ નથી જોઈ. સામા માણસ જ્યાં સુધી સાચેસાચ સંતોષ ન પામે, પૂરેપૂરું ન સમજે, ત્યાં સુધી એ પદાર્થ એને એકથી સો વાર સમજાવતાંય તેઓ કંટાળતા નહિ. આ મારે બલતઅનુભવ છે. અને સામાને સમજાઈ જાય, સંતોષ થાય ત્યારે એમનામાં ઉત્સાહ ઉત્સાહ છવાઈ જતો.

મુક્તાવલી આખી મને બે વાર એમણે કરાવી. એમાંય આત્મનિરૂપણવાળો ભાગ મને કેમયે સમજાતો નહિ; એમાં બૌદ્ધ અને વૈદાન્તની ચર્ચા છે. આ ચર્ચા મને એમણે સાબર-મતીમાં (સં.૨૦૨૪), રાતના આડથી બાર વાગ્યા સુધી, ખૂબ જ રસમય રીતે સમજાવી. બૌદ્ધોના ચાર વિભાગનું પ્રતિપાદન કરતો શ્રેણક ‘અર્થો જ્ઞાનસમન્વિતો’ પણ ખૂબ વિશદ રીતે સમજાવ્યો. અને જ્યારે મેં ‘કબૂલ કર્યું’ કે આજે આ વાત મને સમજાઈ છે, ત્યારે તેઓ ખૂબ પ્રસન્ન થયેલા.

એક વાર મને ટકોર કરી : “મુક્તાવલીની અર્થથી આવૃત્તિ હમણાં કરી છે ?” મેં ના કહી. મને ખૂબ લજ્જા આવી. મેં તરત એ માટે નિયમ કર્યો, ને આવૃત્તિમાં મચી પડયા. આખી આવૃત્તિ થઈ, પણ એમાં પ્રવૃત્તિ-નિવૃત્તિ (પ્રયત્ન)નું પ્રકરણ ન સમજાયું. એ વખતે અમે ખંભાત તરફના વિહારમાં હતા. એ દિવસે લીંબાસી ગામમાં ખાવાજીના ભાંગ્યાતૂટ્યા મઠમાં મુકામ હતો. ત્યાં તેઓશ્રીએ સવારના દસ વાગ્યાથી સાંજના પાંચ વાગ્યા સુધી એ મોટું પ્રકરણ મને સમજાવ્યું; એવું ઠસાવ્યું કે એમાં કદી ભૂલ જ ન પડે.

હું જ્યારથી સમજતો થયો, ત્યારથી મને અહર્નિશ લાગ્યા કરતું કે ‘દ્વાખ્યાં વિદ્યા’—ભણવામાં કોઈ સહાધ્યાયી તો જોઈએ જ. પણ મારે નિઃસંકોચ કહેવું જોઈએ કે આ પૂજ્યવર મને સહાધ્યાયીની જોટ કદી લાગવા નથી દીધી. તેઓ યુદ્ધ મારા સહાધ્યાયી ખની જતા. દિવસે શું કે રાત્રે શું, લગભગ પાંચ-છ કલાક કાયમ મારા માટે કાઠતા જ. અંતરના આ અનિર્વાચનીય હેતને શબ્દોમાં શોં જિતારું? વિમાસણ થાય છે.

મુક્તાવલી પછી સ્યાદાદમંજરી લખાવી.

પૂજ્યવર પોતે તો મને ભણાવતા જ, તદુપરાંત પંડિતો પાસે પણ અન્યાન્ય વિષયોનું મારું અધ્યયન તેઓ ચાલુ રખાવતા.

એક વાર સં. ૨૦૨૫માં ખંભાત ગયેલા, ત્યારે ત્યાં એક છાપેલ પત્રિકામાં કોઈકે સાધુના નામ સાથે વ્યાકરણાચાર્ય, ન્યાયતીર્થ વગેરે વિશેષણો જોડેલાં.

એ વાંચીને મને કહે : “તુંયે વ્યાકરણાચાર્ય થઈ જા ને !”

મેં ના કહી; પરીક્ષા આપવા માટે મારી અનિચ્છા (નકરત) વ્યક્ત કરી.

એટલે કહે : “કોઈ દિવસ આવી પરીક્ષાઓ આપવી નહિ, એમાં શો માલ છે? અને આવી પદવીઓ લેવી નહિ. આપણે તો ગુરુમહારાજ આપે તે પદવી લેવી. તું વ્યાકરણ લાણી ગયો છે ને! લાવ, હું તને વ્યાકરણાચાર્ય બનાવી દઉં. અમનેય મોટા મહારાજે આચાર્યપદવી વખતે આવી પદવીઓ આપેલી. હું તને આપી દઉં.”

હું શરમાઈ ગયો. મેં ના કહી. પણ એ પછી એમની કૃપા અનરાધાર વર્ષવા

લાગી. એ જ રાતથી મને કર્મત્રયના અર્થ કરાવવા માંડ્યા. હું મૂળ ગાથા બોલું ને તેઓ એનો અર્થ સમજાવે. આમ છ કર્મત્રય કરાવ્યા. આ પહેલાં ચાર પ્રકરણુ પણ કરાવેલાં.

આપણને ન સમજાયું હોય ને એમને સો વાર પૂછવા બધ એ તો તેઓ નારાજ થવાને બદલે ઊલટા આનંદ પામતા, આનંદથી-કંટાળા વિના-સમજાવતા. તેઓ ત્યારે જ કંટાળતા કે બ્યારે આપણને ન સમજાયું હોય તોય સમજ્યા હોવાની હા કહીએ. આ વાતની એમને ભારે ચીડ હતી.

શત્રુબંધમાહાત્મ્યનો અમુક ભાગ, જીવસમાસપ્રકરણુ, દશવૈકલિક હારિભરીયવૃત્તિ, નંદિસૂત્ર મલયગિરીયવૃત્તિ, કમ્મપયડીનો અમુક અંશ અને ગુણસ્થાનકકમારોહ, ભાવ-પ્રકરણુ, પંચનિર્ગંથીપ્રકરણુ વગેરે અનેક નાના-મોટા ત્રયોનો અભ્યાસ એમણે સ્વયં અંતરની વિશુદ્ધ લાગણીથી મને કરાવ્યો હતો અને પંડિતાદિક પાસેના મારા અભ્યાસમાં પણ પૂરે રસ લઈને એમણે માર્ગદર્શન આપ્યે રાખ્યું હતું.

અભ્યાસ ઉપરાંત એમના વાત્સલ્યના અમૃતપાનના અસંખ્ય નાના-મોટા પ્રસંગો મેં માણ્યા છે. શિયાળામાં ને ચૈત્રમાસમાં રાતે-અડધીરાતે-મને તેઓશ્રી કાયમ અચૂક કામળી ઓઢાડી જતા. રાત્રે પોતે જ્યાં હોય ત્યાં આસપાસમાં જ મારો સંથારો કરવાનું કહેતા. સવાર-સાંજનાં પ્રતિકેમણુ વર્ષો પર્યંત સાથે કર્યાં છે. એ વખતે થતી વાતોમાં પણ એમની નિખાલસ વૃત્તિ, સર્વોત્કૃષ્ટ ઉદારતા, એમનો અસામાન્ય બુદ્ધિવૈભવ, એમની અનેાખી દીર્ઘદષ્ટિ અને એમના નિર્બ્યાજ વાત્સલ્યની મને સદાસર્વદા પ્રતીતિ થતી રહી છે.

૫. પૂ. શાસનસમ્રાટ પરમશુભગવંતનું જીવનચરિત્ર તૈયાર કરાવીને છપાવવાની એમની ભાવના અતિઉત્કેટ હતી. આ ભાવનાને સફળ બનાવવા માટે એમણે લગભગ બાવીશથી વધુ વર્ષો પર્યંત તપ કર્યું હતું. એ ગાળા દરમિયાન એ માટે અનેકવિધ પ્રયત્નો પણ કર્યાં હતા, પણ એ ફળવાન ન બન્યા. છેવટે સં. ૨૦૨૬માં તેઓ થાક્યા. આતું કારણુ એ હતું કે અન્ય લોકો તરફથી એમના પર એવું દબાણ આવવા માંડ્યું કે “આપ જ એ તૈયાર નથી કરાવતા અને નથી છપાવતા.” પોતાની ઉત્કેટ ભાવના અને આ પ્રકારના કંઈકે દબાણને વશ થઈને એમણે પોતે તથા પૂ. ગુરુદેવ શ્રી વિજયોદયસૂરિજી મહારાજે સંયુક્ત રીતે કરાવેલી શાસનસમ્રાટના જીવનની વિસ્તૃત નોંધને આધારે શ્રી કૂલચંદ હરિચંદ દોશી (મહુવાકર)એ તૈયાર કરેલ જીવનચરિત્રને પુસ્તકરૂપે છપાવવાનો એમણે વિચાર કર્યો. એ પોતે એ આખું લખાણ વાંચી ગયા. પછી, એ લખાણ મારા પૂ. ગુરુજી (પૂ. પંચાસ શ્રી સૂર્યોદયવિજયજી ગણિ)ને આપ્યું. એ આપતી વખતના એમના શબ્દો હતા : “તમે આ બધી નોંધો વાંચી જાવ. એમાં ઠીક લાગે તે સુધારા કરીને મને આપો, એટલે હું એ છપાવી દેવા ચાહું છું. જેવું છે તેવું છપાવી દેવું

છે. હવે વાટ નથી જોવી. આ ઉપરથી પછી જેને સારું લખવું હશે એ લખશે. અત્યાર સુધીમાં આવું કોઈ એ તૈયાર નથી કર્યું, માટે મારે તો આ જ છપાવી દેવું છે.”

એ નોટો મારા પૂ. ગુરુજી વાંચવા લાગ્યા. કુતૂહલ અને જિજ્ઞાસાવૃત્તિએ મને પણ એ જોવા-વાંચવા પ્રેર્યો. શાસનસમ્રાટ તરફ સ્વાભાવિક આકર્ષણ થયું. મનમાં થયું : “આપણે ન લખી શકીએ ? શા માટે નહિ ? મહેનત કરીએ તો બધું થઈ શકે.” પૂજ્યવરના પેલાં વચનોનો ડાંખ તાજે જ હતો. મારા આ વિચારને આડકતરી રીતે મેં અન્ય મુનિરાજોને જણાવીને એકાકી કે મિશ્ર સાહસ ખેડવા વિનતિ કરી. પણ એ અમાન્ય ઠરી. છેવટે મેં કોઈ નેય કહ્યા સિવાય સ્વયમેવ જીવનચરિત્ર લખવું શરૂ કર્યું. એ શરૂ કરવા માટે શુભ મુહૂર્તની મનમાં ઈચ્છા છતાં પૂજ્યવરને પૂછ્યું નહિ, પણ એમણે ઘણા લોકોને વિવિધ શુભ કાર્યો માટે પોષ વદિ બીજી છઠ્ઠ (સં. ૨૦૨૬)નો દિવસ આપેલો, એ મગજમાં રાખીને તે દિવસે લખવાનું આદર્યું. ત્રણ પ્રકરણ લખ્યાં. ચાર દિવસ પછી એક રાતે પૂજ્યવર પાસે લઈ ગયો. ત્યાં બીજું કોઈ ન હતું, એટલે એ લખાણ પૂજ્યવરને ખતાવ્યું, અને વાંચી સંભળાવીને પૂછ્યું : “આવું લખાણ ન ચાલે સાહેબ ?” પૂજ્યવરના મોં પર ખૂબ પ્રસન્નતા છવાઈ ગઈ; પૂછ્યું : “કોણે લખ્યું છે ? તે ?” મેં શરમાઈ ને હા પાડી, તો મને ધાખડ્યો. ખૂબ રાજીવો વ્યક્ત કર્યો. કહ્યું : “લખ, પૂરું કર !” મેં નતમસ્તકે એ આદેશ સ્વીકાર્યો ને આગેકદમ ખદાવ્યા. પૂજ્યવરની ખુશીએ મારા ચિત્તમાં ઉત્સાહ વહાવ્યો અને એ પછી અઢી વર્ષ લગલગની મહેનતને અંતે જીવનચરિત્ર સમાપ્ત કર્યું.

ચરિત્રના પ્રત્યેક પ્રકરણને અક્ષરશઃ જાતે જ વાંચી જઈ, તેમાં દરેક પ્રકારના સૂચન સાથે સુધારા-વધારા પૂજ્યવરે પૂરી કાળજીથી કર્યા હતા. મને યાદ છે કે કાપરડાજી તીર્થનું પ્રકરણ તેઓ તળિયત અને કામકાજને લીધે દિવસો સુધી નહોતા વાંચી શક્યા. એક વાર મેં વિશેષ આગ્રહ કર્યો, તો તે દિવસે સમય ન મળતાં રાત્રે બારથી બેના ગાળામાં સમિયાને પાસે બેસાડીને પ્રકાશના ઉપયોગમાં એ વાંચી ગયા, ને જરૂરી સુધારા કરી આપ્યા.

ચરિત્રલેખન પૂરું થયું, ત્યારે પૂજ્યવર પાલિતાણા હતા. તેમણે છેલ્લાં પ્રકરણો વાંચ્યાં પછી એ વિષે મારા પૂ. ગુરુજી ઉપર લાગણીભર્યાં પત્રો લખેલા. એવા એક પત્રમાં એમણે લખ્યું કે “ચરિત્રની શરૂઆતમાં મારે નાના મહારાજને આશીર્વાદ આપવાના છે અને ચરિત્ર નાના મહારાજે પોતાના નામથી શાસનસમ્રાટને ચરણે જ સમર્પણ કરવાનું છે; મને સમર્પણ નથી કરવાનું.”

સમર્પણ માટેનો એમનો આ આગ્રહ એમની સ્વ પ્રત્યેની ઉદાસીનતા અને ગુરુ પ્રત્યેનો અવિહલ રાગ જ દર્શાવે છે. પણ પછી તો, બધા આત્મ મંડળની સલાહ મળતાં, એ ચરિત્ર એમને જ સમર્પણ કર્યું.

આશીર્વાદનું લખાણ સ્વયંસ્કુરણાથી, સ્વયંપ્રેરણાથી ને સ્વહસ્તે લખીને એમણે જ્યારે મોકલ્યું, તે દિવસ અને તે ઘડી-પળ મારા જીવનના અનિવર્યનીય આનંદાનુભવના અદ્વિતીય દિવસ અને ઘડી-પળ તરીકે મારા સ્મરણપટમાં અંકાર્થ ગયાં છે. મારા જેવી નાચીજ વ્યક્તિ માટે આ જેવીતેવી ઘટના ન હતી. આ ઘટનાએ, પૂજ્યવરના આ અંતરના આશીર્વાદે મારા જીવનમાં અને મારા સ્વભાવમાં અસાધારણ પરિવર્તનો આણ્યાં છે અને એ વિરલ અને જીવનસ્પર્શી ઘટનાનો ઉદ્દેશ કરવા માટે જ આ આખીયે વાત અહીં નોંધવા પ્રેરાયો છું.

એમની પાસે અનેક ક્ષેત્રોના અનેકવિધ માનવો આવતા. એમની સાથેની એમની વાતોનાં ફલક વિવિધ ભાતના રહેતાં. એ વાતોમાંની કેટલીક મને યાદ રહી છે, તે અહીં નોંધું છું :—

(૧) સં. ૨૦૨૬માં એક વાર શ્રી અમૃતલાલ કાલીદાસ દોશી એમને વંદન કરવા આવ્યા. ખંને જ્ઞાનચર્યામાં મગ્ન બની ગયા. એમાં ચાર આશ્રમનો વિષય ચર્ચાયો. એ વખતે પૂજ્યવરે ચાર આશ્રમની વિશદ વ્યાખ્યા કરતાં કહ્યું :

“મનુએ ચાર આશ્રમ બતાવ્યા છે. પહેલો બ્રહ્મચર્યાશ્રમ, બીજો ગૃહસ્થાશ્રમ, ત્રીજો વાનપ્રસ્થાશ્રમ, ચોથો સંન્યાસાશ્રમ. એમાં પહેલો આશ્રમ સરવાળા જેવો છે. એમાં એક-ધ્યાનથી હમેશાં નવો નવો વિદ્યાદિનો સંચય થતો જ રહે છે, વધ્યા જ કરે છે. આજે દસ તો કાલે વીસ, પછી પચીસ, ત્રીસ એમ વધ્યા જ કરે છે, માટે એ સરવાળા જેવો છે. બીજો આશ્રમ બાદબાકી જેવો છે; કારણ કે, પહેલા આશ્રમમાં જે મેળવ્યું હોય, તેનો આમાં ઘટાડો જ થતો જાય છે. વિદ્યા અને સફળ્યો, સંસારમાં ઘટતાં જ રહે છે, માટે તે બાદબાકી જેવો છે. ત્રીજો આશ્રમ ગુણાકાર જેવો છે; કારણ કે એમાં એકલા તત્ત્વજ્ઞાન અને પરમાર્થની જ ખુદ્ધિ છે. પહેલા આશ્રમમાં જે ભેગું કરેલું, તેમાં ૫×૫=૨૫ એમ ગુણાકારની જેમ તાત્ત્વિક જ્ઞાન ઉમેરાતું જ જાય છે, માટે એ ગુણાકાર સમાન છે. અને ચોથો આશ્રમ ભાગાકાર જેવો છે; એમાં મીઠાંમીઠાં-અજ્ઞાનનાં અને સંસારનાં-એક બાબુ કાઢે છે, અને શુદ્ધ તત્ત્વરૂપી ‘ભાગ’ રાખી મૂકીને એમાં જ તત્ત્વર અને છે. માટે તે ભાગાકાર જેવો છે.

“પણ, મનુનો આગ્રહ છે કે દરેકે ચારે આશ્રમ ક્રમસર કરવા જ જોઈએ. ત્રણ આશ્રમ કર્યા પછી જ સંન્યાસ લેવાય, તે સિવાય નહિ; જ્યારે મનુનો જ એક શિષ્ય ‘જબાલિ’ નામનો છે, તે કહે છે કે, મનુએ કહ્યું તે ઉત્સર્ગભાગ છે. તેનો અપવાદ પણ છે. “યદહરેવ ચિરમેત્, તદહરેવ પ્રવ્રજેત્, બાલ્યાદ્વા” —કેઈને ચાર આશ્રમ કર્યા વિના પહેલા કે બીજા આશ્રમમાંથી જ સંન્યાસ લેવો હોય તોપણ લઈ શકાય છે. અન્યથા ચાર પણ કરી શકે છે. પણ ચાર આશ્રમ કરવા જ જોઈએ, એવું નથી.”

આ પછી શ્રી અમૃતભાઈએ નિગમશાસ્ત્ર સંબંધમાં પૃચ્છા કરી કે આ નિગમશાસ્ત્રો શું છે? તે ક્યાં છે? ક્યાંથી આવ્યા? આના ઉત્તરમાં પૂજ્યવરે કહેલું કે—

“જેમ પ્રાણાણુધર્મમાં વેદ અને ઉપનિષદ છે, તેમ આપણામાં આગમ અને નિગમ છે. નિગમશાસ્ત્રો બહુ પ્રાચીન અને પ્રાચ્ય: ભરતમહારાજને રચ્યાં હોવાનું મનાય છે. એક વાર કચ્છ-કોડાયના વતની અને સંસ્કૃતના ખૂબ શોખીન શ્રાવક પંડિત રવજીભાઈ મોટા મહારાજ પાસે કોડાયના ભંડારમાંથી નિગમો લઈને આવેલા. રવજીભાઈ સારા જાણકાર હતા ને એમને સાહિત્ય લેણું કરવાનો ખૂબ શોખ હતો. એમના લીધે જ કોડાયમાં ભંડાર થયો હતો. એમણે કાંચીપુરી કે નદિયા (નવદ્વીપ) માંથી આ નિગમોની પ્રતો મેળવી હતી.

“તેઓ એક વાર નદિયા ગયેલા. ત્યાં તે વખતે (આજથી ૫૦-૬૦ વર્ષ પહેલાં) સંસ્કૃતનો ખૂબ પ્રચાર અને અભ્યાસ હતો. ત્યાંના વિદ્યાર્થીઓ વિષે એમણે ત્યાંના લોકો પાસેથી સાંભળ્યું કે એક વાર બે પનિહારીઓ પાણી લઈને જતી હતી. એમાં એક સ્ત્રીની છાતી પરનું વસ્ત્ર સહેજ ખસી ગયું. એ જોઈને બીજાએ કહ્યું: “વસ્ત્ર સરખું કરી લે, સામે વિદ્યાર્થીઓ આવે છે.” ત્યારે પેલી સ્ત્રી કહે: “આપણા ગામના વિદ્યાર્થીઓનું ધ્યાન હરતાં ફરતાં પણ વિદ્યા સિવાય ક્યાંય હોય જ નહિ. માટે તેમનાથી બીને વસ્ત્ર ઢાંકવાની જરૂર નથી. એમને આપણી ખબરેય નહિ હોય.”

“આ વાત એમણે (રવજીભાઈએ) મોટા મહારાજ આગળ કહેલી એટલે અમને ખબર છે.”

આ પછી શ્રી અમૃતભાઈએ પૂજ્યવરને કહ્યું: “સાહેબ! ઉવસગગહરં સ્તોત્રમાં ‘મંગલકલ્પાણઆવાસં’ અને ‘ચિન્તામણિકલ્પપાયવચ્ચમહિષ’ આ બે પંક્તિઓમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં ચાર નામો યોજાયાં છે. મંગલપાર્શ્વનાથ, કલ્યાણપાર્શ્વનાથ, ચિન્તામણિપાર્શ્વનાથ અને કલ્પવૃક્ષ કે કલ્પદ્રુમપાર્શ્વનાથ. આમાંથી અત્યારે કલ્યાણ અને ચિન્તામણિ બે નામ પ્રસિદ્ધ છે; બીજાં બે અપ્રસિદ્ધ છે. પણ કોઈને આ નામોના આ મૂળસ્થાનની ખબર નથી. આપને ધ્યાન હોય તો આબૂ-અચળગઢ ઉપર આ ચાર નામના ચાર પાર્શ્વનાથ છે.”

પૂજ્યવરે હા કહી. પછી મને કહે કે, “આ વાત ધ્યાનમાં રાખજે, નોંધી રાખજે.” અને પછી બેએક મહિનામાં જ પાલિતાણુ-શત્રુજય વિહારમાં પૂજ્યવરના હસ્તે શેઠ સવાઈલાલ કેશવલાલ તરફથી અંજનશલાકા થઈ ત્યારે, ઉપયુક્ત ચારે નામના પાર્શ્વનાથનાં બિંબોની પણ ખાસ અંજનશલાકા પૂજ્યવરે કરી, ને કદમ્બગિરિ તીર્થે તેની પ્રતિષ્ઠા કરી.

(૨) સં. ૨૦૨૮માં સંવત્સરીભેદ આવ્યો, ત્યારે શરૂઆતમાં મુંબઈથી સામા પક્ષ તરફથી એક પત્રિકા બહાર પડેલી. એમાં—“મહામિથ્યાત્વના માર્ગેથી સન્માર્ગે આવવું છે? વિરાધકમાંથી આરાધક બનવું છે? કુગુરુઓની મિથ્યાભરેલી વાગ્જનમાંથી છૂટવું છે?”—આ પંક્તિઓ હતી. તે વખતે અને તે પછી ૨૫૦૦મા વર્ષની ઉજવણી વખતે ‘વીર-પરિનિર્વાણ’માં સ્થાનકવાસી સંઘના ઉપાધ્યાય શ્રી અમરમુનિનો હિંસા અંગેનો એક લેખ છપાયેલો, તે લઈને તેનો પ્રતીકાર કરવાનું કહેવા શેઠ જીવતલાલ પ્રતાપશી આવેલા, તે વખતે પૂજ્યવરે હસતાં હસતાં કહેલું :

“આ લોકો મિથ્યાત્વની વાતો કરે છે, આ અમરમુનિએ આ લેખમાં જે વિધાન કર્યું છે, તેનાથી આપણે મિથ્યાત્વી ઠરીએ છીએ માટે તેનો વિરોધ કરવાની વાતો કરે છે, પણ એમના જ પક્ષવાળાએ આજ સુધી અમને બધાને મિથ્યાત્વી કહ્યા છે ને ગણ્યા છે, તે એમને કોણ કહેવા બંધ ?

“એક વાર (સં. ૨૦૦૬માં) કદંબગિરિમાં અંજનશલાકા હતી. તેની કાર્ય-પ્રવૃત્તિ મારે ખૂબ રહેતી. એ દરમિયાન યશોદેવસૂરિ ત્યાં આવેલા. એમને મારી સાથે નિરાંતે બેસીને વાતો કરવી હતી. પણ મને અંજનશલાકાની પ્રવૃત્તિમાંથી સમય નહોતો મળતો. હવે એમને વિહાર કરવો હતો, એટલે મારી જોડે વાતો કરવાની ઉતાવળ અને ઇચ્છા વ્યક્ત કરી. એટલે એક દિવસ રાત્રે મેં સમય કાઢ્યો, ને હું જ એમના આસને ગયો. હું, યશોદેવસૂરિએ ને ત્રિલોચનવિજયજી—ત્રણ હતા. એમણે પહેલાં વાત કાઢી : “આ તિથિ-ચર્યાનું ક્યારે પતાવવું છે? પતી બંધ તો સારું. કાંઈક કરો.”

“મેં કહ્યું : અમે તો તૈયાર જ છીએ. લાવો, હમણાં પતાવી દઈએ. પણ તમારા ગુરુને પતાવવું નથી. પોતાનું પકડી રાખવું છે, એટલે શું થાય !”

“આ પછી બીજી વાતો ચાલી. વાતવાતમાં યશોદેવસૂરિ મને પૂછે : ‘તમને લાગે છે કે આ વહ્નસૂરિએ સમકિત હોય? અને પુણ્યવિજયજીમાં સમકિત હોય એમ લાગે છે?’

“મેં કહ્યું : મને કાંઈ એવું અવધિજ્ઞાન નથી કે હું અમુક માણસમાં સમકિત છે કે નહીં, એ જાણી શકું. પણ હું એક વાત પૂછું કે રામચંદ્રસૂરિએ સમકિત હોય એમ તમને લાગે છે ?

“આ સાંભળતાં જ યશોદેવસૂરિએ ચિડાઈ ગયા. એ ગુસ્સામાં કહે : ‘આ શું આપ બોલો છો ?’

“મેં કહ્યું : હું બરાબર કહું છું મહારાજ ! જેણે ભારતમાં ઘરે ઘરે, ગામો-ગામમાં, મા ને બાપમાં, બાપ ને દીકરામાં—બધે ઠેકાણે મતભેદ પડાવીને કષાયવૃદ્ધિની

જ પ્રવૃત્તિ કરી છે, અને કેવળ કષાયની જ પરંપરા વધારી છે, તેવા માણસમાં સમકિત કઈ રીતે હોઈ શકે !

“અને હું પૂછું છું કે વલ્લભસૂરિજી ને પુણ્યવિજયજી અરિહંતમહારાજને પોતાના દેવ માનતા હતા કે નહિ? એ કોઈ ખુદાને, રામને કે કૃષ્ણને પોતાના ભગવાન નહોતા માનતા ને? અને, આત્મારામજી મહારાજને પોતાના ગુરુ માનતા હતા કે નહિ? કાંઈ બાવા, ફકીર, ભોગી કે સંન્યાસીને તો ગુરુ નહોતા માનતા ને? અને, અરિહંતે કહ્યું તે જ સત્ય છે, એમ માનતા હતા કે નહિ?”

“જો તેઓ અરિહંતમહારાજને દેવ માનતા હતા, આત્મારામજીને પોતાના ગુરુ માનતા હતા ને ભગવંતે કહ્યું તે જ સાચું છે, એવી એમને શ્રદ્ધા હતી, તો પછી એમનામાં સમકિત નથી એમ કોણ કહી શકે?”

“થયું. એ રાત રહીને બીજી સવારે એ લોકો વિહાર જ કરી ગયા.”

આટલું કહીને પૂજ્યવરે ઉમેર્યું: “એ લોકો કોઈનામાં સમકિત માનતા જ નથી; અમારામાંય નહિ. આનો પહેલાં ખુલાસો કરો, પછી અમરમુનિની વાત કરો.”

આ સાંભળીને જીવાભાઈ શેઠ પણ નિરુત્તર રહ્યા.

(૩) સાધુઓ કે સાધ્વીઓ મુંબઈ જાય, એ તરફ પૂજ્યવરને અંગત રીતે અરુચિ હતી. એમની પાસે મુંબઈ તરફના વિહાર માટે, કે મુંબઈ પ્રવેશ માટે કોઈ (પોતાના સમુદાયનાં સાધુ-સાધ્વી) મુદૂર્ત મંગાવે તો તેઓ મુદૂર્ત તો આપતા, પણ સાથે સાથે સ્પષ્ટ જણાવતાં કે “તમે દરેક સમજો છો કે મુંબઈ જવાના વિચારના અમો નથી. મુંબઈ જવામાં કોઈને પણ અમારી સંમતિ નથી. તેમ મુંબઈ જવામાં અમારી આજ્ઞા કે અનુમતિ છે તેમ કોઈએ પણ સમજવાતું નથી.”

એક વાર મેં પૂછેલું: “આમ કેમ, સાહેબ?” એ વખતે કહે:

“આપણે મુદૂર્ત મોકલવામાં વાંધો નથી. પણ મુદૂર્ત મોકલીએ એટલે એવો અર્થ થાય કે મહારાજે મુંબઈ જવાની રજા આપી, સંમતિ આપી. કોઈ આમ ન માની લે એટલા માટે મુદૂર્તની સાથે આવી ચોખવટ કરવી સારી. પછી જેને જવું હોય એ જાય; આપણો વિરોધ નથી. પણ એનો અર્થ આપણી સંમતિ છે, એવો ન થવો જોઈએ.”

(૪) ઉજવણીના વિરોધે બ્યારે માઝા મૂઝી ત્યારે એક દહાડો પૂજ્યવરે એક વાત કહી: “માકુભાઈ શેઠના સંઘમાં લીંબડીમાં એક-બે મૃત્યુ થયેલાં. એ પછી કોઈક ઉતાવળિયો બોલેલો કે શેઠે સંઘ કાઢીને શું પુણ્ય બાંધ્યું? એ જણાં તો મરી ગયાં. આવો તે ધરમ કરાતો હશે? એ વખતે મહુવાના એક ડાજી ત્યાં હતા, એમણે પેલાને વાર્યો કે,

‘અલ્યા, આવું ખોલ મા. શેઠે તો ધર્મબુદ્ધિથી સંઘ કાઢ્યો. એટલે એમને તો પુણ્ય જ થયું છે. પણ એ ધર્મનું કામ કરતાં આવું જે પાપ અનુભવતાં થઈ ગયું હશે ને, એ શેઠને નહિ મળે, એ તારા જેવા નિંદકને મળશે. માટે કોઈ સારું કામ કરે એની નિંદા ન કરવી.’ આટલું કહીને હાથએ એક વાર્તા કહી :

“એક શેઠ હતો. સુખી ને દયાળુ. એણે પોતાના ગામમાં દાનશાળા ખોલી. જે આવે એને જમાડે. એક દહાડો અપારના અસૂરા જે સંન્યાસી આવી ચડ્યા. થાકેલા હતા. શેઠે તરત રસોઈનો અદોષસ્ત કર્યો. લાડવા બનાવવાનું રસોઈયાને કહ્યું. રસોયો ઘી લેવા ગયો. ઘી લઈને પાછા વળતાં ખુલ્લી તપેલીમાં કાંઈક ઝેર-ગરલ પડી ગયું; એની એને ખબર ન પડી. એણે તો લાડવા બનાવ્યા. શેઠે પૂરા ભાવથી બંનેને જમાડ્યા. જમીને ખેચ ઊંઘી ગયા. પણ ઊંઘ્યા તે ઊંઘ્યા જ; પછી જાગ્યા જ નહિ; બંને મરી ગયા !

“શેઠને ક્ષણ પડી. એમને થયું : નક્કી મેં મહાપાપ કર્યું. એ તો ત્યાં જ અન્ન-જળ ત્યાગ કરીને ધ્યાનમાં બેઠા. આ વાતની ગામમાં ખબર પડતાં લોકો ભતભતની વાતો કરવા માંડ્યા.

“હવે, શેઠના પુણ્યે, ઇંદ્રનું આસન ડોડ્યું. ઇંદ્રે બધી વાત જાણી. શેઠને અચાવવા ઘરડા બ્રાહ્મણનું રૂપ ધરીને એ ગામ બહાર આવ્યો, ત્યારે એને વિચાર આવ્યો કે શેઠ તો પુણ્યવંત છે. એને તો પુણ્ય જ મળ્યું છે. પણ આ બે મર્યાં, એની હત્યાનું પાપ કેને ખાતે જમા કરવું? આ વિચારમાં ચાલતાં ચાલતાં એની નજરે એક ડોશી પડ્યાં. ડોશીને પૂછ્યું : ‘માણ! ફલાણા શેઠની દાનશાળા ક્યાં આવી?’

“એટલે ડોશી તાડુકી : ‘જા, તું જ જા! બે તો લાંબા થઈને પડ્યા છે, હવે તું જ મરવા જા!’ અને એ તો શેઠની બે જીભે નિંદા કરવા લાગી.

“ઇંદ્રને એની શંકાનો ઉકેલ મળી ગયો. એણે હત્યાનું પાપ ડોશીને ખાતે જમા કરવાનું નક્કી કરી લીધું. પછી શેઠને ત્યાં જઈ, સમજાવીને એમના ઉપવાસ છોડાવ્યા.

“વાત પૂરી કરતાં પેલા હાથ પેલા ઉતાવળિયાને કહે : ‘એ ડોશીની જેમ તું નિંદા કરીશ, તો એ જે મૃત્યુના પાપનો ભાગીદાર તું બની જઈશ. માટે કોઈના સારા કામની નિંદા ન કરતો.’”

અને આટલું કહીને પૂજ્યવરે ઉમેર્યું : “આ ઉજવણીમાં થોડાઘણો સાવચ વ્યાપાર તો થવાનો જ. એનું પાપ કેને માથે? આપણે તો શુદ્ધ બુદ્ધિથી ઉજવણી કરી છે.”

(૫) એક જાપાનીઝ ઐદ્ધ સાધુ ‘ચૂ-ચી-હા-ચી’ નામના આવેલા. એમને આગમોનો અભ્યાસ ચાલુ હતો. એકવાર ડૉ. સી. એફ. શાહને લઈને તે પૂજ્યવર પાસે આવ્યા. પૂજ્યવરે એમને પાંચ મહાવ્રત, યમ-નિયમ, ચાર ભાવના વગેરે પદાર્થો સમજાવ્યા. પછી એમણે એક પ્રશ્ન રજૂ કર્યો : “આજના વૈજ્ઞાનિક યુગમાં ધર્મનો ઉપયોગ શો? ધર્મની શી જરૂર?”

પૂજ્યવરે ખૂબ સરળ અને સરસ જવાબ આપ્યો : “અનીતિ તરફ જનારને નીતિને રસ્તે લઈ આવે એનું નામ ધર્મ. અનીતિ કરનારને સરકાર કાયદા દ્વારા શિક્ષા-સજા કરે છે, પણ તેથી અનીતિ ઘટતી નથી. ધર્મ પણ આ જ કામ કરે છે; પણ તે પ્રેમથી. ધર્મ, પ્રેમપૂર્વક અનીતિ અટકાવે છે, અને જનતાને નીતિ તરફ દોરે છે. માટે આ યુગમાં ધર્મની ખાસ જરૂર છે.” આ જવાબથી એ બૌદ્ધ સાધુ પ્રસન્ન થયા.

(૬) એક દિવસ પૂજ્યવરે મને કહ્યું : “મારી નાની ઉંમરમાં મારી ભાવના હતી કે કલ્પસૂત્ર અને નંદિસૂત્ર-ખંડને કંઈસ્થ કરવાં. પણ એ કરવા જેવા સમય-સંયોગ ન મળ્યા ને કરી નથી શક્યો. તું નંદિસૂત્ર મોઢે કર.”

મેં એ આદેશ સ્વીકાર્યો. મૂળ નંદિસૂત્ર કંઈસ્થ કર્યું. એ અરસામાં પૂજ્યવર ડબલ ન્યુમોનિયાની ગંભીર બિમારીમાં પટકાયા. તેઓ મને ખાસે બેસાડતા, ને રોજ ત્રણ વાર પંચસૂત્ર-પ્રથમ સૂત્રનું શ્રવણ કરતા; નંદિસૂત્ર પણ કાયમ સાંભળતાં; સાંભળતી વખતે ખૂબ એકાગ્રભાવ રાખતા ને ઘણો આહ્વાદ પામતા.

(૭) શાંતિવન (અમદાવાદ)ના દેરાસરની પ્રતિષ્ઠાનો પ્રસંગ હતો. ત્યાં શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયા વગેરે આવેલા. એમની જોડે આગમોની અનેક વાતો પૂજ્યવરે કરી. એમાં વચ્ચે વચ્ચે પ્રલોકો પણ ઘણા બોલ્યા. એ પ્રસંગે કહે : “વિદ્વાનોનો આનંદ કરોડપતિ કદી ન લઈ શકે. પણ વિદ્વાન ધારે તો કરોડપતિનો આનંદ જરૂર લઈ શકે છે. વિદ્વાનમાં ને કરોડપતિમાં આટલો તફાવત છે.”

(૮) શ્રી કલ્યાણભાઈ કુડિયાના નાના ભાઈ મહેન્દ્રભાઈના પુત્રનું ઊંઘન-ટયુમરના રોગમાં નાની ઉંમરે અવસાન થયેલું. એ પછી એક વાર કુડિયાની વિનતીથી પૂજ્યવર એમના બંગલે પધારેલા. તે વખતે સંસારનું સ્વરૂપ સમજાવીને એમનો શોક ઓછો કરવા એમણે એક દાખલો આપ્યો :

“છોટાલાલ લલ્લુભાઈ ઝવેરી અમદાવાદના એક નંખરના આગેવાન શેઠ અને શ્રાવક હતા. વિદ્યાશાળાના વહીવટદાર હતા. એમનો અઠાર કે વીસ વર્ષનો દીકરો અચાનક ગુજરી ગયો. એમની પ્રતિષ્ઠા એવી કે આખું ગામ એમને ત્યાં પથરણે આવેલું, એ સમયે છોટાભાઈ એ એક માળાનો ડબ્બો રાખી મૂકેલો. જે આવે એને કહે : ‘એ મારો મહેમાન બનીને આવેલો, એ પાછો ચાલ્યો ગયો છે. હવે એની પાછળ શોક કરવાથી શું? આ એક માળા લો ને નવકાર ગણો. એના આત્માને એથી શાંતિ મળશે.’”

(૯) એક વાર કોઈકે પૂછાવ્યું કે, પૂજ્યવરનો પગાર દેવદ્રવ્યમાંથી આપી શકાય કે નહીં? ઘણા ના પાડે છે, આપના જવાબ પર નિર્ણય અવલંબે છે.

આ વાંચીને પૂજ્યવર કહે : “મજાની વાત છે આ. શ્રાવકનો દીકરો વાસણુનો વેપારી હોય. એ ત્રિગડા તૈયાર કરીને વેચે ને દેવદ્રવ્યના પૈસા લે, એમાં એને કોઈ દોષ નહિ. કેમ કે એણે વસ્તુ આપીને પૈસા લીધા છે, તો પછી પૂજ્યવર એના મહેનતાણાના પગારના

પૈસા દેવદ્રવ્યમાંથી શા માટે ન લઈ શકે? એ તો એની મહેનતના પૈસા લે છે, એમાં શો વાંધો? મને તો જરાય વાંધો નથી લાગતો.”

(૧૦) પૂજ્યવરની પાસે મહોપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજને રચેલા લોકપ્રકાશ ગ્રંથના તેમણે પોતાના હાથે જ ચીતરેલાં ચિત્ર-ચંત્રાદિકના અઠ્ઠાવન કે એટલાં પાનાં હતાં. એ પાનાં જેમાં હોવાં જોઈએ એ આખી પ્રતિ ન હતી; માત્ર એમાંનાં આટલાં પાનાં જ હતાં. પૂજ્યવરે એક વાર આગમપ્રભાકર મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજીને એ દેખાડેલાં. આ પછી કેટલાંક વર્ષ બાદ કોઈકે ગામના ભંડારમાંથી પુણ્યવિજયજી મહારાજને લોકપ્રકાશની વિનયવિજયજી મહારાજે સ્વહસ્તે લખેલી આખી પ્રતિ મળી આવી. એ પ્રતિમાં પૂજ્યવર પાસે હતાં, એટલાં જ પાનાં ખૂટતાં હતાં. પુણ્યવિજયજી મહારાજે પૂજ્યવરને આ વિગત જણાવીને પેલાં પાનાં જોવા મંગાવ્યાં. પૂજ્યવરે એ મોકલી આપ્યાં. પુણ્યવિજયજી મહારાજે એ પાનાંને પેલી પ્રતિની સાથે મેળવ્યાં તો તરત જ પ્રતિ સંપૂર્ણ બની ગઈ. એમણે એ વિગત પૂજ્યવરને જણાવી. એ જાણીને પૂજ્યવરને થયું: આ અઠ્ઠાવન પાનાં મારી પાસે રહેશે તો આખી પ્રતિ ત્રુટક અને વિભાજિત રહેશે. મનેય આનંદ નહિ આવે ને એમનેય મળ નહિ આવે. આ કરતાં આ પાનાં એમની પાસે રહેશે તો એમને એમના સંશોધનમાં ઉપયોગી થશે ને પ્રતિ પણ એક ઠેકાણે અખંડ બની રહેશે. આ વિચાર કરી એમણે પુણ્યવિજયજી મહારાજને લખ્યું કે, એ અઠ્ઠાવન પાનાં તમારી પાસે એ પ્રતિમાં જ રાખજો; પાછાં મોકલવાની જરૂર નથી.

(૧૧) જોગની આરાધનાને પૂજ્યવર સાધુજીવનની સર્વોત્તમ અને આવશ્યક આરાધના માનતા. એ આરાધના અપ્રમત્ત ભાવે કરવાનો તેઓ ખાસ આગ્રહ અને ચીવટ રાખતા. ખંભાતમાં સં. ૨૦૩૦માં એમની નિશ્રામાં, એમના હાથે, શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર તથા શ્રી આચારાંગસૂત્રના જોગ કરવાની મને ધન્ય તક મળી. એ દરમિયાન, જોગની પ્રત્યેક ક્રિયા વિશુદ્ધ અને અપ્રમત્ત-અગ્લાનભાવે થાય, ગોચરીપાણીમાં બધા નિંચમો કડક-પણે પળાય, ક્રિયામાં સહેજ પણ જરબડ રહે નહિ, એ માટે એમની ચોકસાઈ અને કાળજી મેં બરાબર અનુભવી. તેઓ કહેતા: “જોગ અને તપ એ તો દેવતાધિષ્ઠિત છે. કોઈ માણસ મહિનાના ઉપવાસ કરે, એના શરીરમાં અમુક દિવસો પછી શક્તિ, સ્ફૂર્તિ ને તેજ કેમ વધતાં હોય છે? એનો તપ દેવાધિષ્ઠિત બની જાય છે તેથી. એ જ રીતે જોગ એ તો સાધુજીવનની ઉત્કૃષ્ટ આરાધના છે. એમાં સહેજ પણ ખામી કે પ્રમાદ કે અતિચાર સેવવા નહિ, એ સેવશે તો એ આરાધના વિક્ષણ બનશે.”

જોગ ન કર્યાં હોય તેવા મુનિને પહવી આપવાની તેઓ ના કહેતા. કેટલાક લોકો, વગર જોગ કર્યે, પહવી લેવા માટે પૂજ્યવર પાસે સંમતિ મેળવવાનો સીધો કે આડકતરો

પ્રયાસ કરતા. પણ એવે વખતે ગાઠ સંબંધોને પણ વચમાં લાવ્યા વિના, એ વાતમાં સંમતિ આપવાનો સ્પષ્ટ ને કડક શબ્દોમાં ઇન્કાર તેઓ કરી દેતા.

(૧૨) પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજના સસુદાયનાં વૃદ્ધ સાધ્વીજી શ્રી વિનીતાશ્રીજી મહારાજ પાલનપુર પાસે મેતા ગામે કાળધર્મ પામતાં તેમનાં જે નાની ઉંમરનાં શિષ્યાઓ અમદાવાદ આવ્યાં. બંને સંસારી અવસ્થાથી પૂજ્યવરનાં પરિચિત. ઉંમર ખૂબ નાની હતી, ત્યારે પૂજ્યવરે પાલિતાણામાં એમને ખૂબ સાચવેલાં. એ બાળાઓને દીક્ષા પણ પોતે જ આપેલી. એ બંને સાધ્વીઓ અમદાવાદ આવ્યાં, ત્યારે પૂજ્યવરે એમને ખૂબ આશ્વાસન તો આપ્યું, પણ એ સાથે એમને જોઈતી તમામ સગવડો પણ કરાવી આપી. એમને જે ઉપકરણાદિ જોઈએ તે આપે. એમને જે અગવડો હતી તે દૂર કરાવી. એમની વાતો પ્રેમપૂર્વક સાંભળે ને એમને ખૂબ સાંત્વન આપે. એ સાધ્વીઓને પૂજ્યવરે અમદાવાદમાં રહી જવાનું ખૂબ કહ્યું, પણ એમનો વિચાર હૈદરાબાદ તરફ એમના વડીલો પાસે પહોંચી જવાનો હતો. એટલે પૂજ્યવરે એમને વિહારમાં જોઈતી સામગ્રીની તથા અન્ય અનુકૂળતાઓ કરાવી આપી. પાલિતાણાથી એમને અનુકૂળ પડે એવી બાઈની ગોઠવણ કરી આપાવી. એમના વડીલ પર પોતે તારટપાલ લખીને સમાચાર પણ મોકલી-મેળવી આપ્યા. આમ, એમણે એટલી બધી કાળજી ને સારસંભાળ કરી કે એ જોઈને થયું કે ગરબનાયક હોય તો નાનાં-મોટાં સ્વ-પરનાં સાધુ-સાધ્વીઓની પ્રેમાળ વિશ્રામણા કરે એવા-આવા જ હોય.

આવા આવા તો કંઈકે પ્રસંગોથી પૂજ્યવરનું જીવન વિશેષ શોભાયમાન બનેલું છે. મેં તો, મને યાદ છે એમાંના કેટલાક પ્રસંગો જ અહીં આપ્યા છે. આ પ્રસંગોમાં એમની વાત્સલ્યભરી સાધુતાનાં દર્શન થાય છે.

અને, મારા અંગત અનુભવની વાત કહું તો, મેં એમનામાં ઘેઘૂર વડલાની શીળી છાયાની ઠંડક અનુભવી છે; અરણ્યના નિર્મળ જળની મીઠપ માણી છે; કુટુંબના પિતા-મહની છત્રછાયા એમના સાંનિધ્યમાં પ્રાપ્ત કરી છે; માતાના હૈથે હોય એવી વહાલપ એમના ચરણોમાં જોસીને હું પામ્યો છું.

આ બધું આજે સાંભરે છે ત્યારે હૈયું ઘણીવાર વિષણુ બની જાય છે : રે! એ પ્રેમાળ હાથ હવે માથે કોણ ફેરવે ?

અંતમાં એટલું જ કહીશ કે મારા જીવનના ઘડતરમાં અગ્રલાગ ભજવનાર, પૂરો રસ દાખવનાર એ પરમદયાલુ પૂજ્યવરની કૃપાના સહારે સહારે એમના ઉન્નત જીવનને અને ઉદાત્ત આચરણને અનુકૂળ જીવન પસાર કરી શકવાનું સામર્થ્ય મને પ્રાપ્ત થાય.

ભાવવંદના

રચયિતા—પ. પૂ. સુ. શ્રી શીલચંદ્રવિજયજી મહારાજ

(હરિગીત)

નિર્દેશ, નિર્મળ નીર શા, નિર્ભય અને નિર્દોષ જે,
વાત્સલ્યના ઘેઘૂર વડલા સમ, સુગુણના કોષ જે;
શાસનતાણા શિરતાજ, ભાજન સજ્જનોની પ્રીતિનાં,
તે પૂજ્ય નન્દનસૂરિવરને ભાવથી કરું વંદના....૧

ઉતુંગ ગિરિની ગોદમાં જ્યમ નીરતું અરણું વહે,
નિષ્પક્ષ ને નિર્દ્રન્દ્રભાવે ખેલતું હસતું રહે;
એમ જેમનાં હૈયે વિલસતી સંઘહિતની ભાવના,
તે પૂજ્ય નન્દનસૂરિવરને ભાવથી કરું વંદના....૨

હો ગચ્છ કે પરગચ્છનો, યા એક કે એ તિથિતણો,
વળી જૈન હો કે ઇતર હો, અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ હો;
પણ, મામકો આ પારકો - એવો ધરાવે ભેદ ના,
તે પૂજ્ય નન્દનસૂરિવરને ભાવથી કરું વંદના....૩

આહે ભલું જગ-જીવતું, કરુણા ધરે દુઃખી પ્રતિ,
નજરે ચહે જે અન્યના અવગુણ, ઉવેખે એ પ્રતિ;
જેમાં જુએ એ સદ્ગુણો તેની કરે અનુભોદના,
તે પૂજ્ય નન્દનસૂરિવરને ભાવથી કરું વંદના....૪

કેવી અલૌકિક દીર્ઘદષ્ટિ ! સૃષ્ટિ શી સુવિવેકની !
શીળી અચલ ઓજસ્વી પ્રતિભા સંઘમાં એ એકની;
તેથી બન્યા બહુમાન્ય ને મૂર્ધન્ય શિષ્ટ જનો તાણા,
તે પૂજ્ય નન્દનસૂરિવરને ભાવથી કરું વંદના....૫

જે પ્રકૃતિથી ઋગ્નુ સૌમ્ય ને વળી શાન્તરસ-હેમે રચ્યા,
ના બાહ્ય આડંબર રુચે, નિઃસ્પૃહપણે જે ઉદલસ્યા;
પરમતસહિષ્ણુ ને પુરસ્કર્તા સમન્વયવાદના,
તે પૂજ્ય નન્દનસૂરિવરને ભાવથી કરું વંદના....૬

કવિરત્ન ને સિદ્ધાન્તમાં માર્ત્તંડ, શાસ્ત્રવિશારદા,
 ને ન્યાયવાચસ્પતિ પ્રમુખ છે બિરુદ કેરી સંપદા;
 પ્રજાનિધાન મહાન, જે નિષ્ણાત પરદર્શન તણા,
 તે પૂજ્ય નન્દનસૂરિવરને ભાવથી કરું વંદના....૭

જેણે સદા સેવ્યો અનાથહાવ નિજજીવન વિષે,
 જે સંઘનાકક, તેા ચ ના અભિમાન લેશ હુદય વિષે;
 તેથી કરું તમ પાસ હે ! હું આશિષોની યાચના,
 આવો, અમારાં દુઃખ કાપો નિરવધિ સંસારનાં....૮

આધાર; તા. ૧૯-૮-૧૭૭

શ્રી નન્દનસૂર્ય:

(સ્તુતિકાવ્યમ્)

કર્તા—પૂ. મુ. શ્રી ચન્દ્રસેનવિજય: (બાલમુનિ:)

નન્દ્યાત શ્રીનન્દનો નામ, સૂરિવર્યશ્ચિરં હિ ય: ।
 જ્યોતિર્વિજ્ઞાનવિખ્યાતઃ, પ્રજ્ઞાવાન કવિતાર્કિકઃ ॥ ૧ ॥

દક્ષિણાક્ષે તુ દાક્ષિણ્યં, વામાક્ષે તેજસાં ચયઃ ।
 વૃષ્ટ્વા પ્રતીયતે ગચ્છાન્નિપત્યં યસ્ય નિર્ભયમ્ ॥ ૨ ॥

નમન્તિ મનસા વાન્વા, કાયેન યં જના મુદા ।
 શ્રિયોગશુદ્ધા જાયન્તે, તે જનાઃ સુખિનસ્તથા ॥ ૩ ॥

સૂત્રાણાં શ્રીજિનોક્તાનાં, પારગામી મુનીશ્વરઃ ।
 શ્રીમન્નન્દનસૂરીશો, જયતાઝ્જિનશાસને ॥ ૪ ॥

રિપુષ્ઢ્વર્ગદલને સક્રિયો દદતાચ્છિષમ્ ।

૨ ૩ ૦ ૨
 પક્ષ-રત્નત્રયી-શૂન્ય-નેત્રવર્ષે દિવંગતઃ ॥ ૫ ॥

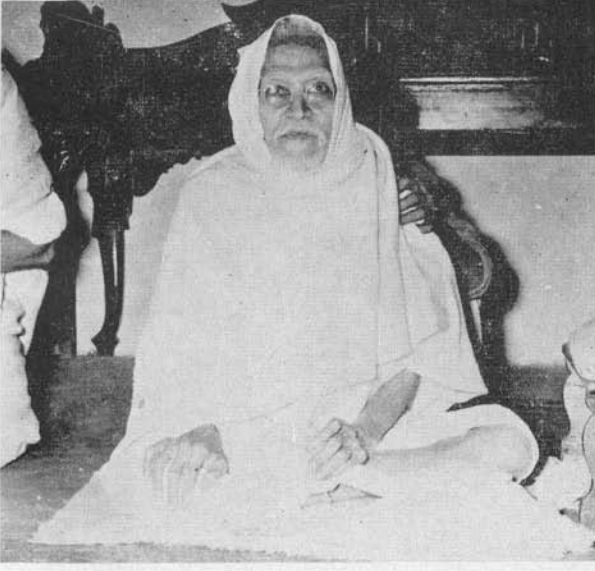
પ રિ શિ ષ્ટ

પૂ. આ. શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી મહારાજની હયાતી વખતની
કેટલીક સામગ્રી

પ. પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયનંદનસૂરિજી મહારાજનાં
ચાતુર્માસોની યાદી

ચાતુર્માસ સંખ્યા	સ્થળ	વર્ષ
૧	રાજગઢ (માળવા)	વિ. સં. ૧૬૭૦
૨	જવાલ (રાજસ્થાન)	૧૬૭૧, ૧૬૬૦
૨	સાદડી ”	૧૬૭૨, ૨૦૦૬
૧	ફલોધી ”	૧૬૭૩
૧	પાલી ”	૧૬૭૪
૨૨	અમદાવાદ	૧૬૭૫, ૧૬૭૭, ૧૬૭૬, ૧૬૮૦, ૧૬૮૩, ૧૬૮૬, ૧૬૮૭, ૧૬૯૨, ૨૦૦૧, ૨૦૦૨, ૨૦૦૭, ૨૦૦૮, ૨૦૧૦, ૨૦૧૧, ૨૦૧૨, ૨૦૨૩ થી ૨૦૨૭, ૨૦૩૦, ૨૦૩૧,
૧	ઉદયપુર	૧૬૭૬
૬	ખંભાત	૧૬૭૮, ૧૬૮૪, ૨૦૦૦, ૨૦૨૧, ૨૦૨૨, ૨૦૨૬
૧	ચાણુસ્મા	૧૬૮૧
૧	પાટણ	૧૬૮૨
૫	મહુવા	૧૬૮૫, ૧૬૯૧, ૧૬૯૬, ૨૦૦૫, ૨૦૧૩
૨	બોટાદ	૧૬૮૮, ૧૬૯૮
૩	ભાવનગર	૧૬૮૯, ૧૬૯૪, ૧૬૯૭
૧	જામનગર	૧૬૯૩
૬	પાલિતાણા	૧૬૯૫, ૨૦૧૪ થી ૨૦૨૦, ૨૦૨૮
૧	વલભીપુર	૧૬૯૬
૧	સાબરમતી	૨૦૦૩
૨	સુરેન્દ્રનગર (વઢવાણ કેમ્પ)	૨૦૦૪, ૨૦૦૬

૬૨ કુલ સંખ્યા

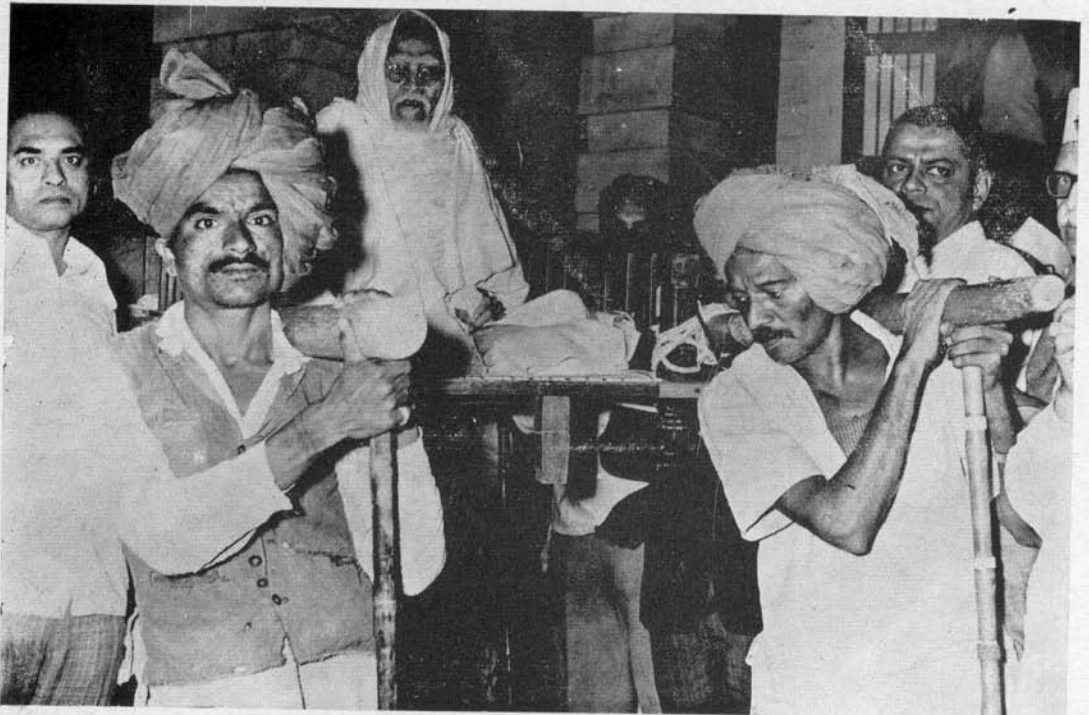

તીર્થાધિરાજ શત્રુંઘ્નની પ્રતિષ્ઠા માટે અમદાવાદથી પ્રસ્થાન
(વિ. સં. ૨૦૩૨, માગશર વદિ ૩, તા. ૨૧-૧૨-૭૫)

પાંજરાપોળમાં છેલ્લું ઈષ્ટસ્મરણ

પાંજરાપોળમાંથી છેલ્લી સ્વાનગી

तीर्थयात्राએ જતાં જીવનની મહાયાત્રા માટે પ્રસ્થાન
(તગડી, તા. ૩૧-૧૨-૧૯૭૫)

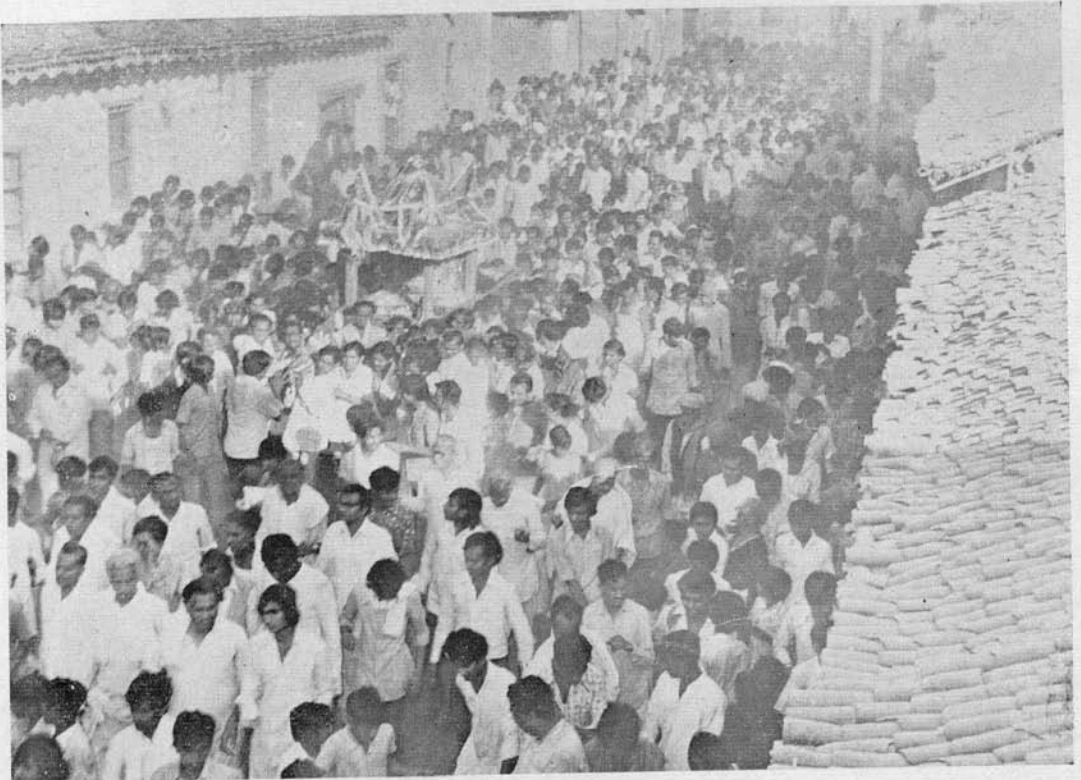
મૃતદેહને તગડીથી બોટાદ લઈ આવ્યા ત્યારે (તા. ૧-૧-૧૯૭૬)

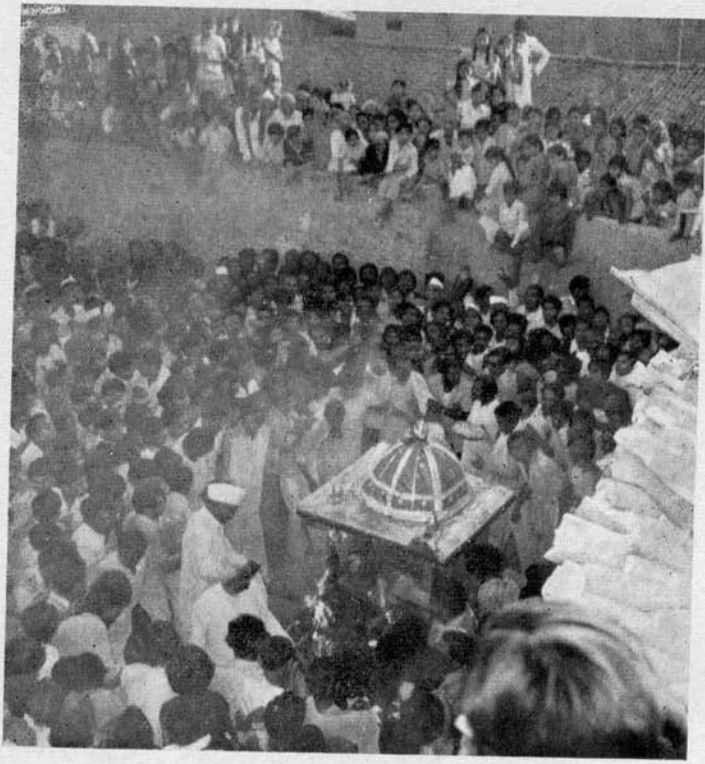

અંતિમ યાત્રામાં શેક આણંદજી કલ્યાણજીના ટ્રસ્ટીઓ વગેરેની હાજરી

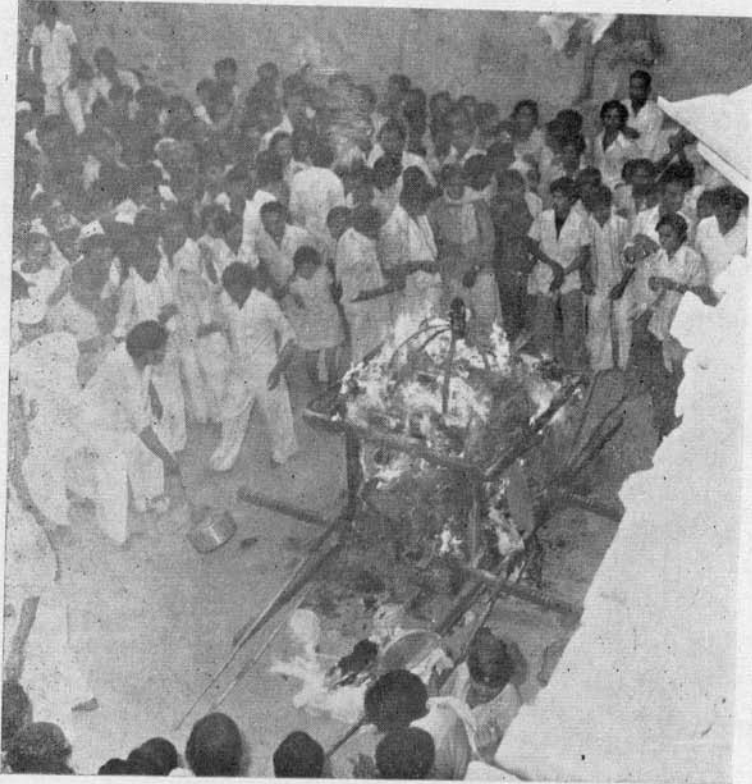

જ્ય જ્ય નંદા ! જ્ય જ્ય ભદ્રા !

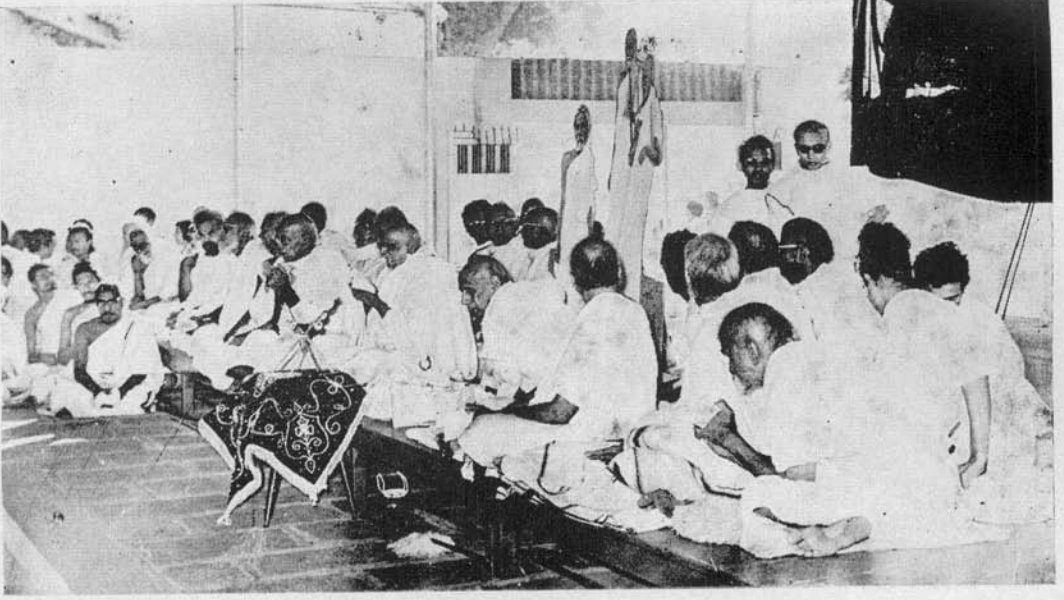

अंतिम संस्कारनी तैयारी

इंध्याने नामशेष करती पावकवाणा

વિશાળ શ્રમણસંઘ, આ. શ્રી વિજયકસ્તુરસૂરિજી મંગલાચરણ કરે છે.

આ. શ્રી વિનયવિક્રમસૂરિજી અંબલિ આપે છે.

શ્રેષ્ઠવર્થ કર્તુરભાઈ લાલભાઈની શ્રદ્ધાંબલિ

परमपूज्य आचार्य श्री विजयनन्दनसूरीश्वरजी महाराजे रचेली ग्रन्थो

संस्कृत कृतियो

ग्रन्थ	रचनासंवत्	रचनास्थल
१. जैनस्तोत्रभानुः ।	त्रि. सं. १९७२	सादडी
२. जैनसिद्धान्तमुक्तावली तत्त्वकल्पलताभिधटीकोपेता	” १९७५	अमदावाद
३. षडशीतिप्रकाशः । (अतुर्थ कर्मग्रंथ टीका)	” १९७६	उदयपुर
४. कर्मस्तवप्रकाशः । (द्वितीय कर्मग्रंथ टीका)	” १९७९	अंलात
५. सूरिस्तवशतकम् ।	” १९७९	अंलात
६. समुद्रघाततत्त्वम् ।	” १९८४	अंलात
० ७. तीर्थकृष्णामकर्मविचारः ।	” १९८५	महुवा
० ८. प्रतिष्ठातत्त्वम् ।	” १९८९	कदंभगिरि
० ९. मुनिसम्मेलननिर्णयानुवादः ।	” १९९०	अमदावाद
० १०. स्याद्वादरहस्यपत्रविवरणम् ।	” १९९२	कदंभगिरि
० ११. पर्युषणातिथिचिनिश्चयः ।	” १९९३	जामनगर
० १२. आचेलक्यतत्त्वम् ।	” १९८४	अंलात
० १३. हैमनेमिप्रवेशिकाव्याकरणम् ।	” १९८६	अमदावाद के अंलात
० १४. जैनतर्कसंग्रहः ।	” १९८३	
१५. श्रीपद्मावतीस्तोत्रम् ।	” १९८२	पाटणु
१६. श्रीकदम्बगिरिस्तोत्रम् । (अंक ४ द्विपत्रमां रच्यु)	” १९९३	जामनगर

गुजराती कृतियो

१. तपागच्छीय तिथिप्रणालिका	वि. सं. २०२८	अमदावाद
२. श्री नंदिस्त्रनां प्रवचनोः (पूज्यश्रीनां १७ प्रवचनोना संग्रह)	प्रवचन वर्षा वि. सं. २०२८	अंलात

नोंधः—० आ चिह्नवाणा ग्रंथो मुद्रित नथी थयां; प्पाडीना मुद्रित छे.

पू. आ. श्री विष्णुनंदनसूरीश्वरणी श्रीडीक साहित्य-प्रसादी

[१]

श्रीस्तम्भनपार्श्वनाथजिनाष्टकम्

श्रीमत्स्तम्भनपार्श्वनाथभगवन् ! लग्नं मनो मे त्वयि,
तृप्तिं याति तथापि तच्च तरलं नाद्यापि संमूर्च्छितम् ।
तन्नाथ ! त्वरवा कृपैकसुधया मां सिञ्च सिञ्च प्रभो !
येन त्वन्मयतां गते नु हृदये नाप्नोमि दुर्वेदनाः ॥१॥

श्रीपार्श्वः प्रगटप्रभावकलितः श्रीस्तम्भनाधीश्वरो,
क्लेशान्नो विविधान् कपायजनिताग्निर्मूलमुन्मूलयन् ।
सच्चिद्ब्रह्ममयो विशुद्धपरमज्योतिर्मयोऽहं सदा,
प्रेमाद्वैतमयस्तनोतु कुशलं 'सोऽहं' पदाध्यासितः ॥२॥

ऐश्वर्यं न मनोरमं मम तथा राज्यं न भाति प्रियं,
नैवाह्लादकराणि मेऽत्र हृदये रम्याणि हर्म्याणि च ।
चिन्तारत्नमपि प्रभो ! भवति नो प्रेयः पुनः सुप्रियं,
चैकं ते चरणाम्बुजस्य शरणं श्रीस्तम्भनाधीश्वर ! ॥३॥

नाथ ! त्वत्प्रतिविम्बदर्शनकृते पादौ समुत्कण्ठितौ,
नेत्रे नाथ ! तवास्यदर्शनपरे चाञ्चल्यपूर्णं सदा ।
हस्तौ स्तम्भनपार्श्व ! ते स्तुतिततिबद्धादरौ मे प्रभो !
साक्षात्कारमथाहमेकमनघं वाञ्छामि ते ध्यानतः ॥४॥

त्वल्लावण्यनिरूपणे च कुशले स्वस्थे विभो ! चक्षुषी,
त्वन्नामासृतकुम्भपानकविधौ श्रोत्रे समुल्लासिनी ।
यस्य त्वच्चरणाम्बुजैकविषया भक्तिर्दृढा मानसे,
दृष्टिः स्तम्भनपार्श्व ! ते सकरुणा धन्वस्य तस्योपरि ॥५॥

नीरोगोऽभयदेवसूरिभगवान् पार्श्व ! प्रभावाच्च ते,
येनाकारि नवागमाङ्गविवृतिश्चैत्यप्रतिष्ठा पुरा ।
वेदाष्टाङ्गमहीसमे पुनरहो श्रीनेमिसूरीश्वरः,
प्रासादं विशदं प्रतिष्ठितविधिं चाकारयत्सोत्सवम् ॥६॥

श्रीपार्श्वेश ! तवाभिवन्दनधियां मासोपवासं फलं,
षण्मासक्षणं च दर्शनफलं साक्षाज्जनानां ध्रुवम् ।
स्वलोके जलधौ च कान्तिनगरे सेवीतटे स्तम्भने,
पायान्नः स सुरेभ्यकृष्णवरुणैर्नार्गार्जुनेनार्चितः ॥७॥

नित्यानन्दमयाय शुद्धमनसां ध्येयाय तुभ्यं नमो,
भव्यानां भवनाशनाय भवतस्त्राणाय तुभ्यं नमः ।
आधिव्याधिहराय दुःखदुरितध्वंसाय तुभ्यं नमः,
श्रीमत्स्तम्भनभूषणाय भगवन् ! पार्श्वीय तुभ्यं नमः ॥८॥

पायान्नन्दनसूरिणा विरचितं शर्मप्रदं शान्तिदं
स्तोत्रं स्तम्भनपार्श्वनाथचरणाम्भोजकभक्तिप्रदम् ।
पृथ्वीनेत्रनभःकराङ्कितशुभे वर्षे मुदा वैक्रमे,
श्रीमत्स्तम्भपुरे ततो भवतु नः सुप्रीणितः श्रीजिनः ॥९॥

[२]

सकलतीर्थसार्धभौम—श्रीसिद्धगिरिभगवद्विभूषण-
श्रीऋषभप्रभुचिञ्जसिपञ्चविंशतिका

जय त्वं जगदानन्द ! जगत्तारणवत्सल ! ।
शत्रुंजयमहातीर्थ—शाश्वतार्चाप्रवर्त्तक ! ॥ १ ॥

केवलज्ञाननिर्वाण—शाश्वतानन्ददायिने ।

पुण्डरीकगिरीशाय, शाश्वताय नमोनमः ॥ २ ॥

ढङ्ककादम्बमुस्त्यानि, यस्य कूटेपु पंच वै ।

रसकूप्यौषधी रत्न—खानिभिर्विभ्रते श्रियम् ॥ ३ ॥

भवनव्यन्तरज्योति—वैमानिकसुरैर्नरैः ।

सेविताय नमस्तस्मै, सर्वतीर्थातिशायिने ॥ ४ ॥

संख्यातीताः समुद्भाराः, कारिता भरतादिभिः ।

उद्धारः कारितश्चात्र, कर्माशाश्रेष्ठिना ह्ययम् ॥ ५ ॥

इहाद्यावधि या नाथ ! ज्ञाताऽज्ञातास्तथाऽपराः ।
लेपशिल्प्यादिभिर्जाताः, काश्चिदाशतनाः खलु ॥ ६ ॥

शिल्पिकारुप्रभृतयोऽकार्पुर्व्यर्द्धिस्वर्णं कुतः ।
वयमज्ञा न जानीम एतेऽपि मतिमौढ्यतः ॥ ७ ॥

विम्बानामिह लेपादि—विधाने स्थापने तथा ।
या जाता अविवेकेना—शातनानां परम्पराः ॥ ८ ॥

परिहारकृते तासां, सर्वासां विधिना सता ।
जैनधर्मेकनिष्ठेना—हम्मदावादवासिना ॥ ९ ॥

श्रेष्ठिचीमनलालेन, लालभाईसुसुनुना ।
अभिषेकक्रियाऽऽरब्धा, नेमिसूरीशशासनात् ॥ १० ॥

अष्टाहिकोत्सवः श्रेयः, कुम्भस्य स्थापनं तथा ।
ग्रह-दिवपालपूजा च, स्थयात्रा महोद्भुरा ॥ ११ ॥

शास्त्रोक्ता च बृहन्नन्धा-वर्त्तपूजा सुविस्तरा ।
अभिषेकक्रिया मुख्या, शान्तिस्नात्रमहोत्सवः ॥ १२ ॥

सूरिमन्त्रैर्मूलमन्त्रै—मुद्रामण्डलदर्शनैः ।
अभिषेकविधानादा—शातना यान्तु दूरतः ॥ १३ ॥

करुपोक्तविधिनैतच्च, यथाशक्त्यखिलं कृतम् ।
प्रसीदादिमतीर्थेश ! शत्रुंजयशिरोमणे ! ॥ १४ ॥

प्रमादाज्ञाननिर्मगना, वयं नाथाविवेकिनः ।
भक्तियोगेऽपि सम्भूढाः, प्रसादं कृपया कुरु ॥ १५ ॥

त्वमेव शरणं नाथ ! त्वमेव च कृपाम्बुधिः ।
शान्तिं तुष्टिं च पुष्टिं च, प्रसादात् कुरु च क्षमाम् ॥ १६ ॥

दैन्यं रोगश्च दोषश्च, दुरितं यान्तु च क्षयम् ।
सौमनस्यं शुभं सिद्धि—र्जायतां त्वत्प्रसादतः ॥ १७ ॥

सर्वे शासनदेवाश्च, सर्वे सूर्यादयो ग्रहाः ।
 चक्रेश्वरी कपर्दिश्च, प्रसन्नाः सन्तु सर्वदा ॥ १८ ॥

श्रीचतुर्विधसंघेऽस्मिन्, ज्ञानादित्रितयं प्रभो ! ।
 वर्धतां ते प्रसादेन, जायतां मङ्गलावली ॥ १९ ॥

पुत्रपौत्रादिसन्ताने, सौभाग्यं धर्मधीर्यशः ।
 पुण्यानुबन्धिनी लक्ष्मी—वर्धतां च दिने दिने ॥ २० ॥

सिद्धान्तशास्त्रसिद्धाय, त्रिकालाबाधिताय च ।
 नमस्ते तीर्थराजाय, शत्रुंजयमहागिरे ! ॥ २१ ॥

आशातना याः किल देवदेव ! मया त्वदर्चारचनेऽनुषक्ता ।
 क्षमस्व तां नाथ ! कुरु प्रसादं, प्रायो नराः स्युः प्रचुरप्रमादाः ॥ २२ ॥

न धनं न हि राज्यसम्पदं, न हि विद्यामिदमेकमर्थये ।
 मयि धेहि मनागपि प्रभो ! करुणाभङ्गितरङ्गिते दृशौ ॥ २३ ॥

मरुदेवाकुक्षिसरो-ऽम्भोरुह ! क्षितिपावन !
 क्षमस्व ऋषभस्वामिन् ! कृपापीयूषवारिधे ! ॥ २४ ॥

ॐ ह्रीं श्रीं ऋषभस्वामिन् ! नमस्ते त्वत्प्रभावतः ।
 ऋद्धिर्वृद्धिश्च कल्याणं, श्रीसंघे जायतां सदा ॥ २५ ॥

(रचना : वि. सं. १९९६ भागशर; पाणिताशुा; प'थवि'शिकाभां
 वलु'वेस मडोत्सव अवसर. २२मे श्लोक प्राचीन छे.)

[३]

श्रीकदम्बगिरितीर्थराजस्तोत्र—भांना डेटलाक श्लोके।

कदाहं कादम्बे विमलगिरिशृङ्गारतिलके,
 वसानः सन्तापं त्रिविधमपि तीव्रं प्रशमयन् ।
 परात्मन्यात्मानं समरसविलीनं च विदधत्,
 समानेष्ट्ये सोऽहं ध्वनितहृदयोऽशेषदिवसान् ॥ २ ॥

धसन कादम्बाद्रेः परमरमणीये परिसरे,
 स्थितो योगाभ्यासे शमदमसमाधानसुभगे ।

जगन्नाथ ! त्रातश्चरमजिननाथेति प्रलपन
 अविश्रान्तं तस्व' निरवधि गमिष्यामि हि कदा ॥ १३ ॥
 स्तुवे प्राच्यां तालध्वजगिरिविभुं पञ्चमजिनं,
 इतश्च श्रीवीरं मधुपुरमणिं दक्षिणदिशि ।
 प्रतीच्यां श्रीनेमिं गगनशिखरे रैवतगिरौ,
 उदीच्यां नाभेयं विमलगिरितीर्थेश्वरपतिम् ॥ २४ ॥
 मयूराणां वृन्दं मदयतु नवा नीरदघटा,
 चकोराणां चित्ते विदधतु मुदं चन्द्रकिरणाः ।
 मयि त्वेष द्वेषप्रणयप्रणिधानैककुशले,
 समृद्धः कादम्बः प्रकटयतु लोकोत्तरमुदम् ॥ २८ ॥
 नमस्ते कादम्बामरनरनमस्याय च नमो,
 नमस्ते कादम्बाधरितपरतीर्थाय च नमः ।
 नमस्ते कादम्बाघनितलललामाय च नमो
 नमस्ते कादम्बाद्भुतगुणनिधानाय च नमः ॥ ३० ॥
 सिद्धक्षेत्रं शरीरं त्रिभुवनतिलकं मुख्यशुङ्ग शिरो मे,
 बाहुस्तालध्वजाद्रिः प्रथम इह तथा हस्तिसेनः परोऽयम् ।
 पुण्या शत्रुञ्जयेयं शम्भुमलहरी ध्यानयोगः कदम्बो,
 ज्योतिष्मानन्तरात्माऽप्यथ जयति तनो नास्ति किञ्चिद् बहिर्मे ॥३३॥

(वि. सं. १८६३ना. जमनगरना. यातुर्भास इरमियान, इत अेक ज दिवसमां रयेल योत्रीस श्लोकेतु' आ 'श्रीकृष्णगिरितीर्थारोहतेन' वांथीने अतीव प्रसन्न अनी गयेला पूज्य शासनसम्राट् आ. श्री विजयनेमिसुरीश्वरज महाराजे पूज्य आगमोद्धारक आ. श्री सागरानंदसुरीश्वरज महाराजने भारे जलट साथे कडेलुं : " लुओ, सागरज महाराज ! मारा नंदने आ अेक ज दिवसमां अनप्युं छे.")

[४]

समुद्घाततत्त्व—अथना भंगलायरशुना श्लोके।

वैतादये नमिना तथा विनमिना भक्त्या समाराधित',
 शक्रेन्दृक्णगभस्तिनागपतिभिः स्वीये विमानेऽर्चितम् ।
 श्रीकृष्णेन जरानिवारणकृते स्नात्रेण संपूजित',
 श्रीशंखेश्वरपार्श्वनाथमनघं स्तौमीष्टसंसिद्धये ॥ १ ॥
 कीर्तिर्यस्यास्खलितमवर्णो दीप्यते सर्वदिक्षु,
 पीयूषाम्भोनिधिलहरिका भारती सार्वभावा ।
 धीसाम्राज्यं परिचितसमस्त्रान्यशास्त्रप्रपञ्चं,
 सोऽस्तु प्रौढप्रकटमहिमा नेमिसुरिर्मुदे नः ॥ २ ॥

(२थना : सं. १८८४)

[५]

आचेलक्यतत्त्व-ग्रंथनुं अंतिम भंगल

प्रौढप्रभावसुभगा सुविशुद्धवर्णा
पूर्णाभिलाषविवृशनिषेवनीया ।
वाणी कवेरिव मुदं वितनीतु पुण्या,
श्रीस्तम्भनाधिपतिपादस्वावली वः ॥ १ ॥
बुधजनरुचिरम्यं नन्दितानन्दवृन्दं,
शमितसकलतापं बोधशुद्धिप्रकाशम् ।
वचनममृतसारं श्रीतपागच्छपस्या-
नघमहमभिनीमि श्रीभतो नेमिसूरेः ॥ २ ॥
सिद्धान्तःश्च नयाः कणादकपिलव्यासाश्रपादोद्भवा
मायासौनवज्रैमिनीयसमया येनाखिला वेदिताः ।
तत्तन्तव्यमहार्थशास्त्ररचनासंप्राप्तसद्गौरवः,
सोऽयं श्रीगुरुनेमिसूरिभगवान् भट्टारको नः श्रिये ॥ ३ ॥

(रचना : सं. १६८४)

[६]

जैनतर्कसंग्रह-ग्रंथनुं अंतिम भंगल

श्रीमद्वीरजिनो जीयान्, सल्लब्धिगौतमः प्रभुः ।
यद्वचःसुधया सिक्ता, विबुधा अमराः सदा ॥ १ ॥
साम्राज्यं यस्य प्रौढप्रकटमहिमसज्ज्ञानकर्मप्रधानं,
स्याद्वादाध्यात्मरम्या मितिनयविशदा शुद्धभावा च वाणी ।
सोऽयं प्रोहामधामा परमगुणनिधिः सर्वतन्त्रस्वतन्त्रः,
स्वप्ने वा जागरे वा शरणमनुदिनं नेमिसूरिर्ममास्तु ॥ २ ॥

(रचना : सं. १६८३)

[७]

जैनसिद्धान्तमुक्तावली-ग्रंथना प्रारंभिक भंगल-श्लोके।

भव्यसत्त्वतमोद्यन्थि-भेदको जिनपुङ्गवः ।
धर्मनाथः शिवं दद्यात्, केवलालोकभास्करः ॥ १ ॥
यद्वैर्येण समानभावकलितो मेरुस्तु दाढ्यान्वितो,
गाम्भीर्येण समोऽपि यस्य जलधिः क्षारेण संपूरितः ।
यद्वक्त्रानुविधानकार्यपि सदा चन्द्रः कलङ्की खलु,
सोऽयं सर्वगुणाकरो विजयते श्रीवर्द्धमानो जिनः ॥ २ ॥

यं ध्यायन्ति सरस्वती त्रिभुवनस्वामिन्यथ श्रीमती,
श्रीयक्षाधिपतिः सुराधिपतयश्चाशेषसम्पत्प्रदम् ।
सर्वा लब्धय आश्रयन्ति शरणं यं चैव नित्यं मुदा,
वन्दे तं भगवन्तमादिममुनिं श्रीगौतमस्वामिनम् ॥ ३ ॥

आर्द्रं यस्य मनः सुधेव चरितं चन्द्रप्रभेवामलं,
मृद्धीकेव सदा वचो मधुरिमाधुर्यं प्रमाणानुगम् ।
सम्यक्सिद्धितस्त्रिमन्त्रप्रवरः श्रीमत्तपागच्छपः,
सोऽयं श्रीगुरुनेमिसूरिभगवान् भूयात् सतां श्रेयसे ॥ ४ ॥

(रचना : सं. १९७५)

[८]

प्रतिष्ठातृत्व—ग्रंथना भंगल-श्लोके।

समग्रैश्वर्यसंपन्नः, पूजितस्त्रिदशैः श्रिये ।
श्रीमान् सेरीसकाधीशः, पार्श्वो मेऽस्तु भवापहः ॥ १ ॥

श्रीमान् वीरजिनो जीयाद्, यच्छासनरसायनम् ।
रसयित्वाऽभवन्नूनं, शिथिला मे भवार्त्तयः ॥ २ ॥

श्रीगौतमेन्द्रभूतिः स्ताद् भव्यानामिन्द्रभूतये ।
कवलैः केवलालोक-कर्ता योऽभूत्तपस्विनाम् ॥ ३ ॥

यन्नामस्मृतिमात्रेण, सिध्यन्ति सर्वकामनाः ।
सुधाधारोपमा यद्भी-रमोघा भव्यदेहिषु ॥ ४ ॥

पूज्यास्ते शासनोद्धार-धुरीणा धीरबुद्धयः ।
पवित्रप्रौढसाम्राज्या, जयन्ति नेमिसूरयः ॥ ५ ॥ (युगम्)

(रचना : सं. १९८६)

[९]

श्रीपर्युषणातिथिविनिश्चयमङ्गलश्लोकौ ।

सेरीसकपुरोत्तंसं, सप्रभावाञ्जनप्रभम् ।
नौमि सेरीसकं पार्श्वं, सर्वमङ्गलदायिनम् ॥ १ ॥
वन्देऽहं सूरिसम्राजं, नेमिसूरिं जगद्गुरुम् ।
यत्कृपालेशतोऽप्यत्र, सिद्धिं यामि न संशयः ॥ २ ॥

अतिममङ्गलश्लोकौ

श्रीशत्रुञ्जयतीर्थराजतरणिं श्रीमारुदेवं प्रभुं,
श्रीमच्छान्तिजिनं च जामनगरे, श्रीरैवताधीश्वरम् ।

श्रीनेमिं प्रकटप्रभावनिभृतं, पार्श्वं च सेरीसकम् ।
 श्रीकादम्बकमौलिरत्नमनिशं श्रीवर्धमानं स्तुवे ॥ १ ॥
 पृथ्वीपुत्रोऽपि योऽसावतिचरणपदातीतरूपेण रम्यो,
 रागातीतस्वभावं मृगगमनमृतेऽप्युच्चभावं दधानः ।
 सर्वस्थानस्थितोऽपि प्रकटितकुशलो नैव वक्रो न चास्त-
 इन्द्रार्च्यश्चेन्द्रमृतिर्भवतु स गणभृद्गौतमो मङ्गलाय ॥ २ ॥

('पयुष्युतिथिविनिश्चय' ग्रन्थना प्रारंभना तथा अंतना श्लोकिमांधी)
 (रचना : सं. १६६३)

आचार्य महाराजे रचेल स्तवने।

(१)

श्री आहीश्वरजिन स्तवन

(संवत ज्येष्ठ अक्षयंतरे रे-जे राग; भागेशं लले आप्युं.)

- नाभिनृपसुत वंदीजे रे, आनंदीजे शिरकाल;
 जन्म जरा मृत्यु वामीजे रे, पामीये सौख्य विशाल.
 हो प्रभुलु ! पाप प्रत्युद्धने वारजे रे, ज्ञानप्रकाश विस्तारजे रे,
 हो कहीपक जिनराज. (१)
- सांनिधमां सिद्धि छतां रे, लव्यतुं हित करवा ज;
 यविथा सर्वार्थसिद्धथी रे, लूमितले भूपराज. हो प्रभुलु (२)
- जगती ज्ञानथी आवीया रे, देव सडित सुरराज;
 वंदी पंच इपी थया रे, जिन प्रभु उस्त धराय. हो प्रभुलु (३)
- दिव्य हुंडुलिना नादथी रे, गर्जता गगन भोजार;
 सुरवर वृन्दथी शोभता रे, आल्या सुरपति सार. हो प्रभुलु (४)
- कंचन गिरिवर गाजतो रे, स्थिर थयो सभ परिवार;
 शृंग उपर जिन थापीया रे, दुर्षं हृदय अपार. हो प्रभुलु (५)
- क्षीरपयोधिथी लयां रे, कंचन कलश विशाल;
 स्नान करे लज्जित लरे रे, लेहे लवलथ जल. हो प्रभुलु (६)

- જન્મોત્સવ હુષે કરી રે, આવ્યા જિનજનની પાસ;
શીશ નમાવી વંદીને રે, શક આવ્યા આવાસ. હો પ્રભુજી૦ (૭)
- વય થયે રાજ્ય ભોગવે રે, ત્રણ ભુવન લોકપાલ;
લોકાન્તિક દેવ વિનવે રે, તીર્થંકર ઉજમાલ. હો પ્રભુજી૦ (૮)
- સંયમી થઈ સિદ્ધિ વર્ધા રે, જ્યોતિસ્વરૂપ જિનરાય;
શ્રી નેમિસૂરિ તણે રે, ઉદય “નંદન” ગુણ ગાય. હો પ્રભુજી૦
- પાપ પ્રત્યુહને વારજો રે, જ્ઞાન પ્રકાશ વિસ્તારજો રે,
લોકહીપક જિનરાજ. (૯)
- (રચના : વિ. સં. ૧૯૮૦ આસપાસ)

(૨)

શ્રી ઋષભજિન સ્તવન

(વિહરમાન ભગવાન સુણો મુજ વિનતિ-એ રાજ)

- આદીશ્વર આદિ તીર્થપ્રવર્તક તું થયો, આદિ લોકાલોકના ભાવભાસક થયો;
આદિ ધર્મધુરંધર કદપશાળી સમો, આદિ મોહનિવારક ભવ્ય જના ! નમો. (૧)
- આદિ અતિશયવંત વિશાલ ગુણે ભર્યો, આદિસાર્ધ અનંત સુસૌખ્યને તું વર્યો;
આદિ દેવ નરેશ સમૂહથી પરિવર્યો, આદિ ભારત ભૂમિ પાવન કરી વિચર્યો. (૨)
- આદિ ચઉવિહ સંઘ-સરોજ વિકાસતો, આદિ હેમ સિંહાસન ભાતુ તું ભાસતો;
આદિ કર્મના મર્મ વિદારક ધર્મને, આદિ રોપકનાથ વિદાયક શર્મને. (૩)
- આદિ વીણુ અનંત સંસારમાં હું ભર્યો, આદિ દેવત શુદ્ધ સ્વભાવ મને ગમ્યો;
આદિ વાન અનંત અક્ષય સુખ સાંભળી, આદીશ્વર જિન આવ્યો પાપ દુઃખે બળી. (૪)
- શરણે આગત સેવક પાપ નિવારીને, તારક ! તાર તું દાસ દયા દિલ ધારીને;
તપગચ્છ વ્યોમ નભોમણિ નેમિસૂરીશ્વરું, વાચક ઉદય અતેષદ “નંદન” સુખ કરું (૫)

(૩)

શ્રી શાન્તિનાથજિન સ્તવન

(વીરજી સુણો એક વિનતિ મોરી-એ રાગ)

- શાન્તિ જિનેશ્વર તારક માહરા, અરજ કરું એક જગદાણી રે;
આવ્યો સેવક શરણે તાહરા, હોંશ ધરી મનમાં ઘણી રે.
પ્રભુ ! મને તારો, ભવજલ પાર ઉતારો ને રે. (૧)

- समता सुंदरीना प्रभु भोगी, त्रणु रत्न मुज् आपो ने रे;
 हीनहयाल कृपापर तारक, जन्मभरणु दुःख कापो ने रे, प्रभु ! मने तारो० (२)
- जेम पारेवा पंभीनी उपरे, स्वामी तुमे कुरुषुा कीधी रे;
 तीम जे निज सेवक संभारो, तो तुमे पदवी साची वीधी रे. प्रभु ! मने तारो० (३)
- अर्थी थाये उतावणो आजे, क्षणु लागे सो वर्षा सभी रे;
 समकित सुणडी धो ने प्रभुए ! आपने त्यां तो नथी कभी रे. प्रभु ! मने तारो० (४)
- नरक-निगोहमां भडु लव लभीयो, आधडीयो अज्ञानमां रे;
 काल अनंतो धणुी पेरे गभीयो, मोह सुराना पानमां रे. प्रभु ! मने तारो० (५)
- मृगलंछन मनहरेणी मूरति, सुरति सुंदर प्रभु ताहरी रे;
 चन्द्र थकेर तणुी पेरे नीरणी, आश इणी आज माहरी रे. प्रभु ! मने तारो० (६)
- विश्वसेन नृप नयनानंदन, तुम पद सेवा पाभीने रे;
 तपगच्छ नायक नेमि-उदयनो, “ नन्दन ” कडे शिर नामी ने रे. प्रभु ! मने तारो० (७)

(४)

श्री नेमिनाथजिन स्तवन

(लेख रे उतारो राज लखरी-जे राज)

- राजिमती रणे लणुे, प्यारा प्राणु आधार ए;
 मुज्शे सुणी प्रभु ! माहरे, आवो आवो मुज् द्वार ए. राजिमती० (१)
- पशुनो पोकार सांलणी, मूकी मने निराधार ए;
 नव लव केरी प्रीतडी, तोडी प्रभु ! पलवार ए. राजिमती० (२)
- शाने कारणु प्रभु ! आनीया, लवुं डतुं जे नाथ ! ए;
 छेतरी छेड दीयो मुने, पणु छोडुं नहि साथ ए. राजिमती० (३)
- वरसीदान देछ करी, याह्या गढ गिरनार ए;
 सडसावने संचम लेछ, वरीया केवल सार ए. राजिमती० (४)
- तारा एवन-संगीतमां, मारुं डैयानुं गीत ए;
 साथे संचम आहरी, करुं शिवलक्ष्मीनी प्रीत ए. राजिमती० (५)

આત્મ-અલેદપણે કરી, ન્યૌતિમાં ન્યૌતિ મિલાય જી;
સાદ્ધિઅનંત સ્થિતિ વરી, સિદ્ધ સ્થાને સોહાય જી. રાજિમતી૦ (૬)

નેમરાજીલ મુક્તિ વર્ધાં, પ્રીતિ અલંગ કહાય જી;
નેમિઅતે'ષદ ઉદયનો, “ નન્દન ” કહે ચિત્ત લાય જી. રાજિમતી૦ (૭)

(૫)

શ્રી પાર્શ્વનાથજિન સ્તવન

(પ્રાણુથકી ખાશે મુને રે, પુરિઆદાણી પાસ-એ રાગ)

આજ આનંદ અતિ થયો રે, ભેટયા શ્રી પ્રભુ પાસ;
મૂરતિ મનોહર તાહરી રે, પૂરે મુજ મન આશ. પ્રભુશ્રી સ્તા'ભનપતિ પાસ. (૧)

અશ્વસેનનો લાડલો રે, આપે અતિહિ આનંદ;
વામાજીનો નંદલો રે, મુજ શારદનો ચંદ. પ્રભુશ્રી૦ (૨)

મસ્તકે મુચુટ સોહામણો રે, કઠે નવસરો હાર;
બાંહે બાબુબંધ બેરખા રે, આંબલડી અવિકાર. પ્રભુશ્રી૦ (૩)

રવિ શશિ મંડલ જીપક કુંડલ-યુગલ મનોહર જલકે;
તુમ પરે અહોનિશ ઉદિત કરો પ્રભુ ! ઇમ કહેતાં ગુણ મહકે. પ્રભુશ્રી૦ (૪)

શાન્ત મૂરતિ પ્રભુની ખારી, મુજ મન અતીહિ સુહાય;
કમનીય કાન્તિ નિલમ કચારી, પ્રસર્યો સદલ સછાય. પ્રભુશ્રી૦ (૫)

સ્તા'ભનપુરપતિ પાસ નિહાળી, બોધિબીજ થયું શુદ્ધ;
લવોલવ સેવા તુમ પય કેરી, માગું એહિ જી બુદ્ધ. પ્રભુશ્રી૦ (૬)

વામાનંદન પાર્શ્વપ્રભુજી ! પૂરો મનના કોડ;
નેમિસૂરિ ઉદય વાચકનો, “ નન્દન ” નમે કર ભેડ. પ્રભુશ્રી૦ (૭)

(૬)

શ્રી મહાવીરસ્વામીજિન સ્તવન

(ભેખ રે ઉતારો રાજ ભરથરી-એ રાગ)

ત્રિશલાનંદન પ્રભુ ! માહરી, વિનંતી અવધાર જી;
શ્રવણે સુણી ગુણ તાહરા, આવ્યો તુમ દરખાર જી. ત્રિશલા૦ ૧

- રાગ-દ્રેષ મહા મોહમાં, મૂંઝવે કાલ અનંત છ;
ચૂરો ચઉગઈ માહરી, મહેર કરી જગતાત ! છ. ત્રિશલા૦ ૨
- તારક ઝિરુદ છે તાહરુ, તું શમદમ ભંડાર છ;
કરુણાનાથ દીનાનાથ છ, સકલ ગુણના આગાર છ. ત્રિશલા૦ ૩
- હરિલંછન ગત લંછનો, સિદ્ધારથ જસ તાત છ;
કાયાની માયા સવિ છોડીને, થયા મુનિ અવદાત છ. ત્રિશલા૦ ૪
- સંગમ સુરાધમ દેવના, ઉપસર્ગ બહુ વાર છ;
ઉપશમ રસ માંહી ઝીલતા, સહ્યા પ્રભુ અણુગાર છ. ત્રિશલા૦ ૫
- નિજપદ્મકજ દંશતો, અંકોશીયો ચંડ નાગ છ;
કરુણા કરી પ્રભુ ઉદ્ધર્યો, ગયો દેવલોક સુભાગ છ. ત્રિશલા ૬
- ઘાતી કર્મ બપાવીને, પામ્યા ક્ષાયિક નાણુ છ;
ત્રણે જગતના ભાવને, પ્રકાશે જિનભાણુ છ. ત્રિશલા૦ ૭
- કનક રચણુ મણી સોહતું, સમવસરણુ રચું સાર છ;
ચોસઠ સુરપતિ નાથને, આવી પ્રણમે ઉદાર છ. ત્રિશલા૦ ૮
- ચઉવચણુ લલી દેશના, સોવનવણું પ્રભુરાજ છ;
દીયે જગતના જંતુને, સકળ સંશય ભાંજે છ. ત્રિશલા૦ ૯
- ચઉતીસ અતિશય શોભતા, પાંત્રીસ વાણી ગુણધામ છ;
ભામંડલ અતિદીપતું, આદિત્ય પરે લલામ છ. ત્રિશલા૦ ૧૦
- ત્રણુ ભુવનના નાથને, માથે ત્રણુ છત્ર વિરાજે છ;
ઉભય પાસમાં જે આમરો, શોભે અતિ મહારાજ છ. ત્રિશલા૦ ૧૧
- સુરકૃત કનકારવિંદમાં, ઠવે પગલાં અભિરામ છ;
ચરણુકમલ પ્રભુ ! તાહરા, સેવે સુર કોટી ગ્રામ છ. ત્રિશલા૦ ૧૨
- ચજ્ઞ માટે થયા એકઠા, વિપ્ર એકાદશ પ્રધાન છ;
સંશય ટાલી સહુ તેહના, કીધા આપ સમાન છ. ત્રિશલા૦ ૧૩
- નય નિધિ પ્રભુ ! તાહરી, મૂર્તિ શાન્ત અવિકાર છ;
દેખી રીજે ભવિ આતમા, કઠિન કર્મ નિવાર છ. ત્રિશલા૦ ૧૪
- દયાનિધિ ! દયા ધારીએ, તુજ અનુપ પ્રતાપ છ;
પાપ નિવારે પ્રભુ ! માહરાં, શરણે રહ્યો હવે આપ છ. ત્રિશલા૦ ૧૫

આદિ અનંત પદ જઈ વચું, નહિ દુઃખનો લવલેશ છ;
 “નન્દન” કહે પ્રભુ માહરી, માની લહો અરદાસછ.

ત્રિશલાનંદન પ્રભુ! માહરી૦ ૧૬

જ્ઞાનદ્રવ્યના ઉપયોગ સંબંધી ખુલાસો આપતો એક પત્ર

નમો નમઃ શ્રી ગુરુનેમિસૂરયે

જૈન સાહિત્ય મંદિર, પાટીતાણા (સૌરાષ્ટ્ર)

તા. ૧૯-૬-૬૧

લિ. વિજયનંદનસૂરિ વિ.

તત્ર શ્રી દેવગુરુભક્તિકારક શા. ભોગીલાલ ખુલાખીદાસ વગેરે યોગ્ય ધર્મલાભ.

(અમદાવાદ)

પરમપૂજ્ય પરમોપકારી પ્રાતઃસ્મરણીય શાસનસમ્રાટ બાલધ્રમ્મચારી પૂજ્યપાદ પરમકૃપાળુ શ્રી ગુરુભગવંતના પુણ્યપસાયથી અહીં સુખશાતા વતે છે. તમારો તા. ૧૭-૬-૬૧નો પત્ર મલ્યો. તમારા કુશલાદિ સમાચાર જાણી સંતોષ. જવાબમાં—

તમારે ત્યાં “ પ્રાચ્ય વિદ્યા ભવન ” જ્ઞાનભંડાર માટે પુસ્તકો આપવા-લેવા-સાચવવા સારુ રાખેલ જે શ્રી વીતરાગ ભગવાનનો અનુયાયી માણસ છે, તેને મહેનતાણું તે સંસ્થાના જ્ઞાનખાતામાં આવેલ રકમમાંથી આપીએ તો તે બરાબર છે, પૂછાવ્યું તો તે રીતે આપવામાં અમોને કોઈ બંતનો બાધ લાગતો નથી. આપી શકો છો.

વિશેષમાં, તે માણસ પુસ્તકો સિવાયનું બીજું કોઈ કામ તમારું કે સોસાયટીનું કરતા હોય કે કરાવતું હોય તો તેમાં અમુક ભાગ મહેનતાણું સાધારણ ખાતેથી આપવું, જેથી આપણે આપણું કંઈ આંટાવિંટાનું કરાવતા હોઈએ તો તે બાબતનો પણ દોષ રહે નહિ. જેમ ૧૨ આના જ્ઞાનખાતામાંથી, ૪ આના સાધારણખાતામાંથી, અથવા ૧૪ આના જ્ઞાનખાતામાંથી, ૨ આના સાધારણખાતામાંથી આપવા; જેવું જે ખાતાનું કામ.

હાલ એ જ, સાધવીજ મહારાજના સ્વાધ્યાય અર્થે મોકલાવેલ શ્રી ઉત્તરાધ્યયન પુસ્તક ૧ મોકલ્યું, તે પણ પહોંચ્યું છે. તે સાધવીજ મહારાજને મોકલાવી આપીશું. ધર્મકરણીમાં યથાશક્તિ ઉદ્યમવંત રહેવું. જેન સોસાયટી સકળ શ્રીસંઘને અમારા ધર્મલાભ.

તા. ૬. ઉપર પ્રમાણે મહેનતાણું લેનાર માણસને પણ તે પ્રમાણે ખાતામાંથી મહેનતાણું લેવામાં સંકોચ કે શંકા લાવવાની જરૂર નથી. તે તે ખાતામાં મહેનત કરીને તે તે ખાતામાંથી મહેનતાણું લેવાનું છે. એ જ.

ॐ अहं नमः। अनन्वतीर्धके रगाणधराडिसमलङ्कृत-

श्रीसिद्धागिरिभगवतेनमः।

श्रीकदम्बगिरितीर्थराजाय नमः।

श्रीसर्वसिद्धिसम्पन्नश्रीगौतमस्यामिने नमः॥

सर्वलक्षणस्य तन्मशासनसमाह स्वरिचक्र

चक्रवर्त्तिपागच्छाधिपतिभट्टारका-

चार्यश्रीमद्विजयनेमिसूरिभगवद्भयो-

नमः।

॥ प्रतिष्ठातन्वम् ॥

समग्राभ्यर्चसम्पन्नः एजितस्त्रिदुर्गैः श्रियै ॥

श्रीमान् सेरीसकाधीशः पाश्वोमैःस्तुभवापहूः ॥

॥ १ ॥

श्रीमान्द्वीरजिनोऽजीयाद्-यच्छासनरसायनम् ॥

रसयित्वाभवन्मूनं शिथिलां मे भवार्त्तयिः ॥

॥ २ ॥

श्रीगौतमेन्द्रभूतिःस्नाद्-भव्यानामिन्द्रभूतये ॥

कचलैःकेवलालोक-कर्त्तयौऽभूत्तपास्विनाम् ॥

॥ ३ ॥

पू. आ. श्री विजयनन्दनसूरिलुना देवतागरी उस्ताक्षरै

શુભ - આશીર્વાદ

જગદુરનીય - જગતના ગુરુ - જૈનધર્મના શાસન સમુ
વર્તમાનકાળમાં યુગપ્રધાન સમાજના વાલ્યપણાથી
અર્થે પ્રમુખ્યતા મહાન જ્ઞાનને તેજવંત
સુગૃહીતનામધ્યેય-પ-પૂ- શાસન સમ્રાટ પ્રવિષ્ટ
ને મિસ્ત્રીશ્ચરણ મહારાજ સારોજ -
જેઓ મારા મહાન ઉપકારી છે
મારા અનાથના નાથ છે
મારા અશરણના શરણ છે
મારા પરમ ઉદ્ધારક છે
મારા તરણ તારણાર છે
મને અધ્યક્ષને અધ્યાપનાર છે
મને અમ્યગ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર રત્ન ત્રયી પમાડના
તેમાં સ્થિર કરનાર અને ઉત્તરોત્તર તેમાં વૃદ્ધિ
પમાડનાર છે
મને શ્રીવીતરાગ શાસ્ત્રમાં અટલા ઉચ્ચ જોડીએ
જો લાવનાર છે
મને પામર ઝીડીને (ઉંજર સ્વરૂપે) બનાવનાર તે
મારા પરમ ગુરુ મહાવંતનો ઉપકારનો બદલો
મવડોડા ઝોડીએ પરમ વાળા શાંતિયલેખનથી
તેઓ જ્ઞાના મુખમાં છેલ્લા પાસો પાસ સુધા પરમ
ઉદય - જંદમ - રતા

પૂ. આ. શ્રી વિજયનંદનસૂરિભાઈ ગુજરાતી હસ્તાક્ષરો

आचार्यगुणसंकीर्तनम्

[१]

शास्त्रविशारद-न्यायवाचस्पति-कविरत्न-सिद्धान्तमार्तण्ड-पूज्यपादाचार्य
श्रीविजयनन्दनसूरीश्वरमहाराजान् प्रति दोलतनगरात् प्रहितं दलम् ॥

प्रेषकः—परमपूज्य—आचार्य—श्रीविजयदेवसूरीश्वराणां शिष्यः
परमपूज्य—पंन्यास—श्रीहेमचन्द्रविजयो मुनिः

यदुपह्वं धर्मनाचमधिरुह्य तरन्ति भीमभवजलधिम् ।
भव्यास्तमर्चयेऽहं जिनराजं राजराजिनतम् ॥ १ ॥

नगरे दोलतसंज्ञे विराजिनं प्रसुमरप्रभावाढ्यम् ।
श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वं भक्त्या प्रणिपत्य पार्श्वार्च्यम् ॥ २ ॥

लब्धिनिधानं ध्यात्वा गणभक्त श्रीगौतमं सुरेन्द्रनतम् ।
'श्रीनेमि'मन्त्रमेव स्मृत्वा सर्वेष्टकामघटम् ॥ ३ ॥

श्रीपादलिप्तनगरे शत्रुञ्जयतीर्थराजसांनिध्ये ।
साहित्यनिलयसौधे विराजमानान् विबुधवर्यान् ॥ ४ ॥

निज-परसमयाम्भोनिधिमन्थनलब्धाद्वितीयचिद्रत्नान् ।
कृतिगणनायां प्रथमस्थानापन्नान् परमपूज्यान् ॥ ५ ॥

श्रीजिनशासनभासनकृतोद्यमान सन्ततं च तत्र रतान् ।
श्रीनन्दनसूरीशान् स्थविरानप्यस्थविरचित्तान् ॥ ६ ॥

भक्त्या नतोत्तमाङ्गो योजितकरकुङ्कुमलः सरोमाश्रुः ।
पं. हेमचन्द्रविजयो गुरुवरदेवाङ्घ्रिपद्मालिः ॥ ७ ॥

वन्दनकोटिसनाथं कुशलोदन्तेन संयुतं पत्रम् ।
श्रीमद्दोलतनाम्नां वर्यान्नगरान्निवेदयति ॥ ८ ॥

वरिवर्ति सांप्रतं शं तीर्थोद्भूतिदत्तचित्तवृत्तीनाम् ।
शासनसम्राजां श्रीगुरुपादानां प्रसादेन ॥ ९ ॥

दलकमलं भवदीयं सुखसातोदन्तबोधकं प्राप्तम् ।
 तेनास्मदीयचेतः प्रमोदभरभाजनं जातम् ॥ १० ॥
 अत्रास्मद्गुरुवर्याः संप्रति कुशल्याग्निता विराजन्ते ।
 भव्यजनाञ्जिनमार्गे प्रवर्त्तयन्तो गिरा शुभया ॥ ११ ॥
 अध्ययनाध्यापनयोः संयोजितमानसो मुनिः स्वस्थः ।
 प्रद्युम्नाऽऽख्यस्तपसः साधितवानीलिकां दशमीम् ॥ १२ ॥
 जनकमुनिर्हीराख्यः सत्यप्यनगण्य देहदुःस्थत्वम् ।
 सद्वाचनमालादौ सुखमास्ते व्यापृतस्यान्तः ॥ १३ ॥
 मुनिदर्शनविजयाख्यो दीर्घविहारक्षमं विनोदयितुम् ।
 किञ्चिद् विश्रम्य तदनु स्वाध्यायचिकीः ससुखमास्ते ॥ १४ ॥
 कर्मग्रन्थं तथा सूत्रमुत्तराध्ययनं पठन् ।
 कुरुते पुण्डरीकाख्यो वर्धमानाभिधं तपः ॥ १५ ॥
 कृताभिधानकांशोऽयं चन्द्रकीर्तिमुनिस्तथा ।
 वृहीकरोति सत्तर्कसंस्कारान् भूरियत्नतः ॥ १६ ॥
 विद्याधरोऽपि श्रीवर्धमानाख्यं तप आचरन् ।
 तत्त्वार्थं संस्कृतं चापि समधीते स्थिराशयः ॥ १७ ॥
 विनयपुरस्सरमेते वन्दनमावेदयन्ति सर्वेऽपि ।
 तत् स्वीकार्यं कृपया गुणरत्नाम्भोधिना भवता ॥ १८ ॥
 तत्र भवन्तः पूज्या भव्याम्भोजं विवंधयन्तो द्राक् ।
 वर्तिष्यन्ते कुशला इत्याशासेऽहमनवरतम् ॥ १९ ॥
 तत्रत्या मुनिवर्याः समेऽपि सातान्विता भविष्यन्ति ।
 नामग्राहं तेभ्यो वाच्यो मे वन्दनादिविधिः ॥ २० ॥
 प्रारप्स्येते श्रीमज्जम्बूचरितं च पञ्चमाङ्गमिह ।
 आवश्यकं तृतीयः प्रविभागः वाच्यते ह्यधुना ॥ २१ ॥
 पंन्यासशीलभद्रा निरुपायं राजपत्तनं प्रहिताः ।
 तस्मात् शून्यं स्थानं तत्प्रतिमायादिति स्पष्टम् ॥ २२ ॥
 तदपि न कार्यं भवता प्राकृतजनवत् कदाप्यधृतिभावः ।
 अपि विरहः कतिकृत्वः प्रीतिकरो जायतेऽपूर्वः ॥ २३ ॥
 जानन्त्येव भवन्तः शास्त्रैदस्पर्यवेदिनः पूज्याः ।
 भ्रमति सदाऽस्मिन् भुवने संयोग-वियोगयोश्चक्रम् ॥ २४ ॥

अथ च अत्रत्या वार्तमानिकी स्थितिः—

आर्द्रानक्षत्रादनु प्रायः समवैति प्रत्यहं मेघः ।
 औष्ण्यं ततोऽपनीतं परितो भूः शब्दवला जाता ॥ २५ ॥
 दिनकृतकिरणोः स्वीयोः क्षणपूर्वं तापयेद् भुवं यावत् ।
 तावत् तां जलपूर्णांमभ्रं कुरुते कुतोऽपि संगत्य ॥ २६ ॥
 न जाने कोऽप्ययं रागो भुव्यस्यां वारिदस्य यत् ।
 वारंवारमत्रिश्रान्तं पनामाश्लेषुमिच्छति ॥ २७ ॥
 दक्षिणोत्तरदिग्भागे गव्यृत्यर्धान्तरे गते ।
 पुरुषोत्तमपार्काख्यं स्थानं ग्रामो दहीसरः ॥ २८ ॥
 घर्तेते तत्र राजते श्रीशान्तिः सम्भवप्रभुः ।
 तापत्रितयसन्तप्तभव्यशान्तिविधायकौ ॥ २९ ॥
 बोधिपल्लिपुरं भाति प्रनीच्यां तावदन्तरे ।
 तत्र चैत्यं महोत्तुङ्गं राजते सम्भवप्रभोः ॥ ३० ॥
 इतश्च दिशि पूर्वस्यां राजते पर्वतावलिः ।
 तथा द्रुमौघसंकीर्णमुद्यानं सुमहत्तरम ॥ ३१ ॥
 पुरुषोत्तमपार्केऽभूत् प्रतिष्ठाया महोत्सवः ।
 सम्पत्तोऽद्य महोत्साहपूर्वकं जिनबिम्बयोः ॥ ३२ ॥
 पत्रोत्तरप्रदानेनानुगृह्योऽयं जनः स्वकः ।
 अस्मद्योग्या च निर्देश्या कार्यसेवा कृपावता ॥ ३३ ॥
 भवन्ति कृतपाप्मानः पुण्यवन्तो यदीक्षणात् ।
 तद्गिरिराजयात्रायां स्मरणीया वयं सदा ॥ ३४ ॥

(वि० सं० २०२८, वर्षाकालः)

[२]

॥ वंदनाञ्जलिः ॥

रचयिता—पण्डितप्रवर श्री बेचरदास जीवराज दोशी

आगतेऽवसरे रम्ये, प्रमोदभरकारिणि ।

प्रवासक्रियया रुद्धो, नागन्तुं तत्र प्राभवम् ॥ १ ॥

दर्शयाम्यत एवाह—मेवं नः वोऽनुमोदनम् ।

अधिष्ठातुः प्रसादाच्च, धर्मस्यापि प्रभावतः ॥ २ ॥

संघस्य पुण्यतो नूनं, तथा वो भावनाबलात् ।

साफल्यं निश्चितं यायाद्, यः प्रारब्धो महामहः ॥ ३ ॥

तत्र राजनगरे अपि अ-राज-नग-रे विराजमानानां, धनरहितानां अपि तपोधनानां धीधनानां वा, अपरिग्रहव्रतिनां अपि ध्रुतपरिग्रहाणां शीलपरिग्रहाणां वा संयमपरिग्रहाणां वा, धीराणां, वीराणां, सार्वधर्माचार्यकुञ्जराणां, सुशीलचन्द्राणां अपि अकलङ्कानां, अकलङ्कायमानानां अपि समस्तसितपटपटलपटिष्ठाणां, वर्षाणां सप्तसप्ततिं अतिक्रम्य अष्टसप्ततिं प्रविशतां, धन्यजीवनानां, संयमसाधनालब्धमनुजजन्मसुफलानां, सर्वनन्दनानां सार्वानुरागिगणनन्दनानां वा श्रीविजयनन्दन-सूरिपूज्यानां पवित्रपादपद्मेषु अस्माकं श्राद्धी-श्राद्धानां वन्दनाविस्तारः प्रसरतु सादरं सविनयं च ।

तत्रभवतां भवतां तत्र आरोग्यं वर्धतां इति वाञ्छामः । भवत्प्रसादाद्धि वयं अत्र कुशलाः स्मः । ० ० ०

अस्माकं धर्ममित्रं यो, धर्मनेता गुणाकरः ।

सदा जीयाच्च जीव्याच्च, नन्दनात् सूरिनन्दनः ॥ १ ॥

प्रमोदभरं प्राप्नुमो, यं दृष्ट्वा मानसे वयम् ।

स सूरिवरो वर्षाणा-मसंख्यं जीवतु शतम् ॥ २ ॥

दीपयतु शासनं जैनं, करोतु प्रोन्नतिं तथा ।

श्राद्धानां साध्वी-साधूनां, श्राद्धीनां च विशेषतः ॥ ३ ॥

देशकालानुसारेण, वचः शोधयतु जैनम् ।

प्रसरत्या स्वशेषुष्या, रूढेः स्यात् तानवं यतः ॥ ४ ॥

प्रार्थयामो वयं नित्यं, एवं शासनस्वामिनम् ।

सूरिरारोग्यपूर्णः स्तात्, श्रीमान् विजयनन्दनः ॥ ५ ॥

(सिद्धपुर; तल. १३-११-१९७५)

—भवतां उपासकः बेचरदासः

(वि. सं. २०३२ना कार्तिक शुद्ध ११ना पूज्य आचार्य महाराजना
७८भा वर्षप्रवेश प्रसंगे आवेल शुभेच्छा-पत्र)

[३]

॥ आचार्यप्रवरश्रीमन्नन्दनसूरीश्वरगुणानुकीर्तनम् ॥

रचयिता—पण्डित भालचन्द्र दयाशंकर कवि, खंभात

भक्तिर्येन गरीयसी किल सतामाह्लादयित्री परा,
श्रीमत् स्तंभनपार्श्वनाथचरणाम्भोजद्वये स्थापिता ।
एवं येन मुनीश्वरेण जननं नैजं कृतं सत्फलं,
श्रीमन्नन्दनसूरिराट् स जयतात् सच्चक्रचूडामणिः ॥ १ ॥

श्रीसिद्धान्तरहस्यवर्णनक्रियाव्याख्याविधौ कौशलं,
चाणी सञ्जनकर्षणकरसिका चेतश्चमत्कारकृत् ।
नैर्मल्यं मनसः परं विजयते योगक्रियायामहो,
श्रीमन्नन्दनसूरिराट् स जयतात् सच्चक्रचूडामणिः ॥ २ ॥

शान्तः सद्गुणराजिराजिततनुर्विद्यावतामग्रणी-
वर्त्सल्ये जनकोपमश्च क्षमया राराजते धर्मराट् ।
गाम्भीर्येऽद्भुतभावभाजिनितरां योऽस्तीह नीरेश्वरः
श्रीमन्नन्दनसूरिराट् स जयतात् सच्चक्रचूडामणिः ॥ ३ ॥

भव्यानामभयङ्करश्च गुणिनां मूल्याङ्कनाधायकः,
सारासारविचारस्वारपरमो विद्वन्महिष्ठः सुधीः ।
भूतानामनुकम्पने स्थिरमतिर्नित्यं त्वर्हिसाश्र्वती,
श्रीमन्नन्दनसूरिराट् स जयतात् सच्चक्रचूडामणिः ॥ ४ ॥

नित्यं विज्ञजनानुरञ्जनपरा विज्ञानपियूषिणी,
आत्मैक्यस्य विवर्षिणी सहृदयानाह्लादयन्ती भृशम् ।
मोहान्ध्यस्य विनाशिनी वितनुते यद्वाग्विनोदं परं,
श्रीमन्नन्दनसूरिराट् स जयतात् सच्चक्रचूडामणिः ॥ ५ ॥

योऽसौ श्रीजिनपादपद्मयुगलं ध्यात्वा निजे मानसे,
साम्राज्ये विरतेरभूदनुपमः सम्राट्पदाधीश्वरः ।

विद्वद्बृन्दवरिष्ठमूर्तिरनघः सारल्यपाथोनिधिः,
श्रीमन्नन्दनसूरिराट् स जयतात् सच्चक्रचूडामणिः ॥ ६ ॥

सौम्यः शान्तगुणाकरो मतिमतामाखण्डलः सारवित्,
संसारामयघोरज्जालजटिलं दुःखं पिनष्टि स्थिरम् ।
सिक्त्वा वागमृतं जनेषु सततं योऽसौ दयालुर्मुदा,
श्रीमन्नन्दनसूरिराट् स जयतात् सच्चक्रचूडामणिः ॥ ७ ॥

ज्योतिःशास्त्रविशारदोऽतिनिपुणो योगक्रियाभासुरः,
सन्मार्गाश्रयतां नयत्यनुपलं लोकानशोकान् सदा ।
यद्वास्यं तनुते मुदं बहुतरं सच्चप्रकर्षोद्भवं,
श्रीमन्नन्दनसूरिराट् स जयतात् सच्चक्रचूडामणिः ॥ ८ ॥

कविना भालचन्द्रेण, दयाशंकरस्यनुना ।
कृतं श्लोकाष्टकं रम्यं, स्तंभतीर्थाधिवासिना ॥

પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનંદનસૂરીશ્વરજી સ્મારક ગ્રંથના મુદ્દણ માટે

દ્રવ્ય સહાય કરનાર શ્રીસંઘો, ટ્રસ્ટો તથા સદ્ગૃહસ્થોની શુભ નામાવલી

પ્રેરક: પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયસૂર્યોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ

રકમ	નામ	સ્થળ
૧૫૦૦	શેઠશ્રી હડીસીંગ કેસરીસીંગ ઉપાશ્રય ટ્રસ્ટ,	અમદાવાદ
૫૦૦૧	શ્રી વીલેપાલે મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ એન્ડ ચેરીટીઝ,	મુંબઈ
૨૫૦૦	શેઠશ્રી જેસીંગભાઈ કાલીદાસ શેરદલાલ ચેરીટી ટ્રસ્ટ,	અમદાવાદ
૨૫૦૦	બાઈ સમરથ જૈન પ્રવેતામખર મૂર્તિપૂજક જ્ઞાનોદ્ધાર ટ્રસ્ટ,	અમદાવાદ
૧૦૦૧	શ્રી મહાવીર જૈન પ્રવે. મૂ. સંઘ, ચોપેરા સોસાયટી,	અમદાવાદ
૧૦૦૧	શ્રી હુહારની પોળ જૈન ઉપાશ્રય ટ્રસ્ટ,	અમદાવાદ
૧૧૦૧	શ્રી મહિમાપ્રભવિજ્ય જ્ઞાનમંદિર ટ્રસ્ટ, પૂ. મુ. શ્રી સુરેન્દ્રવિજયજી તથા પૂ. મુ. શ્રી જયચંદ્રવિજયજી ગણિના ઉપદેશથી,	અમદાવાદ
૧૦૦૧	શ્રી જૂના મહાજનવાડા જૈન સંઘ જ્ઞાનખાતું, હસ્તે શ્રી નવીનચંદ્ર લાલભાઈ,	અમદાવાદ
૧૦૦૧	શ્રી ગોડીજી પાર્શ્વનાથ જૈન પ્રવે. મૂ. તથા દેરાસર ટ્રસ્ટ, પૂજ્ય આ. શ્રી દુર્લભસાગરસૂરીશ્વરજી મ. ના શિષ્ય બાળમુનિ શ્રી પ્રેમપ્રભસાગરજી મ. ના ઉપદેશથી,	લાવનગર
૭૫૧	શ્રી પ્રવે. મૂ. જૈન સંઘ,	દાહોદ
૫૦૧	શ્રી ચંપાપ્રભાશ્રીજી જ્ઞાનશાળા, ચોકસીની પોળ, પૂ. સા. શ્રી પુષ્પાશ્રીજીના ઉપદેશથી,	ખંભાત
૫૦૧	શ્રી જૈન પ્રવે. મૂ. ટ્રસ્ટ, લાલાભાઈની પોળ,	અમદાવાદ
૫૦૧	શ્રી જૈન સંઘ ગોધરાના જ્ઞાનખાતામાંથી,	ગોધરા
૫૦૧	શ્રી વીશા ઓશવાળ તપગચ્છ જૈન સંઘ,	ખંભાત
૫૦૧	શ્રી જૈન સંઘ, બાલમુનિ શ્રી શીલગુણવિજયજીના ઉપદેશથી,	પેટલાદ
૫૦૦	શ્રી ઘાટકોપર જૈન પ્રવે. મૂ. તપગચ્છ સંઘ,	મુંબઈ
૫૦૦	શ્રી તપગચ્છ જૈન ઉપાશ્રય, શામળાની પોળ, હ. શા. કાંતિલાલ સાંકળચંદ,	અમદાવાદ
૫૦૦	શ્રી સ્તંભતીર્થ તપગચ્છ જૈન સંઘ,	ખંભાત
૫૦૦	શ્રી હુહાર ચાલ જૈન સંઘ,	મુંબઈ
૨૫૧	શ્રી જૈન સંઘ,	ઉમરાળા

૨૫૧	શ્રી જૈન સંઘ	વલ્લીપુર
૨૫૧	શ્રી જૈન સંઘ, પૂ. સા. શ્રી જિનેન્દ્રશ્રીજી મ. ના ઉપદેશથી	ધર્મજ
૨૫૧	પૂ. સા. શ્રી સ્વીન્દુપ્રભાશ્રીજી મ. ના ઉપદેશથી,	ખંભાત
૨૫૧	શ્રી કીર્તિશાળા જૈન ઉપાશ્રય, પૂ. સા. શ્રી પૂર્ણલદ્રાશ્રીજી મ. ના ઉપદેશથી,	ખંભાત
૨૫૧	શ્રી ભંપોળના ઉપાશ્રય તરફથી,	ખંભાત
૨૫૧	શ્રી પારસ વિહાર જૈન દેરાસર જ્ઞાનખાતામાંથી, પારસખાગ સોસાયટી, હ. શ્રી નારંગી બહેન,	અમદાવાદ
૨૫૧	શ્રી જૈન સોસાયટી,	અમદાવાદ
૨૫૧	શ્રી કેશવલાલ વાડીલાલ વકીલ,	અમદાવાદ
૨૫૧	શ્રી શકરચંદ મણિલાલ,	અમદાવાદ
૨૫૧	શ્રી કૂલચંદ છગનલાલ સલોત,	અમદાવાદ
૨૫૧	શ્રી સુરેન્દ્રભાઈ ચીમનલાલ ગોકળદાસ, હ. શ્રી સુનંદાબહેન,	અમદાવાદ
૨૫૧	શ્રી પ્રમોદકુમાર ચીમનલાલ વકીલ,	અમદાવાદ
૨૦૧	શ્રી વેજલપુર જૈન સંઘ, હ. માસ્તર શાંતિલાલ ગુલાબચંદ, પૂ. સા. શ્રી કવીન્દ્રશ્રીજીના ઉપદેશથી,	વેજલપુર
૧૫૧	શ્રી વર્ધમાન પ્રવે. જૈન સંઘ, ચોકસી પાર્ક,	અમદાવાદ
૬૩૦	શ્રી શાહ ખાતે, હ. પ્રવીણભાઈ,	અમદાવાદ
૬૦૦	શ્રી શા. નવીનચંદ્ર લાલભાઈ વગેરે, જૂના મહાજનવાડા,	અમદાવાદ
૫૦૧	શ્રી શા. ચીમનલાલ ગોકળદાસના સ્મરણાર્થે, હ. માણેકબહેન,	અમદાવાદ
૫૦૧	શેઠશ્રી પ્રકાશમલજી સમદહિયા,	મદ્રાસ
૫૦૧	શેઠશ્રી દીપચંદ જેઠાલાલ ઉમરાજાવાળા,	લાવનગર
૫૦૧	શેઠશ્રી ચીમનલાલ ઉમાજી માલવાડાવાળા, હ. શ્રી ગુલાબચંદજી, પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયશુભંકરસૂરિશ્વરજી મહારાજના ઉપદેશથી	મુંબઈ
૫૦૦	શા. પનાલાલ લલ્લુભાઈ પટણી,	લાવનગર
૫૦૦	શા. બાબુભાઈ મોહનલાલ પટણી,	અમદાવાદ
૫૦૧	શ્રી પ્રવીણભાઈ નંદલાલ ભોગીલાલ પરીખ,	ખંભાત
૫૦૦	શેઠશ્રી રામસીંગજી ચૌધરી,	અમદાવાદ
૨૫૧	શ્રી શાંતાબહેન રમણલાલ ચંદુલાલ ગાંધી,	અમદાવાદ
૨૫૧	શ્રી જેસીંગભાઈ રતનચંદ,	અમદાવાદ
૨૫૧	શ્રી મણિલાલ ત્રિભોવનદાસ ગાંધી, હ. માણેકલાલ મણિલાલ,	અમદાવાદ
૨૫૧	શ્રી ભોગીલાલ લલ્લુભાઈ ચુડગર,	અમદાવાદ
૨૫૧	મે. અરવિંદ વસ્ત્ર ભંડાર, રતનપોળ, હ. કાંતિલાલ ગાંડાલાલ શાહ,	અમદાવાદ

- ૨૫૧ શ્રી ત્રિકમલાલ ડાહ્યાભાઈ શાહ, પારસ આગ સોસાયટી,
હ. શ્રી નારંગીખહેન, અમદાવાદ
- ૨૫૧ શ્રી હિંમતલાલ છોટાલાલ કાપડીયા, પૂ. સા. શ્રી કંચનશ્રીજીના ઉપદેશથી, ખંભાત
- ૨૫૧ સ્વ. પૂ. સા. શ્રી કંચનશ્રીજી મ. ના ઉપદેશથી, ખંભાત
- ૨૫૧ પૂ. સા. શ્રી જિનેન્દ્રશ્રીજી મ. ના ઉપદેશથી, ખંભાત
- ૨૫૧ પૂ. સા. શ્રી લાલશ્રીજી મ. ના ઉપાશ્રયની બહેનો તરફથી,
પૂ. સા. શ્રી કાંતાશ્રીજીના ઉપદેશથી, ભાવનગર
- ૨૫૧ શાહ ખાતે, પૂ. સા. શ્રી સુશીલાશ્રીજી મ. ના ઉપદેશથી, ખંભાત
- ૨૫૧ શાહ ખાતે, પૂ. સા. શ્રી મુક્તિપ્રભાશ્રીજી મ. ના ઉપદેશથી, ખંભાત
- ૨૫૧ આર. પ્રતાપરાયની કું., ભાવનગર
- ૨૫૧ શાહ રસિકલાલ કેશવલાલ, ભાવનગર
- ૨૫૧ શાહ નરોત્તમદાસ મોતીચંદ, પૂ. મુનિ શ્રી ભદ્રસેનવિજયજીના ઉપદેશથી, ભાવનગર
- ૨૫૧ શાહ જયંતીલાલ પરસોત્તમદાસ, ભાવનગર
- ૨૫૧ શા. મહાસુખલાલ હીરાચંદ, ભાવનગર
- ૨૫૧ શ્રી નંદકુંવરખહેન બાલુભાઈ પ્રેમચંદ, ભાવનગર
- ૨૫૧ શા. વ્રજલાલ ભગવાનદાસ ઉમરાળાવાળા, ભાવનગર
- ૨૫૧ શાહ ચંદુલાલ દલસુખભાઈ કપડવંજવાળા, અમદાવાદ
- ૨૫૧ શા. નરોત્તમદાસ મોતીચંદ, હ. શ્રી ઈચ્છાખહેન,
પૂ. મુનિ શ્રી નંદિઘોષવિજયજીના ઉપદેશથી, ભાવનગર
- ૨૫૧ શાહ ખાતે, પૂ. સા. શ્રી વિદ્યુત્પ્રભાશ્રીજી (અંચલગરછીય)ના ઉપદેશથી, કચ્છ
- ૨૫૦ શાહ અમૃતલાલ જેઠાલાલ, ભાવનગર
- ૨૫૦ શાહ ધનવંતરાય રતિલાલ, ભાવનગર
- ૨૦૧ શાહ ખીમચંદ પરસોત્તમદાસ, ભાવનગર
- ૨૦૧ શાહ વનમાત્રીદાસ ગોરધનદાસ પચ્છેગામવાળા, ભાવનગર
- ૨૦૧ શાહ ચુનીલાલ રાચચંદ, ભાવનગર
- ૨૦૧ શાહ છગનલાલ રતનશીભાઈ, ભાવનગર
- ૨૦૧ શાહ રમણીકલાલ જેઠાલાલ ઉમરાળાવાળા, ભાવનગર
- ૨૦૧ એક સદગૃહસ્થ તરફથી, ભાવનગર
- ૨૦૧ શાહ પ્રેમચંદ માધવજી, ભાવનગર
- ૨૦૧ શાહ કપુરચંદ હડીચંદ, ભાવનગર

- ૨૦૧ શ્રી ગાંધી ડહેલાના ઉપાશ્રયની બહેનો તરફથી,
પૂ. સા. શ્રી કવીન્દ્રશ્રીજીના ઉપદેશથી, ભાવનગર
- ૨૦૧ શાહ અમરચંદ દીયાજી બસલીયાવાળા, ભાવનગર
- ૨૦૧ શાહ ખાતે, હ. લાલભાઈ કુલચંદ ધીયા, અમદાવાદ
- ૨૦૧ દોશી દલીચંદ પરસોત્તમદાસ, હ. શ્રી મોંઘીબહેન, યોટાદ
- ૨૦૧ શાહ ખાતે, પૂ. સા. શ્રી કમળપ્રભાશ્રીજીના ઉપદેશથી,
- ૨૦૧ પૂ. સા. શ્રી રાજેન્દ્રપ્રભાશ્રીજીના ઉપદેશથી,
- ૨૦૧ શ્રાવિકા ઉપાશ્રયની બહેનો તરફથી, પૂ. સા. શ્રી જિનેન્દ્રશ્રીજીના ઉપદેશથી, યોટાદ
- ૧૫૧ શ્રી ગિરધરલાલ વેલચંદ શાહ, હ. જસવંતરાય, ભાવનગર
- ૧૫૧ શાહ મનસુખલાલ પરસોત્તમદાસ, હ. ચંપકલાલ, ભાવનગર
- ૧૫૧ શ્રી રઝિયાતબાઈ ઉપાશ્રયની બહેનો તરફથી,
પૂ. સા. શ્રી સદ્ગુણશ્રીજીના ઉપદેશથી, ભાવનગર
- ૧૫૧ શ્રી આદિનાથ જૈન મહિલા મંડળ, હ. કુસુમબહેન, એંગલોર
- ૧૫૧ એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી, પૂ. સા. શ્રી સૂર્યપ્રભાશ્રીજીના ઉપદેશથી, અમદાવાદ
- ૧૫૧ શ્રી હનુમાનમલ મીશ્રીમલ ચોપરા, અમદાવાદ
- ૧૫૧ શ્રી અમૃતલાલ મનસુખલાલ પારેખ યોટાદવાળા, મુંબઈ
- ૧૫૧ શાહ લહેરચંદ સૌભાગ્યચંદ મહેતા કુંભાણવાળા, ભાવનગર
- ૧૧૭ શાહ રતિલાલ અંબાલાલ લીંબોદરાવાળા, અમદાવાદ
- ૧૦૧ સ્વ. વૈદ્ય નટવરલાલ ગિરધરલાલ ટ્રસ્ટ, હ. શ્રી રમણલાલભાઈ,
પૂ. સા. શ્રી રમ્યશીલાશ્રીજીના ઉપદેશથી, જિંબા
- ૧૦૧ સંઘવી જસવંતરાય રતિલાલ, ભાવનગર
- ૧૦૧ મહેતા કાંતિલાલ પ્રેમચંદ ઘેટીવાળા, ભાવનગર
- ૧૦૧ શાહ ખાતે, પૂ. સા. શ્રી કુમુદશ્રીજીના ઉપદેશથી, ભાવનગર
- ૧૦૧ વોરા મોહનલાલ મેઘજીભાઈ,
પૂ. સા. શ્રી જ્યોતિરત્નાશ્રીજીની દીક્ષા નિમિત્તે, ભાવનગર
- ૧૦૧ મોદી જયંતીલાલ વાડીલાલ, પૂ. સા. શ્રી શીલગુણશ્રીજીના ઉપદેશથી, વેજલપુર
- ૧૦૧ ચંદલાલ રાચચંદ બાફના, હ. શ્રી ગુલાબચંદજી, પૂના
- ૧૦૧ એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી, પૂ. સા. શ્રી તીર્થોદયાશ્રીજીના ઉપદેશથી, અમદાવાદ
- ૧૦૦ સ્વ. મનોબાઈ વાલચંદજી, હ. શ્રી હસમુખલાલ વાલચંદ બંબ, ઝાલોદ, લીમડી
- ૧૦૧ શ્રી રસિકલાલ લાલભાઈ શાહ, અમદાવાદ
- ૧૦૧ શ્રી બાબુભાઈ કાલીદાસ શાહ, અમદાવાદ
- ૧૦૧ પૂર્વ વિભાગની બહેનો તરફથી, સુરેન્દ્રનગર

- ૧૦૧ શાહ દેવરાજ મીઠાલાલ પૃથ્વીરાજ નવલાલ મેળાવાળા, હ. હુલીબાઈ, સાદી
 ૧૦૧ અ. સૌ. પ્રભાવતીબહેન નટવરલાલ મૂલજીભાઈ કલકત્તાવાળા, ભાવનગર
 ૭૭ અ. સૌ. તીબેબાઈ ચમનાલ (સમિયાલ) દેવાલ પ્રભાપતિ,
 માંગલિકચૌકા ગુડા (રાજસ્થાન)
 ૫૧ શાહ હરિલાલ વાડીલાલ ખંભાતવાળા, અમદાવાદ
 ૫૧ શાહ સુમતિલાલ કેશવલાલ ઉનાવાવાળા,
 પૂ. સા. શ્રી રમ્યશીલાશ્રીજીના ઉપદેશથી, ઊંઝા
 ૫૧ શાહ રમણલાલ શંકરલાલ, પૂ. સા. શ્રી શીલગુણશ્રીજીના ઉપદેશથી, ઊંઝા
 ૫૦ શ્રાવિકાબહેનો તરફથી, ધોલેરા
 ૧૧ હુડાફૂવાવાળાં એક બહેન તરફથી,
 ૧૦૧ શા. નટવરલાલ મૂળજીભાઈ કલકત્તાવાળા, હ. અ. સૌ. પ્રભાબહેન, ભાવનગર

*

વિ. સં. ૨૦૩૩ ના ચાતુર્માસના પચ્ચીષ્ઠા પર્વ દરમ્યાન

ગોધરાના શ્રીસંઘે રમારકગ્રંથ માટે એકત્ર કરેલ રકમની નોંધ

- ૧૦૦૧ શ્રી જૈન સંઘ (ગોધરા) ના જ્ઞાનખાતામાંથી.
 ૧૦૦૧ શ્રી મહાવીર જૈન સોસાયટીના જ્ઞાનખાતામાંથી.
 ૫૦૧ શ્રી આરતીબહેન રમેશચંદ્ર મણિલાલ ચોકસી (અકાઈ તપ નિમિત્તે).
 ૫૦૧ શ્રી પરધાનબહેન મણિલાલ ચુનીલાલ બાંડીબારવાળાં.
 ૫૦૧ ગં. સ્વ. ચંપાબહેન નગીનદાસ ચુનીલાલ બાંડીબારવાળાં.
 ૫૦૧ શ્રાવિકા ઉપાશ્રયની બહેનો તરફથી.
 ૨૦૧ સ્વ. નગીનદાસ છગનલાલ.
 ૨૦૧ શ્રી કુસુમબહેન અરવિંદભાઈ નગીનદાસ.
 ૨૦૧ શ્રી વીશા નીમા જૈન પંચ, ગોધરા, હ. શ્રી બાબુભાઈ વાડીલાલ છગનલાલ શરાફ,
 પૂ. સા. શ્રી ચંદ્રકાંતાશ્રીજીના ઉપદેશથી.
 ૨૦૧ સૌ. ચંદનબહેન રમણલાલ છોટાલાલ પરીખ.
 ૧૦૧ કુ. તરુબહેનના માસક્ષમણુ નિમિત્તે, મોદી નગીનદાસ માણેકલાલ.
 ૧૦૧ અ. સૌ. ગુણવંતીબહેન રમણલાલ વાડીલાલ ગાંધી વેન્ડલપુરવાળાં.
 ૧૦૧ શ્રી અભયકુમાર કાંતિલાલ ડોક્ટર (૧૬ ઉપવાસ નિમિત્તે).
 ૧૦૧ અ. સૌ. સુમિત્રાબહેન કનુભાઈ ગિરધરલાલ (૧૬ ઉપવાસ નિમિત્તે).
 ૧૦૧ અ. સૌ. ચંદનબહેન શંકરલાલ સોમચંદ (શ્રેણી તપ નિમિત્તે).
 ૧૦૧ અ. સૌ. પ્રભાવતીબહેન શાંતિલાલ ચુનીલાલ.

- ૧૦૧ શા. મગનલાલ નરસીદાસ.
- ૧૦૧ અ. સૌ. લીલાવતીબહેન રમણભાઈ મણિલાલ.
- ૧૦૧ અ. સૌ. કુસુમબહેન ચીમનલાલ પાનાચંદ ગાંધી.
- ૧૦૧ શ્રી શાંતાબહેન શાંતિલાલ વાડીલાલ ગાંધી.
- ૧૦૧ શ્રી પ્રભાવતીબહેન શાંતિલાલ મહાસુખલાલ મુંબઈવાળાં,
પૂ. સા. શ્રી વિનીતપ્રભાશ્રીજીના ઉપદેશથી.
- ૧૦૧ શ્રી નીતાબહેન હસમુખલાલ રમણલાલ મ. આપુજી (માસક્ષમણુ નિમિત્તે).
- ૧૦૧ શરાફ વાડીલાલ છગનલાલ, પૂ. સા. શ્રી મતિગુણાશ્રીજીના નવ ઉપવાસ નિમિત્તે.
- ૧૦૧ શ્રી વિમળાબહેન આબુલાલ,
- ૧૦૧ શ્રી ત્રિશલાબહેન કાંતિલાલ ડોક્ટર (૧૬ ઉપવાસ નિમિત્તે).
- ૧૦૧ શ્રી કમળાબહેન શાંતિલાલ પાનાચંદ ગાંધી.
- ૧૦૧ સ્વ. પાનાચંદ મગનલાલ આપુજી.
- ૧૦૧ શ્રી પદ્માબહેન કાંતિલાલ ખેમચંદ કાપડિયા.
- ૧૦૧ શ્રી ચેતનાબહેન અરવિંદભાઈ વાડીલાલ શરાફ.
- ૧૦૧ અ. સૌ. હીરાબહેન શાંતિલાલ ચોકસી.
- ૧૦૧ અ. સૌ. શારદાબહેન મકતલાલ ચોકસી.
- ૧૦૧ સ્વ. કાંતિલાલ મંગળદાસ.
- ૧૦૧ શ્રી હંસાબહેન કાંતિલાલ ખેમચંદ (સિદ્ધિ તપ નિમિત્તે).
- ૧૦૧ અ. સૌ. ચંપાબહેન કાંતિલાલ અમૃતલાલ.
- ૧૦૧ શ્રી વિમળાબહેન શાંતિલાલ દવાવાળાં.
- ૧૦૧ શ્રી કેશવલાલ પાનાચંદ ઘીવાળા (ગોધરાવાળા),
પૂ. સા. શ્રી કલ્પગુણાશ્રીજીના ઉપદેશથી.
- ૧૦૧ શ્રી કચનબહેન શાંતિલાલ ગાંધી.
- ૧૦૧ શ્રી પદ્માબહેન આર. શાહ.
- ૧૦૧ શ્રી કેશવલાલ પાનાચંદ ઘીવાળા (ગોધરાવાળા),
પૂ. સા. શ્રી ઈન્દ્રચંદ્રશાશ્રીજીના ઉપદેશથી.
- ૧૦૧ શ્રી કાંતિલાલ મંગળદાસ ગિરધરલાલ.
- ૧૦૧ શ્રી શારદાબહેન રમણલાલ પાનાચંદ.
- ૧૦૧ શ્રી કમળાબહેન કાંતિલાલ મ. અમીચંદ.
- ૧૦૧ અ. સૌ. ચંપાબહેન વાડીલાલ છગનલાલ શરાફ,
પૂ. સા. શ્રી મતિગુણાશ્રીજીના ઉપદેશથી.

સૌના માન્ય મહાપુરુષ

લેખક—શ્રી કુલચંદલાઈ છગનલાલ સલોત

અમારા પરમ ઉપકારી, પરમકૃપાળુ, પ્રાતઃસ્મરણીય ગુરુભગવંત શાસનસમ્રાટ પરમ-પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજાધિરાજ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી શ્રી શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના પવિત્ર આશીર્વાદ માત્ર મારા પિતાજી કે મારા ઉપર જ નહિ, પણ મારા સમગ્ર કુટુંબપરિવાર ઉપર સદા વરસતા જ રહ્યા છે અને એ આશીર્વાદના જ પ્રતાપે અમે આજે પણ યથાશક્તિ ધર્મકરણી કરી શકીએ છીએ.

પૂજ્યપાદ શાસનસમ્રાટ ગુરુમહારાજના આશીર્વાદ હોય એટલે તેઓશ્રીના શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદિ સમગ્ર સમુદાયના પણ અમોને આશીર્વાદ મળતા રહ્યા છે; અને એને જ અમે અમારો પુણ્યોદય માનીએ છીએ.

પૂજ્ય શાસનસમ્રાટ ગુરુમહારાજે શ્રી કદમ્બગિરિ તીર્થનેા ઉદ્ધાર કરાવ્યો હતો અને એ પવિત્ર તીર્થની વહીવટી વ્યવસ્થા માટે શેઠ જિનદાસ ધર્મદાસની પેઢીની સ્થાપના પણ કરી હતી. પૂ. શાસનસમ્રાટના સ્વર્ગવાસ પછી, તેઓશ્રીની આજ્ઞાનુસાર, આ પેઢી પ. પૂ. પરમોપકારી આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયઉદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ તથા પ. પૂ. પરમોપકારી આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબની પ્રેરણા અને દોરવણી અનુસાર તીર્થની સેવા અને ઉન્નતિનાં કાર્યો કરતી રહી. આ શુભ કાર્યોમાં પૂ. શાસનસમ્રાટની પરમ કૃપાથી યત્કિંચિત્ કાળો આપવાની તક અમોને પણ સાંપડી. અને એ જ સંદર્ભમાં પૂ. શાસનસમ્રાટના સમુદાયના સેવક તરીકે, જેમ પૂ. શાસનસમ્રાટ ગુરુદેવ તથા પૂ. ગુરુદેવ શ્રી ઉદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબની, તેમ પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબની પણ નિકટમાં આવવાનું શક્ય જ બનતું હતું. પૂજ્ય ગુરુભગવંતોનું નિકટતમ સાંનિધ્ય પ્રાપ્ત કરવાનો આ ગાળો લગભગ પચાસ વર્ષ જેટલો છે, જે અમારા માટે એક ધન્યતા અને કૃતાર્થતાના અનુભવ સમાન છે.

પ. પૂ. આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનન્દનસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબની દીર્ઘ-દષ્ટિ અને હૃદયની ઉદારતાને કારણે સંઘ કે ગરજમાં કોઈ પણ વિવાદાસ્પદ બાબત ઊભી થતી, તો તેના નિષ્પક્ષ નિરાકરણ માટે સામાન્ય જનતાથી માંડીને મોટા મોટા આગેવાનો તથા આચાર્ય ભગવંતો વગેરેની નજર તેઓની તરફ જ જતી, આ વાત હજારો વાર અમોએ અનુભવી છે. નન્દનસૂરિ મહારાજ આ બાબતમાં શું કહે છે ?

તેઓ જે કહે ને માને, તે અમારે પણ સ્વીકાર્ય છે, આવાં વચનો વારંવાર અનેક અગ્રણીઓના મુખે સાંભળ્યાં છે. આવા દીર્ઘદ્વિવાળા મહાન આચાર્ય મહારાજની ખોટ સંઘને કેટલી વસમી છે તેનો અનુભવ તેઓશ્રીના કાળધર્મ પછીના દોઢ વર્ષના દ્વંકા ગાળામાં જ એકથી વધુ વાર થયો છે. અને એ જ ખતાવે છે કે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ પાસે હરેક આખતે આશ્ચર્યકારક હૈયાઉકલત, કોઠાસૂઝ, સરળતાથી ભરેલી દૂરદેશી વૃત્તિ અને સમાધાનપ્રિય સ્વભાવની ઉમદા સંપત્તિ તથા શક્તિ હતી.

આવા મહાપુરુષના સ્વર્ગવાસનો આઘાત પૂ. શાસનસમ્રાટના સમુદાયને તથા સમુદાયના ભક્ત ગૃહસ્થવર્ગને અવશ્ય અને અસહ્ય લાગે જ; પણ કાળની ગતિ આગળ આપણો કોઈ ઉપાય ન્હાંથી. તેઓશ્રીનો ચારિત્રથી પાવન એવો આત્મા સમુદાય પર તથા અમારા પર સતત આશીર્વાદ વર્ષાવતો રહે અને પૂ. શાસનસમ્રાટનો મહાન સમુદાય પણ અમારા પર કૃપાની વર્ષા કરતો રહે એવી નમ્ર વિનંતિ છે.

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૮૦	૧	તેઓ બેએક વાર જુદા પડયા એક વાર હતા.	તેઓ બેએક વાર જુદા પડયા હતા. એક વાર
૮૦	૩	સં. ૧૬૫પમાં	સં. ૧૬૬પમાં
૮૭	૭	વિજયનંદસૂ રિણ	વિજયાનંદસૂ રિણ
૧૦૮	૨૧	શ્રી ખૂ હેરાયણ	શ્રી ખૂ ટેરાયણ
૧૦૮	૨૩	શ્રી દયારામ મહારાજ	શ્રી દયાવિમળણ મહારાજ
૧૩૧	૧૯	ક્ષય કકવાનો	ક્ષય કરવાનો
૧૩૫	૩૦	વૈષ્ણવ	વૈષ્ણવ
૧૬૯	૫	દુઃસ્વયતે ચ ભવેઽસ્મિન્ દિ,	નિરીક્ષ્યતે ભવેઽષ્ટૈવ
૧૭૪	૧૯	પળ	પણ
૧૮૮	૫	સરી પડયા	સરી પડયો
૧૮૮	૭	હું દોડયા	હું દોડયો
૨૧૧	શીર્ષક	પરમ તાર્થ	પરમ તીર્થ
૨૨૦	૧૫	શુલ્ક	શુક્લ
૨૫૪	૮	મહાવ્રતધરો	મહાવ્રતધરો
૩૦૧	૨૧	ત્યાગેનૈકેને	ત્યાગેનૈકેન
૩૬૦	શીર્ષક	સ્વીન્દ્રશ્રીણ	સ્વીન્દ્રશ્રીણ
૩૭૭	૮	૧૦ અધ્યાયપૂર્ણ	અઢી અધ્યાયપૂર્ણ
૩૮૨	૧૭	ખડે પગે, પંખો લઈ, શ્રી નેમિસૂ રિ મહારાજ	ખડે પગે, શ્રી નેમિસૂ રિ મહારાજ
૩૮૨	૧૯	બે વાગ્યા સુધી હાથમાં પંખો લઈને પૂજ્યશ્રી મોટા મહારાજ સાહેબને પવન નાખતા હતા. પંખો જરા પણ બંધ કર્યો નહિ.	બે વાગ્યા સુધી પૂજ્યશ્રી મોટા મહારાજ સાહેબની સેવા કરતા હતા.
૩૮૨	૨૩	મને પંખો આપો	મને સેવા કરવા દો
૪૧૬	૨૬	ઉજવણીના	રપમી વીર નિર્વાણશતાબ્દીની ઉજવણીના
૪૨૨	૬	સંઘનાયક	સંઘનાયક
૪૨૫	૨૨	પદ્માવતી	પદ્માવતી
૪૨૬	૬	ત્વરવા	ત્વરયા
”	૧૦	વિશુદ્ધ	વિશુદ્ધ
”	૧૭	ચાંચલ્યપૂર્ણ	ચાંચલ્યપૂર્ણ
”	૧૮	સ્તુતિતતિ	સ્તુતિતતૌ

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
४२६	२०	विभो !	विभो !
"	२५	विवृति	विवृति
"	२७	विशदं	विशदं
"	२७	विधिं	विधिं
४२८	१३	सुविस्तरा	सुविस्तरा
४३०	७	वृन्दं	वृन्दं
४३१	३	सुविशुद्धवर्णां	सुविशुद्धवर्णां
४३२	२८	अन्तिम	अन्तिम
४३४	१६	देवन	देव न
४३७	१६	प्रभुराज्ये ७	प्रभु राज्ञे ७
४४१	४	प्रहित	प्रहितं
४४१	६	विजयो	विजयो
४४१	११	गणभत्	गणभूत्
४४२	७	सत्यप्यवगणय	सत्यप्यवगणय
		देहदुःस्थत्वम् ।	देहदुःस्थत्वे ।
४४२	६	विहारश्रमं	विहारश्रमं
४४२	२४	प्रविभागः	प्रविभागो
४४३	१८	सम्पत्तो	सम्पन्नो
४४४	६	श्रुतपरिग्रहाणां	श्रुतपरिग्रहाणां
४४४	८	अष्टसप्ततिं	अष्टसप्ततिं
४४४	८	व्याख्याविधौ	व्याख्याविधौ
४४५	१७	चिद्वन्महिष्ठः	चिद्वन्महिष्ठः
४४५	२०	विज्ञजना	विज्ञजना
४४५	२०	विज्ञानपीयूषिणी	विज्ञानपीयूषिणी
४४६	१	चिद्वद्	चिद्वद्
४४६	८	सन्मार्गाश्रयतां	सन्मार्गाश्रयिणो

